תלמוד בבלי · ראשונים · רבינו גרשום · סדר נזיקין

רבינו גרשום על בבא בתרא

גרשום בן יהודה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רבינו גרשום על בבא בתרא

גרשום בן יהודה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רבינו-גרשום-על-בבא-בתרא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 9
דף ב: 9
דף ג. 12
דף ג: 14
דף ד. 16
דף ד: 17
דף ה. 19
דף ה: 20
דף ו. 21
דף ו: 23
דף ז. 25
דף ז: 26
דף ח. 28
דף ח: 30
דף ט. 32
דף ט: 33
דף י. 35
דף י: 35
דף יא. 36
דף יא: 37
דף יב. 40
דף יב: 43
דף יג. 46
דף יג: 47
דף יד. 50
דף יד: 50
דף טו. 51
דף טו: 52
דף טז. 52
דף טז: 53
דף יז. 54
דף יז: 55
דף יח. 57
דף יח: 59
דף יט. 60
דף יט: 63
דף כ. 64
דף כ: 65
דף כא. 67
דף כא: 68
דף כב. 69
דף כב: 70
דף כג. 72
דף כג: 74
דף כד. 74
דף כד: 76
דף כה. 78
דף כה: 80
דף כו. 81
דף כו: 82
דף כז. 83
דף כז: 86
דף כח. 88
דף כח: 89
דף כט. 91
דף כט: 93
דף ל. 94
דף ל: 94
דף לא. 95
דף לא: 96
דף לב. 97
דף לב: 98

דף לג. 98
דף לג: 98
דף לד. 99
דף לד: 99
דף לה. 100
דף לה: 100
דף לו. 101
דף לו: 103
דף לז. 104
דף לז: 105
דף לח. 106
דף לח: 107
דף לט. 108
דף לט: 109
דף מ. 109
דף מ: 110
דף מא. 111
דף מא: 111
דף מב. 113
דף מב: 115
דף מג. 116
דף מג: 117
דף מד. 119
דף מד: 121
דף מה. 122
דף מה: 123
דף מו. 124
דף מו: 125
דף מז. 126
דף מז: 127
דף מח. 128
דף מח: 129
דף מט. 130
דף מט: 130
דף נ. 131
דף נ: 131
דף נא. 132
דף נא: 134
דף נב. 134
דף נב: 135
דף נג. 136
דף נג: 137
דף נד. 138
דף נד: 139
דף נה. 139
דף נה: 141
דף נו. 141
דף נו: 142
דף נז. 143
דף נז: 144
דף נח. 145
דף נח: 146
דף נט. 147
דף נט: 148
דף ס. 149
דף ס: 150
דף סא. 151
דף סא: 152
דף סב. 153
דף סב: 155
דף סג. 156
דף סג: 157
דף סד. 158
דף סד: 159

דף סה. 161
דף סה: 162
דף סו. 163
דף סו: 164
דף סז. 165
דף סז: 166
דף סח. 167
דף סח: 168
דף סט. 169
דף סט: 171
דף ע. 172
דף ע: 173
דף עא. 174
דף עא: 175
דף עב. 176
דף עב: 177
דף עג. 178
דף עג: 179
דף עד. 181
דף עד: 181
דף עה. 182
דף עה: 183
דף עו. 184
דף עו: 185
דף עז. 186
דף עז: 186
דף עח. 187
דף עח: 189
דף עט. 190
דף עט: 192
דף פ. 193
דף פ: 194
דף פא. 196
דף פא: 197
דף פב. 198
דף פב: 199
דף פג. 201
דף פג: 202
דף פד. 204
דף פד: 206
דף פה. 207
דף פה: 208
דף פו. 209
דף פו: 210
דף פז. 211
דף פז: 212
דף פח. 214
דף פח: 215
דף פט. 216
דף פט: 217
דף צ. 218
דף צ: 220
דף צא. 221
דף צא: 222
דף צב. 223
דף צב: 224
דף צג. 225
דף צג: 226
דף צד. 228
דף צד: 229
דף צה. 230
דף צה: 232
דף צו. 233
דף צו: 235

דף צז. 235
דף צז: 236
דף צח. 237
דף צח: 239
דף צט. 240
דף צט: 241
דף ק. 243
דף ק: 244
דף קא. 246
דף קא: 248
דף קב. 250
דף קב: 252
דף קג. 253
דף קג: 255
דף קד. 258
דף קד: 259
דף קה. 260
דף קה: 261
דף קו. 262
דף קו: 263
דף קז. 264
דף קז: 265
דף קח. 267
דף קח: 267
דף קט. 268
דף קט: 270
דף קי. 271
דף קי: 271
דף קיא. 273
דף קיא: 274
דף קיב. 275
דף קיב: 278
דף קיג. 278
דף קיג: 279
דף קיד. 280
דף קיד: 281
דף קטו. 281
דף קטו: 282
דף קטז. 283
דף קטז: 284
דף קיז. 285
דף קיז: 286
דף קיח. 287
דף קיח: 287
דף קיט. 289
דף קיט: 289
דף קכ. 290
דף קכ: 291
דף קכא. 292
דף קכא: 293
דף קכב. 293
דף קכב: 295
דף קכג. 296
דף קכג: 297
דף קכד. 298
דף קכד: 299
דף קכה. 300
דף קכה: 301
דף קכו. 302
דף קכו: 303
דף קכז. 304
דף קכז: 306
דף קכח. 308
דף קכח: 308

דף קכט. 310
דף קכט: 312
דף קל. 313
דף קל: 314
דף קלא. 315
דף קלא: 316
דף קלב. 318
דף קלב: 319
דף קלג. 320
דף קלג: 321
דף קלד. 323
דף קלד: 324
דף קלה. 325
דף קלה: 326
דף קלו. 327
דף קלו: 329
דף קלז. 330
דף קלז: 331
דף קלח. 332
דף קלח: 333
דף קלט. 335
דף קלט: 337
דף קמ. 338
דף קמ: 339
דף קמא. 340
דף קמא: 342
דף קמב. 343
דף קמב: 344
דף קמג. 345
דף קמג: 347
דף קמד. 348
דף קמד: 349
דף קמה. 352
דף קמה: 354
דף קמו. 356
דף קמו: 358
דף קמז. 359
דף קמז: 362
דף קמח. 363
דף קמח: 364
דף קמט. 367
דף קמט: 367
דף קנ. 368
דף קנ: 370
דף קנא. 370
דף קנא: 371
דף קנב. 373
דף קנב: 374
דף קנג. 375
דף קנג: 376
דף קנד. 377
דף קנד: 379
דף קנה. 381
דף קנה: 383
דף קנו. 385
דף קנו: 386
דף קנז. 387
דף קנז: 389
דף קנח. 391
דף קנח: 391
דף קנט. 392
דף קנט: 394
דף קס. 396
דף קס: 397

דף קסא. 399
דף קסא: 400
דף קסב. 401
דף קסב: 401
דף קסג. 401
דף קסג: 403
דף קסד. 404
דף קסד: 406
דף קסה. 407
דף קסה: 408
דף קסו. 410
דף קסו: 411
דף קסז. 412
דף קסז: 414
דף קסח. 415
דף קסח: 417
דף קסט. 419
דף קסט: 422
דף קע. 423
דף קע: 425
דף קעא. 426
דף קעא: 427
דף קעב. 428
דף קעב: 430
דף קעג. 431
דף קעג: 433
דף קעד. 434
דף קעד: 435
דף קעה. 437
דף קעה: 438
דף קעו. 439
דף קעו: 440

דף ב.

השותפין דאית להו חצר בשותפות ונתרצו לחלוק ולעשות מחיצה: בונין את הכותל לאמצע:

גמ' גודא. כותל:

כדתנן [1] מחיצת הכרם שנפרצה לזה היה לו שדה תבואה ולזה היה לו כרם והיתה כותל מחיצה מפסקת בין השדה לכרם. ועכשיו נפרצה מחיצת כרמו דיש לחוש שלא יתערבו הזרעים בכרם. אומרים לו בית דין לבעל הכרם גדור. נתייאש מן הזמן שקבעו לו ב"ד ולא גדרה ונתערבו הזרעים בכרם הרי זה קידש וטעונין שריפה ככלאי הכרם כדכתיב פן תקדש המלאה ודרשי' לה (חולין קט"ו) פן תוקד אש. ואותו בעל מחיצה חייב באחריות זרעוני של זה שהופסדו וחייב לשלם דמיהן. השתא כיון דאשכחן דהאי מחיצה דמתני' כותל הוא דילפי' לה ממחיצת הכרם דייקא מתני' טעמא דרצו שניהן לעשות מחיצה משום הכי בונין אותו באמצע שניהן ביחד הא לא רצו שניהם לבנות ביחד אלא אחד רוצה ואחד אינו רוצה אין מחייבין אותו שאינו רוצה לבנות חלקו בעל כרחו. והואיל דאין כופין אותו לבנות ש"מ שזה שהמעכב רואה בחצר חבירו אותו היזק ראיה לא שמיה היזק:

דף ב:

ומקשה מאן לימא לן דהאי מחיצה דמתני' גודא דאיכא למידק כדקאמרת דהיזק ראיה לאו שמיה היזק. אימא מאי מחיצה דמתני' פלוגתא. חלוקה שנתרצו לעשות חלוקה. והכי פריש למתני' השותפין שרצו לחלוק חצירן בונין את הכותל באמצע. ואידוק הכי כיון דנתרצו לחלוק אם זה מעכב שאינו רוצה לעשות עמו הכותל הואיל דמקפידין זה על זה שלא ישתמש הא' בחלק חבירו (היו) כופין אותו ובונין את הכותל באמצע בעל כרחו משום דהיזק ראיה [דיליה] שמסתכל בחצר חבירו הוי היזק. ומהדר ליה אי הכי דפלוגתא הוי אמאי קתני שרצו לעשות מחיצה שרצו לחצות מיבעי ליה:

אלא מאי גודא. אמאי קתני תו בונין את הכותל. והא כל לשון משנה לשון קצרה הוא. וכיון דההיא שרצו לעשות מחיצה היינו כותל בונין אותו מיבעי ליה ולא איצטריך למיתני כותל. ואכתי היזק ראיה שמיה היזק:

ומתרץ ליה לעולם מחיצה גודא. ודקשיא לך בונין אותו מיבעי ליה משום הכי איצטריך למתני כותל דאי תנא בונין אותו הוה אמינא במסיפס בעלמא סגי. מחיצת הקנים עראי

[1] עי' בתוס' כאן ד"ה כדתניא.

שקורין בל"ע פלפי"ט. קמ"ל כותל. דצריכי למיעבד כותל של קיימא ולעולם כדאמינא דמחיצה גודא היא וכדדייקי דהיזק ראיה לאו שמיה היזק:

בונין את הכותל באמצע פשיטא. אכתי מקשה למאן דאמר גודא כי האי גוונא [2] בשלמא אי אמרי' מאי מחיצה פלוגתא מש"ה איצטריך למיתני בונין את הכותל דלא סגי בלאו הכי דאיצטריך לאדכר כותל. והאי דקתני באמצע ודאי לא איצטריך למיתנייה הואיל ודקאמר פלוגתא. אלא אגב דאיצטריך למתני כותל קתני באמצע ולא משום דוקא אלא אי אמרת דהאי מחיצה גודא היא בשלמא כותל לא מיותר הוא משום דאתי למעוטי מסיפס ולא לגופיה איצטריך. אלא ודאי באמצע מיותר הוא דכיון דשותפין נינהו בהאי חצר ורצו לעשות גודא פשיטא דבאמצע בונין אותו והשתא לא מצית למימר אגב דאיצטריך למתני כותל קתני באמצע משום דכותל גופיה לא אתא אלא לאפוקי מסיפס בודאי לא איצטריך באמצע אלא לעולם כדאמר' מחיצה פלוגתא והיזק ראיה שמיה היזק. לעולם אימא לך מחיצה גודא ודקא קשיא לך באמצע למה לי (לא) צריכי דודאי לא מייתר הוא דהכא במאי עסקינן דאקדים חד מינייהו וארציה לחבריה שלא רצו שניהן מתחלה אלא אחד פייסו לחבירו עד שנתרצה לו שיעשה כותל. עכשיו אי לא תני דבונין באמצע בחלק שניהן הוה אמינא דיכול למימר ליה כי נתרציתי לעשות מחיצה בכך נתרציתי שלא אשתמש באוירא דידך אבל למעוטי בתשמיש שלי ליתן מקום חצי הכותל לא נתרציתי: קמ"ל. דכיון נתרצה בונין את הכותל באמצע חצי בחלק זה וחצי בחלק זה. ולהכי איצטריך למתני באמצע ולעולם מחיצה גודא הוא ואכתי היזק ראיה לאו שמיה היזק:

ת"ש וכן בגינה מקום שנהגו לגדור. בגינה העומדת בעיר קא מיירי דאיכא היזק ראיה שרואה מה שבחצר חבירו. קתני וכן בגינה דמחייבין אותו לגדור. אלמא היזק ראיה שמיה היזק:

לא לעולם אימא לך לאו שמיה היזק ושאני גינה לאו משום דטעמא דהיזק ראיה. אלא משום דמסתכלין בגינתו ומכניסין בו עין הרע [כדר'] אבא:

א"כ כדקאמרת דמשום טעמא דעין הרעה מחייבין לגדור בגינה ולאו משום היזק ראיה מאי וכן בגינה כלומר דמשמע דאותו דין עצמו שנוהג בחצר אותו [דין] עצמו נוהג בגינה ולטעמיך אינו דין א'. בשלמא לדידי דאמינא אידי ואידי משום היזק ראיה להכי אתי שפיר וכן בגינה אלא לדידך מאי וכן: ומשני האי וכן לא מהדר כלל אריש אבונין את הכותל דתידוק מינה כשם שמחייבין לבנות כותל בחצר משום היזק ראיה כן בגינה אלא

[2] פשיטא היא.

האי דקתני וכן בגינה אגויל וגזית מה בחצר מקום שנהגו לבנות בגויל ובגזית בונין כן בגינה ולעולם לא קשיא לי:

כותל חצר שבין שני חצירות שנפל אם א' מהן מעכב מלבנותו מחייבין אותו לבנותו בעל כרחו עד שיהא גבוה ד"א דלא מצי אינש לאם תכולי דרך הליכתו עד שיהא גבוה ד' אמות אלמא משום היזק ראיה הוא. ומשני דהיכא דנפל שאני הואיל דהוי מעיקרא הכותל בדין הוא דמחייבין אותו עד ד' אמות דפחות מכן לא מצי למיבניה דהכי שמה מחיצה אבל גבי מתני' שלא היה מעולם מחיצה אין מחייבין המעכב:

ודקארי לה אמאי קארי לה כלו' המקשה שהיה מקשה קושי' זו אמאי מקשה לה. וכי לא היה יודע דהיכא דנפל שאני ומה ראה להקשותה. ומשני לעולם משום קושיא מייתינן לה משום דחזא בסיפא איצטריך ליה למיתניי' בלשון קושיא דקתני סיפא מד' אמות ולמעלה אין מחייבין אותו לבנות גבוה כדמעיקרא אלמא ש"מ משום היזק ראייה הוא ומש"ה אין מחייבין אותו אלא כשיעור שאינו יכול לראות. והמתרץ מתרץ [לעולם] כדמעיקרא נפל שאני. והאי דאמר עד ד' אמות דבהכי הוא דין מחיצה ולא משום היזק ראייה:

ת"ש בתים הפתוחים לחצר וחצר פתוח לרה"ר ונפל בית שער החצר. וכל בני החצר נתרצו לבנות. [כופין לא' מבני החצר המעכב לבנות] בית שער ודלת עמהן משום היזק ראייה דבני רה"ר. אלמא היזק ראייה שמיה היזק:

היזק דרבים שאני. אבל היכא דאיכא היזק ראייה דיחיד כגון האי חצר השותפין לאו שמיה היזק:

ת"ש קתני מתני' אין חולקין את החצר. האחין שבאו לחלוק בנכסי אביהן אין חולקין את החצר עד שיהא בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה דהכי חזי לדירה. וכשהן חולקין מאי לאו כותל מעליא בעו למיעבד בינתייהו משום היזק ראייה:

לא במסיפס בעלמא. חולקין דאע"ג דזה יכול לראות בזה:

ת"ש חלונות שיש להם חזקה כדאמר לקמן מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ד' אמות כלומר אם רוצה זה בעל החצר שהחלון פתוח בחצירו לבנות כותל בצד חלון. מלמעלה שאם רצה להגביה כותל (מן) החצר יותר מן החלון צריך להגביהו ד' אמות על החלון. אי נמי למטה אם רוצה [3] נמוך (מן) הכותל מן (הצד) שצריך להנמיכו ד' אמות ואם בא לבנות כותלו [4] עד הכותל ולזה יש לו חזקת חלון בחצירו של זה צריך להרחיק ד' אמות ויבנה כדי שלא יאפיל חלונותי': ותני עלה מלמעה להם צריך שיהא גבוה ד' אמות על החלון

[3][נראה דצ"ל אם רוצה להנמיך הכותל מן החלון צריך להנמיכו ד' אמות וכו']:

[4][נראה דצ"ל ואם בא לבנות כותל מנגד כותל החצר ולזה יש לו חזקת וכו']:

כדי שלא יעמוד ע"ג הכותל ויגחין ויציץ ויראה בחלון ומלמטן צריך לנמוך ד' אמות שלא יעמוד זקוף על גבי הכותל ויראה בבית אלמא היזק ראיה שמיה היזק:

היזקא דבית שני טפי מחצר. דאינש [5] צניע דשמיש בבית טפי מבחצר:

גג הסמוך לחצר חבירו. דחצר גבוה קרקעיתה ושוותה לגג חבירו צריך בעל הגג לעשות (מעשה) מעקה גבוה ד' אמות שלא יסתכל בתוך חצר חבירו אלמא היזק ראיה שמיה היזק: לא לעולם אימא בחצר של שנים לא אמרי' היזק ראיה שמיה היזק ושאני התם לגבי חצר וגג דאמר בעל החצר לבעל הגג לדידי קביעא תשמישתאי בכל שעה בחצרי לדידך לא קביעה תשמישתך בכל שעה לגג ולהכי בעי למיעבד מעקה: ל"א [מפיך] כולה הלכה דכיון שרצו לחלוק אם מעכב א' מלעשות כותל בונין אותו בעל כרחו: [6] וטעמא דרצו לעשות [כותל] מש"ה בונין הא לא רצו בין שניהן אלא א' רוצה וא' מעכב אין מחייבין אותו אלמא היזק ראיה לאו שמיה היזק:

דף ג.

שרצו לחצות מיבעי ליה. כלומר אם איתא דמחיצה דמתני' פלוגתא אמאי תני לעשות ליתני לחצות בשלמא אי אמרת גודא אמטא להכי תני לעשות דלא מיתני בלא לעשות. ומשני לעולם מחיצה פלוגתא ודקא קשיא לך שרצו לחצות מיבעי ליה לא קשיא דמתני' משתעי בלשון בני אדם דאמרי תא ונעביד פלוגתא ולעולם היזק ראיה שמיה היזק: מאי אריא דתני מתני' רצו לחלוק מש"ה בונין את הכותל באמצע בעל כרחו משום היזק ראיה דהואיל דנתרצו לחלוק בונין אפי' לא רצו שניהן לחלוק הואיל דנתרצה א' מהן לחלוק בדין הוא דבונין את הכותל לאמצע אע"ג דלא נתרצה אידך משום היזק ראיה: משנתנו בשאין בה דין חלוקה שאין בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה מש"ה אם נתרצו שניהן לחלוק בונין את הכותל בעל כורחו הואיל דנתרצו לחלוק משום היזק ראיה ואם לא נתרצה א' מהן לחלוק אע"י דמעכב אידך אין בונין הואיל דאין בה דין חלוקה:

תנינא. בסיפא דמתני' אימתי אמרי' דאין חלוקה הואיל דלית בה דין חלוקה בזמן שאין שניהן רוצין:

במסיפס בעלמא. חולקין הואיל ונתרצו קמ"ל רישא דמתני' דקתני כותל דלא סגי בלא כותל משום היזק ראיה:

[5] [אולי צ"ל דאיניש צניע בתשמיש דבית טפי מבחצר]:

[6] [נראה דצ"ל בונין אותו בעל כרחו משום דהיזק ראיה שמיה היזק ואימא מאי מחיצה גודא וכו' וטעמא דרצו וכו']:

וליתני הא רישא דמתני' ולא בעי סיפא למיתני. ומשני סיפא איצטריכא לה למיתני דקתני וכתבי הקדש לא יחלוקו. משום דקא נהוג בהו מנהג בזיון ואגב סיפא דלא סגי דלא ליתני קתני רישא אימתי בזמן כו':

בשקנו מידן. דלא מצי למיהדר בהו: קנין דברים בעלמא הוא כלומר (אין זה) [איזה] קנין הוא עיקר כגון מתנה או מכירה או שום דבר שמראה לו החפץ שנותן למקבל וקונין מידו על כך אבל הכא שאדם אומר לחבירו ניטול קנין שנחלוק כגון זה קנין דברים בעלמא הוא דלא נברר על מה נוטל קנין ואכתי ליהדרו בהו:

שקנו מידן ברוחות. דזה הקנה לזה אותו חלק שבצד רוח מזרח וזה לזה חלק שבצד רוח מערב דהיינו קנין גמור הואיל והוברר על מה קנו: רב אשי אומר מש"ה לא מצי למיהדר בהו הואיל דקני אע"ג דלית בה דין חלוקה כגון שהלך זה לאחר קנין להחזיק בחלקו דנעל גדר ופרץ כל שהוא ודאי בתר הכי לא מצי למיהדר:

פיסקא גויל. אבנים שנחצבו מן ההר דעדיין אין משופין והם ו' טפחים:

גזית. אבנים משופין והן של ה' טפחים. כפיסין ארחי חצי לבינה לבינה שלימה היא ג' טפחים. מקום שנהגו לבנות בגויל דמן ו' טפחים זה נותן ג' טפח מחלקו בקרקע וזה ג' טפח. בגזית של חמש טפחים זה נותן טפחיים ומחצה בקרקע וזה נותן טפחיים ומחצה. כפיסין שהן טפח ומחצה זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים לפי שכשיתן זה כפיס אחד מטפח ומחצה וזה כפיס אחד מטפח ומחצה דהיינו ג' טפחים עדיין צריך טינא ביני אירבי לפי שכשמניחין כפיס מכאן וכפיס מכאן [7] ובאמצע כשיעור טפח של סיד כדי שיהיו מדובקות בטינא יפה והיינו ב' טפחים מן הקרקע לכל אחד:

לבינים. כותל של לבינים לא הוי אלא ג' טפחים שאין מניחין לבינה כנגד לבינה אלא זו על גב זו:

דלא משפיין. שאין משופות ומסותתות:

ארחי. חצי לבינה:

לבינים ליבני. הכי קרו להו בלשון [המון]. (האי) ממאי דהאי טפח יתיר דמייתרי מתני' בגויל טפי משום דצריך ההוא טפח למורש' דקרנת מן הכותל טפי מכותל של גזית משום דגזית משפייא וגויל לא משפייא דילמא האי גויל לאו מו' טפחים הוי כי אם פלגא דגזית דהיינו ב' טפחים ומחצה ומש"ה צריך ליתן לכל חד וחד ג' טפחים מן הקרקע משום דהאי יהיב גויל מב' טפחים ומחצה [וכן] אידך הכי (טפי) וטפח דמייתר מתני' [בגויל] על אבני גזית משום טינא שמניחין ביני ארבי כדאמרי' כפיסין ארחי כול' וממאי דהני

[7] [צ"ל צריך להניח באמצע וכו']:

כפיסין דקתני מתני' ארחי נינהו דהיינו חצי לבינה והאי טפח יתירא דמייתר בכפיסין טפי מליבנא משום (דביה) [דבינ] ארבי דלמא האי כפיסין דקתני מתני' אבנים דלא משפיין נינהו ולא מתוקנות כשאר ליבני. והאי טפח יתירא דמייתר למורשא דקרנתא שבולט מן הכותל הוא מי לא קאמרת נמי הכי כול':

אמר אביי ש"מ ממתני' דקתני בכפיסים זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים איכא למשמע מינה כל ביני ארבי טפח ליתן בלי סיד. והני מילי דסגי בטפח בטינא שמגובל מחול וסיד אבל בריכסא היינו טיט חוצות שמגובל במים ועפר הואיל ואינו מדובק יפה בעי ודאי טפי מטפח: למימרא דכל כותל (בוני) [שבונין] מגזית גבוה ד' כגון זה שהיא להיזק ראיה שאין צריך להגביהו אלא ד' אמות כדתנן כותל חצר שנפל וכו' והוא מאבני גזית שהם ה' ל טפחים וקמ"ל מתני' דאי פותיא ה' טפחים ההוא כותל דגבוה ד' אמות מצי קאי הכותל אבל אי גבוה טפי מד' לא קאי בה' טפחים רוחב:

והא אמה טרקסין. הכותל שהיה מפסיק בין ההיכל לקודש הקדשים קרי ליה אמה טרקסין דעובי הכותל הוי אמה בת ו' טפחים ואי קשיא אמאי מקשה מגזית טפי מגויל וכפיסין וליבני תריץ משום דבעי לאקשויי ליה מאמה טרקסין (דביני) [דבנו] מאבני גזית ומקדש ראשון היה גבוה ל' וההוא אמה טרקסין לא הוה פותייה אלא י' פושכי יאפ"ה קם ההוא כותל יחיכי אמרת עד ד' אמות בגובה קאי כותל דעבה ה' טפחים ותו לא שאני התם הואיל ואיכא טפח יתירא על ה' טפחים מצי קאי עד גובה ל':

כמקדש שני מאי טעמא לא עביד אמה טרקסין. אלא פרוכת כדתנן בפ' הוציאו לו (יומא נא.) שתי פרוכות היו שם וביניהם אמה וכו':

אתלתין קאי. כלומר מקדש ראשון שהיה גבוה ל' אמה כעובי אמה מצי קאי טפי לא קאי וחד אמר בבנין. שהיה גבוה יותר מן הראשון:

דף ג:

איתא להא ואית' להא. דהא בין בבנין בין בשנים היה גדול: כי קאי נמי תלתין אמה בעובי אמה בבית ראשון משום דהתקרה והמעזיב' מונחת עליו וסומכתו שלא יפול הא לאו הכי לא קאי אפי' בתלתין:

ונעבד כמה דאפשר. לעמוד בגובה בבנין כותל ומכאן ולמעלה עד התקרה ליעבד פרוכת: אי כוליה בפרוכת. ממשכן [כדכתיב] והבדילה הפרוכת וגו':

הן וסידן. כלומר הא דתנינן בגויל זה נותן ג' טפחים וזה נותן ג' טפחים תני מקום אבנים בהדי סיד שמסיידו מבחוץ צריך ג' טפחים (דאי לא הכי) [דליכא הכא] ו' טפחים שלימות

דבצר שיעור מקום הסיד או הן בלא סידן כלומר דלמקום גויל גרידא בעי למיתן זה ג' טפחים וזה ג' טפחים חוץ ממקום הסיד:

דאי ס"ד הן בלא סידן. ו' טפחים (ולמקום) [ולעולם] בעי למיתב תרוייהו א"כ ניתנייהו לשיעורא דסיד ולימא הכי זה נותן ג' טפחים ומשהו למקום הסיד והשני כמו כן וכן בכולהו אלא מדלא תני הכי ש"מ מקום הגויל ומקום הסיד לא הוי אלא ו' טפחים (אלא) [לא] לעולם אימא לך הן ולא סידן ואי אמרת אמאי לא תני שיעורא דסיד כיון דלא הוי טפח לא חשיב למתנייה:

התם חזי לאצטרופי. ב' חצאי טפח לטפח אבל מקום הסיד לא חזי לאצטרופי לשום חשבון:

קורה שאמרו. לגבי מבוי מדתני לבינה של ג' טפחים מכלל דג' טפחים שלימות הוי כל לבינה וש"מ דלמקום לבינה בעינן ג' טפחים שלימות לבד ממקום הסיד וה"ה לגויל וכפיס וגזית:

מיהו [ודחי דמהא] לא תידוק דמקום לבינה ג' טפחים שלימות דאותן טפחים [8] דתני גבי לבינות מבוי גדולים טפח בגודל אבל מתני' בטפחים בינונים הן ומש"ה הן וסידן ג' טפחים:

משום פשיעותא. דדלמא מטריד בשאר מילי ולא בני ליה:

משום לצלויי. דלא הוה להו דוכתא לצלויי עד שיעסוק בבנין:

סתרו ובנו בי קייטא בסיתוא. שמעתי [דשתי] בתי כנסיות היו להם באחד היו מתפללין בימות הגשמים ובאחד בימות החמה אותו של ימות החמה היו מחזקין אותו בימות הגשמים ושל ימות הגשמים בימות החמה כדי שיהא להם מקום תפלה בכל שעה:

גבו זוזי. מציבורא לצורך בית הכנסת:

ומחתי. ומונחין הן במקום אחד [מי] אמרינן הואיל והמעות גבויין לא פשעי ומצי למיסתריה או דלמא ניחוש דלמא יהבינהו למצוה אחריתי. אם תמצא לומר דהמעות יתנו לפדיון שבוים. הדרי הודרי. מתוקנים הזיזין שריגי ליבני שמתוקנין וערוכין הלבינים ומחתי כשורי ומונחין הקורות והכל [שקנו] להתחיל הבנין מאי יכול לסתור הישן קודם שיתחילו החדש או לאו: אי הכי דאכתי איכא למיחש אפי' כי מיבני האי לא ליסתור אחרינא דאיכא למיחש דמתרמי להו פדיון שבוים ומזבני ליה ואיכא פשיעותא ומשני דירתא דאינשא לא מזדבן כ"ש בית הכנסת הואיל ומתוקן הוא וליכא למיחש:

[8] [ונראה דצ"ל דאותן לבינות דתני גבי מבו לבינות גדולות של ג"ט אבל מתני' בלבינות בינונים הן וכו'.]

ולא אמרן דלא לסתור עד דבני אחרינא אלא דלא חזו ביה תיוהא רעוע או סדק אבל חזו ביה תיוהא סתר לאלתר:
ועיילה לפורייה להתם. כדי שיהיו הגשמים יורדין ומנטפין עליו והוא ימהר במלאכת בהכ"נ יותר:
שפיכי. מרובין:
אי הכי דלא ליסתור עד דבני אחרינא. בבא בן בוטא היכי אסביה עצה כו'. מלכא שאני דכיון דאמר למיבנייה לא הדר ביה וליכא למיחש לפשיעות':
כאותה תינוקת. דבית חשמונאי:

דף ד.

כלילא דיילי. כתר של מיני האנקה שהן עלוקות נתן סביב ראשו וניקרו עיניו:
כי נר מצוה ותורה אור. אלו תלמידי חכמים שעוסקין בתורה אלו סנהדרין:
ממלכותא. זו מלכות רומאי שהיה משועבד להם:
שלחו ליה. ממלכות רומיים אם זיינך עלך ספרך כאן כלומר אם מלחמתך עליך שאתה מתגבר לשם ייחוסך כאן שיודעין אנו מאיזה משפחה אתה לפי שהורקנוס אביו של הורדוס פעם אחת הלך על הרומים להלחם ונצח וראה בשביה שפחה אחת יפת תואר וחמדה ועשה לה כדין תורה ובא עליה והוליד ממנה אותו הורדוס ולפיכך היו מחרפין אותו מיחוסו:
קלניא. בן חורין נעשה:
שישא. שיש לבן:
ומרמרא. מנומרין:
כוחלא. שחורין:
כאדוותא דימא. כגלי הים שזו יורדת וזו עולה: שאני עבד משום דהוי שייך במצות עשה (שהזמן) [שאין הזמן] גרמא והורדוס עבד היה:
בהוצא ודפנא. שנוהגין לעשות גדר מכפות תמרים ודפנא עץ של (עור) [ערמון] שקורין לו"ר וכיון דנתרצו לעשות כותל על זה ועל זה לעכב שלא יעשו אלא כמנהג המדינה:
קמ"ל. כיון דזה נותן מחצה וזה נותן מחצה אין צריך להביא ראיה: פיסקא וכן בגינה מקום שנהגו לגדור בגויל או בגזית וחבירו מעכב היו כופין אותו משום דאיכא היזק ראיה כדאוקימנא [לעיל ב:] בגינה הסמוכה לעיר אבל בבקעה של שדות כו':
הא סתמא. דיש שגודרין ויש שאין גודרין:

השתא סתם גינה. דאיכא היזק ראיה אמרת לא דאין מחייבין סתם בקעה דליכא היזק ראיה מחייב:
אמר אביי ה"ק. כלומר כגון חסורא מיחסרא וכן גינה סתם משום דאיכא היזק ראיה ובמקום שנהגו לגדור בבקעה מחייבין אותו:
א"ל רבא. לאביי אי הכי כדקא תרצת א"כ מאי אבל דקתני במתני' אבל בבקעה אי אמרת בשלמא דרישא לא איירי בדינא דבקעה כלל היינו דקתני בסיפא אבל בבקעה דעד השתא לא איירי בדינא דבקעה אלא לדעתך דתרצת דרישא איירי בבקעה מאי אבל בבקעה תו דתני בסיפא:
אלא אמר רבא. אנא מתריצנא דלא תקשי אבל ולא תקשי סתמא דרישא לסתמא דסיפא וה"ק וכן בגינה סתם דינא דגינה סתם כדינא דמקום שנהגו לגדור בבקעה דמחייבין לגדור ועדיין לא שמעי' דינא דסתם בקעה ואמטו להכי צריך למתני בסיפא אבל בבקעה לאשמעינן דינא דסתם בקעה דכמקום שנהגו שלא לגדור דמי דאין מחייבין לגדור דהשתא מיתרצא כולה מתני':
ועושה לכותל חזית. סימן היכרא שידעו בני אדם שזה בנאו כולו בקרקע שלו משלו לפיכך כיון דעשה חזית אם נפל הכותל כו':
דכייף ליה קרנא מלבד. דלשקע בראש הכותל בסופו קנים בטיט ויכוף ראשם של קנים מבחוץ לצד הכותל לצד אויר חבירו: אזיל אידך חבירו וכייף ליה נמי מלבר לצד שלו ואמר הרי אית לי נמי חזית ודידי ודידך הוא הכותל ומקומו הלכך לא כייף אלא מלבר:
אכתי אתי האי וגייז להיא חזית שהוא (פצע) [לצד] שלו ואמר דידי ודידך הוא:
השתא נמי לייף ליה. כלומר יחברם לכותל בטיט בלא שקיעה:
מידע ידיע. יכולין להבין ולהבחין בין דבוקה לשקיעה:
והא מבחוץ קתני. ועושה לו חזית מבחוץ קשיא להך לישנא דאיכא דאמרי:
ור' יוחנן אמר. היינו חזית:

דף ד:

נשעייה עליה אמה מלבר. שאמה העליונה מייסד אותה בסיד על פני כולה לאורך הכותל מבחוץ לצד חבירו:
קפיל ליה. שיבא חבירו בסתר ומקליף אותו הסיד:
מידע ידיע. מקום הקילוף ולא יועיל לו: כל הני דאמרן היינו בכותל של אבנים אבל [אם] אותו כותל מקני הוצא הוא מאי חזית מצי למקבע ביה דסניף ליה ריבי מלבר דלכי גדיל להו להוצא ליכוון דליהוי רישייהו דהוצא כייפי לבר לאותו צד של חבירו (שדין)

[ושריק] ליה טינא דלא מצי חבירו לגזוז להו (ולא למישדינהו) [ולמישדינהו] דאיכא היכרא ומקשינן אפ"ה אתי חבריה (ומקבל) [ומקפל] להההוא טינא ושדי ליה ואמר דידי ודידך הוא (וישנו) [ומשני] קילופא מידע ידיע:

אביי אמר. בשום ענין לכותל הוצין אין לו תקנה לעשות שום היכר שיהא כולו שלו שחבירו לא יכול לרמותו אלא בשטרא אא"כ יכתבו לו שטר שכולו שלו ואין לחבירו בו כלום:

ואם עשו מדעת שניהם. כותל בבקעה בונין אותו שניהן בשותפות ועושין חזית מכאן ומכאן להיכרא שהכותל של שניהם הוא:

ולא יעשה חזית לא זה ולא זה. וממילא ידעינן דשל שניהם הוא דכיון דלאחד אין לו חזקה בו יותר מחבירו לא יוכל לטוענו דכולו שלו הוא:

לא צריכא. דאקדים חד ועביד חזית מצד שלו להכי צריך למעבד אידך:

אמר לו וכי תנא דמתני' לא אתי לאשמועינן בהא סיפא אלא תקנתא דרמאי. בשלמא רישא תנא דינא ותנא תקנתא. תנא אם רוצה כונס בתוך שלו דאף על גב דחבירו אינו רוצה שימעט לו באויר אינו יכול לעכב עליו היינו דינא ואגב דאיצטריך למיתני דינא תנא נמי תקנתא אבל סיפא לא אית ביה דינא כלל דהא דקתני מתני' אבל אם עשו מדעת שניהם בונין את הכותל באמצע לאו דינא הוא דמדעתייהו עבדי:

רבינא אמר בהוצא עסקינן כו'. כלומר אפי' סיפא לא אתי לאורויי תקנתא כלל לרמאי אלא לאירויי אכותל דהוצא לאפוקי מדאביי דאמר לית ליה תקנתא אלא בשטרא קמ"ל דבחזית סגי בלא שטרא:

מתני' המקיף את חבירו מג' רוחותיו. כגון שהיו לו למקיף ד' שדות א' מכאן וא' מכאן לשדה של אדם אחר שהיה באמצעיתן של אותן שדות ורצה בעל אותן ד' שדות לגדור שדותיו וגדר את הא' ואת הב' ואת ג' ומאותן גדרים של אותן שדות לא היתה משתמרת שדהו של זה הואיל שלא גדר שדה רביעית אין מחייבין הניקף ליתן חלקו המגיעו באותן ג' גדרים הואיל ועדיין אינו משומר שדהו שעדיין פתוח מרוח א': ר' יוסי אומר אם עמד מקיף וגדר שדה רביעית מגלגלין לו את הכל לניקף ליתן בכל אותן ג' גדרים לפי חלקו המגיעו דעכשיו שדהו משתמרת בכל צד:

גמ' הכל כמה שגדר. כלומר אם זה המקיף גדר שדותיו בכותל יפה של אבנים חייב ליתן לו זה הניקף לפי חלקו במה שהוציא זה על אותן גדרים ואין יכול לטעון לדידי סגי לי בכותל רעוע של מחיצת קנים:

חייא בר רב אמר. מצי ליטען ליה ולא יהיב ליה אלא דמי קנים בזול כמו שאם היו גדרים של קנים:
בשלמא לרב הונא דאמר במה שגדר היינו דאיכא בין ת"ק ור' יוסי. דדייקי הכי הא רביעית לת"ק מחייבין אותו דמי קנים בזול ואתי ר' יוסי למימר לחלוק על ת"ק ואמר את אמרת דמי קנים בזול ואנא אמינא דמחייבין אותו במה שגדר כעין שהוציא:
אלא לחייא בר רב דאמר. לטעמא דר' יוסי דמחייב לניקף ליתן דמי קנים בזול מאי איכא בין ת"ק לר' יוסי כלומר מאי יהיב לת"ק בציר מדמי קנים בזול (ולטעמיה) אי האי פורתא דלא יהיב ליה דמי קנים בזול מאי יהיב ליה. לעולם כדאמר חייא בר רב דלר' יוסי לא יהיב ליה אלא דמי קנים בזול והאי דמקשית מאי איכא בין ת"ק לר' יוסי איכא בינייהו ראשונה שניה ושלישית דת"ק סבר אם עמד מקיף וגדר את הרביעית מחייבין ליה לניקף דמי קנים בזול מאותה רביעית אבל מאינך אחרינא לא יהיב ליה כלל ור' יוסי סבר דראשונה ושניה ושלישית נמי יהיב ליה דמי קנים בזול:
ואיבעית אימא מקיף וניקף איכא בינייהו. דת"ק סבר אם עמד מקיף נמי וגדר את הרביעית מחייבי ליה לניקף ליתן דמי קנים בזול מאותה רביעית ולא יותר דמצי ליטען ניקף אנא הוינא יתיב ומנטר לשדה שלי. ור' יוסי אומר אם עמד ניקף וגדר את הרביעית יהיב ליה מכוליה גדרים דמי קנים בזול דהואיל והוא עצמו גדר את הרביעית גלי אדעתיה דניחא ליה באינך גדרים. אבל אם עמד מקיף וגדר את הרביעית לא יהיב ליה כלל דמצי למימר אנא הויתי מנטר שדה שלי:
אגר נטירא איכא בינייהו. דהאי דקשיא ליה לעיל לת"ק מאי קיהיב ליה אגר נטירא מאי דהאי ניקף הוי יהיב לשומר שדהו דעכשיו לא צריך דהיינו בציר מדמי קנים בזול. ור' יוסי סבר מגלגלין עליו את הכל דיהיב ניקף דמי קנים בזול מכולהו גדרים:

דף ה.

הב לי כמה דגדרי. הואיל והוקפת שדך מד' רוחותיה ומשתמרת תן לי לפי חלקך המגיעך מהוצאותי:
הב לי דמי קנים בזול. כלומר אם לא תרצה ליתן שיעור גדר טוב תן לי מיהו שיעור דמי קנים בזול:
הוה קא גדר דיקלא. היה (ולקט) [לוקט] דיקלא:
א"ל רבינא לאריסיה זיל אייתי לי קיבורא. כגון אשכול של ג' או ד' תמרים תלוים בקנה א' מאותו דקל:

רמא קלא. נער בו באותו אריס שלא יגע בתמרים:
דניחא לך. בהני גדרים דגדרי:
אלא עיזא בעלמא. כלומר מי לא בעית למעביד נטירותא מחמת עיזי דלא ליפסדו בשדך והשתא לא צריכת:
פסיקנא לך כרב הונא אליבא דר' יוסי. דאמר הכל כמה שגדר:
ארבעה לצלא ארבעה לצללא. כלומר דהיכי דצריכי לאושכף עשיר שהוא (דלא) [צלא] ד' ככרות למזונותיו ואנשי ביתו כך צריכין לעבדן עני משל אמר לו כלומר מעשה זה דבר מיצרא אינו אלא משום ועשית הישר והטוב וכיון דזה רוניא עני הוא (אעפ"כ) אינו יכול לחיות בלא שדה (שאם) [ואם] לא יקח עכשיו יפסיד מעותיו ואין לו במה להתפרנס משום הכי לא תוכל לסלוקיה דאין לך ועשית הישר והטוב גדול מזה דתשביק ליה למיזבן: פיסקא כותל חצר שבין ב' חצירות שנפל מחייבין אותו למעכב שיסייע לבנות עד ד' אמות משום היזק ראיה והואיל דמחייבין ליה לסיועיה אם טוען הלה לא נתן לי כלום אלא אני לבדי בניתי לי משלי וזה אומר נתתי הרי הוא בחזקת שנתן עד שיביא ראיה עדים שלא נתן:
מד' אמות ולמעלה אין מחייבין אותו. לסייעו לבנותו דהשתא ליכא היזק ראיה:
סמך לו זה. שלא נתן מד' אמות ולמעלה ובנה זה בחלקו כותל אחר גבוה כמו זה שהגביה חבירו משלו שנתכוין לבנות שניהן ביחד ושיהיה כותל זה שהגביה חבירו אחד מכותל הבית:
אע"פ שלא נתן עליו את התקרה. על כותל זה שהגביה חבירו אלא כעין קונדסין ונתן עליהם את התקרה מצד אחד על כותליו אעפ"כ מגלגלין עליו את הכל מה שהוציא זה על אותו גובה יותר על ד' שאע"פ שלא נתן התקרה עליו נהנה הוא מן הכותל [9] וההנאה היא בביתו מחמת אותו כותל: והואיל דמארבע אמות ולמעלה אין מחייבין אותו לבנות אם טוען הלה ואמר אני נתתי והגבהתי עמו והלה אומר לא נתת הרי הוא בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה שנתן:
הקובע זמן לחבירו. לפרוע לו את חובו:

דף ה:

כי היכי דלא ליטרדן. שלא יתבעו בזמנו:

[9] נראה דצ"ל וההנאה היא מחמת שהוא דר בביתו ע"י אותו כותל.

אילימא בזמנו. בשעת השלמת ד' אמות פשיטא דנאמן דמי איכא למאן דאמר דבזמנו לא הוי נאמן:

אלא בתוך זמנו. קודם השלמת ד' אמות ואפ"ה קתני דנאמן דבחזקת שנתן הוא אלמא עביד אינש דפרע בגו זימניה ותיובתא דריש לקיש. אמר לך ריש לקיש בעלמא אימא לך דלא עביד אינש דפרע בגו זימניה ושאני הכא גבי כותל אמאי נאמן דליכא תוך זמנו דכל שעה ושעה כל דימום ודימום שבנה זמנו הוא לסייע ומש"ה נאמן:

ת"ש מסיפא. הא סיפא קשיא לאביי ורבא אמרי לך אביי ורבא בעלמא אימא לך דעביד אינש דפרע בגו זימניה ושאני הכא גבי סמך לו כותל דמש"ה אינו נאמן כי טעין דפרע חלקו קודם ששמך [10] דאמרי' ליה אימר אמר סבר בדעתו הואיל ואינו חייב עכשיו לסייע בהגבהה למה ליה למיתן ליה מי יימר דמחייבי (ליה) [לי] רבנן למיתן כשאסמוך הכותל ומשום האי סברא לא יהיב ליה מידי ואי טעין דיהיב אינו נאמן:

ואפי' מיתמי. שאם טעין אחד לחבירו פרעתיך תוך זמנו ומת והניח יתומים חייבין היתומין לשלם דלא יכלי למטען שמענו מאבינו שאמר שפרע לו בתוך זמנו ואע"ג דאמרי' הבא ליפרע מנכסי יתומין אע"פ שיש לו שטר לא יפרע אלא בשבועה דאמרי' אלו הוה אבוהן קיים הוה מפיק שובר ומרע ליה לשטרא אפ"ה דמחמרינן כל כך בנכסי יתמי אפ"ה אי אמר אבוהן לבעל חובו פרעתיך בתוך זמנו ומת מגבי מיתמי:

מה לי לשקר במקום חזקה. כלומר הואיל ויכול הוא לטעון לפטור עצמו ולומר שפרע בזמנו [11] בחזקה דאדם פורע בזמנו והואיל ויכול לפטור עצמו בזמנו ואמר תוך זמנו אמרי' מה לי לשקר:

דף ו.

והלה אומר לפני עדים הן. אין לך בידי מעולם חייב הואיל והודה לו מעיקרא:

פרעתיך בזמנו. באותו [היום] שתבעו. אלמא דבמקום חזקה לא אמרי' מה לי לשקר. לא לעולם בעלמא אמרי' מה לי לשקר והכא כי אמר ליה אידך אין לך בידי משום מאי חייב לאו זמן ותוך זמן איכא הכא. אלא מש"ה חייב אתמול אמר לו הן בפני עדים ועכשיו אמר ליה אין לך בידי כמאן דכפר ליה בתר הודאתו דמי [12] הכא אמר לויתי ויש עדים שלא יכול לומר לא פרעתי דמי וחייב לפרוע ולעולם מיהא ליכא למישמע מינה:

[10] [נראה דצ"ל דאמרי' ליה דודאי אמר וסבר בדעתו הואיל וכו'].

[11] [אולי צ"ל שפרע בזמנו אמרינן מה לו לשקר ונאמן לטעון שפרע תוך זמנו ואף שהוא נגד החזקה דאדם פורע בזמנו והואיל ויכול לפטור עצמו ולומר שפרע בזמנו].

[12] [אולי צ"ל בתר הודאתו דמי וכהיכי דאומר לא לויתי ויש עדים שלוה דאינו יכול לומר לו דפרעתי דמי וחייב לפרוע וכו']:

פיסקא סמך לו כותל אחר. כדפרישית לעיל:
סמך לפלגא סמך לכולה. שאם סמך זה כותל כנגד אותו כותל שהגביהו חבירו משלו ולא האריכו כשיעור אותו כותל כולו אלא כנגד חציו (משום דאמר סמך לכולה) אעפ"כ אמר רב הונא מגלגלין עליו את הכל ויתן חלקו המגיע בכל הכותל אע"פ שלא סמך אלא כנגד חציו משום דאמרי' היום או למחר ימלך בעצמו ויאריכנו כנגד כולו:
מה דסמך סמך. שכנגד אותו שיעור שסמך יתן חלקו ותו לא דלא מחייבי ליה עכשיו משום היום ומחר:
בקרנא ולופתא. קרנא שאם התחיל אותו כותל שסמך מרחוק שלא כנגד אותו כותל שהגביה חבירו אלא סופו של אותו כותל שסמך אותו כנגד זוית של אותו כותל שהגביה חבירו בהא מודה רב הונא שאין מגלגלין עליו ליתן אלא כנגד חלקו באותו קרן שאם היה דעתו לסומכו היום ומחר כולו כנגד אותו כותל לא היה בונה משך בנינו לצד אחר לופתא אנפנדי"ף בלע"ז כלומר שלא סמך האי כותל כנגד גובה של כותל חבירו אלא הגביהו כנגד מחצית כותלו של חבירו ולא משום בית אלא לקרות עליו מעט בהא מודה רב הונא שלא יתן אלא כנגד אותו גובה של אותו לופתא לפי שאין בדעתו להגביהו יותר:
ומודה רב נחמן באפריזא. היינו מורפט"א בל"ע אע"ג דאמר רב נחמן למאי דסמך סמך דלא יתן אלא כנגד שיעורא דסמך מודה שאם סמך כותלו כנגד חציו גבוה כמו אותו כותל שהגביה חבירו וחציו האחר עשה נמוך והניח על הנמוך אפריזא ודאי גלי דעתיה דהיום ומחר יניח על אותו אפריזא קורות ויגביהו בשוה לאחר זמן ובחאי מודה רב נחמן דמגלגלין עליו את הכל ואית דאמרי אפריזא (נתר) [נסר] ארוך שמשקעין באורך הכותל ובונין עליו כדי שתקשר הכותל יפה וכן בקבעתא דכשורי שאם עשה באותו מחיצה הנמוך מקום חורין כדי לקבוע בהן לאחר זמן קורות אע"ג דהשתא לא קבע בהן מגלגלין עליו את הכל דגילה דעתו דלאחר זמן יעשה שם עלייה ויגביהו:
בי כוי לא הוי חזקה. כגון סמך כותלו לחצר חבירו והוי בכותלו של זה חלונות חורין לצד חצר חבירו אין יכול חברו להחזיק בזה הכותל ולומר שיש לו חלק בזה הכותל מחמת אלו החורין הפתוחין לרשותו ואע"ג דעביד ביה בהנהו כוי המלטה כעין שעושין בחלונות שקובעין שם הקורות מקיפין החור בלבנים כדי שלא ירקבו ראשי הקורות מלחלוח החומר ואע"פ שטוען בעל חצר אני עשיתי כל זה אין חזקה לחבירו לטעון שיש לו חלק בכותל מחמת אותן המלטות משום דמצי אמר בעל הכותל האי דעבדי הכי מצד שלך להכי עבדי דכי מפייסת לי ותקנה ממני שיהא לך רשות להשתמש בכותלי ולקבוע בו קורות שיהיו מזומנין החורין ולא תצטרך לחתור בכותל דלא מיתרע אשיתאי:

אחזיק להורדי. שאם היה לאחד חזקה בכותל חבירו לקבוע בו זיזין לא יקבע בו קורות דיכול לעכב עליו ולומר אם הוחזקת לזיזין שהם דקין שאין מרעין את הכותל כל כך כקורות ודאי לא תחזיק בו לקבוע קורותיך שהם עבין:
איכא דאמרי אחזיק להורדי אחזיק לכשורי. הואיל והחזיק בו בכותל קיבע מה שירצה:
אחזיק לשפכי. שאם יש לא' חזקה שמרזיבו מקלח לחצר חבירו אם ירצה לסלק את מרזיבו ולהניח כל [13] תקרתו בניטוף יכול חבירו לעכב עליו ויכול לטעון טוב לי לקבל מימיך במקום א' יותר מכמה מקומות:
איכא דאמרי. אחזיק נמי לנטיפי דיכול זה בעל הגג לטעון מאחר שהוזקקת לקבל מימיי מה לי בשפכי מה לי בנטיפי:
אבל לצריפא דאורבני. כלומר הני מילי דאמרין אחזיק לשפכי אחזיק לנטפי אם הגג מכוסה מן דפין שבולע המים אבל אם מכוסה בצריפא דאורבני באגודות של גמי או של קנים שמקלחת המים הרבה שאין שוהה בהן המים יכול לעכב עליו: [14] איכא דאמרי היינו צריפא דאורבני כלו' הני מילי דאין יכול לעכב על נטפי אם הגג עשוי כמות כל גגין שאין מנטף אלא משני עברי הבית אבל בנוי כעין צריף הוט"א בל"ע שהוא עגול ומנטף בכל סביבותיו לא [אחזיק] ויכול לעכב עליו:

דף ו:

בבירה גדולה. כעין מגדל גדול ובונין בתוכה בתים הרבה סביבותיה ויש סביבותיה חצר וגנות ופרדסין הרי זה השוכר משתמש חוץ לביתו בכתליה דבירה הסמוכות [15] לכותל אם יש בה חורין או זיזין שתולין בה חפציהן עד ד' אמות סמוך לבית דשייך בתר בית:
ובעובי הכותל במקום שנהגו. לישתמש על גב [16] הבית משתמש חוץ לגג בעובי החומה ד' אמות:
אבל בתרבץ אפדני. גינת ביתן שסמוך לפלטין אינו משתמש לבתים אלא לפלטין:
אבל רחבה גדולה שאחורי הבתים. היא ודאי עשויה לצורך הפלטין עצמה:
האי כשורא דמטללתא. אם נעץ אחד קורתו בכותל חבירו מדעתו של בעל הכותל לסכך עליה מפני החמה אם נעוצה בו הקורה יותר מל' יום ולא מיחה בעל הכותל הוי חזקה

[13] [אולי צ"ל לסלק את מרזיבו ולהניח שיזוב המים מכל תקרתו בניטוף וכו']:
[14] [ר"ל דאיכא דמפרשי פירוש אחר בצריפא דאורבני:
[15] [אולי צ"ל בכותליה דבירה הסמוכות לכותל ביתו אם יש בה חורין וכו']:
[16] [נראה דצ"ל על גג הבית וכו']:

לזה שנעצה לקובעה שם לעולם שסתם שאלה משאיל כותלו לחבירו לנעוץ בו [מידי] ל' יום ותו לא:
ואי סוכה דמצוה היא. כלומר אם הרשהו לנעוץ קורה לצורך סוכת החג דמצוה ודאי אם הניחה שם יותר על ז' ימים בפני בעל הכותל שלא מיחה יכול להחזיק בה לעולם:
ואי חבריה לקורה בטינא. כלומר שקבעה לקורה בכותל בחומר ובלבנים בקביעות בפני בעל הכותל ולא מיחה הוה חזקה לאלתר דאיכא למימר דמחל לו:
ב' בתים משני צדי רה"ר. אם מקום הוא שמשתמשין על הגגות זה עושה לחצי גגו מעקה גבוה ד' אמות משום היזק ראיה וכן השני זה שלא כנגד זה ומעדיף מעט זה כנגד זה כדי שלא יוכל א' להציץ בתוך גג חבירו [17] אלא ברה"ר מצי למימר חבריה דמעכב מאי [נפקא] לך מינה אי לא עבידנא מעקה כוותך סוף סוף אי לא הואי אנא הכא אפ"ה קבעית לאצטנועי מבני רה"ר קמ"ל דמצי אמר ליה אידך [18] אי לא מבני רה"ר יכילנא לאצטנועי דכי יתיבנא לא חזו לי קמ"ל [19] דאפ"ה יכול לכופו שיעשה חצי מעקה לגגו:
דקדים חד מינייהו ועביד. מעקה לחצי גגו:
אזינקא. חצי הוצאתך שתוציא בכולו:
משום דאיתרע אשיתך. שלא יכביד על הכותל ויפול הכותל אנא נמי מסתפינא הכי:
גג הסמוך לחצר חבירו. דמקום החצר גבוה ושוה לגגו עושה מעקה ד' אמות לגג שלא יציץ לחצר חבירו. ואי קשיא למה אין מחייבין בעל חצר לעשות מחיצה לחצירו שלא יסתכל לגג חבירו. הא לא תיקשי דהיזקא דחצר עדיף מהיזקא דגג דחצר קביעא תשמישתא וגג לא קביעא תשמישתיה: אבל בין גג לגג דלא קביעא תשמישתייהו לא להאי ולא להאי לא:
אי לנתפס עליו כגנב. כלומר אי לכך צריך מחיצה דלא יכנס חבירו לשם בלא רשות ויתפס כגנב דיכול לומר לו לגנוב באת:
במסיפס בעלמא סגי. אפי' במחיצה כל שהוא אם יעבור עליו בלא רשות יתפס כגנב:
במסיפס יכול לאישתמוטי. דטעין דכיון דלא הוי האי מחיצה גבוה י' טפחים לא הוה ידענא אי משום מחיצה הוי משום הכי עברנא ולא משום גניבה:
למעלה מגגו של חבירו. שקרקעית החצר גבוה יותר על הגג: מאי לאו אין נזקקין לו כלל לעשות מחיצה וקשיא לעיל דתרצת [20] זקוק למחיצה:

[17] [נראה דצ"ל רה"ר איצטריכא ליה דמהו דתימא דמצי למימר ליה חבריה וכו']:
[18] [נראה דצ"ל דמצי למימר ליה אידך אי לא את מבני רה"ר וכו']:
[19] [אולי צ"ל דכי יתיבנא לא חזו לי ומש"ה יכול לכופו שיעשה חצי מעקה לגגו]:
[20] [אולי צ"ל דתרצת דזקוק למחיצה י']:

שתי חצירות זו למעלה מזו. שהאחת גבוה יותר מן האחרת תחתון יחקוק מחיצה בקרקע עליון ובונה עד שיהיה הכותל שוה לחצר העליון ושוב יגביהו העליון עד ד' אמות:
ורב חסדא אמר עליון מסייע מלמטה עם התחתון. לפי שהעליון יכול לראות התחתון ולא תחתון העליון לפיכך צריך העליון לעשות רוב הבנין כפי שלא יזיק לתחתון מראייתו:
ואם היתה חצירו למעלה גבוה מגג של חבירו אין זקוק לו. משום דגג לא קביעא תשמישתיה:
איתבר ביתא דתתאי. שנפלו קצת מכותלי התחתון וירד בית העליון ונח על אותו קצת כותל התחתון שנשתיירו:
אמר ליה תתאי לעילאי תא נבניה. כלומר סייע לי לבנות הבית כבראשונה:
שפיר דאירנא. כלומר איני צריך שאני יפה דר שלא נפלה עלייתי:

דף ז.

לא מצינא דאטרח (לבנות) [לפנות] ביתי:
שוף אכריסך עול. כלומר הואיל וגרם מזלך [21] חפור בארץ וכפוף בטנך וצא והכנס. דינא קאמר ליה דבתוך שלו יבנה:
לא אמרן דדינא קאמר ליה אלא דלא מטו כשורי. שלא ירדה העליה למטה מי' אז יכול לטעון לו דור בדוחק בתוך עשרה:
[דלא] אתנו בהדי הדדי. שלא התנו זה לזה לבנות אחר נפילה:
עד כמה. גבוה יכול לכופו שיסייע לו:
כאותה ששנינו. בפ' המוכר:
רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו. שאם היה הבית כ' אמה באורך ורוחב י' אמה עושה גבוה חצי כ' וחצי י' שהם ט"ו אמה וראיה לדבר מהיכל:
לא תיתלו בוקי סריקי. כלומר לא תאמינו בדברים רקים הללו מעולם לא אמרן ר' נחמן שיבנהו גבוה כזה: שיעור אסורייתא דמחוזא כדי שיהא יכול לישא משאוי על גבו כמשאוי של אנשי מחוזא ויכול לחזור בריוח בהכי מצי לכופו טפי לא:
אשיתא [22] אגב כוי דחברי'. שהיה בונה כותלו כנגד חלון חבירו שהיה לו חזקה לחלון ולא הרחיק ד' אמות:
מרעית אשיתאי. שתחתור בו חלונות אחרות:
סתרנא לך. עד חלונות אלו ובנינא לך מחדש:

[21] [אולי צ"ל שוף בארץ ועי' בתוס' ד"ה שוף]:
[22] [לפנינו הגי' אחורי כוי דחבריה]:

דינא אמר ליה. דלא מצי למיטרח לפנות ביתו:
היינו הך. דקאמר רב חמא בהני בי תרי וכו' והא תו למה לי:
הא איצטריך למיתני. שאפי' אלו חלונות שיש לו בהן חזקה:
בי תבני וציבי. שאין צריך בהן לאורה כל כך אפ"ה לא מצי לכופו לפנות:
אספלידא. חדר שלועזין קמערא:
תרביצא. גינה שסמוך לה:
אפומא דאספלידא. לפני הפתח:
אחד של שדה לבן. שדה תבואה:
יש לו לבעל הכרם ד' אמות בשדה לבן. כמלא צמד בקר וכליו כדי לחרוש גפניו העומדין על המיצר ששם היו [23] עומדים גפנותיהם בחרישה:
שעל מנת כן חלקו השדות. והכי נמי לא יבנה כותלו לאספלידא שלו כדי שלא לאפיל עליו:
א"ל התם. מש"ה יש לו לבעל הכרם ד' אמות בשדה לבן משום דעלו להדדי שמעלה זה בעל הכרם לבעל שדה משדה לבן יותר מחלק שדה כרם כדי שיהא לו ד' אמות אבל הכא גבי אספלידא לא העלהו יותר בתרביצא ומש"ה מצי למימר ליה בדידי קבנינא:
א"ל וכי בשופטני עסקינן. דלא מעלו אהדדי כלומר וכי באנשים שוטים עסקינן דבלא עלוי קרקע נטל זה תרביצא תחת האספלידא והלא זה בנוי וזה [אינו] בנוי אלא בודאי עלו אהדדי בדמים:
כשורי והודרי. ולא עלו באוירא ולא נתן לו בקרקע יותר ובדין קאמר בדידי קא בנינא:
ולימא ליה. בעל האספלידא עד האידנא הויא לה אספלידא דהויא לה נהורא מעליא אבל השתא אי בנית אשיתא קא מאפלת עלי והוה לי אדרונא דחשיכה טפי ובהא טענה מצי מעכב עלויה:
אמר רב שימי בר אשי שמא בעלמא פליג ליה. דהשתא נמי שם אספלידא קרי ליה אע"ג דמאפלא:
מי לא תניא כו'. אע"פ שאין שם גפנים שתים כנגד שתים ואחת יצא זנב (אילנות):
דדיירנא ביה כדדרו ביה אבהתי. כלומר להכי איכוונא למיתב חלק אספלידא שאהי' דר כשדרו בה אבותי שהיה לה מאור גדול:

דף ז:

נהרדעי לטעמייהו. דרב נחמן ושמואל ורב חמא מנהרדעי:

[23] [הלשון צריך תיקון ואולי דצ"ל דאז היו מעמידין גפנותיהם ע"י חרישה]:

האחין שחלקו אין להם דרך זה על זה. כגון בתחלה היו כל השדות בחיזוק א' של אביהם ולא הוה בכולהו אלא דרך אחד לילך מזה לזה והשתא כשחלקו אין להם דרך אם לא קנו זה מזה וחלונות שאם הגיע חצר לזה ולזה בית והיו חלונות הבית פתוחים לחצר יכול זה לבנות כנגדן ולסותמן וכן לאמת המים צריך ליקח דרך זה מזה. כה"ג יכול בעל תרביצא לבנות אשיתא נגד אספלידא: שהלכות קבועות הן לדון הכי:

דנפיק עליה תברא. דפריע השטר של יתומין:

דגדלי יתמי. (למייתי) [דלמא מייתו] ראיה דהאי תברא מזויף הוא שהוחזק בפני עדים לאחר מיתת אביהן שעדיין היה חייב לו:

לבר מהא. דודאי קרעי' לשטר. דסהדי דחתימי על שובר בשקרי לא מחזקינן:

[24] לעולם לא קרעי' לשטרא כדרב חמא. דאם כן הוה מפיק ליה האי שובר בחיי האב מדלית עדים דאפקה בחיי האב משום הכי לא קרעי' לשטרא:

בית שער. [25] מקום שהשומר ישן ששומר החצר כופין לא' מבני חצר המעכב:

מעליותא הוא. בית שער:

ולא אשתעי אליהו בהדיה. משום דכי אתי עני צועק על פתח שער מפסיק אותו בית שער קולו ואינו נשמע לבעל הבית:

הא מגואי גריעותא הוא. כלומר אם נעשה בנין בית שער מבפנים לחצר מפסיק הקול שאין העני יכול ליכנס לתוכו אבל אם בנו מאבראי ברה"ר ודאי מעליותא היא והיו כופין אותו לבנות הואיל והחצר פתוח לרה"ר יכול העני ליכנס בתוך מחיצות בית שער עד השער וצועק ויכול לשומעו דאין מפסיק אלא שער לחודיה:

אית ליה דלת לבית שער גריעותא. שהשער והדלת מעכבין קולו. אית ליה פותחת מנעול לדלת לאו מעליותא היא שאין העני יכול לפותחו מפני המנעול. הא דמשנתנו דכופין לבנות בית שער דלית ליה דלת לבית שער. ואי קשיא דהא תנא כופין לבנות בית שער ודלת הא לא תקשי דהא תני דלת [לחצר] במתני' ולחצר תנן לא לבית השער:

חצר הסמוכה לרה"ר צריכה בית שער. כלומר אם מבוי שאינו מפולש ויש בו חצירות אותן שבפנים אין צריכות שער ולא היו כופין אבל אותה הסמוכה לרה"ר צריך והיו כופין: ורבנן דמתני' לא פליגי בין סמוכה לשאינה סמוכה דזימנין דדחקי רבים במבוי ועיילי ואתי וקא חזו להוא ואיכא היזק ראיה מבני רה"ר:

הסמוכה לספר. משום גייסות:

כשהן גובין מבני העיר. לצורך חומה ודלתים:

[24] [צ"ל בהא נמי הלכתא כרב חמא ולעולם לא קרעינן וכו'].
[25] [צ"ל מקום ששומר החצר ישן כופין וכו'].

לפי שבח ממון. מי שהוא עשיר נותן יותר או לפי נפשות שבעיר שכולן יתנו בשוה:
קבע בה מסמרות. קבע הלכה (שם) [יתד] הוא שלא תמוט:
לפי קירוב בתים. כלומר אותן בתים חיצוניות שצריכין להם יותר לחיזוק החומה יותר מן הפנימית ויתנו יותר אי לא:
דשורא אדרבנן. שפסק עליהם ליתן חלקם לבנות החומה:
רבנן לא צריכי נטירותא. שתורה ומעשים טובים שלהם משמרים אותן:
השתא כל ישראל עם הצדיקים כחול וצדיקים לבדם יותר מחול בתמיה. ומה חול שמועט ממעשיהם של צדיקים מגין על הים שאין עוברין אותו גלי ים. על אחת כמה וכמה שמגינין עליהם מעשיהם ולא צריכי נטירותא:
כי אתא. ריש לקיש לקמיה דר' יוחנן:
אני חומה. זו תורה שמגינה על לומדיה כחומה שמגינה על אנשי העיר:
ושדי כמגדלות אלו ת"ח. שלומדין זה מזה כתינוק יונק משדי אמו:

דף ח.

וריש לקיש דמפיק מאספרם מחול ירבון דריש האי אני חומה בכל ישראל ולא בצדיקים בלבד:
כרגא. כסף גולגלתא:
אע"פ שאתה מחבב אומות העולם. שאתה נותן להם על ישראל ממשלה בזמן שישראל בגלות אעפ"כ קדושיו של ישראל העוסקים בתורה יהיו מסורין בידך:
לרגלך. משמע בשבילך ומשמע רגל ממש:
יתנו בגוים. בלשון ארמי כמו ושננתם ותתנינון כלומר גם יתנון שעוסקים בתורה כולהו עתה אקבצם מגלותם ואם מעט מהם יעסקו ויחלו אותו מעט ויחלו כמו לא יחל דברו:
מנת המלך. שנותנין מתנות למלך מסים:
ארנונא. מס של קרקע:
כריא חדתא. חפירה גדולה שחופרין ליכנס שם מים הרבה להשקות ממנה שדות ע"י דלייה ודרך נגרים ופסק [26] ליתן ליתומין חלק בחפירה זו שהן נהנין ממנה כאחרים:
לא מידויל. שלא ינבעו המים ונמצאת מוציא מעות יתומים בכדי:
לאגלי גפא. זהו שעושין מחיצה או גדר סמוך לחומת העיר מבחוץ כדי להגן על החומה ועל שם כך קרי אגלי גפא לשון הגפת דלתות כלומר לנעול שערים שעושין לפני פינת העיר משום מצור העיר:

[26] נראה דצ"ל ופסק שיתנו היתומים חלק וכו'.

לכריא פתיא. שחופרין למלאות ממנו מים לשתות ועל שם כך קרי ליה כריא פתיא שדולין בכלי חרס כמו (ברכות נ וש"מ) פתיא אוכמא:
אפי' מרבנן. שהן שותין ממנו כאחרים:
ואי קא נפקי באכלוזא. כלומר שיוצאין חבורות בני העיר הן עצמן (ואינן) [ואינהו] חופרין ואינן שוכרין רבנן לא עבדי הכי מפני כבוד תורה:
פתח אוצר בשני בצורת. לפרנס עניים:
בעל הלכות. זה ששונה ברייתות. אף על גב דבדוכתא אחרינא אמרי' בעלי הלכות אלו בעלי משנה הכא הואיל ותני בעלי משנה צריכין למימר דהלכות אלו ברייתות הן:
ככלב וכעורב. דכתיב ורחמיו על כל מעשיו:
רבי לטעמיה. שלא היה רוצה לפרנס עם הארץ דההוא דמי כלילא. שהשליך המלך מס על יושבי טבריא כדי שיקנו לו כתר:
אמר להו. לא תסייען [לכו] רבנן:
ערקינן. דלא מצינן למיתן כולי דמי כלילא אמר להו ערוקו:
דלייה לדמי כלילא. על ההוא פלגא דאשתייר:
פקע כלילא. בטל גזירת הכתר:
הראיתם שאין פורעניות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ. דכיון דלא נשארו שם אלא רבנן לא גזרו עליהן ליתן דמי כתר שכל זמן שאחד מעמי הארץ היה שם גזרו ושוב לא גזרו:
פיסקא ויהא כאנשי העיר. ליתן בכל מילי שנותנין בני העיר שנים עשר חדש:
החמרת והגמלת. שיירא של חמרין וגמלין העוברים ממקום למקום ולנה בתוך עיר הנדחת והודחה עמה כדכתיב וידיחו את יושבי עירם הן בסייף וממונן אבד כאנשי עיר הנדחת כדכתיב הכה תכה את יושבי העיר וגו':
הן נדונין בסקילה וממונן פלט. הואיל ולא נשתהו שם כלל אלא כדי לינה אלמא דל' יום הוי כיושבי העיר וקשיא למתני' דבעי י"ב חדש [27] למיקרייא מיתבא מתא לא בעינן אלא ל' יום ונידון כמותם משום דהכתוב מיירי בלשון יושבי כדכתיב הכה תכה את יושבי העיר וגו' אבל למיקרייא מבני מתא להיותן כאנשי העיר ליתן עמהם לכל דבר לא הוי עד י"ב חודש כדתניא המודר וכו':
ולכל מילי כלומר דמשמע במתני' שלא יתן כלום בדבר עד י"ב חודש והא תניא נמי הבא לעיר ונשתהה שם ל' יום חייב ליתן לתמחוי היינו כלי שבו נותנין מאכל ומקבצין וגובין

[27] צ"ל הא למיקרייא מיתבא מתא וכו'.

מבני העיר ליתן מנות ממאכלים בתמחוי להאכיל לעניי העולם העוברים עליהם ואם נשתהה שם ג' חדשים יתן חלקו לקופה של צדקה שגובין מע"ש לערב שבת לפרנס עניי אותה העיר ואם נשתהה ו' חדשים חייב ליתן [28] חלקו העיר שקורין שפיצ"א ותירות שעושין חוץ לחומה לחזוק העיר אלמא לכל מילי לא בעינן י"ב חדש:

הכל לפסי. מן הכל גובין לצורך תקון פסי העיר:

לשורא. לחזוק החומה:

לפרשא. שקונים סוסים לפרשים (כפי) [כדי] שיצאו חוץ לעיר לעיין אם [באו] גייסות:

לטורזינא. לצורך [כלי] זיין שנושאין אותן שומרי חומות העיר:

בר מריון. איש א' היה עשיר גדול:

אנא לאחשובינהו בעינא. שיהיו חשובין בכל דבר מצוה כמו אביהן:

דף ח:

נהרג בחרב מינויל. דמתלכלך בדמו:

נגבית בשנים. משום דמתחלקת לעניי העיר ודבר קצוב הוא שיודעין כמה כל אחד ואחד צריך ליתן בקצוב ונותנין בשוה וליכא [29] אלא סידורי בעלמא דגובין אותו גבאי צדקה מהם:

ומתחלקת בג'. מפני שהיא כדיני ממונות מה דיני ממונות נוטלין מזה ונותנין לזה אף מחלקי צדקה מרבין לא' וממעטין לא' לפי שיראו צרכי עניים:

גיבויו וחילוקיו שוה. שגובין מכל א' לפי מה שידו משגת וכעין דין שמעיינין בדין על מי להרבות ועל מי למעט משא"כ בקופה שאין גובין מכל אחד אלא לפי מה שרוצה ליתן [30] וקרוב נותנין כולן בשוה:

לעשות קופה תמחוי. שאם ניתותר בקופה יותר על צורך עניי העיר ונתמעט בתמחוי לעניי כל אדם שבאו עניים הרבה וכן תמחוי לקופה כמו כן:

להתנות על המדות. להגדילן או למעטן מכמות שהיו:

ועל השער. שאם היה השער ביוקר רשאין להתנות שילך בזול:

ועל שכר הפועלין. שאם נשכרין פועלים בג' פשי' ביום רשאין להתנות שלא ישכרום אלא בב':

ולהסיע על קיצתן. לקנוס על מי שעובר על תנאי שקצבו אנשי העיר:

[28] צ"ל חייב ליתן חלקו בכסות: לפסי העיר שקורין שפיצא וכו'.

[29] נראה דצ"ל וליכא רק שררותא בעלמא:

[30] נראה דצ"ל וע"פ הרוב נותרין כולן בשוה או דצ"ל וקרוב שנותנין כולן בשוה כצ"ל:

והם יקחו. ואין הם פחות משנים:
שררות הוא דלא עבדי פחות משנים. כלומר דמשמע טעמו דשררות הוא דבעינן ב' ולא לשום דין ולא לשום עדות הלכך (הא) המוני מהמני אפי' ב' קרובים למנות על הקופה והיינו [31] מאי שררות איכא בגבאי צדקה הואיל דדבר קצוב הוא ונותנין ברצון:
ממשכנין. אם מעכב ליתן צדקה בקופה. ואפי' בע"ש דטרידי אינשי בתיקון מאכלם:
הא דאמיד. אם אומדין אותו שהוא עשיר וממאן ליתן ממשכנין אותו בעל כרחו והא דלא אמיד שאין לו מה ליתן אם (לוה) [ליה] ממשכנין עליו נאמר ופקדתי על כל לוחציו.
שקל מיניה [ד' מאה] זוזי לצדקה. דהוה אמיד שהיה עשיר גדול:
זה דיין. שמשכיל לדין הדין לאמתו. ומצדיקי הרבים אלו גבאי צדקה שמעשין בני אדם ליתן צדקה ומצדיקין אותן:
שבקת לאומנותך. שהיה מלמד תינוקות כלומר אם היית מלמד עדיין לא היית מבטל לעמוד בגינה:
דעתי עלייהו. על התינוקות שלא הסחתי דעתי מהם שלא לזרזם ממקום זה שאני עומד:
ורבנן מאי. כלומר כיון דלדיין נתת זוהר הרקיע לעתיד לבא [ולגבאי] צדקה נתת אור הכוכבים רבנן עצמן מאי לאיזה אור יזכו הן:
כצאת השמש בגבורתו. דעדיף מכולהו:
לפרוש זה מזה. בשוק משום חשדא שלא יחשדו זה לזה שא' מהם יתן לתוך כיסו ולא לכיס של צדקה אבל רשאי לפרוש זה לשער לשאול הצדקה וזה לחוות משום דקרובין זה לזה:
פורטין לאחרים. שאם יש בכיס של צדקה פרוטות ורוצה לחלפן בסלע כסף פורטין לאחרים חלפי לאחרים ולא לעצמן שלא יחשדום שמרויחים בצדקה: אין מונין אותן שתים שתים כשפורטין לאחרים אלא מונה אחת אחת שלא יטעה:
לא יתיב מר. רבה:
אציפי. אמחצלאות שפורסין על כותלי בית הכנסת והיו קנויות מצדקה:
מחצלאות. ששוכבין עליהן עניים:
עביד חד. ואתני. אם יצטרכו לעניי העיר שיהיו לעניי העיר ואם לאו שיותירו על עניי העיר שיהיו לעניי כל אדם:

[31] נראה דצ"ל והיינו כר' חנינא וכו':

דף ט.

דכל דאתי למיתן צדקה אדעתא דידי אתיא. כל מי שנותן לי על דעת כן נותן לי שאני אתנן לכל עני שארצה משום דרב אשי היה אדם גדול והיה יודע מה הוא עושה:
[הנהו בי תרי טבהי]. התנו ביניהן שכל א' מהן ישחוט ביומו:
קרעוה למשכיה. דחיותא:
וחייביה רבא לשלם. דמי העור שקרע:
ולהסיע על קיצתן. והלא רשאין לקנוס כל מי שעבר על תנאן:
הני מילי. דיכולין להתנות ולהסיע על קיצתן:
היכא דליכא אדם חשוב. להתנות לפניו:
אבל אי איכא אדם חשוב. ולא אתנו קמיה לאו תנאיהו תנאה ואיכא דאמר היכא דליכא אדם חשוב עביד אינש דינא לנפשיה אבל אי איכא אדם חשוב נקיט ליה בדינא קמיה:
אין מחשבין בצדקה עם הגבאין. מה גבו ומה נתנו דאין צריך לחשדן:
אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר. גבי גבאי צדקה זכר לדבר ממקדש שנא' (מ"ב כב) אך לא יחשב וגו' אבל גבי גזברין של הקדש הוי ראיה גמורה:
יצור. בעה"ב בקשר ובחותם וימנה דכתיב ויצורו וימנו כלומר אע"ג דהגזברין היו נאמנין אף על פי כן הגזברין עצמן היו צרין ומונין:
בודקין למזונות. שאם אמר עני תנו לי מזונות בודקין אחריו קודם שיתנו לו אם רמאי הוא שאין צריך אם לאו:
ואין בודקין לכסות. שאם בא עני ערום ואמר כסוני אין בודקין אחריו אלא נותנין מיד:
פרוש כתיב. כלומר צריך אתה לידע בפירוש אם צריך ואם לאו:
פרוש [פרוס]. לאלתר (פרוש) [פרוס] הלחם ותן לו:
לכשיראה לך. שהוא צריך כשתבדוק אחריו:
העובר ממקום למקום. שאין לן אלא דרך עברה עובר:
ככר בפונדיון. ככר שקונין פונדיון כשנותנין ד' סאין בסלע דהוי ככר של חצי קב כיצד בסלע הם מ"ח פונדיונות דסלע ד' דינ ודינר שש מעות ומעה ב' פונדיונות נמצא מ"ח פונדיונות בסלע וכיצד הוי חצי קב בפונדיון דחצי קב אחד ממ"ח בד' [סאין] דסאה ו' קבים נמצא כ"ד קבין שהם מ"ח חצאי קבין בסלע שהוא מ"ח פונדיונות ושיערו חכמים דבהם אית ליה ב' סעודות א' לכאן וא' קודם שיגיע לישוב:
פוריא ובי סדיא. כר וכסת:

אין נזקקין לתת לו מכיס של צדקה. דהואיל ומחסר על הפתח הכל נותנין לו וא"צ ליטול מכיס של צדקה:
משליש שקל. בצדקה:
לעבודת אלהינו. דהיינו צדקה:
מצות. הרבה משמע: [32] ועבודת [הצדקה] מעשה הוא:
עכשיו באין וכו'. ודאי יתן או לעובדי כוכבים או לצדקה. אם זכה הלא פרוש לרעב שיתנהו לעניים אם לא זכה ליתנהו לעניים אעפ"כ יתן לעובדי כוכבים בשביל שהיה חייב לעניים. באים [עניים] מרודים כלומר עובדי כוכבים הרודים לביתו ונטלוהו בזרוע:
ונוגשיך צדקה. מה שתתן לנוגשיך:
עולא. עלם אחד כמו עול [ימים] לא היה שמו עולא אלא (אחד בלי) [אחדוי]:

דף ט:

משגש. מבזה ארחתיה דאימיה שהצריכה להתבזות במה שדרכה להצניע שגלתה דדיה בשבילו כדאמר לקמן:
וכבגד עדים. אלו אותן בגדים בלוים ונסחבים שמשימין שם התינוק כשהוא נולד ולפיכך נקרא עדים [33] ועדיאתו:
בימי ספורו. היינו אותן ימים דכתיב וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים דכבר עברו לימי חלוטו והזאתו: אמר ליה הואיל ומטמא בגדים בימי ספורו דכתיב והיה ביום השביעי יגלח שערו וגו' וכבס בגדיו והואיל דמטמא בגדים דטעונין כבוס הכי נמי מטמא אדם:
אמר ליה. דלמא טומאה בחבורין שני דהני בגדים מחוברין עליו שלובש בהן אבל לעולם אימא לך אם יגע בבגדים אחרים אינו מטמאן וכי היכי דלא מטמא בגדים מעלמא אימא נמי דלא מטמא אדם תדע דהנה אשכחן דמטמא בגדים בחבורין ולא מטמא אדם:
היסט נבלה. אדם שהסיט נבלה ומטמא בגדים דכתיב והנושא את נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב אלמא דבגדים טמאים הן ואינו [מטמא אדם] כדכתיב וטמא עד הערב הוא טמא ואינו מטמא אדם:
היסט בכלל נושא. כדכתיב נישא וקרינן נושא (חולין קכד:):
אמר ליה רב ששת. ולטעמיך דקא אמרת דטומאה בחבורין שאני מש"ה אין מטמא אדם אלא שרץ דמטמא אדם מנא לן לאו משום הואיל דמטמא בגדים דכתיב וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק והני לאו בחבורין נינהו:

[32] [רבינו מפרש דגדול המעשה נלמד מסיפא דקרא דכתיב ועבודת הצדקה וגו' ודלא כפירש"י]:
[33] [לכאורה משמע דכוון לתרגום אונקלוס על ותהר ועדיאת אבל צ"ע דמשם זה לא שייך לקרותם עדים וצ"ע]:

אמר ליה רב אחדבוי. שרץ דמטמא אדם בהדיא כתיב או איש אשר יגע בכל שרץ אלא פריך הכי ולטעמיך דאמרת טומאה בחבורין שני שכבות זרע דמטמא אדם מנלן משום דהואיל ומטמא בגדים דכתיב ואיש (אשר) [כי] תצא ממנו שכבות זרע וכתיב וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וכבס במים וטמא עד הערב ה"נ מטמא אדם ה"נ גבי מצורע:

אמר ליה רב אחדבוי. שכבת זרע בהדיא כתיב ביה דמטמא כל אדם הנוגע בו דכתיב או דמייתר דמצי למכתב איש אשר תצא ממנו וגו' או ל"ל לרבות את הנוגע ואכתי מנין למצורע שמטמא בימי ספורו:

הוה קא מהדר ליה בבדיחותא. כלומר שמח היה רב אחדבוי שנצחו לרב ששת שלא היה לו להשיב:

אישתתק. נעלם:

אתיא אימא. [34] דרב אחדבוי בכיא קמיה דרב ששת שהיתה מינקת שלו בשביל בנה דלימחל ליה ובעי רחמי עליה דרב אחדבוי ולא אשגח בה עד דמפקי דדיה לפניו כלומר עשה בשביל אלו דדין שינקת מהן ולהכי שהצריכה לכך קרי ליה עולא משגש ארחתיה דאימיה:

ודאתאן עלה מיהא. הואיל ובאת לידינו שאילה זו דרב אחדבוי נעסוק בה:

מנלן. דמצורע מטמא אדם בימי ספורו:

כבוס בגדים בימי חלוטו. דכתיב וכבס המטהר את בגדיו דניטמו בימי חלוטו:

מה להלן בימי חלוטו מטמא אדם. דכתיב כל ימי אשר הנגע בו יטמא וגו':

מתן בסתר [יכפה] אף ושוחד בחיק. כלומר מי שנותן בחיק של עני בצנעה כופה נמי חימה עזה:

אע"פ ששוחד בחיק. של עני אעפ"כ חימה עזה שאינה נכפית בשביל השוחד בחיק:

המפייסו בדברים. שמנחמו ומדבר על לבו דברי נחומין:

דכתיב ותפק לרעב נפשך וגו'. כלומר משתוציא מנפשך דברים טובים לנחם הרעב ונפש נענה תשביע בדברים טובים אז תזכה לדברים הללו:

משום דרודף צדקה. שעושה צדקה משלו בא לידי צדקה שיצטרך לבריות בתמיה:

צדקה זו עושר שיהיו לו נכסים ועושר שיעשה מהם צדקה:

כבוד. זו אגדה בשביל שיודע לדרוש באגדות מכבדין אותו:

[34][עי' בתוס' כאן ד"ה אתיא מה שכתב בשם ר"ח]:

דף י.

יש לו לבעל הדין. יצר הרע להשיבך ולהטעותך ולומר לך:
ועכשיו אי אתם עושין רצונו של מקום. לפי שאתם בגלות ואי אתם יכולים לקיים כל התורה:
עניים מרודים. שנרדים מבני אדם ששללום:
איכי השתא נפלי. הייתי נידון בסקילה כדאמר בית הסקילה היה גבוה ב' קומות (סנהדרין מה). וכעובדי עבודת כוכבים דכתיב (דברים י"ז:ה') וסקלתם באבני' ומתו ופרקליטין. מלמדי סניגוריאה כי אספתי את שלומי בשביל שאינם עושים לא חסד ולא רחמים. הא עושין יהיה להם שלום גדול:
מפעפעו. עושהו רך:
אני בצדק. שאעשה צדקה מתחילה והדר אחזה פניך בתפלה:

דף י:

ואינו יודע למי נותנה. לאפוקי ממר עוקבא דמנה לצדקה אצינורא דדשא של עני העני לא היה יודע מי נתנה שם ומר עוקבא יודע איזה עני נטלה. נוטלה העני ואינו יודע ממי נטלה. לאפוקי דר' אבא דצייר בסודריה ומפשילו לאחוריו ואתי עני ושרי ושקל. עני היה יודע ממי נוטל ור' אבא אינו יודע איזה עני נוטלה: יתן לארנקי של צדקה ולא ידע העני מי נתן והנותן לא ידע מי נטל:
ישמח אשתו בדבר מצוה. שיפקדנה שלא בזמן עונה:
אלא א"כ ממונה עליה כר' חנינא בן תרדיון שהיה אדם גדול והיה יודע לבדוק למי יתן אלמא (דלא) [דאי לא] מצינן למשכח ממונה כגון זה. הוא עצמו מפזרן ונותן. כי אמרינן נמי דיתן לארנקי בשיש ממונה עליה כר' חנינא בן תרדיון. אי לא יפזרן הוא עצמו:
אמר לו בכי תשא. משום דכתי' שם ונתנו איש כופר נפשו:
אמר להן כל שכנגד זקניו כבוד. זה שקנה חכמה כלומר כל שחולקין לו כבוד בשביל חכמתו ולא משום עושרו:
עליונים למטה. כלומר אותן שהן עליונים בעולם הזה בשביל עושרם ולא בגין חכמתם ושם בעולם הבא שרוין למטה:
ותחתונים בעולם הזה שהם חכמים ומסכינין ובני מעשים טובים לא חשיבי הכא. לעולם הבא שרוין למעלה: ואנן מאי כלומר איך תלמידי חכמים (האיך)חושבין אותם שם: כי היכי דחשיבין הכא חשיבין התם והיינו נגד זקניו כבוד:

ותלמודו בידו. בגירסא:
ר' עקיבא ועשרה חביריו. פשיטא כלומר בלא זכותא דהריגה דהוו צדיקין גמורים:
הרוגי לוד. שפעם אחת נמצאת בת מלך הרוגה ומושלכת ברחוב ולא נודע מי הרגה וחשדו לכל היהודים ורצה המלך לשלוח יד בכולן עד שבאו שנים ומסרו עצמן ואמרו שהן הרגוה והצילו את כולם על ידן:
כאן בישראל. ודאי מעליותא היא דאעפ"כ לבו לשמים לשם מצוה אבל הרבה אומות אין עושין אלא לצורך עצמן ולא לשם שמים ומשום הכי דלא עבדיתו צדקה כו':
ויבא ויעש וגו' כי אי גונא מחרפין אותן. ור' נחוניא דריש הכי צדקה תרומם ישראל וחסד דמשים צדקה וחסד לישראל. וכל מה שאמרו הרבה אומות עושין חטאת הוא להן מכלל דהא ריב"ז דריש האי קרא כשם שחטאת קרבן חטאת מכפר על ישראל: לקמיה דר' אמי דהוי גבאי ליתנם לצדקה: איקפד על רבא דקבלינהו:
אמר לית ליה לרבא ביבש קצירה תשברנה. כלומר כעין שהקציר מבושל יפה משברין אותו כך כשימלא ספקם ומגרש אותם מחטאתם תשבר זרועם נשים באות מאירות כגון אריתי מורי כלומר שאפי' הנשים (אין) יכולין למשול בם והיכי עביד רבא דקביל צדקה מהן להימשך מלכותן בזכות הצדקה: ור' אמי דאקפד לא סיימוה קמיה דחילקו לעניי עובדי כוכבים דאין להם זכות בכך:

דף יא.

מונבז ממלכי חשמונים היה:
במקום שאין עושין פירות. שהממון המונח באוצר אינו מייתר כלום: אם קנה בה קרקע הראוי לבית דירה אע"פ שלא עשה בה דירה: פיס':
ארבע אמות לזה וד' אמות לזה שאמרו בחצר חוץ משל פתחים דלכל פתח יש לו בחצר ד' אמות לפרק משאו. ועכשיו אם יהיה חצר ט"ז אמה דמטי לפתחים ח' ולחלוק ח' (חלקים) והיינו ח' אמות לכל אחד עם הפתח שלו:
אמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה. שאם הניח להם אביהן לזה בית אחד של ב' פתחים ולזה בית אחד של פתח אחד ולפני בתים הללו היתה חצר מתחלקת אותה חצר לפי פתחיה וזה שיש לו ב' פתחים נוטל ב' ידות מן החצר וזה שאין לו אלא פתח אחד נוטל שליש דלפי שיש חזקה לזה טפי:

ורב חסדא אמר ד' אמות לכל פתח ופתח. ולא כל שתי ידות החצר דאי מייתר מד' ד' לכל פתח חולקין בשוה: נוטל ח' אמות באורך החצר כנגד ח' אמות של רוחב הפתח וד' אמות ברוחב החצר כנגד הפתח כלומר דלא שקיל אלא (על) ח' ברוחב ד':
פירא דסופלי אם הגיעם חצר אחרת גדולה ובתוך אותה חצר היתה פירא דסופלי חפירה שמשימין גרעיני תמרים לצורך מאכל בהמה והגיע ליורש אחד אותה פירא דסופלי. יש לו ד' אמות בחצר וזה הואיל דעדיין לא נעשה פתח ודרך לאותה חפירה אמרינן דיש לו ד' אמות לכל רוח ליכנס באיזה רוח שירצה ולהשתמש ד' אמות לכל רוח:
אלא שלא ייחד אביהן פתח. לאותה חפירא דסופלי:

דף יא:

אבל וכו'. ל"א אם יש לאחד מן השותפים פירות דסופלי חריץ שמשימין בו תבן ומספוא לשוורים בהאי חצר נוטל ד' אמות לכל רוח של חריץ זו כלומר כשיעור תשמיש ועבודת טלטול החריץ לבד החלוקה שחולקין בשוות דיש לו ליטול לפי חזקה דאית ליה בתוך החצר. למורי הרב: אכסדרה גג מקורה הקבוע על ד' קונדסין ופתוחה מכל צדדיה ואינה עשויה אלא לצל בעלמא כשחולקין את החצר למי שיגיע לו האכסדרה אין נוטל ד' אמות חוץ לאכסדרה כמו לפתח דטעמא מאי אמרו דנוטל ד' אמות כנגד פתחו בחצר כדי עבודת הפתח לפרק משאו מעל גבי בהמתו בהני ד' אמות דאינו רוצה ללכלך ולטנף ביתו מזבל בהמתו אבל הכא באכסדרה זו הואיל שאין לה דפנות סביב אפשר לו דעייל באכסדרה זו (דבי בי רב שלומדין שם תלמידים שיש לה ג' דפנות) ומפרק דבלאו הכי נמי מטונפות מן הזבלים ומן הגשמים ולהכי אין צריכין ד' אמות: באכסדרה דבי רב שלומדין בה תלמידין שיש לה ג' דפנות עד הסכך (ופ') ודופן רביעית אינה מגעת לסכך משום שיהא אורה ופתח אותה אכסדרה יש לו ד' אמות ומקשינן אכסדרה דבי רב אידרונא חדר מעליא הוא ולא צריך למימר דיש לה ד' אמות:
באכסדרה רומייתא דיש לה ג' מחיצות מגיעות לסכך ומחיצה רביעית נמוכה ובונין עליה על פני כולה חלונות גדולות על גבי פצימין כעין אותם שקורין קלושטי"ר ופתח באמצעיות אותה מחיצה נמוכה ולאותו פתח יש לו ד' אמות אף על גב דיש הרבה סביב חלונות גדולות אבל לא לאכסדר' העומדת על קונדסין. (כלומר) בית שער יש לו ד' אמות במבוי מרפסת היינו עלייה שיש לה ד' פתחים או יותר בשורה אחת ועושין לפניהם נסר ארוך שרופסין עליו ולסוף אותו נסר סולם שיורדין בו לארץ ולפני אותו סולם יש פתח

שנועל בעד המרפסת כל אותן ד' פתחים של עלייה אין להם בחצר אלא ד' אמות שלפני פתח הסולם שכולם יוצאין באותו פתח:

לול של תרנגולים. ארובה של עלייה שמשימין דרך אותה ארובה תרנגולין לעלייה כלומר אם אין לאותן היורשין שום פתח לשם אלא לול של תרנגולין משום חזקת אותו לול אינו נוטל ד' אמות בחצר כמו לפתח דליכא התם משום פריקת משוי שהתרנגול מטפס ועולה (ניסרין). יש לו לאחד מן היורשין בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה. מי אמרי' כיון דחציו אינו מקורה יכול לפרק משאו באותו צד שאינו מקורה ואין לו ד' אמות בחצר או דילמא כיון דיש לו ד' מחיצות ופתח כשאר בית אע"פ שחציו אינו מקורה יש לו ד' אמות:

לא מיבעיא. היכא דהוה אותו חצי (קורה) [קירוי] כלפי פנים הבית כלומר לאחורי הבית והא דאינו מקורה סמוך לחצר דאע"ג דאיכא פתח בית הפתוח לחצר דאינו נוטל ד' אמות בחצר מתוך דהכא מצי לפרק משאו בהאי חצי דאינו מקורה שסמוך לחצר אלא אע"פ אי הוה אותו חצי קירוי לצד חוץ סמוך לחצר ושאינו מקורה לצד אחורי הבית אפי' הכי אינו נוטל ד' אמות בחצר כנגד פתח הבית משום דיכול להכניס באותו חצי שאחורי הכותל שאינו מקורה ומפרק שם לחצר:

פתחו למבוי אחר. שאם היה פתחו פתוח למבוי זה ואחרי פתחו איכא מבוי אחר ורוצה לסתום פתחו מיכן ולפותחו למבוי שאחורי ביתו:

בני מביי. שעכשיו רוצה לפתוח פתחו לשם יכולין לעכבו לצאת ולבוא דרך מבואן הואיל ועד עתה לא הוחזק באותו מבוי או לא. ותו בעא מיניה אכסניא. אכסנאין של מלך שעוברין בעיר ומחלקין אותן בבתי העיר ליתן להם לינה ופרנסה השתא בעי לפי בני מבוי שיש להם בתים לכל בית מחלקים או לפי פתחיה מחלקים שאם יש בבית ב' פתחים שיתנו לו ב' חלקים מן האכסנאין שיעור שני בתים: זבל שבחצר לפי פתחים מתחלק שאם היו בבית ב' פתחים ולבית אחר פתח א' שמוציאין זבל ובאו לחלקן זה של שני פתחים נוטל פי שנים וחלק שלישי [נוטל האחר] לפי שיעור הפתחים היו מוציאים הזבל:

לסתום כנגד פתחו. שכשם שיש לו לפתח ד' אמות בחצר כך יש לו לכל פתח חצר ד' אמות במבוי וזה בקש לסתום אותן ד' אמות שלו ולהקיפן בגדר בני מבוי שכניו מעכבין עליו שמרבה עליהן את הדרך להקיף אותו סתום (מבוי):

ה' חצרות זו בצד זו הפתוחות למבוי אותה הסמוכה לרשות הרבים קרויה חיצונה ואותה שבסוף המבוי מצד אחר קרויה פנימית כולן הד' משתמשות עם חיצונית כלומר דיש

לכולן רשות לעבור לפני פתח החיצונה והחיצונה משתמשת לעצמה שרשאה לסתום כנגד פתחה הד' אמות ולהשתמש בתוכן. והם הני השאר משתמשות עם השני ה שעוברין לפני פתחיה ושניה משתמשת לעצמה שרשאה לסתום ד' אמות נגד פתחה ומשתמשת עם החיצונה שמקפת ד' אמות ויוצאת לחוץ. נמצאת הפנימית שבמבוי שהיא משתמש' עם כולן שעוברת עליהן ומשתמשת לעצמה קשיא לרב הונא:

חסורי מיחסרא והכי קתני דתנא קמא מיירי [נמי] בחצירות נמצאת הפנימית משתמשת לעצמה ומשתמשת עם כולן דברי ר' דסבר אין מעכב עליו [בן] המבוי לסתום ד' אמות שלו ורבי שמעון אומר וכן כולם משתמשות במבוי כגון שהוא בהדיא שלא יסתום כנגד פתחו כדי שלא ירבה על האחרים את הדרך שיכולין בני מבוי לעכב עליו ורב הונא סבירא ליה כר"ש בן אלעזר. [35] כפ"ה. ואית דאמרי חיצונה משתמשת לעצמה דיש לכולן רשות לעבור דרך עליה אבל היא משתמשת לעצמה דאין לה רשות לעבור דרך עליהן. ולהכי אם ביקשה החיצונה לסתום לפניהם מלעבור עליה אינה יכולה לסתום מתוך דרשות כולן יש (לו) לעבור עליה. אבל אם בקשו כולן לסתום לפני החיצונה כדי שלא תעבור עליהן. יכולין לסתום משום שאין דרכה של חיצונה לעבור עליהן. וכיון דסתמי לה הני שלא תעבור עליהן תהא החיצונה משמשת לעצמה וכן לשניה וכן לשלישית וכן לרביעית עד לחמישית שהיא פנימית דהשתא נמצא שיש לה רשות לעבור על כולן ואין לכולן רשות לעבור עליה להכי יכולה פנימית לישתמיש ולסתום בפני עצמה כדי שלא יעבור כולן עליה והן אין יכולין לסתום פנימית כדי שלא תעבור עליהן אלמא דהני יכולין לסתום זה על זה וקשיא למאן דאמר אחד מבני מבוי דהכי משמע ותני דמשום אחד מבני מבוי בין לחיצונה על כולן בין לכולן על החיצונה אין להם רשות זה על זה לסתום מפני שמרבה עליהן את הדרך לא תנאי היא וכן כו' עד החיצונה משתמשת לעצמה כדדייקינן לעיל דלכולם יש להן רשות לעבור ולסתום בפני החיצונה ואין לחיצונה רשות לעבור ולסתום בפניהם:

ר' שמעון אומר כולם משתמשות במבוי אמטו להכי דאית לכולן תשמיש למבוי להכי יש רשות לכולן לעבור זו על זו בין לחיצונה על כולן בין לכולן על החיצונה וכי היכי דזו אינה יכולה לסתום בפני כולן כך כולן אינן יכולין לסתום בפניהם כ"ז [36] למ"ה אבל מסתבר הכי:

[35] הוא ר"ת כן פי' המורה.
[36] הוא ר"ת לא מפי המורה.

היה סתום ובקש לפותחו. כעין אמר מר שאם היה פתח פתוח לכתחילה לאותו מבוי שעכשיו רוצה לחזור פתחו שם וסתמו הואיל דהוה תמן מעיקרא אין יכולין לעכב עליו. אמר רבא לא שנו דאין מעכבין אלא שלא פרץ את פצימיו הואיל שאין נפרצין חזקה יש לפותחו:

דף יב.

אינו מטמא כל סביביו אם היה מת בבית אע"פ שסתום הוא הואיל ולא פרץ את פצימיו אינו מטמא כל סביביו דבית בד' אמות כקבר דאיכא למימר הואיל שלא עקר הפצימין ולא סתמו לגמרי באותו פתח יפתח ויוציאהו אבל פרץ את פצימיו וסתמו מהכל מטמא כל סביביו דיש לו דין קבר הואיל וסתום מכל צדדיו כקבר דטומאה בוקעת ויוצאה דליכא למימר מן הצד יוציאוהו:

ענין אחר שלא פרץ את פצימיו כלומר היה סותם הפתח ולא היה סותר צורת הפתח המשקופין והמזוזות אלא בנה בנין סתימה עלייהו דמתוך שלא עקרן ודאי היה דעתו לפתוח להכי אין מעכבין בו מלפתוח. ודיקא נמי דתניא גבי בית דאע"ג דסתום פתחו יש לו ד' אמות והיינו נמי טעמא [כיון] דלא פרץ פצימיו והיה דעתו לפתוח:

קבר שיש לאדם בחצירו ועשה מחיצה דפנות כל סביביו וסיכוך. והשתא אע"ג דאיכא מחיצה סביב הקבר ואיכא פתח בהנהו מחיצות. אם כשסתם אותו פתח לא פרץ פצימה כיון דנראה מקום הפתח. כמאן דאיתא לפתח דמי ובוקעת בו את הטומאה ומטמא סביביו. אבל אם פרץ והוי כשאר כותל לא. למ"ה:

מבואות המפולשות פתוחין לעיר אחרת. כלומר דנהיגו בני העיר אחרת לעבור דרך האי מבוי וליכנס לעיר זו ולצאת ממנה דרך מבוי זה:

[לקלקלו. לסותמו]. המפולשין לרשות הרבים. להעמיד להן דלתות לעכב בני רה"ר ליכנס במבוי כל שעה שירצו: סבור מינה הני מילי דמעכבין למיעבד דלתות ליסתם לבני רה"ר (הני מילי) בתוך ד' אמות של מבוי אותן ד' אמות הסמוכות לר"ה כדר' זירא: ולא היא דלענין טומאה אמרי' ד' אמות [37] במבוי בר"ה דספיקו טהור באותן ד' אמות (מבוי דברשות הרבים) דגמרינן מסוטה. אבל הכא בכוליה מבוי מצו לעכב דלא מצו למיזל בני רה"ר אלא דרך אותו מבוי:

פיסקא. ואין חולקין את השדה עד שתהא גדולה. דיכולין לזרוע בה ט' קבין לזה וט' קבין לזה דבציר מהכי לא חשיב שדה שהוא סאה וחצי שהוא ע"ה אמה אורך על רוחב

[37] צ"ל במבוי הסמוך לרה"ר כרה"ר דמי.

ג' דגמרי לה מהצד המשכן דהוי ק' על נ' ואמרינן דהיינו בית זרע סאתים: מר כי אתריה דבהכי חשיב שדה בט' קבין בציר לא ובאתריה דר"י היו השדות ביוקר והוי חשיבי שדה בט' חצאי קבין:

בבבל שלא היו שדות ביוקר כבא"י מאי בכמה חשוב התם שדה. א"ר יוסף בי רדו יומא. כלומר כי היכי דיש מלאכה לפועל לחרוש בה יום שלם לפי שלא ימצא פועל שישכיר עצמו כי אם ליום אחד שלם ואם יחלקו פחות מכדי ספוק יום פעולת יום אחד כל חד וחד נמצא הפועל משלים פעולתו בחצי היום או בט' שעות והיה מבקש הפועל שכירות יום שלם:

היכי דמי. הא בי רדו יומא כלומר באיזה חריש אמרת שב' פעמים חורש את השדה אחת תיכף לקצירה ולאותה הרישה קרי כרבא ובאותה חרישה שתיכף לקצירה חורש הפועל כל היום עד לערב ושוב חורשין אותה ביום זריעה ואותו היום אין חורש הפועל אלא ט' שעות ובג' שעות זורע בעל הבית מה שהפועל חורש בט' שעות והכי מנהג ועכשיו בעי בעל גמרא באיזו חרישת פעולת יום יום זריעה דאינו אלא ט' שעות לא הוי יומא כרבא כלומר כשחוזר ומשכיר ביום קציר לא הוה פעילת יום שלם בחרישה דלאחר קצירה דבט' שעות תשלים פעולתו ונמצא יושב ובטל ג' שעות ונמצא מפסיד בעל הבית ואם בי רדו יומא כרבא כלומר אם מאותה חרישה אמרת דחורשין תיכף לקצירה כל היום לא הוי תרי יומא דזרעא כלומר אין שם פעולת חרישת ב' ימים של יום זריעה שביום חרישה תכף לקצירה חורש כל י"ב שעות ואם תאמר באותו יום חרישה אמרי דהיינו פעולת יום שלם כשיבא לאותה חרישה של זריעה לא ימצא שם פעולת ב' ימים כי ביום זריעה אינו חורש אלא ט' שעות ולא ישאר לפעולת מחרת אלא פעולת ג' שעות ונמצא פועל יושב ט' שעות ויפסיד בעה"ב שצריך לשוכרו ביום שלם שלא ירצה פועל להשכיר עצמו למחצית היום. איבעית אימ' יומא זרעא. ודקא קשיא לך לא הוי יומא כרבא:

דכריב ותני. שחורש באותו יום שתיכף לקצירה פעמים מה שחורש בט' שעות חוזר ושונה בג' שעות והוה שוה בשוה:

איבעית אימא יומא כרבא. ודקא קשיא לך לא הוי תרי יומא זרעא. לעולם איכא תרי יומי זרעא:

בהדורי שהארץ קשה היא וארץ סלעים וטרשין היא ומה שפועל חורש ביום אחד תיכף לקצירה חוזרת ומתקשה וצריך לחרוש בה פעולת ב' ימים דזריעה מחמת הקשיות שמתקשה אחר חרישת קצירה. ול"א מוגה בספרים היכי דמי אי בי רדו יומי זריעה לא הוי תרי יומי כרבא. בהאי לישנא משמע דטפי חורש הפועל בהני ט' שעות דיום זריעה

מבכולה יומא דכרבא דכבר רכיכא ארעא דחרושה כבר חדא זימנא והכי קאמר לא הוי [תרי] יומי כרבא דטפי מיומא הוי אבל לא הוי פעולת תרי יומי ואי בי רדו יומא כרבא להאי לישנא לא הוי יומא זרע דכל שחורש ביום כרבא יכול לחרוש ביום זריעה בפחות מט' שעות כדאמר בהאי לישנא דניחא לחרוש ביום זריעה מתיכף לקצירה. איבעית אימא בכרבא ודקא קשיא לך לא הוי יומא דזרעא לעולם הוי דאע"ג דניחא לחרוש חורשה באותו יום זריעה פעמים. ואיבעית אימא בזריעא ודקשיא לך לא הוי תרי יומי כרבא להאי לישנא. לעולם איכא תרי יומי בהדורי ארץ טרשים היא ובתחלה היא קשה הרבה דכל מה שחורש בב' ימים תיכף לקצירה יכול לחרוש ביום אחד דזריעא וכ"ך קבלת"י אנ"י מר' אב"ל חבירי"ו הבינו בזה הענין. היכא דמי אי בי רדו יומא בזרעא שבין זריעה ובין חרישה שחורשין את השדה פעם אחרת בימות הגשמים לבד מכריבה ראשונה שכורבין בימות החמה חורשין אותה בימות הגשמים סמוך [לזריע'] לפי שתהא נוחה לזרוע ואם צריך יום אחד למלאכה לפועל אחד בין חרישה בין זריעה אפילו הכי ליכא יומא כרבא יום חמה כי הימים הן ארוכין ומושכין ביותר ובט' שעות ביום יכול הפועל לחורשה ולתקנה כל הצורך ונמצא שמפסיד בעל השדה מט' שעות ולמעלה ואי בי רדו יומא כרבא שבכריבה ראשונה יש מלאכה לפועל אחד לחרוש בימות החמה כל היום כולו אפי' הכי לא הוי תרי יומי בזרעא כלומר בין זריעה ובין חרישה דבפחות מב' ימים בימות הגשמים יכול לחורשה פעם אחרת לזורעה נמצא שמפסיד זה בעל השדה מחצי יום ולמעלה לפי שאין פועל משכיר עצמו לחצאין. איבעית אימא דאיכא בי רדו יומא זרעא ודקא קשיא לך לא הוי יומא כרבא ודאי איכא יומא כרבא שלם ולא קא מפסיד ולא מידי דכרבא הוא דכריב זמנא חדא והדר תני זמנא אחריתא משום דבכריבא חדא לא קא הוי ארעא ניחא מחמת קשייתא דהשתא בין כריבות הללו איכא פעולה ליום אריכא ואיבעית אימא דאיכא בי רדו יומא כרבא ודקא קשיא לך לא הוי תרי יומי שלמין משום דההיא ארעא בהררי כלומר שדה קשה הוא וארץ הרים וטרשים היא ובימות החמה שהיום ארוך הוא צריך לחרוש יום אחד שלם מחמת קשיות שבה ועכשיו בימות הגשמים חוזרת לקשיותה וצריך לחורשה כדי שתהא נוחה לזורעה ובין חרישה וזריעה צריך שני ימים מפני כי הימים קטנים הן. ל"א מוג"ה בספרים וה"ג להא. בי רדו יומא בזריעה לא הוי תרי יומי בכרבא ואי בי רדו יומא בכרבא לא הוי חד יומא לזריעה והכי מפרש לה אם צריך יום אחד בין חרישה לזריעה בימות הגשמים לא צריך תרי יומא לכרבא דפחות מב' ימים יכול לכורבה פעם ראשונה [38] קשה קרקע וצריך ליום אחד של

[38] צ"ל כשהקרקע קשה.

חרישה וזריעה יותר מיום אחד של כרבא לפי שכשחורשין את הקרקע מתחלה מחמת שהיא קשה צריכה יותר מיום אחד בכרבא אינה צריכה שני ימים שלמין ונמצא שמפסיד בעל השדה מט' שעות ולמעלה ואי רדו יומא לכרבא לא הוי חד יומא בין חרישה לזריעה דבפחות סגיא ומשתכח דקא מפסיד. איבעית אימא בי רדו יומא כרבא ודקשיא לך לא הוי יומא זרעא דפחות מיום סגיא הא לא קשיא דכריב ותני זמנא אחריתי דבין ב' כריבות צריך (ב' ימים שלמין) [יום א' שלם] ואיבעית אימא בי רדו יומא זרעא ודקשיא לך לא הוי תרי יומי כרבא הא לא קשיא בהדורי ארץ הרים וטרשים שקשה היא ביותר ואיכא מלאכה לתרי יומי.וכן קיבלו חביריו מרבי:

דוולא כלומר אם יש להם לחלוק שדה בור שצריך להשקותו בכל שעה מאריתא דדלאי כלומר בכמה יש בה באותה שדה דין חלוקה. אמר (רב יוסף) [רב נחמן] בי דאלו יומא אם יש באותה חלוקה שדה שיעור שהפועל יש לו מלאכה כל היום לדלות מן המים ולהשקותו לכל חלק וחלק יחלוקו ואם לאו לא יחלוקו שלא ימצא אדם שישכור לו לחצי היום ונמצא שמפסיד: פרדיסא שדה גפנים: מנת בכרם חלק:

דף יב:

אין אלו אלא דברי נביאו'. כלומר דבר זה שאתה אומר ג' קבין לכל אחד ולא אמרת טעמא מאי ג' קבין או [39] מד' או מה' כלומר משום הכי מיחזי כנביאות דלית בה טעמא. ל"א דברי נביאות כלומר דברים הללו עיקר כנביאות. אם מכר לו [40] בעל מנת בכרם כמה צריך למכור לו הואיל שהכרמים בזול. תלת אציאתה. כלומר ג' שורות שבכל אחת י"ג גפנים כדי שיעור שפועל יכול לחפור תחתיהן ביום אחד:

וניתנה לחכמים. מכלל דנביא מעיקרא לאו חכם ואטו חכם לא נביא הוא כלומר מי היה נביא כי אם חכם:

ונביא לבב חכמה. כלומר לנביא יש לו לב החכם דעדיף מיניה:

תדע דחכם עדיף מנביא. משום גברא רבא מלתא. כלומ' שאומר חכם הלכה מדעתו על בורייה ועל עיקרה כמפי השמועה ואותה הלכה נאמרה משמיה דגברא רבה כוותיה ששמעה מפי השמועה דהא נביא לא מצי למימר נבואה כי אם מפי הגבורה וזה אומרה מדעתו אלמא דעדיף הוא:

[39] אולי צ"ל ג' קבין ולא ד' או ה'.
[40] נראה דצ"ל אם מכר לו בבבל מנת בכרם וכו'.

מאי קושייה. מאי ראייה דמייתית דילמא תרווייהו הני גברי רברבייא בני חדא מזלא נינהו משום הכי אמר האי כגון האי אע"ג דלא שמיעא ליה ולאו נביאות הוא:

[41] אלא דלא. תדע דהכי איכא למימר דנביאות הוא וליכא למימר דחד מזלא הוא שהרי ר' עקיבא דקים לן דלא היה מעולם גברא כוותיה ואפ"ה כי אתי חד תנא ואמר מנפשיה כוותיה אע"ג דלאו בני חד מזלא נינהו דלית דהוי לי' מזלא בתורה ובעושר כוותיה דר' עקיבא:

ודלמא כסומא בארובה. ולא משום דהוה עדיף ומשני לאו טעמא קאמר שמביא אמתלא לדבריו ראייה ומדקאמר טעמא ודאי מרוב חכמתו קאמר ולא כסומא בארובה:

ברסקתא. בגישרא דעברי בה [בני] השוק. למ"ה:

דמליך. דליעבדי מיניה ראש ישיבה:

הכי שמיה. דהכי חתום שמיה בשטר:

טביומי. והכי מיקרי שמיה ושמיה דרב אשי טביומי והאי דקרי ליה רב אשי משום שם לווי:

בכלה. קרי לה להההוא מסכתא דדריש ריש מתיבתא:

כל המטיבין לו. הואיל והוטב לרב אשי דפתח בראש ישיבה לא במהרה מריעין לו שלא יסלקוהו רב אחא אינו יכול להריע לו:

בכנפיה. בחיקו:

כמה לבבות. שאין לבו מיושב עליו:

איש נבוב. חלול הוא שלא אכל:

ילבב. כמה לבבות:

אפי' לבו אטום כבתולה. זו שאינה בעולה ואטומה היא מתנובב: [פשיטא] אם בכור ופשוט באו לחלוק בשדות אביהם והבכור נוטל פי שנים ואמר [הבכור] אני נוטל חלק בבכור' סמוך לחלק פשוט בחד מיצר אין יכול הפשוט לעכב עליו ולומר שקול חלק פשוט בהאי גיסא וחלק בכור לאידך גיסה ואינו יכול לעלות עילוי דמים אם יניחו ליטול שניהם במיצר אחד דדינו ליטול ירושתו במקום אחד:

מאי' יבם שמת אחיו בחיי אביהן וייבם זה את אשתו ושוב מת אביהן דשקיל האי יבם ירושת אחיו שני חלקים אחד חלק אחיו שמת וחלק של עצמו. מי יהבי ליה אחד מיצרא הנהו ב' חלקים אי לא. מי אמרינן דיניה הוא דשקל פי שנים ויהבי' ליה גבי הדדי בחד מיצרא או לא משמע ממש דבכור הוא ולא יהבי' ליה בחד מיצרא. אביי אמר היא היא

[41] נראה דצ"ל אלא אמר רבא תדע וכו' ומתאמרה משמיה דר"ע בר יוסף דכוותיה דהכי איכא למימר וכו'.

דשקיל נמי בחד מיצר דבכור קרייה רחמנא והיה הבכור אשר תלד ודרשי' לי' הבכור מצוה בגדול הלכך דיניה כבכור ואחד מיצר יהבינן ליה. היויתו כבכור ליטול ב' חלקים ולא חלוקתו כבכור ליטול שניהן במיצר אחד:

אמצרא רבי נשא. סמוך לשדה אחר של חמיו ולא היו לו לחמיו בנים כי אם בנות ומת חמיו והניח קרקעיתיו לבנותיו אמר האי הבו לאשתי חלקה סמוך לאותה שדה שקניתי אמר רבא ודאי יהבינן ליה סמוך למיצריה וכגון זה אי מעכב אינש כופין על מדת סדום שלא יעשה מדת סדום שהיו מקפידין ואו' שלי שלי ושלך שלך. כך אלו כופין אותם שלא יעכבו ליתן לה חלקה אצל שדה בעלה שזה נהנה וזה לא חסר:

מתקיף לה רב יוסף והא מצי למימר אחותה הואיל ויש לו הנאה שנוטל שדה סמוך ליה מעלינן לייה האי ארעא וחשבי' לה ביוקר כנכסי דבי בר מריון דהוי ליה מקרקע מעולין והוי אמיד ולא מזבן ארעתיה כי אם בדמים יקרים הכי נמי מעלי לן האי גברא דמים אי יהבינן ליה בסמוך לו ואי לא לא יהבי' ליה אמצרא דידיה ואמאי כופין והלכתא כרב יוסף דמצי מעלי לי' ביוקר. תרי אחי או תרי שותפי דהוי להו לחלוק תרי ארעתא דקיימן חדא אהאי נגרא וחדא אהאי נגרא דלכל אחת יש לה נגר שלה וזה אמת המים שמשקין אותה ממנו וזבן חד מהני אחי או שותפי חד ארעא אחריתא סמוך לאחת מאלו ואמר האי דזבן הואיל דהני תרי ארעתא דאית לן לחלוק שוין הן במדה ולכל חדא יש לה נגר הב לי אותה שדה שסמוכה לאותה שקניתי אמר (רבא) [רבה] כגון זה ודאי כופין דלא מצי לעכב עליו. מתקיף לה רב יוסף אמאי כופין הא מצי טעין אידך לא בעינא אלא נחלוק כל שדה וכל נגר לשנים דשמא זימנין דהאי נגרא מדוול והאי יבש מסתפינא דלמא יבשא נגרא שלי ונגרא דמיצרך לא יבשה ומצית את להשקות שדך ואנא לא מצינא ומפסדנא הלכך בעינא למפלג תרווייהו או יעלה לי דמים וכי האי גוונא מצי מעכב ליה. תרי ארעתא אחד נגרא שהיו שניהן מסתפקות מנגר אחד וקנה אחד מהן קרקע חד סמוך לאחת משדות אלו ואמר ליה לחבירו הב לי אמצראי דהשתא ליכא למימר דהאי מדוול והאי לא מדוול דתרווייהו סמיכי אחד נגר. אמר רב יוסף בהאי מודינא דכופין ויהיב ליה. אמר ליה אבייי אמאי כופין והא מצי למימר ליה אידך ניחא לי לאפושי אריסי כלומר אם היה שדהו שקנה בצד אחד סמוך למיצר ואמר הבו לי אמיצראי יכול לומר לו הלה איני רוצה שתקד חלקך כי אם מצדי האחר כדי שתהא שדה שלי אמצעית ותשים אריס אחד מצד אחד על אותה שדה שקנית ואריס אחד על חלקך המגיעך מצד אחר ומהן משתמרת שדה שלי שהיא אמצעית וכי האי גונא מצי לעכבי ואפי' הכי דאיכא למימר הכי הלכתא כוותיה דרב יוסף. ל"א. אמאי כופין הא יכול למימר אנא בעינא

הכי למפלג דמההיא ארעא וחצי נגרא דאמיצרך שקול פלגא ואנא אשקול פלגא כי היכי דליהוו נפישי אריסין מיכן ומיכן וישמרו זה את זה ואמאי כופין. למ"ה. שנים שיש להם שדה אחת לחלוק ולצד מזרח של שדה היה מושך נהר ולצד דרום של שדה יש שם נגר משוך לאורך השדה שמשקין ממנו השדה ומצד צפון ומערב של שדה יבישה והשתא אין יכולין לחלוק בשום ענין שלא יהא חלק אחד יפה מחבירו אלא א"כ צריכין לחלוק בקרנא זול כעין אותו ציור בד' חלקים דמכל רוח יעשו ב' חלקין מן הנהר ב' ומן הנגר ב' מן היבשה ב' ב' ויחלקו כי האי גונא כי היכי דלימטי לכל חד וחד שוה לחבירו מן הנהר ומן הנגר ומן צדי היבשה משום דנהר יפה מנגר ונגר יפה מיבשה ובחילוק ענין זה יחלוקו בקו השוה שלא יהא חלקו של אחד יפה משל חבירו ואין אחד מהם נוטל ב' חלקין בסמוך לו אלא כעין זה[42]. (הנהר המושך מצד מזרח):

דף יג.

פיסקא אין חולקין את הטרקלין. פלטורין אא"כ יש בו כדי לזה וכדי לזה דהיינו י' על י' לזה וכן לזה דהיינו שיעור טרקלין. מורן הוא מגדל. ולא את הטלית אלא אם כן יכולין שניהן להתכסות בו זה בפני עצמו בטליתו ולא את המרחץ עד שיכולין לרחוץ כל אחד בחלקו המגיעו זה הכלל כל ששמו עליו כתחלה מקודם חלוקה שלאחר חלוקה אית לכל חלק שם אותו עצמו כמו שנקרא בתחלה חולקין. ואם לאו אין חולקין אלא מעלין זה לזה בדמים שיקנה אחד מהן חלק חבירו בדמים. ואי ליכא שיעור חלוקה מאי. רב יהודא אמר אית דינא דגוד או אגוד דאם אחד רוצה שישתמשו בו שניהם בשותפות זה שבוע אחד וזה שבוע אחד והאחד אינו רוצה יכול לומר האי דאינו רוצה נישום אותו בדמים ותקנה אתה חלקי או אני חלקך. גוד. משוך תרגו' [43]. ורב נחמן אמר לית דינא דגוד או אגוד כלומר אי האי אינו רוצה אינו יכול לכפותו ולגמר לו כן אלא משתמשין בו בשותפות:

בכור ופשוט והוא הדין לפשוט ופשוט אלא להכי בעי בכור ופשוט קשה טפי לחלק בג' חלקים. ולהכי נקיט בהמה טמאה. דאי אפשר לשוחטה ולחלוק הבשר אמר ליה עובד לפשוט יום אחד ולבכור ב' ימים וכן נמי בהמה טמאה זה ישתמש בה ב' ימים וזה יום אחד ואין כאן דין גוד או אגוד:

[42] עי' הציור בסוף המסכת.
[43] [צ"ל תרגום משכו ונגידו].

וחציו בן חורין ששחררו אחד מן השותפין. לישא שפחה אינו יכול מפני צד חירות שבו וכותב שטר לרבו על חצי דמיו שיפרע לו ממה שירויח לאחר שיהיה כולו בן חורין מפני שכשהוא חצי עבד אין לו ממון כלום שכל מה שמרויח ביום שהוא עובד לעצמו סוף סוף למחר כשהוא עובד לרבו הרי הוא עבדו וכל מה שקנה עבד קנה רבו להכי צריך לכתוב שט"ח על חצי דמיו. וחזרו בית היללל כו' מפני תיקון העולם הא לאו מפני תיקון העולם אין כופין את רבו משום דאמרינן דלית דינא דגוד או אגוד דלא מצי עבד למימר לו שחרריני ואתן לך דמי חצייי או תן אתה לי דמי חצייי ואהא מהכל עבדך ותיובתא דרב יהודה. לעולם אמר לך רב יהודה בעלמא אית דינא דגוד או אגוד והכא גבי עבד שאני. דגוד איכא אגוד ליכא דעבד מצי למימר לרבו קצוב עלי דמים ואקנה חצי ממך אבל אינו יכול לומר לו אקצוב אני עליך דמי חצייי ותקנה אותי מהכל דאינו יכול למכור צד שחרור שבו לישא שפחה. ואי"ת דמפרש"י אגוד ליכא לא מצי עבד למימר לרבו קנה חלקי המשוחרר שאם נותן לו הרב דמים עכשיו כשהוא רבו מהכל חוזר ונוטלן הימנו דמה שקנה עבד קנה רבו ונמצא שאין גופו קנוי כשהוא חוזר ונוטלן. למ"ה: אם עשאן אביהן לשכר שהיה רגיל להשכירן כדי שיהא משתכר בו הכי נמי ישכירום ויחלוקו השכר לאמצע:

ואם לאו אינו יכול לומר עני לעשיר גוד והב לי דמי חלקי מן מרחץ ובית הבד דאין לי במה לישתמש בו כלום או תן לי דמים ממה שאתה משתמש בו יותר ממני דיכול העשיר לחזור ולומר לעני כו'. ומן שמיא קנסוהו לאותו עני ואין לו על העשיר כלום אלמא דלית דינא דגוד או אגוד. הכא נמי אגוד ליכא דאין לעני במה לפדות אבל בעלמא אמרינן אית דינא דגוד או אגוד:

דף יג:

כל שאילו יחלק כל הני דאמרינן במתני' ואם לאו מעלי' אותו בדמים דהיינו גוד או אגוד אלמא אית דינא דגוד או אגוד וקשיא לרב נחמן. תנאי היא דתניא כו' דהיכא דיש לשותפין חצר של ז' אמות לחלוק דלאו ראויה לחלוקה אלא אם כן יש בה ח' אמות ואמר אחד לחבירו נחלוק חצר זה וחבירו מעכב ואמר ליה האי אמאי מעכבת טול אתה שיעור דין חלוקה הד' אמות ואני אטול פחות הג' אמות שומעין לו דאין יכול לעכב עליו הואיל דנותן לו שיעור חלוקה. אי נימ' כדקתני כלומר דליכא שים דברים בהדיהו אלא כדקתני. וגוד או אגוד נמי כלומר דהכי אמר ליה ברור לך אחד מב' דברים הללו או טול אתה שיעור ואני פחות או גוד או אגוד ואתא רשב"ג למימר מזה שומעין לו כשאמר לו

טול אתה השיעור אבל מגוד או אגוד יכול לעכב עליו דקסבר דלית דינא דגוד או אגוד אלמא תנאי היא: ודקאמרת מאי טעמא דרשב"ג דבטול אתה שיעור נמי אין שומעין דמצי מעכב אידך משום דאמר ליה אותה אמה שאתה רוצה ליתן לי יותר איני מבקש אותה לא בדמים שאין לי דמים לקנותה וגם במתנה איני מבקשה ולא מצית מוקמת לה בתנאי: הא דר' יהודה דאמר לעיל אית דינא דגוד או אגוד דשמואל היא כלומר מינה דשמואל קבלה ולא מינה דרב דרב יהודה הוה תלמיד דרב ותלמיד דשמואל והא מילתא מינה דשמואל למדה ולא מינה דרב:

אלא בכרך אחד היו נכרכין בראשית ואלה שמות משום הכי אין חולקין משום בזיון והיינו כרך שהיו רגילין לכתוב ספריהן כעין ספר תורה והפטרות שאנו כותבין ולהכי קרי כרך שכרוך כעין מגילה אבל בשתי כריכות בראשית בכרך אחד ואלה שמות בכרך אחד חולקין דליכא בזיון דספר ואי ס"ד דלגבי חצר היכא דליכא ד' לזה וד' לזה לית דינא דגוד או אגוד אלא תרווייהו ישתמשו ביה מאי אריא בכרך אחד דאין חולקין אפי' בב' כריכות נמי אין חולקין דשתיהן צריכי לתרווייהו כריכות והוי נמי שאין בחד כרך כדי לזה ולא יחלקו אפי' בב' כריכות אלא ליקום בשותפות אלא ש"מ מדחולקין להם משום דמצי למימר ליה חבריה או חלוק או גוד עלוי דמים ואסב תרוייהו או איגוד עליך ותיסב תרוייהו. תירגמא רב שלמן מהא ליכא למשמע מינה הא דינא דאגוד ודקא קשיא לך א"כ אפילו שתי כריכות אמאי חולקין משום כשרצו שניהן לחלוק ובשתי כריכות מצי לחלוק אבל בכרך אחד לא משום בזיון אבל אי חד מעכב וחד רוצה לא מצי למימר ליה גוד או אגוד. ודרב יהודה [לאו] דשמואל היא. (א"כ):

הא דרב נחמן מאי. דאמר לית דינא דגוד. מיפא פת. ובשולי מיני תבשיל. ביסתרקי בל"ע שפיע ואתו לקמיה דרבא אחד היה רוצה בשותפות השפחות ואחד לא היה רוצה והא קא טעין ההוא דלא היה רוצה גוד לעצמך הני תרתי שפחות או אנא איגוד ואמר להו הלכה למעשה לית דינא דגוד או אגוד. דליכא דין חלוקה בהני שפחות דכל חד מינייהו צריך לעבודת של הני תרתי שפחות אלא כדקיימי מעיקרא בשותפות לוקמו אלמא לית דינא דגוד כרב נחמן:

לעולם אית דינא דגוד ושאני התם גבי הני שפחות לית דינא דגוד אלא לוקמי בשותפות משום דכל חד וחד צריך לעבודת דתרוייהו וכי אמר ליה חד לחבריה שקול את חדא ואנא חדא ואי לא גוד או איגוד לא מצי למימר הכי דמצי למימר ליה הכא לא גוד איכא ולא איגוד איכא דאת לא אפשר לך בלא תרוייהו ואנא לא אפשר לי בלא תרוייהו אבל בעלמא דאפשר בחלוקה אי מעכב חד מצי למימר אידך גוד או איגוד. והא כתבי הקדש

דבשתי כריכות דהני תרי כריכות צריכי לכל חד ואפי' [44] אוקמינן לה דלעולם אליבא דשמואל דסבר כר' יהודה דאית דינא דגוד כדדייקינן לעיל. ומתרגם כמתרגמינן דלעולם לית דינא דגוד ושאני הכא אמאי חולקין שתי כריכות כגון ששניהם רוצין:

מדביק אדם כו' בחד כרך. תורה בפני עצמה משום דאי מדביקן אהדדי כי חזרי הדפין של נביאים נמצא שנעשית התורה שימוש לנביאים. כל אחד ואחד בפני עצמו. והכשרנום. ובלבד שיניח מן הקלף פנוי ד' שיטין בין חומש לחומש כגון בין סיום בראשית לאלה שמות. של שנים עשר של ספר תרי עשר. מסיים מלמטה כלומר כשיגיע לסיום ספרו מסיימו מלמטה מאותו דף ומתחיל הספר אחר מלמעלה מדף אחר שאע"פ שאין בסיום אותו ספר כדי השלמת כל אותו דף אפי' הכי מניח אותו דף פנוי מלמטה ומתחיל באחר מלמעלה שאם באו לחלוק שיכולין לחתוך ולחלק יפה כבשתי כריכות. שמונה נביאים ח' ספרים של נביאים. ועושה בראשו של ספר תורה חלק כשיעור לגול עמוד בתחלתו והאי תחלה הוי סוף הספר לפי כי בסוף מתחילין לגלגל המגילה ומגלגל והולך עד ראש לפי שכל ספריהם נכתבין כעין מגילה ולא בקונטרסים (והם) והכי נמי מניח מן הקלף חלק בסוף כל הכרך שהוא תחלת הספר כשיעור שיכול לגול את כל ההיקף על אותו חלק כדי שיהא משמש הקלף פנוי לכתבי הקדש:

קשיא עמוד דלעיל קתני בראשו כדי לגול עמוד והכא קתני תחלת הספר וסופו כדי לגול עמוד. האי כדי לגול דברייתא נמי לצדדין קתני כדאמרן דתחלה כדי לגול עמוד ובסוף כדי לגול היקף רב אשי אמר לעולם לא קתני לצדדין אלא תחלתו וסופו כדי לגול עמוד ובספר תורה מיירי דלאמ צעיתו נגלל על ב' עמודים אבל שאר ספרים היו נגללין הכל על עמוד אחד ואמטו להכי צריך להניח כדי היקף כדאמרן. ולא אורכו יותר על הקיפו שכשמושכין אותו בחוט של משיחה לאורכו של דף ומקיפין מן אותו חוט היקף הספר תורה שיהא שוים במדה. בגויל ו' טפחים אורך הדף שכך למד מגויל. אבל מן קלף לא אמר לפיכך אמר איני יודע. ולא איתרמי ליה שיהא אורכו שוה להקיפו. יהבי ביה עינייהו קינאו (אדון) בו שכך כיון. תורה צוה לנו כתב דדומה עליו גוזמא ורמינהו מקשה על מאי דאמר שיהא ס"ת הקיפו כאורכו. וארון שעשה משה היה דומה כמין תיבה שאין לה כיסוי שבכפרת היה מכוסה. באמת בת ו' טפחים. ואמתים וחצי אורכו עולין לט"ו טפחי':

[44] [ואפילו הכי חלקינן לה אליבא דשמואל דסבר כרב יהודה וכו'].

דף יד.

וכמה לוחות אוגדות בארון. כלומר כמה מחזיקות בארון י"ב טפחי' שהיו מונחין הלוחות זו בצד זו. ואין ורק תרי מיעוטי לרבות ספר תורה שמונח בארון באותן ב' טפח' שנשתיירו מאורך הארון והיה אורכו של ספר תורה כרוחבן של לוחות ו' טפחים נשתיירו ב' טפחים פנוי טפח לצד כותל זה וטפח לצד כותל זה שכל אותן ב' טפחים משימין ידיהן אחת מיכן ואחת מיכן ומגביהין ספר תורה בריוח ומוציאין אותו לחוץ כדי שלא יהא נכנס ויוצא בדוחק:

דף יד:

שבו באותו טפח עמודיו של ארון עומדין שנאמר אפריון עשה לו זה ארון. המלך שלמה. המלך שהשלום שלו וכתב עמודיו עשה כסף של ארון. בצידו מבחוץ. שברי לוחות מונחין בארון תחת השלימות. מיכדי הא [45] (קרי) לכל דבר שיש בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח וספר תורה ו' טפחים בהיקף וברוחב ב' טפחים. והני מילי כי נגלל כולו על עמוד אחד יש ברחבו ב' טפחים אבל כי הוי נגלל לאמצעיתו על ב' עמודין נפיש ליה שיעור בית מושבו יותר על ב' טפחים משום דאיכא ריוח ביני ביני של פתיחת חבור העמודין. והשתא אליבא דר' מאיר הואיל והוי רוחב הקיפו יותר מב' טפחים בתרי פושכי דפשו מארון על שיעור הלוחות היכי הוי יתיב ספר תורה. ספר עזרה היינו ספר תורה המונח בארון לתחלתו הוא נגלל הכל על עמוד אחד ולא הוי רוחב הקיפו אלא ב' טפחים. ואכתי אפי' הכי ספר תורה דהוי רוחב הקיפו אלא ב' טפחים. בתרי טפח שבארון היכי יתיב אי לא הוי ביה רווחא פורתא אמר רב אשי דכריך בה בספר תורה פורתא לאחר שהיה כרוך כולו עמוד אחד היה חוזר וכורך מסופו לבדו כרך מעט כשיעור שיכנס האחד וישב בריוח באותן ב' טפחים ומנח ליה לאותו כרך קטן על הכרך הגדול וכי האי גוונא יתיב ברווחא. ואליבא דר' יהודה דספר תורה לא הוה יתיב בארון מיקמי דליתי ארגז וכו'. ור' מאיר דאמר דספר תורה בארון הוה יתיב האי מצד ארון מאי עביד ליה הא משמע מצדו ולא במתוכו:

האי מצד כותל הארון ולעולם בתוכו. שהשם הקודש שאין מזכירין וכל כינויו כל שבעים שמות של הקב"ה מונחין בארון משמע כו'. והקשתי לר' מאי שנא דר' יהודה מרבה מאין רק שברי לוחות לידכר עמודין דקיימי לטעמיה באותו טפח הפנוי בארון כי היכי

[45] [אולי צ"ל הא קיי"ל דכל שיש וכו'].

דמרבה ר' מאיר ספר תורה לטעמיה דקיימי בב' טפח פנוי והשיב לי משום הכי מרבה שברי לוחות הואיל וכתיבי בתורה ועמודיו לא כתיבי בתורה:
חגי זכריה ומלאכי לסוף אינביאו וזוטר נביאותייהו כתבינן לה נמי גבייהו. ונכתביה באנפי נפשיה ונקדמיה מקמי [ישעיה] ומשני כיון דזוטר מירכס כלומר משום דכל הספרים נגללין מתחלתן אי כתבינן לה באפי נפשיה כשמגלגלין הספר מבליע נבואת הושע בהדי הספר ומירכס ומתעלם מן העין וליכא למיקם עלה היכא כתיבא משום הכי מוקממי' לה בהדי חגי זכריה דזוטר נבואתייהו: מכדי ישעיה הוה קדים לירמיה (דיחוס) [ויחזקאל] דישעיה הוי בימי מנשה וירמיה הוה בחורבן הבית בתר הכא טובא ויחזקאל הוה בגלות:
רות נמי פורענות. דהוה רעב ומתו מחלון וכליון: ומשני רות פורעניות דהוה ליה אחרית טוב שלקחה בועז ומשום הכי מתחילין ברות [ואח"כ] בתהלים שיצא ממנה דוד שתקנו: ופרשת בלעם. אע"ג דבלעם גופיה הוה נביא. שמונה פסוקים שבתורה מן וימת משה. על ידי עשרה זקנים ועל ידי אדם הראשון. על ידי אדם הראשון היינו מזמור שיר ליום השבת שנאמר בשביל אדם הראשון ועל ידי [י'] זקנים הני דקא חשיב [46] לבר מאדם הראשון הוו י' והני י' כולהו קבוע בו מזמוריהן:

דף טו.

וסיעתו. תלמידיו. וייחוס דברי הימים עד לו. כלומר הוא חשב היחס בדברי הימים מאדם הראשון עד עצמו:
הואיל ואשתני. משאר תורה שהללו כת' משה בדמע:
אשתנו. נמי משאר תורה דיחיד יקרא אותו ולא שנים. ולמאן דאמר יהושע כתבו להכי יחיד קורא אותו והיינו דלא כר' שמעון דאיהו אמר דמשה כתבו:
תרי הימן הוו. בן בנו של שמואל:
(עד שעשאה כסולת נקיה). רבא אתי לסיועי למאן דאמר איוב בימי משה הוה. שדומה לעץ נקי מחטא: אלא משל היה כמו שאמר שלמה יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים ולא שממש הוה: שיצאו מכלל דבימי משה הוה ולא מעולי גולה: לעולם מעולי גולה אימא שהיה כשיעור שהיו ישראל במצרים והכי הוא חושבנא ישראל היו במצרים ר"י שנה ואיוב כשבאו עליו יסורין היה בן ע' שנה כדכתיב (איוב ט"ו:י') גם שב גם ישיש בנו ואין שב פחות מע' שנה כדכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכשהשיב הקב"ה

[46] נראה דרבינו גרס גם וע"י שלמה וכמו שהובא בתוס' ולפיכך הוצרך לומר דקחשיב י' לבד מאדם הראשון:

שבותו נתן לו הכל למשנה ושנותיו הכפיל לו דכתיב ויחי איוב אחרי זאת ק"מ שנה והנהו ע' דמעיקרא הרי ר"י שנה:

דף טו:

בלעם [ואביו] אינבויי אינבי לעובדי כוכבים על דור המבול ועל דור הפלגה בלעם אינבי לעובדי כוכבים לעמלק [ולכתיים] וקשיא לר' יוחנן ולר' אלעזר דאמרי מעולי גולה היה: כדי לטורדו מן העולם. אלמא דאיוב מעובדי כוכבים הוה: תנאי היא כו' וכולהו הני תנאי מהא ברייתא דר' אלעזר ואילך מודו דאיוב מישראל הוה מדקא מיירי טעמייהו ממשה ואילך איכא למשמע מינה הואיל ושרתה עליו שכינה ממשה ואילך: לבד מיש אומרים דאמר בימי יעקב הוה שעדיין לא בא משה לעולם:

דאי ס"ד דלשאר תנאי מאומות העולם היה וכי ממשה ואילך כו'. [47] ואמוראי קרי לר' יוחנן ולר' אלעזר דאמרי תרוייהו איוב מעולי גולה היה ורבא נמי אמורא: מה תחזו בשולמית דכי היכי דהאי קרא משתעי בנקבה דהיינו זימה הכי נמי הן אתם כולכם חזיתם:

ששופט. מי שהיה שפוט על פי בית דין הוא שופט את שופטיו שאם אמר לו השופט טול קיסם שלך גזילה מתחת ידיך היה משיב הוא לשופט טול קורה כלומר אני גזלתי קיסם שהוא מעט אתה גזלת קורה שהוא גדול מזה: אדם נותן חצי פרוטה לחנוני שאם היה חייב לפועל חצי פרוטה היה נותן לו איוב פרוטה שלימה ולא היה הולך לחנווני לחלוף לו חצי ליתן לו חצי לפועל [כמנהגם] היינו וסר מרע שלא היתה מדתו כמדת רעיו בני אדם:

שהטעימו הקב"ה מעין העולם הבא. שלאלתר תיכף לחרישה היו רועות על ידיהן מיד והיה עשב יוצא ורועות. וכן כתב לעולם הבא ונגש חורש בקוצר [עמו' ט]:

דף טז.

כאדם שמסיתין אותו. אחרים וניסת על ידיהן:

בעבור הרעימה. מה רעמים הללו לעולם אי אפשר בלא מטר כך היתה מתרעמת ומכעסת אותה כדי שתבקש רחמים עליה שיהיו לה ולדות:

אלא בלבו חטא. שהיה מחשב בלבו על (פי) הבורא דברים אשר לא כן:

להפוך קערה על פיה. להפוך יראת כל העולם. כלומר שאין דין אמת:

[47] נראה מזה שרבינו היה גורס וכולהו תנאי ואמוראי וכגי' התוס' בשם ר"ח ע"ש:

על דעתך כי לא ארשע. כלומר בידך לבות בני אדם אם היה בדעתך להטותו לטובה לא היה רשע ובעבור שלא עשית כן אין מידך מציל:
מי מעכב על ידך. שלא תתן לרשע לב צדיק:
אף אתה תפר. כשתאמר כן תפר יראת חטא מבני אדם ותגרע תפלה מהם:
ברא לו תבלין כנגדו. מכלל שהכל בידי אדם יעסוק בתורה ויהיה צדיק:
כשמחזיר שדהו משובחת. שהוא היה סבור שגזלה לו:
שדי שמיה עילויה. היה מוציא שם שהיא קרובתו:
חברותא כלפי שמיא. דקאמר ישאו יחד:
הנא נא ידעתי. כשראה בבואה במים:
ויעש תעלה. דפוס סילון לשטף המים:

דף טז:

ומתרפא. רחמה ומרויח:
מכאן שאין אדם נתפס על צערו. על מה שמדבר מכובד צערו דכתיב לא בדעת ידבר כלומר שאין דעתו מיושבת עליו מחמת צער:
כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב. דברים הגונים חישב ושאינן הגונין לא חישב [לא] תפסו מכל מה שדבר כנגדו:
כלילא הוה להו. כתר וחקוקין עליו ג' פרצופין של ג' חביריו וכשרואין שאחת מהן נשתנה פניה מיד היו יודעין שחבירו אין שרוי בנחת ויש אומרים ג' אילנות היו נטועין בפרדס שכל אחד היה קורא לכל א' על שם חבירו ואם היה מייבש אחד מן האילנות שבו היו יודעין שאין שרוי בטובה אותו שנקרא (העירה) [האילן] על שמו:
רבייה. כלומר פריה ורביה שהנקבה מגדלת בניה:
ולדידך דאמרת רבייה. דדבר טוב הוא:
שבענה. היינו ב' פעמים ז':
קציעה. קדה:
בושם. שקורין קו"ש:
דקרש. חיה ששמה קרש:
לקותא היא. ואינה יפה מפני שיש בה כמה גוונין:
כי כוחלא. שהוא שחור הרבה מבהיק מאד:
רישקה. בלע"ז אריינטי"ל:
במיניה. שהוא משובח במינו:

כורכמא דרישקא. קרוק"ו. איינטי"ל. מה אותו צבע יפה הרבה במינו כך היתה יפה בין שאר נשים:
איצטגנינות גדולה. שהיה בקי (אותו צבע) הרבה במזלות והיו שואלין מה יארע להן:
אידלי יומא. [בשחרית] כשהשמש זורח שם מונחת אותה אבן:
אידלי קצירא. מיקל חולה מחליו ולערב מכביד לו:
ד"א. מאי בכל:
מה עדשה שאין לה פה. שאין לה שום ביקוע:
לנחומי בביעי. דלמאן דאמר פה עדשה אין לה פה ביצים [נמי] אין להם פה ומנחמין בהן אבלים כמו בעדשים ולמאן דאמר מה עדשה זו מגולגלת בביצים אין מנחמין מפני שאינם מגולגלים כל כך כעדשים: לאלתר כשמת אברהם עבר אותו רשע ה' עבירות:
היינו בכל. דלא מרד בימיו:
ש"מ דעבד תשובה. דנהג ביה כבוד ליצחק ואדבריה מקמיה:
על פי ה'. דמי שמת ע"י מלאך המות שולט בו רמה ותולעה מפני כי ג' טיפין של מרה תלוין בו בסכינו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקים ואותם שמתו על פי ה' לא שלט בהן רמה ותולעה:

דף יז.

חלל בקרבי. שאין בו יצר הרע:
צעריה דמדכר. כלומר זה בקרבו מפחד מאותו מעשה שאירע לו:
רחמי הוא דבעי [48] שוכן בו לבטח:
בעטיו של נחש. בעצה שיעצה לחוה ולא מפני חטא אדם עטיו לשון עצה כמו (דניאל ב) עטא וטעם:
הדרן עלך השותפין
לא יחפור אדם בור כו'. משום דקא מרפיה ליה לארעיה ומקלקל לבורו:
ולא שיח. זהו חפירה שחופרין להשקות שדותיהן ועשויה אריך וקטין:
לא מערה. שהיא מרובעת:
נברכת הכובסין. ששם רוחצין וכובסין את בגדיהן:

[48] [נראה דצ"ל רחמי הוא דבעי שישכון בשרו לבטח].

דף יז:

ומקשינן פתח בבור לא יחפור בור וסיים בכותל דקתני אא"כ הרחיק מכותל חבירו ליתני מבורו של חבירו. והא אכתי לא פריש מילי דבור: [49] וג' טפחים הוי במחיצה של לבנים כדקתני באידך פירקין דלעיל בלבנים זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה: אין ה"נ קתני מתני' אא"כ הרחיק מכותל בורו של חבירו ג' טפחים דהיינו בין בור זה לבור חבירו ו' טפחים והא אתא לאשמועינן דכותל בור ג' טפחים הוי דאי חפיר סמוך לכותל בור חבירו צריך להרחיק ג' ואי עביד כותל לבורו לא צריך הרחקה כלל:

הבא לסמוך בצד המצר. כלומר שאם רוצה אחד לחפור בורו סמוך לשדה חבירו הפנויה מבורות:

אביי אמר סומך. בצד ממש בלא הרחקה הואיל דאינו מזיק לחבירו דלית ליה לחבירו השתא בור:

ורבא אמר אינו סומך. אא"כ ירחיק כדין דאע"ג דלית ליה האידנא אימור אימלוך וחפיר נמי חבירו ואי לא ירחיק האי אתי לאזוקי ליה:

שדה העשויה לבורות. שצריכה לבורות דבית השלחין היא (לחבירו) ד"ה אינו סומך האידנא בור דהואיל ולא סגי בלא בור ודאי עביד בה בור ואתי לאזוקי אי לא ירחיק:

כי פליגי בשדה שאינה עשויה לבורות. דבית הבעל היא:

דבעידנא דקא נטע אילן איתא לבור. משום הכי מרחיק כ"ה אמות כי היכי דלא ליזלו שרשיו ומזקי לבור אבל הכא [50] דתני במצר כמצר סמיך משום דבעידנא דקא חפיר ליתיה לבור דהיאך:

ליתנהו לשרשיו. בההיא שעתא:

מרפיית לארעא. וכי בעינא למיחפר בור יפול העפר לתוכו:

טעמא דאיכא בור. סמוך ליה מש"ה אינו סומך בלא הרחקה הא דוק מיניה אי ליכא בור סומך למצר חבירו בלא הרחקה:

בשלמא להך לישנא. בתראה בשדה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך (מש"ה) [שפיר] מתוקמ' מתני' דקתני הא ליכא בור סמיך בשדה שאינה עשויה לבורות מש"ה אי ליכא בור סמיך ואתיא מתני' כד"ה:

אלא להיאך לישנא דאמרת בשדה שאינה עשויה לבורות פליגי. אבל בשדה העשויה לבורות דברי הכל אינו סומך א"כ לא מיתוקמא מתני' אלא אליבא דאביי. אלא לרבא

[49] [מכאן ועד זה נותן טפח ומחצה נראה דשייך להלן בסמוך אחר תיבות לא צריך הרחקה כלל]:

[50] [אבל הכא דרוצה לחפור סמוך למיצר סמיך וכו']:

דאמר בין שדה העשויה לבורות בין שאינה עשויה לבורות אינו סומך מתני' קשיא ליה דמתני' דיקא הא ליכא בור סמיך:

אמר [לך] רבא. לעולם אינו סומך לא בשדה העשויה לבורות וממתני' לא מצי למידק הא ליכא בור סמיך דהא איתמר עלה דמתני' לעיל אמר אביי ואי תימא רב יהודה מכותל בורו של חבירו שנינו. מדקתני מכותל בורו מכלל דההוא דחפר מעיקרא הרחיק בורו ג' טפחים כשיעור כותל ולא סמיך בצד ממש בלא הרחקה: [51] מתני' מתוקמ' לד"ה אלא להיאך לישנא דאמר בשדה העשויה לבורות פליגי בשלמא לרבא דאמר אינו סומך ניחא ומתוקמא מתני' דתני לא יחפור אא"כ הרחיק לדעתיה [52]: אלא לאביי דאמר בין בשדה העשויה לבורות ובין שאינה עשויה לבורות סומך לדעתיה מתני' דקתני אינו סומך קשיא ליה:

אמר לך אביי. לעולם אפי' בשדה העשויה לבורות מצי סמיך אי ליכא בור אלא מתני' דקתני לא יחפור אא"כ הרחיק מיתוקמא כשבא לחפור בבת אחת זה בורו מכאן וזה בורו מכאן ומש"ה צריך להרחיק זה מזה משום רפיות קרקע אבל היכא דאינו חופר אלא חד מינייהו כדקא משמע ותני דעשויה לבורות לחבירו נמי אבל עדיין לא עשאו ואתי זה אחר לחפור אהאי לעולם סמיך אמיצריה הואיל דעדיין לא נחפר בורו של חבירו:

סלע הבא בידים. ארץ שהיא רכה שיכולין לחופרה ביד בלא חפירה אם בא זה בעצמו וזה בעצמו לחפור זה חופר בורו כו' וסד בסיד כדי שלא יפול אלמא דלא סמיך וקשיא לאביי אמר לך אביי לעולם לא קשיא לי בא בידים שאני דהואיל דסלע תיחוח הוא מש"ה צריך הרחקה זו דלא אתי למנפל אבל בעלמא סמיך:

ודקארי לה. משום קשיא מאי קארי וכי לא היה יודע דהיכא דבא בידים צריך הרחקה טפי ומאי טעמא מקשה ליה. אמר לך המקשה לעולם משום קושיא קא מייתינא לה והאי דקתני מתני' בא בידים הוא הדין נמי בשאר קרקע שלא בא בידים דצריך הרחקה אבל מש"ה מתני בא בידים טפי משאר קרקע דאיצטריך למיתנייהו דס"ד כו' קמ"ל דלא צריך ריחוק טפי משאר קרקע. ולעולם לא מצי סמיך [54] ותיובתא דאביי ואביי מתרץ לה [53] נפל שאני. כפ"ה:

איכא דאמר סלע הבא בידים. כלומר סלעים המונחין בין מיצרי השדות לסימן והיכר מחיצה בין זה לזה השתא אם היו מונחין הני סלעים בידים צריך להרחיק [שלשה

[51] [חסר כאן וצ"ל מתני' בשדה העשויה לבורות וד"ה אלא להיאך לישנא וכו']:
[52] אא"כ הרחיק לדעתיה בשדה העשויה לבורות:
[53] [נראה דצ"ל שבאו לחפור בבת אחת]:
[54] [נראה דצ"ל ולעולם לא מי סמיך אפי' בשאר קרקע שלא בא בידים ותיובתא דאביי וכו']:

טפחים] דלא סמך דכיון דמונחין בידי אדם מתפוצץ הקרקע. הא לאו בידים אלא הכי הוי ששת ימי בראשית דקיימא האי סלע בין המצרים הללו מצי סמיך אמיצריה משום דלא אתיא להתפוצץ אלמא דסמיך וקשיא לרבא דלעיל פסיק ואמר לא סמיך. למ"ה: גפת. פסולת זיתים שמוציאין מבית הבד:

דף יח.

ואם הוא המלח. שחופרין להכניס לתוכן מים לעשות מלח ושיחות שעושין לשרוף בהן הסיד ואת הסלעים חפירה מלאה אבנים:

וסד בסיד. החפירה דכל אלו מזיקין לכותל:

הא ליכא כותל. הוי כשאר כותל וסמיך וקשיא לרבא דאמר גבי שדה דלא סמיך:

דמתונתא דהני. זה לחלוחית המים שמשקין הזרעים בנגר ודאי קשין לכותל שמקלקלין המים יסוד הכותל:

מרחיקין את הריחים. העשוין בקרקע מן הכותל חבירו:

ג' טפחים מן השכב. זו אבן התחתונה שמו שכב. ורכב זו אבן עליונה שמורכבת עליה והתחתונה רחבה מן העליונה טפח לכל צד והיינו ג' מן השכב שהוא ד' מן הרכב מתוך דפחותה טפח:

טעמא דאיכא כותל. וקשיא לרבא: טירא קשה לכותל אותו זיעזוע שמזעזעין הקרקע בשעה שמתקינין שם הריחים איכא דאמר טירא קול הברה שעושין הריחים:

מרחיקין את התנור מן הכותל. אע"ג דלא תני כותל אפ"ה משמע דירחיק מן הכותל ג' טפחים מן הכיליא איזהו כיליא שכשעושין התנור מחרס שכל תנוריהן היו של חרס ועשוין כעין דלי פתוח מלמעלה והחרס קלוש ומדביקין סביב התנור מן הטיט בעובי טפח סביב כדי לחזק התנור מפני שהוא של חרס שלא ישבר ולאותו הדבק קרי כילייא והיינו דאמרי' במס' (פסחים) [חולין קכג:] וגורר את הטפילה עד שמגיע לארץ ואותה דאמרי' התם היינו כילייא ושפה זו שפת התנור עצמו שהוא מרחיק מן הכותל ד' טפחים כפ"ה. איכא דאמרי כילייא זה יסוד התנור דכל סביב התנור סמוך לקרקע יוצא בנין התנור טפח לחוץ וכי מעלה בנינו מקצר ועולה עד לשפה שלמעלה דפוחת טפח למ"ה:

הבלא. חמימות התנור:

לא יפתח אדם חנות של נחתומין. שאופה פתו למכור בכל עת תמיד אופה ומחמם התבואה או היין של חבירו שבאוצר שלמעלה הימנו בעלייה ומש"ה קרי לעלייה אוצר שכן דרך בני אדם שאוצרין פירותיהן בעליות. וכן של צבעים לא יפתח תחת האוצר מפני שתדיר עושה היסק גדול לצורך הצבע ומחמם התבואה:

ולא רפת בקר נמי משום הבלא דזבל. וטעמא מאי לא יפתח דאיכא אוצר דקדם מעיקרא מש"ה אינו יכול לפתוח להפסידו. הא לא הוי אוצר מעיקרא אלא חנות קדם ברישא והשתא קא פתח (הוי) [האי] חנות של נחתומין אע"ג דיכול למימר האי בעל (האוצר) [המיצר] למחר אי עביד הכא לעיל אוצר שלי ומזקת לי כיון דעדיין לא מינכר היזקו עביד וסמיך הכי נמי סמיך [55] למיצר וקשיא לרבא אמר לך רבא לעולם בעלמא לא סמיך [ודקא דייקי הא היכא] דליכא אוצר סמיך היינו טעמא דדירתו של אדם שאני שצריך לו לאדם לעשות צרכיו בדירתו מש"ה לא מצי מעכב ליה הואיל ואין לו שום אוצר עכשיו אבל גבי בור ושדה דעלמא דלא קבע תשמישתייהו כדירה לא סמיך משום דמזיק ליה בכך [דמרפי] ליה ארעיה ואי מימלך למיעבד בור לא מצי למיעבד בור:

דיקא נמי. דדירה שאני:

דקתני אם היה רפת בקר קודם לאוצר מותר. משום דדירה שאני:

כדי עבודת הכרם. כדי איכר בקר וכליו דלא דייש ליה לשדהו דהתם היו חורשין את הכרמים בשוורים וכך נמי היו חורשין לשדה אילנות בשוורים:

דקא מפסיק צונמא. בין שדה שלו לשל חבירו דלא קא עבדין בהני סלעים מש"ה מצי סמיך אי לאו מפני עבודת הכרם אבל בעלמא לא:

היה גדר בינתים. בין הכרם לשדה זה סומך נטיעותיו לגדר [אע"ג] דעברין שרשין לשדה: מעמיק לשרשיו בקרקע ג' טפחים כדי שלא יעכב את המחרישה. הכי קאמר אי לאו צונמא והוה מרחיק ליה לאילנות כ"ה אמה כשיעור האילן. ולאחר כן הגדילו שרשין יותר מכ"ה והיו שרשין יוצאין לתוך של חבירו כנ"ל:

אית דמפרשי האי שדה כרם הוא כדי להשתמש בהני ד' אמות עבודת תשמיש דצריך לכרם כגון בית הגת וגיגית שלועזין טיני. היינו בור שתחת הגת. אלמא דסמיך (ליה אלא) הכא במאי עסקינן דאי לאו משום עבודת הכרם סמיך דמפסיק צונמא כלומר דאיכא סלע חזק בין האילן לשדה דאינן יכולין השרשין לעבור ולהפסיד בשדה אבל גבי בור ושדה דעלמא דמפסיד לעולם לא סמיך. זה סומך אילנו לגדר וזה בורו אלמא דסמיך אע"ג דעברי שרשים תותי גדר לשדה חבירו וקא מזקי. לא הכא נמי דאיכא צונמא: מעמיק שרשי האילן בקרקע ג' טפחים [56] כי היכי דלא ליתזקו שרשין ואמאי צריך להעמיק בתמיה:

[55] נראה דצ"ל והכא נמי סמיך בור סמוך למיצר.

[56] נראה דצ"ל ג"ט כדי שלא תעכב את המחרישה ולא יפסיד ואמאי צריך להעמיק בתמי': ה"ק ואי לאו צונמא וכו' ולהכי צריך להעמיק וכו':

כדי שלא תעכב את המחרישה ולא יפסיד. להכי צריך להעמיק וסמיך אבל גבי בור ושדה דעלמא דלעולם אי אפשר דליכא פסידא של רפיית הקרקע מבור לבור (אמאי) [אימא] לעולם לא סמיך. למ"ה:

אי הכי. דכי ליכא בור [נמי] לא סמיך האילן אימא סיפא אם האילן קדם לבור דאם היה נטוע האילן קודם דנחפר הבור אע"ג דמזיק לה לא יקוץ ואי לא סמיך האילן על מצר שדה חבירו קודם חפירת הבור היכי מצי משכחת לה דמזיק לה השתא אלא לאו ש"מ דסמיך:

לא לעולם לא סמיך. וכי תימא א"כ היכי הוה זה סומך אילנו אצל שדה חבירו:

כדאמר רב פפא לקמן בלוקח. כגון דהוה מעיקרא האילן והשדה לאדם אחד ומכרו לשני בני אדם לא' מכר מקום האילן והאילן ולשני מכר כל שאר השדה משפת אילן ולהלן ובא זה שלקח שאר השדה וחפר בורו סמוך לאילן דהשתא קדם האילן לבור ולא סמכו זה לוקח אלא המוכר דברשות סמכו דהכל היה שלו ומש"ה לא יקוץ ולעולם בעלמא לא סמיך:

מרחיקין את המשרה. מים סרוחין ששורין בהן פשתן וקשה הוא לירק. א"ד משרה שמכבסין ושורין בהן את הבגדים:

מן הירק מתוך [57] דאתנייהו ירקות דלא צריכי כל כך למים וניתזין ניצוצות הכביסה על הירק כל שעה ומזיק להו. למ"ה:

ולא כרתי אצל בצלים. משום דמכחשי כרישין לבצלים וכן לחרדל מתוך דאכלי דבורים לחרדל:

דאכלי לגלוגי. כלומר ענפי חרדלי:

דף יח:

ואי לא סמיך. היכי משכחת לה דיכולין אלו לטעון הכי זה כנגד זה אנא סמיכנא ואת הרחק והלא אין סומכין אפי' כי ליכא עדיין היזקא לחבריה אלא מדיכולין לטעון הכי ש"מ דסמיך. לא לעולם בעלמא לא סמיך והכא מאי טעמא סמיך בלוקח שלקח מן אחד מקום חרדל ושני לקח שאר מקום השדה והכניס שם דבורים ומש"ה לא מצי מעכבי זה לזה לטעמיה דר' יוסי דבעל חרדל טעין אנא לא מרחקנא דאתינא מכח דמוכר הסמך ברשות בתוך שלו. אבל את הרחק את דבורך דמזקי לחרדלאי. ובעל דבורים טעין את מזקת לי טפי מדאנא מזיקנא לך:

[57] אולי צ"ל מתוך דהנהו ירקות לא צריכי כ"כ וכו'.

אי הכי כדתרצת בלוקח מאי טעמא דפליגי רבנן עליה דר' יוסי דמחייבי להרחיק החרדל הואיל ולוקח הוא וברשות סמך. ועוד קושיא אחריתי כיון דאוקמת לה בלוקח מאי טעמא מתיר ר' יוסי בחרדל לחודיה ומודה לרבנן במשרה וירק ליפלוג נמי עלייהו במשרה וירק דלא צריך להרחיק הואיל דלוקח הוא וברשות סמך המוכר המשרה והירק והשומין. לעולם בלוקח ומאי דאמרת מאי טעמא דרבנן דאמרי מרחיקין חרדל ולא סמיך משום דסבירא להו דעל המזיק רמי להרחיק עצמו שלא יזיק אע"ג דברשות סמך דמתוך ששורין פיהם מחריפות החרדל חוזרות ואוכלות את דובשן. ומקשי' מכלל דר' יוסי דפליג עלייהו סבר על הניזק להרחיק דיכול לומר מזיק לניזק הרחק עצמך ממני שלא תזוק ולהכי מתיר בחרדל ודבורים א"כ מאי שנא ממשרה וירק דלא פליג על רבנן כי היכי דפליג בחרדל. אלא ודאי מסתברא ר' יוסי סבר דעל המזיק רמי להרחיק דלא סמיך כרבנן וכי תימא א"כ מאי טעמא דר' יוסי דמתיר גבי חרדל לחודיה לסמוך ופליג עלייהו אמשרה וירק משום דהכי קאמר להו ר' יוסי לרבנן בשלמא להנך תרתי במשרה ושומין מודינא לכו דעל המזיק להרחיק משום דהן מזיקין את הירק ואת הבצלים והם לא מזקי למשרה ושומין אבל גבי חרדל ודבורים דזה מזיק זה וזה מזיק זה פליגנא עלייכו דלא צריך חד מינייהו להרחיק טפי מחבריה ואמרי ליה רבנן לר' יוסי ל"ש בין חרדל למשרה וירק דכולן מזיקין ולא ניזוקין דחרדל מזיק לדבורים מתוך חריפות החרדל דאכלי דבורים מכחשו הדבש אבל דבורים לא מזקי לחרדל אמאי אמרת אי משום בינתא (בעתא בצתא) גרעינין דחרדל ליכא למיחש דאכלי ליה דבורים דכיון דהן דקין מאד לא משכחי להו דבורים ואי בטרפא כלומר אם תאמר שאוכלין העלין של חרדל מאי איכפת ליה הדר פארי. חוזר וגדל ולהכי סבירא להו גבי חרדל ודבורין כגון משרה וירק:

וזה נוטע בתוך שלו. אע"ג דמזיק לבור של חבירו דאי בעי בעל הבור דהוי ניזק להרחיק ירחיק דהאי לא יניח שלא יטע בתוך שלו אע"ג דמזיק ליה אלמא דסבר ר' יוסי דעל הניזק רמי להרחיק את עצמו: אלא לעולם ר' יוסי ודאי [ס"ל] על הניזק להרחיק וכי תימא א"כ מאי טעמא דמודה לרבנן במשרה וירק דמסברי דעל המזיק רמי לא תימא דמודה להו אלא לדבריהן דרבנן קאמר לדידי אפי' משרה וירק נמי לא צריך להרחיק משום דסבירא לי דעל הניזק להרחיק אלא לדידכו וכו':

דף יט.

פיסקא לא שנו דבג' טפחים סגי אלא מן המחמצן אותו מקום ששורין בה בגדי כביסה עם צואת כלבים להכי קרי ליה מחמצן דכי היכי דמניחין את העיסה עד שתתחמץ דלא

נגעי בה כך מניחין אלו בגדים דלא נגעו בהו עד שישורו יפה ולהכי סגי ברחוק ג' טפחים דלא אזלי טפי ולא מנתזו מן הכותל:

אבל מן הנדיין. מקום שמכבסין הבגדים עצמן בתוך המים ומכין אותם ומנתזין על הכתלים מש"ה צריך להרחיק ד' אמות:

איבעיא להו וסד בסיד תנן. דמשמע לבר מג' טפחים כלומר דתרוייהו צריך למיעבד להרחיק ג' טפחים ולסייד שוב החפירה בסיד או דלמא או סד בסיד תנן דמשמע או ג' טפחים [58] אמר ליה פשיטא דאו סד בסיד תנן דא"כ דס"ד דוסד בסיד תנן הא בבא אחריתי דקתני מרחיקין את הגפת [59] (כלומר) סד בסיד אי אתרוייהו בבי דסד בסיד ליערבינהו להנהו תרי בבי כחדא לא יחפור אדם כו' ומרחיקין את הגפת כו' וליתנינהו בתרוייהו חד וסד בסיד דמשמע אכולהו ותרי זמני וסד בסיד ל"ל דילמא לעולם אימא לך דתרוייהו וסד בסיד נינהו והאי דלא עירב להו משום דתרוייהו צריכי דלא דמי היזקא דרישא להזיקא דסיפא דהיזק דרישא משום מתונא מחמת לחלוח מים דשיח ובורות. והאי היזקא דסיפא דהבלא הוא דגפת וזבל ומלח כולהו מסקי הבלא נינהו וקשי טפי ומש"ה צריך למיתנינהו תרוייהו דמחדא לא נפקא אידך ומיהא לא תפשוט. ת"ש זה מרחיק ג' טפחים מכאן כשיעור כותל בורו וסד בסיד הבור וכן נמי אידך וטעמא מאי בעי להרחיק ג' טפחים כל חד וחד ולסוד משום דבא בידים דארעא רפיא היא. אבל לאו בא בידים דהוה צונמא חזקה לעולם לא צריך לסוד בסיד אם ירחיק ג' טפחים אלמא תפשוט מהכא דאו סד בסיד תנן לא לעולם מהא לא תפשוט ה"ה דאפי' לא בא בידים בעי ג' טפחים וסד בסיד ובא בידים איצטריכא ליה כו'. רווחא טפי מג' טפחים ילסוד בסיד קמ"ל דלא: מ"ש גבי מתני' דקתני סלעים משום הבלא ומ"ש גבי הטמנה דמשום הבלא נמי היא וקתני חול ולא סלעים: וא"ל אבייי וכי דרכן של בני אדם להטמין בלשונות של ארגמן ואפ"ה קתני להו סלעים נמי אע"ג דאין דרכן להטמין ליתנייהו:

גיזי צמר והוא צמר הגדל מן הבהמה כמו שהוא. ציפי צמר זהו צמר סרוק ומלובן לצורך צביעה. וי"א ציפי צמר כריכות צמר גדול כדרך שמביאין הסוחרין ממדינתן. ולשונות של ארגמן צמר שאינו טווי שצובעין בארגמן כדי לנסות ורוב צביעתו היה ארגמן. ובמוכין צמר שמסרקין מן הבגדים לאחר שמכבסין אותן:

ויגיד עליו רעו. יוכיח עליו כלומר תנא הכי במתני' [סלעים] דמסקא הבלא וה"ה לחול דמסיק הבלא טפי תנא התם גבי שבת חול דאין טומנין משום דקא מבשל בשבת ה"ה

[58] [ג' טפחים או סד בסיד].

[59] [מרחיקין את הגפת וכו' וסד בסיד ואי בתרוייהו בבי בעינן דוסד בסיד וכו'].

לסלעים דמבשלין טפי. ואי יגיד עליו רעו דמשמע תרוייהו ליתנינהו תרוייהו סלעים וחול גבי בור או בחדא מתני' ודיניהן שוין אע"ג דלא כתיבי באידך אלא בחד' מינייהו ודאי אמרי' יגיד עליו [רעו] ויוכיח על משנה זו דה"ה לתרוייהו אלא לאו ש"מ מדלא קתני לה הכי דלא אמרי' תני סלע וה"ה לחול תנא התם חול וה"ה לסלע ואכתי הדר קושין לדוכתא:

דמשתבר לה לקדרה. שמשתברין בסלעים הקדרה ולהכי לא תנא אין טומנין בסלעין דלא אתי לאטמוני בגווייהו. וחול אמאי לא תנא הכא גבי כותל משום דזהו מנהג חול דמחמם חמים. כלומר אם מניחין אותם במקום שמתחמם מחמת דבר אחר או מחמת חמה או מחמת אור הכירה מתחמם ומוסיף הבלא להכי אין טומנין שמתחמם מחמת כן: אבל מקרירי קריר. כשהוא מונח במקום קיר בגומא מתקרר יותר ולא מזיק כלל לכותל להכי לא תנא ליה והא קתני ר' הושעיא בתוספתא דידיה הני דמתני' וקתני חול. דתני בהדי הני דרישא דמזקי משום מתונתא לחלוח. ולא קתני לה בהדי הנך דסיפא דגפת וזבל דהנהו משום הבלא. ומקשי' מי לא תנן אמת המים וקתני נברכת הכובסין אע"ג דלא צריך הכא נמי ליתני חול ומשני אמת המים ונברכת הכובסין תרוייהו צריכי דאי תנא אמת המים דמרחיקין ג' טפחים הוה אמינא משום דקביעי כל הימים מרחיקין דמקלקל לכותל אבל נברכת הכובסין דלא קביעי דמים מכונסין נינהו אימא אין מרחיקין: דקוו וקיימי ומחלידין בקרקע ואתיין עד היסוד מש"ה מרחיקין אבל אמת המים דלא קוו וקיימי דדרך הליכתן קא אזלי ואין מחלידין אימא דלא צריך לרחוקי קמ"ל דודאי צריך: פיסקא מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה. משום דנכנסים שרשים של זרעים בכותל כדאמ' לקמן ומרעי לי'. הואיל דתני מחרישה למה לי למיתני זרעים פשיטא דאין זרעים באים אלא ע"י מחרישה ומשני דאפי' בלא מחרישה מצי לזרוע במפולת יד דא"צ מחרישה בזרעים משום כשזורעין בשוורים תולין שם שק מלא תבואה ומנקבין השק נקבים נקבים כשזורעין בכמה מקומות נופלת התבואה יותר ממקום אחד ולאחר כן חורשין כדי לכסות את התבואה ולהשוות את התבואה בשדה. אבל כשזורעין ביד משוה התבואה בשדה וא"צ מחרישה מש"ה איצטריך למתני במתני' זרעים ומחרישה [60] דמזרעים לא מפקינן מחרישה ומקשה ומחרישה מ"ט איצטריך למתני מאחר דתנא זרעים לא צריך למתני מחרישה דודאי אין חרישה בלי זרעים ומשני לחורש לאילנות לצורך נטיעת אילנות דהכא ליכא זרעים ומש"ה איצטריך למתני מחרישה דמזרעים לא מפיק מחרישה:

[60] [צ"ל דזרעים לא מפקינן ממחרישה ומקשה מחרישה מ"ט וכו'].

ותיפוק ליה מינה דמרחיקין. דמאחר דקתני מתני' מרחיקין אמת המים וכל הני ממילא איכא למשמע דמרחיקין זרעי' ומחרישה דהיינו משום מתונתא ותרתי זימני למה לי משום מתונתא והא מש"ה מרחיקין זרעים ומחרישה משום דמשקין הזרעים מן המים וקשה לכותל:

תנא בא"י קאי. דלא משקי זרעים אלא מטר אבל בבבל דצריכי להן מים להשקות שדותיהן מתוך שהיא יושבת במים אם יבשו מים צריך להביא לשם מים כדי להשקות שדותיהן מתוך שהיא רגילה בכך צריך להשקות בכל שעה:

דף יט:

מדקתני מתני' מרחיקין את הזרעים ג' טפחים. מכלל דזרעים לצדדין מעקמי ומשתרשי ואזלי ומש"ה מרחיקין כי היכי דלא ליזקו בכותל ורמינהו המבריך את הגפן בארץ שנועץ ראש הגפן בקרקע ולא מצעיתו נמי כפהו ונועצו בקרקע כדי שישתרש ויגדל הכרם אם אין על גבי הגפן הכפוף ונעוץ עפר גבוה ג' טפחים ה"ז לא יביא זרעים לשם ויזרע על גבו משום דקא ינקי הדדי ואיכא כלאים בכרם אבל אי איכא עפר ג' טפחים זורע על גבו דלא אזלי שרשין דזרעין טפי מעומק ג' טפחים ולא מסתבכי בשרשי הגפן. אי ליכא על גבו עפר ג' טפחים אין זורע על גבו דגפן אבל זורע את הצדדין של גפן אילך ואילך מכאן ומכאן מש"ה מצי לזרוע בסמוך מכאן ומכאן דלא קא אזלי הזרעין לצדדין אלא יורדין כנגדן בקרקע וליכא למיחש דלישתרשי לצדדין וליערבו בשרשי הגפן ואם כן אמאי מרחיקין אותן מן הכותל ג' טפחים: שמחלידין ונוקבין בקרקע ריבוי השרשין ומעלין עפר תיחוח ומרפין יסוד הכותל:

פיסקא והכרתי לאחאב משתין בקיר. במילי דאסורא לא משתעי קרא אלא במילי דהיתרא: בשופכין מכלי:

ת"ש לא ישתין. בפירוש: בכותל לבנים דרכין נינהו מש"ה מרחיקין ג' טפחים וצונמא שחזקה היא מותר להשתין כרבה בר בר חנה דאמר לעיל מותר להשתין:

רקיק אינו ממעט בחלון. דקי"ל אם יש מת בבית ויש בו חלון טפח על טפח ואותו חלון פתוח לבית אחד וחלון שהוא טפח על טפח מכניס ומוציא את הטומאה ואם יש באותו חלון פת רקיק אחד אינו ממעט בחלון ומיטמא בית האחר דלא מיבטיל ליה ודעתיה עליה למיכליה וכמו כמאן דליתא מש"ה אין ממעט: אבל רקיק דממאס שמלוכלך מכאן ומכאן ודק הוא אינו יכול לקלופיה אימא מבטיל ליה ולמעט קמ"ל דלא:

ותיפוק ליה דרקיק אינו ממעט משום דהוה ליה דבר המקבל טומאה משום דנילוש מעיקרא במים והוי מוכשר מחמת מים וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה לסתום בו חלון שהוא טפח על טפח שלא תצא הטומאה או למעטו ואמאי איצטריך לאשמועינן דאינו ממעט. במי פירות ומי פירות אין מכשירין:
לעמוד בפני עצמן בחלון. דחוצצת משום דחבית וקופה שהן כלי ומקבלין טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. והא תבן חזיא לבהמתו ולא מבטל ליה וחוצץ וקשיא לשמואל דאמר לעיל דכל מידי דחזיא ליה לא מבטל ליה ואינו חוצץ ומשני משום הכי חוצץ דודאי בטוליה בטליה ולא חזי ליה דתבנא סריא הוא. והא חזי לטינא ואמאי חוצץ הא לא מבטל ליה ומשני דאית ביה קוצים ולא חזי לטינא משום שגובלין הטיט ברגלים ואי הוי ביה קוצי היו נכנסין ברגליהן ומש"ה לא חזיא:
היסק גדול לא שכיח. לא מיבעי ליה:
בשהתריפו. שהתליעו:
אי פומה של חבית. מחזרת מבחוץ:

דף כ.

היא גופה תיחוץ בפני הטומאה. דהא קי"ל כלי חרס אינו מטמא מגבו:
איבעית אימא דפומא לבר. (ומש"ה) אפ"ה אינה חוצצת:
בחבית של מתכת. דמטמאה מגבה:
או שעלו. שגדלו:
ומטלניות שאין בהם ג' על ג'. דלא מקבלי טומאה. והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה אבל עדיין סריכי בבהמה והן בחלון וכל הני מפרש לקמן למה ממעטין בחלון משום דלא הוי דבר חשוב ומבטלי להו אבל השלג וכול' אין ממעטין דמים הן:
עשבים חזו לבהמה. ואמאי ממעטין הא לא מבטיל להו:
באפרזתא. כלומר סם המות דבהמה דלא חזי לבהמה מש"ה מבטל ליה:
כיון דקשי לכותל שקיל להו ולא מבטל להו ואמאי ממעטי בחלון. אמר רבא מש"ה ממעט דלא איכפת ליה מלקיית אותו כותל דחורבה היא ולא תליש להו בעוד שהטומאה בבית:
בבאין חוץ מג' טפחים. חוץ מחלון דלא מזיק לכותל כלל וראשי ענפים מגיעין לכותל ליכא למיחש דילמא שקיל להו מש"ה ממעטין:
ומטלניות. אמאי ממעט הא חזי לקריעה דלבושא לתקוני ומשני בסמיכתא דעב הוא ביותר ולא חזי:

לאומנא. למקיז כלומר לקנח מן הדם ומשני בדשק דלא חזי לאומנא. אי הכי דמוקמת לה בדשק הא דתני שאין בהם ג' על ג' מש"ה לא מקבלי טומאה שאין בהן ד' על ד' מיבעי ליה דהכי דינא של שק. דעבה כעין שק ולא חזי שמחלדת כלי האומן כמו השק:
בקלניתא. עוף הוא שכחש ביותר ואין ליה בשר וקא מבטל ליה ומקשא הא חזי לינוקא לשחק בו ולא מבטל ליה ואמאי ממעט ומשני במסרט דלא חזי לינוקא והא קי"ל דקלניתא לא מסרט. ואמאי לא קמבטל ליה דחזיא לינוקא ומשני כעין קלניתא דכחוש הוא ביותר ומסרט:
ועובד כוכבים ששכן בחלון. ה"ה נמי ישראל אלא מש"ה נקט עובד כוכבים [61] לא שרי ליה דעובדי כוכבים נמי מבדלו מן המצורע מפני הסכנה שלא ימות קודם שעתו:
במרריתא. שאין ראוי למאכל:
דאית בה קוצי. וכשמתקנו בו העו יכנסו הקוצים בידים ולהכי מבטל ליה. ומקשי' כיון דקשי מלח לכותל כדתני במתני' אמאי ממעט הא שקל ליה שלא ילקה הכותל ומשני דמיתבא ההוא מלח בחספא דלא קשי לכותל. ומקשינן חספא גופא תיחוץ בלא מלח ואמאי נקט מלח:

דף כ:

ומשני דלית ביה שיעור. מש"ה לא חייץ:
בין פצים לחבירו. כעין שסומכין את הקורות המוצעות על הקרקע כדי שלא יעקלו ומשימין תחת הקורה חתיכה של חרס לסומכן כמו שאנו רגילין לעשות באבנים:
וכלי חרס נמי חזי ליה ושקל ליה ואמאי ממעט בחלון דאגב דצריכי לכלי נקט ליה עם המלח. ומשני דמיטנף דלא חזי:
חזי לאומנא. לקבל בו דם: שם תהא גניזתו ומבטל ליה ולא שקל ליה:
רבב. שומן:
מחיצה. אי לענין שבת אי בפני הטומאה:
מלח נמי [62] מפשר כמים. מלח סדומית שעב הוא ואינו יפה ודאי עושין בו מחיצה לענין שבת משום דקא מבטל ליה ולא חזי אבל מלח אסתרוקנית שדק הוא לא מבטל ליה ואין עושין בו מחיצה:
עושה אדם. לגבי מבוי. וקורה מעמדת את המלח שמכבשתו ומגנת עליו מן הגשמים. הא דאיכא קורה עושין בו מחיצה מפני שהקורה מעמידתו:

[61] [נראה דצ"ל עובד כוכבים לרבותא דאפילו עובד כוכבים לא שרי ליה דעובדי כוכבים נמי וכו'].
[62] [נראה דצ"ל חוץ מרבב ומלח רבב משום שניתך כשמתחמם מלח נמי מפשר כמים].

פיסקא משום טיריא. שמזעזע הכותל מחמת בנין הרחיים הקבועין סמוך לכותל וי"א טיריא המיית הרחיים קשה לכותל. והני רחיים [63] שמחזיר מחזיר ג"ט מן האצטרוביל קרי התחתון שכב הרחיים של חמור ורכב קרי קלת: מאי טריא איכא הא לא קביע בנינו בקרקע ולא מזעזע הקרקע ואמאי מרחיקין אלא משום קלא של רחיים שקשה לכותל מרחיקין הכא נמי משום קלא:

לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית. אם העליה שעל גבי בית היא של חבירו אא"כ יש על גביו של תנור ועד העליה ד' אמות מפני הלהב שלא ידליק העליה:

היה מעמיד. התנור בעליה שלו ותחת העליה בית של חבירו לא יעמידנו עד שיהא תחתיו מעזיבה ג' טפחים כדי שלא יזיק לבית של חבירו. ואפ"ה אם הזיק משלם מה שהזיק דפחות מן השיעור הזה [64] אין יכול לדוחקו אבל מן השיעור הזה יכול חבירו לעכב עליו אבל מן השיעור הזה אין יכול לדוחקו:

והתניא בתנור. בעינן ד' טפחים ובכירה ג' והיכי קתני מתני' היה מעמיד בעליה עד שיהא תחתיו ג' ובכירה טפח כי תניא ההיא שיעור גדול בכירה ותנור של נחתומין משום דאיכא היסק גדול לא סגי אלא באותו שיעור דתנור דידן לא בעי אלא ג' טפחים ככירה של נחתומין:

פיסקא בעי אביי כיבד וריבץ לאוצר. שהיה בדעתו לשום שם תבואה ולא הספיק לשום שם תבואה עד שבנה אידך רפת בקר שלו מהו. מי אמרי' הא שכיבד וריבץ כמאן דכבר אצר שם תבואתו דמי ולא היה רפת קודם. ומאחר שכיבד וריבץ זה לא יפתח אידך רפת שלו ואם ת"ל הואיל דכיבד וריבץ זה לא יפתח אידך רפת בקר הא קמיבעיא לן ריבה חלונות באוצר כדי שיכנס הרוח באותן חלונות כדי לייבש תבואתו מהו. מי אמרי' הואיל דריבה לא יפתח אידך רפת בקר או דילמא הואיל דעדיין לא אצר בו כמו דלא עביד ולא כלום הוא ומצי למפתח דהוי ליה קדים:

בנה עליה על גבי בית. סתם דלא ידעי אי לצורך אוצר בנאו או לא מאי:

תמרי ורמוני. דלא מזיק להו הבלא אצר זה באוצרו מהו. מי אמרי' הואיל וכבר אצר בה תמרי ורמוני עדיין דעתו לאצור שם תבואה ולא יפתח או דילמא הואיל ועדיין לא אצר דבר דמזיק ליה הבלא מצי למפתח דהוה ליה קדים תיקו:

באמת ביין התירו. לפתח חנותו תחת אוצר של חבירו מפני שמשביח הבלא והעשן:

---

[63] [אולי צ"ל והני ריחים של חמור מרחיק ג' טפחים מן האצטרוביל וד' מן הקלת ולהתחתון שנקרא שכב קרי אצטרוביל ולרכב קרי קלת].

[64] [ונראה דצ"ל דפחות מן השיעור הזה יכול חברו לדחקו ולעכב עליו אבל כשמרחיק כשיעור זה אינו יכול לדוחקו ולעכב עליו]

האי יין דידן אפי' קוטרא [דשרגא]. עשן הנר קשה ליה:
ואספסתא. חזיז למיתן תחת אוצר יין של חבירו שהוא מתחמם מחמת שהוא לח ומסריח וכרפת בקר דמי:
פיסקא חנות שבחצר השותפין. אם רוצה חבירו לפתוח שם חנות יכול חבירו לעכב עליו ולומר ליה איני יכול לישן מקול הנכנסין ויוצאין בחנות לקנות אבל רשאי לעשות כלים בתוך החצר ויוצא ומוכרן:
ולא מקול התינוקות. משמע ליה עכשיו תינוקות שבאין לקנות ממנו חפצים כעין שרגילין בני אדם לשלוח תינוקות בשליחותן מש"ה מקשה ליה בגמ' מ"ש רישא דקתני יכול חבירו למחות ולומר לו איני יכול לישן מפני הנכנסין והיוצאין ומ"ש סיפא דקתני אין יכול למחות בידו לא מפני התינוקות של בית רבן שבאין ללמוד תורה זה אינו יכול לעכב עליו אפי' בחצר השותפין:

דף כא.

מי שיש לו אב. שהיה חייב בלימודו מעלן: עד שית שנין לא תקבל ללומדו שאינו יכול לסבול עדיין טורח הלימוד:
ואספי ליה כי תורא. כלומר תן עליו עול תורה כמו לשור זה שאובסין אותו בעל כרחו ומכניסין בו המאכל כדי שיהא שמן כך הכנס בו תורה:
בערקתא דמסנא. ברצוע' של מנעל הכהו ואל תכהו יותר מדאי שבשביל רוב הכאות אין מתפקח אא"כ קרי מנפשי' קרי ואי לא ליהוי צוותא לחבריה דקרי ואל תחוש להכותו יותר מדאי:
בתינוקות דעובדי כוכבים. אם רוצה ללמוד ספר רפואה או מקרא יכול לעכב עליו דלא מצי עביד:
ולא לסופר יהודי. מלמד תינוקות אלמא דמצי מעכב. הכא במאי עסקינן בסופר מתא שהוא סופר העיר שכותב שטרות וספרים לכל מצי מעכב מחמת הנכנסין אצלו ואית דמפרשי בספר מתא שמגלה כל בני העיר:
לא ממטינן ינוקא ממתא למתא. מפני כן התקינו להושיב מלמדי תינוקות בכל פלך ופלך:
ואי מפסיק נהרא לא ממטינן. דאיכא למיחש דלמא יהא רגיל למיזל להודיה ונפיל לנהרא:
תיתורא. גשר מרוחב:

גמלא. גשר עשוי מנסר צר ומשני צדי הנהר קבועין ב' יתדות וקשור חבל א' מזה לזה ואותן העוברין על אותו נסר צר סומכין ידיהן בחבל ועוברין אבל התינוקות שאין בהן דעת לסמוך לא ממטינן דילמא אזיל לחודיה ונפיל:

סך מקרי דרדקי. עד כ"ה תלמידים יכול ללמוד אחד:

ריש דוכנא. ממונה תחתיו עד שיסייע לו ללמוד הנער. ואין מנכין לו לרב משכירותו כדי לשכור אותו ריש דוכנא אלא מסייעין ליה ממתא הצבור שוכרין אותו ריש דוכנא. מאי טעמא לא מסלקי' ליה להוא דלא גריס כל כך דאי מסלקינן ליה ומותבינן להו קמיה ההוא דגריס טפי אתי לרשולי למימר הואיל דליכא דגריס כוותי לא מסלקי לי ואתי לרשולי. כל שכן דמותבינן להו קמיה ההוא דגרס טפי מימר אמר אי מרשילנא מסלקו להו מקמאי כי היכי דסלקי להו מקמיה דאידך ומעיין בהו שלא יבא אחר דגרס טפי מיניה ויסלקו ממנו. ומתעסק בהן הרבה משום קנאת סופרים תרבה חכמה שזה מקנא לזה: חד דגריס הרבה ולא דייק כל כך:

דף כא:

מאי טעמא עבדת הכי דמשיירת נשים: האי בר מבואה [65] מההוא מבוי (בני אדם) ולא היה רגיל לכך וקא מוקים ריחים שלו סמוך לריחים של חבירו:

דינא הוא כו'. מרחיקין מצודת הדג מן הדג שאם היה רגיל אחד לפרוש מצודתו בשכר שתיקן במים ובא חבירו ורצה לעשות מצודתו כמו כן מרחיקין אותה מן מצודת חבירו כמלוא ריצת הדג דמצי למימר ליה קא פסקת חיותאי ותסייע לרב הונא. מהא לא תסייע ליה דשאני דגים דיהבי סיירא דמשום הכי מרחיקין מפני כי מסיר לו דבר שבא כבר למצודתו במאכל שמשים במצודתו לפי שכשמעיינין ורואין מאכל במקום אחר בורחין ממצודתו של זה והולכין לשם וגזלו בידים דבר שכבר [בא] במצודתו אבל ברחוק פרסה אינו יכול להביט המאכל. אבל גבי ריחים דליכא למימר הכי דבר הבא לידי הסיר ממני שעדיין לא בא לידו כלום מודה דמצי לאוקמינהו במבוי:

לימא דאמר כר' יהודה ולא כרבנן. מפני שמרגיל התינוקות לבוא אצלו ומצי למימר ליה שאר בעלי חנויות קא פסקת לחיותי:

שיוסקי. שקדים:

ומרחץ. שהיו רגילין לשכור מרחץ כדי לרחוץ:

אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי. וקשיא לרב הונא:

[65] נראה דצ"ל בר מבואה דאוקי ריחיא ואתא בר מבואה חבריה מההוא מבוי ולא היה כו':

כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט. כלומר אומנין של מבוי אחר אינן רשאין להושיב במבוי זה שלא לדעת כולן ולשכינו שבמבוי שלו אינו כופהו שלא יזקק מן אומנותו משום דאמר ליה אתה עושה בתוך שלך ואני בתוך שלי:
רשב"ג אומר אף לשכינו כופהו. ורב הונא ס"ל כרשב"ג: בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב שאם היה אומן א' בעיר ובא אומן אחר מעיר אחרת כאותו ורצה לקבוע באותה מדינה יכול לעכב על ידו ולומר קא פסקת לחיותא ואי שייך אכרגא להתם שפורעין מס גולגלותם לאדון אחד דמי כמאן דהוה תרוייהו מאותה העיר ולא מצי מעכב ליה:
דנפשיה. כלומר לשכינו לא מצי מעכב ורב הונא בריה דר"י לא ס"ל הא דרב הונא דלעיל.
[66] לא צריכא דלא שייך מאי. מי אמרי' הואיל דממתא חדא תרוייהו אע"ג דלא שייך כרגייהו בחדא לא מצי מעכב ליה. או דלמא כיון דלמבוי דידיה הוא מצי מעכב דלא ליקבע במבוי דידיה תיקו:

דף כב.

ברוכלין. שמוכרין תכשיטי נשים שרק וכחל אע"ג דלא שייכי בחד כרגא דלא מצי מעכב עליה האי רוכל דמתא: והני מילי דלא מצי מעכב לאהדורי לחזר ולילך משוק לשוק וממבוי למבוי ולמכור ולשוב לעירו אבל לקבוע חנותו בהני רוכלין למזבן תכשיטין לא: דלא כהלכתא. כלומר שלא ילמדו ממנו אחרים הלכה דלפנים משורת הדין עבד להו משום דרבנן נינהו דלא ליבטלו מגירסייהו לילך ולחזר בכל העיר ומשוק לשוק:
הנהו דקולאי. שמוכרין סלים. אתו דקולאי דמתא ומעכבי להו אמר להו לא מציתו מעכבי עלייהו דמעלמא אתי ולהנהו דאתי מעלמא לשוק לזבני אבל לאהדורי בבתים לזבונינהו לא דודאי מצי למיעכב עלייהו:
אית לן אשראי במתא. חוב שחייבין לנו ממון וצריכין לנו לעכובי הכא עד דפרעי לן והב לן רשותא דניזבין עד כפי חיותן עד דפרעי לן:
נקיט ליה שוקא. שלא ימכור אדם עד שימכור כל גרוגרות שלו:
תהי ליה. הוי מריח מה יש בו:
מצרית. מצורי דקל מהו מי אמרי' הואיל דהוות במעיו והקיאה [דרך] בית הרעי כמאכל שנתעכל דמי ונתבטל ואין מקבלת טומאה או דלמא הואיל ואכתי קיימת היא דבר חשוב הוי ואינה מבוטלת ומקבלת טומאה':
אמר ליה. רב דימי לרב אדא מאן נינהו מר רבא את הוא רבא:

[66][מד' רבינו ז"ל אלו נראה שהיה גורס בכאן ואי שייך בכרגא דהכא הא אמרת דלא מצי לעכב לא צריכא דלא שייך מאי עד כאן וכ"נ מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' שכנים שגרס כן ע"ש].

טפח ליה. רב אדא לרב דימי בסנדליה כלומר שלא היה חשוב בעיניו:
ורבא רביה דרבך. שהוא רבי ואנא רבך:
מאן דלא שבקיה. לאוניתא (דעמון) דמואב למלכא דאדום:
אדמגרמיתו גרמי בי אבייי. שהיה רגיל לומר לתלמידי אבייי כל זמן שאתם מגררין עצמות שאין בהן לחלוח בי אבייי יכולין אתם ללמוד תורה כשורה וכהלכתא בי רבא לפי שאבייי לא למד כל כך ולפיכך אמר אבייי אנא ענישתיה שהיה מבזיני:
ריש כלה הוה. שהיה רגיל לדרוש בשבת שלפני החג ורב נחמן היה דורש אותן שבתות והיו מתקבצין שם מהרבה מקומו' תלמידין לשמוע: עכביהו רב פפא ורב הונא לרב אדא בר אהבה משום דלא הוי בסיומא במס' בכורו' קמיה דרבא: קום והכנס לדרש דנגה לן שכבר עבר מן היום הרבה:
קא נטרנא לערסיה. כלומר שמת לפי שהיה מצערו כל כך שלא בא אליו לעיין עמו הדרשה:
פיסקא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ונפל לא יסמוך כותל אחר. שלא יבנה שם כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו מכותל חבירו ד' אמות משום דוושא כדמפרש בגמ'.
החלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ד' אמות כדמפרש בריש פ"ק: ומקשי' וכותל קמא דנפל דהוה מעיקרא היכי סמיך בקרוב מד' אמות:
אמר רב יהודה. הכי תריץ מתני' הבא לסמוך תחלה לא יסמוך לכותל וכו':

דף כב:

והא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו קתני. כלומר להוסיף על המשנה ולתרצה את יכול אבל לחסר מינה אין אתה יכול:
אלא אמר רבא הכי קאמר מי שהיה וכו'. מאי טעמא דוושא דהכא מהני התם כלומר מש"ה צריכה להרחיק ד' אמות כדי שיהיו דשין שם בני אדם העוברין בינתים ומעלי ההיא דישה לכותל שניהם שמתחזקין היסודות:
אמר רב לא שנו. דצריך להרחיק ד' אמות אלא מכותל גינה שאין דשין שם בני אדם בשדה מחמת הירקות אבל בכותל חצר שנידושה היא מעיקרא שאינה צריכה חזוק הבא לסמוך סומך בפחות מד':
בעיר ישנה. שנידושה היא מכמה שנים אם בא לסמוך סומך אבל בעיר חדשה אינו סומך בלא הרחקה מפני שצריכה דישה לחזק:
מלמעלן. אם בנה כותלו מן הצד סמוך לחלון חבירו צריך להגביה הכותל ד' אמות יותר מן החלון:

כדי שלא יעמוד על כותלו וישוח ויציץ בחלון. ואם מנמיכו כותלו מן החלון צריך להנמיכו מן החלון ד' אמות:
שלא יעמוד. על כותלו זקוף ויראה בחלון ואם בנהו כנגדו צריך להרחיק ד' אמות שלא יאפיל חלונו:
הכא במאי עסקינן. דקתני שלא יאפיל בבונהו מן הצד של חלון ולא כנגדו וצריך להרחיק מן החלון כדי שלא יאפיל דהשתא לא מצי למידק דטעמא שלא יאפיל אבל משום דוושא לא דהא איכא מקום דוושא טובא אלא דוק מיניה הכי ומכנגדן כלומר אם בונהו מכנגד חלון צריך להרחיק ד' אמות כדי שלא יאפיל אבל אם בונהו מן הצד סמוך לחלון אין צריך להרחיק כולי האי ד' אמות דבבציר מהכי סגי דמן צדי חלון לא מאפיל עליה כולי האי כמו מכנגדו ובבציר הרחקה סגי:
וכמה. שיעור צריך להרחיק כותלו מן צד החלון:
כמלוא רוחב חלון. צריך להרחיק ולא מאפיל. ומקשי' הואיל ולא מרחיק כותלו משום היזק אורה אלא מלא רוחב החלון לא מגבי ליה נמי משום היזק ראיה למעלה מן החלון אלא כמלא רוחב חלון הא מציץ א"כ יכול להציץ בחלון:
במדיר את כותלו. שעושהו חד למעלה כמדרון מכאן ומכאן שאינו יכול לעמוד עליו ולהציץ:
והא אנן תנן ד' אמות צריך להרחיק. והיכי מצית למימר כמלא רוחב חלון. לא קשיא כאן מרוח אחת כלומר אם בנה כותל מרוח אחת מצידו אחד של חלון אינו צריך להרחיק אלא מלא רוחב חלון והא דקתני מתני' ד' אמות מן הצד נמי מיירי וכגון שבנה ב' כתלים מב' רוחות של חלון הואיל ואלו ב' כתלים מאפילים הרבה מש"ה צריך להרחיק כל כותל וכותל מצד החלון ד' אמות. תנן ואת הכותל מרחיקין מן המזחילה של חבירו ד' אמות. שאם יש לחבירו חזקה בחצירו שהמזחילה של גגו שופכת בחצרו הואיל ויש לו כך חזקה יכול לזקוף סולם בחצר חבירו בעל כורחו ולעלות על גגו ואם רצה זה לבנות כותל סמוך לגגו צריך להרחיק ד' אמות ממנו כדי זקיפת סולם:
הכא במאי עסקינן. דקתני זקיפת סולם ולאו משום דוושא צריך למיתני:
דמצי אזלי תותי. ההיא שפוע היוצא חוץ לכותל ומצי למעביד דוושא אבל משום זקיפת סולם צריך להרחיק מן המזחילה ואילך ד' אמות:
פיסקא כדי שלא תקפוץ הנמייה. חיה בסולם של שובך ואוכלת בשובך מיירי. דאם יש לזה שובך בצד כותלו של חבירו ולאידך סולם בצד כותלו מרחיקו מן השובך:

מודה ר' יוסי בגיריה. כלומר הכא שאני דהוי כעין שזורק אדם חץ ומזיק באותה זריקה דחייב בו כך אם מזיק אדם לחבירו בידים ודאי חייב אע"ג דעביד בתוך שלו ומ"ט הוי הכא גיריה דזימנין דבהדי דמנח ליה לסולם בתוך ד' אמות שלו זימנין דיתבא ההיא נמייה בחור וקפצה לשובך והיינו גיריה דידיה והכא מודה דמרחיקין ד' אמות:

והא גרמא היא. דבאותה גרמא שלו קפצה ולאו דעביד איהו בידיה דלא קא מאכיל היונים לנמייה והא דמודה ר' יוסי דבגיריה דידיה חייב היכא דעביד איהו בידים כדגרסי' בב"מ דף קי"ז דהנהו בי תרי דהוו דיירי חד בעליונה וחד בתחתונה כו' דהכא מודה ר' יוסי בגיריה דידיה משום דעילאי משי ידיה ונפל על תתאה דעבד בידים אבל הכא הא גרמא היא ואמאי חייב:

תאלי. אילנות בחורים:

דף כג.

אתו אומני. שהיו מקיזין והיו רגילין אנשים הרוצין להקיז באין שם להקיז ואגב שמתקבצין שם עורבים מחמת הדם עולין ומפסידין פירות האילנות:

אפיקו לי קורקור מהכא. כלומר הוציאו עורבים הללו שקורין קורקור ומנקרין באילנות כלומר הוציאו האומנין משם ויכלו העורבין ולא יפסידו האילנות:

והא אחזיקו להו. האומנין שרגילין להקיז תחת האילנות:

לא איתמר עלה. היכא אמרי' אין חזקה לניזקין בקוטרא שאם היה חלון פתוחה לביתו של חבירו והיה עולה עשן ומזיק לו ודאי אין חזקה לניזקין דהאי נזקא גופא מחמת העשן הוא וכן הכי נמי אם היה בית הכסא סמוך לביתו של חבירו והסרחון הולך אין חזקה משום אנינות גופא אבל שאר היזיקות אם החזיק יש חזקה:

דמו לי. האי דמא:

פיסקא מן העיר נ' אמה. כדי שלא יאכלו היונים זרעוני גינת העיר וכן נמי צריך להעמיד בתוך שלו [67] שהיא לו נ' אמה לכל רוח שלא יאכלו זרעוני חבירו:

כמלא שגר היונה. כמו שיכולה היונה לפרוח בבת אחת:

ואם לקחו. שנים מאחד והגיע לחלק אחד מקום השובך ולשני מקום הפנוי ואפי' אין בין שובך לגינת זה אלא הרחקת בית רובע הרי הוא השובך בחזקתו [שלא] להרחיק יותר הואיל ומתחלה היה השובך והגינה של א':

נשבין. מצודות:

[67] צ"ל אם יש לו נ' אמה וכו'.

אלא אם כן הרחיק הנשבין מן הישוב ל' ריס. דאתו יוני הישוב ונכנסין לתוך הנשבין ותפיס להו אלמא דשייטי טפי מן ג' אמה והיכי קתני דבנ' אמה סגי:

רב יוסף אמר. הא דתני בישוב אפי' ק' מיל לא יפרוס [68] אפי' יהא ק' מיל לעיר משום דקאזלן יוני של עיר מכרם לכרם ואתו התם. והא דקתני אא"כ הרחיק ל' ריס דליכא ישוב כרמים בינתים. ורבא אמר בישוב שובכין דבהני ק' מיל איכא ישוב שובכין מש"ה לא יפרוס דהא אזלי יוני העיר משובך לשובך כעין שעושין היונים שאלו באין בשביל אלו: ותיפוק ליה משום יוני שובכין גופן. הללו אין פורסין:

איבעית אימא. דהנהו שובכין שלהן ומש"ה לא יפרוס משום יוני העיר שבאין דרך שובכין הללו אבל משום יוני שובכין ליכא למיחש הואיל ושלו הן:

ואם לקחו. שקנה (חצר מן) השובך אפי' בית רובע הרי הוא בחזקתו ולא צריך ג' אמה לכל רוח:

זאת אומרת. דקתני ה"ז בחזקתו דטוענין ליורש וללוקח שאם אמר אדם לחבירו שדה זו גזלת ממני [69] והלה אמר אני קניתיה ממך ושני חזקה אכלתיה אין זו ראיה אבל אם אמר אבא הניחה לי כלומר יורש הבא מחמת ירושה א"צ טענה שכשאמר אבא הניחה לי א"צ לו יותר לטעון שלא יכול הלה לחזור ולומר לו הראני שטר מכירה שקנאה אביך ודאי א"צ לטעון לו יותר דב"ד טוענין בשבילו ויאמרו שמא אבד שטרו ואי אתה יכול להוציאה מתחת ידו וכן ה"נ לוקח שאם אמר [70] לקחתיה וכבר החזקתי בה שני חזקה אם טוען הלה ואמר הראה השטר א"צ ללוקח לטעון יותר שב"ד טוענין בשבילו שמא אבד השטר הכי נמי בשחלקו הרי הוא בחזקתו וא"צ להרחיק יותר:

הא נמי תנינא. באידך פירקין בחזקת הבתים אין מוציאין זיזין וגזוזטראות לרה"ר לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות הרי הן בחזקתן משום דכונס בתוך שלו היה אי נמי אחולי אחיל גביה בני רה"ר. אבל גבי שובך לא אמרי' הרי הוא בחזקתו משום דיחיד לא מחיל ליה שיכנסו יונים לתוך שדה שלו ולא אמרי' (דלא) הרי הוא בחזקתו קמ"ל דאפ"ה הרי הוא בחזקתו:

אבל רבים מאן פייס ומאן שביק. דלא מצי למיתן ממון לכל העולם צריכא דאפי' הכא הרי הוא בחזקתו:

אין חזקה לניזקין. ואמאי הרי הוא בחזקתו הא מזיק לשדות דאחריני:

רב מרי אמר. היכא אמרי' אין חזקה בקוטרא כדפרישית לעיל אבל בשאר מילי יש חזקה:

[68] צ"ל לא יפרוס מיירי דבהני ק' מיל איכא ישוב כרמים משום דקאזלן וכו'.

[69] נראה דט"ס נפל בכאן וצ"ל והלה אמר שלא אמרת לי דבר ושני חזקה אכלתיה וכו'.

[70] נראה דצ"ל שאם אמר לקחתיה מפלוני וכבר החזקתי בה.

דף כג:

פיסקא ניפול הנמצא. נוזל שנפל מן השובך:
חוץ מנ' אמה ה"ז של מוצאו. דאיכא למימר מעוברי דרכים נפל:
אמר ר' חנינא. להיכא דאיכא רובא ואיכא קרוב הולכין אחר הרוב אע"ג דרובא דאורייתא דכתיב אחרי רבים להטות וקרוב דאורייתא דכתיב והיה העיר הקרובה אל החלל [71] דאי איכא שובך ויש בו רוב הולכין אחריו דמיניה נפל:
ואע"ג דאיכא. עיר רחוקה מינה דנפישי מינה דאיכא רובא דאינשי אלמא בתר קרוב אזלינן. ומשני בדליכא נפיש מינייהו מש"ה אזלינן בתר קרוב אבל היכא דהוי רוב וקרוב אזלינן בתר הרוב:
וליזל בתר רובא דעלמא. דאיכא למימר דקטליה עוברין ושבין:
ביושבת בין ההרים. דלא קא עברי ואזלי אינשי להתם וליכא למימר לזיל בתר רובא דעלמא הואיל דליכא אינשי מש"ה אזלינן בתר קרוב אבל בעלמא לא אזלי' בתר קרוב:
הכא במאי עסקינן. דהוי של מוצאו:
במדדה. שאין יכול לברוח אלא מדדה עצמו מעט מעט:
דאמר רב עוקבא כל המדדה אינו מדדה יותר מנ' אמה. והואיל דהאי נמצא חוץ מנ' אמה ודאי מעלמא נפל ומש"ה הרי הוא של מוצאו:
רגלו אחת בתוך נ' אמה ורגלו אחת חוץ מנ'. מי אזלינן בתר שובך או בתר רובא דעלמא:
ועל דא אפק הו לר' ירמי' מבי מדרשא. משום דמטריד להו בשאלות שאין בהן ממש:
הכא במאי עסקינן דיחלוקו כגון דהוו הנהו שובכין במאה אמה ואותן ק' אמה הן שביל שבין ב' כרמים ונמצא באמצע הדרך שבין הללו שובכין דהשתא ליכא למיחש לרובא דעלמא וכיון דמדדה הוא ודאי מהנך שובכין נפל דאי מעלמא לא מצי אתי דקי"ל כל המדדה והדר חזי לקיניה מדדה ואי לא לא מדדי והאי הואיל דהוי שביל של כרמים מפסיק ומחיצות של שביל מפסקי לא הוי חזי לקיניה ולא מצי אתי מעלמא משום הכי יחלוקו דמהנהו שובכין נפלי:

דף כד.

אמר אביי אף אנן נמי תנינא. דרוב וקרוב אזלי בתר רוב דתנן דם הנמצא בפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור בא שממנו רוב הדמים באין והמקור הוא פנימי מכולן והחדר סמוך למקור והפרוזדור הוא החיצוני ועליה בנויה על גבי שניהם על גבי החדר

[71] נראה דצ"ל ואם איכא שובך אחר רחוק מזה ויש בו הרבה יותר מזה הולכין אחריו וכו'.

והפרוזדור ולול פתוח בין עליה ופרוזדור נמצא הדם מן הלול ולפנים ספיקו טמא מן הלול ולחוץ ספיקו טהור ודם הבא מן החדר טמא דמן המקור בא ומן העליה טהור מן הפרוזדור ספיקו טמא שחזקתו מן המקור בא ואע"ג דאיכא עלייה דדמה טהורה דמקרבא לגבי פרוזדור ממקור אזלינן בתר רוב דרוב דמים מן המקור באין:

אמר רבא. מהא לא תסייע דרוב ומצוי שאני דדם המקור רוב הוא לכולהו ומצוי בו דם תדיר דתני ר' חייא דם הנמצא בפרוזדור חייבין עליו חטאת על ביאת מקדש אם נכנסה במקדש ואם נגעה בתרומה שורפין עליו את התרומה דלא אמרי' הכא כבשאר ספק טומאו' אם נגעו בתרומ' דתולין לא אוכלין ולא שורפין אבל הכא ודאי שורפין דספיקו ודאי טמא הוא דדם מקור רוב ומצוי ודאי מן המקור בא וטמא:

ש"מ מדקתני ושורפין עליו את התרומה מכלל דרובא דאורייתא דרוב דמים מן המקור וש"מ מדקאזיל בתר רוב אע"ג דאתרע רוב במקצת דהא יש דם עלייה דטהור הוא דמקרבא ואפ"ה אזיל בתר רוב ש"מ דאותא לדר' זירא דאמר בפ"ק דכתובות בהנהו דאמר ר' יוסי מעשה בתינוקת שירדה מן המעיין ונאנסה ואמר ר"ע אם רוב העיר משיאין לכהונה ורוב סיעה של כשרין עוברין לשם הרי זו תינשא לכהונה. ור' זירא אמר אע"ג שדלתות מדינה נעולות דאיתרע לה רובא דליכא אלא חד רובא דלא קא עוברת סיעה של כשרין לשם אפ"ה משיאין לכהונה הואיל דרוב העיר משיאין לכהונה דהא אשה כיון דלית בה אלא חד רוב דרוב דמים מן המקור הן כדלתות מדינה נעולות דמיין ואפ"ה אזלינן בתר רובא:

והא רבא הוא דאמר ברוב ומצוי. כגון דם דמקור ליכא מאן דפליג ודאי אזלינן בתר רוב מכלל דס"ל דבעלמא היכא דליכא אלא רוב וקרוב לא אזלינן בתר רוב והיכי אמר הכא ש"מ מדר' חייא דאזלינן בתר רוב דמשמע בכל דוכתא אזלי בתר רוב. הדר ביה רבא מההיא דלעיל דלא בעינן רוב ומצוי אלא דאזלינן בתר כל רוב:

חבית של יין שצפה בנהר. ואין ידוע אם יין נכרים הוא אם יין ישראל:

אימור מההיא דקירא באה כלומר מאותו עבר הקרייה של מעלה ממנה באה דרובא עיירות דנכרים נינהו. דשמואל אית ליה דר' חנינא ורב לית ליה דר' חנינא:

עקולי. כעין שרגילין המים לעקול ולעקול סביב ובאותן מים שהתהום תחתיהן והולכין ומעגלין עד שמטביעין מה שצף על גבן. וכן הני פשורי לאותו מקום שהמים רפין ועומדין שאם היתה חבית זו צפה לשם הואיל שהמים רפין ואינן חריפין היתה נטבעת שם ומש"ה ליכא למיחש דמההיא דקירא אתאי:

ושמואל אמר ודאי אסור דאיכא למיחש דמההיא דקירא אתאי והאי דלא טבעי עקולי ופשורי דחריפות' דנהרא שכבר לקחה החבית המרוץ קודם שהגיעה לעקולי ופשורי ונקט ואתאי בשבולת המים והלכך אסירא. לימא. דמש"ה שריא דקסבר כר' חנינא דאמר רוב וקרוב הולכין אחר הרוב והכא האי פרדס דערלה מיעוט הוא לגבי שאר פרדסים דלא הוי ערלה וקרוב דבגויה אשתכח:

שאני התם. דמש"ה שריא דליכא למימר דמיניה הוא ההיא הצבא דאי מיגנב מיניה לעולם בגויה לא הוי מצנעי אינשי ומש"ה איכא למימר דמשאר פרדסים דהיתרא הוי ולא משום דס"ל כר' חנינא:

והני מילי. דשרי:

חמרא. משום דלא מצנעי אינשי חמרא בפרדיסא דגנובי מיניה:

אבל ענבי מצנעי. ואסורין:

זיקי. נודות יין:

בי קופאי. בין הגפנים:

שרינהו רבא. משום דהנהו גפנים דישראל נינהו:

לימא. מש"ה שרינהו דלית ליה לר' חנינא דאע"ג דרוב שאר גפנים דנכרים נינהו אזיל בתר קרוב הואיל דמשתכחן ביני גופני דישראל דהוה קרוב להנהו זיקי וקסבר רוב וקרוב הלך אחר קרוב:

שאני התם. לעולם רבא סבר לה כר' חנינא דודאי אזלינן בתר רוב והתם נמי איכא רוב ישראל ומש"ה שרינהו דרובא דשפוכאי כלומר רובן של אותה העיר שדורכין ושופכין יין ישראל נינהו ועל ידן הולך הכל ואישתכח נמי בי גופני ישראל ודאי ישראל אצנעינהו ומותרין:

דף כד:

והני מילי. דמותרין: היכא דהנהו זיקי רברבי נינהו אבל אי משתכחי זוטרי ודאי אסור דאימר מעוברי דרכים נפלו:

ואי איכא רברבי ואשכח זוטרי בהדייהו אסירי. דחיישי' דמעוברי דרכים נפל דאימור באברורי קא מנחי על גבי החמור כעין שקושרין עוברי דרכים נודותיהן על גבי חמוריהן וקושרין מצד החמור נוד גדול ומצד השני כמותו ומשימין בין שתי נודות הללו נוד אחד קטן ואם נמצאו גדולים כה"ג וקטנים עמהן ודאי מעוברי דרכים נפיל ומשואי חמור ואסירי. ל"מ. ואי איכא רברבי ביניהו. אפי' זוטרי מותרין דאימור באברואי הונחו

ושפוכי ישראל אנחינהו להתם כעין שרגילין לעשות כדפרישית לעיל באידך לישנא והכי עיקר:

פיסקא מרחיקין את האילן מן העיר כ"ה [אמה]. מפרש בגמ' טעמ' מאי:

בחרוב ובשקמה נ' אמה. משום דאיכא תרתי לריעותא חדא דאין פירותיהן שוין כלום ועוד שענפיהן מרובין משאר אילנות:

מ"ט. מרחיקין:

אמר עולא משום נויי העיר. שיהיה משוייר מישורי פה סמוך לעיר בלא שום עיכוב. ועולא למה ליה למימר משום נויי העיר מרחיקין תיפוק ליה דאין עושין שדה שיש בו זרע או אילנות אין עושין מגרש ולא מגרש שדה כדגרסי' במס' [72] מכות לגבי מגרש לוים [דכתיב] ומדותם מחוץ לעיר וגו' משום דהוי [73] להם לוים דכתיב ומגרשיהם יהיו לבהמתם וגו' להכי [74] צריכי אלפים אמה מגרש אבל שאר הערים בכ"ה אמה מגרש סגיא:

לא צריכא לר"א דאמר עושין שדה מגרש [75] להיכא דזרע או נטע אילן בתוך כ"ה אמה סמוך לעיר:

הני מילי דאין עושין להיכ' דזרע [דא"א] למיזל תחותיה בזרעים משום דקא מזקי זרעים לבני העיר דלא מצי למדרס בזרעים אבל אילן דמצי מיזל תחותיה [76] דאפי' אילנות אין נוטעין משום נויי העיר:

קרפף שהוא יותר מבית סאתים. כחצר המשכן שהוקף לשום דירה אם נזרע רובו הרי הוא כגינה דזריעה היא ואסור לילך בה בשבת משום דמדרסי זרעים ואיכא חלול שבת: נטע רובו מאילנות הרי הוא כחצר ומותר. משום דמצי למיזל בין אילן לאילן. ואיכא דאמרי כשדה אסור לטלטל בו כחצר מותר לטלטל בו:

מ"ש גבי עיר דקתני אם העיר קדמה קוצצין ואין נותן דמים ומ"ש גבי בור דקתני אם הבור קדמה קוצץ ונותן דמים אמר רב (הונא) [כהנא] מש"ה גבי עיר אינו נותן דמים משום דליכא למיקם עלה דמלתא. למאן שאיל דמים הואיל ומרבים אתי למגבי סמכי אהדדי ולא יהבי כלום דקדירה דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא שזה סומך על זה וזה על זה אבל גבי בור כיון דמיחיד אתי למגבי לא סמך אלא חד וידע למאן שאיל דמים ומש"ה קוצצין ונותן דמים ודלמא משום האי טעמא לא מצית למימר גבי עיר אם קדמה דאין נותן דמים דהא קתני גבי סיפא דמתני' אם האילן קדם קוצץ ונותן דמים אלמא דלא

[72] צ"ל במס' ערכין דף לג.
[73] אולי צ"ל משום דהוי צורך לוים וכו'.
[74] עי' סוטה כז במשנה ועירובין דף נו ע"ב וצ"ע.
[75] נראה דצ"ל ומגרש שדה מ"מ להיכא וכו' סמוך לעיר אסור.
[76] ר"ל עבדינן אבל בתוך כ"ה אפי' אילנות וכו'.

משום האי טעם הוא. אלא היינו טעם הוא דמתני' דשני בין קדמה העיר לקדם הבור דשני היזק דיחיד מהיזק דרבים ולהכי גבי עיר דאיכא היזק דרבים קוצץ ואינו נותן דמים אבל גבי בור דליכא היזק דרבים קוצץ ונותן דמים:

אמאי קוצץ והדר נותן דמים הא מעיקרא מצי למימר להו בעל האילן הב לי דמי ברישא והדר איקוץ הואיל דאילני קדם אמר רב כהנא מש"ה קוצץ מעיקרא והדר נותנין דמים דמצו למימר ליה בני העיר קוץ דרמיא עלך מעיקרא משום דקידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא דכל מאי דבעי למגבי מכמה אינשי איכא טירחא יתירא דסמכי הני אהני אבל את קוץ הואיל דאת יחיד ומזקת לרבים ורמיא עלך והדר מגבי מבני העיר. [77] אבל לגבי בור הואיל דליה ליה מלתא אלא גבי חד לא מצי למימר ליה הב לי ברישא והדר איקוץ דודאי יהיב ליה מש"ה קוצץ ונותן דמים:

ומ"ש מבור דאמר ספק זה קדם לא יקוץ. התם באילן דבור כיון דודאי דהיכא דידעי' דודאי דהאילן קדם לא יקוץ ספיקו נמי לא יקוץ. קאי [78] זיל אייתי ראיה דאילנך קדם ושקול דמיך:

פיסקא מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה. משום דקא מזיק התבן שזורין מן התבואה לבני העיר:

מ"ש דגורן מרחיק נ' אמה. ולגבי נטיעות מרחיקין בכדי שלא יזיקו דהיינו בציר מחמשים אמה:

רב אשי אמר. סיפא ורישא חדא טעמא הוא דמה טעם מרחיק נ' אמה מן העיר כדי שלא יזיק נטיעות ולנירו:

בשלמא לרב אשי. דמפרש טעמא דמתני' ניחא דכן הכי נמי קתני בברייתא אלא לאביי קשיא דמתרץ סיפא לגורן שאינו קבוע והא קתני רישא דברייתא מרח קין מן מקשואין ומדלועין דהיינו נטיעות נ' אמה:

קשיא. בשלמא מקשואין ומדלועין מש"ה צריך להרחיק חמשים אמה דאזיל התבן ויתיב על פרח. בליביה. פרח. כמו ויצא פרח שתרגומו ואפיק לבלבין:

ומצבי ליה. ומנפחו ומיבשו:

דף כה.

מפני שעושין אותו גלל. התבואה הזריעה בקרקע תיעשה זבל ותירקב:

פיסקא בורסקי. מקום שמעבדין בו העורות ומסריח:

[77] עי' תד"ה ולימא ודו"ק.

[78] צ"ל הכא דוודאי למיקץ קאי ספיקו נמי אמרינן ליה קוץ וזיל אייתי ראיה.

אלא למזרח העי'. מפני שרוח מערבי שהיא תדירא מנשבת בו ודוחה הסריחה שאינה באה לעיר:
חוץ ממערבה. שהיא תדירא ודוחה את הסריחה לעיר [79] מש"ה אין עושין:
שאלמלא כן. שרוח צפונית מבלבלתן אין העולם מתקיים:
יפרוש כנפיו לתימן. משום דמעמידה לאותו רוח תדיר:
בתפלה. שהשכינ' במערב ומש"ה צריך להרחיק משם:
לך משתחוים. [צבא] השמים היינו השמש והירח כשיוצאים במזרח לך משתחוים למערב ושם צריך להחזיר בשעת תפלה:
ואימא. שהשכינה במזרח ודקאמר לך משתחוים עושים כעבד שנוטל פרס מרבו ומשתחוה וחוזר לאחוריו. כך בשעה שיוצאין ממזרח חוזרין פניהם לשכינה במזרח ומשתחוים ושוב יוצאין וזורחין. קשיא: לבדך משליחותך ומשנה מבשר ודם:
ויאמרו לך הננו. בכ"מ שהן. [מלמד] שהשכינה בכל מקום:
והנה המלאך הדובר בי יוצא מאת השכינה ומלאך אחר יוצא לקראתו. מן צד אחר יוצא ולפני שכינה:
דמודי בה מיני. שמשתחוין לצבא השמים היוצאין מן המזרח:
אוריה. קורין בלשונן לרוח מערבי:
יערוף כמטר לקחי. זה העוסק בתורה לשמה ומרכין אזניו לשמוע לקחי עושה טובה לעולם כמטר זה שבא מן מערב:
שבאה מערפו של עולם. מרוח מערבי ערפו של שכינה הוא. דכתיב צפון וימין אתה בראתם דמשמע דימינו של שכינה בדרום ושמאלו לצד צפון ופניו למזרח וערפו למערב אלמא דשכינה במערב:
ותזל כטל אמרתי. היינו שמזלזל תורה שעוסק שלא לשמה מביא רעה לעולם כרוח צפוני שמנשב ומביא רעה לעולם:
עד שמזלת את הזהב. שנותנין בני אדם כספם וזהבם בזול בשביל התבואה:
כשעירים עלי דשא. זהו העוסק בתורה שלא לשמה:
כשעירים. כשד: וכל העוסק בתורה לשמה מביא טובה לעולם כרביבים הללו שיורדין בנחת:

[79] נראה דצ"ל משו"ה אין עושין כל עיקר.

דף כה:

עולם לאכסדרה הוא דומה. מה אכסדרה זו שיש לה ג' דפנות ולא יותר ומסוככת כך העולם:
ורוח צפונית. אין לה דופן ואינה מסוככת:
וכשחמה מגעת. שהלכה כל היום ועכשיו כשמגעת בלילה בקרן מערבית צפונית נכפפת באותו רוח צפוני שאינו מסוכך ועולה למעלה מרקיע:
ור' יהושע אומר עולם דומה לקובה. כאהל הוא דומה. מה אהל זה מסוככת לכל דפנותיה אף עולם מכל וכל מסוכך וכשחמה זורחת ביום ארוך זורחת ברוח צפונית מזרחית והולכת במזרח דרום עד שמגעת לקרן מערבית צפונית סמוך לחשיכה לקרן צפוני נכנסת בחלון א' בלילה ומקפת וחוזרת אחורי כיפה של עולם וסובב רוח צפונית כל הלילה שנאמר הולך אל דרום ביום בין בימות החמה בין בימות הגשמים. וכן הכי נמי וסובב אל צפון בלילה בין בימות החמה בין בימות הגשמים:
סובב סובב הולך אלו פני מזרח ומערב. שפעמים מסבבתן ביום קצר ששוקעת החמה בקרן מזרחית דרומית והולך כל היום על פני דרום ולא יותר ובלילה נכנסת בקרן דרומית מערבית בחלון אחד וסובבת כל הלילה פני המערב ופני הצפון ופני המזרח עד קרן מזרחית דרומית. ופעמים מהלכתן ביום ארוך שזורחת חמה בקרן צפונית מזרחית והולכת כל המזרח ופני הדרום ופני המערב עד הלילה ובלילה נכנסת בקרן מערבית צפונית וסובבת כל הלילה פני הצפון עד קרן צפונית. מהלכתן ביום ומסבבתן בלילה:
הוא היה אומר ר' אליעזר דהא ברייתא אתאן לטעמא דר"א דאמר עולם לאכסדרה הוא דומה:
מן החדר תבוא סופה זו רוח דרומית. שדופן שלה אמצעי ופנימי ודומה לחדר:
סופה. סערה:
וממזרים קרה זו רוח צפונית. שכל העולם ממזרים זרם מים לשם לפי שאין שם דופן והוא תהו ובהו ומים ואינה מסוככת:
קרה. חורף אבל אינו קריר כל כך. קרח חורף ממש:
זו רוח מזרחית. שמרחיבין שם הגשמים להציק. רוח של ניחותא מעלי. בשפיכותא שבא בקשיות ודאי קשה כסופה:
לא הוגשמה רוח צפונית. שלא ירדו גשמים לשם:
על ימין. זו רוח דרומית:
ורעב. משמע פעמים רעב פעמים שבע:

ויאכל ולא שבעו. משמע לא שבעו לפי שלא הוגשמה:
צפון. הוא שמאל כדפרישית לעיל:
ידרים. כלומר לרוח דרומית:
יצפין. יתפלל לרוח צפון:
שולחן בצפון. היינו עושר שיעריך שולחנו מחמת עושרו:
ומנורה בדרום. היינו חכמה כדכתיב כי נר מצוה ותורה אור:
שנאמר ארך ימים וגו'. האי קרא לא אתי לאשמועינן אלא דתורה שהיא חכמה יש בה נמי עושר וכבוד:
דמצדד אצדודי. לא מכל וכל לרוח דרומית ולא מהכל לרוח מערבית:
אדרימו. כלומר כשתתפללו חזרו פניכם לצד דרום שנאמר והתפללו [אליך] דרך ארצם:
פיסקא והחרוב והשקמה נ' אמה. ששרשיהן הולכין הרבה:
בין מלמעלה. שאם האילן עומד סמוך לבור והבור עמוק עד המים נ' אמה אינו מרחיק ואם לאו מרחיק ובין מן הצד שאם הבור אין עמוק צריך להרחיק האילן מן הבור נ' אמה ותנא בין שהבור מלמעלה של אילן שהבור עומד במקום גבוה והאילן במקום נמוך ובין שהבור כמקום נמוך והאילן במקום גבוה אם אין כ"ה אמה הרחקה מרחיק. והא לא קא מזיק ליה לבור כלל:
ומלקין קרקעית של בור. ונעשה טיט:
מודה ר' יוסי בגירי. כדפריש לעיל אע"פ שעושה בתוך שלו חייב:
יונאה. שם מקום:
הנך עצורי. שמכתשין ומעצרין את השומשמין כדי להוציא שמן:
וכמה נייד. דאמרי' דליהוו הני עצירי חייבין:

דף כו.

כי היכי דנייד נכתמא אפומיה דחצבא. כלומר [80] היכסה שמכסין ממנו הקיקל:
רקתא. שלועזין ארישת"א. אבל הכא גבי הנהו רקתא אינו חייב משום דהוי ליה גירי דידיה דזיקא הוא דקא ממטי ליה ואינו חייב:
מ"ש. מהא דתנן גבי שבת באבות מלאכות דהיכא דזורה תבואתו והרוח מסייעתו לדחות התבן דהוי חייב הכא נמי היכא דרוח ממטי לה אמאי אינו חייב. אמר ליה מרימר ודאי ברקתא חייב דהיינו כזורה ורוח מסייעתו דחייב לענין שבת. ולרבינא מייתי תו קושיא מ"ש מגץ היוצא כו'. דלעולם אין דליקה בלא רוח ואפ"ה חייב הכא נמי מאי שנא (ומאי

[80] צ"ל הכיסוי שמכסין בו וכו'

שנא). התם גבי גץ מש"ה חייב דניחא ליה דליזל מביתו אבל הכא גבי רקתא לא ניחא ליה דליזל דהוא צריך נמי לרקתא לצורך שום דבר מש"ה הואיל דלא קא אזיל מכוחו דזיקא קא ממטי ליה פטור:

פיסקא כדי עבודת הכרם. כדי כלי בקר וצמדו שלא ידוש שדה חבירו. לא שנו דבעינן ד' אמות אלא בארץ ישראל שרגילין לחרוש שדה אילן בשוורים ומפני חוזק הקרקע אבל בבבל שחורשין בחמורים או חופרין בב' אמות הרחקה סגי:

דפרדיסא. גפנים:

והא רחיקי ליה. ד' אמות:

הני מילי באילנות. משדה אילנות:

אחד שדה גפנים ואחד שדה אילן. אין מרחיקין אלא ד' אמות:

אסור למקצייה. דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות:

שכחת. הכי שמיה דבריה:

תאלי. אילנות:

אזל רב פפא אשכחיה לרב הונא אמר ליה מאי האי. דקצצת שרשי:

שמעכבין לי. חרישתי:

מר קא חפר טובא. וקא קציץ שרשין למטה מג' טפחים:

אמרי ליה מכולהו. שהבאתי לו ראיות מכמה מקומות ולא יכלי ליה:

דף כו:

מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. ואבותי ואבות אבותי החזיקו בו מכמה שנים: לבתר דנפק רב פפא אמר רב הונא אמאי לא אמרי ליה כאן בתוך שש עשרה. סמוך למיצר אם נטוע ויוצאין שרשין מתחת ונכנסין לשדה חבירו קוצץ ויורד וכאן חוץ לט"ז אמה שהרחיקו כדין ושוב נכנסין שרשיו מתחת לשדה חבירו אמר רב יהודה דאסור לקלקלו: פיסקא הבאין בשל הקדש בשדה הקדש לא נהנין מהן מן השרשין לכתחלה [81] אבל הנהנה מהן כדין הקדש היינו דלא מועלין דבתר אילן אזלי דשל הדיוט הוא מש"ה מה שקוצצי מן השרשים יתן לבעל האילן:

ושל הקדש. אילן הקדש:

לעולם בתר אילן אזלי שרשים. ואמאי אין מועלין בסיפא משום דאותן השרשים של הקדש שבאין בשדה הדיוט בגדולין של הקדש הבאין לשדה הדיוט לאחר שהוקדש

[81] [צ"ל לכתחילה כדין הקדש אבל הנהנה מהן לא מועלין דבתר אילן אזלי]:

עסקינן ומש"ה אין מועלין דסבר אין מועלין בגידולין [82] דאמר אבותי הקדישו קירות ואנו נתיר גמזיות:

ורבינא אמר. לעולם בתר אילן אזלינן ומש"ה לא מועלין ודקא קשיא לך בסיפא אמאי לא אזלינן בתר אילן ומועלין הא לא קשיא דרישא משום הכי אין מועלין דנטוע הוא בפחות מט"ז אמה סמוך למיצר אע"ג דאיכא למימר דיניק הוא משל הקדש לא מועלין דשדינן עיקרו בתר אילן אבל סיפא דקתני אילן של הקדש לא מועלין משום דחוץ מט"ז אמות הוא נטוע דליכא למימר דמשרשי הקדש הן דהואיל שהוא רחוק כל כך מי שקוצץ אותן שרשין שהן לסוף ט"ז אמה אין מכחיש כלום באילן מש"ה אין מועלין. ומתני' דקתני העצים של מי אם בתוך ט"ז אמה חופר וקוצץ הן של בעל האילן ואם חוץ לט"ז אמה חופר וקוצץ הן של בעל [הקרקע]:

אמר עולא אילן הסמוך למצר של שדה חבירו בתוך לט"ז אמה. שרשיו יונקין משדה חבירו ואין מביא מפירותיו ביכורין דאין יכול לקרות את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לפי שיונק משדה אחרים:

מנא ליה לעולא הא. דאילן יונק מכל צידיו עד שש עשרה אמה אילימא מדתנן במס' שביעית עשר נטיעות המפוזרין בתוך בית סאה לפי שהנטיעות הן בחורות צריך לתקן ערב ששית הנכנסת לשביעית כדי שלא יתקלקלו לפי שאין חורשין בשביעית והיו חורשין כל בית סאה (שהן נטיעותיהן) בשבילן ל' יום קודם לראש השנה ועד ראש השנה דהכי קי"ל ערב שביעית דהיינו שנה ששית הנכנסת בשביעית לא חורשין כלל כי אם שדה לבן עד הפסח ושדה אילן עד העצרת אבל שדה נטיעות שבחורות נינהו היו חורשין שלשים יום לפני ראש השנה כדכתיב בחריש ובקציר תשבות אם אינו ענין לשביעית עצמה שכבר נאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה וכו' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור תנהו ענין לחריש ולקציר של שנה ששית הנכנסת לשביעית שאינו רשאי לקצור ולחרוש לצורך שביעית ולא בשביעית לצורך שמינית אבל הני נטיעות כדי שלא יתקלקלו היו חורשין עד ראש השנה שנכנסת שביעית:

דף כז.

כמה הוו להו. כלומר עשר נטיעות הללו המפוזרות בכל בית סאה כשתחלק הבית סאה בשוה לאלו נטיעות כמה הוי בין נטיעה לנטיעה:

[82] כ"ה לשון הגמ' בפסחים דף נו ע"ב:

תרין אלפין וחמש מאה אמין. דקי"ל בית סאה הוי נ' על נ' אמה כדגמרי' מחצר המשכן והני נטיעות מפוזרות בנ' על נ' ועכשיו חלק נ' [על] חמשים לרצועות שכל רצועה מבת נ' אמה אורך ואמה רוחב הויין נ' רצועות ועכשיו חבר הני רצועות ראשה של זו בצד ראשה של זו שתהא הכל רצועה אחת תמצא ארכה אלפים ות"ק אמה וברוחב רצועה אמה ועכשיו מדה אותן י' נטיעות בשוה בארכה של רצועה זו תמצא בין כל נטיעה ונטיעה ר"ן אמה אויר ומש"ה צריך לחרוש כל בית סאה דלא מהני כלל חרישה של אילן זה לאילן זה אם לא יחרשו לכולן מפני שמרוחקות הן כל כך זו מזו כדאמרן ומקשי הא לא הוו להו כלומר אכתי חשבון של י' נטיעות הללו אינו מגיע כלל לחשבון של אילן עולא אפי' למחצית חשבונו לפי שעולא לאילן א' היה נותן ט"ז אמה לכל ד' רוחות שיונק היינו ל"ב אמה על ל"ב אמה צא ופרוס ועשה מהן רצועות ל"ב שכל אחת ל"ב אורך ואמה רוחב וצרפם לרצועה אחת תמצא שעולות ל' רצועות שכל אחת ל"ב אורך ועולה חשבונם ט' מאות וס' אמה ועדיין נשתיירו בידך ב' רצועות שכל אחת ל"ב אורך ואמה רוחב הרי חשבונם ס"ד אמות צרוף אלו ס"ד על תשע מאות וס' ובא החשבון אלף וכ"ד שכך עולה חשבון אילן אחד שאמר עולא באורך. וחשבון אורך של אחד מעשר נטיעות לא הוי אלא ר"ן ואכתי מנא ליה לעולא דמצריך כל כך. אלא מרישא מדתנן כו' כלומר אל תתמה מחשבון של י' נטיעות שאינו בא לחשבונו של עולא לפי שהנטיעות קטנות ובחורות לא צריך להו הרחקה כולי האי מש"ה סגי להו בר"ן הרחקה אבל באילן שאמר עולא בזקן שגדל כל צרכו קאמר דמינק ט"ז אמה מכל רוחותיו שעולה חשבונו בפישוט תתרכ"ד כדפרישית אלא מרישא ג' אילנות שכבר גדלו כל צרכן אפי' הן של ג' בני אדם ונטועין בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין כמו שאם היו של אדם אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן שלא יקלקלו עד ר"ה שנכנס שביעית:

כמה הוו להו לכל א' מהללו ג' אילנות ברצועות פשוטות תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אמין שזהו השליש של חשבון בית סאה שחשבנו למעלה כ"ה מאות מישתכח דבין אילן לאילן תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא ואכתי נפיש ליה חשבון של עולא על האי חושבנא מאתן פחות ט'. ומשני עולא לא דק כלומר לא דקדק בדבר כל כך שהעמיד חשבון האילן על זה. ומקשי' אימור דאמרי' לא דק היכא דאיכא חומרא שאם היה מחמיר והיה מצריכו בפחות משיעור זה להביא ביכורין אמרי' לא דק [83] אבל לחומרא אי לא דק ומי אמרי' דצריך ט"ז אמה לכל רוח כדפרישית אית ליה קולא דפחות מט"ז אמה שעולה חשבון לאלף וכ"ד אם נטוע הוא אין מביאין ממנו ביכורין משום דקא יניק משדה

[83] נראה דצ"ל אבל לקולא לא דק מי אמרינן כיון דמצריך וכו'.

חבירו והיינו קולא והוה ליה לעולא לעיין ולדקדק שלא יפטרנו מביכורין אלא כדינו ומאי לקולא לא דק:

מי סברת. דהא דקחשיב עולא ט"ז אמה לכל רוח דאמות מרובעות קא בעי דאית להו מורשא דקרנתא בעגולא קא אמרי' דחשיב סביבות האילן ט"ז אמה בלא מורשא דקרנתא. ואכתי מקשה ליה למאי דבעי לתרוצי באמות עגולות מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע וכשתוציא הרביע מן אלף וכ"ד אמות לא משתייר לך אלא תשס"ח כיצד מח' מאות תשליך מאתים נשתיירו שש מאות וממאתים תוציא ג' הרי הן ז' מאות ונ' אמות עגולות ומכ"ד תשליך הרביע נשתיירו י"ח ואותן י"ח מוסיף על ז' מאות ונ' הרי תשס"ח ואכתי אין מגיע חשבון של עולא לתמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא לפי שחשבון של עולא שכשחושב בעיגול הוא פוחת חצי אמה מכלל ד' [84] אמות האילן מחשבון של תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא וכשתרצה להשוות חשבונו של עולא לחשבון זה צריך אתה להביא ד' רצועות של רוחב חצי אמה ואורך כל אחת ל"ב אמה שהן ס"ד ותשימם מבחוץ לאלו תשס"ח אמה עגולות תשים אותן ד' רצועות בריבוע ולא בעיגול ויבא החשבון שוה ומהיכן אתה נוטל אותן ס"ד אמה שאתה מחלק לד' רצועות של אורך ל"ב (אורך ל"ב) אמה ורוחב חצי אמה שאתה משים בריבוע מחוץ לעיגול זה מכאן אתה נוטלן לפי שחשבון תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא הוא עודף על ז' מאות וס"ח ששים וה' אמות ושליש אמה ומחשבון זה אינו חושב אותו שליש אמה שאינו דבר חשוב אלא ס"ה אמות חושב מס"ד אמות נעשה אותן ד' רצועות שארכן ל"ב ורחבן חצי אמה ואותה אמה חמישית הנשארת חלוק אותה לד' רביעי אמה ויהיה כל רביע חצי אמה אורך וחצי אמה רוחב ותן אלו ד' רבעין לד' הקרנות של רצועות למלאות הזויות והיינו דקאמר אכתי פש ליה לעולא פלגא דאמתא דבציר חשבונו מחשבון ג' אילנות והיינו דלא דק עולא ולחומרא לא דק שמחייב להביא ביכורים בפחות משיעור ברייתא של ג' אילנות. והא דלא חשבינן ההוא שליש אמה משום דאי מרבעת לה להוסיפה על רצועות של חצי אמה לא היתה אפי' כחוט השער מש"ה לא חשיב ליה:

מביא וקורא. מן הארץ אשר נתת לי:

מאי לאו. דקני קרקע כל שהוא וקשיא לעולא דאמר דאילן הסמוך לתוך ט"ז אמה גזלן הוא:

[84] אולי צ"ל מכל ד' צידי האילן:

מביא ואינו קורא. משום דקי"ל דקנה [שני] אילנות בתוך שדה חבירו לא קנה קרקע אבל ג' אילנות דקנה קרקע מביא וקורא. מאי קנה קרקע לאו דקנה כל שהוא וקשיא לעולא. לא ט"ז אמה קנה מן האחרון ועד חבירו:
ולכתוב עליה פרוזבול. היינו תקנת עשירים שהיו מלוים על משכון קרקע דלאו שמיטה משמט לא מלוה בשטר ולא מלוה על המשכון וכתוב הכי מוסרני לכם אגב קרקע ב"ד פלוני ופלוני חוב שיש לי על פלוני שאגבנו בכל שעה שארצה וחותמין עליו ב"ד אלמא דקרקע כל שהוא חייב בביכורים אע"ג דסמיך האי קרקע למצר אחר וקשיא לעולא:

דף כז:

בחטה. זרוע בתוכו וממנה מביא בכורים דלא אזלי שרשין כלום וליכא למימר דקא ינקי ממצר אחר:
דיקא נמי. דבחטה עסקי' דקתני קרקע כל שהוא דאי באילן עסקינן לא סגיא בקרקע כל שהוא כלל ש"מ:
אילן הנטוע על (שפת) [ספר] של ארץ ישראל מקצתו נוטה בארץ ומקצתו נוטה בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה דאותו הנוטה בארץ הוה ליה טבל ואותו הנוטה בחו"ל הוה ליה חולין ולאו בר עישורי נינהו ולהכי טבל וחולין מעורבין זה בזה ואסורין רשב"ג סבר [85]מש"ה אמר הגדל בחיוב חייב משום דיש ברירה דיכול לברור איזה ענף נוטה בחו"ל ואיזה בארץ ורבי סבר אין ברירה מש"ה טבל וחולין מעורבין זה בזה ואסור אבל גדל בחיוב דכולה אילן היה בא"י אע"ג דאזלי שרשין בחו"ל וקא ינקי מחו"ל דברי הכל חייב דשדיין עיקרו בתר נופו וקשיא לעולא:
דמפסיק צונמא. דלא קאזלי שרשין כלל בחוצה לארץ מפני הצונמא דמפסיק מש"ה דברי הכל חייב אבל אי לא מפסיק צונמא פטור מפני השרשין דקא ינקי מחוץ לארץ:
אי הכי. דמפסיק צונמא בהא לימא רבי טבל וחולין מעורבין זה בזה [86] דאותו הנוטה בארץ הוי ליה טבל ואותו הנוטה בחו"ל הוי ליה חולין ולאו בר עישורי אינן (והא גדל כולו בארץ) ומשני דהדרי ערבי נופין ולמעלה מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל רבי סבר אויר ארץ ואויר חו"ל מבלבלן ולהכי טבל וחולין מעורבין זה בזה:
מרחיקין את האילן ט"ז אמה ותו לא ורמינהו וכו'. מינק ינקי עד ט"ז אמה ואין מביא ממנו בכורים. [87] ור' יוחנן ס"ל בעולא אחד אילן הסמוך למצר חבירו וא' אילן הנוטה

[85] נראה דחסר וצ"ל רשב"ג סבר דהגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור ומשו"ה אמר וכו'.
[86] נראה דכצ"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה כיון דמפסיק צונמא אותו הנוטה וכו'.
[87] לכאורה נראה דצ"ל ורבין אמר ר"י דלא ס"ל כעולא אלא אחד וכו':

לתוך של חבירו מביא וקירא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו:
פיסקא קוצץ מלא מרדע על גבי המחרישה. שכשהוא עובר על גבי המחרישה והמרדע על כתיפו כל אותן הענפים שמעכבין לו קוצצין אותן שכנגד המחרישה:
בחרוב ובשקמה. דאיכא תרתי לריעותא חדא דענפיו מרובים ומזיק לשדה ואין (שוין) פירותיהן חשובין:
קוצץ כולו כנגד המשקולת. כל הענפים הנוטים לשדהו וקוצץ ממטה ועד למעלה כעין שיכול להוריד מלמעלה מן האילן ועד למטה קו המשקולת והולך שוה שאין שם עיכוב ענף:
ואם בית השלחין היא. השדה דצריך לה מטר כל שעה להשקותה והצל רע לה קוצץ כל האילן בין עושה פרי בין אינו עושה כנגד המשקולת: אבא שאול אומר כל אילן סרק שאין בו פרי קוצץ כנגד המשקולת:
איבעא להו. הא דקתני אבא שאול כל אילן סרק כנגד המשקולת ארישא דמתני' קאי דקתני בחרוב ובשקמה כנגד המשקולת ואמר אבא שאול כל אילן סרק קוצץ כנגד המשקולת ולא חרוב ושקמה משום דקא טעני פירות כל שהוא או אסיפא קאי דקתני בית השלחין כל האילן כנגד המשקולת בין אילן סרק ובין אילן פירות ואתא אבא שאול למימר כל אילן סרק כנגד המשקולת אפי' חרוב ושקמה דרמי לאילן סרק משום דאיכא תרתי לריעותא אבל אילן פרי אינו קוצץ כל עיקר אפי' בבי' השלחין: ת"ש אבא שאול אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין דמזקי ענפיו שאין יכול המטר לירד מש"ה קוצץ ש"מ הא דקתני במתני' כל אילן סרק כנגד המשקולת ארישא קאי דאתי לאפוקי חרוב ושקמה דאינו קוצץ משום דקא טעין פירא: אי אמרת בשלמא ארישא קאי היינו דקתני כל אילן סרק ולא חרוב ושקמה אלא אי אמרת אסיפא קאי וקאמר אילן סרק קוצץ ולא אילן פירות א"כ ל"ל למיתני כל אילן סרק אילן סרק מיבעי ליה למיתני (הכי) אבא שאול אומר אילן סרק כנגד המשקולת ולא כל האילן שעושה פרי אלא ש"מ מדקתני כל אילן סרק ארישא קאי ולחומרא דאתו לאפוקי חרוב ושקמה דאינו קוצץ דהיינו חומרא:
פיסקא אילן הנוטה (לשדה חבירו) [לרשות הרבים] כו'. מאן תנא דלהיכא דאיכא נזק בתר אומדנא דהשתא אזלינן בתר נזק דשכיח ולא בתר נזק דעתיד למיתי:
אמר ר"ל מחלוקת שנויה. במתני' אילן הנוטה ברה"ר קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ברוכבו דאזלינן בתר היזק דהשתא ולא בתר דעתיד למיתי דאי אזלינן בתר העתיד מכל

וכל צריך לקצצו דדלמא מגדלו וקא מזיק לרבים. ואליבא דר"א דאמר כדי שתהא עגלה מהלכת עליה וטעונה אבנים כלומר שתהא התקרה חזקה כדי שתהא יכולה לסבול עגלה טעונה אבנים אלמא דבנזקין אזלינן בתר אומדנא דהשתא ולא חייש דלמא היום או מחר מרקבת התקרה ונפלי בגווה אינשי דאזלי עלה. דזימנין דמפחית ולאו אדעתיה דלא מצי חזי ליה להכי קאמר אין עושין חלל. אבל הכא באילן דמתני' קמא קמא דמגדיל ומזיק חזי ליה וקוצץ ליה ולא צריך למיקציה קודם לכן:

שיעור דרבנן נפיש. דמחייבי לקוץ כפי שיהא גמל ורוכבו עובר דאי שיעור דר' יהודה נפיש רבנן דלא בעו אלא שיעור גמל ורוכבו אותו שיעור דר' יהודה דנפיש היכי מצי עבר תותיה אלא ש"מ דרבנן נפיש ור' יהודה שיעור דרבנן דנפיש מאי עביד ליה. ומשני לעולם שיעור דרבנן נפיש ודקא קשיא לך ר' יהודה שיעור דרבנן מאי עביד ליה אפשר דגחין הרוכב מעל גמלו וחליף תותי אילן משא"כ בזמורות:

מפני אהל טומאה. דזימנין דחליף להתם מת תחת האילן וקא מאהיל עליה האילן וחליף כהן או מי שאוכל חולין בטהרה וקאי ליה באהל המת מש"ה קוצץ:

פשיטא מפני טומאה תנן ומאי קא מוסיף תוספתא ומשני [דשפיר] מוסיף דאי ממתני' דאמר מפני טומאה אמינא היינו מפני טומאה דקתני זימנין דשדי עורב טומאה דמת להתם על גבי האילן ולא קא נפל לארעא ומש"ה צריך לקצוץ שלא יניח שם הטומאה על גבן (למד"א) ואין צריך לקצוץ האילן כנגד המשקולת אלא בדחלולי בעלמא סגי. כלומר שיקצוץ סביב הענפים ויקלוש אותם כדי שיהא חלול באויר כדי שלא יהא בכל האילן מקום עבה שיכול לעכב עליו הטומאה וכשתפול לארץ שלא תהא כנגדה על גבה שום סכך ובכך סגי קמ"ל תוספתא מפני אהל טומאה דזימנין שישאו תחתיו וקא מאהיל מש"ה קוצץ הכל כנגד המשקולת:

הדרן עלך לא יחפור חזקת הבתי':

דף כח.

והבורות זהו עגיל:

שיחין. ארוך וקטין:

המערות. מרובעות. וכל הני עושין כדי להשקות שדותיהן מהן:

ובית הבדין. זהו בד של זיתים שלאחר דריסת הזיתים מניחין שם השמן ומסתפקין הימנו בכל יום ויום:

ובית השלחין. צריך להשקותו בכל יום:

והעבדים. שהוקשו לקרקעות שעובד בהן בכל יום: וכל דבר שהוא עושה פירות כלומר כל דבר שמשתמשין בו בכל יום ויום תמיד:
חזקתן ג' שנים מיום ליום. דכל הני עושין שמוש מיום ליום ואם החזיק בהן ג' שנים מיום ליום ואח"כ מערער עליהם שום אדם מחזיקין להו ביד המחזיק ומשו"ה בעינן מיום ליום כדי שלא יכול לטעון המערער אני באתי לשם ולא ראיתיו שהי' משתמש בו לפיכך לא מחיתי ולכך צריך שיביא עדים שראוהו משתמש בי בכל יום לפי שבאלו משתמשין בהן בכל יום:
שדה בית הבעל חזקתו ג' שנים. ולא צריך שיהא משמש בו בכל יום שאם בא המערער ואמר אני באתי ולא ראיתיו משתמש בה לפיכך לא מחיתי יכול לומר לו אני הייתי משתמש בשעה שבני אדם רגילין להשתמש בשדה בית הבעל והואיל ולא מחית באותה שעה לא הוי מחאה:
מהולכי אושא. מפרש לקמן דהיינו ר' ישמעאל:
נפק ליה מחזקת תם. כדכתיב כי שור נגח הוא מתמול שלשום:
וקם ליה בחזקת מועד. כדכתיב והועד בבעליו ולא ישמרנו:
עד נגיחה רביעית לא מחייב. נזק שלם:

דף כח:

התם כי לא נגח. רביעית מאי לישלם:
אלא מעתה. דאמרת כיון דאכלה ג' שנים קיימא ברשותיה אם כן כל חזקה שאין עמה טענה להיכא דקאמר ליה מערער מה אתה עושה בתוך שלי ואמר הלה אכלתיה שני חזקה ולא אמר לי אדם דבר תיהוי חזקה ואנן תנן דכל חזקה שאין עמה טענה שאינו טוען עם החזקה של אבא היתה וירתיה או שקניתיה ממך ואכלתיה שני חזקה אינה חזקה. ואי טעין הכי אע"ג דלית ליה שטרא טענינן ואמרינן הכי הוא כדקאמר ושטרא הוא דארכס ליה אבל אם אינו טוען אלא שאכלתיה שני חזקה אין זה טענה. ולדבריך דילפת משור מועד דלאחר ג' שנין קיימא ברשותיה תיהוי חזקה אע"ג דלית ליה טענה אחריתי ומשני טעמא מאי הוי חזקה שיש עמה טענה חזקה משום דאמרי' דלמא הכי כדקאמר ושטרא אירכס ליה. אבל להיכא דאין עמה טענה השתא איהו לא טען אנן טענינן ליה ולא הוה חזקה:
מתקיף לה רב עויר' אלא מעתה. דמפקת ליה משור המועד להיכא דמיחה המערער שלא בפניו לא תיהוי מחאה דדומיא דשור המועד וכו' ומשני גבי שור המועד שאני משום

דגזירת הכתוב הוא אבל מחאה שלא בפניו בדין הוא דהוי מחאה דאמרי' ליה למחזיק חברך כו' ומחברך שמעת המחאה:

ולר' מאיר דאמר כו'. בשלמא אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"מ דאמרי אינו חייב עד דנגח ג' נגיחות בג' ימים כדכתיב אם שור נגח הוא מתמול שלשום תמול [חד מתמול] תרי שלשום תלתא הכא נמי לא הוי חזקה עד דאכלה ג' שנים אלא לר' מאיר דאמר כיון דכי ריחק נגיחותיו דבג' ימים נגח ג' פעמים חייב קירב נגיחותיו בשנגח ג' פעמים ביום אחד לא כל שכן דהוי מועד הכא נמי לטעמי' למה לי תלת שנין לחזקה אפי' ביום אחד תהוי חזקה. והיכי דמי כגון דאכלה תלת פירי בחד יומא דומיא דג' שנים שאוכל ג' פירות כגון תאנה דבבקר מתבשלת תאנה זו ובחצי היום אידך ואידך לערב ותהוי חזקה:

ומשני דומיא דשור המועד בעינן מה שור המועד בעידנא דעבד הא נגיחה אכתי ליכא לאידך נגיחה כלל. ה"נ גבי חזקה בעינן דבזמן דאיתא להאי פירא ליתא להאי כלל בעין דאכתי לא בא. והא לא מצית למישכח אלא בג' שנין אבל תאנה היום בשחרית היו שלשתן אלא שלא נתבשלו:

כגון צלף. דבחד יומא מגדל חד פירא ועדיין אידך קטן הרבה ולמחר מתגדל ומתבשל [פירא אחריתא] ואידך ליום שלישי ואי אכלינהו בתלתא יומי תיהוי חזקה דומיא דשור המועד:

ומשני התם נמי וכו' ומקשי' אכלה תלתא פירי בתלתין יומי כגון אספסתא שנוהגין בני אדם לקוצרה מי' ימים לי' ימים דהיינו ג' פעמים בל' יום ולבסוף ל' יום עוקרין אותה מכל וכל וחורשין השדה ליהוי חזקה דהשתא בעידנא דאיתא להאי ליתא להאי ומשני היכי דמי דתיהוי הכא חזקה [88] כיון דבגין דקדמה כשמתגדלת אכלי מיד לסוף י' ימים ודאי בעידנא דאיתא להאי ליתא להאי אבל מ"מ דמי כאכילה גנובה שאין ממתין עד ל' עד שתתגדל כולה אלא משמט שמיט ואכל להכי לא הוי חזקה ומקשי' אכלה תלת פירי בתלתא [89] יומי כגון אספסתא דסוף ל' עוקרין אותה מהקרקע מהכל וזורעין אחרת תיהוי חזקה דהשתא ליכא למימר דשמיט ואכיל: ומשני מרא דשמעתא מן הולכי אושא היינו ר' ישמעאל:

ולר' ישמעאל הכי נמי. דתהוי חזקה:

דתנן אמר ר"י בד"א. דבעינן תלת שנין חזקה:

[88] נראה דצ"ל כיון דבגין דמקדים ואוכל מיד כשמתגדל לסוף י' ימים וכו'.
[89] צ"ל בתלתא ירחי.

בשדה לבן. דהיינו שדה תבואה שאין בה אילנות ואינה עושה אלא תבואה אחת בשנה משום הכי בעינן ג' שנים רצופות דומיא דשור המועד דליהוי ג' תבואות בג' שנים:
אבל בשדה אילן. דיש בה נמי תבואה:
כנס תבואתו וכו'. דעבד ג' תבואות הללו בשנה אחת הויא חזקה:
כגון אספסתא. אספסתא מאכל בהמות היא שלועזין טריד"א: ורבנן דמתני' מנא להו דבעינן ג' שנים חזקה דהאי דתנו עד האידנא בהא דר"י אליבא דהולכי אושא היא:
וחתום. שיהיו השטרות משומרין בידכם:
שהרי נביא. ירמיה עומד [90] בתשע שנים לצדקיהו כדמפורש בספר ירמיה ומזהיר על י"א שנה בתחלתה שילכו בגלות כדכתיב בעשתי עשרה לצדקיהו בחודש הרביעי הובקעה העיר ולפיכך היה מזהירם בשנת ט' ואמר להן הואיל ואין אתם מעכבין בכאן ג' שנים דחזקה. מי שקנה עכשיו בתים או שדות במקום הזה יכתוב בשטר ויחתום עדים כדי שתהא הקרקע ברשותכם וכשתחזרו מן הגלות ויבואו המוכרים להוציא מידכם בעבור שלא החזקתם בה ג' שנים תראו להם שטריכם ותקיימוה בידכם מכלל שאם היו בה ג' שני חזקה לא היו צריכין שטר:
ואיכא ספר שכתב שהרי נביא עומד בי' ומזהיר בי"א מתרצי הכי משום דוחק הקראי א"ל אביי ודילמא לאו משום טעמא דלא הוי שני חזקה קאמר להו אלא משום עצה טובה קאמר להו למכתב שטרות לפי שילכו בגלות ושמא יהרגו העדים או יגלו למקום רחוק ולא ימצאו העדים דהאי דקאמר להו נמי בנו בתים בבבל ושבו משום עצה קאמר להו לפי שהיה יודע שהיו משתהין בגלות. תדע דמשום עצה קאמר להו דכתיב ונתתם לשטרות בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים דאי משום חזקה הוא לא צריך ימים רבים כי אם עד שיעברו שני חזקה:

דף כט.

אלא אמר רבא. משום האי טעמא אמרו רבנן דבעינן ג' שנין לחזקה: מחיל אינש ואינו חושש אם יעשה בה חבירו כלום תבואה אבל תלת לא מחיל והיכא דלא מיחה בג' שנין בודאי הוה חזקה: אם כן הואיל דאמרת דתרתי שנין מחיל ליה מאי דעביד בגוה:
אם כן מיחה והדרא ארעא תיהדר לבר מפירי דעבד בה דקיימא השתא אלמה אמר רב נחמן וכו':
לא קפיד אם שלא ברשותו ירד בה. תלת קפיד שלא יחזיק בה ומוחה:

[90] גי' רבינו כגי' ר"ח שהובא בתוס' כאן דגריס שהרי נביא עומד בתשע.

הכי נמי דתהוי לאלתר חזקה אם נשתמש אדם בנכסי דבר אלישיב. נתת דבריך לשיעורין דלמאן דלא קפיד יהבת ג' שנין לחזקה ולמאן דקפד לאלתר הוי חזקה:
[תרתי ותלת] מין דהר אינש בשטריה. שיהא שמור שאם יערער אדם על מקחו שיהא לו לראיה ושוב מייאש לשומרו וכיון דהכי קים להו לרבנן דטפי לא מיזדהר מכלל שאם יבוא ויערער אדם לאחר ג' שנין אין בדברו ממש אע"פ שאבד השטר משום דמוקמינן בידו בעדי חזקה שיש בידו ג' שנים:
א"כ דטפי לא מיזדהר הואיל ולא שמע שום מערער. אם כן כי מיחה אדם בתוך ג' שנים במקום אחר שלא בפניו אמאי הוי מחאה הא מצי אמר ליה האי כיון דלא מחית באפאי לא מיזדהרנא בשטראי: ומשני דאמר ליה אידך חברך חברא אית ליה והוה לך לשמור שטרא:
למעוטי מקוטעות שלא תהא סוף ראשונה ותחלת אחרונה ואמצעי' שלמה [91] ולעולם שלמות בעינן ואפי' מפוזרות כגון שנה ראשונה ושלישית וחמישית קמ"ל רב הונא דרצופות בעינן ג' שנים והיינו מיום ליום דקאמר מתני':
מודי רב הונא באתרא דמוברי באגי. שאותה שדה שזורעה שנה אחת. שניה מניחין אותה בורה אם כך רגילין אפי' לא החזיק כי אם מפוזרין הוה חזקה דמצי למימר ליה למערער החזקתי בה בשעה שרגילין בני אדם לעבור שדותיהן:
קמ"ל רב הונא. דמצי למימר לי' המחזיק איזרענא ארעאי הואיל דהני סביבותי אינן זורעין חדא ארעא בכולי באגי דאינן זרועין לא מצינא למינטר מקמיה דריסת רגל עוברין ושבין ומשו"ה לא זרענא לה. ואי נמי מצי למימר בהכי ניחא ליה דלא למיזרעה דעבדא טפי בשתא אחריתא: בליליא לא ידעי אינשי אי דייר בה המחזיק אי לא ואע"ג דהני תלת שנין אינן רצופין משום לילותא אפ"ה הויא חזקה וקשיא לרב הונא דאמר בעינן רצופין: ומתרץ אביי דמאן מסהיד אבתים דהאי מחזיק דייר בהם שיבבי הבית ואינהו מידע ידעי דחוה דייר ביה בין ביממא בין בלילה ואכתי רצופות נינהו: ורבא מתרץ כגון דאתו וכו' אנן אגרניה מינה דמחזיק:
הני עדים נוגעין בעדותן דמשום ריוח שלהן מסייעי למחזיק דאי הוי אמרי ביממא דיירינן בלילה לא דיירינן לא הויא חזקה ושלא כדין יהביתו ליה ואכתי חייבין אתון למיתן למערער זימנא אחריתא אגריה ומשום הכי נוגעין בעדותן הן ואמאי מהימני. אמר ליה רב אשי דייני דשפילי מושפלים. דייני הכי שיהיו מאמינים להם מאחר שנתנו השכירות מי לא עסקינן דנקטי אכתי אגרי' בידי' ואמרי למאן ניתביה דאכתי לא יהבי דאינהו לא

[91] נראה דצ"ל ואמצעית שלמה דשלמות בעינן ולעולם אפי' מפוזרות וכו'.

איכפת להו למאן מחייב להו למיתביה אי למחזיק אי למערער משום הכי מיהמני דלא נגעי בעדותן: אמר מר זוטרא כשטען המחזיק כבר היא בידי שני חזקה ואמר המערער לייתי סהדי דלסהוד ביה דדייר בה תלת שנין ביממא ובלילה טענתיה טענה אבל אי לא טעין הכי אנן לא ילפינן ליה למטען:

דף כט:

מודי מר זוטרא ברוכלין. דאי האי מחזיק הוי רוכל המחזר בעיירות דלא מצי למידר בה ביממא ובלילה מפני שהולך בסחורתו ואמר הרוכל החזקתי ג' שנים בלא ערעור והאי לא ידע לטעון כנגדו כיון דקים (ליה) [לן] דרוכל אינו שוהה תדיר בביתו שמא איתרמי דזה בא וכיון שלא ראהו שהיה דר שם שתיק לי ה להכי ילפינן ליה למערער למיטען דליתי האי רוכל סהדי דדר בה בין ביממא בין בלילא ואי לא לא הוי חזקה:
ומודי רב הונא. דאמר לעיל ג' שנים רצופות דמשמע בין ביממא בין בלילה מודי דאי אחזיק חד בחנות דמיחזק בג' שנים ביממא אע"ג דלא דר בה בלילא הוה חזקה משום דליממא עבידי למיתב בהו ולא בלילה דמצי למימר המחזיק עבדי בה כדעבדי אינשי ביממא:
כי היכי דלדידכו לא הויא חזקה. משום דלית חד מיניה דאחזיק רצופין לעלמא נמי לא הויא חזקה ומשלמיתו לה למערער. והני מילי דלא הוי חזקה היכא דלא כתבי שטרא שטר חלוקה שתעבוד לזה שנה ולזה שנה אבל כתבו שטר חלוקה אע"ג דלא החזיקו בה ג' שנים רצופות הויא חזקה משום דעיטרא קלא אית להו ולאלתר איבעי ליה למיתי ולערער וכיון דלא ערער הויא חזקה: אמר רבא אכלה כולה קרקע שני חזקה חוץ מבית רובע בה:
אבל לאו בת זריעה היא. אותו בית רובע: אלא מעתה הא צונמא דלאו בת זריעה היא ולא קני ליה אגב ארעא אי לא שטח בה פירי הכא נמי בהאי בית רובע אי לא יעביד בה מידי לא קני לה אגב ארעא:
אנא בשכוני גואי. והחזקתי בה ולא שמשתה בה יותר ממני. אמר ליה ללוקח זיל ברור אכילתן כלומר הבא עדים שלא שימש עמך בבתי גואי ותחזיק בהו. ורב נחמן אוקמה השתא ביד מוכר ולהכי אמר ליה רבא דינא הכי ביד לוקח הוה לך לאוקמה ויהא המוכר המוציא מחבירו עליו הראיה דמוכר להוציא קאתי:

דף ל.

נכסי דבי בר סיסין. כלומר אותן נכסים שקניתי מבר סיסין שהיה עשיר מזבינא לך:
קשיא דרבא אדרבא. דלעיל סבירא ליה דביד הלוקח הוה ליה לאוקמי. והכא להיכא דרב נחמן אוקמוה ביד לוקח ס"ל דביד מוכר הוה ליה לאוקמיה והוה ליה אידך המוציא מחבירו עליו הראיה:
קשיא דרב נחמן אדרב נחמן. דלעיל אוקמא ביד מוכר והכא ביד לוקח:
התם מוכר קאי בנכסיה שמוחזק הוא מההוא קרקע דמקרי בי בר סיסין ומש"ה [92] הוי ליה ללוקח להביא ראיה. וס"ל דביד מוכר: הכא הויא ליה למוכר להביא ראיה:
עליה. דמוכר רמיא לגלויי: מי לא אמרינן ליה לבעל שטרא להיכא דנפק עליה מערער קום קיים שטרך וקום בנכסי ה"נ להיכא דאמר מוכר אנא בשכוני גוואי הוינא הוה ליה ללוקח להביא ראיה ולקום בנכסי והא מעשה דבר סיסין ודשכוני גוואי פרשתי היטב בסוף פרק מי שמת:
אנא בשוקי בראי הואי. שהייתי הולך בסחורה במקום שווקים ולא הייתי יכול למחות מפני טרוד סחורתי:
טרוד בשוקיה. ואינו יכול למחות:

דף ל:

[93] הואיל ולא זבינתה מנאי זיל פוק מן ארעא דידי ולאו בעל דברים דידי את ותבע דמיך מאותו שקנית ממנו. דאמרי' השני נוח לי להוציאה מתחת ידו מש"ה אמרנא ליה זיל זבין והראשון שגזלה קשה הימני ולא הייתי יכול לטעון [94] בעדו:
והוא המערער חתום עליה בעד אדמון אמר יכול לומר המערער משום הכי חתמי על שטר מכירה השני נוח לי והראשון קשה הימני הכא נמי לא שנא: אבל דבורא דמשיא עצה מיקרי ואמר ליה:
אמינא איזבין דינאי. כלומר אע"פ שהוא שלי מן הדין אמרתי אקנה אותה ממך שלא רציתי להקניט עמך ועכשיו הואיל ולא רצית למוכרה לי אוציאנה מידך בבית דין:
עביד אינש דזבין דיניה. מי שאינו רוצה להתקוטט קונה דבר שבדין היה להיות שלו מפני קשיות בעל דינו:

[92] נראה דצ"ל הוה ליה ללוקח להביא ראיה ולהוציא מיד מוכר: הכא דלוקח קאי בנכסיה הוי ליה למוכר להביא ראיה:
[93] צ"ל את לאו קא מודית דהאי ארעא דידי היא ואת לא זבינתה מינאי. הואיל ולא זבינתה מינאי וכו':
[94] נראה דצ"ל ולא הייתי יכול לטעון עמו:

ד' שנין. כלומר שנה אחת היתה שלי קודם שהתחילו שני חזקה שלך:
והני מילי דאמרי' עביד אינש דקרי לשני טובא שני חזקה להיכא דאכלה שבע שנים ג' שני חזקה קודם זמנו דשטרא דהאי. אבל אכליה המחזיק שית והאי אידך יש לו שטר שקנאה ד' שנים בתוך אותן ו' שנים דהאי לא אכלה כי אם ב' שנין קודם זמן שטרו יכול לומר לו האי בעל השטר למחזיק כיון דהמוכר מכרה לי לסוף ב' שנים שהיתה בידך אין לך מחאה גדולה מזה דגלי מוכר דעתיה דאותה חזקה שהחזיק בה אינה חזקה:

דף לא.

אמר רבא למה לו לשקר להאי מחזיק אי בעי למימר ליה מינך זבינתה ואכלתיה שני חזק' הואיל דיש לו עדים שאכלה שני חזקה ולא מצי אינש מכחש ליה:
מה לו לשקר במקום עדים. היכא דעדים מעידים דשל אבותיו דהאיך הוא תו לא אמרינן דליהוי נאמן. הדר אמר ליה ההוא דאייתי ראיה דאכלה שני חזקה אנא מודינא דאבהתך היא ומינך זבינתה והאי דקאמרי דאבהתי הוה דסמיך עלה כדאבהתי כלומר מובטח וסומך הייתי עליה כמו שאם היתה של אבותי מאחר שקניתיה ממך:
טוען חוזר וטוען אי לא. כלומר מאחר שטען תחלה טענה אחת ורואה שבית דין רוצין לחייבו באותה טענה וחוזר ורוצה לטעון טענה אחרת יכול או לא:
עולא אמר. כל כי האי גוונא שטוען מעין טענה ראשונה ומתקנה ואינו מכחישה מהכל יכול לחזור ולטעון ולא אמרינן הואיל שטען שוב אינו טוען:
ומודי עולא. לנהרדעי היכא דאמר מעיקרא של אבותי היה ולא של אבותיך ולבסוף הודה וחזר ואמר אין דאבהתך היא והא דאמרי של אבותי דסמיך לי עלה כדאבהתי דאינו טוען וחוזר וטוען משום דלא טעין מעין טענה ראשונה דמעיקרא אמר של אבותי היתה ולא של אבותיך: והיכא דקאי בבי דינא ולא טען טענה דמצי למיפטר נפשיה מבי דינא ונפק לבראי והדר אתי לבי דינא וטעין טענה אחריתי דבעי למיפטר נפשיה דאינו חוזר וטוען: טענתיה אגמריה. של שקר: ומודו נהרדעי היכא דאמר ליה מעיקרא של אבותי שלקחוה מאבותיך ולסוף חזר אין דאבהתך וכו' דטוען וחוזר וטוען דמעין טענה ראשונה היא:
מאבראי. חוץ לבית דין בפני שאר אנשים ולא טען בפניהם מה שהיה טוען בפני בית דין:
אמר אמימר אנא נהרדעי אנא. ולא ס"ל כנהרדעי דלעיל אלא סבירא לי דטוען חוזר וטוען ובלבד שיהיה טוען מעין טענה ראשונה. אוקים עדי אכילתה בהדי עדי אכילתה הואיל דמכחישין אלו את אלו באכילה לא תסמוך על עדי חזקה: ואוקי ארעא בחזקת האי דאייתי עדים דאבותיו הוה:

והא עדות מוכחשת היא. דכבר איתכחשא דאינך סהדי אמרי דהאי אכליה שני חזקה: באבהתי לא איתכחוש. להכי אוקמה נכסי בחזקת אבהתא דהאי:

דף לא:

[ב' כתי עדי'] המכחישות זו את זו. בעדות אחת:

אמר רב הונא. אע"ג דבהאי עדות מוכחשות הן זו באה בפני עצמה בעדות אחרת ומעידה וכשירה משום דלא ידעי איזו כת משקרא ולהכי אידך כת נמי באה בפני עצמה ומעידה וכשירה אבל תרוייהו כחדא לא מצי למיתי משום דאיכא למימר דחדא מינייהו מוכחשת היא ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי הואיל דאתכחשא חדא מינייהו בחזקת מוכחשין נינהו תרוייהו ולא מצי לאסהודי נמי בעדות אחרת דממ"נ חדא מינייהו פסולה היא:

נימא רב נחמן דאמר. נהי דאיתכחוש באכילה באבהתא מי מתכחש ומצי לאסהודי על אבהתא ס"ל כדרב הונא דהכי נמי אמר רב הונא אע"ג דאיתכחשא בהאי עדות זו באה בפני עצמה ומעידה משום דליכא למיקם עלה דמילתא מאן מוכחשין וה"נ אידך:

ורבא. דאמר שזו עדות מוכחשת ס"ל כרב חסדא:

אליבא דרב חסדא כ"ע לא פליגי. דאפי' רב נחמן מודי דכיון דרב חסדא פוסלו לכל עדיות אע"ג דבחד עדות מכחשי אהדדי בשאר עדויות אע"ג דבחד עדות מכחשי אהדדי בשאר עדיות דעלמא לא מכחשי כ"ש דס"ל לרב חסדא דהיכא דמכחשי באותו עדות במקצת באכילתה בלבד דהם מוכחשין נמי לאבהתי ולא מוקמ' נכסי בחזקת אבהתא:

כי פליגי. רב נחמן ורבא:

אליבא דרב הונא. דאמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה רב נחמן דאמר נהי דאתכחוש באכילה באבהתא מי מכחשא ס"ל כרב הונא הואיל דליכא למיקם עלה דמילתא מאן מוכחשין: ורבא אמר לך כו' אבל באותה עדות לא מהימנא כלל: הדר אייתי אידך סהדי נמי דשל אבהתי הוי דהשתא מיתכחשי כולה עדות אמר רב נחמן אנן אחתינה להההוא דאייתי מעיקרא סהדי דהוי דאבהתי ונטלנו ניכסי מהאי דהוי מוחזק בהו ויהבינהו ליה וכיון דהדר אידך ואייתי סהדי דאבהתיה הואי סלקין להא דיהיבנא ליה ומהדרי להו להאי ולזילותא דבי דינא דיהבי להאי בתחלה והדר יהבי לאידך לא חיישינן דודאי אנן אחתינן ליה ואנן מסקינן ליה:

שנים אומרים מת בעל. במדינת הים:

ושנים אומרים לא נתגרשה. שאותן עדים עמנו היו באותה שעה: בזמן שבאו עדים נמי שאמרו שלא מת ואחר כך נשאת לבעל הואיל דהני מכחשי הני בדין הוא שתצא דמחמרי' גבי אשת איש [אבל] נשאת על פי שנים שאמרו שמת ואחר כך באו עדים שלא מת הרי זו לא תצא דחיישינן לזילותא דבי דינא שחשיאוה על פי שנים שאמרו שמת וקשיא לרב נחמן:

א"ל. רב נחמן: נפק ר' נחמן ועבד עובדא דלא חש לזילותא דבי דינא מאן דחזא דעבד עובדא סבר דטעות הוא בידיה משום דמוקשה ועומד הוא:

באשלי רברבי. דסברי דלא חיישינן לזילותא דבי דינא:

אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. לחלוק לו תרומה:

שיש עוררין עליו. בקול ולא בעדות שהוא בן גרושה ובן חלוצה:

רשב"ג היינו ר' אלעזר. דבמקום שיש עוררין לא קאמר רשב"ג דמעלין אלא במקום שאין עוררין. [95] דר' אלעזר סבר מעלין ולהיכא דאיכא עורר חד אין מעלין ורשב"ג סבר עד דאיכא ערער ר תרי:

דף לב.

והאמר ר' יוחנן אין ערער פחות משנים והיכי אמר ר' אלעזר דהיכא דאיכא ערער חד אין מעלין. לא הכא במאי עסקינן דמאי בינייהו כגון דמחזיק לן כו' דכולי עלמא מצטרף לעדותן דקמא ודבתרא דמכשרי ליה אע"ג דלא אתו בהדדי:

חיישינן לזילותא דבי דינא דהורידוהו מן הכהונה. והואיל דליכא אלא חד סהדא דאתי באפי נפשיה לא מסקינן ליה דאין מעלין לכהונה על פי עד אחד הואיל דאיכא עוררין ורשב"ג סבר דמסקינן ליה ולזילותא דבי דינא דאחתיה לא חיישינן הואיל דאיכא תרי סהדי אע"ג דלא אתו בהדדי. ורב נחמן משום הכי עבד עובדא דלא חיישינן לזילותא דבי דינא משום דס"ל כרשב"ג דאמר משום ר"ש הסגן. אי הכי דפליגי דחיישי' לזילותא דבי דינא מאי איריא עד אחד דאתי באפי נפשיה אפי' אתו תרי בחדא כיון דאחתיניה חיישי' לזילותא דבי דינא ולא מסקינן ליה. עד שיראו שניהם כאחד שאם העיד אחד אני ראיתי פלוני לוה מפלוני מנה ואח"כ העיד אחר אני ראיתי פלוני לוה מפלוני מנה אין עדותן מצטרפת עד שיראו ב' העדי' כאחד שלוה מנה דדלמא אמנה דקא מסהיד האי לא מסהיד האי דשמא פרע לו ושוב לוה ממנו. ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה הואיל ועדות אחת הן מעידין וביום אחד ושעה אחת:

[95] צ"ל ערער חד איכא בינייהו דר"א סבר דאף דליכא רק עורר חד ג"כ אין מעלין וכו':

ואין עדותן מתקיימת בבית דין. שאם אמר אחד אני ראיתי עדות זה וחבירו שם היה ולמחר בא חבירו והעיד כן אין מצטרפין עד שיעידו שניהם כאחד:
ר' נתן אומר וכו'. דר' אלעזר סבירא ליה כרבנן דהואיל שלא באין שני עדים הללו בבת אחת להעיד על כהן זה אין עדותן מצטרפת ורשב"ג סבר כר' נתן דמצטרפין:

דף לב:

חספא בעלמא הוא דהא איהו מודי דזייפא הוא. הלכ' כוותי' דרב' בארעא דאמרינן מה לי לשקר משום דכיון דמחזיק הוא בארעא תיקים ברשות מאן דמחזיק בה דאוקי ממונא בחזקת מריה ולא מפקינן מיניה עד דמייתי אידך ראיה דלא זבנה ניהליה. והלכ' כוותיה דרב יוסף דאמר האי שטרא חספא בעלמא הוא ואוקמי' זוזי ברשות דמחזיק בהון דאמרינן היכא דקיימי זוזי לוקמי ולא מפקי מיניה. מאי תיבעי ליה להאי רב אידי ב"ר אבין והא איהו גופיה אמר הלכתא כותי' כו'. והני מילי דאמרי' בזוזי היכי דקיימי לוקמן היכי דאמר האי ערב הדר אוזיפתינהו לך דמכל מקום מודי דפרע ליה לוה אבל אי אמר הדרתינהו לך מחמת דהוו שיפי וסומקי שנתגררו זה בזה ונתגלו נחושתן אכתי איתא לשעבודא דהאי שטרא ואית ליה לשטרא למגביה הואיל וזה אומר שלא קבלו בפרעון:

דף לג.

וכי גדלי יתמי אשתעי דינא בהדייהו משום האי דקאמרת הבא ליפרע מנכסי יתומים (קטנים) לא יפרע אלא בשבועה מיתומים גדולים קאמר אבל מנכסי יתומים קטנים אפילו בשבועה לא יפרע דהכי קיי"ל אין מוציאין מנכסי יתומין אלא [96] לאכילת רבית:
לסוף אודי ליה ההוא גברא דתפיס דלא הוי קריב ליה כותיה. א"ל רב חסדא זהו שאומרים וכו' אמאי קא סמך מר אמלתיה דהאי דמודי ליה השתא. בזמן דהוי אכיל להו לפירי הוה קאמר דאנא קריבנא טפי ובדין אכל ולא מהדר לך דמי פירי. ואביי ורבא לא סבירא להו דרב חסדא אלא כיון דאודי אודי:

דף לג:

הדרא ארעא והדרי פרי. דאכל למפרע כיון דלא אסהידו אתלת שנין הדרא ארעא והדרא פירי. אמר רב זביד. אמאי הדרי פירי והא אי טעין ואמר לפירות ירדתי שנתמשכנה לו במשכנת' דסוריא או אריס אני בה נאמן. האי מאן דנקיט מגלא ותובליא ולפי שהדקלין

[96] נראה דצ"ל אא"כ היתה רבית אוכלת בהן (והוא בערכין דף כב ע"א):

הם גבוהין כשרוצין ללקוט התמרים [97] מביאין מגל ארוך ומשימין תובליא שהוא סל בראש עץ ארוך ומגביהין הסל כנגד התמרים וחותכין אותם במגל ונופלים התמרים בסל כדי שלא יפלו התמרים לארץ ויתבקעו ויתפלחו:
אי הכי. להיכא דאחזיק בקרקע תרתין שנין אמאי לא אמרינן לא חציף אינש דאכל ארעא דלא דידיה ולא מסלקינן ליה ומשני ארעא אמרי' ליה אחוי שטרך:

דף לד.

ליכא תרי סהדי. דמסהדי דחטפה מיניה:
לישתבע. דדידיה הוה הואיל דליכא אלא עד א'. לא מצי למישתבע דהא מודי דחטפה וה"ל כגזלן:
הוה ליה מחויב שבועה ע"פ עד אחד ואינו יכול לישבע משלם. וכי היכי דהכא לא הוי אלא חד סהדא ואוקמוה בידא דתובע ה"נ גבי ארעא דלית בה אלא חד סהדא נוקמה בידיה דתובע א"ל (ר' אמי) [אבי] מי דמי התם חד סהדא דאייתי תובע לאורועי להאי חוטף ולהכחישו קאתי דלא נאמן אלא בשבועה ואי הוה סהדא אחרינא בהדיה מפקינן ליה מיניה לגמרי והכא חד סהדא דאייתי נתבע לסיועיה אתי דמסהיד כוותיה דאכלה שני חזקה:
אלא אי בעית לדמינהו לדר' אבא לחד סהדא ולתרתי שנין ולפירא. כגון דאמר ליה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מינך זבינתה ואכלתיה שני חזקה ואזל ואייתי חד סהדא ואמר דאכלה תרתי שנין ולא יותר דהשתא האי סהדא מרע לחזקיה אי נמי דאמר אכלה תלת שנין אבל לא זבנה מיניה אלא לפירות ירד בה כדין אריס למחצה ולשליש ולרביע דמכחיש ומרע לדיבוריה והיינו דומיא דחד סהדא דנסכא דמרע לנתבע ומש"ה נמי האי סהדא דמכחיש ליה משוי ליה כגזלן ומתוך שאינו יכול לישבע שאין נשבעין על הקרקעו' מחזיר הקרקע:

דף לד:

תפסוה. ברשותייכו בכח ב"ד לפי שאיני מאמינה לו דשמא ימכרנה:
אמר להו. הואיל ולא מצאתי עדים אפקוה מרשותייכו ואותבוה ביניכו כדמעיקרא וכל דאלים בכח יותר להוציא מיד חבירו גבר ותהא לו עד שיביאו עדים ואח"כ נותן למי שהעדים מעידין:

[97] עי' בערוך ערך תבליא.

רב יהודה אמר. הואיל דתפסוה בית דין מזה (חדא) לא מפקינן מידם עד דמייתי חד מינייהו סהדי. והלכתא לא תפסי' לכתחלה דשמא מבדה ונתן עינו בה והיאך נוציאנה מיד זה בדבורו של זה ואי תפסוה לא מפקינן:

ומ"ש משני שטרות היוצאין ביום אחד. שהיו שניהן באין שהלוו לו כאחד ביום א' ולכל א' מהם משועבד קרקע ומכרו לא' והן באין לטורפן ואין שטר א' מהם מוקדם מחבירו דרב אמר יחלוקו. שניהן:

דף לה.

ושמואל אמר שודא דדייני. כלומר להיכא שתינטה דעת ב"ד שדעת הלוה מחבב טפי להוא מלוה יהבי' לפי שמחבבו יותר הקדימו אותו ולוה ממנו ושיעבד לו קודם לזה (שמוטב ליתנו) והא שלו ובתר ב"ד אזלי' והכא אמאי אמרי' כל דאלים גבר:

התם ליכא למיקם עלה דמלתא. משום דהנהו תרי שטרי תרוייהו שוין בממון ובזמן ולא מצי לאחזוקי האי טפי מאידך מש"ה אמר מר יחלוקו ומר אמר שודא דדייני:

אבל הכא איכא למיקם עלה דמלתא. דכל חד מינייהו מצי מייתי היום ומחר עדים דדידיה היא ולאו דחבריה משום הכי לא אמרי' דיחלוקו אלא כל דאלים גבר:

המחליף פרה בחמור. דאורחא דפרה לחלוף ואורחא דשפחה לזבוני:

דף לה:

התם להאי איתי ליה דררא [דממונא] בגוה. דקודם מכירה הות ממוניה דהאי ובתר מכירה דאידך ואין ידוע ממונו של מי ילדה מש"ה יחלוקו:

גזלן של [רבים]. כלומר גזלן של שנים שעומדים במחלוקת ביניהם [98] כגון אלא שלא ניתן להשבון שאע"פ שמשיב קרוי גזלן שאין ידוע של מי היתה שיחזירנה לו:

פיסקא אמר ר' אבא אי דלי ליה. המערער כלומר שסייע למחזיק להגביה לו על כתיפו [99] או שהשליך אחריו לביתו צנא של פירות מאותה שדה שמערער עליה אע"פ שעדיין לא עמדה ברשותיה ג' שנין חזקה אלא כיון שיש לו עדים שהגביה לו צנא דפירי לאלתר הוי חזקה דאם איתא דשלו היא כיון שאמר לו המחזיק הגבה לי היה לו למחות ולומר והלא שלי הוא הקרקע מה יש לך בפירות שדי:

[98] נראה דצ"ל שעומדים במחלוקת כגון אלו: שלא ניתן להישבון וכו'.

[99] אולי צ"ל או ששלח אחריו לביתו וכו' ואפשר דכוונתו ששלח הלוקח אחריו של מריה דארעא וכמו שפי' הרשב"ם בשם הר"ח ז"ל.

אמר רב זביד. אי דלי ליה צנא ושוב מערער על השדה דשלו הוא וטוען ואומר לפירות הורדתיו שיהא אריסי שיהא חצי הפירות שלו וזה שהגבהתי לו חלקו סיעתיו להגביה נאמן לומר כן:

הני מילי. דנאמן לומר כן בתוך ג' כשלא החזיק בהן עדיין ג' שני חזקה אבל לאחר ג' [לא]: מאי הוה ליה למיעבד. מה היה יכול למחות הא לא מצי לסלקו קודם זמנו אם עשאו אריס לי' שנים עדיין לא הגיע זמנו:

אפ"ה איבעי ליה למחויי. אע"ג דלא הוי עיקר מחאה דלא מצי למימר פלוני גזלנא הוא דאכיל ארעא דידי דהא ברשותיה אוכל דהורידו לפירות מ"מ צריך למחות בפני עדים בתוך ג' ולומר הוו עדים שפלוני (שעובד) [שאוכל] שדה שלי אני הורדתיו לפירות לכך שנים ואי לא אמר הכי לא מהימן למחות אחר ג':

דאי לא תימא הכי. דצריך למחויי בתוך ג' ולהודיע לרבים שאינה שלו א"כ הני משכנתא דסורא דמשכן ליה לוה למלוה דליכול שדהו בנכייתא עד זמן שישתלם ממנו בפירות שיאכל מן השדה:

אלא איבעי ליה למחויי. בתוך ג' להודיע לרבים שמשכנתא היא בידו ה"נ במוריד חבירו לשדהו לפירות בעי למחויי:

ישראל הבא מחמת עכו"ם כעכו"ם. כגון שקנאה מן העכו"ם ג' שנים אינן חזקה מה עכו"ם אין לו חזקה מן ישראל אם קנה ממנו קרקע אא"כ יש לו שטר מכירה עליה לפי שבדיניהן אין חזקה בשנים אצל ישראל הבא מחמת עכו"ם נמי אין לו חזקה אא"כ יש לו אותו שטר שמכרה ישראל לעכו"ם ואע"פ שיש לו עדים לישראל שעמד בה עכו"ם אין חזקתו חזקה מה שאין כן בישראל שאם קנה ישראל קרקע מחבירו ישראל ועמד בה שני חזקה ובא אחר וערער עליה ואמר זה מישראל פלוני קניתיה אם יש לו עדים שעמד בה אותו ישראל אפי' יום אחד חזקתו חזקה:

אמר רבא אי אתי ישראל ואמר. לדידי אמר אותו עכו"ם שמכרה לזה דההוא עכו"ם גופיה קנאה מישראל מהימן:

דף לו.

ומקשי' מי איכא מידי וכו'. אלא אמר רבא אי אמר ההוא ישראל דזבנה מעכו"ם קמי דידי זבנה ההוא עכו"ם מיניה דישראל ולבתר הכי זבנה (מיני') ניהלי מהימן מיגו וכו':

האי מאן דאחזיק מגודא דערודי ולבר. כגון שרגילין בני אדם שיש להם שדות סמוך ליער משמרין מקצת משדה סמוך ליער וכונסין בשדה ועושין מחיצה בין השדה ליער בשביל

שאם יצאו חיות ערודין מן היער כדי שירעו באותה הרחקה שיש מן המחיצה ליער ולא יבואו לשבור המחיצה ולאכול התבוא' ואם החזיק אדם באותו שיור שהניח בשביל הערודים אפילו לאחר שעמדה ברשותו ג' שנים אין חזקתו חזקה מאי טעם דאמרינן האי דלא מיחה זה בעל הקרקע בתוך ג' שנים דקסבר הואיל וכל מאי דזרע האי ערודי אכלי ליה ומשום הכי שתק ולא איבד שדהו בשתיקתו:

אכלה ג' שנים ערלה. היכי דמי כגון שהיו בה נטיעות ושנה ראשונה טעון פירות מקצתן והיו ערלה ובשנה שניה טענו אחרים ובשלישית אחרים דכולהו הוי ערלה אינה חזקה דהאי דשתיק בעל השדה ולא ערער משום שלא היו ראוין לאכילה:

אכלה שחת. ג' שנים שלא המתין עד שתגדיל התבואה אלא היה קוצצה כשהיא שחת מאכילה לבהמות אינה חזקה דשמיט ואכל הוה ולא אכלה כאכילת בני אדם:

אי בצואר מחוזא. כלומר אם אותה קרקע עומדת סמוך למחוזא שעשירים היו וזורעין שדותיהן למאכל בהמתן אי לא מיחה הויא חזקה:

תפתיחה. זוהי קרקע שפחותה היא יותר מבית השלחין שפתוחה היא ובקועה ככברה זו שאינה מקבלת מים כך אין ניכרין בה המים ואין יכולין להשקותה ואינה מוציאה פירותיה אם החזיק בה אדם ג' שנים אינה חזקה הואיל שאין בה שום לחלוחית לא חשש למחות:

אפיק כורא ועייל כורא. שאין מוציאה כי אם כעין שזורעין בה ולא יותר אינה חזקה דלא חשש למחות הואיל ואין מרוויח בה: והני דבי ריש גלותא אם מחזיקין בקרקעות שלנו ג' שנים אינה חזקה דבשביל כבודן שתקי אנשי:

ולא מחזקינן בהו. בשדותם בג' שנים דמשום דעשירים נינהו שתקי אי נמי משום דטרידי בטורח צבור ולא ידעי ולא מחי. והעבדים יש להם חזקה. מי שמחזיק בהם ג' שנים:

הגודרות אין להם חזקה. כגון צאן ובהמה שאם החזיק בהן אינה חזקה משום דיש בהם רוח חיים דאיכא למימר מאליהם הלכו אצלו והחזיק בהן גבי עבדים נמי איכא למימר מאליהן הלכו אצלו והחזיק בהן ואמאי יש להן חזקה: אמר רבא אין להם חזקה לאלתר אבל יש להן חזקה לאחר ג' שנים:

[100] כדקתני בהמה גבי עבדים וגבי גודרות בהמה דקה דאין להם שמירה כל כך אין להם חזקה אבל בהמה גסה דיש להן שמירה יש להם חזקה לאלתר דמצי אמר אתה מכרת לי: קטן עבד יש לו חזקה. משום דליכא למימר איהו אזיל לתמן:

[100] אולי צ"ל והא דלא קתני בהמה גבי עבדים משום דדוקא גבי גודרות דבהמה דקה וכו' אין להם חזקה לאלתר אבל בהמה גסה וכו'.

[101] אית ליה אימא לא מנשיא ברא ומדאיתא גבי האי ב' ימים או ג' ולא מיחה יש לו חזקה: חושלא. שעורין קלופות:
דמסירי לרועה. ויש להן שמירה משום הכי כשהן ברשות של זה יש להן חזקה דליכא למימר דמאחריני נינהו:
צפרא ופניא. דאזלי לחודייהו לרועה והדרי לביתייהו בלא שמירה ובדין הוא דלית להו חזקה דאיכא למימר מנפשייהו אזלי התם ואחזיק בהו. ומשני בנהרדעא שאני משום דשכיחי טייעי כלומר גנבים ישמעאלים לא שביק לגודרותיהו למיזל לחודייהו כי אם מידא דבעל הבהמות לידא דרועה ומידא דרועה לידא דבעל הבהמות משום הכי יש להן חזקה. פיס' ר' ישמעאל אומר שדה בית הבעל לא צריך לאחזוקי בה ג' שנים רצופות שלימות כי אם ג' חדשים בסוף שנה ראשונה וג' חדשים בתחלת שנה אחרונה וי"ב חדשים של אמצעית דפחות מיכן לא חשיבי ג' שנים ולהכי נקט ג' חדשים דג' תבואות בעינן בג' שנים ובג' חדשים מתגדלות תבואה של שעורים ושל שבולת שועל ולכלן לועזין טרמיי"ש. לימא ניר איכא בינייהו דר' ישמעאל משום הכי בעי ג' חדשים ולא פחות דאם נייר ליה לקרקע לא הויא חזקה עד ג' שנים שלמים [102] דעבד ליה ניר דניר הוה חזקה:

דף לו:

ואפי' יום אחד סגיא. דביום אחד מצי למעבד בה ניר:
פירא רבא. דר' ישמעאל סבר בעינן שלשה חדשים דאיכא בהו פירא רבא וגמר פירי בעינן ור' עקיבא סבר בפירי זוטרא כגון אספסתא דבחדש אחד נגמר כולו פריו סגי והויא חזקה:
נרה שנה וזרעה שתים. ושתיק דאם איתא דשלו הוא הוי מחי והואיל דלא מחי הוי חזקה:
מימר אמר. המערער:
כל שיבא דכרבא ליעיילו בה. כלומר ולואי שיביאו כל אותן כלי אומנות שלהן דכרבי בהן וליכרבו לארעאי ולאחר כן שהיו מתקנים אותה הייתי מוחה. שיבא לועזין רישט"ל שמכסין בו את התבואה לאחר שיהא זרועה. אמר רב נחמן בר יצחק וכי מאי רבותא היא למיחשב גברי דסבירא להו דניר הוה חזקה. והא רב ושמואל ור' ישמעאל ור' עקיבא דמתני' דגברי רברבי נינהו וסבירא להו כו'. כדאמרן לעיל. אלא דכולי עלמא ניר לא הוי חזקה. זו דברי ר' ישמעאל ור' עקיבא דבעי כל הד וחד שיעוריה כדקתני מתני' אבל

[101] צ"ל ל"צ דאית ליה אימא וכו' קמ"ל אימא לא מנשיא ברא כו'.
[102] אולי צ"ל ור"ע סבר ניר הוי חזקה.

חכמים אומ' כו' מאי לאו למעוטי ניר דלא הוי חזקה דהשתא מיום ליום ממעט מקוטעין דלא הוי חזקה כל שכן וכל שכן דניר לא הוי חזקה דבחד יומא מצי למעבדיה:
ג' בצירות. דהיינו ג' שנים ולא ניר:
מאי בינייהו. בין רב ובין לשמואל בין למר ובין למר ג' שנים אמרינן דבעינן חזקה:
אמר אביי דקל נערה. דבחורה היא ובכחה עומדת וטועונת פרי ב' פעמים בשנה בב' שנים של חזקה סגיא משום דבדקל נערה מצי לגדור ג' גדירות בב' שנים:
פיסקא אבל בשדה אילן שגדל שם התבואה נמי. קייצו תאנים. ה"ג אמר אביי מדר' ישמעאל נשמע היו לו ל' אילנות ממטע עשרה לבית סאה די' אילנות צריכין בית סאה דבכך חשוב שדה אילן. מי לא אמר ר' ישמעאל במתני' להיכא דאכל חד פירא הוי חזקה לכולהו פרי דכל היכא דכנס את תבואתו דמי כמאן דמסק את זיתו וכנס קייצו בפעם אחת והיכא דמסק את זיתו דמי כמאן דכנס את תבואתו וכנס קייצו [בבת] אחת וכן הכי נמי כנס את קייצו דחד פירא הוי חזקה לכולהו ולא בעינן לכל פרי ופרי ג' שנים כי אם לכולהו פרי חד שתא. הכא נמי גבי אילנות היכא דאכל י' אילנות בשדה זו ולא אכל להני הוי חזקה והכי נמי לכולה [שדה] חוו י' חזקה הני להני אע"ג דלא אכל להו לכולהו אילנות בשתא חדא. אכל י' אילנות בשנה זו (וי' בשנה זו) וי' בשנה אחרת וי' בשנה שלישית שאם בא המערער וערער לאחר ג' שנים ואמר הואיל שלא היו טעונין כולן פירות לא הייתי מוחה שלא אכלתן כולן ג' שני חזקה. יכול לומר לו המחזיק אני אכלתים בזמן שהיו טעונין ולא מחית משום הכי הויא חזקה אבל אפיק ולא אכל. כי אם מעשרה לחודייהו לא הוי חזקה הני להם משום דמצי למימר ליה המערער הואיל שלא היית אוכל [103]לא הייתי מוחה:

דף לז.

והוא דבזאי בזויי. כלומר היכא אמרינן כי לא אפיקי דהני הוי חזקה להני היכא דלא אפיקו כל הני ל' בין כולהו אלא י' אילנות ולא בעינן [104] אותן שבבית סאה יחד אלא צריך דבזע בהו כגון דאפיק ג' בין עשרה בהאי בית סאה ובאידך בית סאה אפיק נמי ג' בתוך י' ובבית סאה שלישית אפיק ד' בין עשרה והיינו בזע בזועי שהוציא מתוך בית סאה זו לתוך בית סאה זו. ובאידך תרתין שנין ליפקי כי האי גוונא הנך דלא אפיקו אשתקד דמצי למימר המחזיק אכלתי בכל שנה מכל בית סאה ואכלתים כולם בג' שנים ובדומיא

[103] נראה דצ"ל שלא היית אוכל כל הפירות.
[104] צ"ל ולא בענין דאפיקו אותן י' שבבית סאה יחד אלא צריך וכו'.

דמתני' דקתני כנס את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קייצו דמכולה אכל דהאי פירא הוי חזקה להאי ודמי כמאן דאכל מכולהו תלת זימני:
זה קנה אילנות וחצי קרקע. מקום האילנות שאם מתייבשין הללו יכול לנטוע אחרים תחתיהן שאם לא היה כלום בקרקע היכא דייבשי היה יכול לומר לו עקור אילנך שקול וזיל אין לך שוב בקרקע כלום:
הא פשיטא לן מכר קרקע [ושייר אילנות לפניו] יש לו קרקע. מקום האילנות:
ואפי' לר' עקיבא דאמר. באידך פירקין דלקמן מכר את השדה לא מכר לא את הבור ולא את הדות וצריך ליקח לו דרך מן הלוקח לילך לבור ולדות משום דמוכר בעין יפה מוכר ומוכר לו כל השדה אפי' דרך של בורו:
הני מילי גבי בור ודות. מש"ה מכר לו אפי' את הדרך דלא מכחשו בארעא דיכול לזרוע סמוך לבור ודות:

דף לז:

אבל אילנות דמכחשו בארעא. שרשים ואין יכול לזרוע תחתיהם מפני שענפין מעכבין מימי המטר שלא ירד עליהן כיון דקא מכחשי ודאי שייר לעצמו מקום האילנות:
לר' עקיבא. מכר לו נמי מקום האילנות ואפילו לרב זביד דאמר לעיל להיכא דמכר לשנים שדהו זה החזיק באילנות וזה החזיק בקרקע אין לו לבעל האילנות כלל בקרקע. הני מילי גבי שני לקוחות דהאי טעין לי מכר הקרקע והאי טעין לי מכר האילנות משום הכי אין לו דמצי למימר לו בעל הקרקע לבעל האילנות כי היכי דלדידי כו'. אבל הכא להיכא דמכר אילנותיו לחד ושייר בקרקע לפניו ודאי מודה רב זביד דיש לו קרקע מקום אילנות דמוכר בעין יפה מוכר. ורבנן דמפלגי על ר' עקיבא סברי לית ליה ואפי' לרב פפא דאמר לעיל יש לו הני מילי גבי שני לקוחות דמצי למימר ליה בעל האילנות לבעל הקרקע כי היכי דלדידך בעין יפה מכר דלא שייר קרקע לפניו לדידי נמי בעין יפה מכר לי מקום האילנות. אבל הכא היכא דשייר קרקע לפניו מוכר בעין רעה מוכר ולא גמר ומקנה ליה מקום האילנות:
אכלן. הני אילנות רצופין. כגון שהיו נטועין בבית סאה אחת ט"ו אילנות דדינייהו להיות י' ותו לא. אינה חזקה דמצי למימר ליה מערער לא החזקת כשאר חיזוקין של אחרים:
האי שדה נטועה מישרא דאספסתא. ערוגה מלאה אספסתא שרצופין הן זה עם זה במאי קני ליה:

מכרן רצופין. שהיו נטועין יותר ממטע עשרה לבית סאה אין לו ללוקח קרקע דחשוב הוא כיער מה יער לא מכר אלא לעצים האי נמי לא מכר אלא לעצים:
שדה כרם. הנטוע על פחות מד' אמות דבין גפנה לגפנה ליכא ד' אמות כדי עבודת הכרם אינו כרם ומותר להביא זרע אחר לשם ואינו עובר. וחכ"א הרי זה כרם ודומין הגפנים אמצעים כאין הכא נמי סבירא להו לחכמים שרואין אותן שעודפין על מטע י' לבית סאה כאילו אינן ומכר לו את הקרקע ור' שמעון ס"ל כרבא והיינו כתנאי:
משיפולי אילן. היינו מקום תפישת השרשין ועד התהום כל אותו קרקע מכר לו והיינו מדה בינונית של אילן דאי אמרינן קנה בקרקע ברוחב הענפים היינו יותר מדאי ואי אמרינן לא קנה אלא כנגד עובי קורות האילן היינו מעט יותר מדאי אבל משיפוליה היינו יותר מעובי קורת האילן ופחות מרוחב הענפים ובהכי סגי ליה בקרקע:

דף לח.

מתקיף לה רבא אמאי קנה מקום האילן. לימא ליה. מוכר ללוקח לכורכמא דרישקא זבינא לך. דומיא הוא כעין שמוכר אדם לחבירו ירקות של צבע כורכמא דרישקא מעולה שקורין אריינט"ל שלא מכר לו כי אם הצבע עצמה ולא מקום הכורכמא הכי נמי מצי למימר ליה כי יבש האילן אנא הדקל זבינא לך שקול אילנך ועקיר וזיל. אלא אמר רבא. משום הכי קני ליה משיפוליה ועד תהומא בבא הלוקח מחמת טענה שטוען ואמר אילן ומקומו מכר לי והחזקתי בו שני חזקה ולא מיחה במקומו אדם:
אי לכורכמא דרישקא. כלומר האילן לבדו כל זמן שלא יתייבש מאי הוה ליה למיעבד מה מועיל לו מחאתו והא כששלמו שני חזקה עדיין לא הגיע זמן לקצור הכורכמא ועדיין ברשותו עומדת הקרקע שתחת הכורכמא וכן נמי האילן ומשום הכי לא מיחה ואמאי כשטוען הלוקח טענת חזקה אמאי הויא חזקה ומשני ודאי הויא חזקה הואיל ולא מיחה דאע"ג דעדיין היה לו לתפוש הקרקע לאחר ג' אפילו הכי איבעי ליה למוכר למחויי בתוך ג' שנים דלא מכר לו כי אם האילן לבדו והיכא דלא מיחה איהו דאפסיד אנפשיה:
פיסקא שלש ארצות לחזקה שצריך שיהיו המחזיק והמערער במלכות אחת של הללו ג'. אבל היה העורר ביהודה והמחזיק בגליל אינה חזקה משום דאין שיירות מצויות דליזלו ולימדו ליה דהאי אחזיק בשדהו כדי שיבוא וימחה:

[105] נראה דצ"ל ואי לא מיחה הוי חזקה הואיל דמחאה וכו'.

עד שיהא עמו במדינה. באותו מלכות כמו ביהודה ויהודה דשיירות מצויות ומצי למימחי ולמשלח ליה על ידייהו דהני שיירות ואי לא מיחה הוי חזקה [105] אי לא מיחה הואיל דמחאה שלא בפניו הויא מחאה:

אפי' יהודה וגליל נמי (לא) הויא חזקה ואמאי קתני מתני' עד שיהא עמו במדינה. ומשני האי דקתני יהודה וגליל לא הויא מחאה משום דבשעת חירום הדרכים שנו ומשום הכי לא הויא חזקה דאי טעין ליה מחזיק אלמלא היית מוחה בתוך ג' הייתי מזהר בשטרא דלא מירכס מצי למימר ליה המערער משום דחרם הדרכים הוא לא הוו שיירות מצויות דאזלי ולימחו לך ולהכי לא מחיתי. ומקשה אי הכי מאי שנא יהודה וגליל דנקיט דלא הויא חזקה אפי' יהודה ויהודה נמי לא הויא חזקה הואיל דבשעת חירום הוא ומשני משום הכי נקט [יהודה וגליל] דכשעת חירום דמי דלאו שיירות מצויות:

דף לח:

אין מחזיקין בנכסי בורח. דאי ברח אינש ממלכות ואתא אחר והחזיק בנכסיו לא הויא חזקה. [106] והא אמר ליה לרב דמ"ש הכי אין מחזיקין דמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה. והא אמר ר' אבא בר ממל אמר רב לעיל כדמתרץ מתני' דמחאה שלא בפניו הויא מחאה ואמאי אין מחזיקין. רב לטעמיה דתנא דמתני' קאמר. איכא דאמרי כו' ה"ג כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא וכי למחויי בפניו הוא צריך וכיון שהוא יכול למחות בכל מקום שהוא ולא מיחה פשיטא דמחזיקין. ורב מאי קמ"ל דמחזיקין אי משום דקסבר מחאה שלא בפניו הויא מחאה והאי לא מיחה להכי מחזיקין והא אמרה רב חדא זימנא כדאמרינן לעיל. אלא הא קמ"ל רב דאע"ג דמיחה בפני שנים שאינן יכולין לומר לו שאינן עוברי דרכים אפי' הכי הויא מחאה שאם אין יכולין לומר לו לימרו למאן דלימא ליה משום דחברך וכו' אבל אי לא מיחו כלל (אין) מחזיקין:

תרתי. בתמי' קאמר כלומר דהני תרי מילי לא מצי קיימי דחדא קשיא לאידך משום דאי אמרינן אין מחזיקין בנכסי בורח משמע משום דמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה והדר תני דהויא מחאה. כאן בבורח מחמת ממון שמחויב לאנשי העיר אין צריך לו להחביא עצמו כל כך והיה יכול למחות שלא בפניו והויא מחאה ואי לא מיחה והחזיק אחר בנכסיו הוי חזקה אבל בורח מחמת מרדין שהיה מורד ומחויב למלכות אין מחזיקין בנכסיו משום דאי הוה מוחה יוודע למלכות היכן הוא ויבקשוהו עד שימצאוהו ויהא מסוכן בגופו ומשום הכי לא מיחה ואין מחזיקין בנכסיו. לא הויא מחאה דמילי בעלמ'

[106] נראה דצ"ל ופרכינן דרב מאי קמ"ל דאין מחזיקין משום דמחאה שלא בפניו.

קאמר אבל כי אמר להו למחר אתבעיה בדינא הויא מחאה דקאמר להו דאין דעתו למחול. אי אמר להו לא תימרו ליה דמחיתי אמר רב זביד הא קאמר לא תימרו ליה ולא הויא מחאה ומחזיקין. אמר רב פפא ודאי הוי מחאה דהכי אמר ליה המערער לעדים לדידיה לא תימרו ליה הא לאחריני אימרו:

דף לט.

אמרו ליה העדים למערער לא אמרינן ליה לפלוני דמחית. אמר רב זביד הא קאמרו לא אמרינן ליה ולא הויא מחאה. אמר לעדים לא תיפוק לכו שותא כלומר לא תוציאו דבר מפיכם לשום אדם שמחיתי. אמר רב זביד הא קא מזהיר דלא תפיקו שותא ולא הויא מחאה. הא דקא מזהיר המערער הכי לעדים משום דחשב בדעתיה אמחה ואזהיר להו דלא לימרו היום ולמחר אוציא עדי מחאה ואגבה הפירות ותיקון הקרקע. ואי אמרי לא מפקינן שותא. הא אמרי' וכו' ולא הויא מחאה. אמר רב הונא אפי' הכי הויא מחאה משום דכל מלתא דלא רמיא עליה דאינש שאינו מוזהר שלא יאמר אומרה ולאו אדעתיה. אמר ר' יהודה לא אמרו [107]משום שמקום של ר' יהודה הוא רחוק מאספמיא מהלך שנה להכי משער בהאי גוונא. מכלל דלא ס"ל כרב נחמן והא אמר רבא לעיל הלכתא מחאה שלא בפניו הויא מחאה. ומשני בתר דשמעה מרב נחמן הא דקא מתרץ מתני' הכי סברה כוותיה דרב נחמן דשלא בפניו הויא מחאה אבל מעיקרא ס"ל דלא הויא מחאה ומש"ה הוה מותיב ליה הכי:

בכמה. בני אדם. כל מלתא של גנאי דמתאמרא באפי תלתא ואזלי הני תלתא ומשתעי לה לאחריני לית בה משום לישנא בישא והא נמי דבר גנאי הוה דקאמר להו פלוני גזלנא הוא [108] מתאמרא באפי תרי והני תרי אמרי לה לאחרינא אית ביה משום לישנא בישא: מאן דאמר בפני שנים הויא מחאה לית ליה דרבה בר רב הונא דודאי אם מספרין הני שנים למחזיק דמיחה המערער אין לשון הרע בכך. ומאן דאמר בפני ג' אית ליה דרבה דודאי ג' אין בהם משום לשון הרע אבל שנים אם מיחה בפניהם אין מספרים בשמו משום דלשון הרע הן מספרין:

מאן דאמר בפני שנים הויא מחאה [109] ודאי בפניו דמחזיק עצמו סגי בשנים משום דמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה ובפניו בעינן מחאה אבל אי אמרינן דמחאה שלא

[107] צ"ל לא אמרו וכו' אלא כדי שיהא באספמיא וכו' משום שמקום וכו'.

[108] נראה דצ"ל ואי מתאמרא וכו'.

[109] צ"ל הוי מחאה ס"ל דבפניו דמחזיק עצמו בעינן מחאה ושלא בפניו לא הויא מחאה ולפיכך סגי בשנים אבל אי אמרינן דמחאה שלא בפניו הויא מחאה לא סגי בשנים וכו'.

בפניו (לא) הויא מחאה לא סגי בשנים משום דאית בה לישנא בישא ולא משתעו ומאן דאמר בפני ג' צריך למחות קסבר דאפי' מחאה שלא בפניו הויא מחאה ומשום הכי צריך ג' דכל מלתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא הא בתרי אית בה [לישנא בישא]:

דף לט:

סהדותא בעינן ובתרי סגי במקבלי עדות. גלויי מלתא בעינן לפרסם וגלוי מלתא לא סגי בפחות מג': גידל בר מניומי הוה ליה מחיתא למחויי שהיה אחד מחזיק בנכסיו והיה מוחה:

צריך למחות למחזיק בסוף כל ג' וג' שנים שאם לא ימחה בסוף כל ג' יכול המחזיק לומר אחרי שמחית מכרת לי וכבר החזקתי בה ג' שנין. תהי בה ר' יוחנן אמאי צריך למחות בסוף כל ג' וכי גזלן יש לו חזקה כלומר מאחר שאמר אני קניתיה ממך אחר שמחיתה מכלל דמודי דקידם לכן באת לידו בגזלנות וכי גזלן יש לו חזקה כיון שגזלן הוא אע"פ שהחזיק בה כמה שנים אין חזקתו חזקה ומקשי' גזלן ס"ד והא לאו גזלן הוא דהא קא טעין דזבנה ניהליה ובתורת מכירה אתאי לידיה ולאו גזלן הוא אלא פריך הכי וכי כגזלן יש לו חזקה האי הכגזלן דמי דטוען שיש לו חזקה שקנאה ממנו אחרי מחאתו ולא קודם וכי מי שהוא כגזלן יש לו חזקה [110]בתר דקאמר אלא ודאי אין לו חזקה ואמאי צריך למחות בסוף כל שלש:

ערער בשנה ראשונה וחזר וערער בשניה וחזר וערער בשלישית אם מחמת טענה ראשונה היו כל ג' ערעורין שלא שנה דברו אין לו חזקה למחזיק ואם לאו ששנה המערער דבריו שאמר פעם אחת שלי היתה אני קניתיה ושוב אמר של אבותי היתה אין בדבריו כלום ויש לו חזקה למחזיק. אין צריך לומר. לעדים כתבו שבלא ציוויו יכולין לכתוב שמיחה משום דזכות הוא לו שכותבין:

דף מ.

הודה בפני שנים. ואמר אני מחויב מנה לפלוני. זה אין כותבין אלא אם כן אמר להו כתובו משום דחוב הוא לו: תפש קנין משום דבר בעולם בפני שנים אין צריך לומר להם כתובו ומפרש לקמן:

קיום שטרות. צריכים להעיד שנים בפני ג' בית דין על חתימת עדים:

[110] נראה דצ"ל יש לו חזקה לטעון דקנאה בתר המחאה אלא ודאי וכו'.

הא קשיא לי. [הא] דאמר רב נחמן בקנין אי כמעשה בית דין דמי דמה בית דין אין נמלכין וכותבין אף קנין נמי אין צריך לימלך בו העדים אם כן ליבעי ג' דומיא דב"ד ואי לאו מעשה בית דין אלא כהודאה דמי אמאי אין צריך וכו':
דסתם קנין לכתיבה עומד. דאין לאחר קנין כלום:
אלא אמאן דלא ציית דינא. אבל אי גברא דציית הוא לא כתבי' עליה:

דף מ:

דלא כתיב בה. עדים גופייהו ידעו באונסיה לא מודעא היא:
מודעא דמאי. צריכה למכתב בה ידעינן באונסיה אי דגט או דמתנה שמכריחין אותו ליתן הכא לא צריך למכתב ידעינן באונסיה דהאי גלוי מלתא בעלמא דכיון שכפאוהו ועל כרחו נתן משום דאינו מקבל כלום אלא נותן:
ואי מודעא דזביני. שכפאוהו למכור אמרת דצריכי למיכתב ידעי' באונסיה:
והאמר רבא לא כתבי' מודעא לזביני. שמאחר שמקבל הוא דמים מיד גמר ומכר לו.
ומודי רבא בזביני היכא דאניס דומיא דהאי מעשה דפרדיסא אע"ג דמקבל זוזי דכתבי' ליה מודעא וצריך למכתב ידענא באונסה:
האי מתנה טמירתא. שאמר כתבו לי בהחבא לא מגבינן בה דשמא כבר נתנה לאחר:
בשוקי בריתא. כלומר בגלוי לעיני הכל לא יכתבו:
איכא בינייהו סתמא. ללישנא קמא אי אמר להו סתמא זילו כתובו הואיל דלא אמר להו זילו איטמרו הויא מתנה וללישנא בתרא אמר להו זילו כתובו לא הויא מתנה עד דאמר להו לסהדי תיתבו בשוקי ברייתא ותכתבו ליה:
אמר רבא והויא מודעא לחברתה. שאם כתב מתנה טובה לחד כתובה וחתומה בשוק או בברא והדר אותה מתנה עצמה כתבה לאחר בטמירתה אינה מתנה לא זו ולא זו דשניה הוה מודעא לחברתה ראשונה דהא לא ניחא ליה דראשון קונה הואיל וכתב לשני ושניה טמונה היא כגון האי מעשה:
בעבר ימינא. באותו מקום:
דמחמת אונס הוא דכתב לה. דלא מיקדשה ליה אי לא כתב לה כל נכסיה:
אבל הכא. דהיכא דכתב לראשון מתנה גלויה ולבתר הכי כתב ליה לאידך בטמירתא להאי אמרינן דניחא ליה דליקני [ולא] הוי מודעא לראשון:
איבעיא להו. להיכא דאמר לעדים זילו סתם כתיבו ליה חיישינן דלהוי מתנה טמירתא אי לא חיישינן: פיסקא כל חזקה שאין עמה למחזיק טענה אחרת של זכותו אינה חזקה:

דף מא.

והבא מחמת ירושה. מי שהחזיק ג' שנים וערער אחד ואמר לו מה אתה עושה בשלי שירשתיה מאבי ואמר זה מהיכן באת לאביך אין צריך לזה לטעון היכן לקחה אביו או שום טענה אחרת:

פשיטא. דהיכא דאין עמה טענה מעליא דאינה חזקה. איצטרכין דמהו דתימא אם לא טעין אמרינן משום הכי לא טעין דהאי מיזבן הוא דזבנה ליה כו' קמ"ל דלא טענינן בשבילו דכיון דאיהו לא טעין אנן לא טענינן ליה:

שקל בדקא בארעיה. שבא שטף מים ושטף לכולה ארעיה ואהדר גודא בארעא דחבריה שקבע כתליו בקרקע חבירו:

א"ל. לרב ענן: זיל אהדר לו קרקעו וקבע מחיצתך בתוך שלך למקום שהיה מתחלה:

אמר ליה רב ענן והא אחזיקי לי. שקבעתי בקרקע שלו בפניו ולא מיחה לי:

אמר ליה כמאן. אמרת דבפניו הוי חזקה לאלתר:

כר' יהודה. דקתני במתני' לא אמרו ג' שנים אלא שיהא באספמיא כו' הא אם מחזיק בפניו ולא מיחה לאלתר הויא חזקה (א"ל) וכר' ישמעאל דקתני בסיומא דהאי פירקין ת"ר מעשה באדם אחד שפתח חלונותיו לחצר השותפין בא לפני ר' ישמעאל ואמר לו החזקת בני החזקת משום דסבירא ליה לאלתר בפניו הוה חזקה:

אמר ליה מחילה בטעות הואי. דאיהו לא ידע דעבדת בתוך שלו דאת גופך אי הוה ידעת דבתוך שלו אתה בונה כותלך מי היית בונה מדעתך בתוך שלו אלא כי היכי דאת לא ידעת משום דשטף המים סימני המיצר איהו נמי לא הוי ידע דעבדת בתוך שלו ואמטול הכי סייע לך לבנות וכשידע לא מחל:

דף מא:

חד אמר. עייל כותלו בשדה חבירו תרתי אוצייתא ברוחב ב' שורו' על פני כל השדה:

אמר ליה זיל אהדר תרתי אוצייתא מגו תלת. דתרווייהו הני עדים מסהדי דתרתי אוצייתא עיילת בתוך שדהו ובכל תלתא איכא תרתי:

אחת אומרת מנה לוה פלוני מפלוני ואחת אומרת מאתים [111] מנה ונוטל מנה הכי נמי יש בכלל ג' אוצייתא תרתי ומהדר לי' [תרתי]:

[111] צ"ל שיש בכלל מאתים מנה ונוטל מנה כו'.

א"ל. רב כהנא לר' יהודה והא מייתינא איגרתא ממערבא דלית הלכת' כר' שמעון בן אלעזר. דאפילו בית הלל מודו להיכא דאחד אומר מנה ואחד אומר מאתים דנחלקה עדותן ולא קא משלם אפילו מנה הכי נמי נחלקה עדותן:

אמר ליה. אהדר מיד עד דתיתי איגרתא:

בקשתא. שם מקום:

בעיליתא. בעלייה:

דדר בה. ההוא דזבניה אפי' חד יומא כדי לאמת דבריך ואוקמה בידך הואיל דאחזקת בה ד' שנין:

חביבי. ר' חייא דודו:

ואמרי ליה. ואי לא מייתי סהדי דדר בה ההוא דזבניה ליה חד יומא אמאי לא מוקמי' בידיה וכי אין אדם עשוי לקנות מאחד בלילה ולמכור באותו הלילה ואמאי לא מוקמי' בידיה הא הכא איכא למימר דבלילה זבנה מאחר ולאלתר מכרה ליה:

וחזיתיה לדעתי'. שהבנתי מתוך דבריו דאי אמר ליה המחזיק קמיה דידי זבנה מינך ההוא שקניתיה ממנו מהימן:

כוותיה דר' חייא. דאמר לעיל דצריך לאתויי סהדי דדר בה ההוא אפי' חד יומא הכי מסתברא. דקתני הבא מחמת ירושה והוא הדין מחמת לקיחה:

הא ראיה. כל דהו בעי כהאי גוונא:

ולא ראיה בעי. דהואיל ובא מחמת ירושה אנן טענינן ליה:

איבעית אימא. משום הכי בעי ר' חייא ראיה גבי לוקח משום דלוקח שאני מיורש דלוקח לא שדי זוזי בכדי דהואיל ויהיב דמי מדקדק יפה דההוא דזבניה ניהליה דדייר ביה חד יומא והואיל שטוען מפלניא זבינתיה דזבנה מינך צריך למיתי ראיה דדר בה חד יומא ההוא דזבנה ניהליה אי לא מייתי ראיה לא מוקמינן לה בידיה:

איבעיא להו נראה בו מהו. כלומר אית ליה סהדי דההוא דזבנה ליה הוה איתחזי בההוא ביתא והוה אזיל לעיוני במצרי הבית כמה ארכו וכמה רחבו הוי מי אמרינן הואיל וקא מעיין הכי ודאי קני מהאי מערער לאוקמי' ליה בידא דלוקח ודמי כמאן דדר בה חד יומא:

אמר אביי היא היא. ודאי דמי כמאן דדר בה:

רבא אמר. לא קנה לוקח דהואיל דלית ליה סהדי דדר בה ממש דעבד אינש דסייר ביתא דחבריה ולא זבין:

ג' לקוחות מצטרפין. כגון שמכר שדה לאחד והחזיק בה שנה והלך זה שקנאה ומכר לשני והחזיק בה שנה והלך זה שני ומכרה לשלישי והחזיק בה שנה מצטרפין אלו ג' שנים ודמי כאילו שהתה ביד לוקח שלישי ג' שנים והחזיק בה:

אמר רב וכולן בשטר. כלומר אם אלו לקוחות מכרוה זה לזה בשטר ולא מיחה זה בשעת מכירה אין יכול שוב למחות משום השטר:
קלא אית ליה. ואם איתא דשלו היא היה מוחה בשעת מכירה:
עדים לית להו קלא. שאם מכרו זה לזה בעדים שלא בשטר ולא מיחה יכול שוב למחות דיכול למימר לא ידעתי במכירתם:
והאמר רב המוכר שדהו שלא בשטר גובה מנכסים משועבדים. שאם מכר שדהו בפני עדים לאחד באחריות ובא בעל חוב של מוכר וטרפה מן הלוקח גובה מנכסין משועבדים שאם מכר לאחרי כן שדה לאחר אחר שקבל לזה אחריות שמשועבד לפצותו גובה אותן משועבדין שמכר לאחרים בשיעור הקרקע שטרפה ממנו אלמא כיון דגובה מנכסין משועבדין ש"מ דקסבר רב בעדים אית להו קלא שמפרסמין שקבל אחריות לזה ולא איבעיא להו לזבוני מיניה. וקשיא דרב אדרב. ומשני התם לא משום ההוא טעמא גובה מנכסים דעדים אית להו קלא [112] הוה להו לאסוקי אדעתייהו מקמי דליזבון והי' להו לפשפושי ולבדוק אי משעבדי הני קרקעי לאחר או לא הואיל ולא פשפשו בדבר גובה מנכסין משועבדים אבל ג' לקוחות לאחר שמכרו בעדים לא מצטרפי משום הואיל דלית להו קלא מאי הוה ליה למערער לאסוקי על דעתיה דלימחי:

דף מב.

ומי אמר רב הכי. דהמוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדין כלומר דעדים אית להו קלא:
והתנן ע"י עדים גובה מנכסים בני חורין. אלמא עדים לית להו קלא וקשיא מהני אדרב:
וכי תימא דרב תנא הוא. דספרא רב שנאו:
ופליג. אמתני':
מלוה על פה. הויין בעדים ולא בשטר:
אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחו'. דלית להו קלא:
מלוה עביד אינש דיזיף בצנעא כי היכי דלא ליזלזלו נכסיה. דאי הוו ידעי אינשי דהוא חייב ממון כשירצה למכור קרקע מפני חובותיו יהיו מזלזלין בנכסיו ולא יקנו ביוקר לפי שידוע שדוחקין אותו בעלי חובין ומש"ה יזיף בצנעא ומאי הוה להו ללקוחות לאסוקי אדעתייהו אם הוא חייב ממון אם לאו ולהכי אין גובה המלוה אלא מנכסין בני חורין. אבל גבי מוכר שאני דמאן דזבין שקונין קרקע בפרהסיא זבין כי היכי דניפוק ליה קלא

[112] נראה דצ"ל אלא משום דהוי להו וכו'.

דאינש אמיד הוא הואיל וזבין מקרקעי והואיל וכן היה לו ללוקח אחר לבדוק אם מכר לראשון באחריות שעליו לפצותו אם לא. והואיל ולא בדק [113]ולא קנה השני לפיכך גובה לוקח ראשון מנכסין משועבדין אפי' אם לקח בעדים בלא שטר:

אכלה האב. לקרקע שנה ומת ואכלה בנו אחריו שתים שנה וכו' הרי זו חזקה. דמצטרפות לג' שנים:

והבן אכלה שנה. ומכרה ללוקח ואכלה הלוקח שנה:

למימרא דלוקח אית ליה קלא. שקונה הוא שדה פלוני והוה ליה למערער למחות בשעת לקיחה או בשעת מיתת האב והואיל ולא מיחה הויא חזקה:

ורמינהי אכלה. המחזיק שנה בפני האב שהיתה הקרקע שלו ובפני הלוקח שלקחה מן הבן שנה האי אלו מצטרפין והוי חזקה ואין יכול הלוקח שוב לערער ולומר לו כשם שיש לי עדים שלקחתיה מן הבן כך יש עליך להראות שטרך שקניתה מאביו מפני שיכול להשיב לו המחזיק עד ג' שנים נזהרתי בשמירת שטרי מכאן ואילך לא נזהרתי. ואם איתא דהלוקח קלא אית ליה יכול לומר לו הלוקח הואיל ששמעת שמכרו לי הבן אין לך מחאה גדולה מזו והיה לך לשמור שטרך אלא ש"מ מדקתני הרי זו חזקה מכלל דלית ליה ללוקח קלא דאם איתא דקלא אית ליה אין לך מחאה גדולה מזו ואין זו חזקה מיבעי ליה:

אמר רב פפא. לעולם אימא לך דלוקח קלא אית ליה והכא אמאי הויא חזקה כי לית ליה שטרא משום דהבן מכר ללוקח שדותיו סתם ומכר לו זה עמהן והואיל ולא מכר לזה בפני עצמו יכול לומר המחזיק ללוקח אני הייתי סבור ששדותיו אחרות היה מוכר לך ולא זו שהוחזקתי בה לכך לא חששתי לשמור שטרי יותר מג' שנים משעה שקניתיה הלכך הויא חזקה אבל בעלמא לוקח אית ליה קלא:

פיסקא [114]האומנין. בעלי אומנות שמתקנין כלים או צבעין או כובסין שמתקנין בגדים בשכירות אע"פ שהחזיקו ג' שנים באותן החפצים אינה חזקה משום דמצי המערער לומר לתקנו נתתיו לך:

והשותפין. אם החזיק אחד בחלק חבירו ג' שנים אינה חזקה דאיכא למימר כך התנו ביניהן שתהא ברשות זה ה' שנים וכן ברשות של אחר:

והאריסין. שיורדין לתקן למחצה לשליש ולרביע אם טוען שני חזקה החזקתי בקרקע אינה חזקה שיכול לומר לו המערער לאריסות הורדתיך וכן האפוטרופין של יתומין:

---

[113] נראה דצ"ל וקנה השני.

[114] עי' ברשב"ם שכ' בשם רבינו דלא גרס אומן וכ"ה באמת בנוסח המשנה שבירושלמי אבל הדבר צ"ע דהרי חזינן דרבינו היה גורס אומן במשנתינו.

דף מב:

שותף אין לו חזקה. אע"ג דיכול למימר מן חבירי קניתי חלקי:
וכ"ש אומן. דאיכא למימר כדי לתקן נתנו לו:
מחזיקין זה על זה. שאם האחד תופש חלקו וחלק חבירו ג' שנים החזיק בו:
ומעידין זה על זה. שאם בא אחד וערער על חלק חבירו יכול שותפו להצטרף עם עד אחר ולהעיד עליו דשל אביו היה או אם ערער עליו אדם יכול שותפו להצטרף עם עד אחד ולהעיד עליו שקנאו:
ונעשין שומרי שכר זה לזה. שאם שומר זה מקצת הממון שבשותפותם וזה מקצת ונגנב מבית אחד או אבד אינו כש"ח אלא חייב לשלם משום דש"ש הוא שבשכר ששומר לו חבירו מקצת הממון שומר לו אידך מקצתו:
כיורד ברשות. חבירו לשדהו דמי דהוי כאריס שיורד לרשות חבירו וכיון דחשיב הוא כיורד ברשות חבירו לדעתו (וכו' לדעתו) מכלל דאין לו חזקה:
אמרי לה להאי גיסא הכי שאם ירד לפלגי לאותו חצי שלא הגיע לחלקו יש לו חזקה משום דמצי למימר המחזיק חלקך קניתי ממך וכבר החזקתי בו ואין לך בו כלום ודאי הויא חזקה אבל אי נחת לכולה ואמר כולה מוחזקת בידי אינה חזקה דאמר דמש"ה הניחה זה ברשותו ג' שנים כדי שישתמש בה נמי הוא כנגדו ג' שנים אחרות ומש"ה אינה חזקה דכיורד ברשות הוה. ואמרי לה להאי גיסא הכי האי דנחית לכולה הויא חזקה משום דמצי למימר למערער הואיל שהחזקתי בכולה שני חזקה שלי היא שקניתי חלקך ממך אבל אי נחית לפלגא לא הויא חזקה משום דמצי למימר המערער חלקנו בשוה ובחלקך המגיעך החזקת ובתוך שלי לא תחזיק כלל דמה שירדתי בחלקי ברשותי ירדתי:
הא דאית בה דין חלוקה. ד' אמות לזה וד' אמות לזה ונחית לכולה והחזיק בה ג' שנים חזקתו חזקה משום דמצי למימר ליה חלקך קניתי ממך. אבל אי לית [בה] דין חלוקה והחזיק בה אינה חזקה משום דמצי למימר המערער הואיל דלא הוה דין חלוקה הייתי מתרצה שיהא בידך ג' שנים:
לומר שנוטל בשבח המגיע לכתפים. שאם השביח עד גמר פירי שנוטלו חצי דאי הוה אמר בפירוש אין לו חזקה והיה השותף זורעה היה ידו על התחתונה ולא היה נוטל בחלקו של חבירו כלום אבל השתא דאמר שותף כיורד ברשות דמי הא אתא לאשמעי' דנוטל כאריס דמה אריס נוטל מחצה אפי' בשבח המגיע לכתפים האי נמי נוטל מחצה של חבירו וחלקו משום דהיינו ג' חלקים. איבעית אימא מש"ה תני שותף כיורד ברשות דמי ונוטל בשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע מה שדה העשויה ליטע אם

יורד בה אדם שלא ברשות וזרעה ותיקנה דנוטל כפי חלקו המגיעו על מחצית השבח האי שותף נמי אם יורד בשדה שאינה עשויה ליטע וזרעה והשביחה נוטל בכל מה שהשביח חלקו וחצי חלק חבירו משא"כ אדם אחר דעלמא שאם יורד שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע אם השבח יתר על ההוצאה נוטל את ההוצאה ואם היציאה יתירה על השבח נוטל את השבח דכל שעה ידו על התחתונה הואיל שירד שלא ברשות אבל האי שותף כיורד ברשות דמי וידו על העליונה. ומעידין זה על זה כדאמר לעיל:
ואמאי מעידין הא נוגעין בעדותן הן. משום דאם האחד היה מאבד חלקו היה חוזר זה שאבד והיה נוטל חצי מחלקו של חבירו ולפיכך מסייע לשותפו כדי שלא יפסיד הוא עצמו:

דף מג.

הכא במאי עסקינן. דמצי מעיד לו:
דכתב ליה. כל חד לחבריה:
דין ודברים אין לי על שדה זו. של חבירי ואפי' מאבד אחד חלקו [115]:
והא לא אמר ולא כלום מי שאמר לחבירו דין ודברים אין לי בשדה זו דמש"ה לא מסתלק דהא קא חזינן דאית ליה. וכן הכי נמי להיכא דאמר ליה אין לי עסק בה וידי מסולקות ממנה הא קא חזינן דאית ליה חלק בה ומש"ה לא אמר כלום דנוגע בעדות הוא:
בשקנו מידו. דלית ליה לחד על חבירו כלום מש"ה מעיד דלא נוגע בעדות:
וכי קנו מידו. מעיד לו והלא נוגע בעדותו הוא מפני שמעמידה זה המעיד בפני בעל חוב שלו. דהואיל דקנו זה מזה דומה כמכרו זה לזה וכמכר לשותפו לאחר שנתחייב ממון למלוה דמשועבד לו מה שמכר ומש"ה מסייע לשותפו כדי שיבא בעל חוב שלו ויטרפנה ממנו בשביל חובו כי היכי דלא מקרי לוה רשע ולא ישלם:
דאמר רבין כו'. והני שותפין נמי כמוכרין זה לזה שאם יאבד אחד מהם חלקו שיחזור על האחר:
הכא במאי עסקינן. דמצי מעיד דקביל עליה אחריות:
אחריות דמאן קבלו עליהן. אי דעלמא אחריות של כל אדם בעולם שאם יבא שום אדם ויערער עליו ויוציאה מידו שיחזור ויטול חצי מחלקו של חבירו: כל שכן וכל שכן דנוגע בעדות הוא דקסבר אם מאבד חבירו חלקו יחזור עלי:

[115] נראה דצ"ל ואפי' מאבד אחד חלקו לא יפסיד חבירו.

אלא שקבל עליו בלבד אחריות דאתיא מחמתיה. דאי טרף לה בעל חוב דאיהו מפצי ליה וכיון דקבל לו אחריות בשביל עצמו וכל הבא מכחו לאו נוגע בעדות הוא למערער דעלמא שאין בא בשבילו ונאמן:

וכי מסלק נפשיה. מכל וכל מדבר של שותפו מי מסתלק ומצי מעיד:

אין דנין. הגנב: בדייני אותה העיר משום דנוגעין בדבר הן:

ואין מביאין ראיה. עדות:

ואם איתא. דשותף מצי מסלק:

לסתלקו תרי מאותה העיר מחלק של ספר תורה ולידייני. אלא ש"מ דלא מצו לסלוקי נפשייהו מספר תורה הואיל דשותפין אינון מש"ה אין דנין הכי נמי להיכא דאמר השותף אין לי עסק בה היכי מסתלק:

דלשמיעה קאי. ולא מצו לסלוקי נפשייהו דלא מצי לסתומי אודניהו שלא לשמוע מספר תורה אבל הכא גבי שדה מצו לסלוקי נפשייהו כדאמרן:

אין דנין. ליורשין:

הכא נמי בס"ת קאמר. תנו מנה לבני עירי לקנות ס"ת דלשמיעה קאי:

ותסברא. דמתרצתא היא דמצית לאקשויי ניהליה וכי עניים שקלי המנה ודייני העיר מיפסלי:

דהכל עניים אצל ס"ת. דכל אדם צריך לה:

ובעניים דרמו עלייהו. על אנשי העיר לפרנסן ומש"ה אין דנין בדייני העיר משום דכל זמן שמעות מנה הזה מתקיימין אין צריכין ליתן אחרים לעניים ונוגעין בדבר הן:

אי דקיץ להו. כמה נותן כל בעה"ב בחודש לעניים. ניתבו בי תרי מינייהו מאי דקיץ להו ובתר הכי נידיינו דהשתא לא נגעי:

אפ"ה ניחא להנהו דייני. דנרווחו עניי העיר ולא יצטרכו ליתן להם כל כך ומש"ה אין דנין:

דף מג:

אמאי שמירה בבעלים היא. דכל זמן שבעליו עמו לא ישלם ודרשי' ליה עמו בעבודתו עמו בשמירתו דכל זמן ששומר זה מקצת השותפות שומר אידך נמי שאר השותפות ואמאי נעשין כשומרי שכר זה לזה דמשלמין:

ואני אשמור לך למחר. דלאו עמו בשמירתו הוא:

אין מעיד לו עליה. שאם יבא אחר ויערער עליה. מוכר אינו רשאי להצטרף עם עד אחד להעיד שאינה של מערער אלא של לוקח. ולפיכך אותו מוכר נוגע בעדות הוא:

מפני שאחריותו עליו. דאי טריף לה מיניה המערער חוזר הלוקח על המוכר ולהכי [אינו] מעיד לו. אבל מכר לו פרה וטלית וא' מערער עליה מעיד לו מוכר ללוקח להעמידה בידו:
רישא בראובן שגזל שדה משמעון ומכרה ללוי. מפרש לקמן אמאי מוקי לה בגזל ומכר. ואתא יהודה וקא מערער על אותה קרקע מש"ה לא ליזל שמעון דנגזל הוא לאסהודי ללוי דקנאה משום דנוגע בדבר הוא משום דניחא ליה לשמעון דתיקום ארעא בידא דלוי דקסבר היום ומחר משכחנא סהדי דגזלה מינאי והדרא ליה מידא דלוי לשמעון והיינו שאחריותו עליו דיש לו תקוה ואחרית לשמעון שלאחר זמן יוציאה מיד לוי ולהכי מסייע ליה להעמידה בידו:
ומקשי' אמאי הוי נוגע בעדות ואין מעיד לו. והא כיון דאסהיד שמעון דההיא ארעא דלוי היא הואיל והוא מודי דשל לוי היא במאי טענה מצי תו למיהדר ולאפוקי שמעון מידא דלוי:
ומתרץ דלא אסהיד בפירוש דשלו היא אלא הכי מסהיד ואמר ידענא דהאי ארעא לא דיהודה היא דמערער עלה ולא קאמר דלוי היא והשתא נוגע בדבר הוא ולהכי אין מעיד.
ומקשי' אכתי אמאי אין מעיד לו. והא בההוא זכותא באותה טענה עצמה דמפיק לה מלוי מצי לאפוקה מיהודה כלומר דמאי איכפת ליה אם תבוא בחזקת יהודה והא מצי למיטען ליהודה שדה זו שאתה מחזיק בה שלי היא שגזלה ראובן ממני והואיל וכן הוא אמאי אין מעיד ללוי מה הנאה יש לו יותר שתהא ברשות דלוי ולא ברשות יהודה. ומשני מש"ה אין מעיד דדלמא קסבר שמן השני לוי נוח לו להוציאה מידו והראשון קשה הימנו יהודה. ואע"ג דמשמע איפכא דיהודה הוי שני ולוי ראשון הכא לא דייק בהכי:
ואיבעית אימא. מש"ה אינו מעיד דנוגע בדבר הוא:
כגון דאית ליה סהדי למר. ליהודה דשל אבותיו הוות:
ואית ליה סהדי למר. לשמעון שנגזלה ממנו דאי לא הוי מסהיד שמעון וקא מפקה יהודה מלוי לא מצי תו שמעון לאפוקה מיהודה הואיל דאית ליה ליהודה סהדי ואית ליה לשמעון סהדי אמור רבנן אוקי תרי לבהדי תרי וארעא היכא דקיימא בחזקת יהודה תיקום ומש"ה אתי האי שמעון לאסהודי ללוי כי היכי דתיקום ארעא בידיה דלוי. דאוקמינן תרי סהדי דלוי דמסהדי דלאו דיהודה היא לבהדי תרי סהדי דיהודה ואוקי ארעא בחזקת מריה דהיינו לוי. ובתר הכי מייתי שמעון סהדי דנגזלה מיניה ומפיק לה מלוי. והכא לא מצי למימר אוקי תרי דלוי לבהדי תרי דשמעון דהא שמעון לא אסהיד דשדה של לוי היא אלא אסהיד דלאו דיהודה היא ומש"ה אין מעיד שמעון דנוגע בדבר הוא דמינה דלוי מצי לאפוקה כדאמרן להכי מעמידה בידו:

ומקשי' מאי דוחקיה לאוקמיה להא ברייתא בגזל ומכר לוקמה בגזלן לחוד. כגון ראובן שגזל שדה משמעון ואתי לוי ומערער עלה דאמר שלי היא לא ליזל שמעון ולצטרף עם עד אחד לאסהודי לראובן דאינה של לוי משום דניחא ליה לשמעון דתיקום ברשות דראובן דהדרא ליה דהיינו מפני שאחריותו עליו על ראובן שגזלה ממנו שיחזירה לו דאי לא קא מסהיד ליה שמעון ומפיק ליה לוי לראובן בכח עדים שיש לו שהשדה שלו היא אע"ג דמייתי שמעון שוב סהדי דנגזלה מיניה לא מצי מפיק לה מיניה כדאמר לעיל דאמרי' ארעא היכא דקיימא תיקום ביד לוי ולהכי נוגע בעדות הוא:

דף מד.

ומשני מש"ה לא מצי לאוקמא בגזלן בלא מכר משום דקא בעי למיתנא סיפא וכו'. דבסיפא לא סגי דלא מוקמה אלא בגזל ומכר דדוקא מכר דמש"ה מעיד לו דהוה ליה יאוש בעלים ביד גזלן דשמעיניה לבעל אבידה דמייאש ושינוי רשות ביד לוקח. דאפי' למאן דאמר אע"ג דמייאש לא נפקא מרשותיה דנגזל היכא דאיכא יאוש ושינוי רשות מודי דנפקא לה מרשותיה דבעלים משום הכי מעיד לו עליה:

אבל אי לא מכר. דודאי הדרא ליה דליכא שינוי רשות לא מצי לאסהודי משום דנוגע בעדות הוא מש"ה איצטריך מכר דאיכא יאוש ושינוי רשות דלא הדרא לה ולהכי מעיד עליה דאין נוגע בעדות. וכיון דאיצטריך למיתני בסיפא גזל ומכר דאיכא שינוי רשות [116] אפ"ה לא מייאש שמעון דקסבר קרקע אינה נגזלת ולהכי נוגע בדבר דניחא ליה דתיקום בידא דלוי דהדרא ליה. ומקשי' וסיפא בפרה וטלית אמאי מעיד נהי דמגופה של טלית מייאש הואיל דאיכא יאוש ושינוי רשות מן דמיו של טלית מי מייאש והא אכתי תבע ליה דמיו ונוגע בעדותו הוי דניחא ליה דתיקום ברשותא דלוי כי היכי דליפרע ליה ראובן דמי גזילתו דאי הוה מפיק לה יהודה מן לוי בראיית עדים הוה אמר ליה ראובן לשמעון מה אתה מבקש ממני והלא לא היתה שלך אלא של יהודה היא שהוציאה מן לוי בכח עדים שהיא שלו ומש"ה נוגע בעדותו הוא:

לא צריכא דמית גזלן. דגזלה מש"ה מיאש נמי מדמים דיורשין פטורין מלשלם וה"ה ללוקח ומש"ה מצי מעיד דלא נגע בעדותו. ומקשי' ואכתי אמאי מוקים לברייתא בגזל ומכר ונוקמיה ביורש כגון ראובן גזל שדה משמעון והניחה ליורשו. ואתי לוי וקא מערער עלה דלא ליזל שמעון ומסהיד לבן ראובן דלאו דלוי היא דקסבר קרקע אינה נגזלת ואין

[116] נראה דצ"ל תני רישא נמי בגזל ומכר ואפ"ה לא מייאש וכו'.

יכול להניחה ליורשיו והדרא לי וכן נמי נוקמא לסיפא ביורש כגון ראובן שגזל פרה וטלית משמעון והורישה לבנו לסהיד ליה שמעון:
הא ניחא למאן דאמר רשות יורש לאו כרשות לוקח מגזלן דמי. דלגבי לוקח מגזלן איכא יאוש ושנוי רשות אחריתי משא"כ גבי יורש דליכא שינוי רשות דרשות יורש כרשות גזלן דמי לא קנאה דאין כאן שינוי רשות מש"ה לא מתוקמא ביורש דאפי' לגבי פרה וטלית לא מצי מסהיד ליה דהוי ליה נוגע בעדות דעדיין לא נפקא מרשותיה דנגזל:
אלא למאן דאמר רשות יורש כרשות לוקח דמי. דחשיב שינוי רשות מאי איכא למימר אכתי נוקמה ביורש וגבי רישא להכי אין מעיד אע"ג דקרקע ברשות יורש היא לא הויא שינוי רשו' דקרקע לא ניידא ואינה נגזלת ובסיפא גבי מטלטלי הוי רשות יורש שינוי רשות ולהכי מצי מעיד. ועוד אביי מקשה קושיא אחריתי בהאי שמעתא אי ס"ד כדקאמרת דבגזל ומכר מיירי הברייתא מאי היא דקתני רישא מפני שאחריותו עליו ומאי מפני שאין אחריותו עליו דקתני סיפא הכי איבעי ליה למיתני אין מעיד מפני שחוזרת לו לנגזל ומעיד מפני שאינה חוזרת לו כדקאמרת דניחא ליה דהדרא לו אלא מדלא קתני הכי ש"מ דלאו בגזלן ולא ביורש מיירי אלא בדרבין מיירי דאמר רבין בר שמואל כו' מפני שמעמידה האי מעיד בפני בעל חוב שלו שקרקע זו שמכר שלא באחריות היתה משועבדת לבעל חובו ועכשיו כשמכרה שלא באחריות אי אתי מערער וקא מערער לא מצי המוכר לאסהודי ליה משום דניחא לי' דקיימא ברשותיה דלוקח כדי שימצא אותה בעל חוב בידו של לוקח ויגבה אותה ממנו והיינו מפני שאחריותו עליו שאם לא היה מוצא בעל חוב לטרוף קרקע מן הלוקח היה חוזר עליו. אבל פרה וטלית דודאי אם מכר לו [117] מצי להעיד לו דלא מיבעיא בסתמא היכא דיש לו מטלטלין סתם דלא שיעבדן לבעל חובו אותה פרה וטלית דודאי אם מכרו לאחר לא משעבדינן ליה דמטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי. אלא אפי' היכא דעשאו אפותיקי לפרה וטלית לבעל חובו לא משתעבד ליה כדרבא וכו'. האי עבד אם נעשה אפותיקי לבעל חובו אית ליה קלא ולא איבעי ליה לזבוניה מש"ה בעל חוב גובה הימנו ואינו מעיד לו מפני שמעמידו בפני בעל חובו אבל פרה וטלית לית ליה קלא ולא הוה ליה לאסוקי אדעתיה ולא מידי ומש"ה אין גובה מהן ולהכי מצי מעיד דאין מעמיד בפני בעל חובו ולאו נוגע בעדות הוא:
ומקשי' בפרה וטלית אמאי מעיד וניחוש דלמא אקנה לו לבעל חובו מטלטלי אגב מקרקעי שיהיו משועבדים לו וכי האי גוונא משתעבדי ללוקח וחזר ומכרן וכי מעיד ללוקח שהן שלו נוגע בעדות הוא מפני שמעמי' בפני בעל חובו. ומנא לן דמשתעבדי

[117] נראה דצ"ל אם מכר לו שלא באחריות מצי להעיד וכו'.

לבעל חוב דאמר רבא אקני ליה וכו' ואמר רב חסדא והוא דכתב ליה כשהקנה לו אגב קרקע דלא כאסמכתא כלומר שלא בתנאי כותבן לו ולא כטופסי דשטרא כלומר לא כמו שמוצא שטר ומעתיקו דאין אדם יכול לגבות באותו טופס אלא כחומר כל השטרות שהן עיקר וכיון דכתב ליה הכי משתעבדי ליה ובדין הוא דלא מצי מעיד דנוגע הוא דמעמידן בפני בעל חוב. הכא במאי עסקינן דמצי מעיד לו כגון שלקחן בפנינו ומכר לאלתר דלא משעבדין לבעל חובו ולהכי מעיד:

ומקשי' וניחוש דלמא הכי כתב ליה בשטר לבעל חובו דקנאי ודאיקני דמשמע כל מה שאני עתיד לקנות יהא משועבד לך ואכתי אמאי מצי מעיד אפי' כשלקח בפנינו מדלא חיישי' להכי מצי מעיד שמעת מינה להיכא דכתב לבעל חובו דאיקני יהא משועבד לך וקנה ומכר או אוריש לא משתעבד לבעל חוב. מהכא ליכא למישמע דאיקני אי משתעבד או לא והכא א"כ אמאי מצי מעיד לא צריכא משום דקאמרי עדים ידענא ביה בפלוני בהאי לוה דלא הויא ליה קרקע מעולם וליכא למיחש דמטלטלי אגב מקרקעי הקנה לו מש"ה מעיד דאין מעמיד בפניו:

ומקשי והיכי מצי למימר רבין בר שמואל לעיל דמש"ה מצי מעיד גבי פרה וטלית דכיון שלא באחריות מכר לו לאו לאוקמי קמיה בעל חובו קא בעי וכדמתרצינן והאמר רב פפא אע"ג דאמרו רבנן וכו' נמצאת שאינה שלו. דאסהידי עדים שגזלה ומכרה לו ובא בעל השדה ונטלה ממנו חוזר הלוקח עליו על המוכר והכא נמי אמאי מצי מעיד הא איכא למיחש דלמא גזלה ולהכי מעיד לו דלמא כי היכי דלא מפיק לה המערער מידו דאי מפיק לה הואיל ונמצאת שאינה שלו דגזלה חוזר עליו הלוקח ואיכא למיחש שמא נוגע בעדות הוא דגזלה ואמאי מעיד:

דף מד:

הכא במאי עסקינן. דמצי להעיד במכיר בה הלוקח שאותה פרה בת חמורו כלומר שבת פרתו היא ולא גזלה והכא נמי גבי טלית דמכיר זה דשלו היא ומשום הכי מצי מעיד דלאו נוגע בעדותו משום הכי נקט הכא בת חמורו ולא בת פרתו אגב דאיצטריך לן לקמן למימר בת חמורו קאמר נמי הכא ולא משום דוקא:

דאמר ליה להכי זביני לך שלא באחריות. דלא תהדר עלי ולא נוגע בעדות הוא:

היכי דמי. האי מוכר:

דף מה.

אי דאית ליה ארעא אחריתי. חוץ מזו שמכר אמאי לא מצי מסהיד ליה והא עליה דידיה קא הדר בעל חובו וגבי מההוא קרקע דשייר לו ולא על הלוקח. ואי דלית ליה ארעא אחריתי אמאי לא מצי מסהיד הא לא נוגע בעדות דכיון דלית ליה קרקע מאי נפקא ליה מיניה. כלומר אמאי איכפת לו אם לא היה מוצא בעל חובו לגבות כלום מן הלוקח סוף סוף אין יכול בעל חובו לחזור לגבות ממנו שהרי אין לו כלום הלכך מה לו למוכר לשקר ואמאי נוגע בעדות הוא:

לעולם דלית ליה ארעא אחריתי למוכר. ודקאמרת אי הכי מה לו לשקר אפ"ה חיישינן משום דלא ניחא ליה דליקרייה לוה רשע ולא ישלם וניחא ליה דלישכח בעל חובו למטרף מידי מן הלוקח:

סוף סוף. כי טרף ליה בעל חובו לגבי דלוקח הרי לוקח קורא לו לוה רשע ולא ישלם. לא דמצי אמר ליה מוכר להכי זביני לך שלא באחריות דלא ליהוי ליה עוד שום תרעומות: דסלקין לעילא. מבבל לא"י:

ודנחתין לתתא. מא"י לבבל כלומר הוו ידעין הכל האי דינא. ולא אמרן דמפצי ליה אלא כשאין מכיר בה הלוקח שהיא בת חמורו דמוכר:

לא מפצי ליה. דהשתא ידע דעובד כוכבים באנסות לקחה ממנו ולא בדין:

ולא אמרן. אפי' להיכא שאין מכיר בה שהיא בת חמורו דמפצי ליה אלא דקא אניס ליה עובד כוכבי' בלא אוכפא דאיכא למימר מה שהכיר אניס ומה שלא הכיר לא אנס ומש"ה דינא הוא דמפצי ליה אבל אניס לתרוייהו לא מפצי ליה: אמימר כו': פיסקא אומן שמתקן כלים אם מבקש ממנו בעל הבית שיחזור לו את כליו אע"ג דאין רואהו בידו אין לו חזקה לאומן לומר לקוח הוא בידי:

אמר רבה ל"ש. דאין לו חזקה אלא שמסר לו בעל הבית בעדים דאע"ג דלא ראהו בידו אין לו חזקה לאומן לומר לקוח הוא בידי משום דסביר ליה המפקיד אצל חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים אבל מסר לו שלא בעדים אע"ג דראוהו בידו יש לו חזקה דמתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם. לא נתת לי שום כלי לתקן:

אמר ליה אביי אי הכי אפי' בעדים. מסר לו כיון דלא ראוהו הוי חזקה מתוך שיכול לומר לו כו'. משום דמשמע לו המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים:

אמר ליה מי סברת כו'. אמר רב' מפרש לה לסיפא [118] כיוצאת העדות מחמת ידי אחר ולא מחמת ידי אומן וכי אמר ליה המערער להאי אחר מה טיבו אצלך אמר לו בפני

[118] נראה דצ"ל ביוצא הטלית.

אמרת לו לאומן למוכרו למי שירצה ואני קניתיו ממנו דבריו קיימין מיגו כו' כי אמר ליה נמי זבינתה ניהליה ובפני אמרת לו שימכרהו או יתנהו למי שירצה מהימן:

דף מה:

אי דאיכא עדים. שראוהו שמסר לו למה ליה ראה בידו אע"ג דלא ראה בידו לא אמר כלום האומן דנייתי עדים שהפקידו אצלו ונפיק לדבריך דאמרת המפקיד אצל חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים. אלא לאו הכא במאי עסקינן דליכא עדים ומש"ה דוקא ראה וכי ראה המפקיד ביד האומן מיהא תפיס מן האומן דלא מהימן הוא דלית ליה חזקה וקשיא לרבה דאמר היכא דמסר לו שלא בעדים אע"ג דראהו מהימן האומן והא הכא קתני דאינו נאמן אע"ג דליכא עדים הואיל דראהו. ומשני לא לעולם מש"ה אינו נאמן האומן דאיכא עדים שמסרו לו והוא דראה המפקיד דוקא. מש"ה הואיל דאיכא תרתי עדים וראה אינו נאמן. אבל לעולם אי ליכא עדים אע"ג דראה בידו מהימן האומן וכן הכי נמי אי איכא עדים הואיל דלא ראהו המפקיד מהימן האומן ויש לו חזקה. ומקשה ליה אבייי והיכי מצית למימר משום דאיתנייהו תרוייהו אינו נאמן הא ליתנייהו תרוייהו נאמן והא את הוא דאמרת המפקיד אצל חבירו בעדים אע"ג דלא ראהו צריך להחזיר לו בעדים ולא מהימן האומן אע"ג דליתנייהו תרוייהו:

א"ל הדרי בי. דסבירא ליה המפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים והואיל שלא ראהו מהימן האומן והכי קתני לה אמר רבה ל"ש דאין לו חזקה אלא שמסר לו בעדים וראהו בידו אבל אם לא ראהו מהימן האומן משום דסבירא ליה המפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים ואם מסר לו שלא בעדים נמי אע"ג דראהו מהימן האומן מתוך שיכול כו' ואבייי ס"ל אע"ג דליכא עדים הואיל שלא ראהו מיהא תפיס דלאו אומן מהימן. ואי איכא נמי עדים הואיל שלא ראהו בידו נאמן האומן משום דס"ל המפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים ואבייי עביד ראיה עיקר בלא עדים ורבה ס"ל דאינו נאמן עד דאיכא תרתי:

הנותן טליתו לאומן. לתקנה וראה אותה בידו:

אומן אומר. ב' מעות קצצת לי בשכירותי:

להביא ראיה. בעדים:

נתנה לו. האומן לבעה"ב:

בזמנו. היינו כל היום שהחזירה לו:

נשבע. האומן ונוטל מבעה"ב דשכיר בזמנו נשבע ונוטל:

עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה. בעדים:
אי דאיכא עדים. שקצץ לו בפניהן:

דף מו.

אלא לאו דליכא עדים וקתני דאומן מהימן באגריה. היכא דלית ליה עדים וראיה לבעל הבית ברישא. ותיובתא דאביי דאמר דהיכא דליכא עדים כי ראה מהימן בעל הבית ותפיס ליה והא הכא אע"ג דראה בעל הבית ביד האומן לא תפיס דהאומן מהימן. וסייעתא לרבה דאמר הואיל דאיכא תרתי אבל ראה לחוד מהימן האומן דהכא נמי ליכא אלא ראה לחוד:
לא לעולם דליכא עדים ולא ראה. מש"ה האומן מהימן אבל אי ראה אע"ג דליכא עדים מצי תפיס דלא מהימן האומן וכדאביי:
הא אחר. כגון סוחר יש לו חזקה:
היכי דמי אי דאיכא עדים. שהפקידה אצלו וראה בידי אחר אמאי יש לו חזקה. אלא לאו דליכא עדים אע"ג דליכא עדים וראה אחר יש לו חזקה אבל אומן אין לו חזקה הואיל דראה אע"ג דליכא עדים. דבאיכא עדים לא מצית לה לאוקמי דמשום דאיכא למיפרך אחר אמאי יש לו חזקה הואיל דאיכא עדים בשלמא לאביי ניחא משום דליכא עדים וראה מיהא תפיס דאין לו חזקה לאומן אלא לרבה דאמר דבעינן תרתי עדים וראה מש"ה אין לו חזקה אבל אי ליכא עדים אע"ג דראה יש לו חזקה והא קתני דאין לו חזקה קשיא:
נתחלפו כלים בכלים בבית האומן. שהחזיר לו האומן כליו של אחר:
הרי זה ישתמש בה. זה באותו כלי עד שיבא הלה ויטול את שלו ויחזיר לו את שלו אבל אם נתחלפו לו בבית האבל כו':
אמר רב חייא. מפרש מאי איכא בין רישא לסיפא:
וכי אין אדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי. למי שמבקשו ממך ודאי עשוי לומר לו וכסבור היה האומן למכור אותו טלית של אחר ומכר טליתו של זה בשגגה ומדעתו נתן לו לזה טלית שאינה שלו עד שיפשפש ויראה אחר שלו שמכר. ומש"ה מותר להשתמש בה דמדעתו נתן לו משא"כ בבית האבל ובבית המשתה:
ל"ש. דמותר להשתמש אלא שנתן לו האומן הוא בעצמו. אבל נתנו לו אשתו ובניו אין משתמש בהן דשלא מדעת יהבי ניהלה:
והוא נמי. האומן אי יהיב לו:
לא אמרן. דמשתמש בה:

אלא דאמר ליה הא לך טלית זו סתם. משמע דמדעת יהביה ניהליה דקא ידע דלא דידיה היא ונתנה לו לישתמש בה:
סרבלי. טלית:
לא היו דברים מעולם. שאין בידי טליתך:
אפקיניה. טלית אחרינא דאמרת דלא דידי הוא וניחזינה:
אמר איברא. כלומר בודאי שלא אוציא לך טליתך:
שפיר קאמר דראה תניא. דכל זמן שלא ראה נאמן המחזיק:

דף מו:

אי חכים התובע מצי משוי ליה ראה. כלומר כי היכי דכי ראהו בידו אין האומן נאמן הכי נמי יכול לשדלו בדברים עד דמשוי ליה ראה ויכול להוציאה דאמר ליה דרך הערמה אמאי תפשית האי טלית דידי לאו משום דאית לך גבאי כך וכך זוזי איני כופר לך ואף אתה אל תכפור לי שאני יודע שזה שאתה אומר לא היו דברים מעולם בעבור שאתה (חושבה) [תופסה] כנגד מה שאני חייב לך:
אפקיה. דנישום ושקול דידך והב דידי וכן יכול לטוענו שיוציאה:
א"ל רב אחא. אי משום הא לא דמצי טעין האי לא צריך לשומא דידך שאני יודע שומתה:
פיסקא אריס. (שידוע) אין לו חזקה לומר שלי היא כבר אכלתיה ג' שנים:
אמאי. אין לו חזקה ולימא ליה האריס עד האידנא אכלתיה פלגא כדין אריס והשתא אכלתיה כולה ג' שני חזקה ודלי הוא שקניתיה:
הכא באריסי בתי אבות עסקינן. כגון משפחה אחת שמתחברין וכל אחד נותן לאריס שדה אחת כולה ג' שנים או ה' כדי שיזרענה ויאכל פירותיה ובאותו שכר ישמור כל השדות של משפחה ולאחר ג' שנים או ה' מחזירה לבעליה וחוזר שני של אותה משפחה ונותן לו שדה אחת לג' שנים שיהיו כל הפירות שלו כדי שישמור כל שאר שדותיו ושדות כל המשפחה וכן עושין כולם. היה לו שדה אחת כולה כל ימי אריסותיו אין לו חזקה בה דהשתא לא מצי למיטען עד האידנא פלגא והשתא כולה דמעיקרא נמי לאוכלה כולה הקצוה לו:
אריס. שהוריד אריסין תחתיו על אותה שדה שקבל מן בתי אבות והוריד אריסין לחצי השדה למחצה מפירות וחצי השדה החזיק בידו בשביל שכר השדה והוריד בחציה אריסין ג' שנים יש לו חזקה באותו חצי שהוריד בה האריסין לומר שלי היא ואין יכולין לומר לו בתי אבות כולה הלוינוך בשכירות משום דלא עביד אינש דמחתי כלל. אריס שהיו לו שדות הרבה לעבוד ולא היה מספיק לבדו והקים עליהן אריסין לסייעו

והיה מחלק להם משכר אריסותו בין מאותן שדות שקבל ובין מאותן שדות שייחדו לו לשכירותו אם טוען ואמר החזקתי באותו חלק שהורדתי האריסין לא הויא חזקה. דאימור בהרמנא בעלמא שוי' נתנו לו רשות בעלי השדות להורידן. דהואיל דנפישי אריסין מתעסקי טפי בשדות ומינטרן טפי וניחא להו:

אריס וכו'. להעיד לבעל השדה שקנאה לדחות מעליו המערער או לא. מי אמרי' דנוגע בעדות הוא הואיל דמתהני מפירותיה או לא:

הכי אמר שמואל מעיד. הואיל דאין לו בגוף קרקע:

הא דאיכא פירי בארעא. שעדיין לא נטל האריס חלקו אינו מעיד דנוגע הוא. ואי ליכא פירי בארעא דכבר לקט חלקו המגיע מעיד:

ערב מעיד ללוה. דשלו היא הקרקע שקנאה אע"ג דמשתעבדי לערב שדותיו של לוה. ואימת מעיד והוא דאית ליה ארעא אחריתי ללוה חוץ מזו שמעיד עליה שוה שיעור החוב שנתערב בשבילו:

מלוה נמי מעיד ללוה. דזבין ההוא קרקע דלא אמרי' הואיל דהאי קרקע משועבד למלוה נוגע בעדות הוא. דכיון דאית ליה ללוה ארעא אחריתי דמצי למיגבי מינה מלוה שיעור הלואתו לאו נוגע בעדות הוא:

לוקח ראשון מעיד ללוקח שני. כגון ראובן לוה משמעון מנה ושוב מכר ב' שדותיו אחת ללוי באחריות ואחת ליהודה השתא שדה זו שמכר ליהוד' משועבדת ללוי מפני שקיבל ללוי אחריות שאם יבא שמעון ויטרוף את לוי שיחזור לוי ויגבה ממה ששייר ראובן שלא מכר ללוי עכשיו אם רוצה לערער על שדה שקנה יהודה שמשועבדת ללוי יכול לוי שהוא לוקח ראשון להעיד על יהודה שקנאה ולא אמרי' נוגע בעדותי הוא משום דמשועבדת לו אינו רוצה שתצא מידו. ואימתי מעיד לו והוא דאית לו לראובן או ליהודה קרקע אחריתי שאם היה שמעון טורף את לוי שיכול לוי לחזור או על ראובן שמכר לו או על יהודה שקנה מה שמשועבד לו דהשת' לא נוגע בעדות הוא דעדיין יש לו מקום לגבות ממנו:

דף מז.

קבלן מאי. דדיניה דקבלן שאמר למלוה הלוהו ואני קבלן יכול המלוה לפרוע מן הקבלן ועכשיו כל שדותיו של לוה משועבדים לקבלן עד שיפרע חובו:

אמרי לה מעיד. ללוה והוא שיש ללוה שדה אחרת כשיעור החוב חוץ מה שעוררין עליה דהשתא לאו נוגע הוא:

ואמרי לה דאפ"ה אין מעיד. דניחא ליה לקבלן דלוקמי מן הני קרקע תרוייהו בידא דלוה שיהא לו יותר ממה לפרוע:
בן אומן. ובן אריס הרי הן כאחר ויש להן חזקה:
אי דקאתי הני בנים בטענה דאבוהון. דאמרי אבינו הורישה לנו. מאי איריא בן גזלן דאין לו חזקה אפי' הנך בן אומן ובן אריס נמי לא ליהוי חזקה. ואי דאתי בטענה דנפשייהו דאמרי זבנינה אפי' בן מגזלן נמי ליהוי ליה חזקה:
בפנינו הודה לו. המוכר לבן אומן ולבן אריס ולבן גזלן דזבניה ניהלייהו לאבוהון מש"ה איכא למימר בבן אומן ובן אריס כי אתו בטענה דאבוהון דקושטא קאמרי דהמוכר (בכ"י הנעתק הוא בכאן מקום פנוי כמו חצי שורה ואולי חסר כאן איזה תיבות) [זבן] ניהלייהו.
והאי בן גזלן אע"ג דאיכא עדים שהודה המוכר לגזלן שמכרה לו לא הויא חזקה דמחמת ביעתותא הוא דאודי ליה דהוי מסתפי דאי לא מודי ליה הוי מלשין עליה. וממטי ליה ולחמריה לשחוור. שילך עם חמורו באנגרא לשליחו' עבדות השלטון כדמתרגמינן לא חמור א' [מהם] נשאתי לא חמרא דחד מנהון שחרית. וכמו נוח לתשחורת. ולא גמר והקנה לו. אבל בן בנו של גזלן אי אתי בטענה דאבוה יש לו חזקה דאביו לאו גזלן הוה:
ירד מאומנותו. ושוב מחזיק בה יש לו חזקה:
בן שחלק. שנתן לו אביו חלקו בחייו והוא מחזיק בשדה אחת יותר על חלקו שנתן לו אביו ג' שנים וכן אשה שנתגרשה והחזיקה שוב בשדה בעלה ג' שנים:
הרי הן ככל אדם. ויש להן חזקה:
סד"א אחולי אהיל ליה. [119] היה הפירות דלא מערער ולא תהוי חזקה:

דף מז:

מגורשת ואינ' מגורשת. כגון זרק לה גט ספק קריב לו דבעלה חייב במזונותיה עד דיהיב לה גט ודאי ואיכא למימר [120] די"ל ספק מגורשת דאם איתא דגרשה אית ליה בהדה איבה ולא היה מייחד לה קרקע למזונות כי אם ממקום אחר יהיב לה מזונות בצמצום והויא חזקה:
וכולן. בין אומן ובין אריס וכל הני דלעיל שהביאו ראיה. עדות שקנו אותה קרקע ראייתן ראיה והוי חזקה:
לקח מן סיקריקון. זהו גזלן שאמרו לו בני אדם מחמת שהוא אנס שא קרקע זו והניחני

[119] אולי צ"ל הפירות שאכל הבן ולא מערער וכו'.
[120] אולי צ"ל ואיכא למימר דאין לה חזקה קמ"ל כיון דהתחיל בגירושין אית ליה וכו'.

וחזר ולקח מבעה"ב [121] שתפיש לו קנין הנגזל ללוקח שוב שהקרקע של סיקריקון מקחו בטל דבעל כרחיה אודי ליה ולא גמר ומקני ליה אלמא דראיה של גזלן אינה ראיה. ומשני הך ברייתא איצטריך למתני לאפוקי מדרב דאמר לא שנו דמקחו בטל אלא דאמר לו בעה"ב לך חזק בקרקע וקני מש"ה לא קני דלא מצי לאחזוקי בה משום דבעל כרחיה קאמר אבל אי כתב ליה בעל הבית שטר מכירה קנה:

קמ"ל. רב נחמן דאפ"ה לא קנה כדשמואל וכו':

אחריות. דלא מפיק ליה מידיה:

ורב ביבי מסיים בה משמיה דרב נחמן. להיכא דחזר ולקח מבעל הבית מקחו בטל דקרקע אין לו ללוקח אבל מעות שנתן יש לו:

בד"א. דמעות יש לו ללוקח כגון שאמרו עדים בפנינו מנה לו המעות לבעה"ב אבל אמרו העדים בפנינו הודה לו המוכר להסיקריקון ולא ראו נתינת המעות אפי' מעות אין לו דהאי דאודי ליה כדרב כהנא וכו':

אמר רב הונא. אי אמרו ואיימו לאיש תלוהו בעץ אי לא מזבין לו שדהו וזבין מחמת יראה זביניה זביני אע"ג דאנסוהו:

אי לאו דאניס. שאין לו מעות להוציא לצרכיו:

דף מח.

יקריב אותו. דלגבי עולה אותו יתירא הוא וקאמר מלמד דכופין אותו להקריב כשנדר. דניחא ליה דתיהוי ליה כפרה בקרבנו וגמר ומתרצה:

כופין אותו. ליתן גט לאותן שכופין אותן להוציא כגון מוכה שחין ובעל [פוליפוס] כו':

התם נמי סבר. האי מוכה שחין מצוה לשמוע דברי חכמים שגזרו כן ומתרצה. אלא סברא דכי אמר תליוהו וזבין דזביניה זביני דאגב אינסי' גמר ומקני:

גט המעושה. ע"י ב"ד ישראל כש':

תולה עצמה בעכו"ם [122] שאנס עצמה לגרשה. התם נמי נימא אגב אונסיה גמר בעל הבית ומקני ליה:

מודה שמואל היכא דיהיב זוז. דגמר ומקני ליה:

מאי איכא למימר. אמאי אפי' קרקע בדין הוא דיש לו דאגב אונסיה גמר ומקני. אין ודאי יש לו קרקע. והא דרב ביבי מימרא היא ואינה עיקר דאינה לא משנה ולא ברייתא כי אם מימרא בעלמא. והני מילי בשדה סתם. כלומר שאם כופהו בפירוש שימכור לו שדה

[121] אולי צ"ל שאמר לו הנגזל ללוקח לך חזק וקני והודה לו שוב שהקרקע וכו'.
[122] נראה דצ"ל שיאנס את בעלה לגרשה.

שלו משום הכי גמר ומקני ליה שדה שיתן לו שדה פחותה שלו. אבל אי אמר שדה זו מכור לי בפירוש אגב אונסיה אודי ולא גמר ומקני ליה:

דף מח:

דלא ארצי זוזי. שלא רצה לבדוק המעות אם טובות הן אם לאו משמע דמחמת כעס לא מעיין ולא גמר ומקני אבל ארצי זוזי זביניה זביני:

אבל הוה לי' לאישתמוטי. מיניה בשום ענין ומכר זביניה זביני:

תליוה. שאנסו האשה שתתקדש לו:

התינח דקדיש בכספא. דהיינו קדושין דרבנן משום הכי מצי לאפקועי רבנן מדרבנן. אבל קדיש בביאה בעל כרחה. [123] דביאה היינו קדושי דאורייתא והיא בעולת בעל מאי איכא למימר:

אמר ליה. אפי' הכי לא הוויין קדושיה קדושין משום דשויוה רבנן למאן דקדיש בביאה לבעילתו בעילת זנות דחוצפא קא עביד הואיל דתקינו קדושי כספא מצי לאפקועי קדושי ביאה:

אכינרא. על אותו עץ שכך נקרא שמו עד דזבין ליה קרקע שלו: אמודעא דבעל כרחו זבין: ואאשקלתא. זהו שטר מכירה שחתם עליו שמכרו: הכי קאמר אי לאו דחתם אמודעא מאי דחתם אאשקלתא שפיר חתם דזביניה באונס הוי זביני:

והיכי מצי רבה בר בר חנה למיחתם אמודעא מאחר דחתם אאשקלתא והאמר רב נחמן עדים שאמרו אמנה היה דברינו כגון שטר שכתוב כי פלוני לוה מפלו' מנה וחתומין עליו העדים אם אמרו העדים בפנינו לא הלווהו אלא נדר לו להלוותו והאמין לו הלוה למלוה שיקיים דיבורו ואמר לנו כתבו לו שטר שלוויתי ממנו מנה אבל אנו לא ראינו ההלוואה והלוה טוען לא הלוני שוב. אינן נאמנים דודאי לא הוו משווי נפשיהו רשיעי דחתמי שטרא אי לא חזו ההלואה. מודעא היו דברינו. כלומר אע"פ שחתמנו על שטר המכירה שמעיד שברצונו מכר אעפ"כ יודעים אנו שאנוס היה ואין נאמנין והיכי מצי חתים רבה אמודעא. והכי משמע השתא דמאי דאמרין מודעא היו דברינו דחתמי נמי אמודעא. ומשני הני מילי דאין נאמנין להיכא דאמרי עדים על פה יודעין אנו שבאונס מכר דודאי לא אתא על פה ומרע לשטר דכתוב ביה דברצון מכר אבל אי כתבו המודעא בשטר וחתומה הויא מודעא דאתי שטר מודעא ומרע ליה לשטר מכירה ומשום הכי

[123] עי' בפירשב"ם כאן בד"ה תינח.

שפיר חתם רבה בר רב הונא אמודעא שבשטר ואי לאו דחתים אמודעא מאי דחתים אאשקלתא שפיר חתם:

דף מט.

מאי טעמא מודעא היו דברינו נאמנין. דזה מודעא ניתן ליכתב שטר מסירת מודעא וניתנה נמי ליחתם ואפי' הכי יכולין לחתום עדי מודעא גופייהו על שטר מכירה ונאמנין. והאי שטר אמנה לא ניתן ליכתב כלומר מאחר שחתמו על השטר שכתב בו פלוני לוה מפלוני מנה ודאי משמע דאי לאו דחזו דהלוהו לא הוו חתמי והשתא אי הוו כתבו בשטר אחר אמנה היו דברינו הוו מיחזו עדים שקרים. הלכך אין נאמנין דלא ניתן ליכתב דאין אדם משים עצמו רשע לחתום שקר:

פיס'. אין לאיש חזקה בנכסי אשתו של מלוג דאם החזיק לבדו בנכסים ג' שנים אין לו חזקה. פשיטא דלא הוי חזקה דכיון דנכסי מלוג משתעבדי ליה לפירי פירי הוא דקאכיל ואין הגוף שלו ואין לו חזקה:

אין לי בנכסיך. דמשמע לגמרי דהשתא לא אכיל לפירי וסד"א הואיל דכתב לה הכי והחזיק בנכסיה תיהוי חזקה קמ"ל דלא דמציא למימר נחת רוח עשיתי לבעלי שלא מחיתי בנכסיו:

לא אמר כלום. דהא חזינן דמתעסק בה וברשותו הוי:

ועודה ארוסה. דעדיין לא היו נכסיה ברשותו:

דף מט:

ממקום אחר. כגון נכסי מלוג דאשתו:

איני ניזונית. איני מבקשת ממך מזונות ואיני עושה לך מלאכה. שתיקנו חכמים מזונותיה תחת מעשה ידיה ופירות נכסי מלוג שלה תחת קבורתה. ואם מתנה איני מבקש מפירותיה ואיני קוברה שומעין לו. וכיון דכתב לה הכי ואפי' הכי מחזיק בעל בנכסיה ס"ד תיהוי חזקה קמ"ל דלא דיכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי ששתקתי ומקשי' הא ראיה יש. כלומר חזקה אין לאיש בנכסי אשתו הא ראיה יש לו דאי מייתי בעל ראיה שטר דזבנה ניהלי':

[תימא] דנחת רוח עשיתי לו. שפייס ממני למוכרה לו ולא גמרתי בלבי להקנותה לו:

לא נצרכה. דמצי למימר נחת רוח עשיתי לבעלי ומקחו בטל:

באותן ג' שדות אחת שכתב לה בכתובתה. שהיתה לו שדה גדולה ששוה יותר משיעור כתובה וכתב לה שתגבה שיעור כתובתה מאותה שדה ואחת שיחד לה בכתובתה ששוה

כנגד כתובתה שתגבה ממנו כתובתה. ואחת שהכניס לה שום משלו לתוספת כנגד נדונייתה. דהיך ג' שדות שייחד לה בעלה אם מביא הבעל ראיה שמכרה לו אינו כלום דיכולה למחות ולומר נחת רוח עשיתי לבעלי. ומקשי' למעוטי מאי שאם [124]מירי ומכרה היא דמקחו קיים. אילימא למעוטי שאר נכסים דידיה כל שכן. הוא דמקחו בטל דמצית למימר נחת רוח עשיתי לבעלי דאי לא שבקתיה למזבן ליה מנכסיה מידי הויא ליה לבעלי איבה בהכי. דאמר לי להכי את מקנטת אותי שאין את מנחת לי למכור כלום כדי שאגרשך ותטול כתובתך מהן או רצונך שאמות בחייך כדי שתטול כתובה מהן ולהכי לא מחיתי ומכרו בטל:

דף נ.

אלא למעוטי נכסי מלוג. שאם מכרן הבעל בפניה ושתקה מקחו קיים דאין יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי משום הואיל דהגוף שלה ולא של בעל איבעי לה למחויי: והאמר אמימר איש או אשה שמכרו נכסי מלוג לא עשו ולא כלום: דאמר כר' אלעזר:
ופסק עמו. המוכר ללוקח:
ראשון ישנו בדין יום או יומים. שאם הכהו ומת לאחר יום או יומים לא יוקם:
שני. אם הכהו בתוך אותן ל' יום אע"פ שמת לאחר יום או יומים יהרג המכה ובעבד כנעני (גר) קמיירי:
קסבר. ר' מאיר להכי ראשון ישנו בדין יום או יומים משום דסבירא ליה קנין פירות שיש לו בעבדות ל' יום (דהיינו) כקנין הגוף דמי מה קנין הגוף כשהוא עבדו לגמרי וחבל בו דישנו ביום או יומים כן הכי נמי קנין פירות:
ר' יהודה אומר. אם חבל בו שני באותן ל' יום ישנו ביום או יומים מפני שהוא כספו שקנאו:

דף נ:

וספק נפשות. להקל דמספקא ליה אי כקנין הגוף דמי אי כקנין פירות:
להקל. דלא יוקם (העבד) דהיינו קילותא דתרוייהו ישנן בדין יום או יומים ולא יוקם.
ר' אלעזר אומר וכו'. דאינו לא של זה לגמרי ולא של זה לגמרי והכי נמי סבירא ליה לאמימר דשניהן אם מכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום משום דאין לאשה בפירות

[124]אולי צ"ל שאם מודה האשה שמכרה לו דמקחו קיים.

כלום ולאיש אין בגוף הקרקע כלום אבל אי זביני תרוייהו לעלמא אי נמי היכא דזבנה איהי לדידיה הוו זביניה זביני ולעולם ראיה בעי:
כי כספו הוא כספו המיוחד לו. וזה עבד אינו מיוחד באותן ל' יום לא לזה ולא לזה:
פיס' האמר רב אשת איש צריכה למחות. במי שמחזיק בקרקע שלה אלמא דיש לו חזקה בנכסיה אם לא מיחתה:
במאן. צריכה למחות:
אילימא באחר. שמחזיק בנכסיה:
והאמר רב אין מחזיקין בנכסי אשת איש. אע"ג דאכלה שני חזקה לא הויא חזקה דמגו דיש לה בעל סמכה עליה ולא מיחתה:
וכגון שחפר בה בורות שיחין ומערות. דמזיק לה לארעא דבעל אין לו בנכסי אשתו אלא פירות בלבד ולא לחפור בה כלום הלכך אם חפר בה צריכה למחות ואם לא מיחתה החזיק בהן:
והאמר רב נחמן אין חזקה לנזקין. לומר הרי שימשתי בזה נזק כמה שנים ושלי היא הקרקע ואמאי צריכה למחות:
אימא. הא דאמר רב נחמן הכי אין דין חזקה לניזקין דלאלתר הויא חזקה אם ראה ולא מיחה ולא צריך ג' שנים ומשום הכי צריכה למחות לאלתר בחפר בה:
איבעית אימא הא דאמר רב נחמן אין חזקה לניזקין בקוטרא ובית הכסא. דאפי' שתיק אינש לא מחיל אבל בורות שיחין ומערות אם לא מיחתה והחזיק הבעל הוי חזקה:
ורב יוסף אמר לעולם באחר. ודקשיא לך אין מחזיקין כגון שאכלה מקצת שני חזקה בחיי בעלה כשהיא אשת איש וג' שנים לאחר מיתת הבעל דבתר דמית ליה לא סמכא דעתה על בעלה והיה לה למחות ומיגו דאי בעי אמר לה מינך זבינתה ואכלתיה שני חזקה כי אמר לה נמי זבינתה לבעלך וזבנה ניהלי מהימן דהיינו דקאמר רב אשת איש צריכה למחות כלומר אשת איש שהתחיל אחד להחזיק בנכסיה בחיי בעלה ומת בעלה צריכה למחות שוב שלא יחזיק לאחר מיתת בעלה ג' שנים:

דף נא.

דייני גולה. שמואל וקרנא:
הדר ביה מר משמעתא. דאמר לעיל האמר רב אין מחזיקין:
מסתבר טעמייהו אמרי. משום דס"ל כתירוץ דרב יוסף דאמר לעולם באחר וכו':
פיס' מזוני הוא דקא אכלה. ולא משום דמוחזקת היא בה:

לא צריכא כגון דיחד לה ארע' אחריתי למזונותי'. והחזיקה באחרת אפילו הכי לא הויא חזקה דבעל גבי אשתו שתיק:

הא מייתי ראיה. דזבנה ניהלה יש לה חזקה אמאי נימא הבעל משום הכי זבינתה ניהלה כדי לגלויי לי זוזי דחזו לה דהות מטמרא מינאי ולהכי זבינתה ניהלה ולא משום מכירה גמורה דהא מה שקנתה אשה קנה בעלה. ש"מ מדלא מצי למימר הכי איכא למישמע מינה דהמוכר שדהו לאשתו קנתה ולא אמרי' לגלויי זוזי הוא דבעי ואי מייתא ראיה הויא חזקה. לעולם המוכר לאשתו [125] קנתה ולא אמרי' לגלויי זוזי הוא דבעי. והאי דדייקת הא ראיה יש לה היינו בשטר מתנה דאי מייתא ראיה דיהבה לה במתנה ראייתה ראייה: בתחומא. בבית המדרש:

אמר ליה. המוכר שדהו לאשתו וכו' ולא אמרי' לגלויי זוזי בעי:

אמר ליה מאי מעלייתא. פשיטא דקנתה:

דל זוזי מהכא. דאפי' לא יהבה ניהליה זוזי אפי' הכי קנתה בשטר דקא גמר ומקנה לה בשטר. דתנן כו' בכסף בלא שטר ובשטר בלא כסף ולא מצי למיהדר בהן:

עד שיתן דמים. [126] ואי אמרי' הכא לא קנתה היינו טעמא משום דלגלוי זוזי בעי. ומקשי' ולא. דלא קנה עד דיהיב זוזי. ומתיב וכו' הרי זה מכורה ונתונה. ואע"ג דלא נתן דמים אלמא משום דנתינת השטר קנה. הכא נמי דל זוזי מהכא ותקני בשטרא:

במוכר שדהו מפני רעתה. שאין בה תועלת ומחמת שהיא רעה קא גמר ויהבה ניהליה אע"ג דלא קיבל דמים. אבל בעלמא לא קנה עד שיתן דמים. והכי נמי במוכר שדהו לאשתו לא קנתה דמצי אמר לגלויי זוזי הוא דעבדי משום הכי איצטריך להו למימר בתחומא דקנתה ולא מצי אמר לגלויי זוזי עבדא. ורב ביבי מסיים בה משמיה דרב נחמן דהמוכר שדהו לאשתו קנתה משום האי טעמא משום דבמתנה ביקש ליתן לה ולמה כתב לה בלשון מכירה כדי ליפות כחה דדעתו קרובה אצלה. דבשטר מכירה כותבין בו אחריות. ובמסכת קדושין כתב רב אשי אמר במתנה בקש ליתן לו וכו' וקאי אמוכר שדהו מפני רעתה:

אין להן עליו כלום. דפטור מלשלם:

מאי טעמא לאו משום דאמרינן לגלויי זוזי הוא דעביד דלוה מהן ולא גמר לפרוע להן. ומקשי' לרב נחמן דאמר לא אמרינן לגלויי זוזי עבד. לגבי הלואה שאני דלא גמר לשעביד נפשיה למיהוי עבד לאשתו או לעבדו. דמידע ידע דעבד לוה לאיש מלוה ולא עבד אלא דבעי לגלויי ליה זוזיהו:

[125] נראה דצ"ל לא קנתה דאמרינן דלגלויי זוזי וכו'.

[126] נראה דצ"ל ומשו"ה אי אמרינן דקנתה היינו טעמא משום דלא אמרינן לגלויי זוזי בעי.

דף נא:

וכל גדולי הדור אמרו. ודאי קנתה דלא אמרינן לגלויי זוזי עבד משום דבמתנה בקש ליתן לה:
ובעל אוכל פירות. כנכסי מלוג:
קנתה ואין הבעל אוכל פירות. משום דכולה שדה בין גוף ובין פירות יהיב לה:
שבק מר רברבי. דהיינו רב ורב הונא דאמרי לעיל דקנתה ובעל אוכל פירות:
ועבדת כזוטרי. כר' אלעזר דהוה תלמידיה דרב:
כרברבי. ר' יוחנן:
תרתי. קאמר והלא חדא סתרא לאידך דאי לא קנתה אמאי איצטריך למימר הבעל אוכל פירות אפי' גוף הקרקע נמי שלו הוה:
במעות טמונים. שמטמנת ממנו לא קנתה והכל שלו משום דלגלויי זוזי הוא דעבד. אבל במעות שאינם טמונים קנתה והבעל אוכל פירות:
לא מן הנשים וכו'. דאיכא למימר גונבין לבעליהן ולאדוניהם:

דף נב.

קבל פקדון מן הקטן. אין יכול להחזיר לו לפי שאין יד לקטן אלא יעשה לו ממנו סגולה ויחזיר לו כשיגדל:
וכולן. בין נשים ועבדים ותינוקות:
שאמרו בשעת מיתתן של פלוני הן הפקדון יעשה כפירושן. ויחזיר לאותו פלוני:
ואם לא פירשו יעשה. [127] מי שהפקדון בידו פירוש לפירושן שהן היו צריכין לפרוש. ושל אשה יחזיר לבעל ושל עבד יחזיר לאדונו:
הני כיפי. עגילים:
דמרתא. של אשת פלוני:
ובני ברתא. של שתיהן הוה:
אי מהימנא לך. שלא גנבה מינך כלום:
עשה כפירושה. ותן להם:
אי אמידא לך. שאותה שהיא אומרת עשירה ומפקדת פקדוני' עשה כפירושה:
ואי לא עשה פירוש לפירושה. ויהיה שלך:
ספר תורה. כי היכי דלא מיכליא קרנא:

[127] עי' ברשב"ם ויש מפרשים וכו' כלומר אם לא פירשו בשעת מיתה וכו' ונראה דכוון לפי' רבינו ז"ל.

פיסקא ולא לאב בנכסי הבן. בנכסים שקנה הבן:
ואפילו חלקו. שהאב תופס לעצמו מה שקנה והבן תופס מה שקנה ושב והחזיק זה בשל זה לא הויא חזקה משום דאבא לגבי ברא וברא לגבי אבא אחולי אחלי הפירות זה לזה:
רבא אמר חלקו לא אמרינן דלא הויא חזקה דודאי הויא חזקה משום דהבן שחלק הרי הוא כשאר כל אדם:
מהורמיז ארדשיר. שהוא מן כרך שולטניות דארדשיר:
אונות. כוחות כגון הרשאות:
ושטרות. דהלואות ומכירות:
מבית אבי אמא. שאינן בני אם אחת:
ואמר שלי הוא. רב אמר עליו להביא ראיה שאף ע"פ שנכתבין על שמו כיון שלא חלק והוא נושא ונותן בממון כולו הרי הן בכח האחין ועליו להביא ראיה שהוא רוצה להוציא ממון מחזקתו:
ושמואל אמר. כיון דנכתבין על שמו והוא תפוס על האחין להביא ראיה שלא יהא כדבריו:
אבא. קרי לרב:
על האחין להביא ראיה. שאין מוציאין מיתומים אלא בראיה:
מתקיף לה רב פפא. וכי היכי טענינן בשביל יתמי מאי דלא מצי אבוהון למטען. דאילו הוה אבוהון קיים עליו היה להביא ראיה ולא על האחין ואנן היכי מטענינן ליתמי דלימרו דעל האחין להביא ראיה בשביל דאינון יתמי:
והא רבא אפיק זוגי דסרבלא. מקטורן כפול וכו' מיתמי. דהיינו דברים העשוים להשאיל ולהשכיר דאע"ג דאמרי לקוחות הן בידי משום דאילו הוה אבוהון קיים לא מצי טעין לקוחות הן בידי אינהו נמי לא מצי טעני וקשיא:

דף נב:

אמר רב חסדא לא שנו. הא דאמרן דאינו נאמן דעליו להביא ראיה שהן שלו אלא שאין חלוקין בעיסתן. כלומר שעדיין לא חלקו ירושתן ואוכלין יחד מעיסה אחת:
אבל חלוקין בעיסתן. שכבר חלקו ואעפ"כ נושא ונותן בחלקם ודאי על האחין להביא ראיה דאינו שלו דאי לא מייתו ראיה [128] מוחזק זה בזה דאימור מעיסתו קיבץ. כלומר ממזונותיו צמצם וקיבץ ממון ועשה אלו אונות ושטרות ולהכי כתובין על שמו:

[128] צ"ל אין מוציאין מחזקתו דמוחזק זה בזה.

בעדים. שיודעין שהם שלו:
בקיום דשטר. שאם קיימו בית דין אלו שטרות על שמו דכתבי הכי שטרא של פלוני נפק לקדמנא ודאי שלו הן דבית דין לא הוי מקיימי על שמו אי לא דבקיאי דהן שלו:
הא רב ושמואל הא רבה ורב ששת. כולהו גילו טעמיהו בדבר זה:
מר כמאן סבירא ליה. כלומר מה דעתך בזה:
וכן אשה אלמנה שנושאת ונותנת בתוך הבית. של יתומין דעדיין לא נסתלקה מהם:
שנפלו לי מבית אבי אמא. והוא הדין שנפלו לה מאביה עצמה לאחר מיתת בעלה דהכי יכולה למימר:
אימא לא גזלה מיתמי. ותהא מהימנא ועל היתומים לאיתויי ראיה. קמ"ל דאפי' הכי לא מהימנא אי לא מייתא ראיה:
פיסקא במה דברים אמורים. דצריך חזקה ג' שנים:
במחזיק. כלומר כגון כל הני דאמרן לעיל דזה המחזיק טוען לקחתי והמערער אומר לא מכרתי דאינו מודה לו אבל היכא דמכר או נותן מתנה צריך כל אחד להחזיק בחלקו כדי שלא יהיו יכולין לחזור בהן. וכן המחזיק בנכסי הגר שמת אינן צריכין ג' שנים לחזקה. אלא נעל שסתם פתח כל שהוא או פרץ בו מעט או גדר כל שהוא לאלתר הוי חזקה:
בקדושין דבי לוי. במסכת קדושין בבית המדרש של לוי:
בפניו לא צריך למימר ליה לך חזק וקני. כלומר אם המקבל הוא שם בפני הנותן לא צריך למימר ליה הנותן לך חזק וקני אע"ג דלא קאמר ליה אי מחזיק מקבל בנעל וגדר כל שהוא קני. אבל שלא בפניו כגון שהקרקע בעיר אחרת אע"ג דמחזיק המקבל לא קני עד דאמר ליה המוכר לך חזק וקנה:

דף נג.

במתנה היאך. צריך למימר ליה לך חזק וקנה או לא. מי אמרינן בעין יפה נותן וקנה המקבל אע"ג דלא אמר ליה לך חזק וקנה:
גדר גדר. שהיה קרוב לעשרה והשלימו המקבל לעשרה:
שיכנס ויצא בה. דרך אותה פירצה הויא חזקה: דמעיקרא כשגדרה הנותן הוו סלקי ליה אינשי על אותו גדר ועכשיו הגביהו זה מקבל דלא יכלי אינשי למיסלק לה:
טובא עבד. ואמאי קרי ליה כל שהוא:
אי נימא נתן דסכר מיניה מיא. כלומר שראה מים שהיו באין דרך חור אחד לשטוף את השדה ונתן צרור באותו חור כדי שיעכב המים שלא ישטפו את השדה:

נטל דאפיק מיא מיניה. שהיה כל השדה מלאה ולא היו יכולין לצאת ממנה ונטל זה צרור אחד מפאת השדה ויצאו המים דרך נטילת הצרור:
האי מבריח ארי. כלומר מה חזקה הויא זו הא מצי למימר ליה הנותן או אחד מן האחין מצוה עבדת שהצלת נכסי כי כן חובה לבר ישראל להציל ממון חבירו ולא הויא חזקה:
אלא נתן צרור דצמד לה מיא. שהיתה שדה בית השלחין דצריך לה מים הרבה וצמד לה. שסכך בצרור דרך צאת המים שלא יצאו מן השדה ולא סגי לה בלי מים:
נטל דפתח לה מיא. שנטל צרור א' ועשה דרך למים ליכנס דרך נטילת אותו צרור דבענין זה ודאי [הוי] חזקה:
ב' שדות. של נכסי הגר:

דף נג:

לקנות אותה ואת חברתה. דלא החזיק אלא באחת ובעי למיקני מהחזקת האחת שתי השדות דסבר הואיל והמצר עולה לשתיהן כשדה אחת דמי. אעפ"כ לא קני אלא אותה שהחזיק בה:
לקנות את חברתה. כלומר דלא נתכוין לקנות אותה שהחזיק אלא חברתה:
אף אותה. שהחזיק בה:
לא קנה. משום דלא נתכוין לה כל שכן חברתה דלא קנה:
לקנות אותו ואת הפנימי. בחזקת החיצון דסבר הואיל ואית ליה דרך החיצון לא צריך להחזיק אלא בחיצון ובההוא חזקה אקנה שתיהן. אפילו הכי לא קני אלא חיצון:
החזיק בו לקנות את הפנימי דהחזיק בחיצון ולא נתכוין לקנות החיצון אלא בחזקת חיצון סבר לקנות פנימי. לא תימא דפנימי לא קנה הואיל דלא החזיק בו. אלא אף חיצון דאחזיק לא קנהו הואיל דלא נתכוין לקנותו אלא לפנימי. החזיק בפנימי והי' קמכוין ומבין לקנות אותו ואת החיצון קנה שתיהן הואיל ויש דרך לפנימי על החיצון. החזיק בפנימי ולא לדעת לקנות את הפנימי אלא לקנות באותה חזקה את החיצון. אף פנימי לא קנה וכל שכן חיצון דמאחר דלא קנה פנימי לא קנה חיצון:
לבני בעלמא הוא דאפיך. כאדם שמהפך לבנים ממקום למקום דלא חשוב עיקר בנין כ"ז שלא העמיד הדלתות כדאמר נעל דהיינו עיקר:
סיוד. בסיד:
וכיור. צייר בו ציור אחד בכותל מן הסיד על שמי קורה כמו שעושין בפלטין וכנגד הפתח הוי חשוב דניכר: המציע מצעותיו של נכרי בנכסי הגר אע"ג דלא הוי לא נעל ולא גדר הוי חזקה:

ואנהר לעיינין. שהראה לנו ראיה לדבריו מן המשנה דחזקה כל שהוא הויא חזקה:
הגביהו העבד לרב קנאו. דהיינו קצת שימוש:
ה"ק אגבהיה איהו לרביה קנייה. דהיינו חזקה דקצת שימוש:
הגביהו רבו לעבדו. היינו טפי עיקר מחזקה דהגבהה קונה בכ"מ אפי' ברשות של חבירו ואפי' לא שכר המקום:
(נוסחא א') ואם שכר מקומו והגביהו והניחו שם קונה. לפת בפילי ארעא דגר. ששתל לפת בארעיה דגר בנקעיה דבאותה שעה לא שבח דליהוי חזקה:

דף נד.

דפשח דיקלא. שעוקר קצת הענפים של דקל של גר:
אדעתא דדיקלא. אם לצורך הדקל מתכוין שיגדיל יותר וישביח הוי חזקה וקני:
אם לצורך חיותא. להאכיל הענפין והלולבין לבהמתו לא קני הדקל:
דזכי זכיא. שמכבד ומזכי את השדה אדעתא דארעא כדי שתהא נוחה לחרוש ולזרוע קני:
אבל אם אדעתא דציבי. ללקט העצים להסקה לא קני:
דתקיל תיקלא. למשוי קרקע השדה:
אדעתא דארעא. שתהא נוחה לחרוש ולזרוע קני:
אדעתא דבי דרי. לחבוט שם חטים:
מוליא. תל:
נצא. חריץ:
שקל מוליא במוליא. שנוטל ראש המוליא ונותן סביב התל כדי להרחיבו. נצא בנצא שנוטל מצידי הגומא ומשליך למטה בקרקעית' כדי להשוותה ולהרחיבה [129] היינו אדעתא דארעא. [130] כמו אמת המים שמשקה בכל השדה:
פתח תרי בבי. שפעמים סוכר האחד ומוציא המים באחר היינו אדעתא דכוורי:
בתפשיחא. בנכסי הגר ולא היתה לנקות כל האילן ביחד אלא כדאמר לעיל:
אתא חד גברא רפק ביה. חפר תחתיו שעידרו כמו שחופרין תחת האילנות:
אלא בצורתא. בציור שצייר בכותליה:
המסוימת. המסומנת שניכרת בין השדות שהמצרים גבוהין סביבה והיא של גר:
ניכוש. חפירת יד:

[129] עי' בתוס' מו"ק דף י ע"ב ד"ה מוליא שכ' דכ"ה גי' רב אלפס דמוליא במוליא אדעתא דארעא ואכן בשם רבינו כתבו להיפך וצ"ע:
[130] נראה דחסר כאן וצ"ל האי מאן דפתח מיא. כמו אמת המים וכו':

דף נד:

ושאינה מסוימת. אלא בקעה גדולה היא:
עד כמה. קנה בה:
תיירא דתורי והדר. כלומר כמו שהולך צמד בקר של מחרישה בתלם וחוזר ועושה תלם אחר כשיעור אותן שני תלמים קני ולא יותר:
כל המחזיק בהן זכה בהן. כגון שאם מכר עובד כוכבים שדהו לישראל אחד ונתן לו מעות ובא ישראל אחר והחזיק בה קודם שיכתוב לו שטר זכה בהן זה שני ובלבד שיחזיר מעותיו לראשון:
מי אמר שמואל הכי. דהאי שני זכה בלא שטר:
והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. דכל מי שבא מחמת עובד כוכבים יש לידון בדין מלכות:
אלא באיגרתא. בשטר:
בדורא דרעוותא. בכפר של רועים:
התם באגי מטמרי. שדות טמונות היו בידי עובדי כוכבים שהיו מבריחין מן המס ואמטיל להכי לא הוי צריך למיקני מינייהו בשטרא דלא הוו דידהו לגמרי אלא משועבדים הן למס המלך. והואיל ורצו להבריח המס יכול להחזיק בהן מי שירצה בדינא דמלכותא ובלבד שיתן המס של שדה דהיינו טסקא. אבל בעלמא דלאו באגי מטמרי אימא דלא קני המחזיק בהן אלא בשטר:

דף נה.

בארישתא דפרסאי. דחזקה של פרסיים לא הויא חזקה אא"כ החזיק ארבעין שנין:
הני זיהרורי. בעלי נחלות:
דזבין ארעא לטסקא. שקנו שדה של אדם שנטלוה ממנו מחמת שהבריח מס שלה:
זביניה זביני. משום דדינא דמלכותא דינא דאמר דמאן דיהיב טסקא ליכול ארעא. אבל שדהו של אדם שנטלוה ממנו בשביל שלא נתן כרגא. מס גולגלתו אינן רשאין לקנות משום דכרגא אקרקף גברי מנח. כלומר ראש האיש עצמו משתעבד לכרגא ולא שדהו דלא היה להם ליטול שדהו בשביל מס הכרגא:
אפי' שערי דכדא משעבד לכרגא. וכ"ש שדהו. ואפי' מכרו שדהו מפני הברחת כרגא הויא מכורה:

א"כ בטלת ירושת בנו הבכור. וא"כ הוא דכל נכסין משעבדי לכרגא אפי' שערי דכרא א"כ כל זמן דלא יהב כרגא אינן מוחזקין נכסיו בידו וא"כ לא יירש מהן הבכור פי שנים משום דאין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק:

אי הכי אפי' טסקא נמי. אם מת ולא יהב טסקא אינה מוחזקת הקרקע בידו א"כ אין הבכור נוטל פי שנים בה:

אלא דיהב טסקא ומית בו ביום. בההוא יומא מצי שקיל פי שנים דמההוא שעתא דיהב טסקא וכרגא הוחזקו בידו:

ואמרו לי הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. דאמר אפי' שערי דכדא משעבד לכרגא: ולא היא. אין הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע. והאי דקאמרי ספרי דהלכ' כוותיה לאוקמי מלתא הוא דבעי. כלומר להחזיק דבריהן לפי שהן רגילין לכתוב שטרי מכירה לאותן הלוקחין מן המוכסין דגבו ארעא לכרגא ומש"ה אמרו הלכה כוותיה כדי לקיים שטרי כתיבתן להרבות שכרן ולעולם אמרי' אין הלכה כרב הונא:

פרדכת מסייעא מתא. אדם בטל דלית ליה שדות לעסוק בהן ואין מתעסק בשום דבר אלא בבטלנות היינו פרדכת. מסייעא מתא. שצריך לו לאותו פרדכת ליתן חלקו בעול בני העיר לשעבוד שר העיר:

וה"מ. דצריך ליתן חלק:

דאצילתיה מתא. שהצילוהו בני העיר בדבריהם מיד השר שאמרו לשר אין לזה כלום ליתן לך ושמע להן והניחו על פיהן וניצל על פיהן. חייב לסייעם:

אבל אנדיסקי. היינו שר העיר מעצמו נותן לו לאותו פרדכת שאמר איני חושש ליקח מזה כלום סייעתא דשמיא הוא דרחמי עליה ואינו צריך ליתן עמהם לסייעם:

המצר. זהו חריץ או גדר העשוי סביב השדה להיכרא בין שדות אחרות:

והחצב. שם אילן ואין נוטין שרשיו לכאן ולכאן אלא במקום שנוטעין אותו יורדין עד התהום ומש"ה נוטעין אותן על הגבולין בין שדה לחבירתה לפסוק. ומש"ה אמר מפסיקין בנכסי הגר [שאם הי'] באחת משדות הגר מופסקת בין כל אחת במצר או בחצב לא קנה אלא עד מקום המצר או עד מקום החצב:

אבל לפאה ולטומאה לא. אין מפסיקין. כיצד לפאה שאם היה מצר או חצב בשדה אינו מפסיק שיהא צריך להניח שתי פאות משום אותו הפסק אלא יקצור כל השדה ויניח פאה אחת על כולו ולטומאה נמי אינו הפסק. כיצד כדמפרש לקמן הלכתי למקום הלז בשדה זו והטומאה היתה ממצר להלן או מחצב להלן ואמר איני יודע אם נכנסתי

למקום הטומאה מעבר למצר או לחצב אמרי' דספיקו טמא דלא הוי הפסק לטומאה האי מצר וחצב:
אפי' לפאה ולטומאה. הוי הפסק האי מצר וחצב כדתנן אלו מפסיקין לפאה [131] ולשדו' דצריך להניח שתי פאות דכשתי שדות דמי:
שלולית. כעין אמת המים ומקום שמי גשמים שוללין שם:

דף נה:

דרך היחיד. היינו מצר שבין שדותיו כשהולך בו משדה לשדה:
דרך הרבים. היינו מצר שבין שדהו לשדות של רבים:
שביל. שביל ממש אלא של יחיד קצר ושל רבים רחב:
הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים. דבימות הגשמים מונעים דריסת הרגל מן השדות משום דזרועין [132] ואותו שביל דמפסיק דמונעין לא חשיב אא"כ הוי קבוע בימות החמה ובימות הגשמים. קאמר מיהת דרך היחיד דהיינו מצר דמפסיק לפאה וה"ה לחצב:
טומאה. נמי מפסיק מצר וחצב דתנן הנכנס לבקעה בימות הגשמים מש"ה נסיב ימות הגשמים כדאמרן דבימות הגשמים מונעין דריסת הרגל והוי כרה"י וקי"ל ספק טומאה ברה"י ספיקו טמא דגמרינן מסוטה ואפ"ה אם אמר הלכתי למקום הלז בבקעה זו והטומאה היתה מעבר למצר או לחצב ואמר איני יודע אם נכנסתי למקום הטומאה שמעבר לחצב ר"א מטהר דהוי הפסק:
אבל לשבת לא. דלאו הפסק לשבת דלא הוי כשתי רשויות:
רבא אמר. אפי' לשבת הוי הפסק כדאמר לקמן אפי' פיסלא:

דף נו.

לרשות אחת שתיהן. כגון מרה"י לרה"ר חייב דמצטרפי:
לשתי רשויות פטור. היינו לשתי רשויות כגון אם היה עומד בבית דיש לו שני פתחים אחד פתוח לרשות הרבים ואחד פתוח לרשות אחר והוציא חצי גרוגרת בפתח זה וחצי גרוגרת בפתח זה:
אמר רבה. היכא אמרי' לשתי רשויות פטור הוא שיש חיוב חטאת ביניהן כגון מקום שהוא רה"י בין אלו ב' רשויות הרבים כגון עמוד גבוה י' ורחב ד' מפסיק בין אלו ב'

[131] נראה דצ"ל לשני שדות.
[132] לכאורה צ"ל ואותו שביל דמונעין ממנו בימות הגשמים לא חשיב להפסיק אא"כ הוי קבוע וכו'.

רשויות הואיל דהוא מקום חשוב שאם היה מוציא גרוגרת שלם ביחד מתוכו לרה"ר חייב חטאת להכי יש לו כח להפסיקו כשהוציאן לחצאין דפטור:
אבל כרמלית לא. הוי הפסק ומצטרפין וחייב:
אפי' פיסלא. הוי הפסק לשבת ולא מצטרפי:
פיסלא. היינו חתיכה של עץ שנמוכה מי' ואינה רחבה ד' דהיינו כל שהוא כעין מצר וחצב:
רשות שבת כרשות גיטין דמי. מה לענין גט מפסיק שאם זרק לה גט על הפיסלא והיא עומדת על הקרקע או עומדת על הפיסלא וזרק הגט על הקרקע אינו גט עד שיהיו היא וגיטה במקום אחד כך מפסיק נמי לענין שבת בין שני חצאי גרוגרת לפוטרו:
אין שם לא מצר ולא חצב. בנכסי הגר והחזיק בה אחד במכושו:
מאי. עד היכן קנה: כל שנקראת על שמי של גר זכה: היכי דמי נקראת על שמו:
כל היכא דקרו ליה בי גרגותא דפלניא גר. כל השדה שהיה משקה הגר מבורו זכה זה בה:
שבו תיחם. בין איש לחבירו:
לא מנה יהושע בספרו. אלא עיירות העומדות על הגבולים של א"י מכלל דאחריני הוי טובא שלא היה יכול להזכירן:
קיני וקניזי וקדמוני. דכרת הקב"ה לאברהם אבינו. פטור ממעשר דלא ראם משה דאינן מז' עממין והיינו נמי דרבי מאיר ור"י ור' שמעון:
פיסקא שנים. מעידים אותו בראשונה. שאכלה שנה ראשונה:
ושנים בשנה שניה ושנים בשלישי' ונמצאו זוממין. משלשין ביניהן. כל כת משלמת לו שליש דמי הקרקע:

דף נו:

שלשה אחין. מעידין כל אחד שאכלה שנה:
ואחד. עד נכרי:
מצטרף. להעיד עמהן עם כל א' וא':
הרי אלו ג' עדיות. שכל מה שמעיד את זה אין מעיד את זה וכשר הוא העדות:
והן עדות אחת. הואיל וכל אחת מצטרף עם זה נכרי אם הוזם זה נכרי או אחד מן האחין שמצטרף עמו בטל כל העדות של חזקה זו הואיל וזה נכרי מעיד עם כולן ומשלמין בין ארבעתם:
על פי שנים עדים יקום דבר. שלם ולא חצי דבר וזה השנים אין מעידין אלא שליש דבר:
ורבנן דמתני' דקא סברי ה"ז חזקה [דבר] ולא חצי דבר מאי עבדי ליה למעוטי מאי:

האי חצי עדות. דאחד בלבד אמר בגבה:
אלא שנים אמרו אחת בגבה. היינו שנים מעידין חצי דבר וכן נמי שנים אומרין אחת בכריסה דלא מצרפינן לסהדותייהו דהאי כת דמעיד על נימא אחת בלבד אכתי משוו לה קטנה. וכן נמי כת אחרת משוו לה קטנה ולא ידעת איזו חזיא ברישא:
אחד אומר. שזרעה לאכלה ג' שנים חטים וא' אומר שעורין אכלה ג' שנים הרי זה חזקה:
בין חטי לשערי לא דייקי. אינשי ועדותן עדות והויא חזקה:

דף נז.

אחתימת ידא דאידך. דמית:
היינו מתני'. דא' יכול ליצטרף עם אחין להעיד:
התם. במתני' לא נפיק. אלא פלגא ממונא אפומי דאחי ופלגא אפומא [דאחר]:
הכא נפיק נכי ריבעא אפומא דאחי. שאותו אח הנחתם מעיד על חצי הממון ואח השני ואחד מעידין על חתימת המת נמצא אח שני מעיד על רביע הממון והאחד שעמו מעיד על הרביע:
פיסקא היה מעמיד בהמה. בחצר חבירו:
או מעמיד תנור וכירים וכו'. אלו דבר המטלטל הן אינה חזקה דהואיל דלא קביע לא קפיד בעל חצר:
אבל עשה מחיצות. דהיינו בנין קבוע או הכניס תרנגולין לתוך הבית של בעל חצר שמשתמש בביתו או עשה מקום לזבלו בחצר ושתיק בעל חצר הרי זו חזקה:
כל שאילו בנכסי הגר קנה. כגון נעל גדר ופרץ היינו דומיא דסיפא דגדר ועשה מחיצה:
כל שבנכסי הגר לא קנה. כגון הני דרישא דלא עבד ולא מידי בגוף הקרקע:
והרי נירא דבנכסי הגר קנה. כדאמר לעיל אתא ההוא גברא רפיק ביה פורתא ואוקמיה בידיה:
ובנכסי חבירו לא קנה. כדאמר בפירקין דלעיל אלא דכולי עלמא ניר לא הוי חזקה:
והרי אכילת פירות. אילן חבירו ג' שנים הויא חזקה:
ובנכסי הגר לא קנה. כדאמר לעיל בההיא איתתא דאכלה תליסר שנין ולא קנתה בהכי:
אלא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה. לאו היינו טעמא דמתני' כדקאמרת אלא מתני' בחצר השותפין עסקינן. שמעמיד בה אחד מן השותפין בהמה או תנור וכירים ואמאי לא הויא חזקה משום דשותפין אהעמדה כדי גרידא לא קפדי כו':

דף נז:

אסורין ליכנס לחצר. דהיינו הנאה משום דקפדי אהדדי אלמא דאהעמדה כדי קפדי ואמאי לא קנה בשלא מיחה:

אלא הכא. מתני' דקתני היה מעמיד בהמתו בחצר ברחבה שאחורי הבתים מיירי דאהעמדה כדי לא קפדי:

גבי ממונא. לענין חזקה:

לקולא. דאזלינן בתר דלא קפיד ולא הוי חזקה:

גבי איסורא. דנדר:

לחומרא. דאסורין ליכנס:

רבינא אמר לעולם בחצר [השותפין] אהעמדה לא קפדי. ואמאי שותפין שנדרו אסורין בהנאה:

ר"א היא דאמר אפי' ויתור אסור. מה שמוסיף חנוני לקונה אגוז אחד או תפוח א' אם הקונה מודר הנאה מחנוני אסור לאותו תוספת אע"פ שאינו נותנו לו אלא מחמת מכירה.

ולר' אליעזר דמחמיר [133] הכא הוא מחמיר דאסור ליכנס ולא דברי הכל היא:

בכל שותפין מעכבין זה לזה. שלא יעשה מלאכה בחצר שאין חבירו עושה:

חוץ מן הכביסה. שאם האחד מכבס בגדיו בחצר וא' אינו רוצה לכבס בה אינו יכול לכופו זה שלא יכבסו לו בחצר:

לפי שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות. על גבי הנהר לכבס שם:

שעומדות על הכביסה. בנהר אפי' נכריות משום שעומדות יחיפות ומגלות זרועותיהן שלא יגרה בעצמו יצה"ר:

אנוס הוא. אי מסתכל דרך הליכה:

אפ"ה איבעי ליה למינס נפשי'. לכוף עצמו שלא יסתכל:

כל שאין בשרו נראה מתחתיו. שיהא ארוך עד פיסת רגלו שלא יראה רגלו כשהוא הולך יחף:

וטלית של תלמידי חכמים. מקטורן שלו שיהא רחב כל כך שלא יהא חלוקו נראה מתחתיו אלא טפח:

שני שלישי גדיל. מכוסה במפה מדבר שהוא עשוי בגדיל ארוג מקום שמשים הלחם עליו:

[133] נראה דצ"ל ולר"א דמחמיר התם הוא מחמיר הכא דאסור ליכנס וכו'.

שליש גלוי. בלא מפה שעליו מניחין קערות וכוסות שלא ילכלכו המפה ויקלקל הסעודה:
וטבעת. של שלחן שתולין אותו בו תהא קבועה מבחוץ שלא באותו צד שהוא יושב אלא מבחוץ מצד האחר:
והתניא מבפנים. באותו צד שהוא סמוך לו:
לא קשיא הא דאיכא ינוקא. שיושב אצלו יחזיר השלחן שיהא הטבעת מבחוץ שאם היה הטבעת מבפנים בסמוך שהוא יושב הוה איכא למיחש שמא יחזיק התינוק בטבעת וינענע השלחן ויהפוך אותו ואי ליכא ינוקא יהא מבפנים:
אי איכא שמעא. שעומד לפני השלחן ומשמשו יחזיר הטבעת מבפנים סמוך לו שלא יזיק לשמש לשעומד לצד האחר:
הא ביממא. יכול להחזירו שיהא הטבעת מבחוץ לפי שרואהו ויכול לשמור שלא יגע בו למדורה. שיושבין סביבה קדרות כך מניח גלוי מכאן ומכאן ומקיף קערות סביב המפה:

דף נח.

כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה. לפי שבימות החמה שאין טיט נועלין מנעלין ומשמרין הסנדלין עד לימות הגשמים ואותן סנדלין יהיו מונחין תחתיהן בימות החמה ולא יותר. וכן בימות הגשמים [משמרין] המנעלים לפי שאסור להניח אוכלין ומשקין וכלים אחרים תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהן:
ושל ע"ה. שאינו מקפיד מניח הכל תחת מטתו ודומה לאוצר בלום כאוצר המאכל שמניחין בו רוב מינין: הוה מציין מערתא (אתא) היה נכנס במערה ומדד ארכה ורחבה וכמה מקום תפיסת הכוכין שבתוכה והיה יוצא חוץ על גבה מן הפתח ומכוין באיזה מקום מונחין הקברים בתוכה ומציין אותו מקום שלא יכנסו שם כהנים ויאכלו טהרות מפני שטומאה בוקעת ועולה ושאר מקום המערה שלא היו הקברים כנגדה מותר לעבור על גבה:
דיצר בהאי עלמא ליכא. דאינו צריך להניח מפני שרה שלא יכנס:
בדמות דיוקני. שדמותו של אברהם כדמות אדם הראשון:
בדיוקני עצמה. של אדם הראשון. אל תסתכל שנברא בצלם של מעלה: א"ר בנאה והא בעינא ליכנס למערה שלו בשביל לציין:
אמרה לו בת קול אין את צריך כמדת החיצונה שאברהם מונח בה כך מדת הפנימית של אדם לפי שאברהם האדם הגדול כאדם הראשון. ולמ"ד דמערת המכפלה שהיתה כפולה

בית ועליה היו הכי קאמרי לר' בנאה כמדת העליונה ששם אברהם כך מדת התחתונה ששם אדם הראשון:
דאודרי. דבר העשוי ממוכין צמר שגוררין מן הבגדים:
בסתרקי. כרים וכסתות ומצעות עשוין מאודרין:
באיסורא. דזנות: אזלא דביתהו לבי מלכא אמרה להו עבדא הוי לי וכו':
אמר להו זרנוקא. עבדא היינו בהמה ששחטו אותה ופסקו ראשה והפשיטו העור שלה ועשו ממנו נוד לשאוב בו מים מן הבור:
הואיל וחכים כולי האי ליתיב אבבא. דחצר המלך:
באבולא. על גב השער. בראש כל מותא אנא דם. מי שאחזו הדם שאינו מקיז מסתכן ומת. כלומר דכל מיתות מחמת דם הן:

דף נח:

אלא בריש כל מרעין. עיקר חולי מחמת רוב דמין באין. ועיקר רפואה היא חמרא:
אנבג אנפק אנטל. כלומר אותו כלי אספרגוס ששותין בשחרית משום רפואה היו קורין אותו בלשונם אנפק והיינו אנבג והיינו אנטל כלומר שיעורו באותו כלי שנוטלין ממנו לידים. ושיעורו כרביעית של תורה ביצה ומחצה:
פיסקא המרזב אין לו חזקה. היינו צינור קטן כמו שתים או שלש אמות שתולין אותו בסוף צינור גדול כדי שיקלחו מימיו ברחוק מן הכותל. וכשתלוי בסוף הצינור גדול (רגליו) יכולין להחזירו לאותו מרזב לקלח מימיו או לימין או לשמאל:
ויש למקומו חזקה. מפרש בגמ' מאי קאמר הכי קאמר אין לו חזקה בחצר אם שופכין מימיו לחצר חבירו אם הוא נטוי תדיר לצד אחד דאיכא למימר הואיל ואין לו רשות להטותו לאיזה צד שירצה ברשות בעל חצר בעה"ב תלוהו שם ואימתי שירצה יכול לעכב עליו:
ויש לו למקומו חזקה מב' רוחות. כלומר ואם בעל המרזב מחזירו פעמים לצד זה ופעמים לצד זה ברור שיש לו למקומו לשפיכת מימיו חזקה בחצר. איכא דאמר אין לו חזקה בחצר מרוח אחת. כשלא תלה אלא מרזב אחד בראש אחד של צינור אבל תלה שני מרזבין משני ראשין והחזירן לחצר היינו משתי רוחותיו ויש למקומו חזקה. ור' חנינא מתרץ למתני' אין לו חזקה שיכול בעל חצר לקצר למרזב:
שאם בא לבנות. בנין תחת המרזב בונה ומקבל מימיו כמה שרוצה:
ויש למקומו חזקה. שאם בא לעקור שאם רוצה להגביה בנינו ולעוקרו למרזב אינו רשאי:

דף נט.

המזחילה. היינו צנור גדול שמונח כנגד כל הבית אם מקלחת מים לחצר חבירו יש לו חזקה לפי שהיא גדולה:

בשלמא להני תרי לישני קמאי שפיר. דלמרזב אין לו חזקה מרוח אחת ושאם היה ארוך מקצרו משא"כ במזחילה שיש לה חזקה:

אלא למ"ד שאם בא לבנות תחתיו. של מרזב:

מאי נפקא ליה מינה. לבעל המזחילה והלא מקבל הוא מימיו שלו בתוך של בנינו:

הכא במזחילה של בנין. שעשויה מן אבנים ומן סיד עסקינן דאמר ליה בעל המזחילה לא ניחא לי דתיתרע אשיתאי. שאם יגע בנינך למזחילה יקלקל אותה. ואם לא יהיה ריוח למים לקלח ולצאת ישתהו שם במזחילה ויקלקלו הכותל:

לדידי קני לי ממיא דאיגרך. לקבלן ולעשות מהן צרכי:

רבי אושעיא אומר מעכב. לו שלא לסותמו זה: ר' אושעיא שאמר דמעכב כמו שאמר ר' ביסא זקינו שהוא שלישי לו:

שאין לו ד' חווקין. מעלות: אין לו חזקה: אם יש לו מלבן בחצר חבירו כמו שפה מתחתיה שמשפע בחצר:

מ"ש גבי סולם דלא קמפרש. במתני' איזהו סולם: ר' זירא אמר אדר' יהודה דמתני' קאי ואמר למטה מד' אמות אי איכא חלון בחצר חבירו יש לו חזקה ויכול למחות משום היזק ראיה ואי לא מיחה יש לו חזקה:

ואי למעלה מד' אמות קאי. דליכא היזק ראיה אין לו חזקה מפני שאין יכול למחות האי הואיל דלא מזיק ליה הלכך אין לו חזקה מפני שאין יכול למחות לכך שתק אבל לא מחיל:

ור' אילעא אמר אפי' למעלה מד' אמות אין לו חזקה. דלכך שתיק דלא מזיק ליה. ויכול למחות ולעכב לו מתי שירצה:

בכופין על מדת סדום. דבר שאין מזיק לו ומועיל לחבירו כגון חלון למעלה מד' אמות דר' זירא סבר כופין שלא יעכב ולהכי קאמר שאין יכול למחות ור' אילעא סבר יכול למחות קסבר דאין כופין:

דכולי עלמא. ואפי' ר' אילעא אמר דכופין:

אי הכי אמאי אמר דיכול למחות. דאמר ליה זימנין דמותבת מידי תותך עד דקיימת להדי חלון וחזית מינאי ותסתכל כלום מה שבחצירי:

ההוא דאתא לקמיה דר' אמי. שהיה לו חלון בחצר חבירו למעלה מד' אמות:

כר' אילעא. דאין לו חזקה ויכול למחות:
אמר שמואל ולאורה אפי' כל שהוא הרי זו חזקה. כלומר אם פתח חלון בחצר חבירו למעלה מד' אמות לצורך אורה בפני חבירו ולא מיחה אפי' כל שהוא שאין ראש אדם נכנס בו ואע"פ שאין לו מלבן הויא חזקה ואין יכול בעל חצר לסותמה ולא להאפיל עליו:
פיסקא הזיז עד טפח. שאם יש לו לאדם זיז יוצא מכותלו לחצר חבירו עד טפח יש לו חזקה בחצר כשיעור טפח. שאלמלא שיש לו חזקה בחצר לא היה מניחו להוציא בה זיז כשיעור טפח:

דף נט:

מפני שיכול למחות. ולעכב אדם בחבירו שלא יוציא בחצירו זיז טפח ואם פחות מטפח הוא אין לו חזקה בחצר שאינו חשוב. ואין יכול למחות בידו בעל החצר שלא יוציא בחצירו פחות מטפח שכיון שאין לו חזקה בכך מאי איכפת ליה:
הכי קאמר. החזיק בטפח שיש לו בחצר חבירו זיז רחב טפח ובמשך ארכו ד' יש לו חזקה בחצר ברוחב ד' כנגד אורך כל הכותל שכיון שלא מיחה בו בעל חצר בזיז חשוב כזה בידוע שיש לו חזקה בחצר כנגד כל הכותל ברוחב אותו זיז:
לא שנו. שאין יכול למחות אלא בעל הגג בבעל חצר שאין יכול בעל הגג לעכב לבעל החצר שלא ישים בחור שבכותלו זיז פחות מטפח אם הוא צריך לו שכבר אין לו חזקה:
אבל בעל חצר בבעל הגג יכול למחות. שלא יוציא זיז פחות מטפח בחצירו בכותלו:
מר סבר. רב הונא:
שמיה היזק. להכי מעכב בעל חצר לבעל הגג שאגב שישחה מראש גגו וישתמש באותו זיז פחות מטפח שיקשור בו חבל או יתלה עליו [יסתכל] כלום ממנו בחצר ור"י סבר לאו שמיה היזק: ושאני הכא דאמר ליה בעל הגג לבעל חצר לתשמיש לא חזי ההוא זיז פחות מטפח שאין ראוי לעמוד עליו ולא חזי אלא למיתלי ביה שום חפץ:
כי תלינא ביה מידי מהדרנא אפאי ותלינא. ולא אסתכל בחצירך:
ואידך. בעל חצר אמר זימנין דבעיתת שלא יהא תלוי או שור בזיז יפה ומעיינת ואגב הכי תסתכל בחצירי:
פיסקא לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין. בחצר שיש לו שותפות בה אם אין לשאר שותפין שם חלונות:
אפי' לחצר חבירו. של יחיד אין רשאי לפתוח משום היזק ראיה:
לא מבעיא לחצר חבירו דלא. משום דאין לו חלק בה:

אבל לחצר שותפין. שיש לו חלק בה הא מצי אמר ליה סוף סוף דא בעית איצטנועי מינאי כשאני נכנס ויוצא בחצר כך הצנע עצמך כשחלונותי פתוחין:
קמ"ל. דמצי א"ל השותף עד האידנא קודם פתיחת החלונות כשאתה בחצר הייתי צריך להצנע ממך וכשהיית בבית לא הייתי צריך להצנע. עכשיו אפי' כשאתה בבית צריך אני להצנע ממך בחצר מפני חלונותיך:
שפתח. לחצר השותפין ולא מיחו ושוב מיחו:
לך יגע וסתום. שאין חזקה עד ג' שנים:
אמר רב נחמן ולסתום. שאם יש לאדם חלון בחצר חבירו ובונה בעל חצר כנגדו וסותמו בפנים. אם לא מיחה לאלתר בעל חלון (שעה) לאלתר הוי חזקה לבעל חצר לסותמו:

דף ס.

לקח. אחד מן השותפין:
בית בחצר אחרת לא יפתח לחצר השותפין. מפני שמרבה על השותפין דריסת רגל של אותן שיהיו דרין באותו בית מה שלא היה שם קודם לכן: בנה עלייה על גבי ביתו ורוצה לשוכרה לבית דירה לא יפתח לה פתח בחצר השותפין מפני שמרבה עליהם הדרך:
אלא אם רוצה כו'. מפרש בגמ'. והלא מרבה על הדרך. דהשתא בונה עלייה מה שלא היתה שם קודם לכן ומשים בה דיורין אע"פ שפותחה בתוך ביתו מרבה עליהם הדרכים.
אלא מאי בונה את החדר ואת העלייה דקאמר לא עלייה ממש אלא שחלק חדרו לשנים וחלק החיצון קרוי חדר ומאי עלייה דקאמר אפתא שקורין אפלדי"ץ והיינו חלק הפנימי ושוכר האחר לדירה. ואי אמרת והלא מרבה עליהם הדרכים לא מצי אמרת דכשם שאם היו לו בני בית לזה יותר מן השותפין אחרים לא היו יכולין לעכבן שלא יכנסו ושלא יצאו בחצר כך עכשיו כיון שלא בנה בנין יותר אלא שהיה כמו שהיה וחלקו לשנים והכניס דיורין בחלק האחד אין יכולין לעכבו:
פיסקא. שלא היו מכוונין זה כנגד זה. מפני היזק ראיה:
אם היה קטן. הפתח:
[134] דקא שקיל ח' אמות בחצר דאיכא ביה שיעור ב' פתחים:
אבל בר תרי (טפח בכ"י) אמות. לישויה בר ארבע אמות (טפח בכ"י) רוחב שפיר דמי דסוף סוף לא שקיל אלא ד' אמות ככל פתח שהוא פחות מח' אמות (טפח בכ"י). ואם

[134] נראה דהוא ציון על הגמ' דסבר רמי בר חמא למימר דבר ד' לא לישווייה בר תמניא דקא שקיל וכו'.

הפתח פחות מח' וחלקן לשני פתחים לכל פתח יש לו ד' אמות ושהוא בו ח' אע"פ שלא נחלק לשנים יש ח' אמות:
אבל בר תמני. שיש לו ח' אמות לישויה תרי פתחים שפיר דמי דסוף סוף לא שקלי אלא ח' אמות בחצר כדמעיקרא:
מצי אמר ליה. בחד פיתחא מצינא דאיצטנועי מינך שאני משתמש כשהוא נעול:
בתרי פתחי לא מצינא איצטנועי. שכשהאחד נעול השני פתוח: אבל פותח הוא לרה"ר פתח כנגד פתח דא"ל סוף סוף כו':
פיסקא ור"א מתיר. ובלבד שיכסנו כסוי חזק כדי שתהא עגלה כו':
ורבנן. דאסרי מאי טעמא והלא הכסוי חזק סברי דזימנין דמיפחת. שיתליע מתוכו ולאו אדעתיה דהאי שיהא רעוע:
זיזין. יברונ"ש:
גזוזטראות. קורות:
לרה"ר. דליתנייהו כל בני רה"ר גבי הדדי דלימחלי ליה: לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות שיוצאין לרה"ר הרי זו בחזקתה ואין צריך לקוץ:
מחלין לי בני מבואה. דיחידים נינהו ומצי מחלי:
הוו מעכבי עילויה. בני רה"ר שנופיו מזיקין לגמל ורוכבו:

דף ס:

כיון דחזי דמעכבי. להאי אמר ש"מ דלא ניחא להו ומשום יקרא דידי שתקו:
איבעיא להו כנס לתוך שלו ולא הוציא. זיזין באותה פעם באותה כניסה מהו שיחזור ויוציא לאחר זמן. מי אמרי' כיון דלא הוציא בתחלה בההיא כניסה ויתרה לבני רה"ר אי לא:
ר' יוחנן אמר. לרשותו מוציא בה זיזין כל זמן שירצה. וריש לקיש אמר כנס ולא הוציא לאלתר אינו מוציא שוב:
להחזיר כתלים למקומן. כמו שהיה:
אבל רה"ר מצר שהחזיקו בו [רבים]. שכבר דשין באותה כניסה:
ה"מ. דאסור לקלקלו היכא דליכא רווחא טפי ברה"ר:
אין מכיירין. שאין עושין ציור מן הסיד עצמו כמו שעושין בנאין:
אין מפייחין. שאין מלבין הבית לאחר שמצויר בזמן הזה מפני איבול בהמ"ק:
אין חוזר ובונה אותה. באותו סיד וכיור:
איסורא שאני. שאסרו חכמים מפני איבול:

אבל אם (כן) עירב בו חול. שלא יהא לבן כל כך:
הרי זה טרכסיד. השביחו מפני שאע"פ ששחור כמעט נעשה חזק ונדבק ביותר:
אפשר בפירות אחרים. שלא היו מביאין בכורים אלא משבעת המינין:
שתקו. שא"א לחיות בלא מים:
במארה אתם נארים. כשאתם גוזרים מארה גזרה ואותי אתם קובעין בהם בהסכמתכם.
אי איכא הגוי כולו שיכולין לעמוד בה אין. מקוימת הגזירה ואי לא לא:
בת צדעא. [135]שלא תזבין צדעא בשרק שלא תיתפור ממנה שיער:
כנגד הפתח. כדי שתהא נראה:
לשבוע הבן. שעושין לסוף שבעה:
שיהיו שוגגין. שיבטלו אותו דין בשוגג ואל יהיו מזידין שאם נגזור גזירה יהיו מבטלין אותה במזיד שלא יהיו יכולין לעמוד בה שלא לישא אשה:
הדרן עלך חזקת הבתים

דף סא.

המוכר את הבית. סתם:
יציע. מפרש בגמ':
שהיא פתוחה לתוכו. דמהו דתימא כיון דתשמישו בבית מכרו אפ"ה אינו מכור:
בזמן שיש לו מעקה גבוה י' טפחים. דבר חשוב בפני עצמו לא מכרו. וכן היו רגילין שהיו משתמשין בגגותיהן: אפתא דהכא הוי עליה ולא כההוא אפתא דסוף חזקת הבתים:
בדקא חלילה. הוא פרוזדור שעושין בפני הבית ולועזין פורייי"א:
מ"ד אפתא. אינו מוכר אע"פ שפתוח לבית כל שכן בדקא חלילה שלפני הבית שפתוח לחצר ולבית ודבר חשוב לעצמו:
אבל מאן דאמר דבדקא חלילה. לא מיזדבנא דחשיבא:
ג' שמות יש לו. במקרא:
והיציע התחתונה. אלו לשכות שהיו בנויות חוץ לכותל בהמ"ק תחתים שנים ושלישים זו על גב זו. וכי האי גוונא היו בנויות דקי"ל דכותל ההיכל עביו שש אמות מלמטה כנגד היציע התחתונה והיא היתה חמש באמה רחבה וכנס אמה מכותל ההיכל כנגד תקרה של יציע התחתונה ועל אותה כניסה שוכבות קצות קורותיו של יציע וממנו ולמעלה כנגד יציע התיכונה היה עביו של כותל היכל חמש אמה ולהכי הוה תיכונה שש באמה רחבה וכנגד תקרה של תיכון כנס אמה בכותל היכל שעל אותה כניסה קצות קורות

[135]אולי צ"ל שלא תעביר צדעא בשרק כדי שתיפול ממנה שער.

תיכון שוכבות וכנגד היציע שלישי היה עובי הכותל היכל ד' אמות. ולהכי והשלישית שבע באמה רחבה וכנס עוד אמה מקום שקורותיו שוכבות. נמצא מן תקרה השלישית ולמעלה עביו של כותל ג' אמה והיינו כי מגרעות היינו כניסות לבלתי אחוז בקירות הבית כדי שלא יהיו צריכין לנקוב הכותל בשביל הנחת הקורות שלא יהא הכותל רעוע: והצלעות צלע אל צלע. ולא יהיו אחוזות בקירות הבית אלא כדאמרן במגרעות:

והתא. היינו יציע:

ובין התאים. כלומר בין תא לתא ה' אמות:

ואיבעית אימא מהכא. מצי יליף דתא היינו יציע של אחר הבית דקא חשיב במדות דכותל ההיכל עביו שש והתא שש היינו יציע:

אמר מר זוטרא. היכי אמרי' מכר את הבית סתם דלא מכר את היציע והוא דהויא יציע ד' אמות ברוחב דמקום חשוב בפני עצמו הוא:

ה"נ. בור ודות אי הוי ד' רוחב אין מכורין אי לא לא והא בור לא הוי ד' אמות רוחב: האי תשמישתא. דבית לחוד הוא שהולכין בו ושוכבין בו ובור ודות עומדין לתשמיש אחר מש"ה אפי' פחות מד' אמות לא מכר אבל הכא גבי בית ויציע אידי ואידי חדא תשמיש מקום דירה. הלכך אי הוי ד' אמות חשוב הוא לעצמו ולא מכר ואי לא לא: השתא יציע. דתשמיש הבית הוא אמרת לא מזדבנא. חדר בפני עצמו דלאו תשמיש בית הוא אלא לישן בו או להצניע בו חפצים מיבעיא דלא מזדבן:

דף סא:

דמצר לו מצרי אבראי: שאמר לו מצר פלוני רוח דרומי וכן לכל מצר ומצר והיציע חדר זה לפנים מן המצרים וחוצה לחדר מצר ליה מצריו וסד"א הואיל דחוץ לחדר מצר לו וקלט החדר עם הבית דמכר לו החדר נמי קמ"ל דלא מכר:

כרב נחמן וכו' בבירה גדולה. פלטורין:

אע"פ שמצר לו מצרים החיצונים. שחוץ מן הבירה לא מצי למיטען ליה עם אותן המצרים דמצרת לי מכרת לי הכל. אפ"ה לא מכר לו אלא בית א' בלבד בבירה וזה שמצר לו כן מבחוץ מצרים הרחיב לו שלא היה יודע היאך לומר מפני שיש למוכר בתחום סביב לזה שמכר. ואיכא נמי אינשי דקרו לבירה כולה נמי בית. מהו דתימא כוליה [זבין ליה] קמ"ל דלא. מדהוה ליה למכתב. אי איתא דכולה מכר ליה הו"ל למכתב לא שיירית בזביני אלין קדמי בין המצרים כלום ולא כתב ליה ש"מ שיורי שייר לפניו ולא מכר לו אלא בית בלבד ומצרים הרחיב לו:

מצרים החיצונים. שסביב לכל הבקעה לא מכר אלא שדה אחת בלבד:

וצריכא לאשמועינן. בין גבי שדה בבקעה בין גבי בית בבירה גדולה:
דאי אשמועינן בית. ה"א מש"ה שיורי שייר ולא מכר לו כי אם הבית לחוד משום דבית תשמיש לחוד ופלטין תשמיש לחוד ולא דמי האי תשמיש להאי תשמיש אבל גבי שדה ובקעה אימא דלא שייר כלום משום דכולה חדא תשמישתא הוא לזריעה:
אימא. הואיל ומצר לו מצרים החיצונים דכולה בין הואיל דאיכא דקרו לבקעה נמי שדה קמ"ל דלא מדהוה ליה למכתב לא שיירת בתוך מצרים הללו לעצמי כלום ולא כתב ש"מ שיורי שייר:
ואי אשמועינן שדה. ה"א מש"ה שייר דלא הוה ליה למוכר למימצר ליה דלא ידע היכי מצי מצר ליה שדה אחת בתוך שדותיו דיש לו שדות למוכר כל סביבותיו ומש"ה מצר לו מצרים החיצונים דלא אפשר ליה בלאו הכי דלא מינכר מלתא. אבל בית אימא דלא שייר לעצמו כלום היכא דמצר ליה מצרים החיצונים משום דאם איתא דשייר מצי למימצר ליה הכי בית זה שאני מוכר לך מצר מזרחי בית שסמוך לחצר ומצר דרומי גינתי ומצר מערבי פרדסי או בית העצים או בית הבקר הואיל דלא דמיין תשמישייהו אהדדי מצי מצר ליה והואיל ולא מצר ליה כוליה זבין ליה קמ"ל מדהוה ליה למכתב לא שיירית בין המצרים הללו לפני כלום ולא כתב ליה (קמ"ל) [ש"מ] דשיורי שייר:
ארעתא דבי חייא. קרקע שקנה מן חייא:
אמר רב אשי. ארעא חדא משמע דקאמר ליה ולא ארעתא דמשמע תרתי:
ואי א"ל מזבינא לך כל ארעתא דאית לי. זבין ליה הכל שהן בני זריעה:
לא מבוסתני. גינה של אילנות:
ופרדיסי. גינת ירק:
ואי א"ל זיהרא. מזבינא לך דמשמע כל נחלות שיש לי מכרנא לך אפי' בוסתני ופרדיסי דנחלות נינהו:
בר מבתי ועבדי. דנכסים נינהו ועבדא כמקרקעי דמי:

דף סב.

מכר לו שדה ומצר לו מצר אחד ארוך. כגון מצר מזרחי ראובן על פני כל השדה שמכר לו ומצר אחר קצר כגון למערב השדה מצר שמעון ולא היה מגיע מיצרו אלא עד חצי השדה שמכר לו:
אמר רב. הואיל וכן לא אזלינן בתר מצר הארוך אלא בתר מצר הקצר ולא קנה בשדה אלא כשיעור משך מצרו של שמעון כנגדו עד מצר ראובן:

אמרו ליה רב הונא ורב אסי. אמאי אמרת דלא קנה אלא שוה בשוה כנגד הקצר של שמעון ליקני כנגד ראש תור. כלומר היכא דאין מגיע מצר שמעון אלא כנגד חצי של ראובן ימשך מסוף מצר שמעון אצל השדה באלכסון עד סוף מצר ראובן וכך יקנה והיינו כעין ראש תור שלמעלה מרוחב ומלמטה מקצר:

ומודה רב היכא דאיכא מצר ראובן ושמעון לצד מזרח השדה ומצר לוי ויהודה לצד מערב ואמר לו שדה זו שאני מוכר לך מצד מזרחי עומד ראובן ושמעון ומצד מערב שסמוך לדרום עומד מצר לוי ומצר יהודה לא מצר לו שסמוך ללוי היינו מצר לוי מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר מדהו"ל למכתב נמי ומצר שמעון כנגד יהודה ולא כתב ליה אלא מצר ראובן ושמעון למזרח ומצר לוי למערב ולא כתב יהודה ש"מ דלא ניחא ליה דניקני ליה מסוף מצר לוי ועד יהודה אלא כעין ראש תור ולא יותר כמו שמצויירין. ואם אותה שדה שמכר לו היו לו לראובן משני צידיה בשדות כשיעור ארכה אחת במזרח ואחת במערב וכן לשמעון אחת לצפונה ואחת לדרומה צריך למכתב ליה המוכר מצר ראובן לרוחין תרין וכו' ואי כתב ליה הכי מקנה ליה כל השדה כולה מקצה לקצה לד' רוחותיה. אבל אי לא כתב ליה אלא מצר ראובן מזרח ומערב יש לומר שמא לצד מזרח קנה כולו ולצד מערב מעט וכן נמי מצד צפון קנה כולה ומצד דרום קצת מן דרום [136]. ואיכא למימר דשייר בשדה מקצת: איבעיא להו סיים לו הקרנות שעל זוית אחד של שדה קרן של מצר ראובן ועל זוית אחר קרן של מצר שמעון ועל זוית שלישי קרן מצר לוי ועל זוית רביעי קרן מצר יהודה (כי האי גוונא) ולא מצר לו כל אורך השדה על פני כולה ולא כל הרוחב אלא הזויות מהו מי אמרי' הואיל דמצר ד' קרנותיה כולה מכרה לו השדה על פני כולה או דלמא כיון דלא מצר לו כל ארכה וכל רחבה אלא הקרנות לא מכר לו אלא רצועות באלכסון ההולכות מקרן לקרן ב' רצועות ולא יותר (כי האי גוונא):

כמין גמא מהו. שמצר לו מצרים שתים ראובן ארכה מצד אחד ושמעון רחבה מצד אחר ולא יותר מהו מי אמרי' נותנה לו בריבוע על פני כולה או דלמא כיון שלא מצר לו אלא ב' רוחות לא קנה אלא שתי רצועות כנגד המצר (הכי). מצר לו בסירוגין מהו. כגון שהיו עומדין על המצרים ראובן ושמעון ולוי על רוח מזרחית יהודה יששכר זבולון על רוח דרומית ובנימין דן ונפתלי על רוח מערבית גד ואשר ויוסף על רוח צפונית ובין הני מצרים מכר לו שדה וכתב ליה מצר ראובן ולא כתב ליה מצר שמעון וכתב לו מצר לוי וכן לכל רוח דלג מצר האמצעי שלא כתב לו. מהו מי אמרי' הואיל דמצר לו מצר לכל

[136] הציורים עי' בסוף המסכתא

רוח הכל מצר לו וקנה בריבוע כל השדה על פני כולה או לא קנה אלא כנגד המצר ד' שדות (כעין צורתו) דמאי דמצר ליה קנה ומאי דלא מצר ליה לא קנה תיקו:

דף סב:

מצר לו מצר ראובן עד דרך שביל אחד שבמזרח ומצר שני שביל שני ומצר שלישי שביל שלישי ומצר רביעי לא כתב לו:
אמר רב קנה הכל. השדה והמצר חוץ ממצר רביעי משום דשייריה ולא כתבו:
אלא תלם אחד על פני כל המצרים. משלש רוחות דמצר לו סמוך למצר:
כרב דאמר. שייר המצר רביעי שלא קנה וקא מוסיף רב אסי מדשייר למצר שייר לכולה שדה חוץ מתלם אחד שקנה. והני מילי דלא קנה מצר רביעי היכא דלא מובלע המצר בתוך השדה שהמצר עמוק ונמוך מן השדה או גבוה יותר מן השדה שנראה כמו שאינו מן השדה:
אבל מיבלע בשדה. דהמצר שוה עם השדה דמי כשדה עצמה ומכרו:
וכי מבלע נמי לא אמרן דקני. דליכא עליה דההוא מצר ריכבא. שורה של דקלים. דלא כשדה אחרת דמי ולא הוי ארוך כל כך כמקום זריעת ט' קבין דהיינו שיעור שדה קטנה:
אבל אי איכא כו' לא קנה. משום דכשדה אחרת דמיא:
ואיכא דאמרי כו'. ה"ג וכי לא מבלע נמי לא אמרן אלא דאיכא עליה ריכבא דדיקלא ואי נמי הוי כו' אבל ליכא עליה ריכבא ולא הוי ט' קבין קנה. דייקי' מהאי לישנא בתרא מכלל דכי מיבלע אע"ג דאיכא עליה ריכבא והוי ט' קבין קני. ושמעינן מתרוייהו לישנא דבשדה לא שייר דבמצר פליגי ולא בשדה ושמעינן נמי מתרוייהו לישני דהיכא דמיבלע וכו' קני. ושמעינן נמי מתרוייהו דהיכא דלא מיבלע ואי איכא ריכבא אי הוי ט' קבין לא קני דכשדה בפני עצמה דמיא. אבל מיבלע ואיכא עליה ריכבא איתמר להך גיסא ללישנא קמא דלא קני דכשדה בפני עצמה דמיא ואיתמר להך גיסא ללישנא בתרא דייקא מיניה דקנה. ולהיכא נמי דלא מבלע ולא איכא עליה ריכבא איתמר להך גיסא בלישנא קמא משמע דלא קנה ואיתמר להך גיסא ללישנא בתרא משמע דקנה דלאו כשדה אחרת דמיא דהואיל דליכא עליה ריכבא דדיקלי:
שודא דדייני. שאם יראו ב"ד שדעתו של מוכר קרובה ללוקח שהוא אוהבו או שקרובו ומוכר לו בעין יפה יתננה לחלקו של לוקח ואם לאו למוכר:
אמר רבה. אם היה בין שני שותפין קרקע ואמר אחד לאינש דעלמא מזבינא לך פלגא דאית לי בארעא משמע דכל חלקו מקני ליה וקנה הלוקח ההוא פלגא דאית ליה כולה.

אבל אמר ליה כי האי לישנא פלגא בארעא דאית לי מזבינא לך משמע דמההיא פלגא דמגיע לחלקו מזבין ליה החצי והיינו ריבעא דכולה שדה קנה:
א"ל אבייי. מ"ש בהאי לישנא דקנה פלגא מ"ש באידך דלא קנה אלא ריבעא:
דקבולי קבלה. דאידי ואידי פלגא:
מבי מר. מבי רבה:
אמר רבה. אם יש לב' שותפין קרקע וחלקוה ביניהן ואמר חד מן השותפין לאחר קרקע שלי אני מוכר לך ומצר לו ללוקח מצד אחד מצר ארעא דמינה פליגא כלומר חלק שותפי שחלק עמי הוא מצר אחד ודאי אמרי' דאית ליה פלגא ללוקח שכל חלקו מכר לו עד חלק שותפו: אבל אי אמר ליה בהאי לישנא קרקע שלי אני מוכר לך ומצר לו מצר אחד בהאי לישנא לרוח פלוני ארעא דמינה פסיקא לא קנה בה הלוקח אלא שדה של ט' קבין דאמרי דהכי אמר ליה המוכר ללוקח לרוח פלוני מצר ארעא דילי דמינה פסיקא ההוא שדה דזביני לך כלומר שפסקתי מקרקע שלי שיעור שנחשב שדה ומכרתי לך והשאר שיירתי לי ולא קנה כל חלקו:
א"ל אבייי. מ"ש בהאי לישנא דקנה פלגא ומ"ש בהאי לישנא דלא קנה אלא ט' קבין בלבד:

דף סג.

בין מצר ארעא. דמינה פסיקא. הכל אחד: אי א"ל ואלין מצרנהא האחרים ופירשן למזרח מצר פלוני למערב מצר פלוני וכן כולם:
בין א"ל מצר ארעא דמינה פסיקא ובין א"ל מצר ארעא דמינה פלגא. משמע חד לישנא וקנה כל חלקו הואיל וייחד לו מצרים אבל להיכא דלא פירש לו מצרנים בין אמר ליה ארעא דמינה פלגא ובין אמר ליה ארעא דמינה פסיקא הואיל ולא פירש לן שאר מצרנים לא קנה אלא ט' קבין שיעור שדה לחוד דאידי ואידי חדא לישנא הוא:
הא פשיטא לי. אם אמר חד שכיב מרע יחלוק פלוני בנכסי ודאי פלגא יהבי' ליה. אבל אי אמר בהאי לישנא תנו חלק לפלוני בנכסי מהו. כמה יהבי' ליה:
ת"ש האומר תנו חלק לפלוני בבור. באריתא דדלאי שלו:
אין נותנין לו פחות מרביע שבו. משום דלהשקות שדותיו קאמר ליה הכי ושיערו חכמים דברביע די לו. הכי נמי בכולה נכסי יהבי' ליה רביע כי אמר תנו חלק בנכסי. ואם אמר סתם תנו חלק לפלוני בבור בחביות אין לו בה פחות מח' בו. שכך היו רגילין שממלאין חביותיהן מים להסתפק ממנה כל השנה לצורך רחיצת בגדים וכלים:
ואם אמר תנו לו בו לקדירה. לספוק מאכלו:

לטפיח. כגון כלי חרס כמו כריא [137] דפתיא שדולין בו מים לשתות לצורך שתיה:
על מנת. שמעשר ראשון של שדה זו שלי יהא שלא תתנו ללוי אחר:
ואם אמר מעשר ראשון לי ולבני. אחרי:
אין לו עליו כלום. משום דהתנה עמו כל זמן ששדה זו בידך שלא תוציאנה מתחת ידך אבל אם מכרה אע"ג דחזר ולקחה אין לו עליו כלום. אבל היכא דאמר סתם על מנת שמעשר אני נוטל. אע"ג דמכרה הואיל וחזר ולקחה שלו הוא. והיאך יכול להתנות על מעשר והלא דבר שלא בא לעולם הוא:
מקום גדילת המעשר שיורי שייר לפניו. דהשתא לא מקני ליה דבר שלא בא לעולם דהא כבר בא דהמקום של מעשר שייר לעצמו שלא מכרו. ואי בעית אימא דקתני דהיכא דאמר ע"מ לטפויא מלתא היא כגון הכא לענין מעשר דבלאו ע"מ לית ליה ללוקח מעשר כלום אלא טובת הנאה אקנייה ליה המוכר מהני ע"מ דאינו רשאי ליתנו לאחר אלא לו:
זאת אומרת המוכר בית לחבירו ואמר לו ע"מ שדיוטא העליונה. היינו עלייה שעל גבי חבית:

דף סג:

ומקשי' למאי הלכתא. שייר בלא על מנת נמי לא קנה הדיוטא כדקתני מתני' המוכר את הבית סתם לא מכר את היציע והיינו עלייה:
רב זביד אמר. להכי אהני על מנת שאם רצה להוציא מן הדיוטא לחצר שמכר עם הבית זיזין וגזוזטראות בחצר מוציא ודלהכי מהני על מנת לטפויי מלתא:
ורב פפא אמר. להכי מהני על מנת שאם רצה לבנות עלייה על גבי עלייה בונה:
בשלמא לרב זביד היינו דקאמר זאת אומרת. דכי היכי דבן לוי מרויח בהאי דקאמר על מנת האי נמי מוכר מרויח בעל מנת דיכול להוציא זיזין בחצר שאינו שלו:
אלא לרב פפא מאי זאת. כלומר מאי קמרויח האי מוכר בעל מנת. בלא על מנת יש לו רשות לבנות עלייה על גבי עלייתו שאין לו לקונה אלא הבית: קשיא:
מ"ט. צריך למכתב:
משום דעומקא ורומא בסתמא לא קני. אי לא כתב ליה ואהני עומקא ורומא דכתב ליה למיקני עומקא כגון אוצר שתחת הבית. רומא למיקני גג שעל הבית שאין לו מעקה גבוה י' טפח ואהני נמי מתהום ארעא למיקני בור ודות ומחילות דכל הני בתהומא דארעא

[137] עי' בערוך ערך כר א

הן ואהני נמי עד רום רקיעא למיקני [138] גג שיש לו מעקה גבוה י' טפח דדבר חשוב הוא בפני עצמו:
ליהני עומקא ורומא למיקני בור ודות ומחילות. אלא ש"מ דסתמא לא קני ואמטו להכי צריך תרוייהו דאהני עומקא ורומא למיקני עומקא ורומא ואהני מתהום ארעא עד רום רקיע למיקני בור ודות ומחילות ותסייע לרב דימי:
לעולם מהא לא תסייע ליה דודאי בסתמא קני אף על גב דלא כתב עומקא ורומא [עומקא כגון] אוצרות דשייכי בבית ורומא כגון גג שאין לו מעקה גבוה י' טפח ואי כתב עומקא ורומא קני בור ודות וגג שיש לו מעקה גבוה י' טפחים אבל הכא במאי עסקינן דלא קני בור ודות דלא כתב ליה עומקא ורומא ואי כתב ודאי קנה אפי' בור ודות ומחילות. והא אפי' שכתב ליה עומקא ורומא קתני מתני' דלא קנה בור ודות והיכי אמרת הא כתב קנה. ומשני הכי קא מפרש למתני' אע"ג דלא כתב ליה עומקא ורומא קני בסתמא מאי דשייך בהרי בית דכמו שכתב דמי למיקני עומקא ורומא אבל למיקני בור ודות ומחילות אי כתב ליה מתהום ארעא ועד רום רקיע תהניא דקני בור ודות ומחילות וגג י' טפח ואי לא לא ומהא לא תסייעיה:
ת"ש ולא את הגג וכו' אי ס"ד בסתמא קני עומקא ורומא כי גבוה י' טפחים מאי הוי. ליקני נמי אלא ש"מ בסתמא לא קני ואכתי מסייע לרב דימי. ומשני לעולם לא תסייעיה בסתמא קני והכא משום דכיון דגבוה י' טפחים הוה דבר חשוב ורשות בפני עצמו הוי מש"ה לא קני עד דכתב עומקא ורומא:

דף סד.

ת"ש דאמר ריש לקיש. לעיל זאת אומרת וכו' ורב פפא אמר שאם רצה לבנות עלייה על גבה בונה. בשלמא לרב זביד משום הכי אצטריך למתני זאת אומרת דכי היכי דגבי מעשר שייר מקום מעשר כן הכי נמי הכא שייר מקום לזיזין וגזוזטראות בחצר דהיינו דמהני על מנת לטפויי מלתא. אלא לרב פפא קשיא דמאי אהני על מנת הא בלאו הכי יכול לבנות על גבי עלייתו מה שרוצה. בשלמא אי אמרת בסתמא קני הלוקח עומקא ורומא מן המוכר משום הכי לדברי הכל אהני על מנת דשייר בדיוטא כי היכי דמהני גבי מעשר מהני על מנת גם הכא אלא אי ס"ד בסתמא לא קני הלוקח עומקא ורומא למה לי על מנת בשלמא לרב זביד אצטריך שיכול להוציא זיזין בחצר אלא לרב פפא למה ליה על מנת בלא על מנת יכול לקנות אלא ש"מ דבסתמא קני ולהכי אצטריך על מנת לרב

[138] דעת רבינו בזה כדעת ר"י בתוס' כאן ד"ה אהני ע"ש.

פפא וקשיא לרב דימי. אמר לך רב דימי לעולם בסתמא לא קני ודקאמרת על מנת לרב פפא למה ליה. להכי אהני האי על מנת שאם נפלה הדיוטא מצי למבני לה כדמעיקרא אבל אי לא הוי מהני לא הוה מצי למהדר ולמבני לה דמצי אמר הלוקח השתא לית לך רשותא. ואמטו להכי לא מתרץ לה רב פפא להההיא תירוצא לעיל משום דשניא דחיקי דמי ליה דמתני דבר דלא אתא אכתי לעלמא:

פיסקא ולא מכר לו את הבור ואת הדות. שבבית אע"פ שכתב לו עומקא ורומא:

היינו בור היינו דות. ששניהם עמוקים ויש בהן מים:

שהבור בחפירה. בלא כתלים:

והדות בבנין. עשוי סביב בכתלים ממטה ועד למעלה:

וצריך. למוכר הבית והחצר לקנות דרך מן הלוקח כדי שילך לבורו ולדותו דברי ר' עקיבא. לפי שלא שייר לעצמו כלום אלא הבור והדות בלבד משום דמוכר שמקבל זוזי בעין יפה הוא מוכר:

וחכמים אומר אינו צריך. לפי שאין אדם מוכר דרך בורו: ומודה ר' עקיבא היכא דמכר הבית ואמר לו ללוקח הכל אני מוכר לך חוץ מאלו בור ודות שאינו צריך ליקח לו דרך משום דבסתם נמי לא מכר הבור ודות וכי אמר הכי ודאי לטפויי מלתא קאתי ולא מכר הדרך:

דף סד:

מכרן בעל הבית לאחר. הבור והדות בלבד:

ר"ע אומר אינו צריך. הלוקח ליקח דרך מן המוכר דודאי מכר לו את הדרך עם הבור ודות דמוכר בעין יפה מוכר:

וחכמים אומרים צריך לקנות לו דרך. דמוכר בעין רעה מוכר ולא מכר הדרך. ודקאמרי' נמי בכל דוכתי בתלמוד מהכא אמרינן. דהכא עיקר מחלוקותן בהכי:

ממאי. מציתו למימר דמהכא מייתי ראיה. דלמא לא פליגי לא בעין יפה ולא בעין רעה. אלא בהא פליגי דר' עקיבא סבר משום הכי צריך למוכר לקנות לו דרך מן הלוקח דאין אדם רוצה ליתן מעותיו וידרסהו אחרים ומשום הכי אין לו דרך למוכר אם אינו חוזר וקונה מן הלוקח. ורבנן סברי דאמרי אינו צריך ליקח לו דרך דלא גמר ומקני ליה דרך הבור והדות לפי שאין אדם רוצה שיטול מעות ויפרח באויר לבורו ולדותו. אלמא דבאין אדם רוצה פליגי ולא פליגי בעין יפה דבעלמא אימא לך דאפי' ר' עקיבא מודה דמוכר בעין רעה מוכר כגון אדם שמכר אילנות ושייר קרקע לפניו דכל זמן שהאילנות קיימין

יכול להחזיק בהן אבל אי מייבשין אינו רשאי לנטוע אחרים תחתיהן משום דמוכר בעין רעה מוכר ומהא לא תפשוט. אלא מסיפא דמתני' מצינן למימר דפליגי ר' עקיבא ורבנן דר' עקיבא סבר דמוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי בעין רעה מוכר:

מכרן לאחר. אותן בור ודות:

ר' עקיבא אומר אינו צריך ליקח (ללוקח) דרך וכו'. דהא תו למה לי ר' עקיבא לייפות כחו של לוקח בסיפא הא אשמועינן ברישא דכי אמר צריך ליקח לו דרך למוכר ברישא היינו יפוי כח דלוקח ורבנן מייפים כח דמוכר ברישא ובסיפא הא תו למה לי אלא לאו ש"מ דמסיפא שמעינן דפליגי במוכר בעין יפה וכו'. ממאי דילמא לעולם סיפא אצטריך ופליגי בסיפא כדמיפלגי ברישא באין אדם רוצה. ודקא קשיא לך הא תו למה לי האי אצטריך דר' עקיבא סבר זיל בתר דעת דלוקח ודעתי' דלוקח אין אדם רוצה שיתן מעותיו ויפרח באויר לבורו ולדותו ומשום הכי אין צריך ליקח לו דרך ללוקח. ורבנן סברי זיל בתר דעתיה דמוכר דאינו רוצה שיקבל מעות בסתם וידרסו אחרים בבית לילך לבורו ולדותו ומשום הכי צריך ליקח לו דרך דהא מרישא איפכא שמעינן האי אין אדם ומשום הכי אצטריך נמי למתני בסיפא דלר' עקיבא לעולם בתר דעתיה דלוקח אזלי' בין היכא דמשמע שאין לוקח רוצה שידרסוהו ובין בסיפא דמשמע שאין לוקח רוצה שיפרח. ורבנן סברי בתר דעתא דמוכר וליכא למשמע מהכא דפליגי כלל בעין יפה. אלא מהא דקתני בסיפא דהאי מתני' איכא למשמע דפליגי בעין יפה דתנן מכר את השדה כו' לא מכר את הגת ולא את השובך בין חרבין דליכא בהו יונים בין ישובין דאיכא בהו יונים וצריך ליקח לו דרך וכו' כדפרישׁ' ליה לעיל. כלומר אי משום הכי צריך למיתני דר' עקיבא סבר צריך ליקח לו דרך למוכר כדי שילך לשובכו ולבורו משום דכולה זבין ליה. לפי שאין אדם רוצה שיטול מעות ויפרח באויר לשובכו הא תו למה לי הא כבר שמעינן מרישא דמתני' דהשתא לא מצית לתרוצי כדמתרצת ליה לעיל ולא מייתרא לשום דרשא אלא למשמע מיניה דר' עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר וכו'. ודלמא מהא נמי לא תפשוט אלא אשמועינן הכא כי היכא דפלוגתתן לענין בית דר' עקיבא סבר אין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים ורבנן סברי דאין אדם רוצה שיטול מעות ויפרח באויר. ה"נ פליגי גבי מוכר את השדה סתם לא מכר לא את הבור ולא את הדות כו'. וצריכא בתרוייהו למתני פלוגתייהו דמחדא לא מפקי' אידך דאי אשמועינן בית הוה אמינא בהא קאמר ר' עקיבא אין אדם רוצה שיתן מעות וידרסו אחרים משום דבית לצניעותא עביד שמצניע אדם חפצים בביתו. ומשום הכי כולה זבין ליה אבל שדה דלאו לצניעות עביד אימא דלא לימא ר' עקיבא דצריך ליקח לו דרך קמ"ל דאפי' הכי פליג ר' עקיבא. ואי אשמועינן

דס"ל לר' עקיבא גבי שדה דאין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסו אחרים הוה אמינא שדה שאני משום דדוושא דריסה שדורסין בה בני אדם קשה לזרעים ומש"ה גמר למקני אפי' דרך שדהו ולית ליה בה כלום ומשום הכי צריך לקנות לו דרך אבל בית דמהני ומעליא ליה דישה אימא דלא מקני ליה משום דניחא ליה שידרסוהו אחרים קמ"ל דאפי' הכי אין אדם רוצה שיתן מעות וידרסוהו אחרים הואיל דבית לצניעותא עביד ותרוייהו צריכי.
אלא מסיפא דהאי בבא מכר את השדה וכו' מכרן לאחר איכא למשמע מינה דפליגי ר"ע ורבנן בעין יפה ובעין רעה. הא תו ל"ל היינו דקתני בסיפא דרישא דמתני' ותרי זימני ל"ל לאשמועינן דר' עקיבא סבר זיל בתר דעתא דלוקח ורבנן סברי זיל בתר דעתא דמוכר אלא לאו ש"מ וכו':
אתמר רב הונא אמר הלכה כדברי חכמים. דאמרי מוכר בעין רעה מוכר:

דף סה.

ושמואל אמר הלכה כר"ע. דאמר בעין יפה מוכר:
אנא איפכא תנינא. דרב הונא דאמר דהלכה כחכמים ס"ל בעין יפה מוכר ושמואל אמר הלכה כר"ע דאמר מוכר בעין רעה מוכר:
לא אמר לך מידי. דהיינו כרב סבירא ליה:
האחין שחלקו. בנכסי אביהן:
אין להן דרך זה על זה וכו'. דהואיל דחלקו בעין יפה חלקו וצריכין ליקח זה מזה דרך וגם לא חזקת חלונות וגם לא חזקת סולמות להניח זה בחצר זה להעלותו לגגו ולא אמת המים של זה לעבור בחלקו של זה:
ורב אמר יש להן. דס"ל כלישנא קמא כחכמים דאמרי מוכר בעין רעה מוכר:
דאי אשמועינן בהא. באחין שחלקו דבהא אמר רב דבעין רעה חלקו ויש להן. משום דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך:
אבל בהא. גבי מוכר:
קאמר שמואל. דהמוכר בעין יפה מוכר אבל בהך דאחין אימא מודי ליה לרב קמ"ל דאפי' הכי פליגי: רב נחמן הוה תלמיד דשמואל כדאמרינן לעיל אמר רב נחמן אמר שמואל האחין שחלקו ורב הונא הוה תלמיד דרב:
הלכתא כוותין. דאמרינן מוכר בעין יפה מוכר:
או הלכתא כוותייכו. דאמריתו מוכר בעין רעה מוכר:
שניהם מכרו במכר או שניהם נתנו במתנה לשניהם אין להם ללוקחין או למקבלין דרך זה על זה. משום דהמוכר או הנותן בעין יפה מוכר ונותן:

מכל שכן דאין להן. היכא דחיצון נותן במתנה דיפה כח מתנה מכח מכירה כדאמרינן בגמ' בסיפא דפרקין ובעין יפה נתן החיצון ופנימי דמכר אין לפנימי דרך על החיצון כלום אע"ג דמשועובד חיצון לפנימי:

חיצון מכר ופנימי נתן מהו. מי אמרי' דיפה כח מתנה מכח מכירה ובעין יפה נתן יש לו דרך או לא לטעמיה דר' עקיבא:

מי לא תנן בד"א. דאין צריך ליקח להן דרך לדברי חכמים:

במוכר. דבעין רעה מוכר:

אבל בנותן מתנה נתן את כולה. דבעין יפה נתן הכי נמי להההוא דיהיב מתנה בעין יפה נתן לו ויש לפנימי דרך על החיצון:

פיסקא המוכר את הבית מכר את הדלת. דהוי מחובר לבית שהוא מחובר לקרקע וכל מחובר לקרקע הרי הוא כקרקע:

אבל לא את המפתח. דלא הוי כלל מחובר דאי בעי מצי לנוטלה ויוצאת ונכנסת היא. המכתשת הקבועה. בקרקע:

איצטרוביל. היינו מקום שכיבת הרחיים הסדינין שקבוע בקרקע:

אבל לא את הקלת. היינו רחיים העליונה שחוזרת דלא הוי מחובר:

מכר את התנור ואת הכירים. אם קבועין בקרקע:

בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו כולם מכורין. אפי' כלים המיטלטלין שיש בו:

דף סה:

מכר תשמישי הכרם. משמע תשמישים בין קבועין בין מיטלטלין ומתני' קתני דלא מכר המיטלטלין דכי היכי דאמר גבי כרם הוא הדין נמי גבי בית:

התם קביע. גבי כרם תשמישין קבועין בקרקע [139] אלא קנים המעמידים את הגפנים והצירים שקושרין בהם הגפנים לקנים וכיון דמחובר לקרקע הרי הן כקרקע ומש"ה הרי אלו מכורין אבל הכא לא קביע מפתח ומיטלטל ומשום הכי לא מכור:

אף מפתח. נמי קבוע בדלת דאינו נפרד ממנו כלל ואפי' הכי קתני דלא מכרה. אלא מחוורתא מתני' דלא כר' מאיר:

ואת הנגר. היינו בריח שקבוע בכותל למעלה מן הדלת וכשנועל הדלת נופל הנגר עד לארץ ונועלו:

ואת המנעול. קבוע בדלת:

אבל לא את המפתח. דמיטלטל:

[139] נראה דצ"ל דאינו מכור לר"מ אלא קנים המעמידים וכו'.

מכר את המכתשת החקוקה. כמו סלע היוצאת מאליה מקרקע שהיא מחוברת מעיקרא וחוקקין אותה במקומה לצורך מכתשת ומשום הכי הוי כקרקע ומכורה היא:
אבל לא את המכתשת קבועה. שהיתה תלושה מעיקרא והדר קבעה וחקקה כלו' דלא מיחבר היא:
אבל לא מכר לא את התנור ולא את הכירים ולא את הריחים. משום דכל הני מטלטלין נינהו ולא כקרקע דמי. תנור שהוא עשוי כגיגית רחב מלמטה וצר מלמעלה:
ר' אליעזר אומר כל המחובר לקרקע. אפי' מכתשת הקבועה ואת התנור והכי נמי ריחים דמחוברין לקרקע הרי הן כקרקע ומכורין ומסתברא דמתני' ר' אליעזר היא:
בין כך ובין כך. אפי' אמר לו הוא וכל מה שבתוכו:
לא מכר לא את הבור כו'. דכל הני רשות בפני עצמן הן ולא שייכי כלל עם הבית:
ת"ר צינור שחקקו. כדי לקובעו מן המעיין ועד המקוה שילכו המים למקוה דרך הצינור:
פוסל את המקוה. משום דהמים דרך הצינור שהוא כלי באין למקוה והוו כמים שאובין דלאו כקרקע הוא:
קבעו. מתחלה לארץ:
ולבסוף חקקו. כשהוא מחובר:
אינו פוסל את המקוה. דבקרקע דמי הואיל ולא הוי ליה תורת כלי בתלוש:
לא ר' אליעזר ולא רבנן. אי נימא ר' אליעזר דבית. דאמר לעיל כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע והכא קתני צינור שחקקו ולבסוף קבעו אע"ג דמחובר לקרקע פוסל את המקוה. ולא רבנן דאמרי לעיל מכר את המכתשת חקוקה אבל לא את הקבועה משום דלא כקרקע דמי הואיל שהיתה תלושה מעיקרא אע"ג דקבעה וחקקה במקומה [140] והכא קתני קבעו ולבסוף חקקו במקומו הרי הוא כקרקע ואינו פוסל את המקוה. ודלמא התם בבית בהא קמיפלגי דר' אליעזר דאמר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע סבר מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי וכו'. אבל הכא לענין מקוה דלמא כברייתא ס"ל:
כוורת דבורים. שעשאה וחיבר לקרקע כו' וכותבין עליה פרוזבול. דקאמר מוסר אני לכם שטרותי אגב האי כוורת כדי שלא תהא שביעית משמטת:

דף סו.

ואינה מקבלת טומאה במקומה. דלאו כלי הוא דכקרקע דמי:
חייב חטאת. משום דתולש דבר המחובר:

[140] דברי רבינו בכאן הוא כדעת ר"י בתוס' ד"ה אילימא ע"ש.

וחכמים אומרי' אינה כקרקע וכו'. והשתא משמע דלא ר' אליעזר היא דהא ברייתא קתני גבי צינור חקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה דלא כקרקע דמי. ולא רבנן היא דאמרי אינה כקרקע וברייתא קתני קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה אלמא (דלאו) דכקרקע דמי:

התם טעם דר' אליעזר. דחשיב ליה כקרקע משום דכתי' ויטבול אותה ביערת הדבש. מה ענין הטבלה אצל יער אלא מה יער כו'. אבל לענין צינור כברייתא ס"ל. ורבנן לית להו האי דרשה דר' אליעזר להכי קסברי דכל שעה אינה כקרקע אבל בצינור כברייתא סבירא להו:

דף של נחתומים. נסר שמתקנין על גביו הלחם:

ר' אליעזר מטהר. דלא קא מקבל טומאה הואיל דקבעה כקרקע דמי:

מני. ברייתא דצינור:

אי ר' אליעזר אפילו חקקו. לצינור ולבסוף קבעו לא ליפסל דכקרקע דמי כדקתני הכא דף של נחתומים אע"ג דתקנו קודם וקבעו בכותל ר' אליעזר מטהר דכותל כמחובר. ואי רבנן אפי' קבעו לצינור ולבסוף חקקו נמי לפסול דתורת כלי עליו דכי היכי דאמר הכא בין קבעו לדף בכותל ולבסוף תקנו בכותל עצמו ובין תקנו בתחלה ולבסוף קבעו כל שעה מטמא דלאו ככותל דמי הכי נמי אפי' קבעו ולבסוף חקקו ליפסל:

לעולם ר' אליעזר ושאני פשוטי כלי עץ. דלית להו בית קבול כגון דף:

דטומאה דרבנן. כלומר מדרבנן מקבלת טומאה ולא מדאורייתא ומשום הכי מטהר אפי' כי תקנו ולבסוף קבעו. אבל גבי מים שאובים דאורייתא ודאי פסול הוא. ומקשי' לר' אליעזר מכלל דשאובין דאוריית'. כלומר מים שאובין שפוסל את המקוה מדאורייתא היא:

דף סו:

והא קי"ל. דמים שאובין האי דפסלי מדרבנן היא כדאמרי' במס' יבמות [דף פב] היו עושין מקוה של מ' סאה ונטל סאה ונתן סאה כשר עד כמה אמר ר' יוחנן עד רובה יותר מרובה פסיל ליה. ל"א שאיבה לטבילה מדרבנן פסול ולא מדאוריתא דמן התורה כשר דלא מצינו בתורה שצריך מים חיים אלא זב דכתיב וכי יטהר הזב וגו':

ועוד. קושיא אחריני הא אמר ר' יוסי בר חנינא בדף של מתכת מחלוקת. ר' אליעזר ורבנן דפשוטי כלי מתכת דאורייתא מיטמו ואפי' הכי קאמר ר' אליעזר כי קבעו בכותל טהור ולטעמיה אמאי חקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה:

אלא לעולם רבנן היא. דמטמי גבי דף של מתכת דאפי' קבעו בכותל לא קמבטל ליה:
אי הכי. לטעמייהו בקבעו ולבסוף חקקו אמאי אינו פוסל את המקוה. היינו טעמא דשאיבה דרבנן היא ולאו מדאורייתא. אי הכי אפי' חקקו ולבסוף קבעו אמאי פוסל את המקוה:
שאני התם דאיכא תורת כלי עליו בתלוש. משום הכי לא קמבטל אפי' בדרבנן:
בעי רב יוסף מי גשמים שחישב להדיח בהן את האיצטרוביל. שהוא מחובר לקרקע מי הוו חשיבי הני מים להכשיר הזרעים אי לא. מי אמרינן דאין מכשירין כי היכי דגרסינן בשחיטת חולין הכופה קערה על הכותל אם בשביל שיודח הכותל אינו בכי יותן משום דחשיב דבר המחובר לקרקע וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ולא חשיב כלום ואם בשביל שיודח הקערה הרי זה בכי יותן. הא גופא קשיא. הא בכותל מערה דהוה מחובר מעיקרו אינו בכי יותן דכקרקע דמי. בכותל בנין הרי זה בכי יותן משום דהוי תלוש ולבסוף חיברו דתורת כלי עליו הכא נמי לגבי אצטרוביל המחובר לקרקע מכשירין מי גשמים אי לא:
אליבא דר' אליעזר דאמר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע לא תיבעי לך. דודאי אפי' בכותל בנין סבירא ליה דכקרקע דמי ואין מכשירין:
כי תיבעי לך אליבא דרבנן דאמרי כל המחובר לקרקע אינו כקרקע. מאי מי אמרינן דהאי דקאמרי כל המחובר לקרקע אינו כקרקע לכל מילי קאמרי אפי' לגבי איצטרוביל ומכשיר או דלמא בעלמא כגון כותל בנין אמרי' דאינו כקרקע דזימנין משנהו אבל גבי איצטרוביל דקביע הוא כקרקע דמי ואין מכשירין תיקו:

דף סז.

עישור נכסים. דיש לה לבת בנכסי אביה יורשת ממקרקעי:
אפילו מאצטרוביל. דכקרקע דמי:
מעמלא דבתי. משכירות הבתים. ויש אומרים מעמלא דבתי היינו זבל שמוציאין לפני הפתחים גובה מהן עישור נכסים:
פיס' המוכר את החצר מכר את הבתים. שפתוחין לחצר:
בורות שיחין ומערות. שתחת הבית ופתוחין לחצר דכל הני משעבדי לחצר:
לא מכר את בית המרחץ ולא את בית הבד שבתוכה. משום דלא שייכי לחצר ורשות בפני עצמו הוא:
אלא אוירה של חצר. ולא שום תשמיש אחר:
בתים החיצונים. הפתוחים לחצר:

בית חולסאות. אלו סלעים כמו צונמא דחשיב מעשה בפני עצמו הוא:
נמכרים עמה. משום דשייכי לחצר:
פתוחין לכאן ולכאן. לחצר ולרה"ר. מילוסא. אוירא:
הא דרוב תשמישתייהו דחנויות לגו. בחצר נמכרות עמה:
אבל אי דרוב תשמישתייהו לבר. לרשות הרבים אין נמכרות עמה:
אמר רבה אי דאמר לו. המוכר ללוקח כשמוכר לו החצר:
דירתא. כלומר דירה אני מוכר לך:
כולי עלמא לא פליגי' דבתי משמע. דזבין ליה בין חצר ובין בית כי היכי דדיירי אינשי בתיהן פתוחות לחצר והכל מכר לו:
דרתא מתרגמינן חצר. דרתא. מר סבר ר' אליעזר תרביצא משמע. דהיינו אויר של חצר לחוד ולא בתי ורבנן סברי אפילו בתי משמע. דהיינו כדדיירי אינשי חצר עם בית ומכר לו הכל בין חצר ובין בית:
ר' אליעזר סבר לא מכר אלא אוירא דחצר כחצר המשכן. שלא היה שם לשכה ולא כלום כי אם מזבח לחוד:
חולסית. צונמא:
כיון שהחזיק באחת מהן. על דעת לקנות כולן:
קנה כולן. דאידי ואידי כולהו עשר שדות חדא תשמישתא נינהו לזריעה קיימי. חולסית. תשמיש לחוד למשטח שם בגדים. מצולה לזריעה:

דף סז:

קמ"ל. דאפי' הכי קנה דסדנא דארעא כלומר כל הקרקע חד הוא:
פיסקא ים טלפחא. לועזין מיי"ש שאוצרין בהו:
ממל. מפרכתא. זה כמו קורנס שמפרכין בו [141]הענבים שהן עיקר תשמישי הבד:
כלונסאות. אלו עצים שעומדים מיכן ומיכן לקירה ונקובין ומשימין בריח מזה לזה ומעמידי' הקורה על הבריח. עכירין כבשי אותן קצעין שמשימין על הקרשים (דין): קורה קורה ממש:
הנסרים. הם הקרשים שמשכיבין על גבי התמד ויש אומרי' אלו אותם שמקיפין אותן סביב לתמד וקושרין שלא יתפזרו הענבים אילך ואילך:
היקבים. הם הסלים שמביאין בהם הזיתים מן השדה לבית הבד:

[141]נראה דצ"ל הזיתים.

ריחים התחתונים. שהיו טוחנים בהן הזיתים ואחר כך משימין הזיתים ביקב כדי להוציא השמן יפה וכל הני שייכי לבית הבד לפיכך נמכרין הם:
העליונה. דהיינו הרכב אינה נמכרת דלא שייכא היא בהדי בד בלבד:
השקין. אלו השקין עצמן שהיו מביאין הענבים או הזיתים בהם לאותו כלי שהוא חוץ לכרם שהוא הולך ובא מכרם לבד ומבד לכרם והוא עשוי מן עור מרצופין שלועזין מאל"ש:
פיס' הנסרים. בית המרחץ שלהן היה עשוי מאבני שיש וכשהאש בוער מתחתיו מתחמם השיש מאד ומשימין נסרים על גבי הרצפה של שיש כדי שיעמדו עליהן הרוחצין:
ספלים. גביעין שמזריקין מהן המים עליהן:
הוילאות. אלו הבגדים שפורשין כנגדן לפתח המרחץ כעין וילון. כל הני לא שייכי למרחץ:
מגורות המים. מקוואות המים שמכניסין אותן דרך סילון למרחץ:
מכר את בית הנסרים. שמצניעין שם הנסרים כן הכי נמי בית היקמין:
יקמין. אלו בגדים שמעטפין ראשיהם במרחץ מפני החום שלא יזיק להם בראשם וכל הני בנינים שייכי למרחץ ולא הוי מטלטלין דה"נ קתני מתני' לקמן:

דף סח.

בימות הגשמים. שהן יותר:
דהוו שטחו בהו שומשמי. ולאחר שהיו מיבשין אותן היו מוליכין לבית הבד כדי לדרוס אותן:
אי א"ל בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך [142] ואלין מצרנהא ודאי לא קנה. משום דאיכא למימר מצרים הרחיב לו והאי דקאמר ואלין מצרנהא אבית הבד קאמר ואהנהו תשמישין דאית בבית הבד. אבל הנהו חנותא לא קנה דאמרי' מצרים הרחיב לו. אבל אמר ליה אלין מצרנהא בית הבד וכל תשמישיו קנה אפי' להנהו חנותא דהאי דקאמר אלין מצרנהא בית הבד וכל תשמישיו אכולה מלתא קאמר וקנה הכל בכל שמחזיקין המצרים:
פיס' ובית השלחין. מפרש בגמ':
ש"מ. מדקתני גבי מטלטלין אפי' היו בה בהמה ועבדים כולן מכורין ואיכא למשמע מינה דעבדא כמטלטלי דמי דאי כמקרקעי דמי וכו':

[142] גי' רבינו כאן הוא כגי' הלשון אחר שהביא הרשב"ם ז"ל דנ"מ אי אמר אלין מצרנהא מקודם או שאמר בסוף.

אי הכי מאי אפי'. דמשמע דלאו כמטלטלין דמי:
אלא מאי אית לך למימר. דקתני ליה גבי מטלטלין וקתני אפי' משום דשאני מטלטלי דניידי כלומר שיש בו רוח חיים ממטלטלי דלא ניידי כשאר מטלטלי ומשום הכי אצטריך למיתני להו לגבי מטלטלי:
אפילו תימא. נמי דכמקרקעי דמי ואמאי לא קתני להו גבי מקרקעי משום דשאני וכו':
סנטר בר מחווניתא. זה ממונה המדינה שהוא מחווה ויודע כמה בני אדם פורעין מס למלך ומכמה בתים ומכמה שדות וכמה שייכי לעיר:
בגי. אלו שדות שסביב המדינה:
למאן דאמר דבר מחווניתא מזדבן. דלא שייך לעיר כל כך: כל שכן בגי שדות בית הבעל דשייכי לעיר:
דכתיב ושולח מים על פני חוצות. כלומר כל שעה וכל עת צריך להשקות במים:
בשלמא למאן דאמר דסנטר בר מחווניתא הוא היינו דאמר ת"ק דבגי דהיינו בית השלחין מזדבני. משום דשייכי בעיר אבל בר מחווניתא כו':
תנא קמא. דר' שמעון דמתני':
נמי הכי קאמר. מכר בית השלחין דהיינו באגי מאי איכא בין ר' שמעון לת"ק:
מאי בית השלחין גינוניייתא. גנים דבתוך העיר נינהו אבל באגי לא מזדבני לתנא קמא ולעולם סנטר באגי:
בשלמא למאן דאמר דסנטר היינו באגי. היינו דקאמר ת"ק וכו' ומהדר ליה רשב"ג [בר] מחווניתא. והא תנא קמא בר מחווניתא לא דכר שמיה בלשון קושיא גרסי':

דף סח:

מאי שלחין דקאמר ת"ק באגי מיזדבנא. אבל בר מחווניתא לא מזדבן ואתא רשב"ג למימר אפי' בר מחווניתא מזדבן:
ת"ש. אם סנטר בר מחווניתא הוא אי לא:
אנקולמוס מכור. וזהו סופר העיר שכותב כמה יוצאין ופורעין מס למלך מבתים ושדות:
סנטר נמי גברא. דהיינו בר מחווניתא ולא בגי:
והא כדאיתא. דסנטר בגי. ה"ג ומי מצית אמרת הכי. דסנטר בגי:
והא מדקתני סיפא. דהא ברייתא דר' יהודה:
שייריה. מפרש לקמן:
חורשין. יערין:
המוקצין לעיר. כלומר שהן פתוחין לעיר וקוצצין ממנו בני העיר לצרכן:

פיסקי באגי. קטנות שמסתפקות מהן בהמות:
הא בגי. שהן גדולות מזדבני ואי אמרת דסנטר היינו בגי דמזדבני א"כ קשיא לר' יהודה דאמר ברישא דברייתא סנטר אינו מכור:
לעולם סנטר באגי ומזדבן ודקא קשיא לך רישא. איפוך רישא ר' יהודה אומר סנטר מכור דהיינו כר' שמעון דאמר מכר את העיר מכר את הסנטר:
והא ר' יהודה כרבנן ס"ל. בברייתא והכי מסתברא דהכי קתני ר' יהודה לא את שייריה ולא את בנותיה ותניא המוכר את העיר לא מכר את בנותיה דהיינו רבנן ור' יהודה נמי הכי קאמר. ומשני ר' יהודה סבר לה כוותי' דרשב"ג בחדא דבגי מזדבנא. ופליג עליה בחדא דלא מכר את בנותיה משום דלא שייכי לעיר הוי:
והבנות. כפרים אין נמכרות. עמה עם העיר:
חלק אחד בים. מצד זה של עיר: וחלק אחד ביבשה מאידך צד של עיר:
הא דנגיח קייהו לגאו. בברין שמחוץ לעיר ופתוחין לעיר נמכרין עמה דשייכי עם העיר. אבל אם פתוחות לבר חוץ לעיר אין נמכרין עמה:
והא קתני ולא הורשין המוקצין לה אין נמכרין עמה. אלמא אע"ג דנגיח קייהו לגיו אין נמכרין. ומשני אימא המוקצין הימנה דלאו פתוחין לה משום הכי אין נמכרין הא אי הוי מוקצין לה נמכרין:
שהם לצרכה. מפר' בגמ':
פיס' ואת חיצת הקנים שהוא פחות. שאם יש בסוף השדה חיצת הקנים. והן קנים הדוקרנין שעולין הרבה בגזע אחד. ואותו מקצת הוא פחות מבית זריעת רובע קב אינו חשוב ולא אמרי' דשיירו אלא נמכר עמה:
ואת השומירה. בית קטן שבשדה שיושב בה השומר:
ואת החרוב שאינו מורכב. בו ענף ממין אחר ולא השיב ונמכר עמה:
ואת בתולת השקמה. היינו ארז שעדיין לא קצצו נופין התחתונים שישביח ויגדל לצורך קורה להיות סדן גדול לא חשיב ונמכר עמה:

דף סט.

אבני דאכפא. אותן אבנים שמשימין על העומרין כדי שלא יתפזרו אילך ואילך:
לר' מאיר. דאמר מכר את הכרם מכר כל תשמישי הכרם. כיון דמתקנן. שמשופין אע"ג דלא מניח על העומרין עדיין או על הבנין מכורות. לרבנן אין נמכרות עד דמנחן בבנין

משום דלאו כגוף של קרקע דמי [143]אלמא עד דמנחן אכפי:
תני סדורות. בגדר קנים המחולקין המעמידין הגפנים. שלאותן שמעמידי' בהם הגפנים קלופין הן הקליפות שעליהן כדי שלא יכנסו המים בין הקליפה ובין העץ ומתליע שלא יהיו אותן תולעין יוצאין ומתליעין הכרם:
לר"מ כיון דמשפיין. שמקולעין ומחודדין הוו שימושי הכרם. לרבנן לא הוו שימושי הכרם עד דמנחן ומוקמי בכרם ואין נמכר:
אע"ג דמטאי למיחצר. הואיל דמחובר לקרקע כקרקע דמי:
ואע"ג דאלימי. הקנים נמכרין עמה הואיל דפחותה:
שאינה עשויה בטיט אע"ג דלא קביעא יפה בקרקע. סד"א כיון דלא קביע לאו כגופה של קרקע דמי אפי' הכי מכורה:
ואת חיצת הקנים. אלו קנים הדוקרנין ושיוצאים כמה קנים בגזע אחד אע"ג דאלימי. דמהו דימ' שדה בפני עצמה דמי אפי' הכי מכירה:
ואת החרוב שאינו מורכב. דאכתי כל זמן דלא צריך ריכבא לא דבר חשוב הוא. חרוב מורכב. כעין שמרכיבין בין האילנות זקנים כדי להחזירם בכוחן הואיל שאינו מורכב לאו שדה בפ"ע דמיא:
ואת בתולת השקמה. שלא הגדיל כל כך שהוא בחור. שקמה כך הוא שם האילן:
ואע"ג דצריכא לארעא. שתהא מונחת שם עד שתייבש:
אף על גב דקביעי בשדה לא מכרה. [כיון] שהיא עשויה בטיט ורשות בפ"ע הוי:
סדן השקמה. דהוי אילן חשוב שקוצצין הענפים שלו כדי להגדילן לצורך קורות וזהו סדן:
מלבנות של פתחים. אותן אבנים שעומדין במזוזות הפתח שלועזין אושרי"ש. אותן מזוזות שבפתח הבית המחובר בקרקע מהו. מכרן או לא מכרן:
כי תיבעי לך היכא דנקיטי בסיכי. שאין מחוברות בקרקע כי אם כעין שעושין ציר לדלת בזימנא) שכל אחת נכנסת בחברתה ובכך מחוברין:
לנוי עבידן. המלבנות ולא מזדבני. או דלמא (לא) אינהו מזדבני:
מלבנות של כרעי המטה. אלו לבנים שמשימין תחת כרעי המטה שלא יתליעו מלחלוחית של קרקע. שהיא בית רובע רשות בפ"ע הוי ולא מזדבני:

[143]לכאורה צ"ל והלכך בעינן עד דמנחן אכיפי.

דף סט:

וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב. אותו אילן שצריך גבול סביביו שאין משתמר אלא על ידי גבול כעין שמקיפין גדר סביב השדה כדי שיהא משומר על ידי גבול מפני שנמוך האילן ויכלי אינשי ליטול פירות אותו אילן נקנה אגב קרקע. אבל אילן שגבוה הוא כגון חרוב מורכב וסדן השקמה שאינו צריך לשומר ואינו צריך גבול דמחמת גבהותו משומר הוא שאין ידו של אדם יכולה להגיע לפירותיהן והענפים והפירות שלו בגבהות עומדין ואין עולין לו אלא בחבל אינו נקנה אגב קרקע דדבר חשוב בפני עצמו הוא:

אשר בכל גבולו סביב מיכן למצרים מן התורה. שהראה לו המצרים שסביבותיה מצר פלוני כך וכך מצר פלוני כך וכך. ואית דמפרשי מיכן ללוקחין שקונין המצרים שסביבות השדה דהיינו גבולי:

דיקלי. אילנות תמרים גבוהים: תאלין אלו שאר אילני בחורין קטנים:

הוצין. אילנות קטנים:

וציצין. דקלים קטנים כעין ציניתא דבבל:

ואע"ג דכי לא כתב ליה הכי ודאי קני. דאי אתי לפני בית דין פקח יהבי ליה והאי דלא כתב ליה הכי משום דטעות סופר הוא. אפילו הכי צריך למכתב ליה הכי דשופרא דשטרא הוא דאפי' אתי לפני בית דין טועין דיהבין ליה דאי לא כתב הכי ואתי לפני בית דין הדיוטות לא יהבי ליה אבל השתא ליכא למיחש:

אמר ליה. המוכר ללוקח:

ארעא ודיקלי. מזבינא לך:

אי אית בה דיקלי יהיב לי' תרי דיקלי. דדיקלי לא פחות מתרתי. ואי אית בה דיקלי משעבדי לבעל חוב של מוכר פריק להו מיניה ויהיב ליה ללוקח: ואי אמר ליה ארעתא ודיקלי מזבינא לך ולית בארעא תרי דיקלי זבין ויהיב ליה:

אי אמר ליה ארעא בדיקלי. אי איכא דיקלי זביניה זביני ואי לא מקח טעות הוא ולא קני כלום:

בי דיקלא. משמע ארעא דראויה לדקלים. ואי בישא הוא ושיירה כל שכן דהנך דמעלו ממנו לא זבין ושיירינהו:

אי אמר ליה ארעא מזבין לך בר מאילני. אי אית ביה אילני זבין ליה הקרקע לבר מאילני כדמתני ליה. ואי בההיא קרקע אית בה גופני ואמר ארעא מזבינא לך לבר מאילני ודאי גופני בכלל אילני נינהו ולא זבין ליה אפי' גופני אי אית ביה דיקלי קרי להו אילני ולא

זבין ליה. ואי אית בה אילני וגופני ואמר מזבינא לך בר מאילני ודאי גופני זבין ליה דלאו אילני נינהו לגבי שאר אילנות:
ואי אמר ליה לבר באילני. ואית בה אילני ודיקלי ודאי אילני לא זבין ליה דיקלי זבין ליה דלגבי אילני לאו אילני נינהו הדיקלי:
גופני ודיקלי. ודאי גבי דיקלי גופני אילנות נינהו ולא שייר אלא הגפנים:
ואי אמר ליה ארעא מזבינא לך לבר מדיקלי. מה שייר:
אמר רב כל שגבוה כל כך שעולין עליו בחבל הוי שיור. ואידך אילני לא הוי שיור וזבין ליה:

דף ע.

כל שהעול כובשו. שהיו רגילין לחרוש אילנות במחרישה כשדה זרעים ומשימין עול בראשי השורים כעין שאנו רגילין ואם מכה העול באילן כשהוא חורש והעול כופף את האילן ודאי מכרו דלא הוי דבר חשוב. ואידך שיש בהן כח דאין העול יכול לכובשן הוי שיור:
הא בדיקלי. בעינן כל שעולין לו בחבל:
בעא מיניה רב אחא מרב ששת. אם אמר לו קרקע אני מוכר לך חוץ מחרוב זה וחוץ מסדן פלוני ואיכא חרובין אחריני מורכבין וסדן שקמה מהו. מי אמרי' הואיל דבלא תנאי נמי לא מכר שום חרוב מורכב ולא שום סדן שקמה דקתני מתני' לא מכר לא חרוב המורכב ולא סדן שקמה והאי הואיל דקא מתני ליה הכי חוץ מסדן פלוני לטפויי ללוקח קאתי דמשמע הכי האי הוא דלא יקנה הא שאר חרובין קני. או דלמא אפי' שאר חרובין נמי לא קני והאי דקאמר הכי משום האי טעמא דאמרי' לקמן לדמי:
א"ל לא קני. אפי' שאר חרובין:
תדע. דאפי' שאר חרובין נמי לא קנה:
דאילו אמר ליה מוכר ללוקח שדי אני מוכר לך חוץ משדה פלוני. כלומר חוץ מן אותה שדה. וכי מי אמרי' ההיא דלא קני הא אחרנייתא דיליה קני בתמיה. והא לא אמר ליה שדותי מכורין לך. אלא לדמי דאמר ליה שדי אני מוכר לך חוץ משדה פלוני שאיני נותן לך באותן דמים שנתתי לך זו. אבל איזו מן האחרות שתרצה אתן לך באותן דמים שנתתי לך זו. הכא נמי להיכא דאמר ליה חוץ מחרוב פלוני וחוץ מסדן פלוני אפי' בלאו הכי לא קני ליה. לדמי קאמר ליה. כלומר שאותן איני נותן לך אלא בדמים יקרים אבל האחרים

אתנם לך בדמי שאר אילנות. ואמר לן המור"ה האי לישנא דלדמי לאו דוקא כל כך. אלא האי לישנא מסתבר שפיר דכתב אלא לא קני הכא נמי לא קני:

חוץ מחצי חרוב מחצי סדן שקמה פלוני מהו. מי אמרי' הואיל דבלאו הכי לא קני שאר חרובין מורכבין והאי דקאמר הכי לגרועי לנפשיה קאתי ושאר חרובין ודאי לא קני. והאי חצי חרוב דשייר קני הלוקח או לא. אלא לדמי שאמר לו שדי אני מוכר לך חוץ מחצי שדה פלוני שאיני נותן לך באותן דמי שקנית זו. הכא נמי להיכא דאמר ליה שדי אני מוכר לך חוץ מחצי חרוב פלוני שאיני מוכר בדמים של שאר חרובין דעלמא אלא בדמים יקרים ולא קנה כלום מן החרוב. והכא נמי מוגה בספר לישנא אחרינא אלא דלא קני הכא נמי לא קני:

בשטר. שכתב בשטר והעיד עדים כמה הפקיד לו:

מגו דאי בעי א"ל נאנסתי מהימן. האי דקאמר נפקד זה נאנסתי הוא הדין נמי הוה טעין נגנבה לו או נאבדה היה פטור דש"ח הוא וש"ח פטור מגנבה ואבדה. אלא מש"ה אמר נאנסתי דאפי' [144] שואל דחייב על הכל פטור אי טעין נאנסתי. או דלמא מצי אמר ליה המפקיד אם איתא דההחזרת לי שטרך בידי שיש לך משלי כך וכך מאי בעי:

א"ל. אפי' הכי נאמן:

אמר ליה ולטעמיך כי אמר ליה נאנסתי מי מצי א"ל שטרך בידי מאי בעי. אלא לא מצי א"ל הכי נמי בהחזרתי לך לא מצי א"ל שטרך בידי כו':

דף ע:

סוף סוף כי אמר ליה נאנסתי מי לא צריך שבועה. אנא נמי הכי אמינא מאי נאמן בשבועה:

שטר כיס היוצא על היתומים. כגון מי שנתן לחבירו ממון שירויח לצורך שניהן והקרן של נותן וכתב לו שטר שכך וכך נתן לו ממון למחצית שכר ומת המקבל והוציא הנותן אותו שטר כיס על היתומין:

דייני גולה. דגרסי' בכל התלמוד היינו שמואל וקרנא:

אמרו נשבע. הנותן וגובה כל הקרן שלו אע"ג דיש שטר בידו דהבא ליפרע מן היתומים לא יפרע אלא בשבועה:

האי עיסקא. דיהיב חד ממון לחבירו להרויח לשניהן איהו לא הוי כולה פקדון ביד המקבל אלא שויוה רבנן פלגא מלוה ופלגא פקדון ועבדו מלתא דניחא ליה למלוה וניחא

[144] נראה דט"ס וצ"ל דאפי' ש"ש דחייב כו'

ליה ללוה. דאי אמרי' דכולה מלוה ביד המקבל ונגנבה או אבדה משלם המקבל כולה כדין מלוה שנגבית כולה ואי אמרי' דכולה פקדון משתבע המקבל דנגנבה או אבדה וקא מפסיד הנותן הכל. ומש"ה פלגא מלוה כיון דאית ליה למקבל הנאה מיניה משלם פלגא ופלגא פקדון הואיל דהנותן אית ליה רווחא מיניה:

מאי לאו בדרב חסדא קמיפלגי. דבעא מיניה רב עמרם מרב חסדא לעיל המפקיד אצל חבירו בשטר וכו' ואמר ליה רב חסדא נאמן ודייני גולה לית להו דרב חסדא דאם איתא דאית להו דרב חסדא לא הוו משלמי היתומין אלא פלגא דהיינו מלוה ולא הפקדון דמגו דאי בעו מצו למימר היתומין נאנסו בידי אבא ואמרי החזירו לך מהימני ולית להו לשלם אלא פלגא דמלוה דאההוא פלגא דמלוה לא מצי פטרי גופייהו בנאנס משום דחייב באחריות החצי. ודייני א"י אית להו דרב חסדא:

לא דכ"ע אית להו דרב חסדא. ושאני התם אמאי אמרו דייני גולה דגובה כולה משום דליכא למימר מיגו ולא מצו לטעון אבא החזירו דאם איתא דפרעיה אבוהון מימר הוה אמר קודם מיתתו פרעתי. ודייני ארעא דישראל סברי לא יהיבנא ליה אלא פלגא דאכתי איכא למימר מגו. ודאמרת הוה ליה לאבוהון למימר. דאימר מלאך המות אנסיה בפתאום ולא מצי אמר:

תרתי. ליכא למימר דסתרא דא לדא דאי אמרי' המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר לו החזרתי לך נאמן לא אמרי' דשטר כיס היוצא על היתומין דגבי כולה משום דהאי עסקא פלגא פקדון ואמרי' מגו. ומשני אמאי גובה כולו דאי איתא וכו':

אנן דדייני גולה איפכא מתנינן. דהכי אמרו דאינו גובה אלא מחצה:

דף עא.

זה פירש. שהוא קונה השדה מן המוכר. וכיון דלא פירש כל הדבר שבה הלכך לא קנה הני דמפיק מתני' וזה המקבל מתנה אין דרכו לפרש מהמקבל הלכך יש לו הכל. ומקשה רבי האי זה לא פירש וזה לא פירש הוא. דאין דרכו של קונה לכתוב כך אני קונה אלא המוכר דרכו לכתוב כך וכך אני מוכר:

אלא זה היה לו לפרש. ללוקח שנותן דמים היה לו לדקדק שיכתוב לו המוכר בשטר כל מה שיש בשדה וכיון דלא דקדק שיפרוש לו הוא הוא דאפסיד אנפשיה ואין לו כל הני דמפיק מתני'. אבל המקבל מתנה לא היה לו לפרש לדקדק שיתן לו הכל אלא כיון שנתן לו סתם ולא אמר חוץ מזה קנה הכל:

מאה גולפי. מאה חביות:

פיסקא האחין שחלקו. זכו בשדה:
בכולה. שחלקו עם הבור ועם הדות דכל אחד מקנה לחבירו חלקו בעין יפה:
המקדיש את השדה הקדיש את כולה. דכל המקדיש בעין יפה מקדיש אפי' הבור והדות:
ר"ש אומר המקדיש את השדה לא הקדיש. מכל הני דקתני מתני' טפי ממוכר אלא חרוב ושקמה דהמוכר לא מכר והמקדיש הקדיש כדמפרש בגמ':
הרי זה לא קנה קרקע. דג' אילנות יש להן קרקע ולא לשנים:
דלא מכחשי בארעא. לא לניר ולא לזריעה הלכך לא קפיד בעל השדה הלוקח בהן והן של מוכר השדה וצריך ליקח לו דרך אבל הכא היכא דמשייר אילנות דהנהו אילנות שרשייהו מכחשי בהקרקע ולא אמר ליה הלוקח כלום ש"מ דודאי שיורי משייר המוכר קרקע מקום האילנות לפניו להכי לא קאמר ליה מידי:

דף עא:

דאי לא שייר. מצי למימר ליה הלוקח דקא מכחשי לארעאי עקור אילנך שקול וזיל. ומה טעם מקדיש החרוב המורכב וסדן השקמה משום דקא ינקי משדה הקדש ומשתכח דקא מתהני משל הקדש. אבל חרוב שאין מורכב ושקמה לא הוי מוקדש. ולדבריך דאמרת מכר הקרקע ושייר אילנות לפניו יש לו קרקע מקום האילנות משיפולא עד תהום. אי הכי אמאי הקדיש חרוב וסדן השקמה. והא כי ינקי מדנפשייהו קא ינקי. דאיכא למימר דשייר המקדיש מקום האילנות ומדחול קא ינקי. אלא ש"מ מדהקדיש חרוב וסדן דלא שייר כלום בקרקע הכי נמי להיכא דמכר קרקע ושייר אילנות לפניו אין לו קרקע וקשיא לרב הונא. אלא ש"מ מדאמר רב הונא לעיל מכר את השדה ושייר אילנות לפניו יש לו קרקע כדרבנן ס"ל דאמרי בעין רעה מוכר ושייר מקום אילנות:
ור"ש דאמר. המקדיש את השדה הקדיש חרוב וסדן שקמה ומשום דמשדה הקדש קא ינקי כר"ע ס"ל דאמר מוכר בעין יפה מוכר כ"ש מקדיש. ואי קשיא לך ר"ש נמי אליבא דרבנן מצי למימר [145] אין הכי נמי אלא מפרש לקמן מה הפרש יש:
פשיטא. דהכי הוא דרב הונא כרבנן ס"ל. להכי נפקא מינה. ויש לו מקום האילנות לעולם דאי מתעקרו דיבשי הדר מצי שתיל במקומן:

[145] אינו מובן כוונתו ואולי דצ"ל ר"ש אליבא דרבנן נמי מצי לאוקמא וכמו שמפרש לקמן (דף עב ע"ב) אלא אה"נ דאכתי לא ידע דמה הפרש יש בין מוכר למקדיש כצ"ל ועי' בתוס' כאן סד"ה מדנפשייהו.

דף עב.

והא תניא הקדיש שלשה אילנות שהן ממטע עשרה לבית סאה. כלומר שכך שיעור יש בין אלו ג' אילנות שאם היו עוד שבעה סמוכין לאלו בשטה אחת והיה הפרש בין כל אחת ואחת כמו שיש הפרש בין אלו ג' בין כאו"א היו תופשין הני י' מקום בית סאה וי' אילנות בתוך בית סאה מקרי שדה אילן:

ה"ז הקדיש את הקרקע. כשיעור שמגיע לאלו אילנות מההוא בית סאה ואת האילנות קטנים שביניהן ואם הם שדה אחוזה והוא רוצה לפדותן קודם היובל פודה כשיעור זרע חומר וכו' ולפי השנים של יובל סלע ופונדיון לכל שנה:

פחות מיכן. כלומר אם נטועין הן הני ג' בסמוך משיעור י' (אמות) לבית סאה או ביותר ריוח כשיעור ט' לבית סאה:

או שהקדישן בזה אחר זה. הני ג' אילנות לא הקדיש הקרקע ולא האילנות שביניהן דבפחות מכאן יער מקרי ולא שדה אילן וביותר על כן שדה לבן מיקרי ולא שדה אילן:

וכשהוא פודן. האילנות אינו פודן אגב קרקע כשיעור זרע חומר שעורים אלא בשווייהן פודה האילנות בלבד:

ולא עוד. כלומר לא מיבעיא היכא דהקדיש בזה אחר זה דלא הקדיש לא את הקרקע ולא את האילנות שביניהן וכשהוא פודה אינו פודה אלא האילנות שהקדיש לחודייהו אלא אפי' הקדיש את האילנו' ואח"כ הקדיש הקרקע כו':

בשווייהן. כשהן שוין ולא יותר:

מני. הא ברייתא דערכין:

אילימא ר"ע. דמתני' הא קאמר מוכר וכו' וכ"ש מקדיש. והכא קתני להיכא דהקדיש האילנו' לא הקדיש קרקע אלמא דהמקדיש בעין רעה מקדיש:

והא אמרי. רבנן במתני' אבל מקדיש בעין יפה מקדיש כדקתני במתני' המקדיש את השדה הקדיש את כולה משום דבעין יפה מקדיש:

אלא פשיטא. הא מתני' ר"ש דקתני במתני' המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב וסדן שקמה אבל בור ודות לא הקדיש משום דמקדיש בעין רעה מקדיש וקסבר ר"ש המקדיש חרוב וסדן שקמה לא הקדיש קרקע. והאי דקאמר לעיל הואיל וינקי משדה הקדש היינו כשהקדיש השדה:

ור"ש אליבא דמאן. דעתו נוטה:

אילימא אליבא דר"ע וכו' אלא פשיטא אליבא דרבנן. דאמרי מוכר בעין רעה מוכר והכי ס"ל לר' שמעון מדמוכר בעין רעה מוכר מקדיש נמי בעין רעה מקדיש ומשייר קרקע

משום הכי להיכא דהקדיש את האילנות לא הקדיש את הקרקע דהמקדיש בעין רעה מקדיש ומתני' דערכין ר' שמעון היא:

דף עב:

אלא קשיא. הך דקתני מתני' ר' שמעון אומר המקדיש את השדה הקדיש חרוב וסדן שקמה וקתני הכא מ"ט הואיל וינקי משדה הקדש אלמא דס"ל לר"ש מקדיש בעין יפה מקדיש והקדיש כל השדה ה"נ מקדיש אילנות בעין יפה הקדיש והקדיש הקרקע ומקומן. ומשני לעולם ס"ל לר"ש מקדיש בעין רעה מקדיש ושייר הקרקע והאי דקאמר הואיל וינקי משדה הקדש דמשמע בעין יפה מקדיש לדבריהן דרבנן קאמר להו וכו':
מקדיש נמי בעין רעה מקדיש ושיורי משייר אפי' חרוב ושקמה והקרקע של מקומן:
הואיל ויונקין משדה הקדש אבל בור ודות דלא מכחשי בארעא לא. ורבנן אמרו ליה ל"ש.
דכי היכי דהקדיש חרוב וסדן שקמה ה"נ הקדיש בור ודות אע"ג דלא מכחשי בארעא ולעולם ברייתא דערכין ר"ש היא:
במאי אוקימתא להך ברייתא דערכין כר"ש. אי ר"ש אימא סיפא וכו' וניזיל בתר שעת הפדיון. דכי קא פודה הני אילנות בההיא שעתא הקרקע נתקדשה. ואמאי פודה את האילנות לבדן בשווייהן. ליפרקינהו אגב קרקע כשיעור בית זרע חומר שעורים כו':
ללוקח שדה מאביו. שקנאה ממנו:
מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה. אע"ג דקנאה מאביו ופריק ליה בדין שדה אחוזה זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף: ת"ל אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש וחשב לו הכהן את מכס' ופודה אותה בשוויה:
שדה מקנה. דעלמא שאינה ראויה להיות שדה אחוזה שאינה של אבותיו יפדה בשוויה:
יצאה זו. שקנאה מאביו שאם לא קנאה היתה ראויה להיות לו שדה אחוזה שיורשה מאביו להכי פודה אותה כדין שדה אחוזה דברי ר' יהודה ור"ש. אלמא אע"ג דהקדישה קודם שמת אביו דאכתי בשעת הקדש לא הוה שדה אחוזה כיון דבשעת פדייה הוה שדה אחוזה אזלי בתר שעת פדיון. וה"נ אם איתא דמוקמת כר"ש ליזל בתר שעת פדיון:
לא צריך קרא. היכא דכי הקדישה היה שדה אחוזה כי איצטריך קרא וכו':
ומנא להו. לר' יהודה ור"ש דהיכא דהקדישה ואח"כ מת אביו דכשדה אחוזה ממש דמיא:
אי מהאי קרא. דכתיב ואם משדה אחוזתו וגו':
אימא קרא לדרשה דר"מ קאתי. דהכי מסתבר קרא כר"מ:
אלא לאו משום דאזלי בתר פדיון. אלא לאו ש"מ דלאו ר"ש היא ואכתי קא מיבעי לך מני:

אמר רב נחמן. לעולם ברייתא ר"ש. ודקא קשיא ליזל בתר פדיון דבההוא שעתא שדה אחוזה היא. ואי ברייתא דערכין [אליבא דר'] שמעון היא ליזל לבתר שעת פדיון. הכא לאו משום ההוא טעמא דאזלי בתר פדיון אלא מש"ה אמרי ר"ש ור' יהודה דכשדה אחוזה דמיא אע"ג דהקדישה קודם שמת אביו משום דקרא אשכח ודרוש:

א"כ. הוא כדאמר ר"מ ניכתוב קרא אם את שדה מקנתו אשר לא אחוזתו דאי כתב הכי הוה משמע אותה אינה נפדית כי אם בשוויה אבל אותה שדה שלקחה מאביו ומת אביו ואח"כ הקדישה ודאי הויא לפניו כשדה אחוזה ונפדית בבית זרע חומר שעורים:

אי נמי. הכי מיבעי לקרא למימר אשר לא שדה אחוזתו מאי כתיב משדה אחוזתו ש"מ ראויה וכו':

תורת אילן עליו. דהיכא דזבין ב' אילנות והאי חרוב מורכב או סדן שקמה בהדייהו מצטרף בהדי שני אילנות וקנה קרקע דחשיב שדה אילן:

תורת קרקע עליו. דלא מזדבן אגב ארעא דכי היכי כי מכר קרקע לא מכר לו בור ודות הכי לא מכר נמי האי חרוב וסדן דדבר חשוב בפ"ע הוא:

תורת עומר עליו. דהכי קי"ל דשני עומרין שכחה ג' אינן שכחה. ואם השנים הם כל אחד כשיעור עומר והאי עומר של סאתים הוה ביניהם השלישי לא לימא דהוי השנים שכחה והאי עומר גדול כמאן דליתא אלא מצטרף האי עומר גדול לשנים והוי ג' ולא הוי שכחה:

ותורת גדיש עליו. דאם שכחו לבדו לא הוי שכחה דאינו עומר אלא גדיש:

דף עג.

ונימא באנו למחלוקת ר"ש ורבנן. במתני' וכדאוקימנ' לפלוגתייהו לעיל. מש"ה נקיט דר' מנחם בר' יוסי ורבנן דהא קמ"ל דר' מנחם כר' יוסי כר"ש ס"ל: **הדרן עלך המוכר את הבית** המוכר את הספינה:

איסקריא. זהו משוט:

נס אדרא. אותו בגד שתולין בראש התורן להוליך הספינה ברוח:

ואת העוגין. אלו שקורין אנקר"ש בלע"ז שמעמידין הספינה שלא תזוז לכאן ולכאן:

הלהן תעגנה. אמרה להן וכי תעכבו עצמכן מלהנשא לבעל:

אלו המשוטות. שלועזין ריימי"ש:

משוט. שמשוטטין הספינה לכאן ולכאן:

האיסכלה. היינו הכירה שמתקנין בספינה כדי לבשל עליו צרכיהן. ואית דאמרי סולם שיורדין בו מן הספינה:

ואת בור המים. שמתקנין שם בספינה כענין בור ומשימין שם מים מתוקין לשתות:
ואת הדוגית. היינו ספינה קטנה ומנהיגין אותה לספינה הגדולה וכשרוצין לצאת ליבשה הולכין ובאין באותו ביצית. והיינו ביציתא דמישן. נהרא הוא ששמו מישן וקטן הוא ואין יכולין לבוא בנהר כי אם בהני בוצייתא:
ואחריתכן בסירות דוגה. כך הנביא אמר לישראל סוף שיוליכו אתכם בשבי באותן ספינות קטנות:
גלא. גל של ים:
כי צוציתא דנורא חיוורתא. כמו ציצית הראש:
אלוותא. מקלות:
עד דחזינן לבי מרבעתא דכוכבא. שהיינו רואין בית רביצת הכוכב ויהי מקומו כשיעור שיכולין לזרוע בו מ' מדות של חרדל:
ואי דליין טפי. האי גלא הוי מקלינן מהבלא דההוא כוכב. וג"ם תמ"ה המור"ה וכמה הולכת הבלא דכוכבא. דמכדי קים לן כמה מהלך אדם בינוני ביום י' פרסאות נמצא מהלך תלת מאה פרסי דהיינו מהלך ל' יום וקתני הכא ואי דלינן טפי כלומר מיעוט יותר נמצא דהאי הבלא מהלך חמש מאות שנה פחות ל' יום שיעור תלת מאה פרסי דדלי הני לעיל דהא מן הארץ ועד לרקיע מהלך חמש מאות שנה אבל בין ארעא לעובא ליכא אלא תלת פרסי:
שבקת מידי בעלמא דלא אחריבת. לפי שראה אותו מגביה כל כך נדמה לו לגל שפנימי לו כי זה החיצון היה שוטף כל העולם:
אמר ליה החיצון תא חזי גבורתא. כאומר אל תחשוב בדעתך שאוכל אני להגביה עצמי כלום יותר משיעורי שאפי' כמלא חוט השערה איני רשאי לעבור חוץ מן החול שלי חוץ מתחומי:
הורמין בר ליליתא. אותו שד:
אקופיא דשורא. על שיני החומה:
ולא יכיל. פרשא למימטייה להההוא שד:
מסרגאן ליה. שמו לו שני אוכפין על שתי פרדות:

דף עג:

אתרי גישרי דרוגנג. על ב' גשרים רחוקים זה מזה על אותו נהר שנקרא דרוגנג והיה השד דולג מפרד זה לפרד זה. והוה נקיט השד תרי כסי דיין בידיה ובהדיה דהוה דולג

הוה מריק מהאי כסא להאי כסא. ולא נטוף שלא היה נוטף מאותן כוסות לארץ אפי' טפה אחת:
ואותו היום. היה רוח סערה גדולה שהיו עולים יורדי הים באניות עד לב השמים ויורדין עד תהומות מכח הרוח ואפ"ה לא נפל הטפה לארץ:
ושמעוה בי מלכא דשידין. שהשד היה עושה כן לעיני הכל לפי שאין דרכו של שד להראות עצמו כל כך:
והרגוהו. שהיה מגלה סודם:
אורזילא בר יומא. ראם שלא היה לו אלא יום אחד שנולד:
רמא כופתא. כלומר עשה רעי ומרוב אותו רעי סיכר את הירדן שלא היו המים יכולין לרוץ עד שהיה נשטף:
אקרוקתא. צפרדע:
כאקרא דהגרוניא. כאותו כרך של אגרוניא:
פושקנצא. עורב נקבה ובלעיה לתנינא ואח"כ עלה לה ויתיב על אילנות:
אם כל הני אי לאו דחזיתיה לאותו אילן לא הימני. שיהיה סובל שום עול בעולם כל כך.
שנכנס לו אותו שרץ קטן שנקרא אכלה טינא בנחיריו והשליכו הים לגודא כלומר לשפת הים לפי שאין הים סובל שום מיאוס בתוכו וחרבו מיניה שתין מחוזי כשהשליכו הים:
דיתבא ליה חלתא אגביה. שהיה חול הים מקובצת על גביו:
וקדיח. עשבי והגדילו עשבים על החול:
בין שיצא לשיצא. בין ב' סנפיריו של דג הלכה הספינה ג' ימים וג' לילות והדג היה עולה כנגד שטף המים ואינו יורד עם השטף:
ומקדמה ליה הספינה לפי שהיתה הולכת. במהירות יותר מן החץ:
גילדנא דימא. דג של ים שכך שמו:
חצינא. גרזן:
וזיז שדי עמדי. שהיה ראשו מגיע לשמים:
דשמטי גדפייהו משמנייהו. שהיו נופלות הנוצות שלהן מן השומן:
דליא ליה גפא. רמז לו זהו חלקך לכירה הגדולה:
עתידין ישראל ליתן עליהן את הדין. לפי שמרוב עונותם מעכבין קץ המשיח ומצערין להני אווזין לפי שמרוב שמנותם יש להם צער בעלי חיים:
ומרח ליה. והיה בקי כל כך שהיה אומר האי אורחא וכו': אפכית לי' האי ארעא להאי ארעא לנסותו אם היה בקי כל כך:
דדמו כמאן דמיבסמי. שהיו שוכבין כעין ישנים המבושמין מרוב בשמים:

דף עד.

פסקי. נקיט:
חדא קרנא דתכלתא. מן טלית שלהם שהיו שוכבין בהם:
כל אבא חמרא. כלומר לרבה היו קורין אבא וחמור. כעין שקורין לרבינא אבינא:
סיכתא. שוטה:
למאי הלכתא. פסקת ליה אי למיחזי אי הלכה כבית שמאי דאמרי במס' מנחות (דף מא ע"ב) דת"ר כמה חוטין הוא נותן בית שמאי אומרים ארבע וב"ה אומרים שלש. אמר רב הונא ארבע [146] בתוך שלש ומשולשת ארבע ור' יהודה אומר שלש בתוך שלש ומשולשת שלש אמר רב פפא הלכתא ד' בתוך ג' ומשולשת ד' וכו'. למה [לך] למיעבד הכי איבעי לך למימני חוטין וחליות כו':
אוי לי שנשבעתי. מן הגלות מי מפר:
והוא. רבה בר בר חנה סבר דלמא שבועתא דמבול קאמר ומש"ה לא הפר דשמא רוצה להחריב העולם במבול. ורבנן אמרי ליה א"כ אוי לי לא היה אמר אלא משום דבכל צרתם לו צר:
איחרוך. הנהו גבבי דעמרא אע"ג דאמשינהו במיא משום דגיהנם מתהפך לשם:
תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא. לאו משום דמיחזו ליה סוף העולם ממש משום דמהלך ת"ק שנה הוי העולם אלא מקום הראה לו במדבר אחד ששם נושקין ומגלגל גלגל ונושקין השמים והארץ יחד ולא מיחזו ליה ממש סוף העולם כי אם ממקום הגלגל שמקיף וסובב לשם:
לסילתאי. סל שלי:
כתרי מברי דסורא. ב' נהרות:
דאית ליה קרנא כעיזא דבחישא בהו. שחופרת בהן מים:
קרטליתא. קופסא:
נחית בר אמוראי. אומן שיודע לשוט על פני המים:

דף עד:

ובעי לשמטיה לאטמיה. שביקש לחתוך יריכו. זרק ליה חלא מן החול של שפת הים וברח. ואיכא דאמרי חומץ. שתצנע בו תכלת:
אתהפיכו מיא לדמא. מרוב הדם שהיה גדול הרבה:

[146] לפנינו שם הגירסא ארבע בתוך ארבע ומשולשת ארבע

פתחנא ונקירנא. מיניה חלבא וגיד הנשה:
איחלם אטמא. שנתחברה יחד כדמעיקרא:
עשבא דסמטרי. של סם חיים:
גומרי דריתמא. שאין כבין מהרה:
ארזילי דימא. ראמים:
לויתן נחש בריח. שמקיף ומסבב את כל העולם כולו כבריח:
נחש עקלתון. שמתעקל סביב העולם: פריש לקרא ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה והגדולה על לויתן בריח זה הזכר כאשר עשה על לויתן נחש עקלתון שהיא נקבה:
וצינן את הנקבה. שלא תתאוה לשום זכר:
הנה נא כחו במתניו. זה הזכר שאינו מזריע:
ואונו בשרירי בטנו. זו הנקבה שלא ילדה. ומקשי' אמאי צינן את הנקבה לגבי בהמות וניעבד הנך דבהמה כהנך דכוורי ואמאי צינן הנקבה. ומשני מש"ה הרגה דפריצות דכוורי נפיש מן דבהמה. ואע"ג דמצננין לה אתיא להזקק. ואי בעית אימא מש"ה הרגה דכיון דכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו בהדי נקבה לאו אורח ארעא למיהוי עם שכינה:
ובלע כל מימות שבעולם. שהכניסם בתוך שלך כמו שכתב למעלה כל הנחלים הולכים אל הים:
אימתי בהמות בהררי אלף בטוחים. שלא ימותו בשעה שיגיח ירדן אל פיהו של לויתן שכל זמן שהוא חי בטוחין הן בחיים:
כי הקב"ה על ימים יסדה. לארץ ישראל:
לעשות קניגיא. מלחמה:

דף עה.

שנאמר התמשוך לויתן בחכה. כלומר כך אמר לו הקב"ה לאיוב וכי אתה יכול למשוך לויתן בחכה:
ובחבל תשקיע לשונו. כמו שעשה ע"י מלאכי:
כמרקחה. דבר שמריח:
עושה תלמים בים. כשהוא שותה מכאן התלם גדול מצד אחר שאינו שותה:
שנאמר ואחריו יאיר נתיב. כלומר נראה נתיב של ים שהוא שותה:
צלצל. צל מעל ראשן:
עושין לו קמיע. דבר הנקשר ותלוי על צואר:

אמר להן הקב"ה כדין וכדין. להכי איקרי כדכד כלומר כדברי זה וזה משוהם וישפה יהיו מתוקנים:
וחוקק בהן עשר של רוחב ברום עשרים. כדי שיכנסו ויצאו באותה חקיקה כמו שעושין בפתח והכי משמע ליה עכשיו:
כביעתא דצילצלא. כביצה של עוף [קטן] (שדומה לימה):
קוממיות כשתי קומות. כשתי קומות של אדם הראשון שמיעטו הקב"ה עד מאה אמה. אלמא דכנגד קומתן צריך להם פתח שיצאו ויכנסו בזקיפה וקשיא לר' יוחנן דאמר לעיל חקק בהן עשר ברום עשרים ותו לא. ומשני כי אמר ר' יוחנן ברום עשרים לכווי דבי זיקא. כלומר לחלונות קאמר שתהא הרוח מנשבת בהן: ענן יומם א' ועשן ב' ונגה ג' אש ד' להבה ה' כי על כל כבוד ו' חופה ז':
אוי לה לאותה בושה. שיהיה לו לאותו הנגרע מחבירו שלפי שחטא ילקה:
אוי לה לאותה בושה. שנגרע יהושע ממשה: אודם א' פטדה ב' ויהלום ג' תרשיש ד' שהם ה' וישפה ו' ספיר ז' נפך ח' וברקת ט' וזהב י':
בך נסתכלתי. כשבראתי עולמי שאתה עתיד למרוד ועושה עצמך אלוה. ובראתי באדם נקבים נקבים. שמוציא רעי. וקנסתי מיתה על אדם. היינו ונקביך כך כלומר בכריה ביום מיתה:

דף עה:

שיתקראו על שמו. ה' ממש יקראו להם. אל תקרי ה' שמה אלא ה' שמה:
ותלת פרסי הות. בארכה:
אמר רב פפא ש"מ. מדקמדמי עיבא להעלאת ירושלים דהאי עיבא תלת פרסי מידלי מארעא: פרזות תשב ירושלים מה פרזות הללו שאין להם שיעור בבנין ישובן אלא כמה שרוצין האנשים כך ירושלים לא תהיה לה שיעור:
אמר ריש לקיש עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף קפל מגדלים אלף טפף נינאות וכו'. כל התיבות הללו בגימטריא הן שכל אות ואות כעין שהוא עולה בגימטריא כך אלף פעמים יהיה מדתה על כל פעם ופעם תלת פרסי וכן כל הני אותיות הללו עושין לחשבון הזה על כל אות ואות אלף פעמים וכל פעם ופעם תלת פרסי:
והיו בשוק אחד פ' אלף מוכרי ציקי קדירה לבד משאר העם. וכן יהיה לכל תלת פרסי ותלת פרסי:
אם שלש ירושלים הן. לעתיד יהיה לכל ירושלים וירושלים ל' מדורין זו למעלה מזו מפני רב בני אדם:

ואם ל' ירושלים הן וכו'. שלשה מדורין זה על גב זה:
המוכר ספינה לחבירו. כיון שמשך בה כל שהוא אפי' ראשה האחד במים קנה:
אחזה בטלפה. שמסר לה ואחזה בטלפי הבהמה ובשליף שעליה אותו משוי שמשימין על גבה:
אע"פ שלא הזיזה. לבהמה:
לימא רב דאמר. כיון שמשך בה כל שהוא קנאה הוא דאמר כת"ק דאמר כיון דעקרה יד ורגל קנאה:
ואע"ג דעקרה יד או רגל. אינך רגלים בדוכתא קיימין ולא הויא משיכה עד שתהלך מלא קומתה:
אבל ספינה כיון דנייד לה פורתא. במים נייד לה כולה והויא משיכה מעליא:
אידך נמי למיעקר קיימא. וכמו דעקר לה מכל וכל דמי והויא משיכה מעליא:
אבל ספינה. דלא ממילא למיעקר קיימא אי משיך לה כולה קנאה ואי לא לא:
ואותיות. כלומר שנותן אדם לחבירו שטרות כדי למיקני בהם כיון שמשכן קנאם:

דף עו.

ובשטר. אם כיתב לו שטר אחר על שטרות הללו כדאמר קני לך הוא וכל שעבודיה:
ואותיות במסירה. ולא במשיכה דלא הוי כשאר מטלטלין דאין גופן ממון להכי במסירה או בשטר סגיא:
מטלטלא היא. ובמטלטלי לא צריך שטרא אלא במשיכה או במסי' סגי ובספינה ליכא מסירה שהרי איני יכול להגביה אלא במשיכה נקנית:
אלא לאו הכי קתני. [147]תנא בתרא: ספינה נקנית במשיכה ואותיות בשטר:
ספינה נקנית במשיכה היינו תנא קמא. ומאי אתא לאשמועינן ר' נתן:
אלא דרב ושמואל איכא בינייהו. דת"ק סבר לה כרב דאמר כיון שמשך כל שהוא קנה ור' נתן ס"ל כשמואל דלא קני עד דמשיך לה כולה:
לא דכ"ע. לא פליגי אליבא דרב ושמואל דלא ידעי' אי כרב אי כשמואל דליכא למיקם עלה דמלתא מאן ס"ל כרב ומאן כשמואל. ובספינה כולי עלמא לא פליגי דתרוייהו שוי שיעורייהו במשיכה:
כי פליגי באותיות. היכי מיקני:

[147]לכאורה צ"ל ר' נתן.
[148]אולי צ"ל וקא"ל ר"נ לת"ק ספינה נקנית במשיכה ואותיות אי איכא שטרא וכו'.

והכי קאמר ת"ק. ספינה נקנית במשיכה ואותיות במסירה. [148]ספינה נקנית במשיכה ואותיות במשיכה: והכי קא"ל ר"נ לת"ק וכו':
אי איכא שטרא. דמקני ליה הני שטרות קני ואי לא לא קני:
וחכמים אומרים בין שכתב לו שטר. שמקנה אותן שטרות ולא מסר לו אותן השטרות.
ובין שמסר לו ולא כתב כו'. רבי אומר כת"ק וחכמים כר' נתן:
במאי אוקימתא. מלתא דת"ק כרבי:
ספינה נמי. לתנא קמא תיקני במסירה כי היכי דסבירא ליה לרבי:

דף עו:

לא קשיא. היכא אמר רבי דספינה נקנית במסירה ברה"ר קינה לה במסירה ולא במשיכה משום דרה"ר היא ולית להני רשותא כלל ברה"ר ואמטו להכי אם מסר לו קנה משום דהוציא מחזקתו ומכחו. אבל במשיכה אינו קונה משום דכל משיכה דמשיך מרשותא דחבריה ומכניסה ברשותיה הוא והאי רה"ר לאו רשותא דתרוייהו הוא. והאי דקאמר ת"ק ספינה נקנית במשיכה היינו (טעמא). בסימטא. מקום שאינו רה"ר גמור אלא מקום הוא שיש בו רשות לשניהם לזה כמו לזה להכי קני ליה במשיכה ולא במסירה. משום דכיון דמשך ליה לספינה מרשות דהאי ומכניסה לרשות דהאי קני לה:
במאי אוקימתא. להא דנקנית במסירה ברה"ר:
והא אביי ורבא וכו' מסירה קונה ברה"ר. כדפרישית לעיל: ומשני לעולם מוקמי להההיא מלתא בתרייתא דרבי ברשות הרבים ודקא קשיא לך הא דסיפא הכי קתני לה:
מאי עד שימשכנה. נמי דקתני לאו משום דמשיכה קונה ברה"ר. אלא עד שימשכנה מרה"ר לסימטא דהיינו רשותיה:
אי הכי דמוקמת לה ברה"ר אימא סיפא או עד שישכור את מקומה הלוקח וכו'. הרי כבר תריץ לה עד שימשכנה מרה"ר לסימטא:
ואם ברשותו של בעלים הוא. החפץ בביתו של מוכר הוא ברשות שאין יכול למושכו שם לא קנה הלוקח עד שישכור את מקומו שהחפץ מונח בו מן המוכר שעכשיו דומה כמו ברשותו של לוקח מונח:
לימא אביי ורבא דאמרי. תרוייהו לעיל מסירה קונה ברה"ר וכו' דס"ל כרבי דכן הכי נמי אמר רבי לעיל ושבקי רבנן ועבדי כרבי:
אמר רב אשי. לעולם אפי' כרבנן ס"ל. וכל היכא דאמר ליה המוכר ללוקח לך חזק וקני בהאי מקח כ"ע לא פליגי דאפי' רבנן מודו דבמסירה סגי אפי' ברה"ר:

כי פליגי היכא דאמר ליה לך משוך וקני מר סבר קפידא. כלומר דאינו קונה עד שימשכנה מרה"ר לסימטא. ורבנן סברי הואיל דאמר ליה לך משוך וקני אע"ג דמסר לו [לא קני] דכל שעה היה המוכר מקפיד דלא מיקני עד דמשיך ליה הכי ולא מהני ביה מסירה:

ומר סבר. רבי דאמר במסירה סגי האי דקאמר ליה לך משוך וקני מראה מקום הוא לו כי היכי דליקני בעיקר קנינה במשיכה. וה"ה דקני ליה נמי במסירה ברה"ר:

צריך למיכתב ליה בשטרא אחריני קני לך איהו וכו'. וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך לשטר זה המקבל שהיה קונה אותו בלא זכיית הממון שבו:

אמר ליה אין. דודאי אי לא כתב ליה בשטר אחרינא קני ההוא שטרא וכל שעבוד דביה לא הוה שוה לו אותו השטר שקנה לבדו אלא לצור ע"פ צלוחיתו דאמרי' דלהכי מכרו לו ולא למיגבי ביה:

דף עז.

אמר אמימר הלכתא אותיות נקנות במסירה. ואע"ג דכתב ליה קני לך וכל שעבודיה לא קני בלא מסירת השטר של שעבוד:

חוזר בשטר. דלא אמר זכו וכתבו ותנו:

ואינו חוזר בשדה. כיון שכבר זכו בשדה זו לפלוני:

חוזר בזה ובזה. כל זמן שלא כתבו השטר:

אם קדם וכתב לו את שטר המכירה. קודם שנתן לו המעות:

דף עז:

כאותה ששנינו. כיון שנתן זה הלוקח המעות והחזיק בשדה אע"ג דעדיין לא בא השטר לידו נקנה לו השטר. אלמא דמילי במילי השטר קונה בלא מסירה: ומשני האי דקני השטר אגב ארעא שאני הואיל דהחזיק בקרקע דהא מטבע וכו' אבל בעלמא לא קני בלא מסירה:

אגב אסיפא דביתיה. אגב חצירו שהיא לסוף ביתו:

כי אתא. רב שמואל:

נפק רב פפא לאפיה עד תווך. כלומר עד אותו מקום מרוב שמחה שהביא לו מעותיו:

פיסקא העבדים. המשמרים את הספינה:

ולא את המרצופין. שנושאים בהם הפרקמטיא מספינה ליבשה:

אנתיקי עיסקא דבגוה. פרקמטיא:

פיסקא מכר את הקרון. העגלה סתם:
לא מכר את הפרדות. שמושכין את הקרון משום דלא שייכי לקרון. דרך פרדות למשוך קרונות ודרך שוורים לחרוש ודרך חמור למשוי ודרך סוס לרכיבה:
א"ל איסמי. מקמי מתני':
א"ל תתרגם מתניתך. בקשורין הפרדות בקרון בשעת מכירה מש"ה מכר הפרדות. אבל במתני' לא היו אדוקין בו:
מכר את הצמד סתם לא מכר את הבקר. דהואיל דלא פירש. צמד היינו העול שמעמידין דין בו את השוורים:
ר' יהודה אומר וכו' וחכ"א אין הדמים ראיה. שמא במתנה רצה ליתנם לו:
ואיכא דקרו נמי לבקר צימדא. ומש"ה קאמרי רבנן הואיל דאיכא דוכתא דקרו לצימדא צימדא ולבקר בקר לא מכר את הבקר הואיל דלא פירש אע"ג דאיכא דקרו לבקר צימדא:

דף עח.

ור' יהודה אומר הדמים מודיעין. אע"ג דלא אמר הוו מכורין: ולרבנן אם אין הדמים מודיעין היכי הוה המקח קיים והא אית ביה כמה וכמה אונאה מכל וכל ובדין הוי דיבטל כולו מקח דיותר משתות הוי אונאה ובטול מקח דהדבר ידוע שאין הצמד שוה מאתים:
ולא והתנן (ב"מ נו:) ר' יהודה אומר אף המוכר ס"ת. בדמים יקרים וכו'. אמרו לו לא אמרן. דאין להם אונאה:
אלא את אלו. העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אבל בהמה ושאר מילי אמרו דיש להן אונאה ומתבטל המקח:
ומשני מאי אין הדמים ראיה. דקתני מתני' דודאי הוי בטול מקח הואיל שנתאנה. אבל אכתי להיכא דמכר את הצמד לא מכר את הבקר:
ואי בעית אימא כי אמור רבנן אונאה ובטול מקח. הני מילי בכדי שהדעת טועה דהיינו כגון שתות דלא קים ליה לאינש אם נתאנה או לאו. אבל מתני' להיכא דמכר לו את הצמד במאתים זוז דאפ"ה לא מכר לו את הבקר ודאי אין הדעת טועה בכך דודאי ידעי ליה דלא שויא כולי האי ומתנה היא. ומאי דקאמר ויהיב מאתים זוז מתנה הוא דקא יהיב ליה:
פיסקא המוכר את החמור. סתם לא מכר את כליו:
אמר עולא מחלוקת. דרבנן ונחום דמתני' בהני כלים:
בשק. שאוכל בו החמור:
ודיסקא. אותו מרצוף שנושאין בו התבן לצורך אכילתו ומן עור עשוי:

כומני. מפרש לקמן מרכבתא דנשים אוכף של נשים דכל הני למשוי נינהו. דת"ק סבר דמש"ה לא מכר הני דסתם חמור לרכיבה עומד ולא למשוי ומש"ה לא מכר הני דלאו כלי רכיבה הן:

למשוי עומד. והני נמי משוי נינהו:

אבל אוכף ומרדעת. היינו לבד דלרכיבה עומד דברי הכל אפי' רבנן מודי דמכורין:

חבק. לועזין ציגל"א:

קילקלי. פושל"א:

טעמא דאמר וכו'. מש"ה מכר את האוכף ואת המרדעת הואיל ופירש:

הא לא אמר ליה. חמור וכליו אוכף ומרדעת אין מכורין בסתמא וקשיא לעולא דאמר אבל אוכף ומרדעת דברי הכל מכורין:

ומשני ה"ה וכו' והא קמ"ל דאע"ג דאמר לו חמור וכליו כומני ודיסקא לא קני. דלא לרכיבת אדם עומדין ולאו כליו ממש נינהו:

מרכבתא דנשי. בלע"ז שנבוג"א:

אלא דרכיבת אשה. ששתי שוקיה מצד אחד לא חשיב רכיבה אלא משוי:

איבעיא להו בעודן. על החמור בשעת מכירה אותו שק ודיסקא וכומני:

מחלוקת. דרבנן ונחום דרבנן סברי אע"ג דבשעת מכירה עודן עליו לא מכרן משום דלאו לרכיבה עומד אלא למשוי ונחום המדי סבר הואיל דבשעת מכירה עודן עליו זבין ליה:

או דילמא בשאין עודן עליו מחלוקת. דרבנן סברי לא שייכא לחמור ונחום סבר שייכא:

ת"ש. דקתני סיפא דברייתא דחמור וכליו (דקתני) ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שעליו דהיינו כשעודן עליו כולן מכורין אי אמרת בשלמא בעודן עליו מחלוקת דרבנן והכא אמאי כולן מכורין משום דפירש לו ואמר לו הוא וכל שעליו. הא סיפא דקתני בזמן שאמר לו דיקא כרבנן דטעמא דאמר לו הא לא אמר לו לא. ואילו נחום סבירא ליה כיון דעודן עליו אע"ג דלא אמר ליה הוא וכל מה שעליו מכורין. אלא אי אמרת בשאין עודן עליו מחלוקת אבל בעודן עליו אע"ג דלא אמר ליה הוא וכל מה שעליו הרי אלו מכורין הא סיפא דקתני בזמן שאמר דמשמע טעמא דאמר הכי מכורין הא לא אמר לא הוי מכורין אע"ג דעודן עליו. מני לא רבנן ולא נחום הואיל דתרוייהו מודו דכי עודן עליו אע"ג דלא אמר דהוו מכורין. ומשני לעולם אימא לך בשאין עודן עליו מחלוקת אבל בעודן עליו דברי הכל הוא מכורין. ודקא קשיא לך הא סיפא מני. אליבא דמאן איצטרכא למתניא. לעולם אליבא דרבנן. ולא תימא בזמן שאמר הוא וכל מה שעליו דאי עודן עליו אע"ג דלא אמר הוי מכורין. אלא אימא בזמן שאמר הוא וכל מה שראוי להיות עליו

דמשמע דבשעת מכירה אינן עליו דהשתא ודאי טעמא דאמר הוא וכל מה שראוי להיות עליו דמי כמו שישנן עליו והרי הן מכורין הא לא אמר לא:
ת"ש ממתני' ר' יהודה [אומר] פעמים מכורין וכו'. [149] מאי לאו ר' יהודה טעמא דנחום מפרש דכי אמר נחום דמכורין בשעוד עליו דהיינו חמורך זה בכליו. אלמא דבעודן עליו פליג נחום עליה דרבנן:
לא ר' יהודה. טעמא דנפשיה מפרש אבל אכתי אימא דנחום ורבנן אפי' באין עודן עליו פליגי:

דף עח:

תתרגם מתני'. דמכר את הפרדות כשאדוקים בו בקרון. ומתני' דקתני דלא מכר את הפרדות בשאין אדוקין בו דהיינו בשאין עודן עליו:
ומדרישא הוא בשאין עודן עליו סיפא נמי מכר את החמור מכר את כליו בשאין עודן עליו ושמעת מהכא [150] ולטעמך וכו'. עיסקא דבגווה היינו בעודן עליו:
סיפא נמי. דפרדות בעודן עליו. והא לא מצית למימר דהא תרצינן סיפא דבפרדות באין אדוקין בו אלמא לא מצית לתרוצי כולה מתני' בשאין עודן עליו ולא בעודן עליו דתנא מילי מילי קתני דגבי ספינה אע"ג [דעודן] עליו לא מכר האנתיקי משום דלא שייך כלל לספינה. ולגבי פרדות מש"ה לא מכר דאין עודן עליו הא עודן עליו מכר משום דשייכי לקרון. ולגבי חמור אע"ג דעודן עליו לא מכר משום דסתם חמור לרכיבה עומד ולא למשוי. ונחום המדי סבר הואיל דעודן עליו מכר:
איהו וכל תשמישתיה זבין. אי עודן עליו:
ר' נתן וסומכוס ביצית ודוגית. כדקתני בריש פירקין דהיינו תשמישי הספינה:
נחום המדי כדאמרן. מכר חמור מכר כליו שק ודיסקא וכומני דהיינו תשמישתיה:
אמר רבא. מש"ה להיכא דאמר ליה חמורך זה קנה כליו שעליו בסתמא דודאי ידיע להאי גברא דהאי חמור דמוכר והאי דאמר ליה זה לטפויי מלתא קאתי משום כליו קאמר ודאי מכרו. אבל להיכא דאמר ליה חמורך הוא. כלומר מישאל קא שאיל ליה אם חמורך הוא זה ותוכל למכור לי משום דלא ידע אי דידיה הוא והכי קאמר ליה חמורך הוא שתמכרנו לי ולא לטפויי מלתא קאתי ומש"ה לא מכר לו כליו:
פיסקא המוכר את החמור. סתם:
את הסיח. זהו בנה. לבנים של חמור קרי להו סייחין:

[149] גי' רבינו בכאן הוא כמו שכ' התוס' כאן בשם יש ספרים וכפי' השני שכ' דר"י מפרש ממש ולא פליגי.
[150] נראה דצ"ל ושמעת מהכא דבאין עודן עליו מחלוקת.

אפי' פרה ובנה נמי. מכרה לו היא ובנה:
בשלמא פרה איכא למימר. להכי קאמר מניקה דלחלבה בעי לה. לצורך אכילת החלב ולא משום דמוכר לו את בנה. אבל גבי חמור כי אמר ליה חמורה מניקה ליכא למימר הכי לחלב דאי לא דלסיח קאמר ליה דמניקה היא לחלבה לא קבעי לה מיניה דאינו ראוי לאכילה ומש"ה בנה זבין:
שמהלך אחר סיחה נאה. שאם משורר אדם לפניו הולך אחריו ברצון:
אלו המושלים ביצרן. שכופין את יצרן:
הפסד מצוה. שאם עוסק במצוה ומתבטל מלהרויח וחושב אותו הפסד כנגד אותו שכר שמתקן לו לעוה"ב בשביל המצוה ואותו שכר הוה מרובה ושכר עבירה שנהנה בה בעוה"ז חושב בלבו שאותו שכר הנאה מפסידו לעוה"ב:
עיר סיחון. משמע הכי אם אדם הולך אחרי יצרו הרע כעייר זה המהלך אחר סיחה נאה:
מה כתיב אחריו כי אש יצאה מחשבון. תצא אש מן אותן המחשבין הפסד מצוה כנגד שכרה וכו':
שנקראו שיחין. כלומר אילנות. (כלומר) [כדכתיב] תחת אחד השיחים:
קים. נקראו אילנות כדכתיב צדיק כתמר יפרח:
אכלה ער מואב. אכלה אש אותו בן אדם שמהלך אחר יצרו כעייר זה שמהלך אחר סיחה נאה ושולט יצרו עליו שאינו יכול לכובשו ואינו יכול לשלוט עליו:
מואב. כמו אב השולט על הבן:
אלו גסי הרוח. המרימין דעתן עליהן כבמות ארנון הללו. ומהאי קרא [151]לא איתפרש לי אי נדרש מהאי קרא. מהאי קרא דנופל בגיהנם:
אין דם. כלומר שכינה קאמר:
אבד חשבונו של עולם. שלא נתבע חטאתם:
עד דיבון. כלומר אמור לו לרשע המתן עד שיבוא יום הדין:
ונשים. כמו אש:

דף עט.

שאינה צריכה ניפוח. זו אש של גיהנם:
עד דעבד. האש:
מאי דבעי. שאין מי שיכבנה:
מהאש יצאו. מאש של תורה יצאו כדכתיב מימינו אש דת למו:

[151]נראה דצ"ל ולא אתפרש לי אם נדרש נמי מהאי קרא דנופל בגיהנם.

והאש. של ג׳יהנם תאכלם:
מדרך השכל. מן התורה:
פיסקא מכר אשפה. מקום עמוק ג"ט שמתאספים לשם הזבל:
תנן התם. במס' מעילה:
הקדיש בור מלא מים. ראוי לבדק הבית כדי לעשות חומר לתקון הבית ולא למזבח דלא קא עביד נסוך המים כי אם ממי שילוח דנובעין הן. ולא מדיחין בשר המזבח אלא מאמת המים שהיה בעזרה:
אשפה מלאה זבל. לא חזי לבדק הבית דלא חזי לתקען בבנין במקום אבן ולא למזבח:
שובך מלא יונים. ראוי למזבח לקרבן עולה ולא לבדק הבית. דלא חזי לשקועי בבנין:
אילן מלא פירות. לא חזין הפירות לתקען בבנין ולא למזבח דבכורים לא היו קרבין כלום על המזבח כי אם לפני המזבח דכתיב והנחתו לפני מזבח ה' וגו' וכהן הוה אכיל להו. וה"נ שדה מלאה עשבים לא חזיא לא לבדק הבית ולא למזבח. ואם הקדיש מכל הני כלום מועלין בהן ובמה שבתוכן הואיל דאקדיש להו בכה"ג מלאין. אבל הקדיש בור ואח"כ נתמלא מים וכו' מועלין בהם ואין מועלין במה שבתוכן משום דבשעה שהקדיש ליתנייהו כל הני:
ר' יוסי אומר המקדיש את השדה ואת האילן מועלין בהן ובגידוליהן מפני שהן גידולי הקדש. ומגופייהו דהקדש נפקי. אבל בור ואשפה ושובך אם הקדישן ריקנין ואח"כ נתמלאו אין מועלין בהן הואיל דלא מגופייהו קאתי:
ודברי ר' יוסי בשדה ואילן. דמועלין משום דמגופייהו של שדה ואילן קאתי הפירות גופייהו:
מכלל דפליג. ר' יהודה אפי' בשדה ואילן דאין מועלין אע"ג דגופייהו דקרקע נינהו. אבל בבור ושובך קאמר. דנראין דבריו:
אלא הא קשיא לי. מדקאמר רבי נראין דבריו של רבי יוסי בשדה ואילן מכלל דר' יוסי פליג אפי' בבור ושובך עליה דר' יהודה דמועלין. והיכי מצית למימר הכי והא ר' יוסי שדה ואילן לחודייהו קאמר דמועלין מכלל דלא פליג בבור ושובך. וכי תימא ודאי פליג ר' יוסי אפי' בבור ושובך דר' יוסי דלא נקיט אלא שדה ואילן לחודייהו לדבריו דר' יהודה קאמר לדידי אפי' בבור ושובך מועלין אע"ג דלאו מגופייהו קאתי. אלא לדידך דאמרת דבכולהו אין מועלין אודי לי זה מיהא בשדה ואילן דמגופייהו קאתי [152] ואין מועלין בהם. אלא הכי קאמר רבי נראין דברי ר' יהודה לר' יוסי בבור ושובך שנתמלאו דאין

[152] נראה דצ"ל דמגופייהו קאתי דמועלין בהם: אלא הכי קאמר וכו'

מועלין בהם שר' יוסי לא נחלק וכו'. ולא תימא ונראין דברי יוסי אלא נראין דברי ר' יהודה לר' יוסי:

ת"ר הקדישן. האי בור ושובך ושדה ואילן ריקנין ואח"כ נתמלאו:

דתנא קמא. דר' אלעזר סבר לה כר' יהודה דאמר לעיל דאין מועלין ור"א סבר לה כר' יוסי דהואיל דמגופייהו דהקדש הן מועלין אבל בור ושובך דלאו מגופייהו קאתי דברי הכל וכו':

ור"א בר"ש מחליף. דאין מועלין במה שבתוכו ואי. מוקמת לפלוגתייהו בשדה ואילן אמאי מחליף הא מגופייהו קאתי:

דף עט:

אלא אי איתמר הכי איתמר מחלוקת בבור ושובך דת"ק סבר אין מועלין וכדמפרש לפלוגתייהו לקמן. והשתא קא שייל תלמודא בריקנין פליגי דת"ק סבר [אין] מועלין ור"א סבר (אין) מועלין:

אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומש"ה לא הקדישן ואין מועלין:

ור"א סבר לה כר"מ. [153] במים הבאים מאמת המים דרך חצירו בבור או שעשה כל חצירו במדרון דודאי ירדו מי גשמי החצר לבור. וכן יונים נמי דאתי דרך שאר שובכין לשובך זה של הקדש. דהני כגון פירות דקל דודאי אזיל ומקני לשם הקדש ומש"ה מועלין:

כגון דאקדיש בור סתם. דלא אמר בור זה עם מימיו אני מקדיש ור"א בר"ש סבר לה כאבוה דאמר בסוף פירקין דלעיל המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן שקמה משום דהמקדיש בעין רעה מקדיש:

מה דין הדיוט. אי זבין ליה בור סתם מצי למימר בירא זביני לך מיא לא זביני לך:

אף דין גבוה נמי. הואיל דהוו מים בבור ולא פירש מצי למימר בירא אקדישית מיא לא אקדישית. מש"ה מחליף דאין מועלין ורבנן סברי דמועלין:

ומקשי' וכי דין הדיוט. אם מכר הבור לא מכר מימיו והאנן תנן וכו':

יחידאה הוא. ולא הוי עיקר כוותיה:

[153] נראה דחסר כאן וצ"ל דס"ל דאדם מקנה דבר שלב"ל ולפיכך מועלין בהן.

דף פ.

פיסקא הלוקח פירות שובך. כלומר הגוזלות ולא האמהות. יניח ומפריח המוכר בריכה ראשונה לאחר שמכר לצורך צוות האמהות שלא יברחו האמהות. מיכן ואילך הכל של לוקח הפירות: והתניא מפריח בריכה ראשונה ושניה:
הא באימא. שיש לה בנות כבר מפריחות וקנה פירות האם מה שהיא עתידה עוד לעשות כיון דיש להאם בנות גדולות מפריחות אין צריך הלוקח אלא להפריח בריכה ראשונה שיעשו האמהות אחר שלוקחן משום דבהכי אית להו לאמהות צוות בבנות ובבריכה אחת משום דאימא קרובה דעתה עם בנותיה:
הא בברתה. אבל אם קנה פירות הבנות צריך הלוקח להפריח להן שתי בריכות משום דברתא לא מצוות כלום עם אימה אלא עם בנותיה:
ומקשי' מאי שנא אמה. דבבריכה אחת סגי לה משום דמצוות אברתא דאית לה ואזוגה דבריכה ראשונה דשביק [154]לה ואמאי מפריח שתי בריכות: ומשני אימא בברתא מצטוותא וכו':
והלוקח פירות כוורת. כלומר הוולדות:
לוקח המוכר ג' נחילין. לצרכו דהכי קים לן בתלת נחילין הוו צוות להו ולא יברחו האמהות מרשות מוכר. נחילין אלו הבריכות של דבורים קרי להו נחילין:
ומסרס. כלומר אפי' הכי אי רוצה המוכר לסרסן כדמפרש בגמ' רשאי לסרסן דלא מצי הלוקח לעכב על ידו ולומר לו הואיל שמכרת לי הולדות [155]אם אתה מסרס לאלו וגו' האמהות שיהיו לי הולדות:
לא חרדל מסרסן. לגמרי דאינו רשאי לסרסן לגמרי אלא מתוך שפיהן חד וחמוץ מן החרדל שאוכלות חוזרות ואוכלות כדי להמתיק פיהן ומתעסקות מחמת כן לעשות דבש הרבה ומתבטלות מפריה ורביה. והך סירוס יכול לעשות כדי להרבות לו דבש ובתר הכי יזדווגו:
ור' יוחנן אמר. מפרש למתני' מאי מסרס דהכי קתני דמסרס להו לא סירוס ממש אלא נוטל ג' נחילין בסירוס שלוקח המוכר נחיל ראשון והלוקח השני והמוכר שלישי והלוקח רביעי והמוכר חמישי. מיכן ואילך נוטל הלוקח כל שעה:

[154] צ"ל איהי נמי תיצטוות אאימא וכו' ואמאי מפריח שתי בריכות.
[155] נראה דצ"ל אין אתה רשאי לסרס האמהות כדי שיהיו לי הוולדות:

במתניתא תני. דהכי מסרס להן לוקח (ומוכר) ג' נחילין רצופין בזה אחר זה. מיכן ואילך נוטל הלוקח אחת ומניח אחת לצורך. וכל הני משום צוותא הוא שלא יברחו לא זה ולא זה:

מכר לו חלות דבש של כוורותיו. מניח הלוקח שתי חלות דבש לצורך הדבורים שלא ימותו:

דבש שהוא בכוורתו אינו יוצא מידי מאכל לעולם. שאע"פ שלא חישב עליו לאוכלו מטמא טומאת אוכלין:

אינו לא מאכל ולא משקה. דלא מטמא טומאת אוכלין בכביצה ולא טומאת משקין ברביעית אלמא דיוצא מידי מאכל לעולם:

אמר אביי. כי תניא ההיא דאינו לא אוכל ולא משקה אותן ב' חלות דמוקצות נינהו קאמר. אבל שאר דבש אינו יוצא מידי מאכל לעולם:

רבא אמר. הא דקתני אינו לא מאכל ולא משקה מני ר' אליעזר היא דכקרקע דמי:

דף פ:

דתניא [דתנן] וכו' [156]משום דכקרקע דמי:

ביערת הדבש. מדשני קרא בדיבורא דמצי למימר בצפיחית הדבש וקאמר יערת הדבש להכי מפרש ליה ר' אליעזר הכי:

מיתיבי דבש הזב מכוורת אינו לא אוכל ולא משקה. דליכא תורת אוכל ותורת משקה עליו:

בשלמא לאביי. דמתרץ לעיל באותן שתי חלות דמשום דמוקצה ניחא. הא קמ"ל דאע"ג דזב מוקצה הוא. החלות וליכא תורת אוכל עליו. אלא לרבא דמתרץ לה כר' אליעזר דכקרקע דמי אמאי אינו לא אוכל ולא משקה דהא לאו כקרקע דמי הואיל דזב ופירש מכוורת:

אמר רב זביד כגון שזב על גבי כלי מאוס. דאינו ראוי לא לאוכל ולא למשקה ומוקצה מחמת מיאוס הוא:

קשקשין. שנפל על הקש ועל התבן דמטושטש הוא ומוקצה הוא:

מיתיבי דבש בכוורת כו' בשלמא לאביי. דמוקים לה באותן ב' חלות ניחא דמש"ה אינו לא אוכל ולא משקה. הא נמי מצי לתרוצי בב' חלות דמוקצות נינהו ולהיכא דחישב עליה לאוכלה מטמא טומאת אוכלין. אלא לרבא דמוקים לה כר' אליעזר דכקרקע דמי

[156]נראה דצ"ל והרודה ממנו בשבת חייב. משום כו'.

אע"ג דחישב עליה אמאי מטמא טומאת אוכלין הא דבש כוורת כקרקע דמי ובדין הוא לא מטמא:
אמר לך רבא תריץ הכי חישב עליו לאכילה אינו מטמא טומאת אוכלין. דכקרקע דמי:
תניא כוותיה דרב כהנא. דאמר לעיל דבש בכוורת אינו יוצא מידי מאכל לעולם אע"ג דלא חשיב לאכילה:
מכר לו זיתים לקוץ. להיות שלו העצים:
מניח שתי גרופיות. טפחים סמוך לקרקע כדי שיחניט אחר באותו גזע: הלוקח שאר אילן מחבירו לקוץ מגביה מן הקרקע טפח וקוצץ דבכך יחניט אחר באותו שיור טפח:
בתולת השקמה. אם מכר לו לקצוץ ענפיה מיכן ומיכן ולא הסדן עצמו מגביה ג' טפחים וקוצץ כל הענפים קטנים שהן מג' טפחים ולמעלה מן הארץ ולא אותן הענפים שבתוך ג' טפחים סמוך לארץ דקשה לאילן אם קוצצן:
וסדן שקמה. אם קנהו לקוץ לפי שחזקה היא וכבר השרישה יפה בארץ מגביה ב' טפחים וקוצץ הכל הסדן עצמו לפי שמאותן ב' טפחים יכול להחליף [157] מן הקשר הסמוך לקרקע וקוצץ הכל:
חופר ומשרש. אפי' השרשים וקוצץ משום דלית להו תקנתא:
שאין גזעו מחליף. מאחר קציצתו. וכן בתולת השקמה יקצוץ ג' טפחים ותו לא. כלומר שמג' טפחים ולמעלה קוצץ ולא בתוך ג':
ורמינהו כו' מפני שהיא עבודה. בשביעית:
אלא קוצץ למעלה מי' טפחים. דאין מועיל כלום לאילן. או גומם. או יחתוך כל הענפים עד הארץ בסמוך לארץ. למימרא דאי קוצץ למעלה מי' או גומם הענפים מעם הארץ הוא דקשי לה לבתולת שקמה. אבל אי עביד לה באידך גיסא שמגביה ב' טפחים וקוצץ מעלי לה. והיכי אמרת דמגביה ג' טפחים וקוצץ [דמשמע] דבתוך ג' טפחים לא מעלי. מכאן ואילך כלומר מעם הארץ ולמעלה ועד ג' טפחים לא מעלי מה שקוצץ בתוך ג' הלכך כו'.
דודאי קשי לה אם הוא גומם עם הארץ:
מידי דמעלי לה. היינו מג' טפחים ולמעלה:
אף צדיק. חס ושלום אין גזעו מחליף שלא יהא לו בן שימלא מקומו:
אף הצדיק אין עושה פירות. שכר לעולם הבא:
לכך נאמר [ארז] דגזעו מחליף. והיכי אמרת דארז אין גזעו מחליף:
הכא במאי עסקינן דאין גזעו מחליף בשאר ארזים. אבל ארז גופו ודאי מחליף:

[157] נראה דצ"ל בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה מן הקשר כו'

ברוש. ברתא. שיטה. תורניתא. שורבינא לא איתפרש לן:
ומקשי' הני ז' הוי. ולא י':
בוטני. כדמתרגמינן תחת האלה תחות בוטני. אותו אילן שלועזין שפ"א. ערי. ביי"ש:

דף פא.

כסיתא. בלע"ז קורייי"ל. קורלו:
פיס' אם הגדילו. הגופות שהיו מתרחבות הרבה לכאן ולכאן אע"ג שהצל רע לבית השלחין לא ישפה המוכר לענפין. כלומר לא יקצוץ אותן ענפין דמצי למימר הלוקח כי היכי דאין לי בקרקע שלך כלום שאם ייבש האילן אין [לי] רשות לנטוע אחר במקומו ה"נ אין לך רשות באילנות כלום לשפות. ואותן בדי אילן העולין מן הגזע היינו שעולין מן האילן עצמו בסמוך לארץ דלוקח הוי משום דהאילן שלו: ומן השרשין:
שהן [158]כרחוק האילן של בעל הקרקע משום דכקרקע דמי:
ואם מתו. האילנות שיבשו אין להם קרקע ליטע אחרים במקומן:
הגדילו. הענפים חוץ מקרקע שלו [159]ששייר לאילנות:
ישפה. המוכר מפני שהצל רע לבית השלחין:
מביא. בכורים:
ואינו קורא. משום דלא קנה קרקע:
אפי' בלוקח פירות מן השוק. מביא וקורא:
מכדי תנא ליה. ר' מאיר במתני' דהקונה ב' אילנות יש לו קרקע כיון דאשמועינן דיש לו קרקע ממילא שמעי' לטעמי' דמביא וקורא למה למיתנא בדוכתא אחריתא דמביא וקורא. אלא לאו ש"מ להכי דלוקח פירות מן השוק דמביא וקורא:
והא כתיב אשר תביא מארצך. ולהיכא דלקחן מן השוק לאו ארצו היא:
למעוטי אדמת עכו"ם. דאי קבלה באריסות או בקבלנות אינו מביא וקורא דלאו אדמתך קרינן ביה:
והא כתיב אשר נתתה לי ה'. ולהיכא דלקחן מן השוק לא מצי למקרי הכי: ומשני היינו דיהבת לי זוזי וזבני בהו פירי:
תיובתא. דרב יהודה אמר שמואל דאמר לעיל דמביא וקורא:

[158] אולי צ"ל שהן בתוך הקרקע של בעל הקרקע.
[159] נראה דצ"ל ששייך לאילנות.

דף פא:

מאי טעמא דר' מאיר באילן אחד. דאמר ואינו קורא אי ס"ל דהקונה אילן אחד קנה קרקע למה אינו קורא ואי לא קנה קרקע אמאי מביא:

ומאי טעמא דרבנן בשני אילנות. אי קנה קרקע אמאי אינו קורא ואי לא קנה קרקע אמאי מביא. אמר רבה. מאי קושיא כלומר אמאי לא אמרי' בהם טעם דלמא לר' מאיר באילן אחד מספקא ליה אי קנה קרקע אי לאו ומש"ה מייתי ולא קרי. וכן הכי נמי לרבנן בב' אילנות:

ומי מספקא ליה. לר' מאיר אי קנה קרקע:

והא קתני לפי וכו' אימא שמא וכו'. ולא מצי למיקרי מספיקא מן האדמה אשר נתתה לי ה':

ואמאי מביא מספיקא והאיכא למיחש דלמא לא קנה הקרקע ולאו בכורים נינהו וקא מעייל חולין לעזרה. וקיימא לן דאין מביאין חולין לעזרה:

ומשני דמקדיש להו. לפירות דהוי קדשים והדר מעייל להו:

והא בעי לבכורים למיכלינהו. כהן והקדש לא מצי כהן למיכל דסתם הקדש לבדק הבית הוא:

ומשני דפריק להו. המביא והדר מצי למיכלינהו:

ודלמא לאו בכורים נינהו וקא מפיק להו מתרומה ומעשר. דלא קא יהיב מינייהו תרומה [ומעשר] ומשני[160] דמפרי' מע"ש דדידיה הוא. דמש"ר מצי יהיב ליה לכהן. אלא מעשר ראשון דלוי הוא וללוי לא מצי יהיב ליה משום דכבר בכורים הוא ולא מצי למיכל בכורים כי אם כהן: ומשני דיהיב ליה לכהן כדר' אלעזר וכו': וליחוש דלמא קנה קרקע וביכורים גמורין נינהו ובעי קריאה ואמאי אינו קורא:

ומשני קרייה לא מעכבא. דאע"ג דלא קרא לא מעכבא:

ולא והאמר ר' זירא. במס' מנחות:

כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת. כלומר ששים עשרונים בכלי אחד ראוין לבלול בלוג שמן ששים ואחד אין נבללין בכלי אחד ולא בלוג אחד ואם הן ששים בלבד בכלי אחד הואיל וראוין לבלול אע"פ שלא בללן אין בילה מעכבת בהן. ושאין ראוין לבילה בילה מעכבת בהן. הכא נמי הואיל דהני בכורין אין ראוין לקריאה קריאה מעכבת:

ומשני דעביד בהו כדר' יוסי בר' חנינא דפוטרין מן הקריאה דאמר ר' יוסי בר' חנינא בצרן. לבכורים ושגרן ביד שליח ומת שליח בדרך והביאן שליח אחר מביא ואינו קורא

[160] צ"ל דמפריש להו: מעשר שני נמי. כיון דדידיה נינהו ומשו"ה מצי יהיב להו לכהן: אלא מעשר ראשון.

מאי טעמא וכו' והכא ליעבד הכי שישגרן ביד שליח ובחצי הדרך ישגר שליח אחר שיקבלן מידו: ואינו קורא מאי טעמא דכתיב ולקחת והבאת וצריך שיהא לקיחה והבאה בחד והא ליכא דהא הביאן אחר:
ומקשי' ואמאי אינו קורא מכדי פסוקי נינהו. אותו וידוי ליקרי ומה בכך:

דף פב.

אמר ליה משום דמחזי כשקרא. דמספיקא היכי מצי למיקרי מן האדמה אשר נתת לי ה':
ורב משרשי' בריה דרב חייא אמר. משום הכי לא מצי למקרי דכי קרי בכי האי גוונא אתי לאפקועינהו מתרומה ומעשר דביכורים לאו בני תרומה ומעשר נינהו:
כל שרואה פני החמה. כל שעולה וגדל מן הקלח של עץ מאותו שרואה פני חמה היינו הגזע והוי של בעל האילן וכל שעולה מאותו שאינו רואה פני חמה. מכוסה מן הקרקע היינו מן השרשים והרי הן כקרקע:
והעולה מן הגזע אמאי שלו וליחוש דלמא מסקא ארעא שירטן גרבי ל"א בלע"ז [161]מן הגזע וקלחו כלומר שהגדילו ומיחזו כג' בדי אילנא יאמר הלוקח אלו ג' אילנות זבינת לי ואית לי ארעא:
יקוץ. כלומר כשיגדיל מן הגזע יכול בעל הבית לכופו לבעל האילן לקוצצו כדי שלא יחזיק בקרקע:
דקל אין לו גזע. שאם מכר דקל לחבירו ויבש אין לו ללוקח בגזעו של דקל כלום. דכיון דלחפור ולשרש קיימי כדאמר לעיל בדקלים ובארזים חופר ומשרש אסוחי מסח דעתי' הלוקח דקסבר דבעל הקרקע שיחפור ויקח השרשים יקח נמי הגזע. אותן שרשים הרואין פני החמה:
והא קונה שני אילנות. בתוך של חבירו דלחפור ולשרש קיימי כדקתני מתני' הרי זה לא קנה קרקע וכו' ואם מתו אין לו קרקע ואפי' הכי העולה מן הגזע שלו:
אלא אמר רב פפא. הכי תריץ לה אין לו גזע לבעל דקל לפי שאינו מוציא גזע ואינו יכול לכוף לבעל הקרקע לומר לו אל תעקרהו שמא יעלה כלום מן הגזע לפי שאין גזעו מחליף:
ולרב זביד. דאמר לעיל אין לו גזע לבעל דקל משום דאסוחי מסח דעתי'. קשי' מתני' דקתני העולה מן הגזע שלו. אלמא הוי דבעל האילן של לוקח:
ומשני מתני'. מתוקמא כגון דזבין ליה קרקע של מקום האילנות לחמש שנין שאם מתו רשאי לנטוע אחרים תחתם עד סוף ה' שנים דהשתא בתוך שנים הללו לא מסח דעתי'

[161]נראה דצ"ל למעלה מן הגזע והקלח: וא"ל תלתא זבינת לי. כלומר לאחר שיגדילו ומחזו וכו'

מיניה ויש לו גזע אבל להיכא דלא זבין להן אלא דקל לחוד אסוחי מסח דעתי' ואין לו גזע:
פיסק' וכמה. קני מן הקרקע תחתיהן באותו שיעור שהנופות נוטות:
וביניהן. בין כל אילן ואילן קנה אותו קרקע כשיעור דמפ' לקמן:
וחוצה להן. לחוץ מרוחב הנופות כדי שיכול להלך האורה סביב. [דהיינו] הלוקח פירות עם סלו של לוקח:

דף פב:

ופריך השתא דרך אין לו. לטעמא דרבנן כדאמר בחזקת הבתים מכר האילנות ושייר קרקע לפניו לרבנן אין לו קרקע דאמרינן מוכר בעין רעה מוכר. וכי היכי דאמרינן דאין [לו] קרקע אמרי' נמי דאין לו דרך לאילנותיו וצריך לקנות אלמא ארעא אחריתי הוא ושל מוכר הוא. וכמלוא אורה וסלו יש לו. בלשון קושיא:
מדברי רבינו. לר' אלעזר הוה קרי ליה רבינו:
נלמוד הקונה ג' אילנות. שקנה קרקע הוא דאין לו דרך וצריך ליקח. הא קנה שנים דלא קנה קרקע יש לו דרך מאי טעמא משום דמצי למימר ליה הלוקח כיון דבארעא דידך קיימי האילנות אית לי דרך עלך:
לימא ר' אלעזר. דאמר לעיל דאין לו דרך לקונה אילנות בתוך של חבירו משום דמוכר בעין רעה מוכר לית ליה דשמואל רבו:
אלא הא דקאמר דדרך אין לו אליבא דר' עקיבא דמוכר בעין יפה מוכר ה"מ גבי בור ודות דלא מכחשו בארעא להכי מכר לו כל השדה וצריך ליקח לו דרך למוכר דלא מצי למימר ליה מוכר מדקמזיק לך בור ודות ואין אתה יכול ורשאי לסותרן הכי נמי יש לי דרך עליך. הא לא יכול למטען משום דלא מזקי ליה מידי שיכול לחרוש בסמוך להם להכי מכר לו הכל אבל היכא דאית ליה פסידא למוכר כגון גבי מתני' דקתני הגדילו ישפה המוכר מפני כי צל הענפים שאין מניחים המטר לירד על בית השלחין. מי אמר דבעין יפה מוכר. ומי לא מודי ר' עקיבא דאילן הנוטה לתוך שדה חבירו וכו'. ולעולם גבי דרך ס"ל לר' עקיבא דיש לו דרך הואיל דלית ליה פסידא למוכר דמוכר בעין יפה מוכר ור' אלעזר לית ליה דשמואל רביה:
אותו מקום אורה וסלו מי זורעו. הלוקח או המוכר:
א"ל תניתוה. באידך פירקין דלקמן במשנה דהמוכר פירות. מי שיש לו גנה לפנים מגנתו של חבירו וכו' החיצון זורע את הדרך. הכא נמי המוכר דהוי חיצון זורע את הדרך:

מי דמי התם. כשהוא זורע הדרך לא קא מפסיד בארעא דהאי פנימי אבל הכא מפסיד בארעא דלוקח האילן משום דקא מיטנפי פירי מחמת הזריעה והזבל שנופלין הפירות ביניהן: אלא הא מלתא לא דמי אלא להך דקתני בסיפא דההיא משנה וזה וזה אינן רשאין לזורעה הכי נמי תרוייהו אינן רשאין לזורעה:

וכמה. צריך ריוח בין האילנות הללו שקונה הקרקע:

מד' עד ח'. כלומר אם נטועין הן בתוך ד' אמות חשוב יער ואין לו קרקע ללוקח אבל אם נטועין הן מד' ועד ח' אמות ולא ח' בכלל שיש בין אילן לאילן ד' אמות חשוב שדה אילן ומכר את הקרקע ואם מפוזרין הן יותר מכדי שיעור זה לא חשיב שדה אילן אלא שדה לבן הוא ולא מכר הקרקע משום דמפוזרין הן ודמי כמאן דמכר אילן אחד או ב' אילנות דלא מכר קרקע הא חשבון מד' ועד ח' לא אתי שוה להההוא חשבון מטע עשרה לבית [162] סאה ואמר רבי דההוא לא איירי אלא לענין מחזיק או לענין מקדיש. ורבה אמר רב נחמן אמר שמואל מח' אמות אם נטועין הן בתוך שמונה לא חשוב שדה אילן אלא יער ולא מכר קרקע אבל אם נטועין הן מח' ועד ט"ז חשוב שדה ולא ט"ז בכלל. ואם נטועין הן יותר מכדי שיעור הזה אין לו קרקע ללוקח דמפוזרין נינהו:

על ט"ז אמה דבין שורה לשורה איכא ט"ז אמה לאו שמיה כרם אותו החלק ומותר להביא זרע לשם דלא חשיב כלאים הואיל דאיכא הרחקה כולי האי. אבל בציר מהאי שיעור חשוב כרם ואסור להביא זרע לשם:

מעשה בצלמון על ט"ז אמה. שבין שורה לשורה של גפן הניח ט"ז אמה והיו לו שורות הרבה של גפנים והיה רגיל להפוך השער של ב' שורות כלומר הנופות של שורה זו ושל שורה שסמוכין ביחד היה מהפכן ומחזירן לצד אחר ומחברן יחד הענפים של גפנים הללו והענפים של גפנים הללו:

והיה זורע את הניר. כלומר אותו חלק אותן ט"ז אמה שמצד השני לגפנים היה זורען ולא היה בהן שום איסור כלאים. כלומר שלא היו מסתבכין ענפי הגפנים בענפי הזרעים ולשנה אחרת היה הופך את השער למקום הזרע למקום שהיה זרוע אשתקד וזורע את הבור אותן ט"ז אמה שהיה השער הפוך על גביהן אשתקד לפי שכך מנהג בני אדם שבמקום שזורעין בו שנה אחת לשנה שניה מברין שלא לזורעה כדי שתוציא תבואתה יותר וכך היה נוהג זה:

[162] וכן כתב ג"כ הרשב"ם ז"ל לעיל ד' עב. ד"ה ממטע י' ע"ש ומיהו לקמן דף פג ברשב"ם ד"ה כמה כתב להיפך. ועי' היטב לעיל לו: תד"ה ממטע שהעירו על הרשב"ם בזה ע"ש היטב

ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו. אלמא לא חשיב כרם אותן הבינים מהרחקת ט"ז אמות ולית בה משום כלאים אבל חשוב שדה:

דף פג.

אמר ליה. אביי לרב יוסף:
אנא לא ידענא אלא שמעשה היה בדורא. בשדה אילן שהיה נטוע מד' אמות ועד ח' ולא ח' בכלל ומכר האילנות לאחד ואתא לקמיה דרב יהודה ואמר ליה זיל הב ליה בין אילן לאילן כמלא בקר וכליו דהיינו ד' אמות כדי עבודתו מכלל דהכי חשוב שדה אילן אבל טפי לא חשוב שדה:
הנוטע את כרמו [ח' אמות] על ח' אמות. שמניח ח' אמות בור בין שורה לשורה:
מותר. דלא חשיב כרם אותה הרחקה ומותר להביא זרע לשם:
אפי' הכי מעשה רב. ממעשה שהיה בצלמון טפי עיקר למילף:
בשלמא רב יוסף. דאמר מד' עד ח' אמות ולא ח' אמות בכלל חשוב כרם אליבא דר' שמעון כדקתני במשנה זו ר"ש ור"מ אומרים הנוטע את כרמו על ח' וכו':
שמעינן ליה. לר' שמעון דמפוזרין מח' אמות לא חשיב כרם שמעינן ליה רצופין. מפוזרין הא דאמרן. לעיל הנוטע את כרמו על ח' אמות דמפוזרין נינהו לא חשוב כרם ולהיכא דנטועין רצופין נמי שמעינן ליה דלא חשיב כרם ומותר לזרוע הבינים דתני הנוטע וכו':
אליבא דרבנן מפוזרין שמעינן להו. דלהיכא דנטועין מפוזרין מט"ז לא חשוב כרם כההוא מעשה דצלמון שהיה ואמרו חכמים מותר להביא זרע לשם. אלא דהיכא דנטועין רצופין בתוך ח' אמות מי שמעי' להו. דלא חשיב כרם. ומשני סברא הוא מדלר"ש פלגא לא דהיינו ד' אמו' הויין רצופין ולא חשיב כרם דלית ליה דין כרם ומותר לזרוע הבינים.
לרבנן נמי פלגא מט"ז אמות אם נטועין בתוך ח' אמות הויין רצופין ולא חשוב כרם:
אמר רבה הלכתא מד' אמות. דהיינו פחות מן השיעורין הללו:
עד ט"ז אמה. דהיינו שיעור גדול מהני שיעורין. אם נטועין הכי הוי כרם אבל פחות מד' אמו' הויין (מפוזרין) [רצופין] ולא חשיב כרם ולא קנה קרקע פחות מיכן מד' אמות ויותר מט"ז והוא הדין נמי לשדה אילן:
בעי ר' ירמיה. כשהלוקח מודד מד' אמות ועד ט"ז אמות ממקום קצר הוא מודד היינו סמוך לענפים היכא דמתחיל להקלש ולהתקצר ויש לו ללוקח פחות מן הקרקע. או דלמא ממקום רחב מודד היינו סמוך לעיקרין מקום שהאילן עב יותר ויש לו יותר מקרקע:

הרכובה שבגפן. כגון שמרכיבין גפן בחור בגפן זקן. שכשמזקין הגפן קוצצו בעל הבית סמוך לקרקע ועושה למעלה במקום חתך חור במקדח ומרכיב לשם גפן בחור ועכשיו כשהוא מודד הכרם שתים כנגד שתים ואחד יוצא זנב הנטוע על ארבע אמות אינו מודד אלא מעיקר השני הבחור דהיינו ממקום קצר. ותפשוט לך מהא:

בעי ר' ירמיה מכר לו ג' בדי אילן. בג' אילנות מהו שיצטרפו ויש לו קרקע. מי אמרי' הואיל דג' אילנות נינהו מצטרפין וקנה הקרקע או דלמא הואיל ולא אילנות ממש נינהו כי אם בדין לא מצטרפין ולא קנה הקרקע. ואית דאמרי הכי בעי מכר לו ג' בדין שעלו מגזע אחד וביניהן שירטון הפסקת עפר שנראין כג' אילנות מי אזלינן בתר דנראין או בתרה דגזע:

ת"ש המבריך ג' גפנים בארץ. כמו שעושין בני אדם להרחיב הכרם חופרין בקרקע וכופין גפן שלמה באמצע ונוטעין אותה כפופה באותה חפירה וכשרואין שקלטה פוסקין אותה מכנה הראשון ואז שני ראשי' למעלה נזקפין. והיינו ועיקריהן נראין. כלומר ראשיהן נראין מבחוץ ובאמצע במקום כפיפה נקלטת בארץ. ר' אלעזר בר' צדוק אומר רואין אם יש ביניהם של גפנים למעלה מן הארץ ריוח מד' אמות ועד ח' דלאו רצופין נינהו בתוך ד' מצטרפין וחשוב כרם ואי לא לא מצטרפין. הכי נמי אם יש ריוח מד' אמות ועד ח' בהנהו בדים מצטרפין ויש לו קרקע. ואם לאו אין מצטרפין. ולהכי נקט ג' גפנים דהיינו כרם. ב' כנגד ב' ואחד יוצא זנב דראשיהן דג' גפנים הללו היינו ו' אבל מפני דלא סגי בלאו הכי היכא דמבריך ג' ועולות לו' ולא מצי למימר המבריך ב' גפנים דהא ליכא שיעור כרם. ולא ד' דהא איכא טפי מכרם בעי רב פפא מכר לו ב' דקלים בתוך שדהו ואחד על המצר מהו. מי אמרינן הואיל דמכר לו ג' אילנות יש לו קרקע ומצטרפין או דלמא הואיל דההוא חד על המיצר הוא לא מצטרפי ולא קנה קרקע דלא אהדדי נינהו. אם תמצי לומר דמצטרפי הואיל דבתוך שלו הוא אכתי הא מיבעי לי מכר לו ב' בתוך שלו ואחד אילן שהיה לו בתוך של חבירו מהו. מי אמרינן דמצטרפין וקנה קרקע. או דלמא הואיל וההוא שלישי לאו בדידיה קאי לא מצטרפי:

דף פג:

בעי רב אשי. מכר לו ג' אילנות בתוך שלו ובור אחד מפסיק בין האילנות הללו מהו מי אמרינן הואיל דבתוך שלו מכרן קנה קרקע או דלמא כיון דבור מפסיק כשתי שדות דמיין ולא קנה. והכי נמי מפרשי גבי אמת המים וריכבא דדיקלי בין האילנות הללו אלא שבור עמוק והוי טפי הפסקה מאמת המים. ואמת המים הוי הפסקה טפי מן ריכבא דדקלי:

בעי מיניה הלל מרבי לא הלל הזקן הוא זה לפי שלא היה בימי רבי [163] שרבי היה בחורבן ראשון והלל הזקן בחורבן השני:
עלה ארז בין אילנות הללו מהו. מפסיק או לא מפסיק:
ומקשי ליה מאי קא תיבעי לך. עלה ברשותא דידיה דלוקח נפיק ושלו הוא:
אלא היה ארז ביניהן. בשעת מכירה מהו אמר ליה קנה וקונה קרקע דלא מפסיק:
כיצד האילנות עומדין. דקנה הקרקע כשורה:
ור' יוחנן אמר כחצובא. כלומר כמו בקבוק שהוא עגול כך הם עומדים בעגול. מאן דאמר כשורה הן עומדין קנה קרקע תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו אע"ג דכשורה עומדין כ"ש כחצובה דודאי קנה קרקע:
ומאן דאמר כחצובה. מאי טעמא יש לו קרקע משום דלא מזדרע ביניהן להכי מכר לו הקרקע שביניהן שאין יכול לחרוש בצמד בקר ביניהן להיות תלם שלו שלם אבל כשורה דמצי למזדרע מיכן ומיכן סמוך לאילנות וביניהן לא קנה קרקע:
תלת רומיתא. אילנות של אטד בעגול אחד דלא מזדרע בינתייהו הכי נמי דיש לו קרקע ללוקח. רומיתא גדולות וגבוהות. אמר ליה. הכא ודאי יש לו קרקע משום דחשיבי הני אילנות ומכר לו קרקע אבל גבי היגי אין לו קרקע דלא חשיבי:
פיסקא המוכר את הראש. סתם בבהמה גסה לא מכר את הרגל משום דהנהו חשיבי לחוד והני חשיבי לחוד והכי נמי כל הני מכר האי לא מכר האי דכל חדא וחדא מלתא חשובה באנפי נפשה היא:
מכר את הקנה. הריאה קרי לה על שם קנה:
אבל בבהמה דקה מכר את הראש מכר את הרגלים. משום דלא חשיבי כלום לגבי הראש דדבר מועט הוא והכי רגילי אינשי למיקני:
מכר את הרגלים לא מכר את הראש. משום דראש חשוב בפני עצמו הוא:
מכר את הכבד לא מכר את הקנה. משום דקנה מלתא חשובה באפי נפשה היא:
מכר לו חטים יפות. שהתנה לו לתת חטין יפות ונמצא שנתן לו רעות עכשיו נתאנה לוקח ויכול לחזור בו הלוקח. אבל אם מוכר רצה לחזור בו שנתייקרו אחר מיכן אינו יכול לחזור בו כדמפר' בגמ':
התנה לתת לו חטין רעות. ונמצא שנתן לו יפות שנתאנה מוכר. מוכר יכול לחזור כדמפר' בגמ':

[163] צ"ל שרבי הי' אחר חורבן הבית והלל הזקן קודם החורבן היה.

התנה לתת לו יפות ונמצאו יפות כתנאם אין אחד מהם יכול לחזור בו הואיל שהשלים לו תנאו. וכל מי שנתאנה [164] יכול לחזור בו וידו על העליונה משום דמין אחד הן. אבל התנה עמו לתת לו שחמתית. כלומר חטין אדומים שנתאדמו מחמת החמה הזורחת עליהן ועל שם החמה קרויים שחמתית. ונמצאו לבנות. או לבנות התנה ונמצאו שחמתית והואיל דכל הני שני מינין הן יכולין לחזור בהן שלא כזה התנה ליתן לו:

אמר רב חסדא מכר לו שוה חמש בשש. דהשתא איכא אונאה וסבירא ליה לרב חסדא דשתות כיותר על שתות ובטל מקח. ושוב הוקרו ברשות הלוקח ועמדו על ח'. מי נתאנה מעיקרא הלוקח והלוקח אע"ג דנתייקרו ועמדו על ח' אם רצה יכול לחזור בו הואיל דמעיקרא הוה בו חזרה. אבל המוכר אם רצה לחזור בשביל שנתייקרו דהשתא מיהא נתאנה אינו יכול לחזור בו משום דמצי למימר לי' אי לאו דאוניתני מעיקרא לא [מצית] הדרת בך. כלומר אם לא בשביל שהוניתני מתחלה מן המקח שאלמלא היית מוכרו שוה בשוה והוקר ברשותי לא היית יכול לחזור בך ועכשיו בשביל שהוניתני תרצה לחזור בך כשם שבתחלה בשעה שהוניתני לא חזרת בך לא תחזור בך עכשיו:

דף פד.

ותנא תונא. ממתני' מייתי סייעתא לרב חסדא:

התנה לו למכור חטין יפות ונמצאו רעות. הואיל שנתאנה לוקח יכול לחזור בו אבל לא מוכר ואף על גב דשוב הוקרו אותן רעות הוקרו ברשות לוקח. ואע"ג דהשתא הוי אונאה למוכר ועדיין לא קבל דמיהן אינו יכול לחזור בו משום ההוא טעם דרב חסדא:

ואמר רב חסדא מכר לו שוה שש בה' והוזלו. לאחר שמכרו לו קודם שקבל הדמים:

מי נתאנה. מעיקרא המוכר. מוכר יכול לחזור בו אם רוצה אף על גב דהשתא לבסוף נתאנה לוקח שהוזלו. משום דמצי למימר ליה המוכר ללוקח אי לאו דאוניתני שנתתי לך שוה ו' בה' משום ההיא טענה דהואי בה אונאה מעיקרא ובטול מקח בשביל ההוא טענה קא בעית למיהדר בך השתא הואיל דהוזלו כיון דמעיקרא בעידנא דאוניתני לא הדרת בך לא תיהדר בך השתא משום דברשותך הוזלו:

ותנא תונא. ממתניתין מסייע ליה לרב חסדא:

התנה לו למכור לו רעות ונמצאו יפות דנתאנה מוכר. מוכר יכול לחזור בו משום דנתאנה אבל לוקח אינו יכול לחזור בו אע"ג דשוב הוזלו אותן יפות ברשותו הרבה יותר מב' שתותין. אפי' הכי לא מצי למיהדר ביה משום טעמא דרב חסדא:

[164] ר"ל אם נתאנה בשתות כשיעור אונאה. או אפשר דרבינו קאי אאריסא איפות ונמצאו רעות.

ומקשינן ממאי מצית למימר דההיא מלתא דרב חסדא בההיא לישנא בתרייתא דמיא למתני' ודלמא במלתא דרב חסדא איכא למשמע מינה דתרוייהו מצו למיהדר בהן ודקא מייתית סיועא ממתני' לעולם ממתניתין לא תסייעה. דמתני' היינו טעמא דמוכר יכול לחזור בו ולא לוקח משום דרע רע יאמר הקונה כלומר מעיקרא כשהתנה הלוקח עם המוכר למכור לו חטין רעות בקש ממנו ובתורת רעות באו לידו הואיל שנתאנה מוכר יכול לחזור בו אבל לא לוקח דהוא אמר רע רע בשעת קניה ואע"ג דהוזלו מכדי דמיהן לאחר מיכן לא מצי למיהדר ביה דמצי למימר ליה המוכר מה אתה מתרעם עלי דידי והא מעיקרא בחזקת רעות קניתם והשתא נמי רעות נינהו ומש"ה לא מצי למיהדר בו לוקח אבל לגבי מלתא דרב חסדא איכא למימר דתרוייהו מצי למיהדר בהו היכא דמכר לו שוה ו' בה'. המוכר לא היה בדעתו ליתן לו אלא שוה ה' וטעה ונתן לו ו'. להכי מוכר יכול לחזור בו. ולוקח נמי שנתן חמש היה רוצה שלא יהיה שוה פחות מה'. וכיון שהוזלו ועמדו על ב' דנתאנה מוכר מעיקרא ולוקח השתא שניהן יכולין לחזור בהן המוכר משום דנתאנה מעיקרא והלוקח משום דמצי למימר למוכר מעיקרא מיהא בתורת מקח יפה מכרת לי ונמצא עכשיו דלא מקח יפה הוא דהוזל יותר משתות ומצינא למיהדר ביה אבל גבי מלתא קמייתא דרב חסדא ליכא למימר הכי ומילתא דווקא הוא. וממתני' מצי לסייע שפיר דלהיכא דמכר ליה שוה ה' בו' דעתיה דלוקח הוא לקנות יפה שוה ו' דמעיקרא נתאנה לוקח. דהכא ליכא למימר רע רע יאמר הקונה דמעיקרא בתורת יפות לקחן והשתא נמי דנתייקרו יפות נינהו ומיבעי למיהדר לוקח דנתאנה מעיקרא מצי למיהדר אבל לא מוכר. ותנא תונא נמי מתני' דמסייע ליה דוקא הוא ש"מ. ל"א מאי קמ"ל רב חסדא במלתא בתרייתא דמוכר יכול לחזור בו ולא ליקח. מתני' היא ומאי קמ"ל. אי ממתני' הוה אמינא דרב חסדא תרוייהו מצו הדרי בהו ולא דמי למתני'. דמתני' היינו טעמא דמוכר מצי הדר ולא לוקח משום דרע רע יאמר הקונה והשתא דהוו יפות לא רעות נינהו ואין כאן מקח טעות להכי אצטריך לאשמועינן רב חסדא אע"ג דלא דמיא למתני' כדאמרן לעיל קסבר נמי דמוכר יכול לחזור בו ולא לוקח. [165] ואוזל לו כשהולך לו המוכר.

אז יתהלל הלוקח במקחו: אגב דקתני שחמתית קאמר רב פפא במלתא דחמה [166]:

והאי דלא חזינא כולי יומא. דתיהוי סומקא:

משום נהורן הוא דלא ברי. מחמת שמאור היום הוא גדול אין כח לראות אדמדומית החמה [167] נגד הערב:

[165] גי' רבינו רע רע יאמר הקונה ואוזל לו אז יתהלל.
[166] צ"ל דחמה סומקתי היא
[167] אולי צ"ל רק סמוך לערב.

מיתיבי ומראהו של נגע עמוק מן העור ולא עמוק עמוק ממש אלא כמראה החמה שנראית עמוקה מן הצל היכא דזורחת בתוך הבית ואינה עמוקה והתם לבן הוא הנגע ומדמה החמה לנגע עמוקה אלמא דחמה לבנה היא וקשיא לרב פפא. ומשני דל"ק דהאי דמדמה לה לנגע לעומקא ולא כמראה חמה דאילו התם הנגע לבן הוא והכא אדום החמה כרב פפא:

ולמאי דסליק אדעתא מעיקרא דקא סמקא צפרא ופניא. משמע לפי הלשון שאותן שעות מאדימות מכל היום ומאי שנא. בפניא חלפא כו'. וכן ללשנא קמא משמע דגיהנם במזרח וגן עדן במערב:

דף פד:

ר' אומר שני מינין הן. משום הכי יכולין לחזור בהן:

אלא לענין מעשר. חשוב מין אחד דתורם מן החומץ על היין וכדר' אילעא:

ולא תשאו עליו חטא. כשאתם צריכין להרים חלבו ממנו שלא תשנו ותרימו הרע:

אבל לענין מקח וממכר. מודה דהוו ב' מינים ואיכא דניחא ליה בחלא וכו' ומש"ה שניהן יכולין לחזור בהן:

פיס' משך. הלוקח ברשותו אע"פ שלא מדד לו המוכר עדיין קנה:

אם היה פיקח. הלוקח כיון שמדדו לו והן ברשות המוכר שוכר את מקומו של מוכר שמונח שם הפירות ונחשב כמו רשות הלוקח הוא וקנאן:

מדד לו מוכר והניח הפירות על גבי סימטא. היינו מקום שיש לו רשות למוכר ולוקח בלבד קנה דדמי כמונח ברשות לוקח:

שמא לא שמע רבי. מיניה דר' יוחנן דקנה לוקח בשביל סימטא אי לאו דקופתו של לוקח הוא בסימטא ומדד לו בתוכה:

אי מודד לתוך קופתו מאי למימרא כל היכא דמנחא קניא. דכליו של לוקח קונה בכל מקום:

קיבלה מיניה ר' זירא. דבלא קופתו קניא ליה סימטא או לא:

ת"ש דאמר רבי דחצר השותפין קונין בו מקח זה מזה. שותף מן חבירו והוא הדין לסימטא דשל שניהן היא אלא שאינה מוקפת מחיצות. מאי לאו על גבי קרקע מדד לו וקונין:

ת"ש דלא קבלה. דקתני במתני' מדד ולא משך לא קנה. מאי לאו מדד על גבי סימטא ולא קנה. לא מדד ברה"ר קתני דבלא משך (ברה"ר) לא קנה:

אי ברה"ר משיכה מי קניא. מסירה קונה ברה"ר אם הוא דבר שאינו יכול להגביהו כיון שמסרו בידו קנאו. משיכה קונה בסמטא וכל מקום שיש בו רשות ללוקח והגבהה קונה בכל מקום. אלמא דמשיכה ברה"ר לא קניא:

לעולם ברה"ר קתני מדד ולא משך להכי לא קנה. הא אם מדד על גבי סימטא קנה כדר' אסי. ודקא קשיא לך היכי מצית מוקמת לה ברה"ר משיכה ברה"ר מי קניא. תריץ מאי משך דקתני מרה"ר לסימטא וקנה. ומדד היינו ברה"ר:

אי הכי דמוקמת לה למתני' ברה"ר אימא סיפא אם היה פיקח וכו'. הכי קאמר כלומר חסורי מחסרא מתני'. והכי צריך לאוסופי עלה דסיפא ואם ברשות בעלים ברשות של מוכר מדד לו לא קנה ואם היה פיקח כו'. אבל לעולם אם מדד לו בסימטא קנה כדר' אסי:

דף פה.

לא פליגי כאן ברה"ר. כולהו מודי דאם מדד לו בכליו של לוקח ברה"ר דלא קנה לו כליו. וכולהו מודי דאם מדד לו בכליו בסמטא דקנה. והא דקאמר רב ושמואל חוץ מרה"ר ממש קאמרי הא בסמטא קנה והא דקאמר ר' יוחנן וריש לקיש ברה"ר לא רה"ר ממש קאמרי אלא בסמטא ואמאי קרו ליה רה"ר לפי שאינה רה"י דאינה מוקפת מחיצה. ה"נ מסתברא דבסמטא מיירי דאמר ר' אבהו וכו'. והאי דקאמר ליה ר' זירא לר' אסי שמא לא שמע רבי וכו'. משום דס"ל לר' זירא כר' אבהו [168] אמר ר' יוחנן ור' אסי אמר אפי' בלא כליו ס"ל לר' יוחנן דבסמטא קנה:

עד שלא נתמלאה מדה כולה למוכר. דהמוכר יכול לחזור בו:

ומשנתמלאה מדה ללוקח. הרי הוא ברשות לוקח ואם רצה קנה:

בד"א דעד שלא נתמלאה למוכר שמדד לו במדה שאינה של שניהן. אלא ששאלוה אבל אם היתה מדה של אחד מהן של לוקח ראשון ראשון שמדד לתוכו קנה הלוקח. בד"א דקנה ראשון ראשון ברה"ר ובחצר [169] מפרש לקמן בסמטא. וזו מדה אחת. ומדה ב' אם ברשות מוכר מדד לו במדת לוקח לא קנה עד שיגביה דהגבהה קונה בכל מקום או עד שיוציא מרשותו כגון דשוכר את מקומו:

ואם ברשות לוקח הן. שהיו מופקדין בידו כיון שקבל עליו מוכר למכרן לו אע"פ שלא מדד לו עדיין קנה לו לוקח רשותו וזו מדה ג'. מדה ד' אם היו הפירות ברשות הלה המופקדין אצלו. כלומר שהיו מופקדין ביד אחר ולא ביד לוקח לא קנה הלוקח עד

[168] ר"ל דס"ל כר' אבהו דאפי' בסימטא בעינן כליו דוקא.

[169] נראה דצ"ל ברה"ר ובחצר שאינה של שניהם ולקמן מפרש דרה"ר דקאמר היינו בסימטא.

שיקבל עליו זה המופקד שישאיל לו ללוקח מקום שהפירות מונחין שם או עד שישכור את מקומו של מופקד שהפירות שם:

דף פה:

מאי לאו ברשות הרבים ממש. קנה אם מדד לו במדתו של לוקח הא בסמטא אפי' בלא כליו קנה וכר' אסי:

לא. שמדד לו במדתו בסמטא וכדר' זירא:

והא רה"ר דומיא דחצר שאינה של שניהם קתני. וקא ממעט סמטא:

לעולם סמטא ומאי דומיא דחצר שאינה של שניהן. שאינה דחד לחוד אלא דתרוייהו והיינו נמי סמטא דהיינו דתרוייהו:

כליו של לוקח ברשות מוכר. ומדד לו בתוכו קנה בלא הגבהת לוקח או לא:

זרקו לה. הגט והיא יושבת בביתו:

לתוך חיקה או לתוך קלתה. היינו כלי ופעמים מנחת בו חפצים שמשימה בראש שלועזין קרנ"ק:

הרי זו מגורשת. אלמא דכליה קונה לה ברשות בעלה ותפשוט מהא דכליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח:

דמחייה מאה עוכלי בעוכלא. כלומר כמה מדות [170] מדד כאן. כלומר תמהו עליה ותירצו בה תירוצין הרבה:

דאמר רב יהודה אמר רב שמואל. אמאי מגורשת כגון שהיתה קלתה תלויה בה בצוארה דהויא הגבהה:

קשורה. בראשה:

אע"פ שאינה תלוי'. באויר אלא מונחת או תלויה אע"פ שאינה קשורה מגורשת כיון דמחברא בה כגופה דמי ורשותה הוא:

או שהיתה מונחת. בקרקע בין ירכותיה ודמי כמו חיקה ורשות שלה:

כגון שהיה בעלה מוכר קלתות. וקנתה ממנו קלתה ובההיא הנאה שקנתה ממנו אקני לה מקום הקלתה:

ור' יוחנן אמר. כל זמן שהיא בביתו מקום חיקה ומקום קלתה קנוי לה לפי שאין אדם מקפיד גבי אשתו לא על מקום כו':

מאי לאו כליו של לוקח. ואפי' הכי לא קני עד שיגביה:

[170] רבינו ז"ל מפרש מחה לשון מדידה וכ"ה בערוך ערך עכל א' כלשון רבינו כאן אות באות [וע"ש במוסף הערוך] ובערך מ"ם לא הביא הערוך לשורש הזה דמחה הוא לשון מדידה וצ"ע.

ומדרישא מוקמת בכליו דמוכר סיפא נמי בכליו דמוכר. ואי בכליו של מוכר אמאי קנה לוקח בקיבל גרידא:
ומאי פסקא. התנא למתני' דרישא אוקים בכליו של מוכר. סיפא אוקים בכליו של לוקח:
אין דודאי. פסקא דסתמא דמילתא כו':
משך חמריו ופועליו. שנתן להן תבואה בשכרן ושוב רצה לחזור ולקנותה מהן או חמרין ופועלין דעלמא מוכרי פירות:
והכניסן לתוך ביתו בין פסק. שקצץ לו דמיהן קודם שהכניסן עד שמדד. כלומר ועדיין לא מדד או מדד הפירות ועדיין לא פסק שניהן יכולין לחזור בהן הואיל ולא משך התבואה עצמה. אע"פ שפסק כיון שלא מדד יכולין לחזור בם שניהם. אבל פירקן. המשואות הלוקח ברה"ר והכניסן בביתו שמשך התבואה עצמה לרשותו אם פסק קודם ושוב הכניס ועדיין לא מדד אין שניהן יכולין לחזור הואיל וקצץ ושוב הכניס. אבל מדד קודם והכניס ועדיין לא פסק שניהן יכולין לחזור בהן:

דף פו.

מדכליו דמוכר ברשות לוקח לא קנה מוכר. דהיכא דפירקן והכניסן דעדיין הן בתוך כליו בתוך שקו של מוכר. ואפ"ה כיון דפסק אע"ג דלא מדד [171]אין מועיל לו כלום שעדיין הן בו שיהא יכול לחזור בו אלמא אין שניהן יכולין לחזור:
כליו דלוקח. בעלמא ברשות מוכר נמי לא קנה לוקח:
אמר רב נחמן בר יצחק. לעולם כליו דמוכר ברשות לוקח קנה מוכר דכליו דלוקח ברשות מוכר קנה [לוקח] והכא ליכא כליו של מוכר לפי ששפכן לפירות מן החמור לארץ והכניסן הלוקח בכלי שלו להכי אין יכול לחזור בו:
אקפד רבא אדברי רב נחמן והא פירקן והכניסן קתני. דמשמע דהכניס המשואות כמו שהן בכליו של מוכר:
אלא אמר מר בר רב אשי. אנא מתרץ לך פירקן ובלא שפכן ואפי' הכי ליכא כליו של מוכר דמאי פירות הללו במסובלי דתומי. חבילות של שומין שנושאין אותן על גבי החמור בלא כלי:
מכדי פירקן קתני. דמשך הפירות עצמן מאי שנא דפסק קנה מאי שנא דמדד ולא פסק לא קנה:

[171]נראה דצ"ל אע"ג דלא מדד שעדיין הן בו אין מועיל לו כלום שיהא יכול לחזור בו.

פסק סמכא דעתיה. דמוכר ומקני לו דאומר לו זיל קני: כי קמבעיא לן שאין דרכו להגביה דנקנין במשיכה:
בשבת חייב. לשלם שכבר נתחייב בגניבה משעת הוצאה דקנייה ואיסור שבת לא הוי עד דמוציאה לרה"ר:
היה מגררו. בארץ ויוצא וכך הוציאן פטור מתשלומין שאיסור שבת וגניבה באין כאחת וקם ליה בדרבה מיניה:
והא כיס דבר הגבהה הוא. ואמאי קאמר איסור [שבת ואיסור] גניבה באין כאחת דהא לא אגבהיה עדיין כשהוציא:
אמר ליה במיתנא. כלומר בההוא כיס כגון ארנקי גדולה יש רצועה בתוכה ונוהגין שגוררין אותו באותה רצועה:
אמר ליה רב אדא אנא נמי במיתנא קאמינא. ההוא כיס דיש לו מיתנא אמאי כשגוררו לרה"ר באותו מיתנא אמאי הוי איסור גניבה והא יכול להגביהו ודרכן של רוב בני אדם להגביה כיסן יותר מאותן שגוררין:
א"ל אביי. האי דקאמרי לך מיתנא לא בכל כיס קטן שיש לו מיתנא אמינא. לא דצריך מיתנא. שהיה כיס כמו שק גדול שאין אדם יכול להגביהו אלא קושרן בחבל או ברצועה ומושכן ובההוא מיירי היה מגרר ויוצא:
ת"ש ברשות מוכר לא קנה. דמשמע אפי' מידי דבר משיכה לא קנה עד שיגביהנה או עד שיוציאנה מרשותו אפי' מידי דבר הגבהה משמע דקנה במשיכה וקשיא לרב חסדא:
ומשני רב נחמן לצדדין קתני. האי דקאמר עד שיגביהנה במידי דבר הגבהה ולא בר משיכה ודקתני עד שיוציאנה מיירי במידי דבר משיכה הוא ולא בר הגבהה:

דף פו:

בשליפי. במשואות של פירות שקושרין בחבילות שאין יכול להגביהן:
עד שיטלטלנו. היינו עד שיגביהו ואע"ג דעביד בשליפי רברבי:
שאני פשתן דמשתמיט. שיכול לשומטן ולהשליך ממנו עד שיכול לטלטלו מה שאין כן בשאר חבילות:
שאני בהמה דמסרכא. שכשרוצין למושכה נמשכת היא עצמה לאחריה ופעמים כסבור שמשכה לפנים ולא משכה אלא לאחור [172]להכי קתני והדקה בהגבהה:

[172] רבינו מפרש דהקושיא הוא מדברי ר"מ דאמר והדקה בהגבהה ואף דלאו אורחה בהגבהה ומשני דבהמה א"א במשיכה משום דמסרכא ועי' רשב"ם.

רב ושמואל דאמרי תרוייהו. נמי לענין מדות מוכר אם אמר לו כור סתם שהוא ל' סאין בל' סלעין אני מוכר לך יכול לחזור בו המוכר אפי' בסאה אחרונה כל זמן שלא מדד לו כור שלם. אבל אם אמר לו כור בל' אני מוכר לך כל סאה וסאה בסלע:
ראשון ראשון קנה. הלוקח דאינו יכול לחזור המוכר במה שכבר מדד לו ללוקח:
ואע"פ שלא נתמלאת המדה. ואע"ג דאמר ליה כור סתם ולא אמר ליה סאה בסלע קנה לוקח ואין יכול לחזור המוכר:
ומשני להכי קנה אע"פ שלא נתמלאה המדה לפי ששנתות יש במדה. סימנין עד כאן סאה עד כאן סאתים ועד כאן ג' וכן עד ל' ולהכי דמי כמאן דאמר ליה סאה בסלע ראשון ראשון לשנתות קנה. כדאמר רב (הונא) [כהנא] במס' מנחות שנתות היו בהין עד כאן לפר עד כאן לאיל עד כאן לכבש:
השוכר את הפועל. וקוצץ עמו שיעשה עמו מלאכה לזמן הגורן לקצור. ובאותו זמן שקוצץ עמו הפועל בזול שאינו עושה מלאכה כל כך ומשכיר עצמו בדינר ולשעת הגורן מוצא מלאכה הרבה ומשכיר עצמו בסלע. והיינו דקאמר ליה בעה"ב אם תרצה אני אשכירך היום כשמלאכתך אינה שוה אלא דינר על מנת שתעשה עמי בזמן הגורן ואיני נותן לך אלא דינר כמו שאתה יכול לטול עכשיו אע"ג שמלאכתך באותו זמן יפה סלע ועל מנת כן אקדים לך שכרך מיד אסור. דמיחזי כרבית שבשכר שמקדים שכרו וממתין לו עד אותו זמן מיקל לו בשכרו. אבל אם אמר לו אני אשכירך בדינר היום כמו ששוה מלאכתך עכשיו ואתן לך דינר מותר לעשות כן אע"פ דלגורן מלאכתו יפה סלע. ולטעמך אם איתא דראשון ראשון קנה האי פועל כל יום ויום דומה כשנתות ולערב קנה שכירות של כל יום. כיון דיכול לחזור בו בכל ערב וערב מה שמקיל לו בשכירותו שיכול ליטול בגורן מאחרים דמי כמאן דיהיב ליה רבית האי פועל בההיא הנאה דקא יהיב ליה השתא מלאכה שלא בזמן גורן ואמאי מותר:

דף פז.

אמר רבא ותסברא. דהוי רבית כי האי גוונא וכי לזלזולי בשכירות. אם פועל מקיל ומזלזל בשכירותו ומשכיר עצמו בפחות מפועלים אחרים מי אסור ודאי אינו אסור ולא קשיא לרב ושמואל. ומקשה כיון דאמרת דלזלזולי בשכירות לא אסור א"כ מאי שנא רישא מסיפא דברישא קאמר אסור. היינו טעמא רישא כיון דלא עביד בהדיה דבעל הבית השתא מלאכה אבל מתנה עמו בשכירות דהשתא שיעש' עמו לגורן ומלוהו שכרו עד הגורן מיחזי כי אגר [נטר] יהיב ליה פועל דנטר וממתין לו עד הגורן. וסיפא הואיל דעבד

מלאכה כל יומא עד הגורן לא מיחזי באגר נטר ליה: פיס' לך ויפה לי שם במקום הפשתן קרקע כל שהוא תלוש העשבים ויפהו וקנהו לי ובההיא הנאה קנה לך שאר הקרקע לקנות (יד) הפשתן שעליה:

פיס' עד שלא נתמלאת המדה למוכר דיכול לחזור בו. אבל משנתמלאת מדה ללוקח ברשות לוקח היא ואין יכול לחזור בה המוכר. ואם היה סרסור ביניהן שהסרסור קונה מבעל הבית ומוכר ללוקח בריוח ועד שהוא מודד לו נשברה החבית בידו נשברה לסרסור ומשלם הסרסור. והמוכר יין ושמן חייב להטיף לו המוכר ג' טיפין. ללוקח אחרי שמריק לו הכלי. ואם אחר שהטיף לו הג' טיפין הרכינה המדה שהטה אותה אצל הכותל ומיצית שנתמצה השיור שבתוכה ונתקבץ למקום אחד אותו המיצוי הרי הוא של מוכר. והחנוני שטרוד הוא אינו חייב להטיף ג' טיפין ללוקח. וכן בעל הבית ערב שבת עם חשיכה פטור מלהטיף ג' טיפין לפי שטרוד הוא לצורך שבת. הא מדה דלוקח הוא וראשון ראשון קנה:

הכא במדת סרסור עסקינן שהשאילה לשניהן. מכלל דרישא לאו במדת סרסור מיירי כלל. ומתרץ רישא מיירי במדה של סרסור ובלא סרסור דאין הסרסור מודד אלא בעה"ב וסיפא מיירי נמי במדת סרסור ובסרסור עצמו דאיהו מודד להכי נשברה החבית נשברה לסרסור:

לרב מדות. מתני' דהכא דמיירי בה דין דמדות:

דף פז:

הרי היא של תרומה. דמה שמיצת לא הוי דבעל הבית דלהוי חולין אלא כיון שמדד בה תרומה הרי היא תרומה המצוי. ומתני' קאמר דמוכר הוי דהיינו בעל הבית:

אמר ר' אבהו התם במתני' להכי של מוכר הוי דמשום יאוש בעלים נגעו בה. שמתיאש הלוקח מאותו מצוי שאינו רצונו להמתין עד שיתמצה כולו אבל הכא בתרומה לא ידע מאן נינהו בעלים דתרומה דלייאשו מיניה להכי הרי הוא של תרומה. ר' יהודה אריסא קאי ולקולא דקתני רישא המוכר חייב להטיף לו ג' טיפין בכל עת מכירה ואתא ר' יהודה למימר ערב שבת עם חשיכה פטור דהיינו קולא. או דלמא אסיפא אחנוני קאי ולחומרא דר' יהודה אומר ע"ש עם חשיכה החנוני פטור מלהטיף אבל בשאר זמן חייב להטיף.

הוו שמעינן דאחנוני קאי כדאמר מפני שחנוני טרוד אותה שעה שקונין ממנו רבים:

פיס' השולח את בנו כו' ונתן לו את האיסר שיוליך לחנוני. שיבר התינוק את הצלוחית בחזירתו עם השמן ואיבד את השמן שקנה באיסר. חנוני חייב לשלם האיסר והצלוחית

לבעל הבית. ר' יהודה פוטר חנווני שעל מנת כן שלחו. כלומר בעל הבית פשע ששילח ביד תינוק ואבידה מדעת היא:

ומודים חכמים לר"י. אע"פ שמחייבין החנווני כששיבר התינוק בחזירתו שהיה לו לחנווני להוליך מודים אם כל זמן שהצלוחית עדיין ביד תינוק ועד שחנווני מודד לתוכה נשברה פטור החנווני:

בשלמא איבד את האיס'. כלומר את השמן באיסר כו' בהא פליגי דרבנן סברי לאודועי לחנווני שגר ליה ביד תינוק כדי שיבין שתינוק אינו בר הבאת שמן ושלח בידו כדי שיביא לו החנווני עצמו או שלוחו. ור' יהודה סבר לשדורי ממש שדרי' לתינוק ואם שפך התינוק מה פשע יש לחנווני בכך:

אלא שיבר תינוק לצלוחית. אמאי מחייבי רבנן לחנווני והלא אבידה מדעת היא שעשה בעל הבית ששלחה אפילו ריקנית ביד תינוק שדרכו לשבור:

אמר רב הושעיא. האי דמחייבי רבנן לחנווני בששיבר צלוחית לא בשיבר תינוק מירי אלא בלא תינוק מירי ובשיבר חנווני עצמו מירי. והכא בבעה"ב מוכר צלוחיות עסקינן ובא חנווני לקנות צלוחית ונטלה על מנת לבקרה אם יפה היא ונפלה מידו ונשברה וכדשמואל דאמר כו'. לימא הא מלתא דשמואל תנאי היא דר' יהודה דפטר חנווני לית ליה דשמואל:

לעולם דברי הכל היא. ובהא לא פליגי אלא במאי פליגי ר' יהודה ורבנן בצלוחית בחנווני מוכר צלוחית עם השמן ושלח בנו אצל חנווני למוד לו באיסר שמן ובצלוחית של חנווני דהכא לא מצי למימר אבידה מדעת היא דהא לא שיגר אביו בידו שום כלי. ושיגר לו החנווני השמן עם הצלוחית ביד תינוק ושיברו. ואזדא ר' יהודה לטעמי' דאמר לשדורי השמן והצלוחית שדריה אביו ופטור החנווני. ורבנן לטעמייהו וכו':

אי הכי. דכי מוקמת לה בחנווני מוכר הצלוחית:

אימא סיפא ומודים חכמים לר' יהודה כו'. והאמרת דחנווני מוכר צלוחיות ולאודועיה שדריה. אי הכי מאי כל זמן שהצלוחית ביד תינוק. מאי בעי צלוחית ביד תינוק ואמאי פטור והא צלוחית דחנווני היא. אלא אביי בר אבין כו' הכא במאי עסקינן. דפליגי ר' יהודה ורבנן:

כגון ששלח בעל הבית ביד בנו צלוחית למוד לו בתוכה. ונטלה החנווני מיד התינוק למוד לו לתוכה דכיון דנטלה מיד התינוק נתחייב באחריותה כדרבה דאמר רבה הכישה במקל לבהמת חבירו שהיתה תועה וברחה נתחייב באחריותה. ואם שיברה שוב התינוק בחזירה [נתחייב החנווני] לרבנן:

דף פח.

מי דמי אימור דאמר רבה. אמאי חייב באחריותה כשהכישה משום דבעלי חיים היא ואינקטה נגרי ברייתא שהבריחה:

כי האי גוונא. כשנטלה חנוני:

מי אמר. רבה דנתחייב בה:

ובשואל שלא מדעת שמדד בה לאחרים שלא מדעת בעל הצלוחית פליגי רבנן סברי שואל הוי ונתחייב באונסיה כל זמן שלא חזרה ביד לבעליה. ור' יהודה סבר שואל שלא מדעת גזלן הוי ואין לו דין שואל ופטור מן האונסין:

והני מילי הוא דקיצי דמיה. שידע בכמה הוא נותנו ועל מנת כן הגביהו לקנותו באותן דמים אם יכשר בעיניו. ולהכי כי נאנס ברשות לוקח נאנס אבל אם לא קץ דמים קצובין היה נאנס ברשות מוכר. והני מילי הוא דבעי לה לכולה אטמא לקנות והיה יודע מה היו דמיה. אבל לא בעי לה כולה אלא חציה מאי דבעי מיניה חייב לשלומי:

קארי. קישואין:

והני מילי. דאינו מקדיש הוא דקיצי דמיה של כל אחת דכשהגביה קנאה זה החוטף. ואע"ג דלא נתנו דמים עדיין קנאום ולא היה יכול להקדישן שאינן שלו: אבל לא קיצי דמיה אע"ג דחטפה ברשותי' דמוכר קאי ומצי מקדיש:

הלוקח ירק מן השוק. מן עם הארץ שחייב לעשר מעשר ירק מדרבנן. מדד חבילה אחת והניח אחת אפי' כל היום כולו שלא היה יודע עדיין איזה יקח לא קנה ולא נתחייב במעשר:

גמר בלבו. לוקח אחת מהן אע"פ שלא הגביהה עדיין ושוב נמלך שאין צריך להם אעפ"כ קנה מעשר דחייב לעשר אותה חבילה:

מה יעשה כיון שאין צריך להן. ל אותה אגודה אצל שאר האגודות אי אפשר שכבר נתחייב במעשר משעה שגמר בלבו לקנות ואם מחזירו אצל האחרות יהיו טבל וחולין מעורבין ואסירין כולן. וליעשרן אי אפשר שאם יטול המעשר מאותה אגודה מפסיד המוכר שמפסידו בדמים כיצד יעשה בזה יעשר אותו שבירר ויתן לו למוכר דמי מה ששוה המעשר שנטל ויחזיר לו השאר:

אטו משום דגמר בלבו לקנות. יקנה מעשר והלא לא הוציא בשפתיו לומר זה אני רוצה ולא הגביהו א"כ במה קנאו:

דמקיים בנפשו ודובר אמת בלבבו. כדרב ספרא שהיה לו חמור למכור ובשעה שהיה קורא ק"ש בא אחד ואמר לו תנהו לי בכך וכך דמים ונתרצה בלבו ולא היה יכול להשיבו

והוסיף לו עוד הלוקח דמים וכשגמר קריאת שמע אמר ליה בדמים ראשונים אמרתי בלבי לתנו לך לא אטול ממך התוספת ונתנו לו בדמים הראשונים:
פיסקא הסיטון. היינו שקונה יין ושמן ומוליכו לשווקים ומוכרו:
מקנח מדותיו אחת לל' יום שמתייבש בתוכה השמן ובעובי אותו שמן כך המדה חסירה. ובעל הבית שאינו מוכר כל כך תדיר. אחת לי"ב חדשים מקנח:
חילוף הדברים. בעה"ב הוא עשיר ויש לו יותר למדוד. חנוני שבכל יום ויום מודד מקנח אחת בשבת המדה וממחה משקלותיו דשמא נדבק בהם כלום ושוקלין יותר. אבל ביבש אין צריך לקנח כל כך תדיר:

דף פח:

וחייב להכריע לו טפח. לגבי אוכל נפש מפני שיש בו פסולת:
ואם שוקל לו עין בעין. בלא הכרע:
נותן לו גירומין. תוספת משקל אחד מי' מליטרא לי' ליטרא בלח לפי שבכל משקל מידבק ממנו למאזנים ואינו ממצה לו. ואחת מכ' בליטרא לכ' משקלות ביבש. מוסיף לו גירומין לפי שאינו מדבק כל כך לכף מאזנים:
מקום שנהגו למוד בגסה. מי שקונה סאה נוהגין לשוקלה ביחד:
לא ימוד לו בדקה. כל קב בפני עצמו לפי שמודבק ממנו בכל פעם ומפסיד הלוקח:
ומקום שנהגו למוד בדקה. שחייב להכריע לו בכל פעם טפח:
לא ימוד לו בגסה. לפי שממעט בהכרעות. מקום שנהגו לגדוש. אינו רשאי למחוק כדמפרש בגמ':
מנה"מ. דחייב להכריע לו טפח:
להכי כתב זימנא אחריתי צדק דצדק משלך ותן לו. אלא מתני' דקתני דחייב להכריע לו טפח היינו במקום שנהגו אחת מי' בליטרא לי' ליטרין היינו אחד מק':
איבעיא להו היכי קתני אחד מי' בליטרא בלח לי' ליטרין בלח דהיינו אחד מק'. ואחד מעשרים [173]בליטרא ביבש דהיינו אחד ממאתים לי' ליטרא דיבש. או דלמא אחד מי' במשקל בלח יהיב ליה [174]כי שקיל ליה אחד מי' משקלות דלח ואחד מכ' דיבש נמי תיקו:
שזה. עריות:
נאמר בהן אל. דכתיב את כל התועבות האל:

[173] צ"ל ואחד מעשרים בליטרא לעשרים ליטרין דיבש. דהיינו אחד מד' מאות.
[174] נראה דצ"ל כי שקיל ליה אחד י' משקלות דלח ואחד כ' דיבש נמי.

וזה. במדות נאמר בהן אלה ה' יותר דכתיב כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול:
גבי עריות נמי הא כתיב אלה. כמו במדות דכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו וגו'. ההוא אלה דעריות לא אתי אלא לאורויי דעריות אפשר בכרת למעוטי מדות מכרת. אלא הואיל דבמדות ליכא כרת מאי עודפייהו מדעריות איכא:
דעריות אפשר בתשובה. דכל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כרת: ומדות לא אפשר בתשובה דאין תשובה מועלת עד שיחזור הגזילה וזה גזל הרבה בני אדם ואין יודע [מאיזה] מהן:
דגזל הדיוט הקדים חטא למעילה. דכתיב ונפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו:
ובגזל גבוה הקדים מעילה לחטא. דכתיב כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה':
מאם בחקותי תלכו עד קוממיות. היינו מא' ועד ת':
קללן בשמונה אותיות. ואם לא תשמעו ועד געלה נפשם הוי ח' אותיות מן ו' ועד מ"ם:
וקללן בכ"ב מוהיה ועד ואין קונה מן ו' ועד סוף א"ב וחוזר חלילה עד ה' היינו כ"ב אותיות:

דף פט.

פיס' איפה שלמה וצדק. כפי ששאר בני המקום מודדין כן יעשה ולא יפחות ולא יוסיף. שאם יגדוש והיה נותנו בדמי מחוק היה עון ללוקח ואם היה מוחק במקום שגודש ומוכרו בדמי גדוש היה עון למוכר:
ומניין שאם אמר הריני גודש במקום וכו' ת"ל איפה שלמה וצדק. כשאר בני המקום שלא ישנה:
שאין מעיינין. היינו גבי משקל:
לא יהיה לך בביתך. ליטול שום ממון מה טעם משום אותו עון שהיה לו איפה ואיפה ואבן ואבן אבל אם יהיה לישראל אבן שלמה וצדק יהיה לו בביתו כל טוב:
יהיה להאי דרשא נמי שמעמידין בית דין אגרדמים ממונה שוטר למדות שיעיין שיהיו כולן ישרות. ולא לשערים שכל אדם יש לו רשות להוקיר תבואתו אם יפה הוא משל חבירו וכל כך שלא ימעט המדה:
מפני הרמאין. שלא יערב רעה ביפה וימכרנה ביוקר כיפה אלא היפה ימכור ביפה והרעה ברעה:
דעד הכי. עד רביע:

מתקנינן מתקלי. (לאוכלי נשפת). לפחות אין צריך משקל אלא לפי אומד:
שקול לי ג' רבעים ליטרא כל אחת לבדו. מפני ההכרעות אלא שוקל לו במשקל הליטרא ומניח משקל רביע ליטרא עם הבשר הרי ג' רביעי בשר שוקלין ביחד:
נפש של מאזנים. גדולה ששוקלין בה דבר גדול כמו נחשת ובדיל. נפש היינו הלשון אותו צבת שאוחזין בו צריך להיות ארוך ג' טפחים והוא תלוי באויר ולאותו צבת תלוין המאזנים. וצריך להגביה כפות המאזנים ששוקלין בהן מן הארץ ג' טפחים שלא יבעט הכף שבה המשקל לארץ בכח ויחזיר מהרה למעלה ונראה הכף האחד מכריע ויאמר הרי כבר שקל. וקנה היינו הברזל הארוך שתליין בו הכפות צריך להיות ארוך י"ב טפחים:
ומיתנא. היינו הרצועות שתולין בהן הכפות:
י"ב טפחים. ושל חנוני ושל בעל הבית שמוכרין בהן חפצים:
טורטני. משקלות ששוקלין בהן כסף וזהב:
אלא הך קמייתא דקאמר של חנוני ושל בעה"ב דמאי. כלומר מה שוקלין בהן:

דף פט:

אמר רב פפא דגורמני. ששוקלין בהן ברזל שחוק וזכוכית שחוק:
כדרך שאמרו לענין איסורין. כלומר באותן שיעורין עצמן שנתנו חכמים בנפש ובקנה ומיתנא שלא יבואו לידי איסור אונאה (אם יש להן) באותו שעור עצמו מקבלין טומאה שחשוב כלי:
מאי קמ"ל תנינא. נמי לענין טומאה כי האי שיעורא. החוט של חנוני ושל בעה"ב. החוט. היינו תלויה באויר טפח ומאי קמ"ל ר' מני:
קנה ומתנא שלה איצטריכא ליה דלא תני. לענין טומאה שיעורייהו וקמ"ל דילפי' להו מאיסורין:
בעץ. בדיל:
גיסטרון. מיני מתכות מעורבין יחד שלועזין מטל"ו מפני שמתחסרין אגב משמושן:
מפני שהוא מיקל. והוי פסידא דמוכר:
שמכביד. והוי פסידא דלוקח:
אשברוע. לועזין בוס"ו:
צדו אחד עב. למחוק בו כשמוכר:
שמוחק. הרבה בדוחק:
בבת אחת. במשיכה אחת:
רע למוכר. שאין מוחק כל הצורך מעט מעט:

רע ללוקח. [175] שמדקדק הרבה:
שלא ימוד לאחד. בחבל קרקע חלקו:
בימות החמה. שהחבל יבש ונכווץ ומתקצר לא ימדוד לחבירו באותו חבל עצמו בימות הגשמים מפני שהקרקע מלוחלחת מתפשט החבל והוי חלק של זה יתר משל חבירו אלא לשניהן מודד בימות החמה או בימות הגשמים:
שלא יטמין משקלותיו במלח. מפני שנעשין כבדין:
ובמשורה. זו מדת הלח:
שלא ירתיח. כלומר שלא ישפוך לו כדי שיעלה חלאת הקצף למעלה לפי שנראית המדה כמו מלאה:
שהיא אחד מל' וששה בלוג. שכך שיערו חכמים:
ואפי' היא. שעשאה אותה עביט של מימי רגלים. משום שמא אינו מוצא אחרת ויקחנה:
לא אמרן. דאסור:
אלא באתרא דלא חתימי. המדות כעין ששורפין אותן כולן בברזל אחד ומסמנין אותן:
אלא דלא מהנדזי. שאין בני אדם ממונין שחוקרין ומחפשין על כל מי שמעוול [176] מי זה ומענישין אותן:
אפי' באתרא דמהנדזי. שמזריזין לעיין:
לא ישהה. דזימנין דמתרמי ערב שבת בין השמשות שהממונין בבתיהן ואין מחפשין ומיקרי ושקיל האי באותה מדה:
אבל עושה. מדות גדולות וקטנות כגון מדות סאה ותרקב. תרי וקב ג' קבין דהיינו חצי סאה וחצי תרקב וחצי רובע היינו רובע הקב שיהא לוג דהיינו ליטרא וחצי רובע היינו חצי ליטרא:
ותומן. ב' אונקיות אחת מי' ברובע:

דף צ.

עוכלא. אונקרא וחצי וקורין אותו חצי ורדגו והיינו אחד מח' ברובע דבין שלם לפלגא לא טעו אינשי:
ומקשי' וליעבד נמי קביים. אמאי עביד חצי תרקב ולא קביים: ומשני משום דלמ' אתי לאחלופי קביים בתרקב:
אי הכי. דחיישי' דטעי בתלתא:

[175] אולי צ"ל שמוחק הרבה.
[176] נראה דצ"ל על כל מי שמעוול ועושה כמו זה ומענישין אותן.

קב נמי לא ליעבד דאתי לאחלופי בחצי תרקב. דשלישית גדול חצי תרקב מקב דחצי תרקב היינו קב וחצי. אלא מדה דקביים גדולה מחצי תרקב רביע אלמא טעו אינשי בריבעא:

אי הכי. דטעו ברביע:

תומן ועוכלא לא ליעבד. דמשום דאתי לאיחלופי תומן בעוכלא דתומן גדול מעוכלא רביע דתימן ב' אונקיות ועוכלא אונקא וחצי נמצא דתומן גדול מעוכלא רביע:

שלישית ההין ורביעית ההין לא ליעבד. משום דאתי לאיחלופי שלישית ברביעית הואיל דברביע טעי אינש (ורביע פחתו מדה):

כהנים זריזין הן. ולא אתי לאיחלופי במקדש אבל בעלמא דאין זריזין לא:

אילימא משום דאתי לאפקועי תרעא. דאי אתי לאוסופי על המדות יותר משתות קא מפקיע לשערים לפי כי המוכר (בכי המוכר) שקנה המדה בה' פשיטות רוצה להרויח עליו השתות כדאמר לעיל המשתכר אל ישתכר יותר משתות ועכשיו אם מוסיף על המדה שמגדילין אותה יותר משתות ויראה שאין המדה מלאה מאותה מדה [177] שקנה ה' פשיטי אם ממלאה יתייקר מן אותן דמים וקאתי לאפקועי שערים ולייקר אותה מכמות שהיו רגילין לקנותה קודם לכן:

אי הכי מאי חזית מיותר משתות. אפילו שתות נמי לא יוסיף דמצי למימר הכי נמי משום אפקועי תרעא:

אלא משום אונאה. אין עושין יותר על שתות דאי הוה מוסיפין יותר משתות ונתן לו במדה ישנה והוא קצץ עמו מדה חדשה הוי ביטול מקח דיותר על שתות בטל מקח ויהיה יכול לחזור בו מי שנתאנה אבל שתות מוסיפין דלא ליהוי בטול מקח אלא מחזיר אונאה:

והאמר רבא כל דבר וכו'. אלא מש"ה אין מוסיפין יותר על שתות:

דלא ליהוי ליה פסידא לתגר. והא רווחא לא בעי למיהוה ליה בתמיה. וכי לכך הוא עשוי תגר דיקנה וימכור בלא ריוח:

דזבן וזבין תגר איקרי. ואין צריך ריוח אחר:

אלא. ודאי בדין הוא שאין מוסיפין אפי' שתות שלם כדי שירויח בו התגר מקצת משום טרחו. והא דאמר שמואל שתות קרא אשכח ודרשו דעד שתות רשות אבל מפני תקנת חנוני פוחתין. והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל. צרוף שקלים הללו ביחד תמצא ששים שקלים משקלם. ולכל שקל ושקל ד' דינר הרי למנה מאתן וארבעין דינר וכך היה שיעור מנה של קודש והמנה של חולין אינו כ"א

[177] נראה דצ"ל שקנה בעד ה' פשיטי יתייקר מן אותן דמים וכו'.

כ"ה שקלים שעולין ק' דינר. ואיכא למישמע מהדין קרא תלת ש"מ דמנה של קדש יש בו כפלים משל חולין. והואיל דאמרת דכפול הוא נמצא שאותן מ' הן יותר מן הכפילה. וש"מ דאותן ארבעין היינו תוספת שהוסיפו על המנה מ' היינו שתות על מאתן שלכל חמשים הוסיף עשר דהיינו שתות היינו מ' למאתן. וש"מ דשתות דמוסיפין מלבר ולא מלגיו. דעל חמשים מוסיפין י' ולא שתות החמשים. שאינו עולה אלא לח' דינר וב' שתות דינר:

דף צ:

תקין כיילא בר ג' קפיזי. שהיתה מחזקת ג' רביעיות דהיינו ג' לוג:
והאמר שמואל אין מוסיפין על המדות יותר משתות. ומר תקין דלא כהלכתא שלישית משום דאמרי' לעיל אבל הוא עושה סאה וכו'. וחצי קב ב' רביעיות ונמצא שמוסיף השליש על המדה מכדרכה:
אמר להו. אנא לא אתינא לסתורי מלתא דשמואל כלל דלאו משום תוספת עבידנא אלא כיילא חדתא מתקינא שמחזקת כך:
רוז פפא. כלומר [178]מדת רב פפא שחישב ברזי לבו. ואיכא דאמרי למדה היו קורין בלישנהון רוז:
אוצרי פירות. כדי למוכרן ביוקר לאחר זמן:
ומפקיעי שערים. שמוסיפין על השער:
שבתי אוצר פירות. זה היתה אומנתו:
הוה מזבין פירא בתרעא חרפא כחרפא. שהיה מוכר תבואתו בימות הקציר באותו שער שהיה הולך בתחלה ולא היה מאצרו:
ושמואל היה מאצרן ומזבין להו בתרעא אפלא כחרפא. שהיה מוכרו בסוף שנה והיה מוכר בשער של אפלא בזול כחרפא כמו שהיה נמכר בשעת לקיטה:
שלחו ליה דאבא טבא מברא. כלומר יותר חסידות היה עושה אבוה דשמואל שהיה מוכרן בחרפא כחרפא משמואל בריה דהוה מאצר ומזבן להו באפלא כחרפא:
מ"ט. משום דתרעא כיון דרוח רוח. דאע"ג דשמואל מקיל השער ונותן עכשיו בזול אינו כלום שאחרים אינן מרויחין השער כמותו ולכך עושה אביו יפה ממנו שכשמכר בתחלה אביו בזול פתחו האחרים [179] השער אחרפא בזול. אבל הבן אע"פ שמרויח הוא השער אחרים לא מרווחי:

[178] וכ"ה בערוך ערך רז.
[179] צ"ל פתחו האחרים ג"כ למכור בתרעא חרפא בזול.

עושה אדם את קבו אוצר. כלומר מה שכונס משדהו רשאי לאצר אבל מה שלקח מן השוק לא:
תניא נמי הכי. דאין אוצרין בלוקח מן השוק:
מוצאי שביעית. עד דחצדי וזרעי ורשאי להשתכר בשער:
מפני שממעט את התיפלה. דע"י שכרות אתיא [180] אתיפלות לשון:
סוריא. משום דכיבוש יחיד היא שדוד כיבשה ולאו שמיה כיבוש:
ורבי מתיר מהיפרכיא להיפרכיא. כלומר מפלך אל פלך משום דסמכי אהדדי וכעיר עצמה דמיין:

דף צא.

ביין סבר לה כר' יהודה בן בתירא. דלמעט את התיפלה מותר:
שכיח משחא טפי. ואע"ג דמשתכר לא מפקע השער כלום:
חד אמר אין משתכרין בביצים פעמים. דאין משתכרין בביצה שני ביצים:
וחד אמר תגר לתגרא. שלא ימכרנה חנות אחד לחנות אחר שישתכרו ב' פעמים בביצים:
מתריעין על הפרקמטיא. כעין שרגילין להתריע על עצירת גשמים כך מתפללין ומתריעין על הפרקמטיא שלא תיזול משום דאיכא הפסד בעלי בתים:
והוא דזל וקם י' בשיתא. שהיו נותנין י' בגדי פשתן באותן דמים שקנו ו' דהשתא איכא הפסד גדול מש"ה מתריעין:
אין יוצאין. [181]מפני רעב מא"י לחוצה לארץ אא"כ נתיקרו החטים שעמדו סאתים בסלע דודאי רעב ויוצאין:
אפי' עמדה סאה בסלע. דיוקר גדול הוא לא יצא: מה עלתה לה שאין בידה כלום:
קיימא מנו בייתיה. איכא דאמרי מי שיתמנה במקומו בביתו ומשל הוא. כלומר עד שלא מתה אשתו של בועז היתה רות מזומנת שקמה תחתיה:
ואמר המור"ה מנו בייתיה. היינו מקוננות שמקוננת לה ויושבת במקומה:
[182]שעשה לל' בניו ול' בנות. שהי' לו. ששים משתאות משנולדו. ובשלחן חוצה לבנותיו עשה ל' משתאות:
וכשהכניס בניו לחופה עשה ל' משתאות. הרי כאן ק"כ [183] משתאות:

[180] צ"ל דע"י שכרות אתי לידי תיפלות.
[181] אולי צ"ל אין יוצאין מפני היוקר מא"י לחו"ל וכו' דוודאי יהי' רעב ויוצאין.
[182] נראה דחסר כאן וצ"ל מאה ועשרים משתאות. שעשה לל' בניו ול' בנותיו שהי' לו. ששים משתאות משנולדו.
[183] מפי' רבינו הלזה נראה דלא גריס בגמ' אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו וגם מפי' הרשב"ם ד"ה לכל אחד נראה קצת דלא הי' גורס כן ודו"ק.

אמר אבצן למה איזמנינן. הא אין לו בנים שיזמנני לחופתן שהוא כפרדה עקרה שאין לה בנים:
מתו בחייו. של אבצן:
בחייך ילדה איתתך [שיתין שיתין למה ליך] ואיכפיל ואוליד חד דטב דמשיתין זריז כנגד מנוח אמר שהיה לו שמשון שהיה טוב מששים בנים הללו לפי שהיה אומר כך אבצן אירע לו כך. ואית דמפרשי ליה כנגד אבצן ממש שהיו לו ששים בנים וכולם מתו בחייו ואח"כ היה לו בן שיצא ממנו דוד מלך ישראל שהיה טוב מכולן:
וסימן לגירסא טמא טמא. אמתלא שהיתה אמו של המן שהיה טמא היתה בת עורב שהוא טמא:
טהור טהור. בת כרנבו כמו כרים שהן טהור היא היתה אמו של אברהם:
לתשובת המינין. שידעו ויכירו שלא נכחד דבר מתלמידי חכמים:
כותא וקדרו. מקומות הן:
עיברא זעירא. אותו מעבר קטן:

דף צא:

שאבד קבריטה. הספן המנהיגה:
ריש גרגותא. שממונה על הדולין:
משמי. פוסקין לו אותו שררות:
שאפי' מצאו מחלון וכליון סובין. שיוכלו להתפרנס לא היו יוצאין מא"י לחו"ל:
שנאמר בזעקך יצילוך קבוציך. כלומר כשתזעק ותתפלל על קבוציך הנקבצים עמך בעירך מיד אתה נענה ותהיה אתה ניצול עמהן שזכותן מסייעתך:
אמר ר' יוחנן לא שנו. דאין יוצאין אלא מעות בזול ופירות ביוקר:
נהירנא. כלומר זכור אני:
מדלית איסר. שלא היה להן מעות ליתן:
למדנה קרתא מריח פיתא. שלא היו רוצין להשכיר עצמן לאחרים למזרח העיר מפני כי רוח מערבית קשה הוא והיה מוליך רוח הפת למזרח העיר והיו פועלין מריחין ריח הפת ומצטערין שלא היה להן מה לאכול ומתים ברעב:
על דרעוהי. מרוב זבת חלב ודבש:
חוטא דמשחא. מרוב שמניות שבו:
וכתיב בדברי הימים יואש ושרף שנתיאשו מן הגאולה. שלא בטחו בהקב"ה שיגאלם מן רעב:

שנתחייבו שריפה למקום. על שיצאו מא"י ומתו מזי רעב:
שנעשו עצמן כחולין. שיצאו מארץ קדושה:
עתיק יומיא. זה המקום שגזר ואמר עליהן שיתגלגלו בגלגול זה שיצא מהן דוד:
ותמה המור"ה. [185] כל אלו בפסוק אחד שנצרו שבועת אביהם שלא שתו יין שהיו [184] סנהדרין למלך במלכותו:
לאמה של מלכות. זו רות שיצא ממנה מלכות:
בלא רצינתא. שלא יאכלוה תולעים:
בלא שדיפא. כמו שדפון:
עד שתבא מאליה. שלא תהיו מתאוים לחדשה לפי שאותה שתחת ידיכם טובה היא שלא ואכלוה תולעים ואינו כלה:
מפני ישן שרע. שנלקית בשדפון. עד שתבא מאליה. שלא תחושו לחדשה מפני הישנה שהוא טובה:
ומנין. שהיא טובה:
ת"ל [186]ישן נושן. כלומר היאך נוציא זה הישן הטוב מפני החדש:
הדרן עלך המוכר את הספינה

דף צב.

המוכר פירות. בסתם לחברו:
וזרען ולא צמחו. לפי כי מקולקלין נינהו. אפי' זרע פשתן. מכר לו דאיכא למימר דזרע פשתן לאו לאכילה קאי אלא לזריעה וידיע למוכר שפיר דלדעת דזריעה קונה לוקח אפי' הכי אם לא צמחו אינו חייב באחריותן דמצי למימר המוכר כסבור הייתי דלאכילה קבעית להו ולא לזריעה:
ר"ש ב"ג אומר זרעוני גינה שאינן נאכלין כלל חייב באחריותן. משום דהכא ודאי ידיע ליה למוכר דלזריעה קבעי להו וזרעוני שפירי הוה ליה לזבוני. מכלל דזרע פשתן אינו חייב באחריותן משום דאיכא דקבעי ליה לאכילה או לצורך רפואה:
אתמר המוכר וכו' ומקשי' אמאי פליגי ביה רב ושמואל. ונחזי האי גברא דזבן אי לרדיא זבן לצורך חרישה א"כ מאי טעמא דשמואל הא ודאי מקח טעות הוא. ואי לצורך שחיטה זבין מאי טעמא דרב:

[184] נראה מזה שגי' אחרת היה לו בגמ' בכאן.
[185] נראה דחסר כאן איזה תיבות וצ"ע.
[186] אולי צ"ל ת"ל וישן מפני חדש תוציאו כלומר וכו'.

לא צריכא בגברא דקונה להכי ולהכי שקצב ועובד אדמה הוא וקונה לרדיא ולשחיטה דהשתא ליכא למיקם עלה דמלתא. ולהכי סבירא ליה לרב דלצורך רדיא זבנה והרי זה מקח טעות. ושמואל אמר יכול לומר לצורך שחיטה זבניה:

ומקשי' ולחזי אי דמי רדיא יהב מאי טעמא דשמואל ואי דמי בשרא יהב מאי טעמא דרב. ומשני לא צריכא דאייקר בשרא לאכילה וקם ברדיא:

למאי נפקא מינה. הואיל דדמי חד יהיב בין לרדיא בין לשחיטה. כלומר במאי פליגי הא מצי לזבוני לצורך אכילה ולמיקני מהני דמים לרדיא. משום דטרחא יתירא ללוקח לזבניה לצורך אכילה להאי ולמיקני אחריתי ומשום הכי פליגי רב ושמואל. ומקשי' היכי דמי אי דליכא לאשתלומי מיניה. שאין למוכר שור אחר שראוי לרדיא והדמים כבר הוציאם. מאי טעמא דרב דאמר מקח טעות וחוזר מוטב ליה למשקליה לתורא מידיה דמרא בזוזיה דאמרי אינשי ממרי רשותך וכו'. לא צריכ' דאיכא לאשתלומי מיניה. ובהא פליגי. רב דאמר הרי זה מקח טעות משום דבתר רוב אזלינן דרובא דעלמא לרדיא זבני וצריך למטרח מוכר שימכור שור זה וליקח שור לרדיא ויתן ללוקח. ושמואל אמר הואיל דהאי גברא זבן להכי ולהכי ואייקר בשרא וקם ברדיא מצי למימר ליה מוכר לשחיטה מכרתיו לך דכי אזלינן בתר רובא לענין איסורא. כגון תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי כלומר כיון דאותה חנות נבילה קבוע ביני הני אידך חנויות המוכרות בשר שחוטה חשבינן שכל חצי החנויות מוכרות בשר נבילה ואסור. ובנמצא הלך אחר הרו' דכל דפריש מרובא פריש אבל גבי ממונא לא אזלינן בתר רובא ואמטול הכי אם רוצה לוקח להוציא מן המוכר יביא ראיה דלרדיא זבין:

דף צב:

היא אומרת. אם נתגרשה:

בתולה נישאתי. ויש לי כתובה מאתים:

והוא. הבעל:

אומ' אלמנה נשאתיך. ואין לך כתובה אלא מנה. ואם נתארמלה טעני לה הכי יורשי הבעל כדמפרש במס' כתובות [187] קרתא דמנמנמא ביה כלתא. שהיו עושין לכלה כעין יריעה סביב לה ותמן מנמנמא:

[187] חסר כאן וצ"ל אם יש עדים שיצאה בהינומא. מפורש בכתובות קרתא וכו'.

וראשה פרוע. שהיו שערותיה נראין מתחת הצעיף שלה הפרוש על ראשה שכך נוהגין לבתולה. טעמא דאיכא עדים דבתולה נשאת משום הכי כתובתה מאתים הא ליכא עדים לא אם איתא דאזלינן בתר רובא דממונא אמאי אזלינן הכא בתר עדים. לימא הלך אחר רוב נשים ורוב נשים בתולות נישאות. אלא ש"מ דלא אזלינן בתר רובא בממונא וקשיא לרב:

אמר רבינא. לעולם אזלי' בתר רובא דממונא והכא מאי טעמא לא משום דאיכא למימר כו' וזו הואיל ואין לה קול. איכא למימר מן המיעוט היא ואתרע לה רובא ומשום הכי אזלינן בתר עדים אבל בעלמא אזלינן בתר רובא:

ומקשינן אי כל הנישאות יש להן קול. כי איכא עדים שיצאת בהינומא מאי הוי והאיכא למימר מדלית לה קול האי דאשתכח סהדי שקרי נינהו וסהדותא דשיקרא הוא דמסהדי על הא דיצאה בהינומא. דהואיל דאין לה קול מעולם לא [188]היה ואמאי אזלינן בתר עדים. וכתובתה מאתים. אלא תריץ הכי רוב הנישאות בתולות יש להן קול ומיעוט אין לה קול וזו הואיל ואין לה קול איתרע ליה רובא משום הכי אזלינן בתר עדים דאיכא למימר הא ודאי מן המיעוט היא ומשום הכי לא אזלינן בתר רובא דאיכא למימר כדמפרש אבל בעלמא ודאי אזלינן בתר רובא:

גנב. שהוא גונב ממון:

קוביוסטוס. גונב נפשות:

הגיעו. ללוקח דלא מצי למיהדר ביה:

לסטים מזויין. הורג נפשות:

מוכתב למלכות. חייב מיתה:

רישא מאי טעמא. הגיעו:

דף צג.

לאו משום. דאיכא למימר דרובייהו דעבדים הכי איתנהו דגנבים וקוביוסטוסים נינהו וכשהלוקח לקחו ודאי היה ידע שפיר דהכי איתנהו וגמר וקנהו. אלמא דאזלינן בתר רובא בממונא וקשיא לשמואל:

ומשני לעולם לא אזלינן בתר רובא בממונא. והכא משום הכי הגיעו דכולהו עבדים הכי איתנהו ולעולם לא אזלינן בתר רובא:

ונמצא עוברה בצדה. מת:

[188] צ"ל מעולם לא יצאת בהינומא בעת נישואין.

משלם חצי נזק לפרה. דשור תם הוא:
ורביע נזק לולד. משום דמספקא לן אי קודם נגיחה ילדה ואם לאחר נגיחה ילדה. ואם איתא דאזלינן בתר רובא בממונא אמאי לא משלם אלא רביע בלבד לימא הלך אחר רוב פרות ורוב פרות מתעברות ויולדות שאין מפילות. והא ודאי מחמת נגיחה ילדה וחצי נזק מבעי ליה לשלומי לולד אלא ש"מ דלא אזלינן בתר רובא בממונא וקשיא לרב:
ומשני לעולם בעלמא אזלינן בתר רוב בממונא. והתם מאי טעמא לא משלם אלא רביע לולד משום דמספקא לן דאיכא למימר מקמה של פרה אתא האי שור ומביעתותי' דשור הפילה ולא קא מחייב ולא מידי לשלומי לולד כלום דמקמא נגיחה ילדה. ואיכא למימר נמי דמאחורה אתא וקא נגחה והפילה מחמת נגיחה. ובדין הוא דחצי נזק לישלם אלא משום דמספקא לן והוה ליה ממון המוטל בספק וחולקין:
גמל האוחר בין הגמלים. כלומר שמועד הוא לנשוך ולחרחר ולבעט בין הגמלים:
סברוה דרובא וחזקה כי הדדי נינהו. דר' אחא דאית ליה חזקה מאותו גמל דכיון דמוחזק הוא לישוך בידוע שזה הרגו אית ליה רובא [189]דכולי עלמא בתר רובא אזלינן. ות"ק דלית ליה חזקה אלא בתר רובא אזלינן דרובא עדיף מחזקה. אלא דהוא גופיה מוחזק דבגופו של גמל הויא חזקה דדרכו לישוך בין הגמלים אבל בממונא לא אזלינן בתר רובא משום דבגופו של מעשה לא הוי רובא לעלמא אלא אחריני הוויין רובא לדיליה כגון המוכר שור לחברו דלאו בדידיה הוא רובא כי באחריני דרובא לרדיא זבני ומשום הכי לא אזלינן בתר רובא:
דרובא לזריעה זבני. ומיעוט לאכילה לצורך רפואה ואפי' הכי לא אזלינן בתר רובא כי אם בתר מיעוט משום הכי אינו חייב באחריות דאיכא למימר לצורך אכילה קא זבין ליה. וקשיא לרב (דבעי) [דאזיל בתר] רובא:
זרעוני גינה שאין נאכלין כלל חייב באחריותן דודאי הואיל שאין נאכלין לצורך זריעה זבין ליה. אבל זרע פשתן אע"ג דרובן קונין אותו לזריעה אינו חייב באחריותן משום דמיעוט לאכילה קא בעי ליה ואזלינן בתר מיעוט:
ר' יוסי אומר נותן לו דמי זרע. משום דרובו לזריעה קא בעי לה ואזלינן בתר רובא:

דף צג:

אמרו לו. חכמים אחריני נינהו ולא ת"ק:

[189] צ"ל אבל בתר רובא אזלינן. דת"ק דלית ליה חזקה מ"מ ס"ל דבתר רובא וכו'.

הרבה לוקחין אותו לדברים אחרים. לאכילה ולרפואה ולא לזריעה. ואמאי חייב באחריות:

מר אזל בתר רובא דאינשי. אמרו לו חכמים אזלי בתר רובא דאינשי דלאו לזריעה קא בעו להו דלאו כולהו בני שדות נינהו ומשום הכי סברי דאינו חייב באחריותה. ור' יוסי אזל בתר רובא דזריעה ורובא של זרע פשתן לזריעה עומד דבין י' כורים של זריעה [190] לית בהו חדא דלאכילה משום הכי חייב באחריותו ונותן לו דמים של זריעה. אלא הני תנאי דאמרינן אי תנא קמא ור' יוסי דת"ק סבירא ליה אע"פ שזרע פשתן רובא לזריעה קיימי ומיעוט לאכילה אזלינן בתר מיעוט ור' יוסי ס"ל דבתר הרוב אזלינן ומשום הכי נותן לו דמי זרע:

אי תנא קמא ואמרו ליה. דת"ק אזיל בתר מיעוט ואמרו ליה אזלי בתר רובא דאינשי והיינו פלוגתא דתנאי ורב סבירא ליה אי כר' יוסי אי כאמרו לו:

ת"ר מכר לו זרעוני גינה שאין נאכלין ולא צמחו מהו. כלומר כמה נותן לו המוכר ללוקח: ויש אומרים אף היציאה. שאם הוציא לתקן הזרע כולו חייב ליתן לו:

מר סבר. ת"ק:

דמי זרע קא יהיב ליה לחוד. ורבן שמעון סבר אף היציאה:

ממאי. מצית למימר דרבן שמעון דמתני' היא. דלמא איפכא דת"ק סבירא ליה היציאה ורבן שמעון לא ס"ל אלא דמי זרע בלבד ואכתי הא דתני לעיל ויש אומרים אף היציאה לאו רבן שמעון היא:

לעולם ר' שמעון היא דמתני'. ודקא קשיא לך [191]הא לא קשיא דכל תנא בתרא לטפויי מלתא קאתי ומטפי אף היציאה:

ודלמא לעולם לאו רבן שמעון דמתני' היא משום דכולי מתני' רבן שמעון היא וכו' [192]חייב באחריות וזרעוני גינה נותן לו דמי זרע ולא הוצאה. ואכתי יש אומרים דלעיל הי רשב"ג היא:

ולא לתתן. כעין שמלתתין אותן שהקליפה שעל החיטין קולפין ומן הגרעינין גופה בלא הקליפה עושה ממנו סולת:

סובין. זהו אותו קליפה שמקלפת מעל החטין:

מורסן. זהו מורסן הדק:

פת ניפולין. שנופל מאליו ומתמקמק:

[190] נראה דצ"ל דלית בהו אלא חדא דלאכילה וכו'.

[191] צ"ל ודקא קשיא לך דלמא איפכא הא לא קשיא וכו'.

[192] זרעוני גינה שאינן נאכלין חייבין באחריותן ונותן לו דמי זרע וכו'.

מפני שהוא כנושא שכר. כדמפרשינן בב"ק (דף צט) שהוא נושא שכר עצמו:
רשב"ג אומר נותן לו דמי בשתו. שעשה לו בושת שהיה סבור לאכול ועלתה בידו שלא אכל. ודמי בושת אורחיו. שלא היה להן מזומן לאכול. וכי היכי דסבירא ליה הכא דנותן לו דמים ודמי בשתו נמי הכי סבירא ליה להיכא דזבין ליה זרעוני גינה שאין נאכלין ולא צמחו דיהיב ליה הדמים של זרע ודמי הוצאתו:
כל זמן שהמפה פרוסה. על גבי הפתח:
אורחין נכנסין. שכך היה סימן זה מסור להן שרצון בעל הבית שיכנסו אורחין. אבל לא היתה מפה פרוסה אין אורחין נכנסין לפי שלא היה רצון בעל הבית שיכנסו יותר:
פיס' הרי זה מקבל. הלוקח:
רובע טנופת לסאה. שבסאה דרכו שיתאסף לשם רובע הקב ולא ערבו המוכר אבל יותר עירבו המוכר ואינו מקבל:
עשר מתולעות למאה. כלומר תאנים מתולעים: תני רב קטינא המוכר פירות לחבירו מקבל עליו רובע קטנית שמתאסף בפירות אבל עפרורית לא:
ומקשי' ועפרורית רובע לא מקבל והתניא וכו' רובע נישובת. היינו אבק קש שנישוב:

דף צד.

עדשים מקבל עליו רובע עפרורית. אלמא דעפרורית מקבל רובע וקשיא. ומשני לעולם בשאר פירות פחות מרובע מקבל רובע לא מקבל ושאני עדשים דקתני דרובע מקבל משום דמיעקר עקרי להו עם השרשין מן האדמה ומייתי בהו עפרא. אבל חיטי ושערי ושאר פירי דחצדי להו מיחצד ולא מייתי עפרא בהדיה פחות מרובע מקבל רובע לא מקבל. השתא דוק מינה טעם דעדשים רובע מקבל משום דמיעקר עקרי להו אבל חטי ושערי לא מקבלי רובע. השתא לפשוט מינה דעפרורית דחטי ושערי רובע לא מקבל אבל פחות מרובע מקבל. והכי נמי אמר רב קטינא דפחות מרובע מקבל. והאי מילתא בניחות' גרסי' לה. ומקשי' לא לעולם מהא לא תפשוט דחטין שעורין רובע ממש מקבל עפרורית ועדשים אצטריכא ליה למתני דסד"א וכו' קמ"ל דאפי' הכי לא מקבל אלא רובע ותו לא והוא הדין נמי לגבי חטי ושערי. וקשי' לרב קטינא:
אמר רב הונא להיכא דאיכא יותר מרובע טינופת ובא לוקח לנפות כלומר לנקות מנפה את כולו. אפי' פחות מרובע:
אמרי לה דינא. דמאן דיהיב זוזי אפירי שפירי קא יהיב. ואפילו הכי אי אית בה רובע טנופת לא טרח לנפות אינש ולהיכא דטרח בטלה דעתו אצל כל אדם ולא משגחינן

ביה ומקבל בעל כרחו. אבל יותר מרובע טרח לנפות וכיון דטרח טרח בכוליה ומנפה את כולו:
ואמרי לה קנסא. דקנסינן ליה משום דרובע שכיח בפירות יותר מרובע לא שכיח והואיל דאיכא יותר מרובע איהו הוא המוכר דעריב בהו בידים ממש משום אונאה וכיון דעריב קנסוהו רבנן בכוליה ומנפה להו:
מיתיבי סאה שיש בה רובע ממין אחר חשיב כלאים וימעט. משום דאפי' חטי ושערי חשיב כלאים מדרבנן:
סברוה דרובע דכלאים בדין יותר מרובע דהכא דמי דכי היכי דיותר מרובע גבי מקח וממכר חשיב גבי כלאים נמי. וקתני ימעט עד דליתא רובע. ולא מכל וכל ימעט. הכא נמי להיכא דאיכא יותר מרובע ימעט הטנופת היותר עד רובע. וקשי' לרב הונא דאמר הבא לנפות מנפה את כולו לא רובע דכלאים לא הוי כיותר מרובע אלא כרובע דהכא דמקח וממכר דמי דמקבל עליו:
אי הכי אמאי קתני ימעט. ליהוי כפחות מרובע ולא יצטרך למעט: משום דחומר דכלאים שאני דאיסור הנאה:

דף צד:

מסייע לרב הונא מסיפא ר' יוסי אומר יבור. אאם יש בה רובע ממין אחר מהדר ר' יוסי דבורו דיבור כל הרובע (חוץ) דכיותר מרובע דמי והיינו כרב הונא. לא לעולם מהא לא תסייעה דרובע כפחות מרובע דאפילו למעט לא הוה בעי ואמאי קאמר ר' יוסי יבור הכל משום דאי שביק ליה מחזי כמקיים כלאים בכרם:
והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו. ש"מ דלא קנסינן [היתר] אטו איסור דמאי קא תבע מאתים. הכא נמי אם בא לנפות אינו מנפה את כולו דלא קנסינן ביתר של רובע אטו איסור דיותר מרובע איסורא הוא:
התם. משום הכי יהבי' לכל חד מנה דחד מינייהו לאו רמאי הוא:
הכא. האי מוכר מי יימר דלא כולהו ערבינהו. יש לחוש וקנסי' ולהכי הבא לנפות מנפה את כולו:
ת"ש מסיפא וכו'. מדקתני ר' יוסי אומר הכל יהא מונח עד שיודה הרמאי. ש"מ דקנסי' היתר אטו איסור ותפשוט לך מהא הבא לנפות מנפה את כולו וקנסי' היתר אטו איסור:
הכי השתא וכו' הכא מי יימר דעירובי מערב איהו דאיכא איסורא דלמא ליכא איסור ולא קנסינן ומהא לא תפשיט:

דברי ר' מאיר. אלמא דקנסינן היתר אטו איסור ותפשוט לך מהא הבא לנפות מנפה את כולו דקנסי':
דעביד ליה שומא. לא תשימון עליו נשך ומשעת כתיבה איכא איסורא ומשום הכי קנסי'.
אבל הכא מי יימר דערובי עריב ומשום הכי הואיל דליכא איסור לא קנסי':
ואינו גובה את הרבית. ש"מ לא קנסי' היתר אטו איסור הכא נמי לא קנסי' והבא לנפות אינו מנפה את כולו וקשיא לרב הונא:
ת"ש דתני רבין. באידך פרקין דלקמן לא את המותר הוא מחזיר וכו'. וקתני במשנה בית כור עפר אני מוכר לך וכו'. ואם אמר לו המוכר ללוקח הן חסר מרובע או יותר מרובע אפילו פיחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו יותר מיכן יעשה הלוקח חשבון וגרסי' בגמרא דבית כור לא את הרובע בלבד הוא מחזיר אלא מחזיר לו את כל המותר:
כלפי לייא. תני רבין בר רב נחמן לא את המותר בלבד מחזיר אלא מחזיר כל הרבעין כולן דהיינו לכור ל' רבעין של קב. והיינו סכום הרבעים ז' קבין ומחצה אלמא דקנסי' היתר אטו איסור דהיינו פחות מרובע אטו איסור דיותר מרובע הכא נמי תפשוט הבא לנפות מנפה את כולה:
הכי השתא התם בין חסר בין יתיר אמר ליה. והואיל דאשכח יותר מרובע מיהו רובע לסאה לא חשיב והויא מחילה. יותר מרובע עולות לכור לט' קבין ולא הויא מחילה דכיון דהויא ליה ט' קבין הויא לה ארעא חשיבא באפי נפשה והדרא ליה. ואכתי לעולם מהא לא תפשוט הבא לנפות דמנפה את כולו:

דף צה.

יותר משתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה. ואמאי להיכא דנתאנה ביותר על שתות אמאי בטל מקח ניהדר ליה מוכר ללוקח עד פחות משתות והוה המקח קיים:
אלא ש"מ דכל היכא דבעי לאהדורי כוליה מיהדר. הכי נמי תפשוט דהבא לנפות מנפה את כולו:
הכי השתא התם שוה בשוה. קאמר ליה לזבוני ליה המקח ומיהו להיכא דנתאנה פחות משתות נקנה מקח משום דלא ידיע ליה אי נתאנה אי לא נתאנה והוי מחילה והיכא דנתאנה שתות דידיע ללוקח לא הויא מחילה יותר משתות מקח טעות ובטל מקח ומהא לא תפשוט ולעולם הבא לנפות אינו מנפה את כולו:
ת"ש המקבל עליו שדה חברו ליטע בשכר הרי זה מקבל עליו בעל השדה עשר בוראות למאה אילנות. דאי מביר הנוטע כשיעור י' אילנות בין ק' שלא נטע (אעפר) לא קא

מפחית מדמיו ומקבל עליו בעל השדה אבל אם מביר יותר מכן מגלגלין עליו את הכל אפי' עשר בוראות ואמאי מגלגלין עליו את הכל וליהדר וליטע ליה הנוטע עד י' אלא ש"מ דמגלגלין עליו את הכל דכל היכא דבעי אהדורי כולו מהדר. ותפשוט לך מהא הבא לנפות מנפה את כולו:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע. מהא לא תפשוט דהכא משום הכי מגלגלין עליו את הכל דכל יותר מיכן. יותר מעשר למאה כבא ליטע לו מתחלה שדה בפני עצמה דמי כמו שקיבל עליו ליטע לו שדה של י"א אילנות לעצמה דמי שאילו היו י' בלבד היה פטור שהיו נבלעין בתוך המאה ועכשיו הואיל והן יותר מי' לא מקבל עליו בעל השדה וכבא ליטא עכשיו דמי ומגלגלין עליו את הכל ואינו מקבל עליו בעל השדה אלא אחד לי' אילן:

פיס' המוכר מרתף של יין לחבירו. כלומר אוצר מלא יין מקבל עליו הלוקח י' קוסטות לק'. עשר חביות של יין קהוי שהקדים לק':

היכי דמי אי דאמר ליה מרתף של יין סתם. אני מוכר לך ומקבל עליו עשר קיסטות. קשיא להך ברייתא דקתני נותן לו יין שכולו יפה בלא קוסטות. ואי אמר ליה מרתף זה של יין קשיא ברייתא דנותן יין הנמכר בחנות. ואי הכי שאמר זה אפי' שאמר זה של יין נותן לו יין גרוע כגון הנמכר בחנות לפי שיש לבעל הבית יין גרוע שאינו יכול למוכרו בבית נותנו לחנוני למוכרו לפי שהחנוני מוכר בשוק מקום שעוברין ושבין בני אדם וקונין אותו פועלים ועוברי דרכים שאינן מבקשים כל כך יין יפה ומתני' קתני דכולו יפה נותן לו חוץ מי' קוסטות. וקשיא להך ברייתי' דקתני היכא דאמר ליה מרתף זה של יין משמע דמזה יין שהוא במרתף ולהיכא דא"ל מרתף זה משמע כעין שהוא ואפילו כולו חומץ הגיעו:

אמרי לעולם מתני' מתוקמא דאמר ליה מרתף של יין סתם ודקשיא לך מן ברייתא תני לה נמי הכי ברישא דברייתא מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו כו' ומקשי' על עשר קוסטות למאה דמתני' ודברייתא כי להיכא דאמר ליה סתם מרתף של יין אני מוכר לך מקבל עליו י' קוסטות לק' מהא דתני ר' חייא וכו' אלמא דלא מקבל. ומשני ליה שאני חביות של יין הואיל דאתני ליה חבית של יין דין הוא דליתן ליה יין יפה משום דחבית כוליה חד חמר הוא ולהיכא דאיתרע במקצת איתרע נמי כולו. וליכא למימר דיהיב ליה האי יפה מחבית זו וקוסס מחבית אחרת משום דלא אתני ליה הכי. אבל גבי מרתף דכל חבית וחבית כאנפי נפשה הוא ודאי מקבל עליו עשרה קוסטות לק':

והא תני רב זביד וכו' נותן לו יין שכולו יפה. אע"ג דאמר ליה סתם ולהיכא דקא מפרש ליה ואמר ליה מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות. וזהו מרתף אוצר ששנינו במשנתינו. אלמא להיכא דאמר ליה יין סתם לא מקבל עליו כלום מן קוססות והיכי מתרצת למתני' ובריית להיכא דאמר ליה יין סתם דמקבל עליו י' קוססות לק':

דף צה:

אלא מתני'. מי משום הכי מקבל עליו דאמר ליה מרתף זה דהא מפר' ליה כעין שהוא משום הכי מקבל והכי נמי תני רב זביד:

אי הכי קשיא זה אזה. דהכא קתני דהיכא דאמר ליה זה מקבל עליו י' קוססות והשאר יפה לברייתא לעיל דהיכא דאמר ליה מרתף זה דנותן לו יין הנמכר בחנות דכולו רע ומקבל עליו:

הא לא קשיא. כלומר מתני' דאמר ליה מרתף זה משום הכי מקבל והאי דקא קשיא לך מברייתא הא לא קשיא כלומר מתני' דאמר ליה לוקח למוכר לצורך מקפה וציקי קדרה קא בעינא ליה. אמר ליה מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות לק' משום דלצורך מקפה ותבשיל צריך יין יפה ומובחר כדי שיכולין לאוצרו ימים רבים. אבל אי דלא אמר ליה למקפה ליכא למשמע מינה דיפה נותן לו. מילתא דרב זביד כולה דאמר ליה למקפה. ובריית דלא אמר ליה למקפה:

אי דאמר ליה מרתף של יין אני מוכר לך ואמר ליה אידך למקפה קא בעינא ליה נותן לו יין שכולו יפה והכי נמי מפרש לברייתא. אבל אי [לא] א"ל למקפה ליכא למשמע מינה ולהיכא דאמר לו נמי מרתף זה של יין אני מוכר לך ואמר ליה למקפה נותן לו יין וכו' ובריית דלעיל מפרש הכי מרתף זה של יין ולא אמר ליה למקפה נותן לו יין הנמכר בחנות ולא קשיין אהדדי דהא דתני רב זביד אמרי' להיכא דאמר לו למקפה נותן לו יין שכולו יפה:

איבעיא להו להיכא דאמר לו מרתף של יין סתם אני מוכר לך ולא אמר ליה למקפה מאי יהיב כולו יפה או מקבל עליו י' קוססות למאה. מאן דאמר מקבל י' קוססות:

ואוקימנא לעיל מלתא דרב זביד דאמר ליה למקפה משום הכי לא מקבל. טעמיה דאמר הא לא אמר ליה למקפה כי אם סתם מקבל:

דקתני. בברייתא דלעיל: ואוקימנא כולו ברייתא דלעיל דלא אמר למקפה דנותן לו יין יפה כולו ולא מקבל עליו כלום: ולמאן דדייק מדרב זביד דמקבל קשיא ברייתא דמשמע דלא מקבל:

לעולם להיכא דלא א"ל למקפה מקבל וחסורי מחסרא ברייתא והכי קתני מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה. בד"א דא"ל למקפה. הא לא א"ל למקפה מקבל. כדאמרי' ואי אמר לו מרתף זה של יין אני מוכר לך וכו'. ולמאן דדייק מברייתא דלא מקבל קשיא דרב זביד דמקבל. אמר לך הא דרב זביד לא קשיא לך לעולם לא מקבל ולהיכא דאמר ליה מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין יפה דלא מקבל י' קוססות אע"ג דלא אמר למקפה והוא הדין נמי להיכא דאמר ליה מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה אע"ג דלא אמר לו למקפה לא מקבל עשר קוססות והאי דאוקימנא מלתא דרב זביד דא"ל למקפה משום הכי מקבל עליו י' קוססות משום דוחקא הוא דאמר דאי לא מוקמת ליה הכי קשיא זה אזה כדמקשי' לעיל דכל משום דלא קשיין אהדדי מתרצין מלתא דרב זביד הא דאמר ליה למקפה משום הכי מקבל אבל להיכא דאמר ליה מרתף של יין אני מוכר לך סבירא ליה לרב זביד דנותן לו יין שכולו יפה ולא מקבל עליה קוססות וכוותיה סבירא ליה גבי מרתף של יין דלא מקבל עליה כלום:

דאקרים. שהחמיץ:

אומר שהכל נהיה בדברו. וקשיא לרב יהודה:

מודה היה רב יהודה בפורצמא אקרנתא. באותו יין שהחמיץ כל כך שאינו נמכר כי אם על הקרנות. כלומר אפרשת דרכים כדי שיהא מזומן לעוברי דרכים וספנים וקונין אותו לפי שטורח הוא להם מחמת טירדא שיהו הולכין לחזר בעיר ולקנות יין יפה וקונין אותו שמצוי להן ואותו הוא רע יותר מאותו הנמכר בחנות. מאותו הנמכר קתני ברייתא דמברכין עליו שהכל נהיה דלא חמרא הוא. אבל יין הנמכר בחנות מברכין עליו בורא פרי הגפן:

הא רב יהודה. דאמר מברכין עליו בורא פרי הגפן. ורב חסדא אמר שהכל. ומר כמאן סבירא ליה:

דף צו.

הבודק את החבית והולך להיות מפריש עליה תרומה על אחרות והיה מפריש ממנה בכל יום על שאר חביות עד ששלמה. ושוב באחרונה נמצאת חומץ:

ג' ימים הראשונים ודאי יין. טוב הוות ותרומתן תרומה ומה ששתה מן אותן יין של חביות שהפריש עליהן מן זו באותן ג' ימים יפה שתה ולא טבלים נינהו מיכן ואילך ספק היה חומץ וספק יין וספק מתוקן וספק אינו מתוקן ויהיב האי חומץ לכהן לפי שקרא עליה שם תרומה ואותן שהיה מפריש עליהן מזו צריך להפריש מהן דמאי דכל ספק מעושר וספק שאינו מעושר מעשרין מאותו דבר דמאי חד ממאה:

מאי טעמא משום דחמרא מעלאי עקר. כלומר מחמיץ. והאי גברא דפריש מינה על אחרים בדקה בפי החבית מלמעלה ועדיין לא עקר. אם תמצי לומר בתר דבדק עקר כלומר לאחר שטעמה התחילה להחמיץ לאלתר אפי' הכי חמרא הוא משום דקים לן דכל היכא דריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא הוא ומשום הכי כל ג' ימים הראשונים חמרא מעליא ומברכין עליו בורא פרי הגפן ה"נ ביין הנמכר בחנות הואיל דטעמי' חמרא אע"ג דריחיה חלא חמרא מעליא הוא. ור' יהושע בן לוי דאמר כל ג' ימים האחרונים ודאי חומץ. ומה שהפריש ממנה על אחרות אינו מתוקן:

מיכן ואילך. [193]כלומר ג' ימים הראשונים ספק הוא ועדיין צריך לתקן דמאי מ"ט משום דחמרא מתתאי עקר דלא מצי למיטעמיה ובעי דן דטעמה (אינו) [אולי] עקר מתתאי ולא אדעתיה והוה ליה ספק אם תימצי לומר מעילאי עקר וכו' ואם נפש אדם לומר כי היכי דר' יהושע אמר אם תמצי לומר מעילאי עקר וכו' ה"נ מאי טעמא לא אמר ר' יוחנן אם תימצי לומר מתתאי עקר והא בעידן דטעמה מלעיל אימר עקר ולא אדעתיה. ותריץ הכי משום דר' יוחנן סבירא ליה בג' ימים הראשונים ודאי יין הוא ולא ספק הוא ור' יהושע בן לוי סבירא ליה דספק הוא משום הכי קאמר מילי דמספקא ור' יהושע סבירא ליה דמברכין עליו שהכל נהיה בדברו:

דרומאי. חכמים שבדרום:

הא גופא קשיא אמרת ג' ימים הראשונים ודאי יין אלמא חמרא מעילאי עקר והוה ליה ריחיה חלא וטעמא חמרא וחמרא הוא והדר תני ג' ימים [194] הראשונים ודאי חמרא אלמא חמרא מתתאי עקר והוה ליה ריחיה חלא וטעמא חמרא חלא. לעולם מעילאי עקר וראשונים ודאי יין ודקא קשיא לך אחרונים הכא במאי עסקינן דאחרונים ודאי חומץ כגון דאשתכח חלא סיפתקא. כלומר חומץ חזק דאי לא דעקר תלתא יומי מקמי הכי לא הוה משתכח חלא סיפתקא כלומר חזק מאד:

איבעיא להו כמאן פשט. רב יוסף לאביי אי כר' יוחנן אי כר' יהושע:

[193]נראה דצ"ל כלומר ימים ראשונים ספק הוא וכו'.
[194]צ"ל האחרונים ודאי חומץ כו'.

ברשות מוכר. ויכול לחזור לוקח:

דף צו:

ושמואל אמר אפי' ג' ימים הראשונים ברשות לוקח הוא ואינו יכול לחזור בו משום דחמרא אכתפא דגברי. שנושאין אותו מבית מוכר. שואר כלומר עקר ומפיק טעמו ממנו: אחד שמרי יין. שעוצרין מן היין שלועזין ביפ"ט:

אמ' רבא דכולי עלמא. בין ת"ק בין אחרים סברי להיכא דרמי תלתא כוזי מיא לתמד ואפיק תלתא לא כלום הוא ומיא בעלמא נינהו משום דלא אשכח אלא כמדתו: על חד דחמרא תלתא מיא:

פש ליה פלגא. דאפיק מן חמרא דהוי ליה האי פלגא כוזי (דמיא) משום הכי לאו כלום הוא ומברכין עליו שהכל משו' דעל תלתא בעי' [חד] ולא אשיתא חד ואחרים סברי תלתא עייל מיא ואשכח תלתא ופלגא ותרי ופלגא מן מיא נפיק ותו לא משום [195] דבשק דשמרים בלע אותה חציה של מדה [196]וכגון מים שנתפזרו אילך ואילך דהשתא פש ליה כוזא חמרא וכוזא בתרי ופלגא כל שכן דחמרא מעליא הוא ומברכין בורא פרי הגפן: ומקשינן להיכא דאשכח יותר מכדי מדתו כלל וכלל מי פליגי:

והתנן. גבי מעשר:

דף צז.

המתמד. ששופך מים בחרצנים:

ומצא כדי מדתו פטור. ממעשר דמיא בעלמא נינהו:

לא פליגי. דודאי חמרא היא:

להודיעך כחו דר' יהודה. דאפי' בכדי מדתו מחייב משום דהיכא דרמא תלת כוזי ואפיק תלת כוזי תרי ופלגא נפיק ממיא ותו לא ואידך נבלע בחרצנים והאי דאפיק כמדתו חמרא איכא בהדייהו וחייב לעשר:

מהו. מברכין עליהן בורא פרי הגפן או לא:

ראשון ושני. שמוציאין מן התמד חשוב יין ואסור ליהנות מהן ושלישי מותר דאינו תרומה ומיא בעלמא נינהו: ושל הקדש חמור מכולם:

בקדושת דמים. שהקדיש הדמים שיקחו מן אותו יין לא חמירי כולי האי ועד שלישי אסור ורביעי מותר. אבל אם הקדיש הגוף התמד לעולם אסור:

[195] ואולי צ"ל דבחוזק דשמרים כו'.

[196] אולי צ"ל ופלגא כוזא דמיא נתפזר אילך ואילך.

כאן במעשר ודאי. ראשון אסור ושני מותר אבל מעשר דמאי לעולם מותר:
לענין איסורן. דראשון ושני אסור ושלישי מותר:
כך אמרו לענין הכשירן. דראשון ושני דבר חשוב הוא ומכשר טפי לא חשוב ולא מכשר זרעים: והשתא קשי' לן הכשירן דמאי אי דמיא אכשורי מכשר וחמרא נמי מכשר דחמרא מכשיר בין חשיב עליה לשתיה ובין לא חשיב עליה משום דחשיב הוי אבל מיא לא מכשרי בלא מחשבה וזהו חומר ביין מבמים:
לא צריכא כגון שתמדן בימי גשמים. דלא חשיבי אפי' הכי ראשון ושני מכשירין:
לא צריכא. דאיהו לא רמא להו אלא מאליו נתמד שנפלו לשם הגשמים דהשתא איהו לא חשבינהו למי גשמים ואפילו הכי אצטרכא למימר דמכשירין:
והא כיון דנגיד. מן התמד מי הגשמים קמא קמא אחשביה והואיל דאחשבינהו ודאי מכשירין ואמאי איצטריך למימר:
אמר רב פפא. הכא במאי עסקינן. דאיצטריך למימר דמכשירין כגון דפרה היתה שותה ראשון ראשון דהשתא לא חשבינהו ונתמד מאליו דסד"א הואיל דלא חשבינהו דפרה שותה להו אין מכשירין אפ"ה איצטריך למימר דמכשירין הואיל דחזו לשתייה:
יין מגיתו. שעדיין תירוש הוא ואינו תוסס כשהוא מתוק לא יביא לנסכים:
אפי' לכתחלה נמי. מקדשין ביה קידוש היום של שבתות וימים טובים:

דף צז:

דאמר רב' סוחט וכו':
מפיה. של אותה חופי' של מעל' אשקומ"א של יין:
ומשולי'. השמרים שבתחתית החבית כבלמו"ן סימן הוא:
מפני יין כושי. שהוא שחור:
בורק. יין לבן:
ליסטון. ירוק שהפיג טעמו ונפק מצורתו:
של מרתף. אותו יין הנמכר בחנות שאינו כל כך יפה:
של צמוקים. מן ענבים יבשים שעשו מהן צימוקין אם הביא כשר וא"כ אפי' לכתחלה מקדשין: ג"ב שק"ר סימן הוא יין קוסס שרע משל חנות כמו קוסס:
למעוטי מאי. אין מברכין עליהן:
אי למעוטי יין קוסס. הא פליגי רב יהודה ורב חסדא לעיל דפליגי ביין הנמכר בחנות דהיינו יין קוסס אלא למעוטי מזוג דאין מקדשין אם מזגו עלי' קא מעליי' לי ואמאי אינו

רשאי [197] לנסך על גבי המזבח: דאמר ר' יוסי מודים חכמים וכו' כדאמר במס' ברכות (דף נ:):
אלא למעוטי מגולה. דאין מקדשין בלאו הכי נמי ידענא דאין מקדשין משום גלוי דסכנה:
אלא למעוטי שמרים. דאין מקדשין פלוגתא דרבנן ואחרי' היא כדאמר' לעיל:
אלא לעולם למעוטי מגולה דאין מברכין ודקא קשיא לך תיפוק ליה משום סכנה אע"ג דעברי' במסננת [198]אוקיל דייר דליכא למיחש משום גלוי דהא סינוהו ונשאר הארס למעלה מן המסננת אפי' הכי אתי למעוטי דאין מברכין ואין מנסכין הואיל ונתגלה משום דכתיב הקריבהו נא לפחתך:
חמר חיוריין מאד מהו. ראוי לנסך ולקדש אי לא:
אמר ליה אל תרא יין כי יתאדם. מדשבחיה קרא ליין אדום ש"מ דהוא חזי והאי חיוריין לא חזי:
(ומכר לו) מכר לו קנקנים בשרון. באותו מקום שהיו רגילין לעשות הקנקנים:
עשר פיטסות למאה. ותנא שבורות. נאות ומגופרות כשבא לבשלן מביא גפרית ונותן בהן (עם) האור (ומהלכתן) [ומלחכתן] האור עם אותו הגפרית ונראות מבושלות והן נאות ונעשה השבר מגופף מאותו גפרית אבל שבורות ממש אין מקבל:
פיס' המוכר יין לחבירו אינו חייב המוכר באחריות. אם ידוע שיינו רגיל להחמיץ הרי זה מקח טעות וחוזר. מילתא דרב ושמואל דפליגי לעיל בחבית שהחמיצה קשיא לי וכי לא סבור להו הך מתני' אבל כך פירש המורה דאינהו לא סבור להו כמתני':

דף צח.

לא שנו. דאין המוכר באחריות היינו כשדרכו בקנקן דלוקח. אבל אם עדיין בכליו דמוכר לימא ליה לוקח הא חמרך: אפי' כי איתיה בקנקנים דמוכר אמאי מצי למימר ליה לוקח הא חמרך הא קנקנך לימא ליה המוכר לא איבעי לך לשהוייה ברשותך אלא היה לך ליקחנו ולמכור לאלתר משום דכל שעתא מחמיץ ואמאי מצי לוקח למימר לי' הא חמרא כו':
הכא במאי עסקינן דאמר לי' לוקח למקפה. בעינא ולא לזבוני דהשתא לא מצי למימר ליה לא איבעי לך לשהוייה: ומקשי' מאי דוחקיה דר' יוסי לאוקמי כו' לוקמי' בקנקנים דמוכר ודלא אמר לו למקפה ולימא הכי לא שנו דאינו חייב באחריותו אלא בקנקן דמוכר

[197] צ"ל אמאי אינו רשאי לקדש עליו.
[198] אולי צ"ל דקיי"ל כר' נחמיה דליכא למיחש משום גילוי.

הואיל דלא א"ל למקפה דמצי למימר ליה [לא] איבעי לך לשהוייה: אמר רבא משום הכי אוקמוה למתני' הכי בקנקנים דלוקח וכו' משום דסיפא דמתני' כו':
אלא ש"מ. דמשום הכי לא מצי למימר הכי דאמר הלוקח למקפה קא בעינא ליה והיכא דמפרש לסיפא מפרשי' נמי רישא. והא דקתני ר' יוסי ב"ר חנינא דבקנקנים דמוכר מצי אמר ליה הא חמרך והא קנקנך וחייב המוכר באחריות פליגא דר' חייא:
אף כי היין בוגד. לו לאדם שמתייהר ואינו מתגאה בשום טובה ומחמיץ היין לו הואיל דלקחן אינו חייב המוכ' באחריותו:[199]
בנוה שלו. בביתו:
כל המתגאה. בטלית של ת"ח לא בטלית ממש קאמר משום שהכל חייבין בציצית אלא שכורך בסודר על ראשו כעין שהיו רגילין לעשות תלמידי חכמים וסודר אסור לפרוש כי אם לת"ח וקרא שמו סודר על שמו [של] ת"ח כדכתי' סוד ה' ליראיו: לא ינוה ולא יבא לנוה קדשו:
אדעתא לסבוייה. שקנאה על דעת למוכרה בביתו על יד על יד ותקף החביתא שהחמיצ' קודם מכירת' למחצית או לשלישית דינא הוא דמקבל ליה המוכר:
דלא שני בבירזייהו. שלא עשאה סמוך לשמרים: אבל אי מצי לזבונה מקמי הכי ולא זבנה בודאי באחריות' החמיצה ולא מקבל:
לפרוותא דוולשפט. לאותו מקום שהיין ביוקר וזל מכדי שוויין שהיה נמכר בוול שפט כשעה שקיבלה דינא הוא דמקבל לה מיניה דמשום דאההיא דעתא קיבל מניה דאי זבין זבין ואי לא ליהדרה ליה:
איבעיא להו הוה חלא. ברשות חנווני:
מאי. מקבל או לא מקבל:
ואמר לי'. דלא מקבל ליה כדר' חייא ב"ר יוסף דאמר לעיל חמרא מזלא דגברא גרים והחנווני גורם ולא מקבל ודלא כר' יוסי ב"ר חנינא דאמר לעיל אבל בקנקנים דמוכר לימא ליה הא חמרך הא קנקנך והא חמרא בחביתא דמוכר החמיץ:
ואיכא דאמר וכו' כמאן כר' יוסי ב"ר חנינא. דאמר בקנקנים דמוכר מצי אמר ליה הא חמרך והא קנקנך והא חמרא איתיה בקנקנים דמוכר ומקבל הואיל שהחמיץ בכליו:

[199] אולי צ"ל הואיל וכן אינו וכו'.

דף צח:

אם אמר לו יין מבושם. יין מובחר וטוב אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה וטוב שיכול להעמיד לו עד עצרת בלא חומץ ואם התנה לו למכור יין ישן צריך שיהא מאשתקד ותנא ושצריך שיוכל לעמוד ומתיישן והולך עד החג:

פיס' וכן המקבל מעות מחבירו לבנות לו בית חתנות לבנו או בית ארמלות לבתו. שאם נתאלמנה בתו וחזרה לבית אביה ורצה האב לבנות לה בית לבד: ליתני בית חתנות לבנו ולבתו ולמה לי למיתני בית ארמלות:

דלא דרכיה דהתנא למידר בבית חמוה. דכיון שלבו גס בחמותו אתי לקלקול. אבל מהשתא כשנתארמלה שבה אל בית אביה מכלל דעד האידנא לא הוות קיימא להתם:

ר' ישמעאל אומר רפת בקר היא זאת. הואיל דקטנה היא כל כך:

והרוצה לעשות וכו' רפת בקר דמתני' מאן קתני לה. ר' ישמעאל או ר"ע:

איכא דאמר ר' עקיבא קתני לה והכי קתני. במתני' בונה ד' אמות על שש דברי ר' עקיבא שהרוצה לעשות רפת בקר וכו'. שפעמים שאדם עושה דירתו קטנה כרפת בקר:

מאי טרקלין קובתא בי וורדי. כעין שפורסין אהלים ועגול הוא למעלה כקובה ומוקף הוא מכל דפניו ופורסין שושנים לשם כדי שיהא ריחם נודף ושוכבין בתוכן שרים:

תרבץ אפדני. גינת ביתן שאחורי אפדנם:

טרקלין י' על י'. מאורך ומרוחב:

רומו כחצי ארכו. אלו ה' אמות וכחצי רחבו. ה' אמות אחרות דהיינו י' אמות בקומתו:

ראיה לדבר רשב"ג אומר כבנין ההיכל. שהבית שבנה שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו צא מהן עשרים אמה של פני הדביר באורך נשתיירו מ' אמות מאורך הבית והיינו ההיכל שהיה מ' אמה ארכו ועשרים רחבו. טול חצי ארכו של היכל דהיינו כ' אמה ומן רחבו חצי דהיינו עשרה אמות הרי כאן ל' אמות וכן הוא קומתו של היכל:

ואיכא דאמר מיפלג פליג ואתמוהי קא מתמה והכי קאמר אטו כולי עלמא כבנין היכל קעבדי. רומו כקורותיו. של בית שמחזיקין התקרה ומשימין אותן ברוחב הבית: ומקשינן הואיל שקורות ברחביהן עומדין ליתני כרחבו:

איבעית אימא. אי קתני כרחבו של בית שיעורי' זוטר טפי משום דכל ביתא מעילאי רווח לפי כי ביסוד הבית עושין הכותל עבה ומקצרין הכותל כשהוא עולה והבנין רווח מאליו ולפיכך צריך לומר רומו כקורותיו שיהא רומו כאותה הרווחת הבנין של מעלה לא כאותו של מטה לפי כי הבנין מתקצר מלמטה:

ואיבעית אימא. משום הכי קתני רומו כקורותיו משום דאיכא בי כווי דכל אורך הקורה עם אותו שנכנס מן הקורה בכתלים מיכן ומיכן וכי האי שיעור צריך שיהא גבהות רומו דאי קתני כרחבו הוי משמע בלא עובי הכתלים:

ול' אמה קומתו וכתוב אחר אומר מן הדביר עשרים אמה קומתו. דאי הוה הבנין גרוע כלום מן אורך ורוחב מן הקומה נמי הוה נגרע. משפת כרובים שהיו פורשים בדביר קא חשיב דמשפת גופייהו ולמעלה לא הוי אלא עשרים באמה לחוד וקומת הכרוב הוי י' אמות:

לפני הדביר מבפני' של אמה טרקסין. וזהו לפני לפנים וההיכל חוצה לו מן הדביר:

דף צט.

מה למעלה. מן הגובה מן הכרובים ולמעלה לא משמש כלום כי אם שכינה כדכתיב ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים וגו' ונועדתי לך שם:

אף למטה. מראש הכרובים ועד קרקעיתו של דביר אין משמש כלום ואין תופשין כלום בבית:

דאמר ר' לוי וכו'. דארון בנס היה עומד והכי נמי כרובים בנס הוו קיימי:

יש לו י' אמה לכל רוח. והארון גופי' היכא הוה קאי והא לא מחזיק הדביר אלא כ' אמה אלא ש"מ בנס הוה קאי:

עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו. וכן לכרוב אחר ומשמע ליה עכשיו שהיו הכרובים כנף של זה בצד כנף של זה ובין כנפיהם לחודייהו ממלאין את הדביר מכותל הדביר ועד כותל אחר דהיינו כ' אמה והדביר היה מחזיק כ' אמה אורך ותו לא נמצא שבכנפיהן היו ממלאין הדביר. ואינהו הכרובים גופייהו היכא הוו קיימי אלא ש"מ בנס היו עומדין:

ודלמא בולטין. היו גופן של כרובין כתרנגולין שבכנפיהן נוגעין מאחורי גביהן אחת אל אחת ובגופן של כרובים היו בולטין כתרנגולין מלמטה ומהא ליכא למישמע מיני' דבנס היו עומדין:

ודלמא זה שלא כנגד זה הוו קיימי. כלומר פניהם איש אל אחיו אבל זה [שלא] בצד זה שכנפיו של א' היו למעלה מכנפי חבירו כדי שיהא מקום לגופין:

ודלמא באלכסונא הוו קיימי. שאחד מנמיך כנפיו שבצד כותל זה למטה והשני מגביה כנפיו שבצד כותל השני למעלה לצד התקרה שעכשיו יכולין לעמוד יפה בלא נס שבאלכסון הכותל יש בו יותר מברחבו:

ודלמא ביתא מעילאי רווח. שהיה הבית במקום הכרובים מרויח יותר ממה שהוא מלמטה שמלמטה היה רחבו כ' אמה ומלמעלה [היה יותר] כשיעור שהיו הגופין עומדין ולא בנס:

ודלמא מיכף הוו כייפי. כנפיהן סמוך לכותל הדביר שהיו כנפיהן כ' אמה ובסיום הכנפים היו כופפין הכנפים כשיעור העמדת הגוף דבשיעור כפיפת כנפים יכולין לעמוד הגופים אעפ"כ כנפיהן מחזיקות כ' ולא בנס היו עומדין:

ודלמא שלחופי הוו משלחפי ידיהן. כנפיהן שבאמצע היה כנף זה יוצא לפני כנף של זה והיו קצת הכנפים זה כנגד זה משוכין זה לפני כנף של זה כשיעור שהיו הגופין יכולין לעמוד ולא בנס היו עומדין אלא ליכא למישמע מינה אם היו עומדין בנס אם לאו:

בזמן שעושין רצונו של מקום. היו פונין זה אל זה פניהם איש [אל אחיו]. כלומר כשהקב"ה מתאהב על ידן אוהבם כאח:

דמצדדי אצדודי. שהיו פונים זה לזה ולא כל כך כי אם כתלמדי הנפטר מרבו שחוזר לאחוריו ומסתכל ולא מסתכלו כל כך: מעשה צעצועים כמו צאצאים (ישעיה כב) כלומר שדומין פניהן לנערים שלהכי נקרא שמו כרוב כלומר כרביא כילד:

פיס' מי שיש לו בור לפנים וכו'. כגון שהיו שותפין או יורשין שחלקו ונטל אחד הבור והאחד הבית אין לו רשות לבעל הבור ליכנס לביתו בכל שעה שרוצה אלא נכנס ויוצא ביום בשעה וכו'. אלא ממלא. כליו מן הבור ומשקה אותה מבחוץ:

אלא בעל הבית למה ליה. פותחת לבורו של זה כלומר למה צריך ליה:

אמר ר' אלעזר משום חשדא ומשום חשד אשתו. שאלמלא היה עושה לו פותחת יחשוד לאשתו מבעל הבור אבל עכשיו שיש לו פותחת ובעל הבית עשה הפותחת לא יכנס שם אלא אם כן יהיה שם בעל הבית:

דף צט:

פיס' ואינו מכניס לתוכה תגרים. משום שלא יפסיד לאידך ירקותו בדריסת רגליהם:

ולא יכנס בתוכה לילך לשדה אחרת. כי אם לגינתו בלבד:

והחיצון. אם רוצה הוא זורע את הדרך. אע"פ שיש לזה דריסת רגלים עליו ונוטל מה שישתייר שלא נדרס:

נתנו לו. בית דין:

דרך מן הצד. לסוף גינתו של זה בסמוך לכותל מדעת שניהן כיון שלדעת שניהן נתנו לו ליכנס לגינתו נכנס בשעה כו':

אמר רב יהודה אמר שמואל. האומר לחבירו מקום אמת המים אני מוכר לך כדי להשקות ממנו בית השלחין נותן לו ב' אמות לתוכה של אמת המים. כלומר שיהא ב' אמות רחב: ואמה מיכן ואמה מיכן. נותן לו מן השדה לצורך אגפי' כלומר לגידודי שלא יצא לחוץ ויעשה מהן גידודין גבוהין אמה:

בית הקילון. שעוברת בחצר שרוחצין לשם כלי הבית ואינו גדול כל כך נותן לו כו' והוא כמדת חצי אמת השלחין:

בעל השדה זורען. לפי כי שלו הן שלא מכרן לו כי אם לתשמיש גידודין:

בעל השדה נוטען. לפי שאין נטיעת אילן מזיק למים כזריעה משום דזרעים מחלחלי חלחולי. מחלידין ומעלין עפר לתוכה עד שמקלקלין המים אבל נטיעה הולכת כדרכה ולא מזקת:

שכלו אגפיה. שנפלו:

מתקנה מאותו שדה. שמכרו לו לפי כי לשם כך ניתן לו אגפיה שאם נפלו שנוטל בקרקע ומתקן לה אגפיה:

ונימא ליה. בעל השדה:

מיא דידך אשפילו לארעך. כלומר לא נפלו לתוך שדי כי אם מים שלך ממש אכלו הקרקע והשפילו הגידודין לתוך המים ואין לך משדי לתקן:

אלא אמר רב פפא. לאו היינו טעמא הוא [200] דכי זריע אלא על מנת כן קיבל עליו בעל השדה שאם כלו אגפיים מתקנן משדהו:

פיס' נטלה. מבני רה"ר:

ונתן להם דרך אחרת מן הצד מה שנתן נתן. דחילופין הן ואינו יכול לחזור בו:

ושלו לא הגיעו. כלומר אותו דרך שרצה לקנות לא הגיעו לפי שהוא יכול ליתן ולזכות לכל בני רה"ר ולאותן שאין בפניו אבל אין אחר יכול להחליף ולמכור חלק של אותן שאינו בפנינו:

אמאי לא הגיעו. הואיל שנתן להם דרך שהוא יפה כמו הראשון:

לינקוט פנדא וליתב. כלומר יקח מפצו בידו וישב באותו דרך שקנה וכל מי שירצה לעבור במה שקנה יכהו וימנעהו:

מדלא מצי למיעבד הכי ש"מ לא עביד אינש דינא לנפשיה. כלומר אין אדם רשאי לעשות דין לעצמו מן האחרים אפי' במקום שיש לו הפסד כמו כאן שיש לו הפסד דמה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ותיובתא למאן דמוקים בבבא קמא דמאן דאית ליה היכא דליכא

[200] צ"ל לאו היינו טעמא דמילתא אלא על מנת כן.

פסידא דלא עביד אינש דינא לנפשיה אפי' הכי מודי דלהיכא דאיכא פסידא כגון הכא דדרסי אינשי בשדהו דודאי עביד אינש דינא לנפשיה ולינקוט פנדא וליתב: אמר רב זביד לעולם במקום דאיכא פסידא עביד אינש דינא לנפשיה והכא טעמא מאי (לאו) משום דלא בדינא קאתיא לידיה כשנתן להם דרך מן הצד משום גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון דהשתא לאו בדינא קאתיא לידי':

דף ק.

רחוקה לזה. ולאו זכות היא לו וקרובה לזה ומשום הכי לא מצי למעבד דינא לנפשיה ומש"ה מה שנתן נתן [201] ולא מצי למיהדר ביה:

ולימא להו שקולו דידכו ויהבו לי דידי. ואמאי מה שנתן נתן:

הא מני. מתני':

ר' אליעזר היא. דאמר מה שביררו ביררו ומשום הכי הואיל שביררו דרך זה לא מצי למימר להו הבו לי דידי:

ומקשי' ואליבא דר' אליעזר דאמר מה שביררו ביררו וכי רבים גזלנין נינהו. דליגזול ליה את שלו בכדי:

אמר רב גידל. לא גזלנין נינהו אליבא דר' אליעזר דמשום הכי שלו לא הגיעו כגון שאבדה להן דרך באותה שדה. שיודעין הן שיש להן דרך זה ואין יודעין באיזה מקום בשדה משום הכי נתן בשדה מן הצד שלא ידרסום בשדה ואמטול הכי הואיל שביררו דרך זה מה שביררו ביררו דהשתא לא גזלנין נינהו והיום ומחר כשיכירו דרכם יטלוה ושלו לא הגיעו:

אי הכי. דמוקמת לה הכי בר' אליעזר אמאי אמר רב הונא אין הלכה כר' אליעזר הא לאו גזלנין נינהו ובדין הוא דמה שביררו ביררו:

ומשני מאן דמתני הא. דרב ברונא לא מתני הא דר' אליעזר. הוא סביר לי' דמשום הכי מה שביררו ביררו כגון שאבדה להן דרך לרבים והא דקאמר רב ברונא אין הלכה כר' אליעזר הכי ס"ל לרב ברונא דר' אליעזר דאמר מה שביררו ביררו בחנם אע"פ שלא אבדה להן דרך דאי הוה שמיע ליה לרב ברונא דר' אליעזר סבר מה שביררו שאבדה להן דרך בתוך שדהו לא הוה אמר אין הלכה כר' אליעזר:

ומקשי' וטעמא מאי. כלומר הואיל דס"ל לרב ברונא להיכא שביררו להן רבים דרך מה שביררו ביררו [202] כגון שאבדה להן דרך באותה שדה אמאי מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו.

[201] נראה דצ"ל נתן ושלו לא הגיעו ולא מצי כו'.

[202] פי' רבינו בזה הוא כפי' תוס' בד"ה כגון בתי' השני ועוד י"ל וכו' ודו"ק.

והוא הדין נמי שאיל תלמודא אליבא דרב גידל דמתרץ למתני' אליבא דר' אליעזר מה טעם מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ומשני משום דרב יהודה וכו' והואיל שהחזיקו באותו דרך בשדה אסור לקלקלו ואותו שנתן נתן משום שביררו הן:

ואליבא דר' אליעזר דמתרצא מתני' אליביה רבים במאי קנו לה. להאי דרך שנתן זה והלא לא החזיקו בה:

קנה מקום הילוכו. בלא שטר וכסף וחזקה ובלא פריצת וגדירת [גדר] ונעילת [הפתח]. דברי ר' אליעזר. וחכ"א אין הילוך מועיל כלום. עד שפרץ וגדר ונעל כל שהוא:

כדי שתהא נוחה ליכבש. לפני יהושע:

כי אתו לקמיה דר' יצחק. המוכר והלוקח שביל לחבירו:

אמר להו זילו הבו ליה כי היכי דדרי טונא דשבישתא והדר. כלומר למהלך בשביל של כרמים יתנו לו כשיעור שיכול אדם לילך בו עם משאו. של זמורות ויכול לחזור בשביל של כרמים בריוח דקנהו בהליכתו:

ולא אמרן. דליתן ליה הכי:

אלא משום דלא מסיימי מחיצתא. של שביל שאין שם גדר מיכן ומיכן. אבל מסיימי מחיצתא אפילו יהי' השביל צר כל כך כי היכי דשקיל כרעא ומנח כרעא לא יהבי' ליה טפי אלא כמה דאיתיה:

פיס' שני גמדין ומחצה. שתי אמות ומחצה:

דרך מעיר לעיר שמונה אמות. כדי שיהא ריוח לשתי עגלות שפוגעות זו בזו:

דרך הרבים [203] י' אמה כדגרסינן במסכת שבת (דף צט) שתי גזוזטראות ברשות הרבים זו כנגד זו ואמרינן בגמ' אמר רב משום ר' חייא עגלות תחתיהן וביניהן וצדיהן רשות הרבים אמר אביי בין עגלה לעגלה כמלא אורך עגלה וכמה אורך עגלה חמש ועגלה אחרת חמש ובין עגלה לעגלה חמש אמות ואמה יתירה דקאי בה בן לוי דכי משתלפי קרשים נקיט להו והרי לך עשרה כעגלות דמשכן:

דף ק:

תכין לך הדרך. דרך מצי למכתב למה לי דכתב הדרך הרי מרבי עוד כשיעור דרך אחר דהיינו ב' דרכים ששיעורן ל"ב אמה:

משום דזילותא דשכבא. צריך הרחקה יותר שלא יריחו הכל ריחו:

מעמד. מקום שעושין בו הספד לנחם אבל:

[203] לכאורה צ"ל ט"ז אמה דכן הוא שיעור רה"ר ואכן בסוף הדיבור מסיים ג"כ והרי לך עשרה כעגלות המשכן וצ"ע

וקוברין למוכר בעל כרחו של לוקח משום פגם משפחה. של מת כלומר שלא יאמרו לא היה לו מקום לקבור ומחזירין דמיו ללוקח:
הבל הבלים ג' הבל הבלים ג' הכל הבל אחד הרי כולן ז'. כלומר מה שנברא בז' ימי בראשית הבל הוא סופו ליבלות:
אמרו לו אם כן. דלא עבדו טפי אלא כי האי גוונא דעומדין ז' פעמים. אפי' בשבת יהא מותר לעשות כן דאין בו שום איסור ולא שום מלאכה ואמאי לא עבדו הכי בשבת:
עבד לה. רב אויא בעלה אפי' ברחוקים של המת העמיד והושיב. ביום ראשון כשקברו המת. ס"ד דלא עבדו אלא ביום ראשון ובבית הקברות ביום ראשון בשבת היכי משכחת לה והא לא מצי למיקבר בשבת אלא שמע מינה אפי' בעיר וביום שני מצי עבדו. ומשני לעולם בבית הקברות וביום ראשון ולא ביום שני והכא במאי עסקינן בעיר הסמוכה לבית הקברות ואמטייה למת בין השמשות וכשקברוהו מבעוד יום ולא הספיקו לבוא עד שחשיכה ומשום הכי הואיל דליכא איסור שבת מצי למיעבד התם בבית הקברות. כך אמר המורה מפני מה היו עושין המעמד ויושבין כשחוזרין מבית הקברות מפני ששדין מלוין אותן וכשיושבין ועומדין הצבור במקום אחד הולכין להם השדין ומפני מה לוקחין עפר ומריחין אותו ואחר כך משליכין על ראשם ואחריהם מפני שנזכור כי עפר אנחנו:
פיס' המוכר לחבירו מקום לעשות בו קבר. כלומר לעשות בו מערה וכוכין עושה תוכה של מערה ד' אמות על ו' אמות ופותח לתוכה של מערה שכורה בג' כתליה בסלע ה' כוכין ג' מיכן בכותל הארוך וג' מיכן בכותל הארוך השני וב' כנגדן בכותל הרוחב ובאותו כותל שכנגד הפתח ובכותל הרחב שהפתח של מערה שם אין עושין בו כוכין וכן דין השיעור הכוכין של כל אחד ארכו ד' אמות ורומו ארבעה טפחים ורחבו ששה ומכניסין בתוכה המת עם ארונו וכיצד מחלקין ג' כוכין בכותל הארוך של מערה מרחיק הכוך הראשון מכותל רוחב המערה חצי אמה והכוך עצמו רחבו אמה ובין כוך זה לכוך אחר צריך אמה הרחקה ומקום הכוך השני אמה ובין כוך שני לכוך שלישי אמה בינתים כי היכי דלא נגעי אהדדי והכוך השלישי אמה הרי בין תפישת ג' כוכין וביניהם ה' אמה ובין כוך שלישי לכותל המערה בסיום המערה חצי אמה הרי בין חצי אמה זו וחצי אמה אחרת אמה אחת[204]הוי פה על הו' הרי י' אמות והם הכי נמי שיש ג' כוכין לאידך כותל של אורך המערה הרי כאן י' כוכין ובכותל אחר של רוחב המערה חופר ב' כוכין כנגד של כוכין שבאורך הכתלים שפונים להללו ב' ועושה וחולק אותם באלו ד' אמות של רוחב המערה וכיצד. ירחיק חצי אמה מכותל המערה ועושה כוך אמה רוחב ובין כוך

[204]נראה דצ"ל הוספה על הה' הרי ו'.

לחבירו אמה והכוך השני עצמו אמה ובין כוך שני לכותל המערה חצי אמה הרי כאן בין שני כוכין (בין מקומן) וביניהן שלש אמות ושני חצאי אמה הסמוכין לכותלי המערה הרי כאן ד' אמות ותוך המערה ד' אמות על שש הכל פנוי אבל בכתלים ולפנים מהם בתוך הסלע היו חופרין שיעור כוכין הללו ומכניסין בכוך המת בארונו:

דף קא.

ר' שמעון אומר עושה תוכה של מערה פנוי שש ברוחב על ח' אמות באורך ופותח לתוכה וכורה בכתליה י"ג כוכין ד' מיכן בכותל הארוך שירחיק מכותל רוחב המערה חצי אמה מכל כותל והכוך אמה בין כוך ראשון לכוך שני אמה וכוך שני אמה ובין כוך שני לכוך שלישי אמה ובין כוך שלישי לכוך רביעי אמה וכוך רביעי אמה ובין כוך רביעי לכותל המערה חצי אמה הרי לך כאן בין ד' כוכין והפסקות שבין הכוכין ועם שני חצאי אמה שסמוך לקרנות ח' אמות והם הכי נמי עבדין באידך כותל דאורך המערה הרי לך ח' כוכין בין שני צידין אורך כותלי המערה וג' מכנגדן ברוחב המערה שרוחב המערה ו' אמות ובין ו' אמות הללו עבוד ג' כוכין שצריך להרחיק מכותלי אורך המערה חצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן דהיינו אמה וג' כוכין ג' אמות וביניהן ב' אמות היינו ו' אמות וכוך אחד עשה מימין הפתח וכוך אחד משמאל הרי כאן י"ג כוכין בכותלי המערה מד' רוחותיה. וקא שייל בגמ' אליבא דר' שמעון להיכן מוקים ב' כוכין הללו שבכותל פתח המערה: ועושה חצר על פתח המערה לדברי הכל בין אליבא דתנא קמא ובין אליבא דר' שמעון שתהא ו' אמות באורך ושש אמות ברוחב כמלא המטה וקוברי המת שיכולין ליכנס שם ובהכי סגי להו וקסבר תנא קמא אם רצה לפתוח מי שקנה חצר הקברות שתי מערות אחת פתוחה מצד אחד של חצר ואחת פתוחה מצד שני של חצר רשאי לעשות כן דליכא למיחש לשום טומאה בחצר ור' שמעון אומר רשאי לפתוח ד' מערות (ד' מערות) לד' רוחות לד' כותלי החצר וכל מערה י"ג כוכין:

רשב"ג אומר הכל לפי הסלע. כלומר לא אזלינן בתר אותו שיעור חשבון של כוכין דרבנן ור' שמעון אא"כ היא חזקה וקשה אותה שחופרין בה את הכוכין יכול לפתוח בו כוכין יותר מאלו בתוך ח' אמות ולא צריך להרחיק כוך מן חבירו אמה כי אם בפחות הפסק סגי בינתים ואם סלע הבא בידים הוא צריך הרחקה טפי מאמה בין כוך לכוך שלא תפחת: וקא בעי השתא בגמ' היאך תרי כוכי אליבא דר' שמעון דקתני דעבדי שני כוכין אחד מימין הפתח ואחד משמאל הך תרי כוכין היכן שדי להו כלומר באיזה מקום מן המערה מוקים להו אי לגואי לתוך גופה של מערה בתוך חללה חופרין בקרקע הא קמיתדשי

להו כלומר הן נידושין ונרמסין בדריסת רגלי מכניסין שאר המתים בכוכין של כתלים ודורסין על אותן הקברים כשנכנסו במערה ואיכא זילותא דשכבי ואי עביד להו להך תרי כוכי לבראי של מערה בחצר בקרקע אחד מימין הפתח ואחד משמאל לא אפשר דהתנן חצר הקבר העומד בתוכה טהור מפני שאין בה שום טומאת מת ואם איתא דהללו ב' כוכין משוכין ונקבעין מחוץ למערה בחצר ופתוחין למערה משתכח דאיכ' קברי' בחצר ואמאי העומד לתוכה טהור טמא מיבעי ליה דכהן דקאי או מי שעושה חולין בטהרה דזימנין דדריס על מקום הקברים ודמי כמאן דקאי בגופה של מערה והוה ליה טמא:

א"ר יוסי בר חנינא דעביד להו על פתח המערה אחד מימין ואחד משמאל כמין נגר. כלומר הכותל של פתח המערה אינו עבה ד' אמות שיהא יכול למיקבע הכוכין בעוביו שלא יצא לפנים או לחוץ ואין יכול לתקן בענין אחר אלא חופרין בעובי הכותל מלמטה למעלה ומשים אחד מכאן של פתח ואחד מכאן ומשים בתוכו המת עם ארונו זקוף כמין נגר כמו בריח החלון היורד ונועל מלמעלה למטה זקוף דהשתא ליכא למיחש משום טומאה דחצר ולא משום דמיתדשי בדריסת רגלי בני אדם. ומתקיף לה ר' יוחנן אם כן דבעמידה זקופין מוקים להו בכותל קבורת חמורים היא זו ואיכא זילותא דשפבא. אלא אמר רבי יוחנן הכי מנח להו בקרן זוית באותה חצי אמה שפנוי בכותל אורך המערה שיש הפרש מן כותל הרוחב לכוך הראשון באותה חצי אמה חופר וקובע הכוך האחד וכן נמי לאידך גיסא דפתח בסוף כותל הפתח בחצי אמה של כותל הפנוי עביד אידך כוך דהשתא לא מיתרשי וליכא למיחש משום טומאה בחצר דלא נפקי כלל בחצר. ומקשי' לר' יוחנן אכתי איכא למיחש משום זילותא דשכבי דהא נגעי כוכין בהדדי שיפחת כוך של זוית זה בכוך הראשון משום דכל כוך וכוך רחבו אמה וקרן זוית אינו אלא חצי אמה והיכי מצינן לאוקמי כוך מאמה רוחב בחצי אמה בקרן זוית אא"כ מתערבין ביחד הכוכין לפי שלשני כוכין אין להם מקום אלא אמה וחצי וכל אחד צריך לו אמה נמצא שיהו ב' הארונים מורכבין זה על זה חצי אמה נוגעין זה בזה ולדברי הכל שמעינן ממתני' דמרחיקין כוך מחבירו אמה שלימה. ואית דמפרשי בקרן זוית דאידך כותל שכנגד הפתח שיש לכל צד חצי אמה פנוי מכאן וחצי אמה פנוי מכאן ובאותו אלכסון הזוית חופר הכוך ולא קא נגע באחריני ומקשי' נמי סוף סוף הכא בפתח הכוך שאין לו אלא חצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן דהיינו כשיעור רוחב הכוך בלבד הא קא נגעי האי אמצעי שבקרן להאי כוך ראשון דהאי כותל ולהאי כוך דהאי כותל. ומתרץ לתרוייהו לישנא. אלא אמר רב אשי לעולם בקרן זוית מוקים להו ואפי' אחד לימין זוית כותל הפתח ואחד לשמאל ומצית לתרוצי דלא נגעי כוכין הדדי. דהכא במאי עסקינן דמעמיק האי כוך בקרן

זוית שמעמיק וחופר מתחת אמה של כוך הראשון שבאורך הכותל דהשתא יש הפסק קרקע עובי אמה בינתים דלא נגעי באידך כוך דאי לא תימא הכי כדתריצנא בהעמיק אלא קס"ד למימר דעביד לה שוה בשוה לאורך אי הכי ד' מערות דקתני לר"ש במתני' דעביד בכל כותל חצר מערה שברחבה של כל אחת כרוחב כותל החצר חוץ מאחת שמקצרה מן הכותל שבאותה כניסה נכנסין לחצר. אי עביד להו לכל הני כוכין [205] דהכי ד' אמות שוה בשוה אישתכח דקא נגעי כוכין אהדדי אותן שסמוכין לזוית החצר לפי כי ד' מערות מקיפות החצר והחצר באמצע וכל מערה שש על ח' וקובע בכל מערה י"ג כוכין ומתחלקין הכוכין ד' מכאן באורך וד' מכאן באידך גיסא באורך וג' מנגד הרוחב וב' על פתח המערה וכן לכל מערות ועכשיו כשתקבע באורך הכותל ד' כוכין במערה שבמזרח החצר לדרום המערה ד' כוכין ובאורך כותל המערה שבדרום החצר ד' כוכין לצפון המערה לכניסת המערה נמצא שאותן ב' כוכין שבצפון המערה שעומדות בדרום החצר ואותן ב' כוכין הראשונים שבדרום המערה לכניסת המערה שעומדים במזרח החצר נוגעין ונכנסין זה בזה אותן שנים מזה שעומדין לקרן מזרחית דרומית של חצר נוגעין ביחד ראשיהן ונכנסין זה בזה וכן לדרומית מערבית וכן למערבית צפונית של חצר אותן כוכין הסמוכין לדרום החצר נוגעין זה בזה אלא אין להן תקנה אא"כ השנים שבזוית זו מעמיקין יותר מן השנים שבזוית זו שפוגעין כנגדן כדי שלא יגעו הללו והללו הכי נמי אותן שבקרן זוית שבימין הפתח ושמשמאל מעמיקין יותר מן האחרים שלא יגעו או יקבעם באידך כותל רוחב המערה בקרן זוית אחד מכאן ואחד מכאן ומעמיקן:

דף קא:

רב הונא בריה דרב יהושע אמר. לא צריך לתרוצי לד' מערות דר"ש במעמיק שום כוך יותר מחבירו כלל ומהכא לא תפשוט לשני כוכין הללו דד' מערות לר' שמעון בלא מעמיק מתקנו כוכייהו שפיר דלא נגעי אהדדי וכגון דעביד להו לכוכין דידהו כחרותא. כלומר כמו ענפי הדקל שאין יוצאין מן הדקל כנגדן בשוה אלא מצדדין ופונין למעלה כך כל הכוכין שבכותלי אורך המערות יצדדם כלפי מעלה כמו ענפים ולא יפגעו ולא יגעו זה בזה אותן שסמוכין לזוית החצר אבל אותן ב' כוכין שבימין הפתח ובשמאל לא מצית לאוקמינהו כי האי גוונא במצדד דאין להם מקום כל כך ויגיעו [206] לחללו שסמוכין להן מכאן ומכאן:

[205] נראה דצ"ל לכל הני כוכין דאורכן ד' אמות או דצ"ל לכל הני כוכין דידהו.
[206] נראה דצ"ל ויגיעו לחללו של כוכין שסמוכין להם מכאן ומכאן.

והא דרב הונא. דמוקים להו בחרותא שמצדדן ומחזירן הכוכין כנגד האלכסון ולא כנגדן בשוה בכותל ברותא היא. כלומר לאו מילתא הוא דאותו מקום דכוכין שיוצאין בו הכוכין בין מערה למערה בכותל אורך מערה זו ובכותל אורך מערה זו הרי ח' על ח' בריבוע לפי שאורך כותל מערה זו ח' אמות ואורך כותל מערה אחרת שבצידה ח' אמות היינו ח' על ח'. ומכדי קים להו לרבנן דכל אמתא בריבועא הויא אמתא ותרי חומשי באלכסונא כלומר כל אמה שהיא מרובעת אמה אם תמדוד באלכסונה קא מייתרא טפי מאמתא תרי חומשי אמה וכיון דהני מקום כוכין שבסלע שבין ב' מערות הוה ח' על ח' בריבוע וכל אמה ואמה מהני ח' אמות אי מחזרינן לה באלכסונה מייתרא כל אמתא ואמתא תרי חומשי וכמה הוי להו מאותן ח' אמות כמה עודפות ט"ז חומשין דהיינו ג' אמות וחומש הוסיף אלו ג' אמות וחומש שעודף באלכסון על ח' אמות שהן בריבוע הוי להו חד סרי אמות וחומש באלכסון וסוף סוף תמניא כוכין בחד סרי אמין וחומשא של אלכסון היכי משכחת לה ד' כוכין של כותל כותל מערה זו וד' כוכין כותל מערה אחרת דקיימי בהנך חד סרי אמין אפי' באלכסון היכי משכחת לה והלא אורך הכוך ד' אמות ובין כל כוך וכוך אמה אותו כוך רביעי שבכותל זה וכוך רביעי שבכותל אחר יוצאין הרבה חוץ מזוית האלכסון וגם שאר הכוכין כשעומדין כנגד האלכסון נוגעין ראשיהן זה בזה ואי אפשר להעמידן באלכסון מפני שיוצאין העליונים חוץ מן שתי הזויות של האלכסון והם ה"נ לכל מערה ומערה ומי שמכר החצר והמערות לעשות כוכין אינו רוצה שיצאו חוץ מן האלכסון לגמרי כלל וכלל ולהכי לא מתרץ כי חרותא ולא ביוצאין כנגדן בשוה משום דקא נגעי כוכין דסמוכין לזויות אהדדי כדאמרן לעיל אלא להכי צריך לאוקמי ביוצאין בכנגדן בשוה ובמעמיק אותן שבכותל אחר שסמוכין לזויות שלא יגיעו באותן היוצאין מכותל מערה אחרת סמוך לזוית וכי היכי דמוקמי הני במעמיק מוקמי נמי כולהו תרי כוכין דאחד מימין ואחד משמאל במעמיק [207]אלא כדאמר רב ששת בריה דרב אידי לקמן בנפלי בכוכין של נפלים קטנים הכא נמי בנפלי ובאותה חצי אמה של קרן מערה זו עושה כוך של נפל קטן ואל יגע בכוכין האחרים והם הכי נמי לזוית כותל מערה זו עושה כוך של נפלי כדי שלא יגעו לכוכין של כותל מערה האחרת ולא צריך מעמיק. ולרב הונא דמוקים להו בחרותא באלכסון מצית נמי לתרוצי בנפלי שכל מקום שהוא שלא יגעו זה לזה או שלא יצאו חוץ מן האלכסון עושה כוכין של נפלי כדי שלא יגעו זה בזה ולא יצאו מוץ מן האלכסון. תנן התם במסכת נזירות המוצא מת מושכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו של מת ומפרש התם המוצא באקראי פרט למצוי

[207]נראה דחסר כאן וצ"ל ואיבעית אימא דלא תוקמא במעמיק אלא וכו'

שאם ידוע אותו מת ששם היה קבור לא יזיזו ממקומו מת פרט להרוג דודאי נוטלו ואת תפוסתו מושכב פרט ליושב כדרכו פרט לראשו בין ירכותיו דכל הני אפי' יותר מג' נוטלן ואת תפוסתן משום דהכי אתרמי להו דהוי מושלכין התם ולאו שכונת קברות הוא ואינו צריך לבדוק מכאן ואילך דודאי ליכא בית הקברות לשם ומצי למיזל כהנים להתם [או] אוכלי חוליהן בטהרה. מצא שנים הבודק מן מתים כדרכן ומושכבין נוטלן ואת תפוסתן דלא קנו מקומן תפוסתו אותו קרקע שסביבו שהליחה והמוח של מת שם כל אותה קרקע נוטל עמו דכמת עצמו דמי וחופר עוד בבתולת הקרקע עם התפוסה ג' אצבעות והיינו תפוסתו כדאמר להו יעקב לבניו בשעת פטירתו ונשאתני ממצרים מאי אמר להו ונשאתני ממצרים אלא הכי קאמר להו מקרקע מצרים טול נמי דהיינו נמי תפוסתו שלשה קנו בציר לא עד שנים איכא למימר דהכי איתרמי ערב שבת עם השמשות וקברום התם ולא שכונת קברות הוא ולא צריך למיבדק טפי:

דף קב.

אבל אם מצא ג' וביניהם מד' אמות ועד ח'. הכי משמע ליה להאי תנא דסתם מערה ד' אמות על ח' באורך אית לה ומשום הכי אם מצאן הני ג' בד' אמות איכא למימר דהג' כוכין ברוחב היו מושכבין ובודאי שכונת קברות היא ובודק עוד והכי סביר ליה דג' כוכין דינייהו הכי מרחיק מכותל זוית המערה טפח והכוך עצמו אמה ובין כוך ראשון לכוך שני ב' טפחים והכוך השני אמה ובין כוך שני לכוך שלישי ב' טפחים והכוך השלישי אמה ובין כוך שלישי לכותל המערה טפח הרי כאן הכוכין גופייהו ג' אמות ובין ההפסקות שבין כוך לכוך ולשני צדי הכותל טפח הרי כאן ד' אמות והכי נמי אם מצאן הני ג' בח' אמות מפוזרין איכא למיחש שמא זה היה אורך המערה אבל זה שאינה נשלמת מן הכוכין שראוין להיות בארכה משום דאיכא למימר דאכתי לא הספיקו להשלים מכל וכל ואכתי הוה בדעתייהו לאותבי עוד ג' כוכין אחרים דהיינו ו' כוכין לח' אמות של מערה וההפסקות שבין כוך לכוך ב' טפחים היינו י' טפחים שבין ו' כוכין וב' טפחי' טפח מכאן מכותל ולכוך וטפח מיכן מכותל ולכוך היינו י"ב טפחים להפסקות שהן ב' אמות ובידוע שהן שכונת קברות בודק הימנו ולהלן כ' אמה ח' אמות מן המערה זו באורך ושש אמות של חצר של פני המערה הרי י"ד אמות ואכתי איכא למיחש למערה אחרת שכך שנינו במתני' בין לרבנן ובין לר' שמעון קתני מתני' דפותח ב' מערות לתוכה אחת מיכן ואחת מיכן ולר' שמעון ד' הרי בין מערות שתסרי אמות

וששׁ אמות שבחצר הרי כאן כ"ב אמות וכך צריך לבדוק והיינו ב' אמות דמיותרות הכא טפי נשאיל לקמן אליבא דמאן קאמר דמשום ספיקות בית הקברות בודק כ' אמה:
מצא אחד כשהיה בודק בסוף כ' אמה בודק הימנו ולהלן כ' אמה. דודאי שכונת בית הקברות היה:
שרגלים לדבר. כלומר דבר ברור וידוע הוא שאלמלא שהוא שכונת קברות מי שהיה מוצא המת יחידי תחלה היה נוטלו ואת תפוסתו ולא היה בודק יותר אלא כיון שלא נטלוהו להכי הניחוהו שידוע ששם שכונת קברות ולהכי צריך לבדוק הימנו ולהלן כ' אמה עוד דחיישינן לשכונת קברות אחריתי:
ד' אמות על ח' דהא מתני' דנזירות מאן קתני לה. אי רבנן דמתני' ד' על ו' קאמרי דהיינו דין דמערה:
לעולם ר' שמעון היא. דהכי נמי קאמר ר' שמעון דדין ארכה של מערה ח' אמות והאי דקא מפחית ב' אמות מן רוחב ור' שמעון קאמר ששׁ רוחב הא לא קשיא האי תנא סבר לה דר"ש קאמר נמי ד' על ח'. דתניא מצאן רצופין טפי מג' ואין ביניהם שיעור מד' אמות רוחב ועד ח' אמות באורך יש להם תפיסה כו'. ור"ש בן יהודה אומר משום ר"ש כו' ומתני' היינו אליבא דהאי תנא דר"ש בן יהודה: רואין את המתים אמצעים כאילו אינן והשאר ג' מתים מצטרפין מד' ועד ח':
במאי אוקימתה. להא מתני' דנזירות:
כר' שמעון. ואי ר"ש אמאי קתני בודק ממנו ולהלן כ' אמה ותו לא והא כ"ב הויין ח' ממערה זו ששׁ מן החצר שלפני המערה וח' ממערה אחרת שמצד השני מן החצר הרי כ"ב. ואי מוקמת לה סיפא כרבנן א"כ היכי תניא בודק ממנו ולהלן כ' אמה והא לרבנן לא הוי אלא תמני סרי ותו לא משום דקסברי רבנן מערה ששׁ באורך והחצר ו' באורך והמערה שמצד השני של החצר נמי ו' באורך היינו י"ח אמה ואנן בעינן כ' אמה:
לעולם מתוקמא מתני' דנזירות דקתני בודק כ' אמה כרבנן. והאי דקשיא לך לרבנן תמניסרי הויין הא לא קשיא כדאמר רב הונא בריה דרב יהושע לעיל באלכסונא דמוקי להו לכוכין כי חרותא באלכסונא הכי נמי בודק המערה גופה באלכסונא וכי האי גוונא דבודק באלכסונא שהמערה הויא ד' על ו' והנחו ו' אמות מייתרות באלכסונא י"ב חומשין דכל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא והנהו י"ב חומשין העודפין הויין ב' אמות ותרי חומשי משתכח דהא מערה באלכסונא ח' אמות ותרי חומשי וחצר ו' אמות ואידך מערה ו' אמות הרי כאן כ' אמה וכמשנה דנזירות הוא דקתני בודק הימנו ולהלן כ' אמות ואם נפשך לומר הא אכתי פשו להו ב' חומשין על כ' ואכתי לא כ' היא הא לא

קשיא משום דההיא מערה לאו מרובעת היא דלא הויא ו' על ו' כי אם ד' על ו' ובההוא קצרות של מערה מחסרינן הני ב' חומשין דנכנסין להתם ומשום הכי לא מדקדק להו בחשבון: ומקשינן מדהא מערה מדד לה כאלכסונא אידך מערה נמי של אידך צד של חצר מודד לה נמי באלכסונא אי הכי דתרוייהו מודד להו באלכסונא טפי להו יותר מכ' דכ"ב הויא דאידך מערה מייתרא נמי באלכסונא י"ב חומשין ואכתי מתני' מני:
ומשני חדא מערה באלכסונא אמרינן דבודק. תרי מערות באלכסונא לא אמרינן ולעולם כרבנן מתוקמא דקתני בודק ממנו ולהלן כ' אמה. והא דקמקשינן הכי לר' שמעון לא מקשי' אלא מסיפא דהא מתני' דרישא ודאי לא מיתוקמא כרבנן משום דאכתי איכא למיפרך דאי רבנן הא אמרי ד' אמות על ו'. אבל כר' שמעון מתוקמא משום דתרי תנאי אליבא דר' שמעון ולא דייק הכא אלא מסיפא:

דף קב:

ורב שישא בריה דרב אידי אמר לעולם מתני' דנזירות דקתני בודק ממנו ולהלן כ' אמה ר' שמעון היא. ודקשיא לך אי ר"ש כ"ב הויין:
הכא במאי עסקינן. דבחדא מן המערות איכא כוכין דניפלי ולא צריך כולי האי דהם מושכבין בשש אמות ולא צריך ח' לבדוק במערה ולכ' אמה סליק חשבון משלם ו' אמות מן המערה שביק בניפלי ו' מן החצר וח' אמות מאידך מערה של אידך צד מן החצר הרי כ' אמה: ומקשינן מדהך מערה בניפלי מוקמת לה אידך מערה נמי בניפלי מוקמת לה אכתי בצר להו מכ' אמות ותמניסרי הויין ואכתי מתני' לא ר"ש היא: ומשני חדא בניפלי אמרינן וכו':
למימרא דר"ש אית ליה רואין דהכי קתני ברייתא דלעיל ורבנן לית להו רואין והא אפכא שמעי' להו. דתנן כרם הנטוע על פחות מד' אמות בין שורה לשורה ר' שמעון אומר אינו כרם. ומותר להביא זרע אחר לשם וחכ"א כו'. קשיא וכו'. דר"ש אדר"ש לא קשיא התם משום הכי לית ליה רואין גבי כרם משום דלא נטעי אינשי כרם אדעתא למיעקר. וכיון דנטועה היא בפחות מד' אינו חשיב כרם ומותר להביא זרע לשם דלא נטעי לה כלל למיעקר אבל גבי ברייי' דכוכין להיכא דמצאן רצופין ודאי לאו דעתייהו דאינשי לשבוקינהו הכי. דזמנין דמתרמי ליה בין השמשות של ערב שבת ומקרי וקברי ולאו אדעתייהו למשבקינהו הכי ומשכונת קברות הוא ושוב אירע טרדא ולא פינו ומשום הכי רואין כאילו אינן ובודק וכי תימא ה"נ איכא למימר גבי כרם דזימנין דנטע להו אהדדי ולאו אדעתיה דנוטע למישבקינהו הכי:

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא. לגבי ברייתא היכא דמצאן רצופין משום הכי לית להו רואין דכיון דמינוול המת לא מיקרי קבר לדעת רבנן דמי חפר ליה והיכי מתרמי התם קברו להו ולית להו שכונת קברות ולא צריך למיבדק דהואיל דרצופין היכי מיתרמי דמיקברי כי האי גוונא. אבל כרם איכא למימר דרואין את האמצעיים כאילו אינן משום דדרכייהו דאינשי לנטוע כרם רצופין. דמימר אמר. דמימר אמר. הנוטע הי מינייהו דשפיר. כלומר איזה מהן שיהיה טוב לצורך גפן אשבקהו: ודלא שפיר אשקליה לציבי בעלמא ומשום הכי אסור להביא זרע לשם דככרם דמי:

הדרן עלך המוכר פירות

האומר לחבירו. סתם:

בית כור עפר אני מוכר לך. מקום שיכול אדם לזרוע בו כור תבואה. להכי נקט עפר דבר הראוי לזרוע:

לא נמדדים עמה. משום דדבר חשוב בפני עצמו הוי ולא כגופה של קרקע דמי:

אי אמר ליה כבית כור עפר אני מוכר לך. משמע כעין שהוא ואפי' היו שם נקעים וכו':

תנן התם. במסכת ערכין: המקדיש את שדהו בשעה שהיה היובל נוהג ורצה לפדות פודה בית כור היינו חומר [שעורים] בחמשים שקל כסף כדכתיב אם משנת היובל יקדיש שדהו והיה ערכך לפי זרעו וגו' דהיינו לכל שנה של יובל סלע ופונדיון משום דמ"ט שנה הוי יובל ושנת חמשים הוא יובל מ"ט שקלים למ"ט שנים ושקל ג' מחלקו לפונדיון שקל דהיינו סלע דהוי ד' דינר וכל דינר ו' מעות הרי כ"ד מעות בסלע וכל מעה ב' פונדיון הרי מ"ח פונדיון בסלע ושנת מ"ט אין לה פונדיון והואיל ולא הוי דבר חשוב לא קפיד עליה כדאמר התם פונדיון זה מה טיבו וזה שפודה הכור בג' שקלים היינו אם פודה בשנה ראשונה של יובל אבל אם פודה לסוף חמש או י' פוחת לו הגזבר מן הפדיון סלע ופונדיון לפי השנים שהיו בידו שנאמר ונגרע מערכך ומשום הכי אתא לאשמועינן דאי שויא אותה שדה טפי או גריעא טפי אינה נחשבת לעולם אלא חומר בג' שקל כסף:

דף קג.

אינם נמדדים עמה. ומשמע דאינם מקודשים ואמאי לא הוין מקודשין. ליקדשו הני נקעים והני סלעים באנפי נפשייהו בלא מדידה. וכי תימא כיון דלא הויין הנהו נקעים וסלעים בית כור ומשום הכי לא יקדישו והא תניא הא דכתיב ואם את שדה מקנתו וגו' ומה ת"ל [208]שדה הא כבר אמר ואם את שדה מקנתו לפי שנאמר זרע חומר שעורים

[208]נראה דצ"ל ומה ת"ל אשר לא משדה אחוזתו הא כבר אמר וכו' כצ"ל ומיהו בת"כ מפיק לה מקרא דואם גאול יגאל וגו' וכמ"ש הרשב"ם.

דהיינו כור אין לי דמצי למיפרקיה אלא שהקדיש בענין הזה זרע חומר. מנין לרבות לתך חצי כור חצי תרקב קב וחצי ואפי' רובע הקב ת"ל שדה מכל מקום והני סלעים והני נקעים ליקדשו באנפי נפשייהו. ואמר רב עוקבא בר חמא משום הכי אין מקודשין ואפי' באנפי נפשייהו דבנקעים מלאים מים עסקינן דלאו בני זריעה נינהו. וגבי הקדש בעינן ראוי לזריעה דכתיב זרע חומר:

דיקא נמי. דמלאין מים מדקא מדמי לסלעים דלאו בני זריעה משום הכי לא מקדשי אפי' באפי נפשייהו ש"מ:

אי הכי. דלאו בני זריעה אפי' פחות מיכן עמוק י' וגובה י' נמי לא ליקדשו הואיל ולא חזיין לזריעה ואמאי נמדדין עמה. ותרץ הכי פחות מיכן ודאי נמדדין דהנהו נקעים דאינן עמוקין י' אפי' מלאין מים כאגני דארעא מיקרו. כלום' ספלים של קרקע וכגופה של קרקע דמו. וסלעים נמוכין מי' שידרי דארעא מיקרו. כלומר כמו שידרא שבקרקע משום הכי נמדדין אע"ג דלא חזו לזריעה. גבי הקדש אמרינן כהאי גוונא. הכא גבי מקח וממכר דמתני' מאי. מי אמרינן הני נקעים דעמוקין י' משום הכי אין נמדדין דמלאין מים הן אבל לאו הכי נמדדין:

אמר רב פפא אע"פ שאין מלאין מים. הואיל דעמוקין י' אין נמדדין משום דאין אדם רוצה שיתן מעותיו בשביל שדה אחת ויראו לו ב' וג' מקומות אבל פחות מי' נמדדין משום דהנהו שדרי ואגני מיקרו דאפי' מלאין מים נמדדין:

מתקיף לה רבינא. והיכי מצית למימר דהכא במתני' במאי עסקינן דאע"ג דאין מלאין מים אין נמדדין. והא דומיא דסלעים קתני מה סלעים דלאו בני זריעה נינהו. אבל אי לאו מלאין מים לעולם נמדדין הואיל דחזיין לזריעה כי היכי דגבי הקדש. ומהדר ליה לעולם אע"פ שאין מלאין מים אין נמדדין משום שאין אדם רוצה שיתן מעותיו כו' ויראו לו ב' וג' מקומות ודקא קשיא לך הא דומיא דסלעים קתני וכו'. כי קתני דומיא דסלעים אפחות מיכן קתני דקתני מתני' פחות מיכן נמדדין עמה אע"ג דמלאין מים הן ולאו בני זריעה נינהו משום דאגני דארעא מיקרו. אבל גבי רישא אע"פ שאין מלאין מים אין נמדדין וכדפרשי':

קתני מתני' פחות מיכן נמדדין עמה אמר ר' יצחק סלעים וטרשים שאמרו. דפחות מיכן דנמדדין כשהן בת ד' קבים שהן גופן הסלעים אם יהי' מקובצין ביחד לא יהו יותר מבית זרע ד' קבים מחזיקים בשדה לא הוי דבר חשוב באנפי נפשייהו וכגופה של קרקע דמיא אבל מחזיקין בשדה יותר מד' קבין הוי דבר חשוב אע"ג דנמוכין טפי אין נמדדין:

אמר רב עוקבא. אימתי קתני ר' יצחק ד' קבין דנמדדין והוא שמובלעין הנהו טרשין בבית זרע ה' קבין הואיל דהנך טרשים דד' קבין מפוזרין בה' קבין לא הוי חשיבי בפני עצמן ונמדדין עם השדה וכל שכן אם מובלעין בתוך ו' קבין או ז' או ח' אבל אי מובלעין בבציר מה' קבין לא הוי מפוזרין כל כך והוי חשיבי בפני עצמן ואין נמדדין. ור' חייא מחמיר טפי מרב עוקבא דר' חייא בעי דליהוו טרשין דד' קבין מובלעין מפוזרין ברובה של שדה ואמטול הכי נמדדין עמה אבל אי מובלעין במיעוטה של שדה אע"ג דמפוזרין בה' קבין או בו' אין נמדדין עמה דדבר חשוב בפני עצמו הוא:

בעי ר' חייא. להיכא דמובלעין הן כולן טרשין ברובה של שדה פשיטא לי דר' יוחנן דאמר דודאי נמדדין דלא חשיבי בפני עצמן. אלא הא מבעיא לי אי רובן של הנהו טרשין הללו במיעוטה של שדה מהן מי אמרינן הואיל דרובן של טרשין במיעוטה של שדה כמאן דאיתנייהו כולן דמי ואין נמדדין דדבר חשוב בפני עצמו או דלמא הואיל דליתנייהו כולן הנהו טרשין במיעוטה של שדה לא הוי דבר חשוב ונמדדין דכמפוזרין דמי. והיכא דרובן דסלעין במיעוטן של שדה מיעוטן דסלעין ברובה של שדה וחדא מילתא היא:

בעי ר' ירמיה. בין אליבא דרב עוקבא דאמר שמובלעין בה' קבין משום הכי נמדדין עמה וכל שכן אי מובלעין בטפי מהאי שיעורא דנמדדין ובין אליבא דר' חייא דאמר שמובלעין ברובה של שדה נמדדין אליבא דכולהו קא בעי ר' ירמיה אם עשויין הנהו סלעים כשיר. אע"ג דמובלעין הן בה' קבין אין נמדדין או דלמא הואיל דמובלע בגוף ה' קבין אע"ג דלא מצי למיזרע בינתייהו נמדדין והם הכי נמי אליבא דר' חייא מי אמרינן להיכא דעשוין כשיר ומובלעין ברובה של שדה הואיל דלא מצי למיזרע בינתיים אע"ג דמובלעין ברובה אין נמדדין או דלמא הואיל דמובלעין נינהו ברובה של שדה אע"ג דלא מצי למיזרע נמדדין והם הכי נמי קא מיבעיא ליה אליבא דכולהו אי עבדא כשורה או כאיצטדינין או דרך עקלתון מהו. מי אמרינן הואיל דלא מצי למזרע בינתייהו אין נמדדין או דלמא הואיל דלא הוי אלא למר כדאית ליה ולמר כדאית לי' ולית בהו אלא כשיעורייהו נמדדין אע"ג דלא מצי למיזרע בינתייהו תיקו:

דף קג:

תנא אם היה סלע יחידי אפי' כל שהוא אין נמדד עמה. הכי פירושא דמתנית' פחות מיכן נמדדין שאם לא היו גבוהין אלא ט' טפחים או ח' או ז' או ו' או ה' או ד' או ג' נמדדין ולדברי הכל פחות מג' כלבוד דמי ואתא ר' יצחק לפרש מתני' שאם היו בית ד' קבין נמדדין הואיל דמפוזרין נינהו והם הכי נמי כר' עוקבא ור' חייא למר כדאית ליה ולמר

כדאית ליה הואיל דבשדה מפוזרין נינהו אבל אם היה סלע יחידי אבן אחת מרוחבת בשדה לא בעי' לכל השיעורין דודאי אין נמדדין עמה ואפי' אינה גבוהה מן הקרקע אלא כאצבע אין נמדד עמה דמתני' דקתני פחות מיכן נמדדין היינו להיכא דמפוזרין נינהו אבל אם הוא סלע יחידי לא אמרינן דפחות מג' כלבוד דמי וכגופה של קרקע דמי אלא הואיל דבצד אחד הוא ביחד מקום חשוב הוא בפני עצמו ואין נמדד ואליבא דכולהו אמוראי דלעיל קתני לה:

ואם היה סמוך למיצר. לדרך שבין השדות אותם סלעים אע"פ שאין גבוהין אין נמדדין עם אותה קרקע דהואיל דסמוך למיצר הן כשם ששייר המיצר ולא מכר כך שייר הסלעים ומודד לו מן הסלע ואילך:

בעי רב פפא אם עפר. קרקע מפסיק בינתים בין הסלע למצר מהו מי אמרינן הואיל דסמוך למיצר הוו הנהו סלעים אותה הפסקת קרקע לא הויא הפסקה ושדינן להו בתר מצר ואין נמדדין או דלמא כיון דעפר מפסיק בינתיים לא חשיבא ליה כמאן דסמיך למצר ממש הוא ונמדד עמה דלא שיירן עם המצר:

בעי ר' אשי. אם תמצא לומר להיכא דמפסיק עפר בינתים הוי הפסקה ונמדד עמה הא קא מיבעיא לי אם עפר מפסיק למעלה בין הסלע למיצר וצונמא מלמטה ותחת העפר מקרב הסלע למיצר מהו מי אזלינן בתר העפר הנראה שמפסיק והויא הפסקה ונמדד עמה או דלמא כיון דמתחת העפר מגיע צונמא הסלע למיצר לא חשוב הפסקת עפר ואמרינן דשיירה עם המיצר ואינו נמדד. וכן נמי עפר מלמטה תחת הצונמא ומגיע עד המיצר וצונמא מלמעלה אזלינן בתר עפר והוי הפסק ונמדד הסלע עם השדה או דלמא כיון דלא מיתחזי עפר דמפסיק וצונמא סמוך למיצר. לא הוי הפסק וחשיב בהדי מיצר ואין נמדד:

פיסקא האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל. כלומר כמו שמודדים בחבל שאינו לא יותר לא חסר: פיחת הימנו כל שהוא ינכה לו הלוקח למוכר מן הדמים כנגדן: הותיר לו כל שהוא יחזיר לו הלוקח למוכר מה שהותיר לו:

ואם אמר לו המוכר בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר. כלומר או במעט חסר או במעט יותר אפילו פיחת רובע הקב בקרקע לכל סאה של כור או הותיר רובע לסאה הגיעו ואינו חוזר הלוקח דהיינו לכור בית זרע ז' קבין ומחצה דל' סאין יש בכור ל' רביעיות של קב היינו ז' קבין ומחצה וכיון דלא הוי בית זרע בז' קבין ומחצה [209]וכיון דלא הויא היא פחות הדבר חשוב הגיעו אבל יותר מיכן שפיחת יותר מרובע לסאה או

[209] אולי צ"ל וכן בפיחת רובע לסאה כיון דלא הוי הפחת דבר חשוב וכו'.

הותיר לו המוכר ח' קבין שלמין או יותר יעשה המוכר חשבון לגבי לוקח ויחזור לו כל העודף על הכור הואיל וטעה יותר מז' קבין וחצי:
מה הוא מחזיר לו. הלוקח למוכר מעות:
ואם רצה. המוכר:
מחזיר לו. הלוקח מה שהותיר לו מן הקרקע:
ומפני מה אמרו מחזיר לו מעות כדי ליפות כחו של מוכר. שאם רצה הלוקח להחזיר לו קרקע ולא מעות יכול המוכר לטעון ולומר הואיל שאין בו באותו ייתור שיעור שדה מה אעשה ממנו אין ראוי לכלום דעד ט' קבין חשוב שדה פחות מיכן לא משום הכי מחזיר לו מעות אם ירצה המוכר דברשותיה תליא מלתא ואם פיחת המוכר ללוקח יותר מרובע לסאה ברשותיה דמוכר הוא אם רצונו להחזיר לו קרקע להשלים כל הכור יעשה דלא מצי למיטען לוקח מה אעשה מההוא קרקע הואיל דלית ביה שיעור דאיהו מצי למיערב בהדי קרקע דקנה הוא ואם רצונו דמוכר יחזור ללוקח מעו' אבל אם שייר בשדה בית ט' קבין הואיל דאית בזה שיעור שדה יחזיר לו הלוקח השדה ממש אותו בית ט' קבין הואיל דאית ביה שיעור יחזיר לו הלוקח ולא מצי מוכר למיטען למאי חזיא לי דודאי חזיא דשדה היא. ואם שייר בגינה נמי שהותיר לו המוכר בית חצי קב אם רוצה הלוקח מחזיר לו למוכר אותו בית חצי קב בעל כרחו ולא מעות דחצי קב חשיב גינה כדאמר בפ"ק אין חולקין כו' ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה וכדברי ר' עקיבא עד שיהא בה בית רובע קב לזה ובית רובע קב לזה דבהכי חשוב גינה אליבא דר' עקיבא משום דת"ק סבר סאתים כחצר המשכן היינו דין גינה ומש"ה אמר חצי קב דהיינו רובע לכל סאה כדאמרן לעיל ור"ע חשיב דין גינה סאה הלכך [יחזיר לו] רובע ולא את הרובע בלבד הוא מחזיר אם הותיר לו על ז' קבין ומחצה רובע אלא כשהוא בא להחזיר מחזיר לו כל המותר שהותיר יותר על הכור:
איבעיא להו. מתני' קתני להיכא דאמר ליה מדה בחבל אני מוכר לך פיחת כל שהוא ינכה הותיר כל שהוא יחזיר ואם אמר לו הן חסר והן יתר כו' והא קמיבעיא להו היכא דאמר ליה בית כור סתמא אני מוכר לך ולא הזכיר לא מדה בחבל ולא הן יתר הן חסר מאי. מי אמרינן כמדה בחבל דמי או כהן חסר הן יתר דמי[210] שאם פיחת רובע לסאה אית ליה כי האי דינא ותפשוט לך מהא:
אימא סיפא וכו' והא סתמא כמדה בחבל דמי. ולא הגיעו:

[210] נראה דחסר כאן וצ"ל ת"ש בית כור עפר וכו' פיחת כ"ש ינכה וכו' הא סתמא כהן חסר או יתר דמי שאם פיחת וכו'.

דף קד.

ת"ש בית כור עפר אני מוכר לך וכו'. דהיינו סתמא אמר ליה. כבית כור עפר אני מוכר לך או הן חסר (או) הן יתר אני מוכר לך אפי' וכו'. ומדקתני להו אהדדי ש"מ דסתמא כהן חסר הן יתר דמי ותפשוט לך מהא:

מהא לא תפשוט דהתם פרושי קא מפרש אי זהו בית כור. שאם אמר לו בית כור אני מוכר לך שהוא כבית כור. כלומר דודאי להיכא דאמר ליה כבית כור עפר אני מוכר לך היינו משמע הן חסר הן יתר דהיינו כבית כור עפר ולא בית כור ממש דאפי' פיחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו ודינייהו שוו אהדרי ואפי' היו שם נקעים או סלעים יתר מעשר נמדדין עמה ולפרושי אתא וליכא למשמע מהכא אם אמר ליה סתמא:

מתקיף לה רב אשי אם כן הוא. דלפרושי אתא הא דקתני ברייתא תרי זימני אני מוכר לך למה לי ליתני בית כור עפר כבית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר ודאי [אי] תני הכי משמע כדקאמרת דלפרושי אתי אלא לאו ש"מ הואיל דקתני אכל חד אני מוכר לך סתמא נמי כהן חסר הן יתר דמי דאפי' פיחת רובע לסאה או הותיר הגיעו:

פיס' מהו וכו' ליפות כחו של לוקח לא אמרינן והא תניא פיחת ז' קבין ומחצה לכור. המוכר ללוקח או הותיר לו ז' קבין ומחצה הגיעו:

יותר מיכן. כגון ח' קבין ומחצה אם פיחת לו המוכר ללוקח יותר מז' קבין ומחצה ואינו רוצה להשלים לו והלוקח רוצה להשלים לו כופין המוכר למכור ולהשלים לכור שלם והיינו ייפוי כח ללוקח. ואם הותיר לו המוכר יותר מז' קבין ומחצה והלוקח אינו רוצה לקנות ליתן דמים כופין אותו ללוקח דמצי למימר ליה המוכר הואיל דלית ביה שיעור שדה איני רוצה ליקחנו ויהיב ליה דמי אלמא דכי היכי דאמרי' ליפות כחו של מוכר אמרינן [211] היכא דהותיר לו דמקבל כל מאי דבעי או קרקע או מעות וליפות כחו של לוקח לא אמרינן והכא טעמא מאי כופין את המוכר למכור דמשמע דהיינו ייפוי כח דלוקח כגון דהוה יקירא ארעא כשמכרה לו ופיחת לו יותר מז' קבין וזל השתא ואמרינן ליה הרשות בידך ליתן לו או מעות או קרקע אלא אי ארעא יהבת ליה להשלים הכור הב ליה כזולא דהשתא או תשלם לו מעות כדי שלא יפסיד הלוקח:

והתניא כשהוא נותן לו. המוכר ללוקח:

נותן לו כשער שלקח ממנו. ביוקר אע"פ שמפסיד הלוקח דהשתא בשעת פרעון הוזלה: מאי הא ברייתא דקתני נותן לו כשער שלקח ממנו דהוה זולא כשמכרה והשתא יקרא ונותן לו כשעת הזול בשעה שקנאה לוקח ולא מפסיד לוקח אבל בשעה שהותיר לו

[211] נראה דצ"ל ה"נ אמרינן ליפות כחו של לוקח: התם כגון וכו'. כלומר דהיכא דהותיר לו וכו'

המוכר על ז' קבין ומחצה ידו על העליונה לקבל מן הלוקח איזה שירצה או קרקע או מעות:
ואם שייר בשדה. היינו שהותיר אצל הלוקח בית ט' קבין חשוב שדה בפני עצמו ומחזיר:
אמר רב הונא ט' קבין שאמרו אפי' בבקעה גדולה. שאם מכר לו י' כורין בבקעה גדולה אחת או י"ב ובין כולן הותיר לו ט' קבין מחזיר לו דחשוב שדה בפני עצמו הוא ולא אמרינן הואיל דליכא לכל כור וכור ט' קבין להחזיר לו אינו מחזיר:
ורב נחמן אמר נותן ז' קבין ומחצה לכל כור וכור. דהיינו לכל סאה וסאה רובע הקב כדתני מתני':

דף קד:

ואי איכא (יתירא למילתא) [מלתא יתירא]. דאיכא לכור אחד ט' קבין יותר מכולה שאר כורין מהדר ליה כוליה מה שהותיר ליה על כל הכורין אפי' ז' קבין ומחצה דהבא לנפות מנפה את כולה ורב נחמן אתי להקל טפי מרב הונא גבי לוקח דרב הונא אמר ט' קבין אפי' בבקעה גדולה מצטרפין ומחזיר לו ולא אמרו דנותן לכל כור וכור ז' קבין ומחצה כדקתני מתני' ורב נחמן אמר דנותן ז' קבין ומחצה לכל כור וכור ולא מחזיר לו וכדקתני מתני' פיחת רובע לסאה או הותיר רובע לסאה הגיעו:
מאי לאו דזבין ליה כוריים ואם שייר בשדה ט' קבין לא אמרינן דיהיב ז' קבין ומחצה לכל כור וכור. אלמא מחזיר לו אותן ט' קבין וכדרב הונא וקשיא לרב נחמן: ומשני ליה לא דזבן ליה כור ולההוא כור הויא יתר ז' קבין ומחצה כדאמר רב נחמן:
ובגנה. דין גנה סאתים ואם הותיר בגנה בית חצי קב מחזיר לו. מאי לאו דזבין ליה ד' סאין ובד' סאין הותיר לו חצי קב אלמא לא אמרי' דיהב לכל כור וכור ז' קבין ומחצה וקשי' לרב נחמן:
לא דזבין סאתים. כדין גנה דהיינו אי איכא יתירא למילתא דט' קבין מהדר ליה:
בית סאה הוי דין גנה לר' עקיבא ובית רובע גנה מאי לאו דזבין ליה סאתים טפי מגנה אליבא דר' עקיבא ואפי' הכי לא אמרינן דיהיב לכל סאה וסאה בית רובע. לא דזבין ליה סאה:
בעי רב אשי. להיכא דשייר בשדה ט' קבין פשיטא לן דמחזיר כדקתני מתני' אבל הא מיבעיא לי להיכא דהותיר שדה מעיקרא ונעשית גנה כשמכרה לו מהו. מי אמרינן דאזלינן בתר מעיקרא ואם שייר בית ט' קבין מחזיר לו ולהיכא דהותיר ז' קבין ומחצה או פחות הגיעו או דלמא בתר השתא אזלינן ואם הותיר ז' קבין ומחצה מחזיר לו דאיכא

טפי מחצי קב כדין גנה והם הכי נמי להיכא דהוה גנה מעיקרא והשתא נעשית שדה מהו מי אזלינן בתר מעיקרא להיכא דהותיר חצי קב מחזיר לו או דלמא בתר השתא אזלינן דהוה ליה שדה (ולא) הגיעו תיקו: תנא אם היה אותו שדה שמכר סמוך לשדהו והותיר לו אפי' כל שהוא מחזיר לו קרקע שהותיר ולא הגיעו משום דחזיא ליה דסמוך לשדהו הוא אבל אם פיחת לו כרצונו דמוכר הוא כדאמרי' לעיל לייפות כחו של מוכר אמרי':
בעי רב אשי להיכא דסמיך לשדהו ממש אפי' כל שהוא מחזיר לו קרקע בור מפסיק בינתים מהו. שתפסיק והגיעו והכי נמי אמת המים ורשות הרבים וריכבא דדיקלי שורה של דקלים מהו שתפסיק. מי אמרי' דהוה הפסקה ולא הגיעו או לא:
כלפי לייא. כלפי מה אתה אומר כן איפוך מסתברא דהכי איבעי ליה למיתנא כשהותיר יותר מן השיעור שמנו חכמים לא המותר בלבד הוא מחזיר לו הלוקח אלא כל הרבעים כולם שהן יותר על כור הוא מחזיר לו דהבא לנפות מנפה את כולן. תני רבין במתני' כדאפרש' ולא את המותר בלבד כו':
פיסקא ואם אמר לו כלשון הזה מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר בבת אחת אי אמר ליה הכי ביטל הן חסר הן יתר את מדה בחבל ואזלי' בתר לשון אחרון. ואם פיחת רובע לסאה או הותיר רובע הגיעו. וכן אם אמר לו הן חסר הן יתר מדה בחבל אני מוכר לך ביטל מדה בחבל הן חסר הן יתר דאזלי' בתר מדה בחבל דלשון אחרון הוא מדה בחבל כדברי בן ננס דס"ל דאזלינן בתר לשון אחרון:

דף קה.

אמר ר' אבא בר ממל חלוקין עליו חביריו על בן ננס. דלא אזלינן בתר לשון אחרון: בשנים עשר עשר זהובים לשנה והזכיר גם מדינר זהב היינו זהוב לחדש שכך מגיע:
יחלוקו את חדש העיבור. דיתן לו חצי זהוב וחצי מפסיד המשכיר דאם איתא דלא הוו חלוקין עליו חביריו כולו זהוב של חדש העיבור למשכיר הוה ליה למימר דהיינו תפוש לשון אחרון אלא ש"מ דחלוקין עליו חביריו דלא אזלינן בתר לשון אחרון ומאי קאתא לאשמועינן ר' אבא. ומשני טובא אתא לאשמועינן דאי מהתם ליכא למיפשט מינה דלא אזלינן בתר לשון אחרון דהוה אמינא התם הוא בדין דיחלוקו דהיכא דאמר משכיר לשוכר מעיקרא בי"ב זהובים לשנה והדר אמר מדינר זהב לחודש מיהדר קא הדר ביה ממילתא קמייתא משום הכי אמר לסוף מדינר זהב לחודש דלא מחיל ליה את חודש העיבור ובדין הוא דכוליה [212] יהיב ליה את דינר ואיכא למימר נמי דפרושי קא מפרש

[212] צ"ל ובדין הוא דכוליה דינר יהיב ליה.

ליה והכי קאמר י"ב זהובים לשנה דהיינו לכל חודש וחודש דינר ובדין הוא דלית ליה ליה למשכיר כלום מאותו דינר הואיל דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי הוה ליה ממון המוטל בספק וכל ממון המוטל בספק חולקין ומשום הכי הכא חולקין את חודש העיבור ולא מצינן למיפשט מהכא דסבירא להו לרבנן דלא אזלי' בתר לשון אחרון אבל הכא במתני' להיכא דאמר ליה מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר דודאי הדר ביה מהא דאמר ליה מדה בחבל ואזיל בתר הן חסר הן יתר אימא לא דלא הוו חלוקין עליו חביריו על בן ננס אלא אזלי' בתר לשון אחרון דלא גמר ומקני ליה מאי דקאמר ליה מעיקרא קמ"ל ר' אבא דאפי' הכי חלוקין עליו חביריו ולא אזלינן בתר לשון אחרון:

אחר פחות שבלשונות. אחר לשון שהוא קצר בין דאמר ליה מדה בחבל הן חסר הן יתר ובין דאמר ליה הן חסר הן יתר מדה בחבל לא ביטל האי מקמי האי ואזלינן בתר מדה בחבל דהיינו פחות שבלשונות דלשון קצר הוא:

מדקאמר שמואל זו דברי בן ננס מכלל דלא סבירא לבן ננס. והא רב ושמואל דאמרי תרויהו וכו' יכול לחזור בו אפי' בסאה האחרונה בין לוקח בין מוכר. משום דכל הכור מלא התנה לו ואכתי אינו מלא הלכך כל זמן שאינו מלא יכול לחזור בו: כור בל' סלע סאה בסלע דהיינו לשון אחרון דקאמר סאה בסלע ראשון ראשון סאה סאה שמדד קנה אלמא דאזלינן בתר לשון אחרון אליבא דשמואל וקשיא דשמואל אדשמואל: אלא זו דברי בן ננס וסבירא ליה כבן ננס דאזלינן בתר לשון אחרון:

והאמר שמואל. משום הכי יחלוקו את חדש העיבור בבא המשכיר לתבוע שכירות באמצע חדש העיבור ונותן לו מחצי חודש הבא: אבל בבא המשכיר לתבוע בתחלת החדש כולו יהיב למשכיר משום דהאי דתפיש תפיש ואם איתא דסבירא לשמואל דאזלינן בתר לשון אחרון אפי' בא המשכיר בסוף החדש כולו למשכיר מיבעי ליה דהא קאמר מדינר זהב לחדש דהיינו לשון אחרון וקשיא דשמואל אדשמואל:

דף קה:

אלא לעולם זו ולא סבירא ליה. דאזלינן בתר לשון אחרון וגבי משכיר מרחץ לחבירו בי"ב זהובין לשנה מדינר זהב לחודש טעמא מאי אמר שמואל בא בתחלת החדש כולו למשכיר משום דהמשכיר תפיס דאכתי לא עמד באותו המרחץ השוכר אותו חדש העיבור והכי נמי להיכא דבא בסוף החודש כולו לשוכר דהא תפיש השוכר שכבר עמד בו החדש כולו ולהכי בבא באמצע החודש דתפיש האי כי האי יחלוקו והכי נמי להיכא דאמר ליה כור בל' סאה בסלע אני מוכר לך משום הכי ראשון קנה דהא תפיש כל סאה

וסאה ולא משום הכי דאזלינן בתר לשון אחרון אבל גבי רישא יכול לחזור בו דהא לא תפש כל הכור משלם ואיהו אתני ליה למזבן כל הכור כשהוא שלם ולא לחצאין:
אמר רב הונא אמרי בי רב. משמע דרב להיכא דאמר ליה שכיב מרע בעל פה או בשטר הבו לפלוני אי סתרא מאה מעי אזלינן בתר לשון אחרון ויהבי ליה מאה מעי. אמר הבו ליה מאה מעי איסתרא יהבו ליה [213]בסלע איסתרא:
והא אמרה רב זימנא חדא. דאזלינן בתר לשון אחרון דאמר אי הואי התם היכא דשכר מרחץ לחבירו בי"ב זהובין לשנה מדינר זהב לחודש יהיבנא ליה דינר זהב כוליה למשכיר אפי' בא המשכיר בסוף החדש שמשום דאזלינן בתר לשון אחרון: ודאי התם לענין מרחץ פשיטא ליה דכוליה למשכיר דאזיל בתר לשון אחרון אבל הכא באמרי בי רב מהו דתימא סד"א האי דקא יהבי ליה מאה מעי לאו משום דאזלינן בתר לשון אחרון אלא פירושי קמפרש כלומר כי האי איסתרא קאמינא דיהבי לי' דליהוי שוה מאה מעי להכי קאמר מאה מעי קמ"ל דלהכי הדר אמר מאה מעי איסתרא דאזלינן בתר לשון אחרון:

דף קו.

פיס' בסימניו ובמצריו. של שדה הראה לו המוכר ללוקח דאמר ליה בית כור עפר בסימניו ובמצריו אני מוכר לך הואיל דהראה לו סימניו ומצריו גמר וקנה אפי' פחות שתות כל השדה הגיעו. משום דסימניו ומצריו קא מקני ליה כעין שהוא ועד שתות פחת ינכה לו מן הדמים. כלומר אם פיחת לו יותר משתות כגון שליש או רביע או חומש עד שתות מן השדה ינכה לו מן הדמים כנגד הפחת:
רב הונא ורב חסדא פליגי [214]אדמי' דקתני עד שתות ינכה רב הונא אמ' שתות כפחות משתות. דכי היכי דפחות משתות כגון שמינית שביעית הגיעו הכי נמי פיחת שתות עצמו הגיעו דלא ינכה לו דהכי קאמר מתני' פיחת שתו' הגיעו אבל אי פיחת שליש או רובע או חומש או עד שתות מן השדה ינכה אבל שתות דמועט הוא הגיעו משום דעד שתות ינכה ולא השתות בכלל (דעד השתות אמרי' ולא עד בכלל). ורב יהודה אמר שתות עצמה כיותר משתות דמי. דכי היכי דיותר משתות ינכה דאי פיחת לו שלישית ורביעית וחמישית דינכה לו ה"נ שתות עצמה ינכה לו דהכי קתני מתני' פחות משתות כגון שביעית או שמינית הגיעו:

[213]צ"ל יהבו ליה סלע דהיינו איסתרא
[214]נראה דצ"ל פליגי בפירושא דקתני עד שתות.

עד שתות ושתות בכלל. הרי הוא כפחות חומש או רובע וינכה:
מיתיבי פיחת שתות או הותיר שתות. להיכא דמכר לו קרקע:
הרי הוא כשום הדיינין. דאי שיימו דיינין (מעות) [קרקע] של יתומין וטעו שתות בטל מקח:
והא שום הדיינין. להיכא דטעה שתות דמי כמאן דטעי יותר משתות וקשיא לרב הונא דאמר שתות כפחות משתות דמי הגיעו ולא השתות בכלל ינכה והכא קתני דשתות כיותר משתות דמי וכי היכי דיותר משתות בטל מקח ה"נ שתות עצמה דעד ועד בכלל הוא:
אמר לך רב הונא ולטעמיך. הא מתרצתא היא משבשתא היא דקתני הגיעו דאי כיותר משתות דמי ינכה מיבעי ליה למימר ואמאי קאמר הגיעו:
אלא הכי קתני לה בסימניו ובמצריו הרי זה כשום הדיינין ולא כשום הדיינין ממש. כשום הדיינין לשתות ממש ולא יהבי ליה ז' קבין ומחצה לכור ולא גבי מקח וממכר כשום הדיינין (הוא) דאילו בשום הדיינין שתות בטל מקח ואילו הכא הגיעו דעד שתות ושתו' עצמה הגיעו:

דף קו:

משחה. מדתה:
והאנן תנן פחות משתות הגיעו עד שתות ינכה. והכא קא חסר רובע:
מר קים ליה בגויה. דלא הויא כ' אלא חמיסר:
דעדיפא כעשרים. כי היכי דקרקע אחרת של כ' הכי נמי הא שויא כעשרים דשפירא היא:
כיון שעלה גורל לאחד מהן. אע"ג דעדיין לא עלה לאידך הגיעו ולא אפשר בחזרה:
בקלפי. ארגז שמצניעין שם הגורלות:
דקא צייתי להדדי. למיפלג בגורל:
גמרי ומקני להדדי. אע"ג דאידך לא עלה גורלו קנה זה מזה:
רב אמר בטלה מחלוקת. כלומר אותה מחלוקת שחלקו בטלה ליחלוק כדמעיקר' ויחלוקו בשוה:
ושמואל אמר מקמצין. כל אחד מחלקו ויתנו לו עד שיהא חלקו גדול כחלק אחד מהם:
הנהו בי תלתא. אחין או שותפין דקמו ואזלי בי תרי מינייהו. שלא בפני השלישי ופלגי:
התם. ודאי לא בטלה מחלוקת (התם) דכי נחתי אדעתא דבי תלתא נחתי לחלק ג' חלקים לפלגי בשוה אבל הכא לא נחיתי אדעתא דבי תלתא ומשום הכי בטלה מחלוקת:
אלמא קם דינא. כלומר כל מה שחלקו מקויים הוא ולא אפשר בחזרה:

אפילו בסאה אחרונה. ואם איתא דקם דינא אמאי מצי למיהדר ביה והא אתני ליה הכור שלם:

דף קז.

התם עבוד מילתא דניחא ליה למוכר וניחא ליה ללוקח דמצי למיהדר בהו[215] ומשו"ה מקמצין וגבי סיפא להיכא דאמר ליה כור בל' סאה בסלע אני מוכר לך משו"ה ראשון ראשון קנה דגמר ומקני ליה כל סאה וסאה בסלע:

בטלה מחלוקת. וחוזרין וחולקין המותר בשוה:

ויתר. ואינו נוטל מן האחין כלום מחלקו:

קסבר האחין שחלקו יורשין הוו. ועל היורשין כולן לפרוע חובת אביהן ולא על אחד הלכך בטלה מחלוקת וחוזרין וחולקין ביניהן:

לקוחות הוו. כל אחד מוכר לאחיו חלקו בשביל חלקו המגיע וכלוקחין זה מזה שלא באחריות דמי ואי טריף בעל חוב חלקו של אחד מהן אין חוזר הנטרף ליטול מאחין כלום אלא ויתר והפסיד:

רב אסי אמר. זה אח שלא נטרף נותן לו רביע מחלקו בקרקע ורביע במעות דהיינו חצי חלקו. מספקא ליה אי יורשין הוו או לקוחות הוו. כלומר הא ודאי פשיטא ליה לרב אסי דכל לקוחות באחריות הן אבל הא מספקא ליה אי כיורשין הוו וכי היכי דיורשין לא מצי מיסלקי לבעל חוב אלא בקרקע גופה האי נמי הכי שקיל קרקע ואי כלקוחות הוי דכי היכי דלקוחות באחריות אתי בעל חוב וקא טריף לה מיניה ואתי לוקח למיהדר על המוכר מצי מסלק להו מוכר בזוזי הכא נמי האי יורש והואיל דמספקא ליה אי כיורשין הוו אי כלקוחות הוו נוטל רביע בקרקע כיורש ורביע במעות כלוקח:

אמר רב פפא הלכ בכל הני שמעתתא [מקמצין]. דאמרינן לעיל בבא להן אח ממדינת הים ובהא האחין שחלקו ובא בעל חוב כו':

שלשה שירדו לשום. קרקע למכור למזונות אשה או ליתומין או לפרוע לבעל חוב:

אחד אומר במנה. שוה שהן כ"ה סלעים שהן ק' דינר:

וא' אומר בכ' סלע. דהיינו פ' דינר:

ואחד אומר בל' סלעים. שוה דהיינו ק"כ דינר נידון שומת הקרקע במנה. ומאן דאמר תידון במנה משום דהיינו מילתא מציעת' שזה אמר כ' סלעים והשלישי ל' והשני הממוצע ביניהן מנה דהיינו כ"ה סלע. ור' אליעזר בר' צדוק לא נקיט ההוא דאמר בל'

[215] נראה פשוט דחסר כאן בדברי רבינו וצ"ל אבל בב' אחין שחלקו ובא להם אח ממדינת הים דלא שייך סברא זו משו"ה מקמצין וגבי סיפא וכו'

אלא הני תרי קמאי דחד אמר בכ' וחד אמר במנה ולהכי אמר תשעים דהיינו מילתא מציעתא בין פ' דינר לק':

דף קז:

קא טעי י' דינר. אמר פחות ממה ששוה: והאי דאמר מנה טעי י' יותר משויו:
אדרבה. מאי חזית דאזלת בתר הני תרי [216]דאזלי חד בתר כ' וחד בתר מנה וממצעת ליה אאמצע זיל בתר הני בתראי דחד אמר מנה וחד אמר ל' וממצע ליה בק"י. ומשני ר' אלעזר לעולם בתר צ' דינר הוא דאזלי דנקוט הני תרי בידך דחד אמר כ' סלע וחד אמר מנה משום דמתורת מנה לא מפקי ליה לקרקע דליכא בהו דשם ליה טפי ממנה אבל מאן דאמר ל' סלע מפיק ליה מתורת מנה:
אחרים אמרו עושין שומא ביניהן. בין הראשון ובין השלישי ומשלשין מה שיש ביניהן דבין ההוא דאמר כ' דהיינו פ' דינר ובין מאן דאמר ל' דהיינו ק"כ דינר איכא ביניהו מ' דינר וחלק מ' לג' חלקים ונמצא לכל חלק וחלק תליסר ותלתא ואמטול הכי מתחלקין הכי דהאי ארעא תשעין ותלתא ותילתא שויא והאי דקאמר כ' דהיינו פ' הוסיף עליהן תליסר ותלתא הרי כאן תשעים ותלתא ותילתא וקא טעי האי תוספת דאמר פחות ממה ששוה. והאי דקאמ' מנה קא טעי תליסר ותלתא לקמי' טפי והשתא תוסיף הני תליסר ותילתא על תשעין ותלתא הרי כאן ק"ו וב' שלישין והאי דלא קאמר האי תוספת שעל המנה סבר מסתאי כלומר די לי שהוספתי על חבירי כל כך שהוא אומר פ' דינר ואני אומר ק' ומוסיף עליו כ' דינר:
אדרבה. מאי חזית דאזלת בתר הני דכ' ומנה זיל בתר הני דחד אומר במנה וחד אמר ל' לאוקמי נמי האי [217]שלש שומא והכא מצית לפרש האי ארעא מאה ותליסר ותלתא שויא כלומר בין האי דאמר כ' למאן דאמר ל' איכא מ' דינר חלוק מ' לג' חלקים תמצא לכל חלק תליסר ותילתא ומש"ה האי דקאמר מנה טעי תליסר ותילתא ואמר פחות משוייה והאי דקאמר ל' טעי תליסר ותילתא לקמיה טפי משוויה ובדין הוא דנימא טפי מק"כ דינר בו' ושני שלישים והאי תוספ' ו' דינר ושני שלישי בדין הוא דבעי לאיסופי על ל' סלעים אלא סבר מסתאי דקא מטפינא על חבירי שאמר מנה כ' דינר. ומאי חזית דאזלת בתר הני זיל בתר הני. ומשני לעולם בתר האי דשויא ליה מנה דינא הוה דאזלי דמתורת ק' לא מפקי לי' אבל האי דשויה ליה ל' קא מפיק ממנה. וטעמא דאחרים לא ידעי' משום

[216] נראה דצ"ל דאמר חד בכ' וחד במנה וממצעת ליה וכו'.
[217] אולי צ"ל האי שילוש בשומא.

דאיכא לאקשויי עלייהו כדמקשי' אדרבה האי ארעא כו' ועוד ובדין הוא דלימא טפי ולא פסקי למילתייהו והיכי נעביד הלכתא כותייהו ומש"ה אמר טעמא דאחרים לא ידעינן: דייני גולה. שמואל וקרנא אמרו כמילתא דאחרים קא פרשי' לי' ומקשי' להו כמו לאחרים:

פיס' האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך. והיתה אותה שדה חציה עידית וחציה זיבורית וכל אותה שדה שוה ל' דינר. אבל חציה האחד שוה כ' דינר וחציה האחר שוה י' דינר אם נותן לו חציה השדה הכחוש משמנין ביניהם. כלומר ישומו כמה חלק זה הנשאר למוכר מוטב מחלק הלוקח וישלים המוכר או מגוף הקרקע או יחזיר לו מן הדמים עד שיהא חלקו שוה כחלקו וה"נ לוקח אם חציו שלו טובה מחציו של מוכר משלים מחלקו בקרקע עד שיהא חלק המוכר שוה כחלקו. ואם אמר לו בפירוש חציה של צד דרום אני מוכר לך והוא גרוע או מוטב מחצי האחר משמנין ביניהם בדמים שאם חצי שבצד דרום זיבורית היא כנגד הנשאר ינכה לו המוכר מן הדמים כנגד מה שהיא ואם מוטבת היא יוסיף לו הלוקח מעות ולעולם החצי שבדרום נוטל הלוקח בין פחות בין מוטב הואיל ואמר חצי שדה אני מוכר לך מ"מ משמנין ביניהן שיהא חלקו שוה קתני רישא דמתני' דמשמנין ביניהן ובגופה של קרקע שמעינן השתא:

אמר ר' חייא ולוקח נוטל כחוש. שברשות מוכר הוא אם הוא רוצה להשלים לו מן העידית ישלים או ינכה לו מן הדמים ולעולם החלק כחוש יטול לוקח:

והא אנן משמנין ביניהן תנן. דמשמע ברשות תרוייהו שאם נתן לו הזיבורית יחזור לו העידית שיעור שיהו שוין יחד בין בזיבורית בין בעידית. ואם נתן לו העידית יחזור לו ממנה עד שיהו שוין דהשתא משמע דברשות דתרווייהו הוא:

אדאכלת בפגתא דבבל. כלומר שהיית אוכל תמרים ולא היית מדקדק בדבר:

יהא חציה בדרום קאמר ליה. דמשמע אותה חציה ממש או עידית או זיבורית:

אלא לדמי. לעולם חציה בדרום נוטל ואם היה זיבורית ינכה לו מן הדמים ואם יש לו עידית יחזור לו לוקח מעות:

ה"נ. לעולם לוקח נוטל כחוש וינכה לו מן הדמים ממה שהוא פחות והיינו משמנין:

פיס' ומקבל עליו המוכר ליתן לו מקום הגדר. שלא ידרסו בשדהו. וחריץ בן ג' טפחים רוחב מחוץ לגדר. וכן חריץ קטן בן חריץ גדול ולגדר כדי שלא תקפוץ שם חיה ותפסד תבואתו:

תנא חריץ מבחוץ. של גדר. ובן חריץ סמוך לגדר. וזה וזה מבחוץ לגדר:

דף קח.

איידי דרויח החריץ ו' טפחים ממשכת עצמה בתוך החריץ לאחריה וקופצת חוץ [218]סמוך לגדר ומשום הכי צריך בן חריץ עדיין שמעכב:
איידי דקטין. ג' טפחים קיימא החיה אשפתיה וקופצת לעבר אחר הלכך צריכי תרוייהו כדי שלא תקפוץ:
הדרן עלך האומר לחבירו בית כור
יש נוחלין. שנוחלין אחרים והן עצמן מנחילין ממונם ליורשין:
האב את הבנים. שהאב יורש את הבנים והבנים יורשין את האב:
ליתני הבנים יורשין את האב תחלה. משום דתרי טעמי איכא דהוה ליה למיתני הבנים את האב חדא משום דאתחולי לא [219] מתחלינן בפורענותא הוא שהבנים מתים בחיי אביהן והאב יורשן שמנהג העולם שהבן יורש האב ולא האב את הבן ועוד כדקאמר קרא הוה ליה למיסמך כדכת' איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו אלמא דאב מיית מקמי הבן וצריך למיעבר נחלתיה אי לית ליה בן. ומשני תנא דמתני' משום הכי נקט למיתני ברישא האב את הבנים דאיידי דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה:
ומאי דרשא דתניא שארו זה האב שמהפכין קראי דלא כתיבי כסדרן וכדבעי למימר לקמן והכי מהפכינן להו איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לשארו ואם אין לו שאר ונתתם את נחלתו לאחיו ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ולא אמרינן הכא לשארו דהא דרשי' ליה שהוא קודם לאחיו של מת מלמד שהאב של מת קודם לאחין של מת ה"נ מהפכי' [220] של מת וכדמהפכי' לעיל קראי:

דף קח:

יכול יהא. האב של מת קודם לבנו של מת דכי היכי דמהפכי' לקראי שהאב קודם לאחין של מת הכי נמי מהפכי' שהאב של מת קודם לבן של מת ליורשו ת"ל דלא דכתי' הקרוב אליו הקרוב קרוב קודם והבן קרוב הוא לירש את אביו שמת יותר מאביו של מת ומשום דאתא מדרשא שהאב קודם לאחיו של מת חביבא ליה למיתני האב יורש את הבנים

[218]לכאורה צ"ל וקופצת מחוץ על הגדר וכו'. או דצ"ל וקופצת מחריץ על הגדר.
[219]נראה דצ"ל דאתחולי בפורענותא לא מתחלינן דהאב את הבנים פורענותא הוא שהבנים וכו'.
[220]נראה דצ"ל ה"נ מהפכינן במתני' האב של מת מקודם. או דצ"ל וע"כ דמהפכינן לשארו של מת מקודם וכדמהפכינן וכו'.

אע"פ שפורענו' הוא [221]דמצטר' דהיכא דמת הבן בחיי האב ואין לו לבן לא בן ולא בת אביו יורשו קודם לאחיו של מת:

[222]והא מצינן למימר כי היכי דמהפכת קרא לרבות את הבן ולהוציא את האח דהבן קרוב מן האב וכל הקרוב קרוב קודם אימא איפכא שאח קרוב למת אין האב של מת מקודם בירושה אבל לבן של מת מקדים דהואיל דלא כתיבי קראי כסידרן מצית [להקדים] האב של מת בין המת ובין הבן של מת ואימא איש כי ימות ונתתם את נחלתו לשארו ואם אין לו שאר ונתתם את נחלתו לבנו. ומשני בדין הוא דמרבה אני את הבן של מת קודם לאביו של מת שכן אית ביה בבן מה שאין בכולהו קרובים שבן קם תחת אביו ליעדה באמה העבריה וכדאמרי' במס' קדושין ואם לבנו ייעדנה ולא לאחר דהוא קם תחת אביו דכי היכי דאיהו מייעד ליה לדידיה ה"נ מצי ליעדה לבריה ולא לאחיו וכדדרשינן התם והכי נמי לשדה אחוזה כדאמר במס' ערכין הקדישה לשדהו וגאלה אינה יוצאה מידו ביובל גאלה בנו חוזר אביו וגואלה ממנו דבנו קם תחת אביו וכגופו דמי גאלה אחר וכו' ואמרי' בגמ' ת"ר אם לא יגאל את השדה הבעלי' אם מכר גזבר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לבן אתה אומר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח אלמא דלא מצי מייעד לאמה העבריה אלא לבנו [223] אלא מצי למיפרך שדה אחוזה דתיהדר למרה לאחר היובל אלא הבן לחוד דאימא דדרך הבן למהדר לאביו ומשום הכי דין הוא דבן של מת קודם מכל קרובים בירושה. ומקשינן אדרבה מרבה אני את האח של מת שיהא קודם לאביו של בן ומוצא אני את הבן שכן קם תחת אחיו לייבום מה שאין כן בבן. ומשני ליה כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום אלמא דמכח הבן קא גרע לאחיו מייבום הלכך מרבה אני את הבן ומוצא אני את האח: ולמה לי לתרוצי כלום יש יבום כו' ותיפוק דהכא גבי בן איכא תרי מילי שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה משום הכי דין הוא דמרבינן ליה:

דף קט.

והכא. גבי האח ליכא אלא חדא שכן קם תחת אחיו לייבום ולא איצטריך ליה לתרוצי כלום יש יבום:

[221]נראה דצ"ל דמצטריך לאשמעינן.

[222]אולי צ"ל ומה ראית לרבות את הבן. והא מצינן למימר וכו'.

[223]נראה דזהו הג"ה מאיזה מפרש דמשדה אחוזה אינו ראיה וצ"ל ומיהו מצינן למיפרך דשאני שדה אחוזה דמש"ה לא תהדר למרה לאחר היובל אלא אם גאלה הבן לחוד וכו' וצ"ע.

ומשני גבי בן נמי ליכא אלא חדא דהיינו יעידה דשדה אחוזה גופה מהאי פירכא הוא דקיימא ליה לתנא. כלומר מכח קושיא זו דקא מקשינן ליה כלום יש ייבום אלא במקום שאין בן מעמיד שדה אחוזה שקם בן תחת אביו ולא אח וכדאמרינן נמי כי האי גוונא במסכת ערכין דמקשי' להיכא דמוקים שדה אחוזה בידא דבן ומפיק ליה מידא דאח מה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולעבד עברי כדאמרינן במסכת קדושין עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את האח ומפיק לה התם מדרשא דקרא אדרבה מרבה אני את האח שקם תחת אחיו לייבום כלום יש ייבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין ייבום ותיפוק ליה דהכא תרי והכא חדא משום דעבד עברי מהא פירכא הוא דנפיק מכלום יש יבום אלא במקום כו' וכי האי גוונא מקשי' ומפקי' במס' קידושין בעבד עברי ועיקר תירוץ מלתייהו ליכא אלא מדמתרצי כלום יש ייבום אלא במקום שאין בן ואמטול הכי לא חשיב גבי בן אלא חדא דהיינו יעידה ושדה אחוזה לא מצינן לאוקמה בידא דבן אלא משום דקא מתרץ ליה הכי:

ומקשי' ואמאי חזית דמוקמת שארו זה האב של מת קודם לאחי של מת וכדמהפכת קרא ואימא שארו זה האב וכדמוקמת הכי מצינו לאוקמי מלמד שהאב קודם לבת דמהפכי לקרא הכי ואיש כי ימות ושאר אין לו ונתתם את נחלתו לבתו הא שאר יש לו ונתתם את נחלתו לו ואוקמי' לקרא כי היכי דמקדמי' אביו של מת לאחין של מת ה"נ מקדמי' האב של מת לבתו של מת הואיל דלא כתבו כסדרן ויכול יהא קודם לבן של מת דאמרינן בהאי כדאמרי' באידך ואמר ליה דאמר קרא הקרוב דכל הקרוב קודם והבן קרוב למת מאביו של מת ואביו של מת מבת ומאחיו. ומשני הא ליכא למימר דמקדמינן אב של מת מקמי בתו של מת משום דכיון דלענין ייבום בן ובת כי הדדי נינהו דכי היכי דהיכא דאית לה בן אינה זקוקה לייבום ה"נ אם אית לה בת אינה זקוקה לייבום ולענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו דכי היכי דהיכא דאית לה בן אינה זקוקה לייבום ה"נ אם אית לה בת אינה זקוקה לייבום ולענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו דלא מקדמי' אב מקמי בת כי היכי דלא מקדמי גבי בן:

והשתא דדרשת שארו זה האב ובעית לאקדומי מקמי אחין של מת ואימא לעולם אחין של מת קודמין לאב והאי דאוקמת שארו זה האב להכי ללמד שהוא קודם לאחין שלו של אב עצמו והכי מוקמי' לקראי ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו ואם אין לו אחים למת ונתתם את נחלתו לשארו דהיינו אביו של מת ואם אין לו שאר ונתתם את נחלתו לאחיו של אביו ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לקרוב אליו וגו' יכול יהא קודם האב לאחיו של מת ת"ל הקרוב לו ואחיו קרוב טפי מאביו שקם תחתיו לייבום. והיכי

מצינן לאוקמי ולהקדים אביו לאחיו דמאי חזית דמהפכת לקראי הכי אפכינהו הכי. ומשני משום אחי האב לא צריך קרא למעוטינהו במקום אב דודאי דאב קדים דהיכי שבקי' אב ולירש אחי אב דאתיין מכח אב אלא ודאי למאי אתא קרא לאקדומי לאחין של מת. והא קראי לאו הכי כתיבי דמקדמי' אביו של מת מקמי שאר קרובים דשארו אחר כולהו קרובים כתיב. ומשני קראי שלא כסידרן כתיבי והכי צריכי למיכתבינהו כדמוקמינא להו לעיל:

והאי תנא. דאמרינן לקמן:

מייתי לה. דאביו של מת קודם לאחיו של מת:

מהכא דתניא את זו דרש ר' ישמעאל בר' יוסי. מוהעברתם דקא משני הכתוב [לכתוב והעברתם] בבת להכי דבמקום שיש בת אתה מעביר נחלה מן האב של מת ואי אתה מעביר נחלה וכו' ומקשי' מאי חזית דאמרת הכי אימא לצד אחר הכי במקום בת אתה מעביר נחלה מן אחיו של מת ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפי' במקום בת. שהאב קודם לבתו. ומשני אם כן לא לכתוב רחמנא והעברתם אלא ונתתם את נחלתו לבתו כדכתב באינך. אלא מדשני רחמנא וכתב והעברתם משמע דאפי' במקום אב דהוא קדים לאחין צריך להעביר נחלה מן האב וליתנה לבת:

דף קט:

ולמאן דנפקא ליה מוהעברתם. דמקדמי' אב לאחין האי לשארו מאי עביד ליה:

שארו זו אשתו. דגורעין ומוסיפין ודורשין לו כלומר [224] דהכי' נחלת שארו לו. וירש אותה דגורעין ו' מנחלתו ול' מלשארו ומצרפין אהדדי ודורשין לו כלומר דיהבין נחלת שארו דהיינו אשתו לו:

בכולן. של קרובים נאמר בהן נתינה וגבי בת כתיב העברה לומר לך [225] מי שמעביר נחלה משבט לשבט אלא הבת שהוא משבט ראובן והיו לה אחין הראויין לירש את אביה ונשאת לאחד משבט שמעון ולאחר שנשאת מת אחיה ולא היה להן יורש אלא זו ועכשיו מעברת משבט לשבט הואיל שכשמתה בנה או בעלה שהן משבט שמעון יורשין אותה:

וממא דהאי שארו אב הוא. דמצית למדרש מיניה מלמד שהאב קודם לאחין משום דאב איקרי שאר דכתיב שאר אביך הוא דלמא שאר זו האם דכתיב שאר אמך היא ואימא שהאם קודמת לאחין של מת. ומאי חזית דאמרת הכי אימא הכי ואכתי שהאב קודם

[224] אולי צ"ל ונתתם נחלת וכו'.
[225] צ"ל לומר לך שאין לך מי שמעביר.

לאחין מנא לך. אמר רבא לא מצית למימר שהאם קודמת לאחין ולא האב משום דבתר האב אזלינן דאמר קרא ממשפחתו של אב ולא ממשפחתה של אם וירש אותה נחלה ומשפחת אב קרויה משפחה דכתיב ויתילדו על משפחותם לבית אבותם ולעולם אב של מת קודם לאחיו של מת:

וקרו לה משפחה. אלמא דמשפחת אם קרויה משפחה:

כי היה לי הלוי לכהן. ואי שמיה לוי מאי הטבה איכא אלא משום דמשבט לוי הוה דיצאו ממנו כהנים להכי קאמ' כי ייטיב דאית ביה צד כהונה. ומשני לא לעולם לוי שמו ומשבט יהודה היה ומשום דשמו היה לוי [226]:

לשבט הדני. היינו מיכה:

מעשה מנשה. ששימש לע"ז תלאו הכתוב ביהודה ולעולם משבט לוי הוה ולעולם משפחת אם אינה קרויה משפחה:

ואותו ילדה אחרי אבשלום. משמע דבני אם אחת היו והלא אדוניה בן חגית וכו':

שפטפט ביצרו. שכבשו:

דף קי.

דיקא נמי. דמתרוייהו אתא מיוסף ויתרו:

דכתיב פוטיאל. מלא שני פוטיאל דפוטי משמע תרתי מיוסף ומיתרו. ואית דמפקי מבנות דמשמע תרתי: מאי היא דקאמ' ליה לאותו לוי מי הביאך הלום ומה אתה עושה בזה ומה לך פה כלומר כולי האי למה להו למישאל בחדא סגי אלא לאו הכי קאמרי ליה וכו':

נשוט. כמו פשוט:

מינהו. לאותו לוי:

פיס' אלא הואיל דלא האי לירות ולא האי לירות בר קשא דמתא לירות. בלשון תמיה כלומר הממונה על העיר יירשנו:

דף קי:

אלא כי הדדי לירתו. דהכי משמע והעברתם את נחלתו לבתו הא איכא בן ובת תרויהו לירתו. ואכתי בן קודם לבת מנלן. אמר ליה האי דכתיב ובן אין לו הא יש לו יורש וכי איצטרי' קרא לאשמועי' דמאן דלית ליה אלא חד ברא לירשינהו לכולהו נכסי ודאי

[226] אולי צ"ל ומשום דשמו היה לוי לפיכך קאמר והוא לוי

הא לא אתי לאשמועינן דברא ירית אלא מאי אתא לאשמועי' להיכא דאית ליה בן ובת דבן קודם לבת. ודלמא קרא לא אתא אלא משום סיפא דכתיב והעברתם את נחלתו לאשמועינן להיכא דלית בן ירתא בתו [227] אימא לירתו בהדדי. ומשני היכ' דלית כן לא איצטריך לאשמעינן מהאי קרא דבת בת ירושה היא דההיא מוכל בת יורשת נחלה נפקא והאי קרא ואיש כי ימות לא אתי לאשמעינן אלא היכא דאיכא בן ובת דהבן קודם:

ורב אחא בר יצחק אמר מהכא. מצינן למידק דבן קודם לבת דכתיב למה יגרע וכו'. ודלמא בנות צלפחד אינהו דקאמרי הכי ולאו משום דהכי דינא ואח"כ נתנה תורה ונתחדשה הלכה ודדייקינן מואיש כי ימות דאי איכא בן ובת לא האי ירית כולה ולא האי ירית כולה ואלא תרוייהו כי הדדי והיינו חידוש הלכה:

אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא. דאי אמרינן הכי איכא למיפרך כדפרכינן אמר ליה איצטריך קרא לאשמועי' דכיון דלית ליה וכו' אלא הא אתא לאשמועינן דבן קודם לבת:

ומאי קורביה דבן מבת. משום דאיכא למימר שבן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה מה שאין כן בבת [228] מש"ה אינה קמה תחת אביה ליעדה דלאו בת יעוד היא שדה נמי איכא למימר דהיא קמה תחת אביה דאם היא פרקה אותו שדה הדרא לאביה ביובל דכגוף של אביה דמיא כבן עצמו ומהאי טעמא דקי"ל לתנא דשדה אחוזה אי פריק לי' הבן חוזר לאביו ביובל מצינן למימר נמי דאי פרקא לה איהי הוה חוזרת לאביה משום דלענין ייבום בן ובת כי הדדי נינהו וכי היכי דאיכא למיפרך כלום יש ייבום אלא במקום שאין בן הכא נמי איכא למיפרך מבת כלום יש ייבום במקום בת ומאי קורביה דבן מבת אלא מחוורתא כו':

ואיבעית אימ' מהכא. איכא למשמע דבן קודם לבת:

אמר ליה ברכה שאני. דכולל להו אהדדי אבל בעלמא לא אמרי' הכי: פיס' האחין מן האב נוחלין ממונן של בנים בני אחין והם עצמן מנחילין ממונם לבנים דהיינו נכדיהן: ומנלן. דבתר אחין מן האב שייכי:

אמר רבא אתיא אחוה אחוה מבני יעקב. כתיב הכא ונתתם את נחלתו לאחיו וכתיב ביעקב שנים עשר אחים אנחנו בני אבינו:

למה לי. למשמע מהכא. ממשפחתו שלו אמר רחמנא של אב:

אין הכי נמי. מהכא עיקר:

[227] נראה דצ"ל אבל היכא דאיכא בן ובת אימא דלירתו בהדדי.

[228] אולי דצ"ל ופרכינן דלמא מש"ה כו' ליעדה משום דלאו כו'.

לענין יבום אתמר. דאחיו מן האם אין זקוק ליבום אלא אחין מן האב חולצין ומייבמין:
פיס' והאיש את אמו נוחל ממון שלה ואינה נוחלת היא את ממון בנה דבתר משפחת האב רמינן נחלת הבן:
מנהני מילי. דבן יורש את אמו וקודם לבת הוא:

דף קיא.

דכתב רחמנא וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל היאך וכו' שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. והיו אחין לאמה הראוין לירש את אביה דהא מציא למיעבד שפיר דליכא משום לא תסוב נחלה הואיל דאחיה קיימין ולאחר שנישאת אמה של זו מת אחיה ונפלה ירושתן לאמה והיה לה בת זו ומתו אביה ואמה וירשתן בת זו שלא היה להן בן אלמא דבת יורש' את אמה היא:
ואין לי. דיורשת את אמה:
אלא בת. כדכתיב וכל בת יורשת וכו':
בן מנין אמרת ק"ו ומה בת שהורע כחה בנכסי האב. שבמקום בן לא ירתא בת. יפה כחה בנכסי האם. וכדאמרינן הכא דהא אשכחן מיהא מן קרא דבת יורשת נכסי האם. בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין וכו':
וממקום שבאת. כלומר מאותו ק"ו מצי למידרש נמי דבן קודם לבת בנכסי האם דמה להלן גבי נכסי האב בן קודם לבת כדאמרי' לעיל טעמא דאין לו בן הא יש לו בן קודם לבת אף כאן נמי גבי נכסי האם בן קודם לבת: איכא למימר בהא ק"ו דיו לבא מן הדין של ק"ו להיות כנדון דהבן דלירת בנכסי האם מק"ו של בת קאתי ומש"ה בדין הוה דלהוי שוין בן ובת בנכסי האם: ותנא דידן דמתני' דיליף לה מבריית' ואמר דבן קודם לבת לא דרש דיו:
והא דיו דאורייתא הוא דתניא מדין ק"ו כיצד. אחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן: הלא תכלם שבעת ימים. כדין מצורע שהמצורע היה מצטרע משום שהי' מוציא שם רע וזו דברה כלפי שכינה. ק"ו שהיא טעונה י"ד יום הסגר דכל מצורע ז' ימים היה טעון הסגר:
אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ושכינה מאדם ילפינן אלמא דאורייתא היא: ומשני ודאי בעלמא דריש דיו ושאני הכא דלא דרש דיו ואמר דבן קודם לבת דאמר קרא וכו':
אפס זכריה. כלומר אין הלכה כמותו:
ואי לא תיהדר מפיק לך ר' חנניא ב"ר שלמיה דאמר הלכה כר' זכריה מאוניך. כלומר משלך אוציא בעל כרחך ואהדר ליה:

אשלח ליה לרב הונא דאמרת משמי' הלכה כר' זכריה אם אמר הכי אי לא. ואיכסף ר' הונא בר חייא. דאיהו לא הוה אמר הכי משמיה דרב הונא אלא כדי להעמיד דבריו ותלה בגברא רבא כרב הונא:

איתרסת לקבלי. כלומר היית מקנטר בדבריך כנגדי:

אינהו. שמואל דאמר אפס זכריה ורב נחמן נמי. ס"ל כרב ושמואל דאמרי תרוייהו וכו':

מסתמיך ואזיל ר' ינאי אכתפיה דר' שמלאי שמעיה. משום דמחמת שיבה הוה סגי נהור וכהה מאורו:

אמר ליה שמעיה בר אינש דאתי לקבלנא הוא יאה וגולתיה יאה. כלומר יפה במעשים טובים וטליתו נאה:

גששיה. משמש ר' ינאי לטלית של ר' יהודה:

אמר ליה. לשמעיה אמרת לי דגולתיה יאה דין שיעוריה כשק הוא כלומר שיעורו של טלית זו כשק הוא שאין דבר חשוב ואין מקבל טומאה עד שיהא בו ד' על ד' מה שאין כן בשאר בגדים:

אמר ליה ר' יהודה לר' ינאי מנין שבן קודם לבת [229]כלומר אף מטה האם בכור נוטל פי שנים בנכסי האם:

דף קיא:

אמר ליה לשמעיה גוד. כלומר [230]עבור זה רוצה ללמוד שאני אומר לו דבר של טעם והוא מקנתר כנגדי (אמר ליה) אעפ"כ טעמא מאי אינו נוטל פי שנים בנכסי האם וכו':

הכי נמי דשקיל. הואיל דבכור מן האב הוא: ואימא (הוא) הני מילי באלמון שנשא בתולה דקרינן ביה דבכור שלו שהיה לו קודם לכן נוטל פי שנים דאונו בעינן ולא אונה אבל בחור שנשא בתולה דאונו ואונה הוא הכי נמי דשקיל פי שנים בנכסיה:

לאיש ולא לאשה. משום הכי אין נוטל מנכסי האם פי שנים:

פיסקא האיש את אשתו יורש אבל היא אינה יורשת אותו. והא קראי לאו הכי כתיבי כי אם ונתתם את נחלתו לשארו דמשמע דאשתו יורשתו ואין הוא יורש אותה:

אמר אביי תריץ. לקראי הכי ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ואת שארו הוא יורש אותה דמשמע הוא יורשה:

אמר רבא כמה סכינא חריפא מפסקי קראי. כלומר היכי מצינן לפסוקי קראי דכתיבי אלא גורעין ו' דנחלתו ול' דלשארו ומוסיפין אהדדי ודורשין לו דמשמע הוא יורשה:

[229]צ"ל מנין שבן קודם לבת כלומר אף במטה האם א"ל אי מה מטה האב וכו' אף מטה האם בכור נוטל וכו'.
[230]נראה דצ"ל עבור מזה שאינו רוצה ללמוד וכו'.

והאי תנא מייתי ליה מהכא. מסיפיה דקרא דבעל יורש את אשתו:
וירש אותה כו' ר' ישמעאל אומר אינו צריך. לאפוקי מהכא דהבעל יורש את אשתו משום דמדוכתא אחריתי מצינן למידרש. הרי הוא אומר וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לא' ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה. היאך בת אחת יורשת שני מטות אלא שהיתה משבט ראובן ובשעת נישואיה שנישאת לשבט שמעון היו לה אחין הראוין לירש את אביה דאי לא הוו לה אחי לא מציא לאינסובי לשבט אחר משום דכתי' לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר. והשתא לאחר נישואיה איתרמי דמת אחיה בלא בנים ונפלה לה נחלת אביה בירושה והוה לה בת אח' משבט ראובן ומשבט שמעון ולא בן ומת אבי' וירשתו הבת ועכשיו הנכסים עדיין בחזקת שבט שמעון כל זמן שלא נישאת ולפיכך הזהירה תורה שלא להנשא לשבט אחר כי אם למשפחת מטה אביה לפי שאם תנשא לאחד משבט אחר היתה ניסבת נחלה ממטה למטה לפי שאם תמות יורשה בעלה משום הכי תנשא לאחד משבט אביה כי היכי דיירש לאשתו וקיימי נכסים בחזקת שבט אביה. ואיכא למישמע מהכא דמשום הכי הזהיר שלא להינשא לשבט אחר דבהסיבת הבעל הכתוב מדבר דכיון דבעל יורש את אשתו היה ניסבת נחלה ותיפשוט לך מהא דבעל יורש את אשתו:
או אינו אלא בהסיבת הבן. כלומר או אומר אני שאמר הכתוב לאחד ממטה אביה לאו משום דבעל יורשה אלא משום דבנה יורשה ובנה משבט אחר הוא והיתה ניסבת נחלה:
לא ס"ד דבהסיבת הבן לחוד מיירי ובעל לא ירית. דכשהוא אומר לא תסוב נחלה לבני ישראל ואומר לא תסוב נחלה ממטה. תלתא קראי דכתיבי בהסיבה למה לי אלא לאו לאשמועינן דבעל יורש את אשתו:
ואומר ואלעזר בן אהרן מת כו' וירשה פנחס. משום דהבעל יורש את אשתו:

דף קיב.

מאי ואומר. דכתב הכא:
וכי תימא. דליכא למישמע מהכא מוכל בת יורשת נחלה דבעל יורש את אשתו אלא משום כך הזהירה תורה שלא תנשא לשבט אחר שהבן שיהיה לה ממנו יורש אותה ובנה נחשב אחר משפחת אביו שהוא משבט אחר והיינו הסבת נחלה ת"ש דהבעל יורש אתתיה דכתיב לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה משמע דבהסבת הבעל הכתוב מדבר כי היכי דלא לירית לה בעל שהוא משבט אחר דאי בהסבת הבן הכתוב מדבר. תרתי קראי בהסבת הבן למה לי. וכי תימא להכי כתיבי תרי קראי בהסבת הבן

דאי נסבה ממטה אחר עובר' עליו בלאו דכתיב לא תסוב נחלה ממטה למטה ועשה כדכתיב וכל בת יורשת נחלה ממטה בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה ולא לאחר ולאו הבא מכלל עשה עשה. ת"ש דבעל ירית דכתיב ולא תסוב נחלה וגו' משמע דבסבת בעל הכתוב מדבר דאי בהסבת הבן כל הני קראי למה לי:

וכי תימא לעולם בעל לא ירית אלא בהסבת הבן הכתוב מדבר. דאלעזר הוא דנסיב איתתא ומתה וירשה פנחס דהיינו בהסבת הבן. ת"ש דבעל יורש את אשתו דכתיב ושגוב הוליד את יאיר וגו'. וכי תימא הכי היה מעשה כדפנחס דשגיב לקח אשה שהי' לה כ"ג ערים ומתה וירשה בנו יאיר ולעולם בעל לא ירית. אם כן תרי קראי דאתיין להא דרשה למה לי. אלא ש"מ חד בסיבת הבן וחד בסיבת הבעל:

וקראי בסיב' הבן כדשנין. לעבור עליו בב' לאוין ועשה. והרי קרא דיאיר דאמרת מהיכן היו לו כ"ג ערים דזבן מיזבן שקנה אותן ולא משום הסבה דבן [וכן] פנחס ולעולם בעל לא ירית. ומשני פנחס דזבין מיזבן לא מצית למימר דאם כן שקנאה נמצאת שדה חוזרת לבעלים ביובל ונמצא אותו צדיק אלעזר קבור בקבר שאינו שלו:

אלא אימא ודאי. דיאיר מזבן זבן ולפנחס הית' אותה שדה משדה חרמים. שבאותו פרק היה משמר של פנחס שהיה מכהן במשמרתו וכתיב אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא לה' דסתם שדה חרמים לכהן שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה ואם נפשך לומר א"כ מה ת"ל קדש קדשים [הוא] אלא [231] מלמד שחל על קדשים קלים כעל קדשים חמורי' שהכל לכהן וכה"ג אמרי' במס' ערכין (דף כח ע"ב) דהשתא לא הדרא ארעא ביובל ולעולם בעל לא ירית:

אמר ליה אביי לרב פפא אי ס"ד כדקאמרת דבעל לא ירית ולהכי אזהר רחמנא וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לא' ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה לפי שאם היה משבט אחר ומתה והיתה לה בן היה יורשה והיתה מסבת נחלה אבל כשתנשא למשפחת מטה אביה ליכא הסבת נחלה [דהוא] נמי הוי משבט אביה ואמר לי' אביי סוף סוף מאי הוי מועיל הא מיתעקרא נחלה משבטא דאימא דהאי אתתא דהואי משבט שמעון ונפלה ביד בנה של זו שהוא שבט אביה (כל כך) מן ראובן דבתר אבא שייך הבן ואיכא הסבת נחלה שנופלת נחלת אימא שהיתה משבט שמעון ביד שבט ראובן. ומשני רב פפא לעולם בעל לא ירית וקראי בהסבת הבן כתיבי ודקא קשיא לך כי מתנסבא לשבט אביה מאי הוי מתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא. הא לא קשיא דהא

[231] נראה דצ"ל מלמד שחל על קדשי קדשים כעל קדשים קלים שהכל לכהן וכו'.

הסבה השתא דשבט אימא לשבט אביה על ידי בנה לא חשיבא הסבה גמורה דשאני התם דאמרינן שכבר הוסבה נחלה מתחלה מנשואין הראשונים של אביה ואמה של בת להיכא דנזדווגו מטות אהדדי אע"ג דנזדווגו בהיתר שבשעת נישואיה עדיין אחיה קיימין הראויין לירש את אביה אפי' הכי הוסבה נחלה מחמת הנהו נישואין הלכך השתא כשבנה יורשה דמתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא לא חשיב [הסבה] גמורה שכבר הוסבה מתחלה:

אמר ליה אבייי. האי לאו תירוצא הוא דאמרת שכבר הוסבה מנשואין ראשונים דהתם הוסבה בהיתר דאחוה דאימא הוו קיימין אבל הא בת אע"ג דמנסבא לאחד ממטה אביה כשירשה בנה דשייך בתר אביה השתא הויא הסבה דאיסורא דאין לה יורש אלא (איקלא) בנה שאין לה אחין וקא מתעקרא נחלה דשבטא דאימא לשבט אבוה הלכך לא מצינן לאוקמי בהסבת הבן כלל דאי יורשה בנה מתעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא ולא מצינן למעבד תקנה בהסבת הבן אלא ש"מ דבעל ירית ובהסבת הבעל איכא תקנה אי נסבה לחד דאבוה משבטא דאביה ואמיה משבטא דאימה דהרי הוא כוותה ואי ירית אכתי לא מיעקרא נחלה דאימא דהא בעל נמי אמיה משבטא דאימה ונכסים כדקיימי קיימי:

אמר ליה רב יימר לרב אשי. אפי' לאביי דאמר לעיל דבעל ירית וקראי בהסבת הבעל כתיבי בעל כרחו שכבר הוסבה אמרינן דאי לאו הכי לא מיתוקמי קראי שפיר דאי אמרת בשלמא דאמרינן שכבר היסבה היינו דמיתוקמי קראי וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל וגו' ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר וגו' מתוקמי שפיר בין בסיבת הבן בין בסיבת הבעל בסיבת הבן כדאמרן דההיא עקירת נחלה דאימא דהויא על ידי בן לא הוי עקירה דכבר הוסבה מנישואין קמאי וכן בסיבת הבעל הואיל דמתנסבא לאחד ממשפחת אביה אי לא אמרי' שכבר הוסבה שעל ידי בן לא הויא עקירה דכבר אכתי מיעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטא דאבא משום דבעלה בתר משפחת בית אבא שייך אלא כיון דאמרי' שכבר הוסבה ניחא דעקירה דהשתא לא חשיבא עקירה אלא אי אמרת דלא אמרינן שכבר הוסבה ובעל ירית אפי' כי מנסבא לאחד ממטה אביה מאי הוי סוף סוף קא מיעקרא נחלה משבטא דאימא לשבטה דאבוה ואי אפשר בתוכם ולרב יימר דמקשה הכא לא הוה משמע ליה דמינסבא לבעל דאימי' משבטא דאימה משום הכי מקשה ליה הכי דלא קיימי נכסים בדוכתייהו. ומשני ליה רב אשי לאביי לעולם אימא לך שכבר הוסבה לא אמרי' ואפי' הכי דבעל ירית מתוקמי קראי שפיר ודקשיא לך הא מיתעקרא נחלה תריץ הכי דמנסבינן לה בעל דמתילד אבוהי משבטא דאבוה ואימי'

משבטא דאימה דהשתא קיימי נכסים כדמעיקרא בחזקת שבט ראובן ושבט שמעון וליכא סיבת נחלה כלל ואם לחשך אדם לומר כיון דבעל ירית וקראי בסיבת בעל כתיבי אפי' בר בריה ירית ליה לאב ואיכא סיבת נחלה משבטא דאמא לשבטא דאבא והבן שייך בתר האב לחודיה. תריץ הכי דלא מזהר קרא דכי תסוב אלא בשעת נישואין דבשעת נישואין מזהיר דמנסבין לה כי היכי דלא תסוב אבל מן הבן והיורשין לא מזהיר הואיל דנישאת למשפחת אביה. ומקשי רב יימר אי הכי כדמוקמת לה האי דכתב בקרא לאחד ממשפחת אביה מטה אביה ואמה מיבעי ליה ומשני אע"ג דלא כתב בקרא ממשפחת מטה אביה ואמה משמע הכי דכי האי גוונא קיימי נכסים כדקיימי קיימי וגלי רחמנא ממשפחת מטה אביה והוא הדין למשפחת אמה דאי כתב רחמנא לאחד ממשפחת מטה אביה ואמה הוה אמינא אפי' איפכא דאבא של בעל ממשפחת אמה של בת ואמו של בעל ממשפחת אביה של בת דהשתא מתעקרא נחלה משום דבעל שייך אחר אביו קמ"ל דאיפכא לא אלא אביו משבט אביה ואמו משבט אמה כי היכי דמתוקמי קראי שפיר:

דף קיב:

תנא בסבת הבן. ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה בסיבת הבן הכתוב מדבר כו'. ובהאי לישנא איכא למשמע בין בסיבת הבן בין בסיבת הבעל אבל באידך לישנא ליכא למשמע מינה כי אם בסיבת הבעל לחוד וה"ג לה לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה בסיבת הבעל הכתוב מדבר אתה אומר בסיבת הבעל או אינו אלא בסיבת הבן כשהוא אומר לא תסוב ממטה למטה אחר הוי אומר בסיבת הבעל הכתוב מדבר. דילפינן סתום ממפורש וליכא למשמע מהכא כי אם בסיבת הבעל:

דף קיג.

דכולי עלמא מיהת. בין תנא קמא בין תנא בתרא: ממטה למטה אחר בסיבת הבעל הכתוב מדבר כו':

אמר קרא איש. איש כתיב ביה דכתיב איש בנחלתו ידבקו וגו' ואיש היינו סיבת הבעל. ומקשינן תרוייהו נמי איש כתיב בהו דהכי נמי כתיב באידך לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת אבותיו:

ידבקו כתיב. דמשמע בסיבת הבעל דכתיב ודבק באשתו:

אמר קרא ידבקו מטות. דמשמע הסיבת הבעל וכדאמר לעיל וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו' ודביקת מטות על ידי בעל הוא:

ובן לאו אחר הוא. דשייך בתר האם:
מנין לבעל שאין יורש את אשתו מה שראוי לבוא לידה. כגון ירושת אביה אם אין לו בן ומתה בחיי האב ואחר כך מת אביה שאינו יורש ירושה זו אלא מה שמוחזק בידיה בחייה הוא יורשה:
ומתה בחיי מורישיה. היינו חמיו וחמותו של שגוב ואח"כ מתו הן ועכשיו ראוי היה לו לשגוב אילו מת חמיו ואחר [היתה] מתה אשתו היה מוחזק בהן שגוב לפי שבאו לו מאשתו ועכשיו שמתה אשתו ואחר מתו הן להכי חוזרת הירושה לבן אשת שגוב והיינו יאיר בנו והכי נמי יתפרש אידך דפנחס:
מאי ואומר. הואיל דשמעינן מיאיר דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק אמאי איצטריך קרא דפנחס להכי אצטריך דכי תימא מעשה דיאיר לא הוה כדאמרי' אלא הכי הוה שיאיר נשא אשה שהיו לה ל"ג ערים ומתה וירשה בעלה יאיר ומהכא ליכא למשמע דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ת"ש מפנחס וכי תימא פנחס נמי ירש את אשתו וא"כ תרי קראי לחד מלתא למה לי אלא ודאי פנחס ירש את אמו משום דאין הבעל נוטל בראוי וכי תימא מפנחס לא שמעינן דההיא גבעה משדה חרמים נפלה לו כדאמרי' לעיל ת"ש מלישנא דקרא דכתיב אשר נתן לו להכי כתב אשר נתן לו דב"ד נטלוה מאלעזר ונתנוה לפנחס בנו משום דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק כדאמרינן:
פיס' ובני אחיות נוטלין כל אחד ממון אחות אמו אם אין לה לא בן ולא בת. ולא מנחילין ממון לאחות אמן משום דבאין מכח אמן דכשם דאמן יורשת אחותה בשאין לה בנים כך בניה יורשין ממון אחות אמן אם אין אמן קיימת בשעת מיתת אחותה אבל אם מתו בניה של זו אין אחיות אמן יורשות אותן הואיל דאין האם עצמה יורשת את בניה כך אחות האם אין יורשת את אחותה. ואית דמפרשי בני אחיות הכי בני אחיות נוחלין ממון אחי אמן משום דאשה יורשת אחיה ואין אחי האם יורש את בן אחותו דכשם שהאם אינה יורשת את בנה כך אין אחיה יורש את בנה תנא בני אחיות יורשין אחות אמן:

דף קיג:

קא בעי למאי הלכתא. קא תני ולא בנות אחיות וכי אם אין להם אחים אמאי לא ירית בנות:
אמר רב ששת לקדם קתני. כלומר ודאי יורשות בנות אחיות היכא דלית לה אחי אבל אם אית להו אחי הם קודמין לירש ולא בנות וכי היכי דגבי אמן הבנים קודמין לבנות הכי נמי גבי אחיות:

וירש אותה מקיש ירושה שניה. דכל המאוחר מן קרובים שבפרשה שני הוא לגבי חבירו שלמעלה ממנו:
מקיש שניה. דהיינו ירושה של שאר קרובים לירושה ראשונה דבת דאם יש לו בן שהבן קודם לבת:
ודלמא דיני נחלות. אי אתה דן בלילה:
אורעה כמו מאורע. כל הפרשה כולה של נחלות להיות דין וכדרב יהודה כו' והאי קרא בסוף פרשת נחלות כתיב: שלשה שנכנסו לבקר את החולה ולא נכנסו לא על שם עדי צוואה ולא להיות דיינין כי אם לבקר:
רצו כותבין. עדות צואת אותו שכ"מ שחילק נכסיו ליורשין:
רצו עושין דין. שאם נתן למי שלא היה ראוי לירש או שהניח להן אביהן ירושה ולא רצה אחד מהן לחלוק עם אחיו או לא נתן לבכור פי שנים כדין תורה יכולין לעשות כדין וכופין אותו עד שיחלוק דהואיל דג' נינהו עושין דין דג' דנין [דיני] ממונות:
ב' כותבין. ומקבלי עדות נינהו ואין רשאין לדין דאין בית דין פחות מג':
לא שנו. דרצו כותבין רצו עושין דין:
אלא באם שנכנסו לבקרו ביום אבל בלילה אפי' שלשה כותבין. משום עדות:

דף קיד.

ואין עושין דין. דאין דין נוהג בלילה כדגרסינן בסנהדרין דיני ממונות דנין ביום וגומרין אף בלילה אבל אין מתחילין בלילה דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחלת דין לילה לגמר דין:
מאי טעמא. כשנכנסו בלילה אין עושין דין. משום דהוו עדים ואין עד נעשה דיין: אין ה"נ קאמינא דין נחלות:
איתמר קנין. שקני משכיב מרע או מיד אחר אם רצה לחזור מאותו קנין עד אימתי יכול לחזור:
רבה אמר כל זמן שיושבין. אע"פ שאין עוסקין באותו ענין: רב יוסף אמר כל זמן שעוסקין באותו ענין אע"פ שאין יושבין:
ואי סלקא דעתך כל זמן שיושבין יכול לחזור אם כן אמאי אם רצו עושין דין מיד לאלתר כשצווה ומורידין כל אחד לירושתו וליחוש דלמא הדר ביה אותו שכיב מרע מצואתו עד שהן יושבין [232] ודברי שכיב מרע אין צריכין קנין וחשוב כקנין דככתובין וכמסורין

[232] אולי צ"ל ואף שדברי שכ"מ וכו' וככתובין וכמסורין דמו מ"מ כל זמן שקנין חוזר וכו'.

דמי כל זמן שקנין חוזר יכול הוא נמי לחזור בו אלא הואיל דכל זמן דעסוקין באותו ענין לא הדר ביה תו לא מצי הדר בי' הואיל דסלקי מההוא ענינא:
אלא מאי אית לך למימר. לרב יוסף דמצי למיעבד דין משום דכבר סליק מאותו ענין ולא הדר בו והתחיל לדבר מענין אחר ומשום הכי עושין דין. שוב הכי נמי לרבה משום הכי עושין דין דקמו כבר אחר שצוה ולא הדר ביה והדר יתבי ועשו דין משום הכי לא מצי למיהדר ביה:

דף קיד:

והלכתא כוותיה דרב יוסף. בהני ג' הלכות [233] דאיירינן בפירקא קמא דמעלינן לי' כנכסי דבר מריון וענין דהכא דאמר רב יוסף כל זמן שעוסקין באותו ענין ומחצה כדאמרי' באידך פירקין מי שמת ההוא דאמר לה לדביתהו נכסי לך ולבנך אמר ר' יוסף קנאי איתתא פלגא דדרש קרא דכתי' והיתה לאהרן ולבניו זכה מחצה לאהרן ומחצה לבניו: פיס' האשה את בנה והאשה את בעלה ואחי האם מנחילין ממונם האשה לבעלה והאשה לבנה ואחי האם לבני אחותו ואינם נוחלין את ממונם: האשה את בנה מורישה ממונה לבנה ואינה יורשת ממון של בנה היינו דקתני ברישא דמתני' האיש את אמו נוחל ואינן מנחילין ותרתי זימני ל"ל והאשה את בעלה מורשת ממונה לבעלה ואינה יורשת היינו דקתני ברישא האיש את אשתו נוחל ולא מנחיל ואחי האם מורישין ממון לבני אחות היינו דקתני ובני אחות נוחלין ולא מנחילין דמה לי אחי האם ומה לי אחות האם ותרתי זימנא ל"ל:
אין הבעל יורש את אשתו בקבר. דלאחר מיתת אשתו אם נפלה לה ירושה אין הבעל יורש אותה ירושה כי אם הבנים לפי שאינו נוטל בראוי כבמוחזק:
אף אשה את בנה אין הבן יורש את אמו בקבר. שאם נפלה לה ירושה לאחר מיתתה אין הבן יורש אותה להכי שיהא יכול להורישה לאחין מן האב אבל הוא עצמו יכול לירש אותה עד שהוא חי ואחריו לקרובי האב ואגב דאיצטריך למיתני הני תרי נקט ואחי האם ולא משום דדרשינן לה כלום מנחילין ולא נוחלין. אלמא דהאשה אינה יורשת את בנה וקשיא לר' יהודה:

דף קטו.

איני יודע מי שנאה. דלא ידעינן תנאי דסבירא ליה כותיה:

[233] צ"ל בשדה דאיירינן וכו' ובערוך ערך סדום גרס הכא בסדום והיינו הך מימרא דרב יוסף דאמר התם דכופין על מדת סדום.

ולימא ר' זכריה בן הקצב היא דלא דריש מטות. כדאוקימנן לעיל:
שוין בנכסי [האם]. דלא מקדמי' להו:
ותנא דידן ממה נפשך. אמאי האשה אינה יורשת בנה:
אי דקדריש מטות. בדין הוא דהאשה יורשת בנה כדאמר ר' יהודה לעיל אשה יורשת את בנה דבר תורה כו':
ואי דלא דרש מטות בן קודם לבת בנכסי האם מנין. דהא לעיל נפקא לתנא דידן מהתם דאמרי' שני התם דאמר קרא מטות מקיש מטה כו':
לעולם דריש מטות ואם כן אמאי אין אשה יורשת בנה דשני הכא דאמר קרא וכל בת יורשת נחלה. דהבת יורשת ממון אמה מה שנפל לה מן אמה ואינה מורשת ממונה לאמה הוא הדין נמי לבן דאינו מוריש את אמו:
פיסקא סדר נחלות כך הוא כו' והעברתם את נחלתו לבתו. הא יש לו בן הוא קודם לבת וכל יוצאי יריכו של בן קודמין לבת. זה הכלל כל הקודם לנחלה והוא ליתיה קודמין הנחלה ליוצאי יריכו:
תנו רבנן בן אין לי אלא בן דליהוי קודם לנחלה בן הבן דליהוי קודם לאבי אביו והכי נמי בת הבן ובן בת (הבת) של בן שיהא יורש אבי אמו מנין ת"ל אין לו כלומר מהאי אל"ף דאין לו עשה עי"ן כלומר עיי"ן עליו מכל צדדין הבאין מכח כחו [234] לו יורשתו והכי נמי דרשי בת והוא הדין נמי לכל הני דקודמין לנחלה צריך לפשפש ולחקור ולעיין אחריהם אם יש להן יורשין מכל כחו ליתן להם נחלתו ואחיו נמי דקודמין לאחי האב צריך לעיין לכל הבאין מכח אחיו וליתן להן ירושתן:

דף קטו:

הא כיצד נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן. עד בנו של ראובן חנוך או פלוא ובני פלוא אליאב ובני אליאב נמואל דתן ואבירם ועכשיו אם מת אבירם בלא יורש יורש אליאב אביו ואם היה מת אליאב יורש נמואל ודתן אחיו ואם אין שכבר מתו תחזור ירושתו [235] מכח אמם ואם כולן מתו תחזור הירושה לפלוא שהוא אבי אביו של מת ואם אין פלוא תחזור הירושה לבני פלוא או לבתו ואם אין לו בנים לפלוא תחזור לאחי פלוא דהיינו חנוך חצרון וכרמי:
ומקשי' ולימא עד יעקב. כלומר סמוך ליעקב דתחזור ירושה לראובן ומ"ש דקאמר עד ראובן ולא ראובן ממש גמירי דלא כלה שבטא מראובן דמצי למירש:

[234] נראה דצ"ל הבאין מכח כחו ליתן להם ירושתו.
[235] אינו מובן ואולי דצ"ל דתחזור הירושה לאחיותיהם ואם כולן מתו וכו'.

כל האומר תירש הבת. של אב עם בת הבן היכא דליכא בן אפי' נשיא כו':
תבנא לדינא. חזרנו לדינו:
מפטפט. מקנתר כנגדו להשיב לו דבור ומה בת בנו הבאה מכח בנו תירשנו וכו':
קרא עליו המקרא הזה. כלומר שלא היה רוצה להחזיר להם תשובה אלא מתוך דבריהם רצה לנצחן שהן מודין שממזר אינו יורש את אביו אע"פ שבא מכחו:
וצבעון וענה. אלמא דאחי הוו והדר כתיב אלה בני צבעון ואיה וענה אלמא דענה בן צבעון היה אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה דאחיו ובנו הוה ומדבריהן החזיר להן תשובה דממזר אינו יורש אע"פ שבא מכחו בת האב נמי אע"פ שבאה מכחו אינה יורשת במקום בת הבן ואמר לו אותו זקן רבי בכך פוטרני ומדחני שלא תירש בת האב עם בן הבת. אמר לו שוטה בדין הוא שאפטרך בכך שלא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלכם. אלא אותו ק"ו שאתם מבקשים ומביאין ראיה שתירש מופרך ומוקשה הוא משום דמה לבת בנו בדין הוא שתירש קודם לבת שכן יפה כחה במקום אחי אביה דהיא עומדת במקום אביה ויורשת עם אחי אביה. תאמר בבתו אע"ג דאתיא מכחו דתירשנו שכן הורע כחה במקום אחין שאינה נוטלת ירושה במקום אחיה דהבן קודם לבת. וכתיב במעשה בנימין כשנתפייסו אחיו עמו השבטים ואמרו ירושת פליטה לבנימין. מאי ירושת פליטה התקינו שלא תירש בת הבן עם האחין של אביה לפי שלא היו רוצין שלא יתמעט השבט ולא תסוב נחלתו משבט לשבט שאילמלי תירש והיתה רוצה לינשא לשבט אחר תסוב נחלתם לשבט אחר אע"פ שבהיתר היא עושה שכשהזהירה תורה לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר לאותן שעמדו על הר סיני בלבד הזהירה ולא לדורות שכתוב בפרשה זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' ואמר ולא תסוב וגו' מכלל דהוראת שעה היתה ולאו לדורות והכי קאמר לקמן בהאי פירקין ועכשיו התקינו לבנימין שלא תירש בת הבן עם האחין כדי שלא תסוב נחלה אבל אם רוצה לינשא לאחד משבטה תירש עם האחין:

דף קטז.

אשר אין חליפות למו זה שלא הניח תלמיד. תחתיו שלא רצה ללמד תורה לאחרים. דין גרמיה דעשיראה ביד. שהיה שומר (ונכנס המגיהמן) [השן] של בנו הקטן ומפני עגמת נפש. ואם איתא דר' יוחנן [הוא דאמר] שלא הניח בן היינו רשע הרי איהו לא הניח בן דכולן מתו בחייו ולא הוה קרי לנפשיה רשע אלא תסתיים דהוא דאמר זה שלא הניח תלמיד:

לבי טמיא. לבית אבל נפיק מאטב"ח ומאלב"ם אבל:
אלא למאן דשכיב בלא בני. מפני עגמת נפש אי הוה אמר דהוא רשע לא אזיל לבי טמיא רשע:
הא דידיה. כלומר משמו היה אומר שלא הניח תלמיד. ומשמיה דרביה אמר זה שלא הניח בן:
כי יד אלוה נגעה בי. דהיינו חמשים מכות דגמרי' יד דהכא מן וירא ישראל את היד הגדולה שבאצבע של הקב"ה לקו י' מכות ועל הים לקו ג' מכות דהתם ראו כל היד מתחלקת לג' מכות. ומאי (אזהרו) [אהדרו] ליה חבריה לאיוב השמר אל תפן אל און. כלומר אם היית משמר עצמך ולא היית חוטא לא היו מגיעין לך כל זה ועל זה שעשה לך הקב"ה בחרת מעוני כלומר מוטב לך שתלקה בג' מכות יותר מעוני:
חמת מלך. מלכו של עולם היינו צער מלאך המות היינו חולה ילך אצל חכם והוא יכפרנה שמבקש רחמים והוא יצילנו:
פיסקא האב קודם לכל יוצאי ירכו בנכסי בנו. היכא דאינן לבנו לא בן ולא בת הוא קודם לאחיו של מת. ובעי רמי בר חמא אבי האב ואחי האב כגון אברהם שהוא אבי אביו של עשו וישמעאל שהוא אחי יצחק אביו של עשו בנכסי עשו שמת בלא יורש ויצחק אביו ליתיה איזה מהן קודם אברהם שהוא אבי אביו של עשו או ישמעאל אחי יצחק:
אמר רבא ת"ש. ממתני' דקתני האב קודם לכל יוצאי ירכו [236] דיצחק וישמעאל מכח מאן קאתו מכח אברהם אביהן משום הכי דין הוא שיקדים אברהם היכא דליתיה ליצחק:

דף קטז:

אגב חורפיה. שהיה מחזיר תלמודו:
לא עיין בה. במתני' שלא דקדק בה לפיכך היה שואל:
האב קודם לכל יוצאי ירכו. ואברהם קודם משום דכל הני מכחו קאתו:
ורמי בר חמא. דקא מיבעיא ליה הכי קאמר לך. הא דקתני האב קודם לכל יוצאי יריכו שלא יהא יצחק יורשו דהוא קודם מן האחין של בנו דהיינו ישמעאל אבל אין אבי האב קודם לכל יוצאי ירכו של בנו דלא מקדמינן ליה לאברהם מקמי יעקב בנכסי עשו אלא יעקב קודם:
ה"נ מסתברא דקתני. סיפא דמתני' זה הכלל וכו': ואם איתיה יצחק שהוא אבי עשו יצחק קודם השתא דליתי' יעקב קודם לאברהם אע"ג דכל הני מכחו של אברהם קא אתיין

[236] ר"ל כיון דישמעאל נמי יוצאי ירכו של אברהם כמו יצחק ולפיכך אברהם קודם דאב קודם לכל יוצאי ירכו.

הכא יעקב קודם משום דקרוב ליה טפי יעקב מאברהם שהוא אבי אביו ותו לא מידי דליכא לדקדק בדבר כלום:
פיסקא בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים. דסבירא ליה לתנא דליוצאי מצרים נתחלקה הארץ אע"ג דמתו בניהן יורשין חלקן:
וחלקו עם אחיו. של צלפחד:
בנכסי חפר. שהיה נמי מיוצאי מצרים. ולפי שהיה צלפחד בכור נטלו שני חלקים בנכסי חפר אביו דהיינו שלשה חלקים:

דף קיז.

לשמות מטות אבותם ינחלו. כלומר על שם אותן שיצאו ממצרים מחלקין ארץ ישראל וכיצד שאם הוציא אחד ממצרים י' בנים ומתו ה' במדבר בלא בן ונשתיירו ה' אותן ה' שנשתיירו יטלו י"א חלקים אחד בשביל אביהם וה' חלקים בשביל אחיהן שמתו וה' חלקים בשביל עצמן ואם יצא [עם] ה' ושוב נולדו לו ה' במדבר ונכנסו י' לארץ לא יטלו אלא ששה חלקים חלק חמשה בנים וחלק אביהן שיצאו ממצרים:
אלא מה אני מקיים. הא דכתיב בפרשת פנחס לאחר שנמנו מבן עשרים שנה לאלה תחלק הארץ וגו'. דמשמע דלהני דלא יצאו ממצרים נתחלקה הארץ דהוו מבן כ' שנה ומעלה. הא אתא לאשמועינן לאלה כאלה. כשם שאלו שנמנו הן בני כ' שנה ומעלה כך הללו שיורשין שנוטלין בשביל יוצאי מצרים צריכין שיהו מבן כ' שנה:
להוציא את הטפלים. קטנים שנכנסו לארץ שאין חולקים להם ולעולם ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ואי איתנייהו שקלי בשביל עצמן ואי אמרת היכי אמרת דאיתנייהו הא כתיב במדבר הזה יתמו יפלו פנריכם הא אמר לקמן דלא נגזרה גזירה לא על פחות מבן כ' ולא על יותר מבן ס' ואי דליתנייהו שקלי במקומן הנך דבן עשרים שנה ומעלה. ור' יונתן אמר לבאי הארץ. ממש לאותן שנכנסו לארץ נתחלקה הארץ דשקלי בשביל עצמן ולא שקלי בשביל אביהם או אחיהן שיצאו ממצרים שמתו שנאמר לאלה תחלק הארץ אלה דייק בשביל עצמו:
אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם. דמשמע דבשביל אבות שיצאו ממצרים נוחלין:
אלא משונה נחלה זו. כדדרש במשל לשני כהנים אחין שעדיין לא חלקו בנכסי אביהן לאחד היה לו בן אחד ולאחד היה לו ב' בנים ומתו הללו שני אחין בגורן קודם שחלקו זה שהיה לו בן אחד נטל אותו בן חלק אחד מתרומה וזה שהיו לו שני בנים נטלו

ב' חלקים ומחזירין אצל אביהן ברשות אביהן הואיל והחזירום ברשות אביהם קנאם אביהם ביחד בשוה אע"פ שמתו דומה כמו שיורשים מאביהם וחוזרין ומורישין אותם להם וחולקין אותן בשוה ומי שיש לו בן אחד נוטל אותו בן חלק ומחצה ואותן שני בנים נוטלין חלק ומחצה ואף כאן אילו היו ב' אחין שיצאו ממצרים ולא חלקו עדיין נכסי אביהם והיה לאחד ד' בנים ולאחד י' בנים ובאו הבנים לארץ ונתנו להם בשביל עצמן י"ד חלקים ועכשיו כל אותן י"ד חלקים חוזרין אצל אביהן שמתו וחוזרין הבנים ויורשין אותו מאביהן מי שהיו לו ד' בנים נוטלין ז' חלקים ואידך י' בנים נוטלין ז' חלקים והיינו שמות מטות אבותם דאף על גב דשקלו כל אחד ואחד מבאי הארץ חלקו בשביל עצמו חוזרין וחולקים כמו שירשו מאבותם:

ר' שמעון בן אלעזר אומר. בין ליוצאי מצרים בין לבאי הארץ נתחלקה הארץ כדי לקיים ב' מקראות והא כיצד היו מיוצאי מצרים שהוציא ממצרים י' בנים ומתו במדבר נוטל אביהן חלקו ממצרים ונוטל י' חלקים בשביל בניו שיצאו ממצרים אע"פ שמתו במדבר היה מבאי הארץ שנולדו לו י' בנים במדבר והכניסן לארץ אע"ג דלא יצאו ממצרים נוטל חלקו וי' חלקים של בניו שהן באי הארץ היה מיכן ומיכן שהוציא י' בנים ממצרים והכניסן לארץ ישראל דבאי הארץ היה נוטל חלקו מיכן ומיכן מיוצאי מצרים י"א חלקים מבאי הארץ י"א חלקים. ומרגלים שיצאו ממצרים ומתו במדבר יהושע וכלב נטלו חלקן של מרגלים כדאמרינן לקמן חיו מן האנשים ההם שחיו בחלקן והא דתניא כר' יאשיה הוא דאמר לעיל ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ והבנים של מתלוננים וכו' עדת קרח נטלו בזכות אביהן שיצאו ממצרים ובזכות אבי אמותם. ונתתי אותה לכם מורשה באותה פרשה כו' כתב בה ולא שמעו אל משה מקוצר רוח כתיב האי קרא:

דף קיז:

היינו דכתיב בין רב למעט דמשמע בין שהיה רב כשיצאו ממצרים שהיו לו י' בנים ומתו ה' אעפ"כ תנו לו י' חלקים לפי רובא שיצא ממצרים. למעט משיצא ממצרים היו לו ה' בנים ואחר כך נולדו לו ה' אחרים במדבר תנו לו כפי מיעוטו שיצא ממצרים. אלא למאן דאמר לבאי הארץ. נתחלקה הארץ מאי בין רב למעט האי כל באי הארץ נוטל חלקו ולא יותר קשיא. ויש ספרים שכתוב בהן היינו דכתיב לרב תרבה נחלתו ומפרש נמי כדמפרש בין רב למעט:

דף קיח.

היינו דקא צווחן בנות צלפחד. משום דאבוהון מיוצאי מצרים היה ומבקשות לירש חלקו:

אלא למ"ד לבאי הארץ. נתחלקה הארץ לא הוה להן למשקל מידי דהא מת במדבר:

אלא לחזרה וליטול בנכסי חפר. צווחן כלומר דאפילו למאן דאמר לבאי הארץ נתחלקה משום הכי צווחן משום חזרה ליטול בנכסי חפר אביו של צלפחד שהיו לו בנים לחפר שנולדו במדבר ובאו לארץ ונטלו חלקם ואחר כך היה להם להחזיר אצל חפר אביהן ולחזור ולחלק בשוה עם בנות צלפחד שהן תחת אביהן ואמטו להכי צווחן:

היינו דקא צווחן בני יוסף. דאבוהן מיוצאי מצרים נינהו וצווחן על חלק אבוהון:

הא כולהו שקלי. כל אחד חלקו: ומשני לעולם לבאי הארץ הוי ומשום טפלים דאיתא בהו טפי משאר שבטים דכתיב בן פורת יוסף שהן פרין ורבין טפי וצווחן דלא שקלי לצורך טפלים ודחיקי להו דוכתייהו:

אמר אביי. איכא למשמע מהא הלכה בין למאן דאמר ליוצאי מצרים כו' לא הוה חד דלא שקיל. אפי' טפלים דאליבא דת"ק דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה ומוציא את הטפלים (אפי' הכי לא) [דלא] שקלי בזכות עצמן אפי' הכי שקלי בשביל אביהן שיצאו ממצרים ושקלו נחלת אביהן בארץ. ולאידך תנא נמי דאמר לבאי הארץ נתחלקה הארץ ומוציא את הטפלים אפי' הכי שקלו טפלים משום דחזרה נחלה אצל אביהן לירת מכח אביהם עם שאר אחיהם בשוה. ואי ס"ד דלא שקלי הוה להו למיצווח כדצווחי בני יוסף על הטפלים שלהן. וכי תימא ודאי צווחו אלא הני דצווחי ואהני דיהבו להו נחלה על שצווחו כת' ביה קרא אבל צווחו ולא אהנו צווחתם לא כתב. והא בני יוסף דצווחו ולא אהני להו אפי' הכי כתביה קרא. ומשני לעולם דצווחו ולא אהנו ומשום הכי לא כתבינהו קרא. ודקא קשיא לך הא בני יוסף דצווחו ולא אהני ואפי' הכי כתבינהו התם לאו משום האי טעמא הוא דמצית למימר דלא הוה דלא שקיל דודאי הוה ולגבי בני יוסף משום הכי כתבינהו דעצה טובה קמ"ל וכו' אבל אי לאו הכי לא כתבינהו:

דף קיח:

שחיו בחלקיהן. שירשו חלקן המגיען:

מאן דמקשי מתלוננים למרגלים בחד קרא סבירא ליה דהוה להו חלק בארץ דכי היכי דלגבי מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם כדאמרי' הכי נמי נטלו חלק [של] מתלוננים. מאן דלא מקיש מתלוננים למרגלים סבירא ליה דלא הוה להן חלק בארץ כלל. דתניא אבינו

מת במדבר והוא לא היה בתוך כל הני וכל הני מדברייתא מקיש מתלוננים למרגלים. משום הכי יהושע וכלב נטלו חלקם כדגמרינן הכא. ותנא קמא לא מקיש:
איכפול יהושע וכלב. לאורתה לכל ארץ ישראל דהא כל ישראל שמתו במדבר מתלוננים הוו:
אותן מתלוננים שבעדת קרח. אותן מאתים וחמשים איש קאמרי' דיהושע וכלב נטלו חלקם ולא מאחריני:
היינו דכתיב ויפלו חבלי מנשה עשרה שיתא דשיתא בתי אבות וארבעה דידהו הא עשרה הכי פירושא שיתא דשיתא בתי אבות לבני אביעזר לבני חלק לבני אפרים לבני שכם לבני חפר ולבני שמידע הא שיתא דכל הני מיוצאי מצרים הוו וארבעה דידהו של בנות צלפחד שהוא היה מיוצאי מצרים ותנן במתני' בנות צלפחד נטלו ג' חלקים חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ונטלו ב' חלקים לפי שצלפחד היה בכור. תשעה. אותו חלק עשירי מקשינן לקמן ומתרץ חד אחא דאבא הוה להו ומית ונטלו חלק אחד מירושתו שהיה האח מיוצאי מצרים הרי חבלי מנשה י' חלקים:
אלא למאן דאמר לבאי הארץ. נתחלקה תמניא הוו שיתא דשיתא בתי אבות שהיתה חוזרת נחלה ותרתי דידהו פי שנים של בכור שנטלו בנכסי חפר בחזרת נחלה הרי תמניא וחלק צלפחד עצמו לא נטלו לפי שמת במדבר ולא היה מבאי הארץ:
אמר ליה ולטעמיך למאן דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה ט' הוו. שיתא דשיתא בתי אבות ותלת דידהו דמתני' הרי ט':
אלא מאי אית לך למימר. דליהוו עשרה חד אחא הוה ליה לצלפחד דמית בלא בנים ונטלו חלקו הרי י'. תריץ לה נמי למאן דאמר לבאי הארץ תרתי אחי הוו ליה לצלפחד ומתו ונטלו בנותיו חלקן הרי י':
זו נחלת אביהן. ממש:
בתוך אחי אביהן. ירשו בנכסי חפר אבי אביהן: והעברת זו חלק בכור שהעבירו מחלק אחי אביהן ונתנו להן:
דכתיב נתון תתן. יתירא הוא ומיניה דייק אחי אביהן:
ולמאן דאמר תרי אחי דאבא. מפיק ליה מתתן ונחלה דיתורי דלא צריך למכתב:
קרא. דכתיב ויפלו חבלי מנשה עשרה אי בתי אבות גופייהו קא חשיב שיתא הוו ותו לא ואמאי קא חשיב בנות צלפחד למיהוי עשרה ואי טפלים שיצאו מהם קא חשיב משום הכי חשיב בנות צלפחד מאי טעמא אמר חבלי מנשה עשרה הא הוו כמה אלפים. אמר ליה לעולם בתי אבות קחשיב. ובדין הוא דלא הוה ליה למיחשב אלא שיתא ואמאי קא

חשיב בנות צלפחד משום האי חידוש שנטלו חלק בכורה. אלמא ארץ ישראל מוחזקת היה להם ולא ראויה דאי ראויה הא קי"ל דאין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק:

דף קיט.

למאן דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה. נטלו בזכות אביהן:
הא דהוו בר עשרים כשבאו לארץ נטלו בשביל עצמן. אבל אי לא הוו עשרים דאכתי טפלים נינהו נטלו בזכות אביהן בתורת נחלה:
ביתדות אהלים. שהיה מוחזק בידן מטלטלין שהיו רוצין לקבען לארץ מהן נטלו שני חלקים ולא בגופה של קרקע מפני שראויה היא:
ויפלו חבלי מנשה עשרה. דמשמע דבארץ גופה נטלו חלק בכורה:
ומאי קמיבעיא ליה למשה. אם נוטלות חלק בכורה אם לאו הואיל דמוחזק הוא הרי ידע דודאי נוטלות והא לא אצטריך וקשיא לרבא דאמר ארץ ישראל מוחזקת היא. ומשני לעולם מוחזקת היא ודקא קשיא לך מאי קא מיבעיא ליה. היא גופה קא מיבעיא ליה אי מוחזקת היא כי היכי דנוטלות חלק בכורה אי לאו וכהאי גוונא דכתיב ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' דאמר להו ליוצאי מצרים ומשום הכי מספקא ליה האי דקאמר הכי משמע ירושה היא לכם מאבותיכם ממש ולא לבניכם ותטלו חלק בכורה (ולא לבניכם) או דלמא הכי קאמר מורשה משמע אתם מורישין אותה לבניכם דנוטלין בה פי שנים אבל אתם אין יורשין אותה משום דבמדבר יפלו פגריכם משום דמספקא ליה אי אמרי' הכי אי הכי קא (מיבעיא) [פשטו] לי' ב"ד של מעלה תרוייהו ירושה היא לכם מאבותיכם ותטלו בה פי שנים דכבר מוחזקת היא לכם מאבותיכם אבל מורישין אתם אותה לבניכם ואין אתם יורשין אותה. והיינו דקאמר בהאי לישנא מורשה כלומר להוריש ולא לירש:

דף קיט:

ומתנבאין ואינן יודעין מה מתנבאין. כלומר שניבאו על עצמן שלא יכנסו לארץ אלא בניהם ולא נתכוונו לכך:
אפשר עמדו לפני משה ולא אמר להם כלום וכו'. אם משה שהיה רבם לא היה יודע להשיב להן כל שכן אידך ומאי קא בעיין קמייהו תו:
אלא סרס. הפך את המקרא הקדם המאוחר ודרוש ותעמודנה לפני העדה ולפני הנשיאים ולפני אלעזר הכהן ולפני משה:
מר סבר. ר' יאשיה:

חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. דשואלין לתלמיד תחלה אפי' במקום הרב ואבא חנן סבר אין חולקין אלא למשה שאלו הלכו ועמדו כולם לפני משה לידע מה משיב להן:
הא דפליג ליה רביה יקרא. שמכבדו ונושאו כבוד חולקין:
שלפי שעה דברו. כלומר המתינו עד שנזדמנה שעה טובה לדבר בשעה שפוסק משה בפרשת יבמין ואמרו אם כבן אנו נחשבין נירש כבן כדאמרינן בריש פירקין כיון דלענין ייבום בן ובת כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי ליהוי. ואי לאו דהוי כמאן דלית לאבינו יורש תתייבם אמנו וחכמה היא זו:
דרשניות היו. שהיו יודעות לדרוש דבת במקום בן אינה יורשת מדקאמרי ובנים לא היו לו מכלל דאם היו לו קודמין:
והתניא בת. כלומר דאית ברייתא דאמר שאלמלי היה בת לא דברנו:
סמי מיכן בת. דהאי ברייתא לאו דוקא דהנהו גופייהו בנות הוו: שאפי' היה לאבינו בת לבן והבן מת בחייו לא דברנו שהיינו יודעין שבת הבן קודמת לנו והיינו דקאמר דרשניות היו שהיו יודעין לדרוש כן:
לא נישאת פחותה ממ' שנה. שהמתינו להגון להם:

דף קכ.

אפשר בת מאה ושלשים וקרי לה בת. ומנלן דבת הכי הואי דאמר ר' חמא בר חנינא לקמן (קכג:) זו יוכבד שהשלימה מנין שבעים נפש שהורתה היתה בדרך שירדו למצרים ולידתה בין החומות כלומר בתוך חומות של מצרים ישראל משעה שנכנסו למצרים ועד שיצאו רד"ו שנה ובאותו פרק נגאלו ישראל טול ממאתים ועשר שמונים שנה נשתיירו מאה ושלשים שנה ונמצא שבשעה שנולד משה היתה אמו בת מאה ושלשים:
ויקח ויחזור מיבעי ליה. שקודם לכן ילדה מרים ואהרן וגרשה כשגזר פרעה כל הבן הילוד:
להלן. כשנשאו לבעל בנות צלפחד:
מנאן הכתוב דרך גדולתן. כדרך שנולדו כדכתי' ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה:
וכאן. כשעמדו לפני משה:
מנאן הכתוב דרך חכמתן. כדכתיב ותקרבנה בנות צלפחד ואלה שמות בנותיו מחלה ונועה חגלה ומלכה ותרצה:
בישיבה. בבית המדרש היו יושבין לפי חכמתן אע"פ שהוא בחור והושיבו למעלה:
במסיבה. בסעודה:

והוא דמופלג בחכמה ובזקנה. יותר מן האחרים:
כולם שקולות. בחכמה:
אלא להגון להם. שהוא חשוב במשפחת אביהן:
מתיב רבא. האי קרא דכתיב גבי טומאת מקדש וקדשיו אמור אליהם לדורותיכם אלו הבנים משום הכי איצטריך למימר להו לתרוייהו מפני שיש מצות שנצטוו אבות ולא נצטוו בנים:
באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה. שלא היה נוהג אלא באותו דור כדאמרי' לקמן:
והרבה מצות נצטוו בנים ולא אבות. כגון חלה ותרומה ומעשר וכל מצות הנוהגות בארץ מה שלא היו יכולין לקיים במדבר משום הכי הוצרך להזהיר אבות ובנים על טומאת מקדש וקדשיו:
קתני מיהת באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה וגו'. אלמא דבנות צלפחד לא הותרו לינשא אלא למשפחת אביהם ולא לכל מי שירצו וקשיא לרב יהודה:
לבר מבנות צלפחד. דהותרו:
אלא מעתה זה הדבר דכתיב גבי שחוטי חוץ. זה הדבר אשר צוה ה' לאמר איש איש מבני ישראל אשר ישחט שור וגו':

דף קכ:

אמר ליה. התם גבי הפרת נדרים לא מצית למימר דלא יהא נוהג אלא בדור זה דיליף זה זה משחוטי חוץ מה זה דשחוטי חוץ לדורות דכתיב ביה לדורותיכם אף זה דהפרת נדרים לדורותיכם:
ומקשינן האי נמי. הפרת נדרים ליגמר זה הדבר מזה הדבר דבנות צלפחד דאזהרה דבנות צלפחד אינה נוהגת אלא ההוא דור ואף הכא הפרת נדרים לא יהא נוהג אלא בדור זה ולא לדורות. ומאי חזית דמקשת ליה הכי אקיש ליה הכי:
האי מאי. כלומר הא לא מצית למימר דבשלמא התם גבי זה הדבר דהפרת נדרים איצטריך לגזירה שוה לאקושי לזה הדבר דשחוטי חוץ והואיל דאיצטריך לגזירה שוה להכי מדמינן ליה לדורות כשחוטי חוץ אבל הכא בבנות צלפחד מאי גזירה שוה מצינן למילף מיניה משום הכי לא ילפינן מיניה:
מאי גזירה שוה. נאמר בשחוטי חוץ זה הדבר וגו' ונאמר גבי הפרת נדרים זה הדבר מה להלן בשחוטי חוץ אהרן ובניו וכל ישראל מוזהרין דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל זה הדבר וגו':

אף כאן. גבי הפרת נדרים: אהרן ובניו וכל ישראל מצו להפר ומשום האי גזירה שוה ילפי' ליה מכל וכל משחוטי חוץ ולדורות משא"כ בבנות צלפחד:
לומר שהפרת נדרים בג' הדיוטות. דומיא דכל ישראל כל דהו ישראל:
והא ראשי המטות כתיב. בהפרת נדרים דמשמע דבעינן מומחין ולא הדיוטות:
ומשני כדאמ' רב חסדא. לקמן גבי מועדי ה' דביחיד מומחה סגיא לקדושי זמנים הכא נמי הפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין מומחה בג' הדיוטות:
לומר שיש שאלה בהקדש. שאם אמר שור שחור שיצא מביתי תחלה יהא הקדש ויצא לבן מטעם שלא שלא חישב בלבו שיצא אלא שחור ובא לחכם לישאל על טעותו אם הקדיש אותו שור שיצא לבן או לא ומחלוקת בית שמאי ובית הלל היא:
ולבית שמאי דלית להו האי היקשא. האי זה הדבר דשחוטי חוץ ודהפרת נדרים מאי עביד ליה:
ואינו חייב על המולק בחוץ.[237] דשחיטה בעינן לפנים ומליקה בכל מקום כשירה ומשום הכי איצטריך זה הדבר: לחכם מתיר שאומר לו מותר לך נדרך כדכתיב לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו אבל אינו יכול לומר לו מופר לך דבבעל תלא רחמנא הפרה כדכתיב ואם הפר יפר אותם ביום שמעו:

דף קכא.

שבת בראשית לא נאמר'. משום הכי קרי לה שבת בראשית כדכתיב וישבות ביום השביעי ומשמה של שבת זו[238] שבת בראשית ויש שבתות אחרות כדכתיב ביום הראשון שבתון ועוד כתיב והיתה שבת הארץ וגו' ושבת של יום הכפורים ועוד כמה שבתות לפי עניינן אבל שבת בראשית היתה לכל השבתות:
מועדי ה' צריכין קדוש בית דין. דכתיב אשר תקראו אותם מועדי קדש שמעברין את החודש ואת השנים ומקדשין זמנים:
שבת בראשית אינה צריכה קידוש. משום דבכל שבעה ושבעה ימים שבת היא:
מועדי ה' צריכין מומחה. לקדשן:
ביחיד מומחה. הא אין מומחה בג' הדיוטות:
יום שנתנו בו לוחות האחרונות. חשוב מיום שנשתברו הלוחות הן ארבעים וארבעים יום עד יום הכפורים:

[237] דברי רבינו צריך תיקון דהא אדרבה בפנים מצותו במליקה דוקא רק דבחוץ גזה"כ הוא דאינו חייב רק על השחיטה.
[238] אולי צ"ל ומשמה של שבת זו נקראו כל השבתות שבת בראשית:

מאי דרוש. והתירו לבוא זה בזה והכתיב לא תסוב נחלה:
קודם מתי מדבר. פה אל פה אדבר בו:[239]

דף קכא:

יום שפסקו מלכרות עצים למערכה. ולפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמיכן ואילך היו עוסקין בתורה:
תבר מגל. שהיה פוסק מגל מלכרות עצים למערכה:
דמוסיף. מן הלילות על הימים ללמוד תורה:
מוסיף. ימים לעולם הבא שמשם והלאה הלילות מאריכין:
קיפלו. סבבו את העולם שראו זה את זה:
ואחיה השילוני. שהיה משילו ראה את עמרם. משמע דעמרם ראה אחיה בשילה והכ' לא נותר מהם איש אלא לא יתכן לומר כך שעמרם לא ראה מעולם אחיה השילוני בשילה. לפי כי עמרם לא היה מעולם אלא קל"ז שנה וישראל עמדו במצרים ר"י שבע עשרה בימיו והשאר עמדו בגלותם נמצא שעמרם לא יצא ממצרים. אלא הכי מתרץ שאחיה השילוני שהיה בשילה ראה את עמרם במצרים ואחיה השילוני ממשפחת לוי הי' שפקודיו מבן שלשים שנה ומעלה כשנכנס לעבודה ולא מת במדבר וראה את עמרם במצרים:
מה להלן גבי ערכין ערכך חמשים שקלים וכי היכי דיותר מבן ששים לא יהיב נ' שקלים וה"נ לגבי מתי מדבר [כמו] דלא נגזרה על פחות מבן עשרים ולא איענש למעלה משישים נמי לא איענש:[240]
לשבטים איתפלג. שנתחלקה לי"ב חלקים:
אי לקרקף גברי איתפליג. ונתחלקה לפי האנשים שהיו בישראל כל אחד ואחד היה נוטל חלקו:

דף קכב.

ת"ש בין רב למעט. בין היה השבט רב בין היה השבט מעט נוטל זה כגון זה דאי לקרקף גברי איתפלג מישתכח דכולהו כי הדדי נסבי אלא ש"מ לשבטים איתפלג:

[239] נראה דצ"ל עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דיבור עם משה פה אל פה וכמו דכתיב פה כו':
[240] צ"ל גבי ערכין דכתיב ואם מבן ששים שנה ומעלה יותר מבן ששים לא יהיב נ' שקלים וכו'.

ולא נתחלקה אלא בכספים. כדאמר לקמן בקרובה ורחוקה ודכתיב בין רב למעט כולם היו שוין בנחלתם שאותו שהיה זיבורית או במקום רחוק מירושלים הי' מעלין לו דמים כדי שיקח במקום רחוק או כדי שיקח בזיבורית וכדאמר רב יהודה סאה ביהודה כו'. הנוטל ביהודה מוסיף דמים לנוטל בגליל:

דכתיב על פי ה'. היינו אורים ותומים דכתיב על פיו יצאו:

קלפי שבה שמות השבטים וקלפי שבה שמות התחומין מונחין לפניו והיה אלעזר מכוין ברוח הקדש. ואם אמר זבולן עולה שבולטין אותיות באבני אורים ותומים תחום עכו יהא עולה לחלקו אחר שהיה בולט שם זבולן טרף בקלפי ששמות שבטים בה עלה בידו שם זבולן וטרף בקלפי תחומים ועלה בידו תחום עכו היינו על פי אורים ותומים ועל פי הגורל וכן היה עושה לכל שבט ושבט:

שדה פרדס. אילנות:

שדה לבן. תבואה:

שנא' שער ראובן אחד שער שמעון אחד. שכולן יהו חלוקין בשוה בהר ובשפלה ובנגב שאין זה צריך לזה:

ואידך למאן. חלק שלשה עשר למאן:

לנשיא דכתיב העובד את העיר. מלך שהוא משמר את העיר יעבדו אותו כל שבטי ישראל שכל שבט ושבט מצמצמין מנחלתו עד שעושין לו חלק אחד והיינו חלק י"ג:

ודלמא רונגר בעלמא. שלא יתנו לו שיעור שבט כי אם עיר אחת או פלך אחד ואכתי אידך למאן:

והנותר לנשיא היינו שבא מזה ומזה. כלומר איתו מותר שיהו מצמצמין משבט זה ומשבט זה ומייתרין לו כשיעור חלק אחד שלהן אותו מותר יחיד הקדש לאחוזת העיר כלומר למלך שאוחז העיר בידו:

למאי אילימא בשופרא וסניא. כלומר שבשביל שנטל זה עידית וזה נטל זיבורית יעלה בעל עידית לבעל זיבורית כספים עד שיהו שוים בנחלה:

וכי בשופטני עסקי'. דהניח לזה ליטול עידית והוא נוטל זיבורית:

אלא בקורבא ורוחקא. שאם נטל זה ברחוק מירושלים יעלה לו זה בדמים שנפל חלקו בקרוב ויתן לזה שהוא ברחוק:

בכספים העלוה. לארץ ישראל שהי' נותן לו דמים בשביל קריבת ירושלים. ור' יהודה אומר בקרקע העלוה שהיו נותנין יותר קרקע לאותו שברחוק יותר ממי שהוא בקרוב:

דלאו דידהו שקלי. שנטלו חלק מרגלים ומתלוננים:

דף קכב:

דומין לחרס. שהיו יבשין:
ולבסוף. בזכותו דומין לחרס והיו משתמרים ואינם נרקבים:
כאשר דבר משה. ולא דבר ממש אלא כמו שכתוב בספר משה ויעלו בנגב ויבוא עד חברון זה היה כלב שפירש מעצת מרגלים והיה הולך לחברון לקברי אבות להתפלל לשם:
פרוורהא. הכפרים שסביב חברון נתן לו ולא חברון ממש לפי שהיא היתה עיר מקלט:
פיס' אחד הבן ואחד הבת לנחלה. כדאמר בגמ':
אלא שהבן נוטל פי שנים וכו' והבנות ניזונות מנכסי האב והבנים יחזרו על הפתחים.
משום דהכי כתב לה בנן נוקבן דיהוון ליכי מינאי וכו':
אילימא דירתו כהדדי. בשוה:
והתנן בן קודם לבת. ועוד קושיא אחרת דאפי' כי הדדי ירתיהא דקתני מתני' אלא שהבן נוטל פי שנים היכי מיתוקם הא אמרת אחד הבן ואחד הבת לנחלה דכי הדדי נינהו וליכא להאי טפי מהאי:
אמר רב נחמן הכי מיתרצת מתני' אחד הבן ואחד הבת. במקום דליכא בן נוטלת בראוי לאביה כבמוחזק לאביה:
הא נמי תנינא. במתני' בנות צלפחד נטלו ג' חלקים חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים [ואע"ג] דאכתי חפר לא היה מוחזק בהני נכסי' ותרתי זמני למה לי. ועוד אפי' מצית למימר דאתא לאשמועי' דבת נוטלת בראוי כבמוחזק הא דקתני מתני' אלא שהבן נוטל פי שנים היכי מיתרץ והא בת במקום דלית בן נוטל פי שנים:
אמר רב פפא הכי תריץ. אחד הבן של מת ואחד הבת של מת במקום שאין בן נוטלין בחלק בכורה תחת אביהן:
והא נמי תנינא ושהיה בכור נוטל ב' חלקים. ובמקום דלא היה לצלפחד בן נוטלו' הבנות ועוד מאי האי דקתני מתני' אלא שהבן וכו' והא בת נמי אי לית בן נוטלת שני חלקים כבן:
אמר רב אשי הכי קאמר מתני' אחד הבן בין הבנים. שאם היו לו י' בנים ואמר מאחד מהן איש פלוני בני יירש כל נכסי הכי נמי לבת בין הבנות אם אמר תירש פלונית כל נכסיי אע"פ שמונע בנות אחרות מירושתו דבריו קיימין הא היינו אחד הבן ואחד הבת שוין בהאי:
כמאן. אמרת להא מילת':

כר' יוחנן בן ברוקה. דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו פלוני יטול כל נכסי דבריו קיימין אבל אמר דנכרי יירש כל נכסי במקום בנים לא אמר כלום. והואיל דאמרה ר' יוחנן חדא זימנא למה לך לשנויי מילתא זימנא אחריתא. וכי תימא משום הכי אצטריך למימר דקא סתם לן תנא דמתני' אחד הבן ואחד הבת לנחלה[241] וכן מוקים לה רב אשי לסתומי דהלכתא כר' יוחנן בן ברוקה והא סתם ואחר כך מחלוקת היא דרבנן פליגי עליה דר' יוחנן בן ברוקה וכל סתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם. ועוד אפי' מצית למימר דסתם לן תנא הלכה כר' יוחנן בן ברוקה הא דקתני אלא שהבן נוטל היכי נפיל בהא מילתא:

מר בר רב אשי אמר הכי קאמר מתני' אחד הבן ואחד הבת. במקום שאין בן שוין בנכסי האם[242] כדאמר לעיל בכל אשר ימצא לו ולא לה:

לתת לו. לבכור: פי שנים כאחד שאם היו לו י' בנים וחלקו הנכסים בי"א חלקים נוטל הבכור ב' חלקים היינו פי שנים כאחד:

אתה אומר פי שנים כאחד או אינו אלא פי שנים בכל הנכסים. דמצי למיטען הבכור פי שנים בכל הנכסים של אבא הבו לי בין בקרקע בין בשאר נכסים:

ודין הוא. דלא יהבינן ליה אלא פי שנים כאחד משום דחלקו עם אחד [243] מן האחין דכי היכי דאי הוה חלק בין ה' אחין פי שנים כאחד או כלך לדרך זו וכו' דחלקו עם אחד היינו פי שנים בכל הנכסים השתא איכא למימר הכי דנוטל פי שנים כאחד ואיכא למימר דנוטל פי שנים בכל הנכסים משום הכי אצטריך למימר והיה ביום הנחילו את בניו דמצי למימר בקרא לחוד לא יוכל לבכר את בן האהובה וגו' כי את הבכור יכיר וגו' למה לי דכתב והיה ביום הנחילו את בניו וגו'. אלא התורה ריבתה נחלה אצל האחין כלומר דרוב הנחלה תהא אצל האחין ואי הוי שקיל בכור פי שנים בכל הנכסים נמצא רוב הנחלה אצל בכור השתא דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אין עליך לדון כלשון האחרון אלא כלשון הראשון דפי שנים כאחד בעינן:

דף קכג.

ולא להתייחש לבכורה. דאי דליהוי בכור ממש דהא לא אפשר אלא כדי ליתן לו פי שנים: ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף נאמר בכורה ליוסף. דכתב ניתנה בכורה ליוסף: ונאמר בכורה לדורות. ולו משפט הבכורה:

[241] נראה דצ"ל ואחד הבת לנחלה לפי מה דאוקים רב אשי כו'.
[242] חסר כאן וצ"ל ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. כדאמר לעיל וכו'.
[243] צ"ל חלקו עם אחד מן האחין ה"נ דאם הוא חולק בין ה' אחין וכו'.

מה בכורה ליוסף פי שנים כאחד. דארץ ישראל לי"ב חלקים נתחלקה וכתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי היינו חלק בכורה אלמא פי שנים כאחד נקט יוסף ולא בכל הנכסים:

מאי ואומר. דקאמר לעיל ואומר ובני ראובן בכור ישראל והא כבר דרשי' שפיר מוהיה ביום הנחילו דנוטל פי שנים כאחד. וכי תימא משום הכי אצטריך האי דאי הוה כתב ביום הנחילו את בניו לדרשא אחרינא הוא דאתא כדר' יוחנן בן ברוקא דאמר לקמן מאי טעמא דר' יוחנן בן ברוקא דאמר קרא והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה ומשום הכי איצטריך למימר ובני ראובן בכור ישראל נאמר בכורה ליוסף וכו' וכי תימא בכורה מבכורתו לא ילפינן דבכורה לחוד ובכורתו לחוד. ת"ש והבכורה ליוסף דילפי' בכורה מבכורה וכי תימא יוסף כו'. ת"ש אמר ליה רב פפא לאביי ממאי מצית למימר דפי שנים כאחד יהיב ליה אימא דיקלא בעלמא יהיב ליה טפי מאחיו ולא פי שנים. אמר ליה עלך נאמר קרא כראובן ושמעון יהיו לי דנוטלין ב' חלקים כראובן ושמעון:

אמר אהנה לבעל הבית מנכסי. הכי נמי עשה יעקב ליוסף לפי שיוסף גידל את יעקב אבינו ובניו בארץ מצרים כדכתי' ויכלכל יוסף את אחיו וגו' ולבסוף כשהעשיר יעקב שחילק נכסיו ובירך את בניו ההנהו ליוסף שנתן לו חלק הבכורה: אמר ליה ר' חלבו לר' שמואל בר נחמני ר' יונתן רבך לא אמר כן:

ארוכות. בכהונה לעולם דכתיב ברית כהונת עולם. והכי נמי לויה. וארוכות במלכות בית דוד לו ולזרעו עד עולם:

ריסי עיניה. שערות עפעפיה:

בכללן. של ישראל כשנכנסו במצרים כתיב כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרים שבעים: ובפרטן. שמחשב כל אחד בפני עצמו אתה מוצא שבעים חסר אחד:

אמר ליה שבעים שלמין הן ותאומה היתה עם דינה דכתיב ואת דינה בתו. לרבות תאומתה:

אלא מעתה תאומה היתה עם בנימין דכתיב ואת בנימן אחי יוסף. א"כ היו להו טפי מן שבעים:

דף קכג:

אמר ליה מרגלית היתה בידי. כלומר טעם יפה שבידי:

ואתה רוצה לאבדה ממני. מידי כלומר אתה רוצה שאומר לך וידעוהו הכל:

איתיביה ויכם דוד. לאדומיים מהנשף ועד הערב אלמא דביד יהודה נמי נפלו. נפלו עליו. ונתחברו לדוד ממנשה דהוו ליה מיוסף ומשום הכי נצחום:
אשר לעמלק. ועמלק מעשו היה דכתיב ותלד לאליפז את עמלק:
בכור כהן שהניח להן אביהן מתנות הללו בכור נוטל פי שנים משום דכל אשר ימצא לו בשעת מיתתו אמרינן דיטול וכשהשביחו נכסי' לאחר מיתת אביהן שהוא התחיל להשביח כגון הניח להן אביהן פרה מוחכרת ששכרה אביהן לאחד לשנה בדמים קצובין. או מושכרת ששכרה לאחד שיתן לו מחצית השכר למחצה או לשליש או לרביע או שהניח להן אביהן באפר לרעות וילדה נוטל בכור באותו שבח פי שנים דדמי כמו שהשביחה ברשות אביהם אבל השביחום היתומים לאחר מיתת אביהן כגון שבנו בתים או נטעו כרמים אין נוטל פי שנים בהם:
במכירי כהונה ולויה עסקי' שהיה לאבי' אוהבים מכירים שיהו שולחין לו מתנותיהם. ולא לאחרים והכי נמי מתנות לויה כגון מעשרו' ללוי מוסרן:
ודאשתחיט הבהמה בחיי אבוהון ולא הספיק ליטול עד שמת. כמי שהורמו דמי. כבאו ליד אביו דמי דמכירין הן ומוחזק הוא ולא ראוי. ובמוקדשין אמאי נוטל פי שנים הא לאו דידיה דבר הקדש הוא:
הכא בקדשים קלים עסקינן ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הן. במס' קדושין לקדש בהן אשה דתניא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו שאם גנב מאחד מעשר או בכור אם נהנה מהם חייב קרבן מעילה לגבוה דכתיב ומעלה מעל בה' ואם כפר לו והודה ונשבע מביא אשם גזילות דכתיב וכחש בעמיתו ממון בעלים הוא ומשום הכי הבכור נוטל פי שנים:
רועה באפר. וברשותו קיימא מיבעי':
הא קמ"ל. דלא משום האי טעם שקיל דברשותי' קיימא דמוחכרת ומושכרת לא קיימא ברשותי' אלא אמרינן מוחכרת ומושכרת לא חסרי בה יתמי מזוני דחוכר ושוכר יהבי להם מזוני משום הכי בכור נוטל בהן פי שנים:

דף קכד.

מני. ברייתא זו דקתני הניח להם אביהם פרה וכו' דנוטל פי שנים:
ר' היא דתנן אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן. אפי' שבחו מאליהם דכל אשר ימצא לו בעינן:

רבי אומר הבכו' נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן. הואיל דשבחא ממילא קא אתי והכי נמי קתני ברייתא:
ירשו שטר חוב. שהיה אחד חייב לאביהן:
בכור נוטל פי שנים. משום דמלוה בשטר קלא אית ליה ומשום דמוחזקין בשטר כמאן דגביא דמי:
והואיל דנוטל פי שנים בשטר חוב. פורע נמי פי שנים בחוב שמתחייב אביו בשטר (כולו). ואם אמר כו':
מאי טעמא דרבנן. ת"ק דרבי:
עד דמטיא לידיה. דנותן לא מצי יהיב ליה לאחריני. אף חלק בכורה עד דמטיא לידא דאבא לא מצי שקיל פי שנים:
מקיש חלק בכורתו לחלק פשוט מה חלק פשוט אע"ג דלא מטא לידיה. דאבא אלא ראוי לו אפי' הכי שקיל דפשוט נוטל בראוי כבמוחזק. אף חלק בכורה נמי שקיל בשבחא דממילא אע"ג דלא מטי לידיה:
ורבנן נמי הכתיב פי שנים. אמאי לא דרשי כרבי. ההוא דיהבינן ליה לבכור פי שנים:
אחד מצרא. במקום אחד נוחלין לו חלק בכורתו סמוך לחלק פשוט שיהו ניכרים שהב' חלקים במקום אחד:
דיקלא ואלים. שהי' קטן כשמת ושוב נתגדל. והכי נמי ארעא ומסקה שירטין. שנזדבלה מאליה שהרוח הפריח שם זבל משדות אחרות או הקשין שהיו שם בלו ונעשו זבל:
כולי עלמא לא פליגי. דשקיל משום דכל אשר ימצא לו קרינן ביה:
כי פליגי בחפירי והוי שובלי. שהניח להם אביהם חזיז ונתגדלו עד שנעשו שבלים. והכי נמי שלפופי והוו תמרי' שהניח להן אביהן תמרים מפריחין במקצתן ונעשים גדולים:
דמר סבר. רבי שבהא ממילא אתי וכל אשר ימצא לו קרינן ביה:
ומר סבר אשתני. מכמות שהניח להם אביהם ולא שקיל:

דף קכד:

אלמא קסבר מטין אתמר. ולא דרשי' לה בפרקא ולכתחלה לא עבדינן כוותיה. אבל אי עבד לא מהדרינן:
בשאר ספרי דרב. זו מכילתא וספרי דלא קרי ספרי דבי רב אלא תורת כהנים לחוד:
ומני' [רבי] דהכי אמר לעיל:
אמר רב יהודה אמר שמואל אין הבכור נוטל פי שנים במלוה. שאם חייב אדם לאביהן מלוה אין הבכור נוטל פי שנים משום דלא קרינן ביה בכל אשר ימצא לו:

מלוה. דלא אתא לידיה מיבעיא. אלא אליבא דרבי דהאי מלוה לא אתא לידיה דאבוה:
אלא הא דתניא. לעיל ירשו כו':
לא לעולם רבנן. ודקא קשיא לך השתא שבחא דממילא אתי אמור רבנן כו'. אפי' הכי אצטריך למימר דאינו נוטל דסד"א מלוה כיון דנקיט שטרא בידיה כמאן דגביא דמי ונוטל פי שנים קמ"ל דאפי' הכי אינו נוטל:
שלחו מתם. מארץ ישראל לבבל:
בכור נוטל פי שנים במלוה. דכמאן דגביא דמיא:
אבל לא ברבית. שחייב לו עובד כוכבים משום דלא אתא לידיה:
מלוה מבעיא. דהוא הדין דלא שקיל:
אלא אליבא דרבי. נוטל במלוה פי שנים משום דמטא לידיה דאבוה אבל לא ברבית דלא אתא לידיה דאבוה:
לעולם אליבא דרבנן. ומשום הכי שקיל פי שני' [דמלו'] כמאן דגביא דמיא:
אמר ליה נהרדעי לטעמייהו. דאמימר ורב נחמן נהרדעי הוו:
דאמר רב נחמן גבו קרקע. בחוב של אביהן אין לו לבכור פי שנים משום דהאי קרקע לא שבק אבוהון גבייהו אלא מעות של מלוה זו היא ברשות אביהם ושבק אבוהון גבייהו ומשום הכי בכור נוטל פי שנים במלוה והיינו (טעמא) נהרדעי לטעמייהו:
רבה אמר גבו קרקע יש לו. משום דאחריות קרקע יש לו שכן כתוב בשטר דאי לא יהיב להו מעות טרפי מקרקע:
אבל גבו מעות אין לו. משום דלאו הני מעות שבק אבוהון גביהון משום הכי אינו גובה:
אמר לי' אביי לרבה לדידך. דאמרת גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו קשיא. ולרב נחמן בר פלוגתך קשיא: לדידך קשיא כו':

דף קכה.

ועוד. היכי מצית אמרת דקרקע יש לו:
הא מר הוא דאמרת. בהאי מעשה דסבתא דלקמן מיסתבר טעמא דבני מערבא. דשלחו מתם וקבעו הלכ' כותיה דרב ענן דאמר לירתאי ולא לירתי ירתאי ובעל לא ירית משום דשכיבא איתתיה בחיי סבתא ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. ומשום הכי אמר רבא לקמן מיסתבר טעמייהו דבני מערבא דאי קדמא סבתא בחייה וזבנא זבינה זביני אלמא דלא מוחזק הוא ביד הבעל כל זמן דלא אתא לידיה הכי נמי להיכא דגבו קרקע בחוב אביהן אמאי נוטל בכור פי שנים והא אע"ג דאית להו שטר וכמאן דגבוי ההוא חוב דמי אפי' הכי אינה מוחזקת האי קרקע בידיה דאבוהון כלום דהא אי בעי בעל חוב מצי

לזבוני לאחריני ולמיתן להו קרקע אחריתי. אי נמי מצי מסלק להו בזוזי ולא בקרקע והוה ליה הא קרקע ראוי ולא מוחזק ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק ואמאי אמרת להיכא דגבו קרקע יש לו פי שנים:

ולרב נחמן קשיא מאי שנא כו' ועוד. קשיא אחריתי אמאי אינו נוטל בקרקע:

האמ' רב נחמן אמר רבה בר אבוה יתומין שגבו קרקע בחובת אביהן. שהיה אחד חייב לאביהן:

בעל חוב. שהיה אביהן חייב לו:

חוזר וגובה אותה מהן. מן היתומים [כמו] דאי שביק להון אבוהון קרקע דמוחזקת בידם דגבי ליה בעל חוב של אביהן ה"נ אע"ג דלא שבקה לה אבוהון גבייהו אלא ראויה להו [244] מיחייב אבוהון אפי' הכי גבי ליה מינייהו דלא מצי למיטען ליה מטלטלי דהיינו שטר שבק אבונא גבן ומטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי אלא כיון דגבו קרקע דמי כמאן דמוחזקת בחיי אבוהון א"כ הכא נמי בכור אמאי גבו קרקע אין לו פי שנים הא כמוחזק דמיא. השתא קשיא דרב נחמן אדרב נחמן:

אמר ליה לא לדידי קשיא ולא לרב נחמן קשיא. במילתין קיימינן והאי דאמינא לעיל גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו ורב נחמן נמי דאמר גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו אין טעמא דבני מערבא מפרשי' דשלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה לדידי הכי שמיעא לי דסבירא להו גבו קרקע יש לו ורב נחמן שמיעה ליה דסבירא להו לבני מערבא דגבו מעות יש לו ולן לא סבירא לן כוותיהו דליהוי לבכור פי שנים במלוה לא בקרקע ולא במעות:

מאי מעשה דסבתא. דההוא שכיב מרע דאמר להו נכסי לסבתא. לזקינתי ובתרה לירתאי. ולא הוה ליה אלא חד בת אתא בעל לאחר מיתת הזקינה וקא תבע ירושת אשתו שהיתה ראויה לירש:

דף קכה:

אמר רב הונא. בדין הוא דיהבינן ליה דהכי משמע צוואת ההוא גברא כמאן דאמר ובתרה לירתאי אי ליכא ירתאי תיהוי לירתי ירתאי דהיינו בעל דיורש את אשתו:

ורב ענן אמר לירתאי. פקיד ולא דייקי' מינה לירתי ירתאי ואין לבעל כלום אלא לאחי אשתו:

והל' כוותיה דרב ענן. חדא דהואיל שמתה אשתו קודם שהיתה מוחזקת לא ירית בעל:

[244] אולי צ"ל ראויה להו מבע"ח דאבוהון

מכלל דרב הונא. דאמר לירתאי ולירתי ירתאי סבר דבעל נוטל בראוי כבמוחזק בתמיה:
אמר ר' אלעזר דבר זה. כלומר דין זה נפתח בגדולים כלומר רב הונא שהיה גדול אמר תחלה דבעל ירית:
ונסתיים בקטנים. כלומר אם שאני קטן לגבי רב הונא אני אסיימו ואפרשו טעמא דרב הונא כל האומר אחריך כגון זה שאמר ובתרה לירתאי כאומר מעכשיו יהא בכח אחריך הלכך היא כמוחזקת ויורש אותה הבעל:
אמר רבא מסתבר טעמייהו דבני מערבא. דקבעו הלכתא כרב ענן משום דלא היתה מוחזקת ביד אשתו לפיכך אי קדמא סבתא וזבין קודם מיתת אשתו זבינה זביני הואיל דראוי לבת ואינה מוחזקת:
ואין הבכור נוטל פי שנים. במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות משום דלא מטא לידי. דאבא:

דף קכו.

ובמלוה שעמו פליגי. שאם הבכור לוה מאביו ונשאר אותה מלוה בידו יטול ממנה חלק כדפשוט והחלק של הבכורה יטול המחצית בלבד וחצי האחר יחלוקו ביניהן האחים ומאי טעמא יטול מחצית ממנה חלק בכורה משום דלא דמי הא מלוה שעמו למלוה שישנה אצל אחרים דהתם לאו מוחזק הכא מוחזק והואיל ויש לה שם מלוה בדין הוא דלא שקיל מינה חלק בכור. אבל הואיל דמוחזק הוא מהני ליה דשקל פלג דבכורה:
ל"א במלוה שעמו פליגי. כלומר אע"ג דפסיק רב פפא הלכת' הני מילי במלוה שישנה אצל אחרים אבל במלוה שעמו פליגי עליה בני מערבא [245] דשקיל מיניה פי שנים:
בכור שמיחה. ליתומים ואמר אין רצוני שתשביח נכסים של אבא עד שתתנו לי חלק בכורתי ולא רצו אלא השביחו אע"ג דאמרן לעיל אבל בנו בתים כו' השביחו נוטל פי שנים אף בשבח משום דמחאתו היה מחאה:
בענבים ובצרום. הואיל שהיו משובחין בחיי אביהן ולא דרכום אלא בצרום בלבד ומיחה על הבצירה בצירה לא חשיב שבח כל כך אע"פ שטרחו ובצרום שקיל בכורה מענבים מובצרים ואינו מנכה להם כלום הואיל דמיחה וכן נמי בזיתים ומסקום אבל דרכום שכבר נשתנו שעכשיו הוא יין שטרחו בהן הרבה אע"פ שמיחה אינו נוטל פי שנים ביין:
רב יוסף אמר אפי' דרכום אם מיהה מיחה ונוטל:

[245] לשון זה שכ' רבינו עולה שפיר לפי גירסתו ז"ל שגרס פליגי אבל לגי' הרשב"ם ז"ל דגרס פלגי בלא יו"ד אינו מיושב כ"כ. ונראה דלזה כוון הרשב"ם ז"ל במש"כ ויש כו' ולא נתיישבו לפי הלשון הכתוב בספרים ודו"ק.

ומקשי' הא הוו השתא חמרא שהשביחו יתומים ולא מטא לידא דאבוהון. נותן לו דמי היזק ענבים שאם דרכום הרבה אובדות מהם והרבה מתפזרות מהן אותו היזק ישלמו ליה ולא נוטל פי שנים:

והא דרב עוקבא [246] דאמר בכור ופשוט שהניח כו' מוקים לה במיחה:

חלק כפשוט. שלא נטל פי שנים:

ויתר באותה שדה. ולא יהבינן ליה טפי באותה שדה כי אם כפשוט אבל בשאר [הנכסים] לא ויתר:

ויתר בכל הנכסים. דבשאר נכסים נמי לא שקיל פי שנים. אין לבכור בנכסי אביו כלום קודם חלוקה כלומר לא ליתן ולא למכור. הלכך מה דאתא לידיה אותה שדה בלבד שחלק עם אחיו ולא נטל ממנה אלא כפשוט באותה שדה שכבר באתה לידו ויתר. אבל בכל הנכסים שעדיין לא באו לידו לא מחל חלק בכורה:

זבין נכסיה דידיה ודפשוט. אחוה קודם שחלקו אתו לקמיה דרבא לדינא ואמר להו לא עשה ולא כלום אותו מכר:

דף קכו:

מר סבר. רב פפי דאמר יש לבכור קודם חלוקה לא עשה ולא כלום בפלגא בחלק פשוט ומכל שכן חלקו של אחיו שלא מכר משום דבג' חלקים צריך למיפלג ותרי חלקים [הוי] דידיה ורב פפי אמר שלא עשה ולא כלום בההיא פלגא שלו דמגיע בפשוטו משום דאכתי לא פליג אבל חלק בכורה דזכי ליה רחמנא מצי למיזבן:

ומר סבר. רב פפא דאמר אין לבכורה קודם חלוקה סבירא ליה לא עשה ולא כלום בכולהו נכסים ומשום הכי לא מזדבן אפי' חלק בכורה:

מדרישבא. מקום:

בצנא דפלפל. סל מלא פלפלין וחלק עמו בשוה והיה בכור:

פיס' האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר ולא כלום. מפני שעוקר נחלה מן התורה מכל וכל ומתנה על מה שכתוב בתורה לתת לו פי שנים:

המחלק נכסיו על פיו. שכיב מרע שאינו צריך קנין ולא כתיבה ולא משיכה אלא מה שאמר בפיו זה ינתן לפלוני וזה ינתן לפלוני קיים:

[246] צ"ל והא דרב עוקבא דאמר ליתן לו וכו': דאמר רב יהודה אמר שמואל בכור ופשוט שהניח וכו'.

ריבה לבן אחד מנכסיו ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור. שלא נתן לו כי אם כאחד מבניו דבריו קיימין משום דבלשון מתנה הוא נותן ומתנה יכול ליתן לכל מי שירצה. אבל אמר משום ירושה. פלוני יירש שדה פלוני וריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור לא אמר ולא כלום משום דהשתא עוקר ירושה דאורייתא. ואם אמר משום מתנה דבריו קיימין דמתנה מצי למיהב לכל מאן דבעי: כתב מתנה בין בתחלה בין בסוף וכו' כדפיר' לה בגמ':

לימא מתני' דקתני דהרי מתנה על מה שכתוב בתורה לא אמר כלום ר' מאיר היא דאי ר' יהודה [247] היינו דמתנה על מה שכתוב בתורה:

ר' יהודה אומר בדבר של ממון תנאו קיים אבל עונה לא הואיל דלאו ממון הוא. עד כאן לא אמר ר' יהודה גבי אשה דבדבר של ממון תנאו קיים משום דידעה היא איתתא דלא בעי למיתן לה מזון וכסות אפי' הכא מקדשה ליה ומחלה ליה בההיא הנאה דמקדש לה ואית לה עונה ומחלה בממון וניחא לה בהנהו קדושין אבל הכא גבי מתנה מי ידע האי יורש דהוה בעי ממעט ליה חלקו דלימחול ליה משום הכי אפי' ר' יהודה מודה דתנאו בטל:

בכורי הוא נוטל פי שנים. דכיון דאמר בכורי משמע בכור של ראשית אונו. אבל אמר פלוני בכור לא יטול דדלמא בוכרא דאמו קאמר:

בוכרא סכלא. כלומר בכור שוטה שאינו כל כך עיקר בכור כי הוא מן האם:

בוכרא סכלא קראו ליה. דלא בכור ממש הוא ואינו נוטל:

דכי הוו אתו אינשי דהוי להו שחין או מכה אתא לקמיה להתרפאות ומסי רוקו. כלומר שרוקו יפה לרפואה משום דבכור הוא. טומטום בכור. שנקרע:

דף קכז.

עד שיהיה בכור בשעת הויי' משעת לידה וזה היה ספק קודם לכן אם זכר הוא אם לאו: אמימר אמר אף אינו ממעט בחלק. בשעה שאם היו שני אחים בכור ופשוט וזה טומטום שלישי כשיבואו לחלק בין נכסים כמאן דלית' דמי ויחלוק עם אחיו פי שנים בכל הנכסים. אבל אותן שני חלקים חלק פשוט של בכור וחלק אחיו פשוט יחלקו לג' ויקח טומטום חלק השלישי. מ"ט לא ממעט דכתיב וילדו לו בנים הנך דהוי' בנים בשעת לידה ממעטי והוא לאו בן הוא משעת לידה:

[247] צ"ל דאי ר' יהודה האמר בדבר של ממון תנאו קיים: ר"י אומר וכו'.

רב שזבי אמר אף אינו נימול לשמנה. שאם חל שמיני שלו בשבת לא מחללינן עליה שבת דמחמרינן גבי שבת:
רב שרביא אמר אף אין אמו טמאה לידה. משום דכל זכר מטמא שבעה ימים כימי נדתה אבל הוא אינו מטמא כלל:
מיתיבי. קא תנא במס' נדה המפלת טומטום ואנדרוגינוס זה הוא זכר ונקבה. וטומטום הואיל דלא ידעינן מה הוא מחמרינן ותשב לזכר ולנקבה. כיצד יהבינן לזה ימי טהרה כזכר ארבעים יום ותו לא ומתוך אותן ארבעים תהא טמאה י"ד יום כדין יולדת נקבה אלמא דמחמרינן גבי טומאה. תיובתא דרב שרביא דאמר דאין אמו טמאה לידה כלל והא הכי מחמרי' בה לזכר ולנקבה. ולימא תיהוי תיובתא דרב שיזבי דאמר לעיל דלא דיינינן כזכר ודאי ואינו נימול לשמונה בשבת אע"ג דנקרע ונמצא זכר והא הכא דאמרינן דתשב לזכר ארבעים אף על פי שלא נקרע. ומשני לרב זביד לא הוי תיובתא משום דהאי תנא דאמר תשב לזכר ולנקבה ספוקי מספקא ליה אי זכר הוא או נקבה היא משום הכי אזיל לחומרא דתשב לתרוייהו לזכר ולנקבה והם הכי נמי אזיל רב שיזבי לחומרא הואיל דבשעת לידה מספקא ליה אם זכר אם נקבה אזלינן לחומרא ולא מהלינן לי' בשבת משום דבן ודאי בעינן משעת לידה והאי לאו הכי הוא ומשום הכי לא קשי' ליה דהכא נמי מחמיר:
אי הכי הוא. דמשום חומרא הוא אמאי לא מחמרינן בה כל חומרות דמצינן למימר ונימא דתשב לזכר ולנקבה ולנדה. הכי פירושא אם ילדה זכר מטמא ז' ימים ומכאן ואילך לאחר מ' ימים כל דם שהיתה רואה סמוך לוסתה יושבת עליו ז' נקיים ואם ראתה באותן ל"ג (אפי' הכי) דם טוהר הוא. אבל אם חזרה וראתה יום שמיני יושבת יום כנגד יום ואם ראתה ג' ימים רצופין בתוך י"א יום הרי זו זבה גמורה וצריכה נקיים. והאי דקאמרינן הכי תשב לזכר ולנקבה ולנדה כדאמר לא יהבינן לה ימי טוהר אלא אי חזי' ליום ט"ו הויא טמאה נדה. ומקשינן במס' נדה למה הזכיר זכר כיון דתני לנקבה ולנדה לא אצטריך למיתני זכר דאי לענין טמאה לידה הא קתני תשב לנקבה ולנדה לא איצטריך לטמאה לידה דזכר דהוי בכלל י"ד דנקבה. ואי לענין טהרה ימי טוהר קאמר לזכר הא קתני נדה כיון דקתני לנדה וש"מ דלית לה ימי טוהר אלא אי חזיא (ליום נ"א) הוי טמאה נדה אלא להכי תנא לזכר לחומרא דאע"ג דאין לה ימי טוהר יהבינן ליה דין דזכר להכי שאם תראה יום ל"ד ללידתה ביום ארבעים שלמו ז' ימי נדתה ואם תחזור ותראה ליום מ"א תהי' מקולקלת עד מ"ח די"ל ביום מ' שלמו ימי טוהר דזכר וכיון שראתה למחר יש לה שוב דין נדה ואינה טהורה עד מ"ח דאי לא תנא לזכר אמרינן בסוף מ' שלמו ימי נדתה

ומה שראתה ביום מ"א היינו בתוך י"א יום דהויא שומרת יום כנגד יום וטובלת ביום מ"ב ומשמשת אלא להכי תנא לזכר דאסורה עד מ"ח. וכן לענין נקבה אם תראה ליום ע"ד ותחזור ותראה ליום פ"א תהיה מקולקלת עד פ"ח ומשום הכי איצטריך למיתני זכר. והכא נמי אי משום חומרא הוא ליתני לזכר ולנקבה ולנדה אלא ש"מ מדלא קתני הכי [ש"מ] דלאו משום חומרא הוא. וקשיא לרב שיזבי דמחמיר:

שילדו שני זכרים במחבא. בלילה בהחבא בלא נר או ביום בחושך בלא אור ושתי הנשים היה להם בעל אחד בחור והיו מבכירות ואין ידוע אי זה מהן בכור איזה נולד קודם ונולד לו שוב בנים אחרים כשיגדלו ויבואו לחלק ירוש' אביהן עם אחיהם יכתבו אחד מאלו שני ספיקי בכורות הרשאה לאחיו כדי ליטול פי שנים ויאמר לאחיו אם אני בכור תנו לי פי שנים בשביל עצמי ואם אחי הבכור ולא אני תנו לי פי שנים בשבילו שהרי בידי הרשאה שהרשני על חלק בכורתו ויחלקו הבכורה ביניהם ולאפוקי מיהא אתי האי דרשא לשני זכרים שנולדו במחבא והוכרו מעיקרא איזה מהן בכור ולבסוף נתערבו ולא הוכרו כותבין הרשאה זה לזה משום דכתיב יכיר והרי הוכר מתחלה:

בני אקרא דאגמא. כפר שעומד באגם:

היו מוחזקין בו בני אדם. באחד שהוא בכור ואמר אביו על אחד מאחיו שהוא בכור מהו. מי אזלינן בתר דמוחזק לן שהוא בכור או בתר אביו אזלינן דאמר קים ליה בגויה: שלח להו כותבין הרשאה זל"ז משום ספיקא דלא אזלינן בתר חזקה [248] דאבוה:

דף קכז:

יכיר יכירנו. האב לאחרי':

וחכמים אומרים אינו נאמן. דבתר חזק' אזלינן. אלא רבנן דאזלי בתר חזקה יכיר למה לי דהא משמע יכיר דאביו יכירנו לאחרים ונאמן. ומשני לעולם בתר חזקה אזלינן ולמאי הלכתא כתיב יכיר בצריך הכרה. שאם אין מוחזק לן מהאי אי בכור הוא או לא צריך אביו להכירו לאחרים אבל אי מוחזק הוא לן בתר חזקה דרבים אזלינן ולא בתר האב:

למאי הלכתא. צריך להכירו למיתן ליה פי שנים לא יהא האי בן אלא אחר אם רוצה האב ליתן מתנה לאחר ואומר הבו ליה מי לא יהבינן ליה לאחר הא נמי מאי שנא:

לא צריכא בנכסים שנפלו לו לאחר מיכן. שאם אמר תנו לאחר פלוני נכסים שאני עתיד להרויח לא יהבינן ליה כלל לאחר מכאן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אבל אי עביד הכרה להאי בכור תנו לו פי שנים בנכסי שארויח יהבינן ליה מה שאין כן באחר:

[248] צ"ל דאבוה מכחיש ליה לחזקה.

ולר' מאיר הא אמר אדם מקנה וכו' אפי' לאחר יכיר למה לי. אכתי איכא למפרך לא יהא אלא אחר:

לא צריכא בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס. דאפי' ר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הכא מודי הואיל דבגסיסתו נפלו לו לא יהבינן ליה. דלהכי אמר ר' מאיר אדם מקנה דבר שלא בא בעולם הכא מודי דאיהו [לא] מצי למיתן אבל גבי בכור אף על גב דאיהו גוסס יהבינן ליה היכא דהכירו מחיים ומשום הכי צריך הכרה להיכא דלא מוחזק לן אבל אי מוחזק לן בתר חזקה דידן אזלינן:

רישא רבנן. דבתר חזקה דידן אזלינן:

וסיפא ר' יהודה. דבתר אבוה אזלינן:

מאי טעמא להיכא דאמר עבדי וחזר ואמר בני נאמן. דהאי דקאמר עבדי משום דמשמש ליה כעבדא:

וחילופיה אבית המכס. היכא דנותנין מכס מן העבדים וחזר ואמר עבדי נאמן. דהאי דקאמר בני כדי להבריח מן המכס קאמר. אמר עבדי לבית המכס הואיל דלאו להבריח קאמר וחזר ואמר בני אינו נאמן הואיל דקא יהיב מכס. מיתיבי היה משמש כעבד [249] ובא משמש והולך ואומר עבדי וחזר ואמר בני אינו נאמן ולא אמרינן משום הכי קרי ליה עבדא מעיקרא דמשמשו כעבד. וקשיא לר' יוחנן:

לעולם נאמן והתם מ"ט אינו נאמן משום דקרו ליה אינשי עבדא מצר מאה משום הכי אינו נאמן כשחזר ואמר בני. מצר מאה כלומר מצרו של עבד זה מאה זוזי. כלומר בטוח אדונו של זה שיכול ליקח ממנו מאה זוז שמאה זוז סמוכין לו בכל שעבד שם. רצונך השבע שלא מכרת לי וטול אינו יכול לחזור בו. המחזיק אע"פ שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין מאחר שזה קיבל עליו שישבע התובע ויטול אין יכול לחזור בו:

מאי קמ"ל תנינא נאמן עלי אביך בעדות זו נאמן עלי אבא אע"פ שאין כשרין להעיד עליו ונאמן עלי ג' רועי בקר לדין זה אע"פ שאין מומחין הואיל שקיבל עליו. ר' מאיר אומר יכול לחזור בו האי מוחזק אע"פ שדנו הואיל שאין ראויין. וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו משעה שאמר ועשו מעשה. אלמא דהאי נמי מאחר שנשבע זה אינו יכול לחזור בו ומאי קמ"ל:

[249] אולי צ"ל כעבד הבא ומשמש והולך וכו'.

דף קכח.

הא קמ"ל. דקא מיבעיא במסכת סנהדרין על מחלוקת דר' מאיר ורבנן באתן לך פליגי. אבל השבע ויהא מחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו או דלמא איפכא. ומסקינן הלכתא באתן לך מחלוקת. והלכתא כדברי חכמים דאמרי אינו יכול לחזור בו ה"נ להיכא דאמר השבע וטול כאתן לך הוא. ואצטריך למימר דהלכה כחכמים:

הלכה גובין מן העבדים. שאם הניח אביהן של יתומים עבדים גובה בעל חובו של אביהם את חובו מן העבדים כי היכי דהוי עביד מן הקרקע ולא מצו למטען ליה מטלטלי שבק אבון גבן משום דעבדא כמקרקע דמי:

הלכתא שלישי בשני כשר. כגון ראובן ושמעון הם בניהם היינו ראשונים ובני בניהם היינו שניים ובני בני בניהם היינו דור שלישי של בן ראובן ודור שלישי של בן שמעון ודור שלישי של בן ראובן מותר להעיד לדור שני של בן שמעון:

ורבא אמר אף שלישי מעיד בראשון. בבן שמעון עצמו דהיינו ראשון אע"פ שהוא קרוב לאביו. ובאחא דאבא שאדם יעיד לאחי אביו:

ולית הלכתא כותי'. דקרוב ליה טפי:

ונסתמא פסול. להעיד לו משום דעכשיו אינו יודע להראות עדותו באיזה מקום מגיע תחום קרקע שלו:

ושמואל אמר כשר. אפשר דמכוין במצרנא מצר פלוני כך וכך סימן מצר פלוני כך:

אבל גלימא לא. אם היה מכיר בגד של חבירו קודם שנסתמא ואחר שנסתמא אינו יכול להעיד זה בגדו של פלוני:

אפשר דמכוין מדת ארכו ורחבו. שאמר אני יודע שכך היה ארכו ורחבו ונמצא כדבריו. וכן נמי אם נמצא משקל הנסכא כמו שהוא אמר כשר: מיתיבי היה יודע כו' קא תני מיהת פיתח ונסתמא פסול להעיד שום עדות ותיובתא דכולהו תנאי דלעיל שמואל ורב פפא ורב ששת תיובתא:

ומתה בתו. דרחוק ונתקרב ונתרחק הוא:

דף קכח:

כר' יוחנן בן ברוקה. דאמר כשאמר איש פלוני יירשני במקום שיש בת לא אמר כלום לדברי הת"ק וא"ר יוחנן אם על מי שראוי ליורשו אם אותו פלוני שאמר יירשני במקום בת אם הוא ראוי ליורשו אם לא היה לו בת כגון שהוא אחיו כיון דהוה יורשו בשאין לו בת יורשו נמי במקום בת הכי נמי כשאמר על תינוק בין הבנים הואיל וראוי ליורשו אותו

תינוק הכי מצי יהיב ליה כל נכסי' דהתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה מבניו כחפצו:

ור' יוחנן אמר אינו נאמן. כרבנן ת"ק דר' יוחנן בן ברוקה:

מתקיף לה רבא. לדברי' דמפרשת ליה הכי האי נאמן ואינו נאמן יירש ולא יירש מבעיא ליה. כר' יהודה דאמר לעיל יכיר יכירנו לאחרים: כרבנן דאמרי בתר חזקה אזלינן: תטול אשתי ירושה בין הבנים לבד מכתובתה נוטלת כאחד מן הבנים משום דמצי למיתן מתנה לכל מאן דבעי:

אמר רבא ובנכסים שיש לו עכשיו. שהוא מוחזק בהן ונוטלת בהן כאחד מן הבנים הילדים לאחר מכן אבל מכל הנכסים הבאים לאחר מיכן אינה נוטלת לפי שאין אדם מקנה לגבי אשתו דבר שלא בא לעולם והיכי נוטלת חלקה מבנים שיולדו לאחר מיכן שנתן לה הבעל מתנה. משום דעם בניו ראשונים לחודייהו לא מציא למיטען תנו לי חלק עם הבנים שהי' באותה שעה בלבד דהא בשעת ירושה יש עוד בנים אחרים שיורשים אלא בעל כרחה אינה נוטלת חלק אלא באותן הנכסים שהיה לה באותה שעה ופלגי להן בין כל הבנים ונוטלת בהן חלק כאחד מן הבנים. והיינו בבנים הבאין לאחר מיכן דאית להו אחים הרבה ואינה יכולה לומר איני רוצה שיחלוקו אותן נכסים אלא לבנים שהי' לו באותה שעה ונוטלת אני כאחד מן הבנים לרבות חלקה אלא יחלקום בין כולם משום דכולהו יורשים הוו ונוטלת כאחד מהם באותן נכסים בלבד שהיו לו באותה שעה. אבל נכסים שבאו לו לאחר מיכן יורשין בנים ראשונים ואחרונים בלבד בשוה חוץ ממנה:

והעדים מעידים אותו שפרעו כולו. הואיל והוא מודה שהוא חייב מחצה לא אזלינן בתר סהדותייהו דעדים אלא [250] נשבע המלוה שלא נפרע וגובה מחצה מנכסים בני חורין אבל מנכסים משועבדים שמכר או שמשכן אחר שלוה לא מצי למיגבי משום דמצו למימר לקוחות אנן כי זבינן אעדים דמסהדי דפרע כולו סמכינן ולית לך גבן כלום. וזה כלל גדול בדין בכל אותו ענין שהלוה רוצה לפטור את עצמו מן המלוה כשתבעו במלוה שבעל פה באותו ענין עצמו שיהיה לחייבו המלוה בשיש לו שטר חוב עליו כגון אם תובעו מלוה על פה וזה אמר אין לך בידי כלום דפטור אפי' משבועה דאין מודה לו כלום כך אחרי שכפר זה אם הוציא עליו שהוא חייב לו גובה ממנו אפי' בלא שבועה. ואם תבעו במלוה על פה וכפר במקצת והודה במקצת פורע לו מה שהודה ונשבע לו על מה שכפר כך כשכפר לו מקצת והוציא זה עליו שטר חוב שחייב לו וישבע המלוה על מה שכפר לו ונוטל על פה שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין נשבע זה

[250] כל דברי רבינו בכאן צריך ביאור והבנה ובסוף המסכת יבוא ביאור לדבריו אי"ה.

שהשטר בידו ונוטל. הלכך אמרינן הכא נשבע המלוה וגובה ממחצה שכופר לו הואיל והוציא עליו שטר. ואפי' לר' עקיבא דאמר בב"מ היכא דהוציא מלוה שטר על הלוה וכתוב ביה סלעים סתם מלוה אומר חמש הלויתי לו ולוה אומר שלש ר"ש אומר הואיל והודה במקצת הטענה דמודה עכשיו בסלע אחד יותר שהשטר משמע דבשטר כתב סלעים סתם ושנים נמי משמע סלעים השתא דאמר שלש מודה במקצת הטענה וישבע על השאר שטענו מלוה יותר ר' עקיבא אומר מאותו שליש שמודה לו על הכתוב בשטר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור מן השבועה על השאר הואיל דמצי פטר נפשיה משנים האי נמי דאמר לא פרעתי אלא מחצה כמשיב אבידה הוא וכיון דעדים מעידין שפרע כולו והיינו להיות פטור משבועה והואיל וזה פטר עצמו משבועה בדין הוא שהמלוה שמוציא עליו שטר שצריך לגבות בלא שבועה הואיל והלוה רוצה הוא לפטור את עצמו משבועה ומאי טעמא מחייב שבועה למלוה משום דאמרינן היכא אמר ר' עקיבא דהוה כמשיב אבידה ופטור הלוה היכא דליכא עדים כגון בשטר שכתוב בו סלעים סתם דלא ידעי' אי כדאמר מלוה אי כדאמר לוה אבל הכא דאיכא עדים על האי שטרא מירתת לוה מקמי עדים וחייש דלמא מסהדי עליה דלא פרעו כלל משום הכי קאמר לא פרעתי אלא מחצה ומידה במחצה הלכך לא הוי כמשיב אבידה אלא מודה במקצת הטענה הוי וחייב שבועה והואיל ויש שטר למלוה נשבע וגובה מחצה:

מתקיף לה מר בר רב אשי. היכי מצית לחייבו שבועה על המלוה אדרבה אפי' לרבי שמעון בר פלוגתי' דר' עקיבא דאמר מודה במקצת הטענה ישבע הני מילי היכא דליכא עדים גבי לוה דקא מסייעי בהדיה אבל היכא דאיכא עדים דמסייעי בהדיה כי הכא בעדים מעידים אותו שפרע כולו ודאי הא דקאמר לא פרעתי אלא מחצה משיב אבידה הוי ופטור משבועה שכנגדו גבי מלוה אמאי נשבע וגובה מחצה הא בדין הוא דבלא שבועה יגבה:

הלכתא בכל הני שמעתתא דאיירן לעיל כדשלח ליה רבה לר' יוסף בר חמא. הא דר"נ דאמר לעיל. אין גובין מתנינן וכן אמר רב נחמן. דיין מובהק הוה והלכתא כוותיה:

דף קכט.

אימור רבא דאמר לעיל אף בראשון כשר מוסיף הוי דלא אתי כלום לגרועי ממילתא דרבה בריה דרב יוסף אלא מוסיף הוי על מלתי' ואתי הלכ' לאפוקי ממאן אי מדשמואל כו'. דפליגי לעיל גבי עדות סומא:

אלא לאפוקי מדר' יוחנן. דאמר לעיל על תינוק דאינו נאמן כרבנן דלית הלכתא כותי' אלא כר' יהודה דהאב מהימן מן להכיר לאחרים. ולאפוקי נמי מאתקפתא דמר בר רב אשי דלית הלכת' כוותי' אלא מלוה ישבע וגובה מחצה וכדמתרצי' אליבא דר' עקיבא: פיסקא המחלק נכסיו על פיו. היינו שכיב מרע דלא צריך לא קנין ולא כתיבה כי אם באמירה בעלמא כו':

זו היא מתנה בתחלה. דקאמר תחלה תנתן ואחר כך יירשה:

אמר ר' יוחנן. דוקא דמסייע מתנה בין בסוף בין בתחלה בין באמצע. בשדה אחת שנתנה לאדם אחד אע"ג דקאמר יירשה קנה. אבל אם אמר לאדם אחד תהי' לך שדה זו במתנה ושדה אחרת בירושה או שדה אחת ושני בני אדם דאמר תהא חציה לאדם זה במתנה ולזה חציה בירושה אמרי' דלא קנה לא האי ולא האי משום דחדא הוא מודעא לחבירתה ומדהא דירושה לא קנה האי נמי דמתנה לא קנה:

ור' אלעזר אומר אפי' באדם אחד ושתי שדות ושדה אחת ושני בני אדם קנה דלא הוה מודעא לחבירתה ומדהאי דמתנה קנה האי נמי דבירושה קנה. אבל אם אמר בשתי שדות ושני בני אדם לזה חדא בירושה ולזה אידך במתנה לא קנה דהוי מודעא חדא לחבירתה דכי האי דירושה לא קנה דאין ירושה אלא לאחר מיתה האי נמי דמתנה לא קנה:

כי אתי רבין אמר. יירש פלוני שדה פלונית ותנתן שדה פלונית אחרת לפלוני דהיינו שתי שדות ושני בני אדם ר' אלעזר אומר לא קנה:

אנחתת לן חדא ואתקפת לן חדא. כלומר חדא מהני לישני אתי בניחותא ואידך בלשון קושיא:

בשלמא דר' אלעזר אדר' אלעזר לא קשיא. הא דלעיל דאמר קנה איכא לאוקמי דבאדם אחד ושתי שדות הואיל דאדם אחד לא הוי חדא מודעא לחבירתה וכי היכי דקני מתנה קני נמי ירושה. והא דכי אתא רבין אמר ר' אלעזר לא קנה היינו בשני בני אדם ושתי שדות דחד הויא מודעא לחבריה:

אלא דר' יוחנן אדר' יוחנן קשיא. דלעיל אמר באדם אחד ושתי שדות לא קנה וכל שכן בשני בני אדם ושתי שדות דלא קנה אמאי אמר רבין דר' יוחנן אמר דקנה:

אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן. דחד אמר דר' יוחנן אמר דוקא שדה אחת ואדם אחד קנה וחד אמר אפי' בשתי שדות ושני בני אדם אמר ר' יוחנן דקנה. וריש לקיש אתי לפלוגי על ר' יוחנן. והכי קאמר הא דאמרת דמשום הכי קנה דאמר מתנה בין באמצע בין בתחלה בין בסוף דוקא בשדה אחת ואדם אחד. וריש לקיש אמר אפי' בשני בני אדם ושתי שדות ולעולם לא קני עד שאמר פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית במתנה

שנתתי להם דמשמע שנתתי להם כבר קודם ירושה וירשוה אע"ג דכתב מתנה באמצע בתר ירושה כיון דאמר נתתי משמע שנתתי להם לשעבר קודם לכן. ובענין דתיהוי מתנה בכולה קודם ירושה. ורבוי שנתתי בתר דאמר יירשו דמשמע השתא דאמר להו מתנה בין קודם ירושה בין לאחר ירושה ובין באמצע. ובפלוגתא דר' יוחנן ור' אלעזר וריש לקיש פליגי הכא דרב המנונא סבירא ליה כר' יוחנן ור' נחמן ס"ל כר' אלעזר ורב ששת סבירא ליה כריש לקיש:

שכיב מרע האומר תנו שקל לבני למזונות לשבת. לשבוע הואיל וראוין לתת להם סלע על שטיפולן מרובה נותנין להם סלע והא דקאמר תנו להם שקל לא אמר אלא בשביל לצמצם להם ממון שלא יפסידוהו. אבל אם (אמר) אין דיי להם בזה תנו להם יותר. ואם אמר אל תתנו להם כל עיקר אלא שקל. או שאמר תנו להם שקל ואם מתו בני יירשו אחרים נכסי תחתיהן ולא בניהן משמע השתא דבעין רעה נותן להם. אין נותנין להם אלא שקל משום עין רעה ואחרים יירשו תחתיהן:

דף קכט:

והא הכא דכשתי שדות ושני בני אדם דמי. דלבניו אמר תנו להם שקל ולאידך אמר יירשו תחתיהן מה ששייר להן הויא לה לזה במתנה ולזה בירושה דומיא דשתי שדות ושני בני אדם וקתני דקנו בניו ואחרים וקשיא לר' יוחנן ור' אלעזר דסברי דשני בני אדם ושתי שדות לא קנו:

בראוי ליורשו. שאותו שאמר יירשו אחרים תחתיהן אותם אחרים או אחיו או בתו היו דראוין הן ליורשו במקום שאין בנים אבל היכא דאין ראוי ליורשו לא קנה ור' יוחנן בן ברוקה הוא. דאמר במתני' אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין:

ת"ש. שכיב מרע שאמר לאחד נכסי נתונות לך ואחריך יירש פלוני ואחריך כו' אין לראשון אלא פירות של קרקע ולאחרים יהי' הגוף לו והפירות. מת ראשון קנה שני כדאמר המצוה ומת שני בחיי ראשון דלא באו נכסים ברשות שני וכשימות הראשון אין נותנין הנכסים לשלישי דשלישי היה לו לירש השני אם באו ליד שני והואיל ולא באו ליד שני אין נותנין לשלישי כלום אלא יחזרו נכסים ליורשי ראשון כדקיימי:

והא הכא כשתי שדות ושני בני אדם דמיין. מאי דיהיב לראשון פירות יהיב ליה בלשון מתנה ולאידך יהיב גוף הקרקע בירושה דקאמר ואחריך [יירש] היינו יורש ודומיא דב' שדות ושני בני אדם הן ואפי' הכי קתני דקנו:

וכי תימא בראוי ליורשו האי שני להכי קני. אי הכי אם מת שני אמאי קני שלישי והא שלח רב אחא כו'. שאין חשוב לשון מתנה מה שנתן לו אלא לשון ירושה חשיב הואיל וראוי ליורשו הוא וירושה אין לה הפסק כלומר מי שראוי ליורשו אחרי שנתן לו בירושה שוב אינה פוסקת אותה ירושה מזרע זרעו ואין לאחרים במקום יורש כלום ולא יורש אחר. אלא לאו ש"מ האי ואחריך לאו בראוי ליורשו הוא וקתני דקנו:

תיובתא דכולהו תנאי. דאמרי לעיל להיכא דאמר להאי שדה זו בירושה ולאידך שדה זו במתנה לא אמר כלום משום דהויא ירושה מודעא לחבירתה למתנה והכא איכא למישמע דקני:

ולימא תהוי תיובתא דריש לקיש. דמהכא איכא למישמע מינה להיכא דאמר נכסיי לך ואחריך לפלוני מת ראשון קני שני [מת שני] קנה שלישי אע"ג דלא אמר מתנה אלא לחד מינייהו לראשון ולשני ולשלישי בירושה ואפ"ה קני וריש לקיש דאמר לעיל דלא קני עד שאמר פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתי להם דמשמע דלכל חד וחד צריך נתינה:

בהני תלת. חדא הא דלעיל. אידך דקאמר פירות לאו כקנין הגוף דמי. ואידך אשה מעוברת [251] אם חלצה כשרה אם לאו שמת בנה והלכתא כוותיה כי היכי דתניא במתני' דיבמות (דף לו.):

לא קשיא הכא. בנכסיי לך ואחריך לפלוני ואחרי אחריך לפלוני אמאי קנו כולם אע"ג דלא אמר מתנה אלא לראשון בלבד היינו טעמא דקנו בתוך כדי דבור דאמר נכסיי לך אמר נמי מיד ואחריך לפלוני ואחריך לפלוני כיון בתוך כדי דבור כללו עם נתינה דראשון (דמי בניו) דשייכי הני תרי בנתינה דראשון להכי קנו כולן אבל אם אמר אחר כדי דבור ושהא ואמר אחריך לפלוני לא קנו דהויא חדא מודעא לחברתה:

לבד מעבודת כוכבים וקדושין. שאם חישב על בהמה להקריב לעבודת כוכבים ואמר להקריבה וחזר בו לאלתר בתוך כדי דבור לא הויא חזרה ואסורה בהנאה וקדושין נמי אם קידש אשה ובתוך כדי דבור חזר בו אפ"ה תופסין בה קדושין וצריכה גט:

דף קל.

פיס' ר' יוחנן [בן ברוקה] אומר אם אותו איש פלוני שאמר יירשני במקום שיש בת אם ראוי ליורשו הוא אם לא היתה בת כגון שהוא אחיו דבריו קיימין ויורש אפי' במקום בת:

[251] נראה דצ"ל אשה מעוברת שחלצה אינה חליצה ואפי' הפילה אח"כ.

טעמא דאחר במקום בת. משום הכי אמר ת"ק דלא אמר כלום דמתעקרא נחלה מן הראוין לשאינם ראויים:

הא בבן בין הבנים. כלומר אם רצה ליתן לבן אחד כל נכסיו ולא לשאר בנים הואיל ונותנו למי שהוא יורש גמור דבריו קיימין והוא הדין אם לא הי' לו בנים אלא בנות ורצה ליתן לבת אחת בין שאר הבנות:

אימא סיפא וכו' וכי תימא בהא קמפלגי ר' יוחנן [בן ברוקה] מיקל טפי מתנא קמא דאפי' אמר על אחר דראוי ליורשו במקום שיש בת דקרובה ליה טפי דבריו קיימין. וכן בת במקום בן:

והא תניא כו'. וכיון דקאמר ר' ישמעאל דלא נחלקו אבא וחכמים על דבר זה הדרן קושין לדוכתיה דדייקינן טעמא דאחר במקום בת כו' דר' יוחנן היינו ת"ק. איבעית אימא תריץ הכי מדקאמר ר' ישמעאל לא נחלקו מכלל דת"ק דר' ישמעאל סבר דנחלקו ור' יוחנן לאו היינו ת"ק. ואיבעית אימא תריץ הכי כולה מתני' ר' יוחנן בן ברוקה היא וחסורא מחסרא מתני'. והכי קתני לה האומ' איש פלוני יירשני וכו':

התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה מבניו. כלומר הנחילו לרצונו משמע:

הא מלא יוכל לבכ' נפקא. דסגי ליה כי את הבכור בן השנואה יכיר מאי האי דכתיב לא יוכל לבכר וגו' כלומר בכור אי אתה יכול ליתן חלקו לאחר הא לשאר בנים יכול ליתן חלקם לאחר:

אלא ההוא לא יוכל לבכר מיבעי ליה לכדתניא אבא חנן כו' שיכול והלא דין הוא. שיהא האב רשאי להנחיל [252]בין בכור לפשוט:

דף קל:

ויאמר לא יוכל לבכר. בלבד ולישמע מינה תרתי דלבכור לא יוכל לבכר אחר במקומו הא לפשוט יכול ליתן לאחר חלק חבירו. אצטריך למכתב והיה ביום הנחילו את בניו (תאמר הריני דן אחד) שיכול והלא דין הוא דאינו רשאי להנחיל לאחרים אפי' במקום פשוט: ומה בכור כו':

הורה אתמר. שהורה הלכה למעשה (שהתורה נתנה רשות וכו'): מר סבר הלכה עדיפא (נוקים) שפוסק הלכה בתלמוד בבית המדרש עיקר ומר סבר הוראה על ידי מעשה עיקר:

[252]אולי צ"ל שיהא האב רשאי להנחיל חלק בכורה לפשוט.

אין למדין הלכה לא מפי תלמוד. שאם רואה אדם בתלמוד הלכה כי האי תנא או כי האי ולא מפי מעשה שרואה כתוב בתלמוד דשמא יחידאה הוא עד שישאל בבית המדרש ויאמרו הלכה כן לעשות בו מעשה:
ובלבד שלא ידמה. מדעתו מעשה אחר למעשה זה שהורו לו:
וכל התור' כולה דמויי מדמינן לה. דמפיק דומה לדומה:
שלא ידמה בטריפות. שלא יאמר כשם שאם נשברה למטה מן הארכובה כשירה כך נשברה למעלה מן הארכובה כשירה לפי שאין בטריפות זו דומה לזו:
ואל תתמה. מפני מה שאין אומרין כן. לפי שחותכה מיכן למעלה מן הארכובה ומתה ולמטה מן הארכובה חיה. ואיכא דמפרש שכל אדם בטפחות שנא' טפחות נתתה ימי מתחיל לחשב ממעלה למטה אם חותך טפח העליון מן גולגלת חי שלא נגע במוח וטפח שני כנגד מוחו ומת וטפח שלישי למטה מן המוח חי וטפח רביעי כנגד הגרון ומת וטפח חמישי הוא למעלה מן הלב וששי כנגד הלב וכן כל הגוף:
שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. כלומר לפי מה שנראה לי באותה שעה חתכתי שמא בשעה אחרת היה נראה לי בענין אחר:

דף קלא.

בעי רבא. הא דקאמר ר' יוחנן בן ברוקה אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין בשכיב מרע קאמר דבר אורותי הוא אבל בריא דלא בר אורותי הוא דאין נוהג ליתן ירושה כל זמן שהוא בריא לא אמרינן דבריו קיימין אלא על יורשו ממש:
אמר ליה ר' נתן לרבי שניתם במשנה כר' יוחנן בן ברוקה. דבריא מורית מי שראוי ליורשו דתנן לא כתב לה בנין דיכרין דיהוון ליכי מינאי אינון ירתין כסף כתובתיך יותר על חולקיהן דאית להון (מאם אחרת) [דעם] אחוהון כו' והא בריא הוא וקאמר אינון ירתון יותר:
אמר ליה רבי לר' נתן מהא לא תפשוט דאין ירתון תנן אלא יסבון תנן. דמשמע במתנה ומתנה מצי למיתן לכל מאן דבעי אפי' לנכרי אבל בלשון ירושה לא:
והדר אמר רבי ילדות היתה בי כשהעזתי פני בנתן הבבלי. דאמינא ליה יסבון תנן. משום דלא מצינן למימר יסבון דהא קי"ל כו' אמאי לא טרפא ממשעבדי:
בשלמא אי אמרינן ירתון משום הכי לא טרפא ממשעבדי דהא היה קודם שטר שעבוד לקוחות מהאי ירושה דאינו אלא לאחר מיתה. דאי ס"ד דיסבון תנן אמאי לא טרפא ממשעבדי דהא הוה מוקדם שטר מתנה זה משטר לקוחות ובדין הוא דטרפא. אלא ש"מ

דירתון תנן וש"מ בריא נמי דמאן שמעת ליה דאית ליה כי האי סברא. אע"ג דלא כתב לה בנין דיכרין אינון ירתון יותר דמצי מורית בשכיב מרע ר' יוחנן בן ברוקה דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין וש"מ אפי' בבריא קאמר:

הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. כגון הני בנין דכרין דאכתי לא באו לעולם. אלא מאי אית לך למימר דלא תקשי אמאי מקנה לרבנן בנין דיכרין דלא באו לעולם הואיל ותנאי ב"ד הוא ושאני הכי מבעלמא דבית דין אית להו[253] בחוב עלמא לא קנה דבר שלא בא לעולם. הכי נמי האי מצי אמר להני בנין דיכרין ירתון או יסבון יותר על חולקיהון הכא שאני משום דבית דין גזרו הכי אבל בעלמא (לא) בבריא אחר לא ומהכא לא תפשוט עדיין דהל' כר' יוחנן בן ברוקה אפי' בבריא:

אמר ליה אביי איכא למשמע מהכא דהלכתא כותיה מדקא מפיק ליה תנא בלשון ירתון דמצי למימר יסבון וקתני ירתון ש"מ אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין אפי' הבריא בלא כתובה והל' כר' יוחנן בן ברוקה. והדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי הא דבעינא לתרוצי הא מתני' דבנין דיכרין כר' יוחנן בן ברוקה דאפי' כרבנן דפליגי עליה דר' יוחנן בן ברוקה מתוקמי מתני' דבנין דיכרין משום דקתני סיפא לא כתב לה בנן נוקבן כו'. הוי ליה לזה לבנין דיכרין בירושה דקאמר אינון ירתון ולבנן נוקבן במתנה דקאמר להו אינון יתבון בביתי ומיתזנן מנכסיי[254] דהאי מתנה הראוי אפי' לרבנן דפליגי עליה דר' יוחנן בן ברוקה מודו דדבריו קיימין הואיל דקא יהיב נמי בההוא כתובה מתנה לבנתיה ולא הוה כוליה בלשון ירושה:

דף קלא:

ממאי דבחד בי דינא בחד זימנא איתקין. הני תרתי תקנתי בנין דכרין ובנן נוקבן דמצית למימר להאי במתנה ולזה בירושה ובעית לאוקמי משנה זו אפי' כרבנן. דלמא בתרי בי דינא איתקון ולא בחד זימנא ומאן דתקין כתובת בנין דיכרין דירתון סבר משום דמצי לאורותי לכל מאן דבעי ולעולם הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. והיכי ילפי' תקנתא מתקנתא דהאי איתקנא בהאי בי דינא ואידך בהאי בי דינא דלמא לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון ובי דינא בתרא איתקון בנן נוקן כעין דתקון בי דינא קמא לבנין דכרין. ולהכי ילפינן תקנתא מתקנתא ולהכי אצטריך לאוקמי בתרי בי דינא כי היכי דלא קשיא תקנתא לתקנתא. דאי אמרת בחד בי דינא איתקון הוי קושיא מאי שנא זו בירושה וזו במתנה.

[253] אולי צ"ל דב"ד אית להו רשות להקנות טפי אף דבעלמא לא קנה וכו'.
[254] נראה דצ"ל דבהאי ירושה אפי' לרבנן וכו'.

אבל כי מוקמינן בתרי בי דינא לא הויא קושיא דהני סברי הכי והני סברי הכי. ולעולם ר' יוחנן בן ברוקה היא ולא רבנן:

הכותב כל נכסיו לאשתו. בלשון מתנה ודאי לאו משום דיהיבנא ניהלה אלא כדי לעשותה אפוטרופא מחמת קרובות וחביבות שהיה מחבבה עשה לה כן כדי שיחלקו לה כבוד היורשין ולא קנתה כי אם שיעור כתובתה וכי האי גוונא אם כתב לבנו הגדול פשיטא דלא עשאו אלא אפוטרופא שינהגו בו אחים כבוד. ולא קנה אלא כאחד מן היורשין:

בנו קטן מאי. אם כתב לו כל נכסיו דליכא למימר לשום אפוטרופא דלאו בר הכי שינהגו לו כבוד מאי מי אמרינן דקנה או לא: פשיטא אם כתב כל נכסיו לבנו ולאחר ודאי בנו דקרוב דעתו אצלו עשאו אפוטרופא לאחר לשום מתנה הכי נמי מפרשי' גבי אשתו ואחר:

אשתו ובניו משום דאינו קרוב דעתו אצלו יותר [255] מאותו:

אשתו ארוסה ואשתו גרושה אשתו ארוסה לא קרובה דעתו גבה כולי האי דאכתי אין לבו גס בה. ואשתו גרושה כבר נתרחקה אם כתב לה כל נכסיו ודאי משום מתנה הוא וקני':

אבעיא להו אי כתב כל נכסיו לבתו במקום שהיו לו בנים מהו. מי אמרינן משום חביבותא הוא דכתב לה כדי שיחלקו לה בנים כבוד ועשאה אפוטרופא ולא קנתה או דלמא משום מתנה מעליא הוא דיהבה ניהלה וקנתה והכי נמי אשה אצל האחין אם כתב לה כל נכסיו מהו. מי אמרינן אפוטרופא עשאה כדי שיחלקו לה האחים כבוד או דלמא הואיל דאין חייבין בכבודה משום מתנה יהיב לה:

ואשה אצל בני הבעל דלאו אמן היא. מהו מי אמרינן הואיל דהני בנים לא מחייבי בכבודה כולי האי משום מתנה הוא יהיב לה וקנתה או דלמא הואיל וכל דהו שייכי בכבודה דכתי' כבד את אביך ואת אמך לרבות אשת אביך ודאי משום דינהגו לה יקרא עבד ועשאה אפוטרופא ולא קנתה:

אמר רבא כולהו. הני נשי לא קנו משום דעשאן אפוטרופא משום שיש להן חביבות וקורבית דעת:

לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה. דלא יהיב דעתיה לגביהו כולי האי:

ורב עוירא אמר משמיה דרבא כולהו קנו. לשום מתנה:

לבד מאשה אצל הבנים. דחייבים בכבוד אמן ואיכא למימר משום אפוטרופא היא והכי נמי אשה אצל בני הבעל דשייכי כל דהו בכבודה:

[255] נראה דצ"ל אשתו ובנו אשתו משום מתנה ובנו משום אפוטרופא משום דאינו קרוב דעתו אצלה יותר מבנו וכו'.

דף קלב.

בעי רבא. הא פשיטא לי דהאי דקאמר עשאה אפוטרופא בשכיב מרע הוא. אבל בבריא שכתב לה היאך. מי אמרינן שכיב מרע הוא דעשאה אפוטרופא משום דניחא ליה דלישתמעון מלה בתר דימות עלייהו דבנים דלינהגון בה יקרא אבל בריא הואיל דכתב לה ודאי משום מתנה הוא דכתב דאי משום דאפוטרופא הא קאים איהו בחיים ואי חזא דלא נהגו בה יקרא מצי לאכוחינהו אמאי לא תנהגו לה יקרא לאמכון. או דלמא בריא נמי ניחא ליה דלישתמעון מלה מהשתא מחיים כי היכי דניחא ליה דלאחר מיתתו ינהגו לה כבוד ועשאה אפוטרופא מעכשיו:

ת"ש הכותב פירות נכסיו לאשתו. במתנה גובה מן הקרקע ששייר דהני פירות לא יהיב לה משום כתובתה אלא משום מתנה:

כתב לה הני פירות למחצה או שליש או רביע. יהב לה במתנה גובה כתובתה מן שאר פירות. והכותב כל נכסיו קרקע ופירות לאשתו במתנה ויצא עליו שטר חוב ר"א אומר תקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה וכתובתה קודמת לשטר חוב ואמאי [לא] תעמוד על מתנתה דאזלינן בתר אומדן דעתיה דהאי דיהיב לה כל נכסיו משום הנאתה עבד. ולהרווחה סבר אי מציא למינקטינהו כולהו הרי מוטב ואם יבואו בעלי חובות שלי איני רוצה שיאמרו לה מחלת כתובתיך בשביל מתנתיך ושטרינו קודם למתנתך משום דהא נתכוון להרווחה [256] כולה כשנתן לה מתנה ולא להפסידה הלכך אינה מועלת לה מתנה משום בעלי חובות של בעלה ולא תפסיד בשביל מתנתה. אלא תקרע מתנתה ותעמיד על כתובתה ותגבה כתובת' מן הנכסים משום דשטר כתובתה קודם לשטר חובו. וחכ"א לא אזלינן בתר אומדנא אלא תקרע כתובתה ותעמיד על מתנתה משום דאיכא למימר דמחלה כתובתה לבעל בשביל המתנה. [257]ואח"כ הוציא בעל חוב שטר חובו שקדם שיעבודו לשיעבוד מתנתה והוציא מידה הנכסים ונמצא קרחת מכאן ומכאן מכתובה וממתנה:

מעשה ואירע דבר. כענין הזה בבת אחותו של ר' יהודה שהיתה כלה ועשה לה ארוס כתובה מן האירוסין ואחר כך כתב לה נכסיו במתנה ומת ובא מעשה לפני חכמים שהוציא בעל חובו של ארוס שטר חובו ואמרו חכמים תקרע כתובתה ותעמיד על מתנתה משום דאיכא למימר דמחלה כתובתה על אותה מתנה ותעמיד על מתנתה כו'. אלא לאו בבריא ואמרי' קניא משום דקאים ותפשוט מהכא בעיא:

[256] אולי צ"ל להרווחה דילה.

[257] נראה דצ"ל ואם אח"כ הוציא וכו' מוציא מידה הנכסים ונמצאת קרחת וכו'.

לא לעולם בשכיב מרע. ודקאמרת הא לא עשאה אלא אפוטרופא ולא קניא איכא דקניא ואיכא דלא קניא. ורב עוירא מוקים לה לעיל בכולה דקני משום מתנה לבד מאשה אצל הבנים ואשה אצל בני הבעל. ורבינא לא מוקים לה דקנו בכלהו אלא אשתו ארוסה ואשתו גרושה בלבד קנו כדפריש לעיל ולעולם בשכיב מרע ומהא לא תפשוט לבריא:
למימרא דרב נחמן לא אזיל בתר אומדנא. דלא אמרינן מסתבר לפי אומד דעתו דהא מתנה כדי ליפות כחה נתנה חוץ מכתובתה ולא כדי להחליש כח כתובתה שתמחול כתובה בשביל מתנתה:
והתניא. דאזיל בתר אומדנא:
דתניא הרי שהלך בנו למדינת הים כו' ר"ש בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה. משום דאמידא דעתו למימר אילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן לאחרים. ואמר רב נחמן הלכה כר"ש בן מנסיא אלמא דאזיל בתר אומדנא. ומשני ודאי אזיל בתר אומדנא והכא נמי בהא איתתא דקאמר הלכה תקרע כתובתה וכו' דקא סברת דלא אזיל בתר אומדנא אין ודאי אזיל בתר אומדן דעתה דידה (אזיל) דאמדינן דעתה למימר דניחא לה למירע ליה כתובתה בשביל כבוד שעושה לה דכותב לה כל נכסיו כדי שיצא לה קול שחשובה היא בעיניו כל כך ומחלה לה כתובתה בשביל מתנה הלכך תקרע כתובתה ותעמוד על מתנה:
תנן התם. במס' פאה:
וכתב לה קרקע כל שהוא. דוקא כתב אבל אי לא כתב לא אבדה כתובתה משום דאיכא למימר דלא בעיא לצעורי בעלה לא מיחה:
במזכה להן על ידה. שתקבל לכל אחד חלקו שלא בפניהם היה וזיכתה לכל אחד ולא מיחת אמרי' דמחלה כתובתה באותו קרקע כל שהוא:
ושמואל אמר במחלק לפניה. כל נכסיו והיא שותקת מחלה. ומקולי כתובה שנו כאן. דכולהו הני תנאי מקילין בכתובה וכולהו הני תנאי סברי אע"ג דלא קבלה עליה קבול גמור אותה קרקע אפי' הכי אבדה כתובתה:

דף קלב:

מכלל דת"ק סבר כתיבה וקבלה מעליא בעי וכי תימא כולה. הא משנה דתנן התם ר' יוסי היא ומשום הכי דסגי בקבלה כל שהוא:

והתניא א"ר יהודה אימתי. אבדה כתובתה בזמן שהיתה שם וקבלה עליה כו'. אלמא דלאו כולה ר' יוסי היא ואתי הדר קושיין לדוכתה דאמרי' לעיל מכלל דת"ק כתיבה וקבלה מעליא בעי וקשיא לכולהו דאמרי דלא בעינן קבלה מעליא לדברי הכל:
כיון שעשאה שותף בין הבנים. דבהדי כתיבה נכסיו לבניו כתב לה קרקע כל שהוא וקבלה עליה אבדה כתובתה:
בעי רבא בבריא. אי כתב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא מהו. מי אמרינן שכיב מרע הוא דידעה דלית ליה נכסים אחרים לחוד מההיא קרקע קא מחלה על אותו קרקע אבל דבריא לא מחלה דסברה הדר קני נכסים אחרים ומצינא למגבא כולה מיניה או מיורשין. או דלמא השתא מיהת הא לית נכסים ומחלה מכל וכל תיקו:
ההוא דהוה אמר תרתי ברתא אית לי ואמר פלגא מנכסי לחדא ברתא ופלגא לאידך ותילתא לאינתת בפרי כי האי גוונא מאי. מי אמרינן הואיל דלא יהיב לה בגוף של קרקע לא אבדה כתובתה או דלמא לא שנא:
מי דמי התם היכא דהוא הקנה לה דקל חד לפירותיו מקנה לה בגופא דארעא דהא דקל כגופא דארעא הוא הכא תילתא לאיתת בפירי פירא בעלמא הוא [258] כלומר מטלטלי לא אמינא דודאי לא איבדה כתובתה:
תלתא. בריא הוה תלתא לברת תלתא לברת. היא מחלן להן גוף הקרקע:
שכיבא חדא מבנתיה. בחיי אבוה:
סבר רב פפא למימר. לית להא איתתא אלא דמעיקרא אע"ג דהדר קנה בעלה שירש את בתו:
כיון דאילו הדר קנה לאחר שכתב לה ההוא תילתא בכתובתה אית לה שטר כתובה ה"ג כשירש בתו אית לה ההוא תילתא נמי לאחר מותו:

דף קלג.

שייר לעצמו חד דקלא וסבר רבינא למימר לית לה. ליטול כתובתה אלא מאותו דקל:
אי לית לה. מחמת כתובה משאר נכסים שהניח לבניו. באותו דקל ששייר נמי לית לה משום כתובה משום דאיכא למימר דמחלה כתובתה על ההיא פלגא נכסים דיהיב לה בעלה עם בניה: אלא מגו כו':
רואין אם ראוי ליורשו. כגון אחיו:

[258] נראה דצ"ל אמר ליה מטלטלי לא אמינא וכו'.

נוטל משום ירושה ואם לאו נוטל משום מתנה. דרבותה קמ"ל דחזיין בין במתנה בין בירושה:
דשמעתיך כר' יוחנן בן ברוקה אזלא. דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין: אמרו ליה נכסיה [לפלניא] אלא למאן. כלומר אם לא אתנה לזה למי אתנה שלא היה לו בנים:
אין הכי קאמינא. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר בשלא היו לו בנים ואמרו ליה נכסי למאן ולא כר' יוחנן בן ברוקה דאיהו אמר אפי' במקום בת או בן: אם ראוי ליורשו זה שנכתבו לו:
אלמנתו. של כותב:
ניזונת מנכסיו. כשם שהאלמנה ניזונית משאר יורשין גמורין ואם לאו אינה ניזונית משום דמחמת מתנה קיבלה:
אמר ליה מגרע גרעה. אלמנה זו שאינה ניזונית במקום מתנה כבמקום ירושה:
השתא בירושה דאורייתא. היכא דבנים יורשין אביהן שקלה מזוני. מתנה דרבנן היא מתנת שכיב מרע דיהיב לאחריני לא אשכחן מדאוריית' דרבנן תקנוה כדי שלא תטרף דעתו עליו [259] או אינו יכול לעשות חפצי כל שכן דאית לה מזוני:
אלא אמר רבא. הא דקאמר רב הונא לעיל שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים רואין אם ראוין לירש כו' כי ראויין האי גוונא קאמר כדשלח רב אחא בר בר חנא לעיל אם ראשון ראוי ליורשו הוא נוטלו משום ירושה ואין לשני כלום דלא חשבי' מתנה עיקר דיהב לה כל ימי חייו אלא ירושה שהן ראויין לו עיקר וירושה אין לה הפסק מזרעו לעולם:
והא אפסקה. להיכא דאמר ואחריך לפלוני אפסקה מראשון:
אמר ליה. לאו כל כמיניה והאי אמר הכי סבר יש לה הפסק ולא היא:

דף קלג:

שני נמי שקיל. כלומר דיחלוקו בין ראשון לשני:
אמר ליה רבא דייני דחצצתא. שאין יודעין עיקר הדין אלא עושין פשרה ומחצצין ביניהן לזה חצי ולזה חצי דייני הכי. ולאו היינו דשלח רבא בר עולא אם ראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום:
איכסיף. רב עילישׁ:
קרא עליה. רבא:

[259] אולי צ"ל דיאמר איני יכול לעשות חפצי

אני ה' בעתה אחישנה. כלומר אל תתבייש הואיל שלא עשית עדיין מעשה כי בעתה של מעשה החשתי והקדמתי והזכרתיך:

פיס' והניח את בניו. שלא הוריש כלום אלא נתנן לאחרים במתנה:

מי פליגי רבנן עליה דרשב"ג. דאפילו אין נוהגין כשורה פליגי דאין רוח חכמים נוחה הימנו:

בת גדיל כלילי. בתו של אותו שהיה מתקן כתרי דינאי ואשתו היתה חכמה הרבה. אמרה ליה זיל אמטייה לגזבר של בית המקדש דאיהו שמייה לך כמה הוא שוה ולא תשמייה את דאת שמייה בציר משומתיה ולא מצית למיהדר בך דאמרינן לגבוה קונה באמירה כמסירה להדיוט:

אמרו ליה הגזברים שב. עיליתא דדנרי איכא השתא בלשכה ושית ליכא השתא דעדיין לא נגבו. א"ל הואיל וליכא ליהוי מוקדשין. עמדו הגזברים וכתבו יוסף בן יועזר שהכניס אחת. שהקדיש עיליתא דדנרי אחת כדאמרן ובנו הכניס שית שהקדישן:

ובנו הוציא שבע. מן הלשכה אותם שנתנו לו:

מדאמר יוסף בן יועזר הכניס אחת מכלל דשפיר עבד. דהכניסן משום דבנו לא היה נוהג כשורה ובשביל אותו זכות שהכניס יצא ממנו בן שהכניס שש אלמא דלא פליגי רבנן אר' שמעון בן גמליאל:

אדרבה מדקאמר. באידך לישנא בנו הוציא שש מכלל דלאו שפיר עבד אע"ג דלא היה נוהג כשורה שהקדישן דמשום עון שנטל מבנו ירושתו והקדיש אירע לו שיצא ממנו בן שהוציא שבע אלמא דלאו שפיר עבד דהקדיש אביו:

ובא עליו שמאי. הזקן במקלו ובתרמילו לקנתרו להתריס כנגדו על שהחזיר את השליש לבניו משום דאביו לא נתכוין אלא להבריח נכסים מבניו והשתא חזרת לבנים ועברת על דעת הנותן ונמצא דמתנה שנתן לו אינה מתנה:

אמר ליה. יונתן שמאי אם אתה יכול להוציא מה שמכרתי ומה שהקדשתי ולא משלי מכרתי והקדשתי הכי נמי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי דלא ממון שלי החזרתי להם אלא ממון של אביהם וא"כ הוא עברתי ודאי על דברי הנותן ואם אין אתה יכול להוציא מה שמכרתי והקדשתי משום דממון שלי הוא דלהכי מכרתי והקדשתי תחלה כדי שתהא מוחזקת המתנה בידי כך אינך יכול להחזיר מה שנתתי להם דמאחר שהייתי מוחזק מה שנתתי להם משלי נתתי ולא משל אביהן ולא עברתי על דעת הנותן דכי היכי דהקדשתי ומכרתי משלי ה"נ החזרתי משלי:

דף קלד.

הטיח עלי. כלומר נצחני יונתן בן עוזיאל:
מעיקרא מאי סבר. הכי בעי מאי שנא מכר והקדיש קודם שהחזיר. משום דחשש למעשה בית חורון:
ויהא עון. ביטול הנדר דכתיב לא יחל דברו:
אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת אינה מתנה. וה"נ הכי סבירא ליה ליונתן בן עוזיאל אי הממון שלי שאני יכול למוכרן ולהקדישן כך מה שאני מחזיר משלי אני מחזיר להכי מכר והקדיש תחלה כדי שתהא מוחזקת בידו המתנה:
גדול שבכולם. שבבינונים:
תלמוד. זו הלכה:
הלכות. אלו ברייתא כגון ספרי וספרא:
הגדות. מדרשים:
דקדוקי תורה. כגון חסרות ויתרות ומסורות:
דקדוקי סופרים. כל חשבון שמנו חכמים כגון חמש עשרה נשים פוטרות כו' וחשבון השניות וכגון חמשה דברים נאמרו בנבלת עוף טהור:
שיחת שדים. שהיה יודע ללודשן ולהשביען בשם:
ושיחת דקלים. שהיה יודע ללחוש דבר שתתמלא השדה דקלים ושיתעקרו:
ושיחת מלאכי השרת. שהיה יודע להשביען בשם:
הויות דאביי ורבא. היו יכולין לתרצן:
פיס' האומר זה בני. נאמן לפטור את אשתו מן היבום כדמפר' בגמ':
זה אחי אינו נאמן. שאם היו י' אחין ובא אחד ממדינת הים ואמר אחים אנחנו ואמר אחד מן האחים אני מכיר שאחינו הוא ויטול עמנו בנחלה אינו נאמן הואיל ושאר אחים אינם מכירים אותו לא ימעט להם בנחלה שלא יהיו מצמצמין לו מנחלתן. אבל אותו שמכירו ומודה שאחיו הוא יטול עמו בחלקו חצי:
ואם מת. בלא יורש אותו אח שבא:
יחזרו הנכסים למקומן. לזה האח בלבד שנתן לו חלקו:
נפלו לו נכסים ממקום אחר. לאותו אח שבא ומת: יירשו אחיו עמו עם זה שהודה בו שהוא אחיהן הואיל והוא מודה שאחיהן היה:
למאי הלכתא. קא תני האומר זה בני נאמן:

דף קלד:

יש לי בנים. במדינת הים: נאמן ומותרת אשתו להנשא:
יש לי אחים אינו נאמן. לאוסרה לעלמא:
התם. משום הכי איכא למימר דנאמן דלא מוחזק לן בגויה דאית ליה אח:
הכא. במתני' אע"ג דאתחזק באחי ואיכא למימר משום הכי אמר זה בני דלא בעי דנפלה איתתיה קמייהו ליבום אפי' הכי נאמן:
מריה דאברהם. מתמיה:
תלי תניא בדלא תניא. דהא דקא תני במתני' האומר זה בני נאמן ושנויה היא תלי במימרא דהא דקאמר בעל שאמר גרשתי כו'. כלומר דלא תיהוי זקוקה ליבום מימרא בעלמא היא ולא משנה. והיכי תלי מימרא במשנה משום דרב יוסף חולה היה ושכח תלמודו באונס היה מתמיה בעצמו היאך תלה רב יהודה רבו תניא בדלא תניא. אלא ודאי לעולם לא אמר לי כי הא מלתא דלא תלה משנה במימר'. אלא הכי אתמר אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל כו' הואיל ובידו לגרשה. בפנינו דאינה זקוקה ליבם להכי אמר מתני' זה בני נאמן דאמרינן הואיל ובידו לגרשה ולפוטרה מה לו לשקר היכא דאמר זה בני וטעם של משנתנו משום הואיל הוא ולאו משום מימרא כשאמר בעל גירשתי דלא ידעי דקושטא קאמר. אי לאו משום דאמרי' הואיל ובידו לגרשה לפנינו:
והואיל וטעם משנתנו דבאומר זה בני [נאמן] משום האי טעמא הואיל ובידו לגרשה.
בעל נמי שאמר גרשתי דנאמן מטעם דמשנתנו הואיל ובידו לגרשה:
מנפח רב ששת. מפיח בידיה:
אזל ליה הואיל דרב יוסף. דאמר הואיל ובידו לגרשה אינה עיקר השתא דרב יצחק ב"ר שמואל קתני דאינו נאמן:
לא קשיא כאן למפרע כאן להבא. הכי פירושא אם זינתה אשתו ובתר הכי קאמר גירשתיה קודם שזינתה כדי לפוטרה ממיתה אין נאמן דאיכא למימר מחפה הוא עליה. אבל אם קודם שזינתה אמר גרשתי את אשתי נאמן. אבל הא מיבעיא לן זינתה למפרע ואחר כך אמר גירשתי וחזרה וזינתה אחר כך מהו להימוניה להבא. לזנות קמא אינו נאמן דאיכא למימר כדי לחפות עליה קאמר אבל מי מהימנינן ליה דאמרינן דבזנות שני כבר היתה פנויה הואיל ואמר קודם לכן גירשתי.[260] אבל בזנות ראשון דשוב אמר גירשתי אינו נאמן. או לא פלגינן דבורא הואיל ואין נאמן מזנות ראשון דלחפות קאמר כך אינו נאמן לפוטרה משני:

[260] נראה דצ"ל ודוקא על זנות ראשון דשוב אמר וכו'

הוא. הבעל עצמו:
ואחר. עד עמו:
מצטרפין להורגו. לאותו נואף דהבעל רחוק הוא לגבי נואף ונאמן להעיד עליו עם עד שני:
ואין מצטרפין להורגה. לאשתו דקרוב לאשתו אלמא פלגינן דבורא לגבי נואף נאמן ולגבי אשתו אינו נאמן:
ומשני נואף ואשתו תרי גופי נינהו. ומשום הכי פלגינן דבורא אבל בחד מלתא כי האי מלתא דלעיל דזינתה וזינתה לא פלגינן ואינו נאמן להבא הואיל ואינו נאמן למפרע ואמרי ליה איתתא למאן. כלומר דלא הוה ידעי אי הוה [לו] בן כדי שלא תהיה אשתו זקוקה ליבום אי לאו:

דף קלה.

אמר להו חזיא לכהנא רבא. לאו משום דוקא קאמר לכהנא רבא משום דאיהו דאסור באלמנה אלא לכל כהנא הדיוטות דאינה זקוקה ליבום דאית ליה בני:
חוש לה. להתירה דנאמן דנסמוך אשנויי. ואיכא דאמרי חוש לה דאינו נאמן:
לאו היינו דר' חנינא דאמר. במסכת כתובות האשה שאמרה נשבתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר שאין עדות אחרת אלא היא. ואמרי' והלא שמא יש לך עדים במדינת הים שנשבית ולא תהא נאמנת שאומרת טהורה אני. אמר להו ר' חנינא עדים בצד אסתן. עדיה בצד דרום לסוף העולם דליתנהו קמן ואנן אסרין לה. הכא נמי הואיל דליתנהו הני עדים לקמן דאסהדי דאית ליה אחי והוא אומר אין לו אחין וגם מוחזק לן דלית אחי נאמן:
נקל באשת איש. לפוטרה בלא חליצה ויבום:
חוש לה. להיתר ואיכא דאמרי חוש לה לאיסור:
ותו לא. הא בכל הנכסים ראוי ליטול כאחד מהן:
יירשו אחיו עמו. הואיל דקאמרי דלא הוי אחיהון ואמאי יירשו:
לא צריכא דקאמרי אין אנו יודעין אם אחינו הוא אם לאו. ומשום הכי ירתי בנכסים שנפלו לו לאחר מיכן ומצו למימר להאי אנת מיהא מודה דאחינו הוא משום הכי גירות כותך. והאי דלא יהיבנא ליה מחלקן משום דאנן לא ידעין דאחינו היה:
זאת אומרת. דיטול עמו בחלקו דהאי דמודי לו ולא בחלקן דהאי דאמרי אין אנו יודעין. הכי נמי בעלמא כשאמר אחד לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור אפי' משבועה:

אין. חייב לשלם ושאני הכי אמאי לא יהבי ליה בחלקו דדמי האי כמי שאמ' לחבירו מנה לפלוני בידך ואותו אחד פלוני עצמו אין יודע אם מחויב לו אם לאו ואמר הלה איני יודע שאני חייב לו פטור מכל וכל דאף הכי כמו זה אומר על זה אחיכם הוא וזה עצמו אינו יודע אם אחיהם הוא והללו אומרים אין אנו יודעין פטורין מליתן לו כלום:

דף קלה:

בשבח שהשביחו נכסים הללו. שנטל מחלקו של אח והשביחו מאליהן ומת מהו מי אמרינן דכי היכי דנפלי לו נכסים ממקום אחר דמי וירשו אחיו עמו בשוה או דלמא הואיל דהנהו נכסים הן שנטל מחלק האח שהיה מודה ליה ולא יירשו הני אחריני אלא יחזרו נכסים למקומן ליד זה בלבד שחלק לו:

המגיע לכתפים. כגון תבואה לקצור וענבים לבצור:

פיס' ונמצאת דייתיקי קשורה על יריכו. להכי קאמ' קשורה שאילו נמצאת על המטה בלבד שמא איכא למימר שמא אחר זרקה על המטה. ונמצא כתוב באותו דייתיקי מתנה מכל נכסיו לאחד מן היורשים הרי זה אינה כלום ואיכא למימר הואיל ולא נתנה מחיים חזר בו: זיכה בו לאחר בין היורשין כו':

דייתיקי. שטר צואת שכיב מרע:

מתנה של בריא כל שכתוב בה מהיום כו'. הא לאו הכי לא קנה והא כל מתנה איבעי למיתן ליה מעכשיו הרשות בידו:

כל שכתוב בו מהיום. יתחיל מתנה זו שיהא ברשותך ומגמר לא תגמר אלא לאחר מיתה:

באכסדרה דבי רב. בבית המדרש:

ומת. קודם שהספיקו לכתוב:

ר' שיזבי אמר ר' אלעזר אמרה. להא מלתא ואמר להו ר' יוחנן הזהרו בה דהכי עיקר דלא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה:

היינו דאצטריך ר' יוחנן לאסהודי עליה. לומר הזהרו בה כדי לקיים דברי ר' אלעזר תלמידו: אלא אי אמרת כו' ועוד ת"ש דר' אלעזר אמרה כו':

שלח ר' אלעזר לגולה כו' משום רבינו. רב. אלמא דר' אלעזר אמרה:

ור' יוחנן אמר תבדק. באיזה ענין אמר אותו שכיב מרע כדמפרש רב דימי:

כי אתא רב דימי אמר תרתי דייתיקי מבטלת דייתיקי. שאם כתב לאחד שטר מתנה מכל נכסיו וחזר ונטלן מזה וכתבן לאחר זו מתנה שכתב לשני מבטלת מתנה של ראשון ושני קנה ראשון לא קנה:

רואין. והיינו דקאמר תבדק:

אם במיפה את כחו. כדאמר לקמן דאמר להו תנו אף כתבו וחתמו דהיינו יפוי כח דאמר תנו אף כתבו דבנתינה לחוד סגי וכתיבה לא הוי אלא יפוי כח ולא משמע דבכתיבה לחוד יקנה כותבין:

ואם לאו. דלא אמר הכי אין כותבין משום דלא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה:

בריא שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנין. דבריא בעי קנין ושטר ואין שטר לאחר מיתה:

הא שכיב מרע. שאמר הכי כותבין ונותנין משום דבלאו הכי באמירה בעלמא קונה שכיב מרע:

הוא מפרק לה. אם אמר שכיב מרע במיפה את כחו כותבין ונותנין:

דף קלו.

כדאמר רב חסדא. בפרקין דלקמן היינו יפוי כח דכתב וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא כלומר לבר מן המתנה שאני נותן מקנה אני בקנין כדי ליפות כחו: הכי נמי להכי כותבין דאמר אף כתובו כלומר ליפות כחו בעלמא כתבו לו שטר:

הלכה כותבין ונותנין. גבי שכיב מרע אפי' לאחר מותו הואיל דבאמירה מקנה:

הכותב. בריא כל נכסיו לבנו בין הבנים או לבניו וריבה לאחד ומיעט לאח' דבלשון מתנה רשאי ואינו רוצה שיהא שלו אלא לאחר מיתה צריך לכתוב מהיום ולאחר מיתה דאם לא כתב מהיום הוי שטר לאחר מיתה:

ר' יוסי אומר אינו צריך. כדמפרש בגמ':

והא תנן האומר לאשה הרי זה גט מהיום ולאחר מיתה אינו גט. דאין גט לאחר מיתה:

ואם מת חולצת. דאינו גט:

ולא מתייבמת. דאיכא למימר נפל עליה ריח גט. אלמא דכי האי גונא לא הוי גט מתנה נמי הואיל דאמר ליה מהיום ולאחר מיתה אמאי קונה הא משתכח דההוא שטר מתנה אינה נגמרת אלא לאחר מיתה ואין שטר לאחר מיתה:

אמר אביי לעולם הוי מתנה היכא דאמר מהיום כו' והתם גבי גט משום הכי אינו גט לאחר מיתה משום דמספקא לן אי ההיא אמירה דקאמר (מהכי) מהיום אי תנאה גמור הוי כלומר מדקאמר מהיום את מותרת לכל אדם והוי גט. או חזרה הוי דאיכא למימר הואיל שאמר לאחר מיתה כלומר מהיום אני נותן לך גיטך כדי שתהא מותרת לאחר מיתתי. ואיכא למימר קודם מיתה חזר בו מאותו גט ואין גט לאחר מיתה ומשום דמספקא לן

הכי גבי גט אזלינן לחומרא ואינו גט אבל הכא גבי מתנה גופה של קרקע ושל נכסים קני ליה מהיום ופירא לאחר מיתה והשתא גובה מיהא מחיים הוי וחשיבא מתנה:
שזמנו של שטר מוכיח עליו. שכתב בו כך וכך לבריאת עולם בכך בחודש נתן פלוני לפלוני מתנה זו הואיל שהזמן מחיים הוא כתוב מוכיח על השטר וכמאן דיהיב מחיים דמי ולא צריך למכתב מהיום ולאחר מיתה:
בעא מיניה רבא מרב נחמן אליבא דר' יהודה דאמר צריך למיכתב מהיום ולאחר מיתה בהקנאה מהו. כלומר אם הקנה לו בקנין מהיום מהו. מי אמרינן הואיל דהקנה לו מחיים קנה ולא צריך למיכתב ליה מהיום ולאחר מיתה. או דלמא אע"ג דהקנה לו מחיים לא סגי דלאו הכי: אמר ליה אם הקנה לו מחיים לא צריך למיכתב ליה מהיום ולאחר מיתה:
אקנייה וקנינא מיניה לא צריך. אקנייה שנתנה לו ושוב וקנינא מיניה משמע שתלה המתנה בקנין. כלומר כי היכי דקנינן מחיים מתנה נמי מחיים אי כתב הכי לא צריך למיכתב מהיום אבל אי כתב בה וקנינא מיניה ואקנייה שתלה הקנין במתנה דמשמע דאחר הקנין היתה המתנה אי לא כתב ליה מהיום הוי משמע דמתנה היתה לאחר מיתה ואין שטר לאחר מיתה:
מי איכא מידי דאנן לא ידעינן. מה בין אקנייה וקנינא מיניה ומה בין וקנינא מיניה ואקנייה וספרי דכתבי שטרות ידעי. והא שום ספרא לא בקיאי בהני מילי:
לא צריך. למיכתב מהיום ולאחר מיתה הואיל דכתב ביה קנין כל קנין מחיים הוא לדברי הכל. אלא אי לא כתב ביה קנין וכתב ביה דוכרן פתגמא דהוה באנפנא בכך וכך פליגי ר' יהודה ור' יוסי דר' יהודה סבר הואיל דלא כתב קנין אע"ג דכתב בשטר כמנהג כל השטרות שכתוב בהן זכרון עדות לא סגי אי [לא] כתב בהו מהיום ולאחר מיתה משום דהוה שטר מתנה לאחר מיתה ואין שטר לאחר מיתה. ור' יוסי סבר הואיל דכתב ביה זכרון עדות בהדיא סגי משום דזמנו של שטר מוכיח עליו דמחיים הוה:
אתון הכי מתניתו לה. בלשון בעיא בעא מיניה רבא מר"נ:
אנן בלשון מימרא מתנינן ליה. אמר רב נחמן אם הקנה לו אינו צריך לכתוב מהיום ולאחר מיתה:
כתב נכסיו לבנו. שיהא שלו לאחר מיתה הגוף והפירות ועד שהאב חי הפירות של אב מכר האב מכירים הפירות ללוקח עד שימות האב:
מת הבן בחיי האב. דלא באו ליד הבן לא קרקע ולא פירות:

דף קלו:

קנין פירות שיש לאביו עד שהוא חי דמי כמו שגוף הקרקע יהא שלו ולא בא ליד בן הואיל שמת בחייו לפיכך לא קנה לוקח:
לאו כקנין הגוף דמי. והגוף ברשות הבן היה להכי קנה לוקח:
המוכר שדהו לפירות. ללוקח עד אותו זמן שהתנו:
ר' יוחנן אמר מביא בכורים וקורא. מן האדמה אשר נתתה לי אע"ג דפירות בלבד שלו אותו קנין פירות כקנין הגוף של קרקע הוא שלו עד אותו הזמן דמי ויכול לקרות:
ריש לקיש אמר מביא וכו'. ולמה להו לאפלוגי תרי זמנא בהכי:
אמר לך ר' יוחנן אע"ג. דגבי בכורים קנין פירות כקנין הגוף דמי אפ"ה אצטריך הכא לאשמועינן דלא קנה לוקח דסד"א ודאי קנה לוקח דאבא לגביה בריה מחיל ליה למכור אפילו בחייו וקנה לוקח קמ"ל דלא מחיל ולא קנה. וריש לקיש אמר דאע"ג לגבי בכורים בעלמא כו' הכא אצטריך דסד"א דלא קנה לוקח דכקנין הגוף דמי דכל לגבי נפשיה אפי' לגבי בריה נפשיה עדיפא ליה מבריה ולא ניחא ליה למיזבן בחייו ולא קנה לוקח קמ"ל הכא דלגבי בריה מחיל ליה לזבוני שיהו מכורין במיתת האב וקנה לוקח:
איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש. אם אמר שכיב מרע נכסיי לך ואחריך לפלוני ואחריו לפלוני משמע שנתן לראשון ושני הפירות בחייהן והשלישי יהא יורש גוף הנכסים:
מת שני. בחיי ראשון כיון שלא באו ליד השני אין לשלישי כלום ושלישי הוא בא מכח שני אלא יחזרו הנכסים ליורשי הראשון הואיל דליתא לאחריך ולשלישי לא מצינן למיתן ליה דהכי לא פקיד המצוה. ואם איתא לריש לקיש דקנין פירות שיהא לראשון לאו כקנין הגוף דמי. אמאי יחזרו ליורשי ראשון כיון דלא הוה ליה קנין הגוף הקרקע כשמת ראשון יחזרו אותו ליורשי אותו שנתן מתחל' מיבעי ליה. אלא מדקאמר ליורשי ראשון ש"מ דקנין פירות שיש לראשון בקנין הגוף דמי וקשיא לריש לקיש:
תרגמא רב אושעיא. לעולם אימא לך בעלמא לאו כקנין הגוף דמי. והכא מאי טעמא יחזרו ליורשי ראשון דהיכא דאמר ליה נותן לראשון ואחריך לפלוני שאני דמשמע ואחריך לפלוני אחריך הן שלו ולא בחייך לפי שבחיים הכל שלך הגוף והפירות. והשתא דמת אחריך בחייך הכל שלך הוא. להכי יחזרו ליורשי ראשון ולא ליורשי נותן דנותן סליק עצמו מהן הואיל ואמר אחריך לפיכך קאמרינן בדעתו דלא יחזרו עולמית לעצמו. ולעולם מהא לא תפשוט:
והא תניא יחזרו ליורשי נותן. דמשמע דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וקשיא לר' יוחנן דאמר כו'. אלא אחריך נמי אי דמי קנין פירות שלו כקנין הגוף או לא תנאי היא:

דף קלז.

השני. שהוא אחריך:
מוציא מיד הלוקח. גוף הקרקע:
דברי רבי. דס"ל דהראשון אין לו אלא הפירות וקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ולא מצי זבין הגוף. ורבי סבירא ליה כריש לקיש:
ורבן שמעון בן גמליאל אומר אין לשני. מן הגוף:
אלא מה ששייר ראשון. שלא מכר לפי שהיה רשאי למכור משום דקנין פירות כקנין הגוף דמי:
[261] והכא קאמר יורד ראשון מוכר ואוכל משום דקנין פירות כקנין הגוף דמי:
[262] אכילת פירות בלבד ואינו רשאי למכור הגוף:
דר' אדר' לא קשיא. הא דאמר ראשון מוכר ואוכל מפירי קאמר אבל גופה של קרקע אם מכר ואכל השני מוציא מיד הלוקח דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי:
[הא] לכתחלה. אין לראשון אלא אכילת פירות דלאו כקנין הגוף דמי. אבל דיעבד אם מכר ואכל אין לשני בגוף קרקע אלא זה ששייר ראשון:
איזהו רשע ערום. שהוא עושה רשע [263] מרשעו זה המשיא עצה שמתייעץ ומוכר נכסים שנתנו לו על מנת שאחריך לפלוני כרבן שמעון בן גמליאל דאמר דאי עבד אין לשני אלא מה ששייר ראשון דהכי קאמר הנותן נכסיי לך ולכל צרכך ואם תשאר כלום יהא אחריך לפלוני:
ומודה. רבן שמעון בן גמליאל:
שאם נתן ראשון במתנת ש"מ. כלומר מה שנתן במתנת בריא נותן אבל אם נתן במתנת שכיב מרע וכו':
לאחר מיתה קונה וכבר קדמו אחריך. שהוא יורש וקנה בגמר מיתה עם שיצא נשמתו של ראשון. אבייי אמר עם גמר מיתה: ודלמא הדר ביה [מהא] דאמר אחריך קונה בגמר מיתה:
לא ס"ד. אלא ודאי סביר' דמתנת שכ"מ אינ' קונה אלא לאחר מיתה כדתנן הרי זה גיטך אם מתי הרי גיטך אם לא אחיה מחולי זה הרי זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום. משום דהאי גט כמתנה הוא דקא יהיב ליה ומתנה אינה אלא לאחר מיתה נגמרת וקי"ל דאין גט לאחר מיתה. אלמא דלא הדר ביה מהא דאמר מתנה לאחר מיתה קונה:

[261] צ"ל קשיא דרבי אדרבי דהכא קאמר וכו'.
[262] צ"ל ורשב"ג ארשב"ג דהכא קאמר דאין לראשון אלא אכילת פירות בלבד וכו'.
[263] אולי צ"ל שהוא עושה רשע מערמתו.

אפי' היו בהן. באותן נכסים עבדים והוציאן לחירות. מה שעשה עשוי ואין לשני אלא מה ששייר ראשון:
פשיטא. מה לי עבדים מה לי שאר נכסים:
מהו דתימא מצי אמר לי'. הנותן למיעבד איסורא לא יהבי לך. והאי דהוצאת עבדים לחירות איסור הוא דעובר בעשה דכתיב לעולם בהם תעבודו ואימא דלא עבד כלום. קמ"ל דמה שעשה עשה:
תכריכין למת. איסורי הנאה נינהו:
באנו למחלוקת רבי ורשב"ג. דלעיל אם יכול לצאת בו ידי חובתו דרבי דסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי סבירא ליה הואיל דהאי אתרוג לא יהבי נהליה כי אם לפירות להודייהו דהיינו הברכה לאו כקנין הגוף של אתרוג דמי. ולא יצא דמשום דלא שלו הוא וקיימא לן יום טוב הראשון של חג אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב של חבירו. ורשב"ג סבר דיצא משום דקנין פירות כקנין הגוף דמי: אבל הכא גבי אתרוג מאי קנין פירות איכא הכא:

דף קלז:

למאי יהביה נהליה אלא למיפק ביה. ולהכי חשיב שלו ונפיק ביה נהדר ביה לאחריך אלא אי דמי מחלוקת להא דמי. מכרו ראשון או אכלו. להאי אתרוג:
באנו למחלוק' רבי ורשב"ג דר' דסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. סבירא ליה דלא הקנה לו אלא הפירות לברכה והואיל שמכר הגוף השני מוציא מיד הלקוחות. ואם אכלו משלם ליה. ר' שמעון בן גמליאל סבר דאכלו או מכרו אין לשני כלום דקנין פירות כקנין הגוף דמי ומצי מזבין:
בתפוסת הבית. דממון של אביהן קודם שנחלקו. נטלו אחד [264] יכול ליקח לו אתרוג בזה יצא דדידיה הוא:
ואם לאו לא יצא. משום דלולב הגזול הוי ופסול:
ודוקא. אם נשתיירו שם כדי לקנות אתרוג לכל אחד. אבל אם אין שם אלא כדי לקנות פריש או רמון לכל אחד ואחד לא יצא:
והחזירו יצא. לפי שקיים התנאי ולא הוי גזל:
למיגזרא. פירי דקל:
הוי קא קפיד עליה. אמר לה דושית עלוי הזרעים שלי את דורסת:

[264] נראה דצ"ל נטלו אחד. אם יכול ליקח האתרוג ולאוכלו יצא דכדידיה הוא.

אקניתה נהליה כל שנותיו דרב ביבי. אקנייה לבן קטן. משום דקטן קונה ואינו מקנה כדי שלא יוציאנה אדם מידו לא במתנה ולא במכר עד שיגדיל כדי שתהא תחת ידו עד זמן מרובה. משמע משום דסבר רב ביבי כרבן שמעון בן גמליאל דאמר אין לשני כלום אלא מה ששייר ראשון והא אתתא גופא דאקניתיה לפירא דיקלא או לקצוץ ממנה ענפים לר' ביבי כל ימי חייו איקנא ליה ואחריו של רב ביבי תחזור לידה דקל שלה וקדם רב ביבי עד שהוא בחיים והקנהו לבניו להוציאו מידה:

אמר ליה רב [הונא ברי' דר"י] משום דאתו ממולאי. מבית עלי:

אמריתו מילי מוליאתא. מקוצצו' ומקולקלו'. ואפי' רשב"ג לא אמר דאם קדם ראשון ומכר מכור אלא להיכא דאמר לו הנותן ואחריך [265] לי לעצמי כמו זו האשה שלא נתן אלא לימי חייו ומשמע דאחרי' תחזור דקל שלו לעצמה מי אמר ר' שמעון בן גמליאל דמצי זבין והאי דרב ביבי נמי לא מצי לאקנויי לבנו דהיא לא סילקה עצמה לגמרי אלא בחייו בלבד:

הרי זה מוקדש ומוחזר. דאע"ג דמוקדש הוי מוחזר דאין חייב להחזיר לו אחר:

מאי אהדריה. הא אסרו עליו בהנאה:

אמר ליה ומאי חסריה. שור נתן לו שור חזר לו ולעולם מוקדש ומוחזר הוא:

אי א"ל ע"מ שתחזירהו לי מידי דחזי ליה קאמר ליה. והאי לאו ראוי לו שמוקדש הוא וחייב להעמיד לו אחר:

ור' יוחנן אמר לא קנה. הואיל שאינו רוצה:

דף קלח.

שותק ולבסוף צווח קנה. דכיון דשתק בשעת מתנה אודויי אודי ליה לקבל:

זיכה לו. המתנה על ידי אחר:

אם רבן שני כהן. זה שנכתב לו הנכסים: כבר זכו בהן יורשי נותן:

והוינן בה ות"ק אפי' עומד וצווח. המקבל סבירא ליה דאוכלים בתרומה אמאי הא צווח דלא בעי להו:

מיהדר קא הדר ביה. דלא בעי להו אבל כיון דשתק מעיקרא קננהו:

הוכיח סופו על תחלתו. דמעולם לא היה דעתו לקבלו. והאי דלא צווח בשעה שזיכה לו על ידי אחר דסבר מאי איכפת ליה שזיכה אותו ע"י אחר כל זמן שלא בא לידו מאי אצווח:

[265] צ"ל דאמר לו הנותן ואחריך לפלוני אבל אם אמר לו הנותן דאחריך לי לעצמי כמו זו האשה שלא נתנה לו אלא וכו'.

תנו מאתים זוז לפלוני וש' לפלוני ות' לפלוני אין אומרי' כל הקודם באותו שטר מתנה זכה. תחלה אלא כולם זכו כאחת שלא היה יכול להוציא שני שמות כאחד אם לא שיקדים זה לזה לפיכך זכה זה כזה. ולפיכך אם יצא עליו על זה הנותן שטר חוב שהיה חייב ממון גובה בעל חובו מכולן. דאין יכול לומר הראשון כי בעת שזכיתי אני במתנתי עדיין הנחתי לך מקום לגבות ממנו ולא השני יכול לומר לו כן לפי שכולם זכו כאחת:

אבל אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני ואחריו לפלוני. מדקאמר ואחריו הכא משמע דאם ישתייר כלום אחרי שיתנו לראשון יתנו לשני [ואם ישתייר משני] תנו לשלישי כל הקודם בשטר מתנה כעין שהן כתובים זכה תחלה. לפיכך אם יצא שטר חוב גובה מן האחרון שכל אחד מן הראשונים יכול לומר לו הנחתי לך מקום עדיין לגבות הימנו:

אם אין לו. השלמת כל חובו מן האחרון:

חוזר וגובה מן שלפניו. היינו אותו שזכה קודם האחרון:

אין לו. עדיין השלמה:

גובה משלפני פניו. מן הראשון:

[כראוי לו]. האי דקאמר בראוי לו לטפויי מילתא קאתי דבלאו הכי היה נוטל בכורתו. אבל מדקאמר לישנא יתירא נוטלן ונוטל את בכורתו כדאמר לקמן הא מני ר"ע היא דדייק לישנא יתירא:

אם אמר תנו לו. מאתים זוז בבכורתו ידו על העליונה. אם בכורתו יותר על מאתים יטול בכורתו ואם מאתים זוז יותר יטול מאתים. וכי האי גוונא מפרשי גבי אשתו וגבי בעל חובו:

דף קלח:

ודלמא בראוי לו בחובו קאמר ליה. והכי נמי בראוי לה בכתובתה והכי נמי בראוי לו בבכורתו ואמאי נוטלן ונוטל את חובו:

דתנן המוכר את השדה סתם לא מכר לו את הבור ולא את הדות שבתוכה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא וצריך ליקח לי מן הקונה דרך לילך לבור ולדות. שכשמכר לו את השדה לא שייר לעצמו שום דרך בשדה דמוכר בעין יפה מוכר דברי ר' עקיבא:

וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך. דמוכר בעין רעה מוכר:

ומודה ר"ע בזמן שאמר לו. הריני מוכר לך עומקא ורומא חוץ מאלו בור ודות שאין צריך ליקח לו דרך. דאפילו לא אמר חוץ מאלו לא היו מכורין בור ודות. וכיון דאמר חוץ מאלו לטפויי מילתא אתא. דשייר לו דרך בורו. אלמא כל לישנא יתירא לטפויי מילתא קאתי:

העדים. ששמעו הצואה:

כותבין בלשון עדות. שכך צוה פלוני:
אע"פ שאין מכירין. גוף המעשה אם אותו פלוני חייב לו מנה או לא:
לפיכך. הואיל ויכולין לכתוב אע"פ שאין מכירין עיקר הדבר לפיכך כשבא היורש לגבות חובו אותו מנה מאותו פלוני. צריך להביא ראיה עדים שחייב לאביו שאלו עדים אינה ראיה שאין מעידין אלא על מה ששמעו מפי שכיב מרע:
אינו צריך להביא ראיה. אחרת לפי שלא היו כותבין אלא אם היו מכירין שהוא חייב לו לפיכך אין צריך להביא ראיה אחרת אלא הן:
אמר רב נחמן אמר לי הונא ר' מאיר אומר אין כותבין אלא אם כן מכירין וחכ"א כו'. והיינו איפכא מלישנא קמא:
ואף ר' מאיר לא אמר. דאין כותבין אא"כ מכירין אלא משום דחוששין לב"ד טועין. דשמא יביאו היורשין כתב עדות הצואה לפני ב"ד ולא ידקדקו ב"ד אם עדים הללו שחתומים על אותה צואה אם לשום עדות צואה בלבד חתמו או משום שהיו יודעין באמת שפלוני היה חייב לו יטעו ב"ד ויאמרו ודאי לא היו חותמין אא"כ היו יודעין שהוא חייב לו והם לא ידעו אלא עדות הצואה בלבד ויחייבוהו ליתן בלא ראיה אחרת והיינו שלא כדין ומשום הכי אמרינן אין כותבין אא"כ יודעין החוב. ורבנן לא חיישי דליטעי ב"ד בהכי הלכך אין חוששין לב"ד טועין אלא כותבין אע"פ שאין מכירין וב"ד ידקדקו בדבר ולא יחייבו לו ליתן בלא שטר ראיה אחרת:
ומאי שנא. מילתא דרב דימי מההיא דרבא:
דאמר רבא אין חולצים. ב"ד ליבם אלא [א"כ] מכירין שזו יבמתו של זה. ומכירין נמי שזו ממאנת היא ארוסה של זה שממאנת בו לפיכך הואיל ואמרן דאין חולצין ולא ממאנין אא"כ מכירין אם לא כתבו אותו ב"ד שחלצו [בפניהם] גט חליצה או גט מיאון שלא הספיקו. ובאו עדים שהיו באותה חליצה לפני ב"ד אחר ואמרו ב"ד לא הספיקו לכתוב גט חליצה כתבו לה אתם גט חליצה או גט מיאון כותבין לה זה ב"ד שני גט חליצה ומיאון אף ע"פ שאין מכירין היבם. מאי טעמא. אין חולצין ב"ד ראשון אא"כ מכירין לאו משום דחוששין לב"ד טועין. דאיכא למיחש דאי לא היו מכירין ב"ד ראשון סברי הללו ב"ד שני שלעולם לא היו נזקקין לחלוץ להם ב"ד אי לאו דמכירין אותן ויטעו בכך והיו כותבין גט חליצה. והכא נמי לרב דימי ליחוש לב"ד טועין. ומשני רב דימי בי דינא בתר בית דינא לא דייקי. הללו ב"ד שני לא ידקדקו על ב"ד ראשון אלא סבורין הן שלא חלצו אא"כ הכירו וסומכין הללו עליהן וכותבין [והלכך] אין חולצין אא"כ מכירין כדי שלא יטעו ב"ד שני אבל להיכא דאמר שכיב מרע יש לי מנה אצל פלוני העדים כותבין אע"פ

שאין מכירין דאין חוששין לב"ד טועין דבתר כל עדים מדקדקי ב"ד עליהם אי ידעי גוף החוב אי לא ולא יוציאו האי מנה בלא ראיה גמורה הלכך אין חוששין כאן לב"ד טועין:
פיס' האב תולש. מן פירות הקרקעות הללו שכתב לבנו אותן כל ימי חייו [ומאכיל] לכל מי שירצה. ומה שהניח תלוש בשעת מיתה. הרי הוא ליורשים כולם:
ומקשינן מה שהניח תלוש בשעת מיתה הוי ליורשין. אבל פירות מחוברין שהניח בקרקע לא היו יורשין כולן אלא דהאי בן בלבד שכתב לו גוף הקרקע. כלומר ולא הוי בכח האב שיהא יכול להורישן לשאר בניו אע"ג דגדלו הפירות בחייו:

דף קלט.

והתנן שמין את המחובר ללוקח. אדם שמכר שדה לחבירו. לסוף י' שנים ולא בתוך י' וכשהשלימו י' שנים היה תבואה של מוכר מחוברין לקרקע ועדיין לא נגמר בישולן אין אומרים דכגוף הקרקע דמיין ומכורין ללוקח אלא שמין אותן מחוברין ללוקח והוא קונה אותם משום דברשותיה דמוכר גדלו. ה"נ האי אב דהניח פירות מחוברים בחיי אביהן גדלו ואמאי לא הוה ברשותן אלא דהאי בן לחוד:
כאן בבנו. הואיל ודעתו של אב קרובה אצל בניו כשכתב לו כל נכסים לאחר מותו מחל לו הפירות שבשעת מותו. אבל מוכר לאחר לא מחל לו הפירות לפיכך שמין. ואמר לן רבי [266] דמשנה זו שמין את המחוברין ללוקח אין ידוע היכן הוא:
פיס' הניח בנים גדולים וקטנים. והניח נכסים וקודם שחלקו הממון אין הגדולים מתפרנסין על הקטנים. כלומר אין קונין הגדולים מלבוש מתפושת הבית מפני שלא יתמעט חלקן של קטנים מפני שלגדולים צריכין יותר מלבוש מקטנים וקטנים צריכין יותר מזונות שאוכלין בכל שעה ביום לפיכך לא יזונו מחלקן של גדולים אלא חולקין הנכסים בשוה ויעשה כל אחד בחלקו מה שרוצה:
האי גדול אחי שלבש וכסה עצמו. מתפושת הבית. מאי טעמא דמתני' דקתני דאין מתפרנסין דאפי' הוי גדול אחי:
בשדכא עסקינן. כלומר אדם בטל שאין מרויח מן הנכסים כלום אבל אחר שמרויח מאי דעבד עבד:
בשדכא פשיטא. דאין מתפרנסין הואיל דלית להו הנאה מיניה לא מחלי ליה:
מהו דתימא. מחלי ליה משום דלא תזלזל שלא ילך ערום ויחף וקמ"ל דלא: נשאו גדולים מן הנכסים לצורך לישא נשים ינשאו קטנים מן הנכסים: אם אמרו קטנים כו':

[266] ונראה דלזה כוונו הרשב"ם והתוס' וכתבו והתניא גרסי' ור"ל לאפוקי מגי' רבינו.

מאי קאמר. כלומר היכי מתרצי מתני' רישא קתני נשאו גדולים ישאו קטנים דמשמע דשוין אהדדי וסיפא קתני אם אמרו קטנים הרי אנו נושאין כדרך שאתם נשאתם אין שומעין להם דמשמע דלא שוין אהדדי:

אמר ר' יהודה ה"ק נשאו גדולים. אשה מתפושת ישאו קטנים נמי כנגדן מן הממון אבל אם נשאו בחיי אביהן ונתן להם אביהן ממון אם אמרו הקטנים לאחר מיתת אביהם הרי אנו נושאין עכשיו מתפושת הבית כדרך שנשאתם אתם בחיי אביהן אין שומעין להן אלא מחלקין הירושה:

הניח בנות גדולות וקטנות כו'.כדמפ' גבי בנים הכי נמי מפרשינן גבי בנות. וכי היכי דמקשי' ומתרצי' גבי בנים ה"נ גבי בנות:

וזה החומר בבנות מבנים. שהבנות נזונות מממון הבנים בנכסין מועטין והבנים ישאלו על הפתחים:

ילמדנו רבינו. בתולה או אלמנה שלוותה ממון מאחרים ואכלה ואח"כ עמדה ונישאת לבעל קודם שתשלם והביאה לבעל נכסים מאי:

בעל בנכסי אשתו (יש לו דין) לוקח הוי או יורש הוי. [לוקח הוי] ולא יפרע כלום משום דמלוה על פה אינה גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא למלוה על פה. או דלמא יורש הוי וגובה כו':

מאי לאו נשאו גדולות לבעל שלוו ונתפרנסו מממון הקטנות ונישאו לבעל הגדולות ישאו קטנות מה שלוו ואכלו אחיותיהן משלהן ישאו מממון הבעל אלמא דבעל בנכסי אשתו יורש הוי ויש לו דין יורש ומלוה על פה גובה מן היורשין. לא לעולם אימא לך לוקח הוי ומתני הכי נשאו גדולות לבעל מתפושת הבית הכי נמי כשנשאו קטנות לבעל יטלו כנגדן:

והתני ר' חייא. בפירוש כמו דאמרן מעיקרא ומשמע דיורש הוי:

לעולם לוקח הוי. והכא מ"ט גובות הקטנות מן הבעל הא לאו יורש [הוא] משום הכי גובה שאני פרנסה שנוטל ממון מן הקטנות דקלא אית ליה וכמלוה בשטר דמי ומלוה בשטר גובה מן הלקוחות:

א"ל רב פפא לרבא לאו היינו דשלח רבין באגרתיה. דבעל יורש הוי:

מי שמת והניח. אשתו ובת שיהא של שניהם ואין לה יורש אלא היא אלמנתו נזונת מנכסי בעלה לפי כי על היורשין ליתן לה לאלמנה מזונות:

נישאת הבת. והכניסה הנכסים לבעלה שירשה מאביה שאלמנה זו ראויה ליזון מהן. אע"פ שנישאת לבעל אפ"ה אלמנה נזונת מנכסים של חתנה שהכניסה לו הבת: מתה הבת דהשתא לאו ברשותה נכסים קיימו:

אמר ר' יהודה על ידי היה מעשה. שאירע כן ובאו לפניו לדין ואמרו חכמים דאפ"ה דמתה הבת הואיל שהנכסים שהכניסה לו בידו הן דין הוא דנזונת:

אי אמרת בשלמא דהאי בעל יורש הוי. בנכסי אשתו משום הכי נזונת האלמנה דקדמה שטר כתובתה שנתחייב לה בעלה במזונותיה מקמי דנפלה ליה האי ירושה לבעל משום דאין יורש אלא לאחר מיתת אשתו ומשתכח דקדמה שעבוד אלמנה קודם שעבודו של בעל אלא אי אמרת לוקח הוי אמאי נזונת והא קיי"ל אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תקון העולם והני נכסים משועבדים הם לבעל משעה שהכניסתו לו אשתו. אלא לאו ש"מ יורש הוי ומשום הכי נזונית. ואם נפשך לומר הא קדם שטר כתובתה מן הבעל שהוא כלוקח ואיכא למימר בדין הוא דנזונת. אפ"ה דקדם אינה נזונת כדפרשי' לעיל מפני תקון העולם:

אלו שאין חוזרין ביובל. דלא חשיב כזביני דהדרי משום דזכינהו רחמנא אלמא בעל בנכסי אשתו יורש הוי:

דף קלט:

נכסי מלוג. להכי קרי נכסי מלוג שכיון שלא קבל עליו הבעל אחריות מתחסרין והולכין כמו שמולגין את הראש שמתחסר השער להכי מקרי נכסי מלוג. אי אמרת בשלמא לוקח הוי משום הכי מפיק דקדם שעבוד לקיחתו משעה שהכניסה לו והלקוחות לא קנו עדיין אלא אי אמרת כיורש הוי הלא הוא אינו יורש בנכסי אשתו אלא לאחר מיתת אשתו והלקוחות קדם שעבודן קודם מיתתה אלא לאו ש"מ משום הכי מוציא הבעל בנכסי אשתו דלוקח הוי. אלמא אע"ג דשלח רבין באגרתיה דבעל יורש הוי ליכא למשמע מיניה דהשתא מצינן למשמע דלוקח הוי:

משום פסידא דידיה דלא תיפוק מידיה ביובל ירושת אשתו דאי דיינינן ליה בלוקח נפקא מיניה ביובל כשאר לקוחות. לגבי רבי יוסי ב"ר חנינא טבא עבדי ליה לבעל. דשוינהו כלוקח משום פסידא דידיה הוי דאי אמרת יורש הוי אם כן קדמה קניית לקוחות מירושתו שאין ירושה אלא לאחר מיתה אבל כי משוינן ליה לוקח קדמה קנייתו למכירתה משום הכי מוציא מיד הלקוחות גבי רבין דשלח באגרתיה דיורש הוי משום פסידא דאלמנה דתהוי נזונת מנכסי יורשין שויוהו רבנן כיורש כי היכי דתיקום שטר

שעבוד כתובתה מירושתו של בעל שיורש הבת של זו דאי אמרינן דבעל כלוקח הוי אינה נזונת דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים ללוקח מפני תקון העולם. ומקשי' משום דפסידא דאלמנה אמרת שויוהו רבנן כיורש הא גבי מילתא דרבי יוסי ב"ר חנינא דאיכא פסידא ללוקח דבעל מוציא מידו ושויוהו רבנן לבעל כלוקח. ואי משום חששא דפסידא איבעי רבנן לשויוהו כיורש דהשתא לא קא מפסדי לקוחות דשעבודן הוי קדים מירושת הבעל. התם שאני הוא ובדין הוא דליפסדו מדידהו דהלקוחות הוא דאינהו דאפסידו אנפשייהו דלא איבעי להו למזבן כו'. אבל גבי אלמנה מאי הוי לה למיעבד משום הכי שויוהו רבנן כיורש דלא תפסיד אלמנה במזונותי':

הדרן עלך יש נוחלין

פ"ט מי שמת כו' בזמן שהנכסים מרובין הבנים יירשו. שיהא הממון בחזקתם: והבנות יזונו. מן הנכסים עד שינשאו ונוטלות עישור נכסים:

כדי שיזונו אלו ואלו כל סיפוקן בין בפרנסה בין במזונות עד שיבגרו עד שיביאו שערות הבנות לי"ב שנה ויום א' והבנים לי"ג שנה ויום א' ואי ליכא כדי שיזונו אלו ואלו עד שיבגרו אלא יש בהם כדי מזונות של י' שנים. שקלי להו בנות. מיד בתמיה ולית לבנים כלום והא יש בנכסים הללו הרבה יותר משיעור מזונות לבנות עד שיבגרו:

דף קמ.

אלא אמר רבא מוציאין מהן. מיד שיעור מזונות לבנות עד שיבגרו והשאר יהיו לבנים למזונות:

יתומין שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו. ואין גובין מהן השתא מה שמכרו בנכסים מועטין זכו בהן כל שכן במועטין ונתרבו:

שוב יתיב קבעי אלמנתו שהיורשין חייבין לזונה ואי ליכא אלא סיפוק הבנות וסיפוק אלמנה דאם לא הוי מינסבא איכא מיעוט נכסים דלית בהו עד שיבגרו וממעטא לגבייהו ואמרינן נכסין מועטין הן. והבנים ישאלו על הפתחים:

מי אמרינן כיון דאית לה מזונות ממעטא. וישאלו על הפתחים. או דלמא כיון דבידה לאינסובי אימת דבעי. וכי מנסבא לית לה מזוני מיורשין ה"נ השתא חשבינן לה כמאן דמינסבא ולא ממעטא:

בת אשתו. שקבל עליו לזונה ה' שנים כשנשא אמה והשתא מת הבעל ויורשין חייבין במזונותיה עד סוף ה' שנים מהו שתמעט בנכסים. דלא הויין מרובין:

מי אמרינן. אע"ג דאי מינסבא אית לה ה' שנים מזונות כמו שקיבל ממעטא או דלמא כיון דאלו מתה לית ליה מזונות השתא נמי לא ממעטא:
בעל חוב של אביהן מהו שימעט. כשמחשבין החוב שיש לו לקבל הוו נכסים מועטין. מי אמרי' אע"ג דאילו מת בעל חוב אית ליה יורשין שגובין במקומו וממעט. או דילמא כו':
איכא דבעי להך גיסא. שמקדים במאוחר תחלה:
בעל חוב מהו שימעט בנכסים. מי אמרינן כיון שמחוסר גוביינא לא ממעט או דילמא כיון דאילו מת נמי אית להיורשין נמי ממעט:

דף קמ:

אם תמצא לומר [בת אשתו] כיון אף על גב דאינסבא אית לה וממעטא. אלמנתו מהו שתמעט מי אמרינן כיון דאילו אינסבא לית לה מזוני לא ממעט. או דלמא כיון דהשתא אית לה מזוני ממעט. אם תמצא לומר כיון דאית לה מזוני (לא) ממעטא [אלמנתו] ובת אם אין שם אלא כדי שיעור מזונות של אחת איזו קודמת. מי אמרינן הואיל ובת אע"ג דמינסבא אית לה קודמת לאלמנה. או דלמא כיון דהשתא כי הדדי נינהו. וכ"ז שלא נשאו קרובה דעתו דבעל טפי לאשתו מבתו בדין הוא דקדמה:
פשוט מינייהו חדא. מכל הני בעיין דלעיל:
אלמנתו תזון. משום דניחא לבעל שלא תזלזל אלמנתו והני נכסין מועטין נינהו:
מאי קאמר. כלומר מאי חשיבות לבן כאן הכא בנכסים מועטין יותר מבת שהבן מתרעם כלומר מפני חשיבותי הפסדתי. אמר אביי לא בשביל שיהא לו כח בנכסים מועטין יותר מבת קאמר אלא מפני שראוי לעסוק בתורה קאמר:
פיס' זכרים דוחין אותו אצל הנקבות. שלא יירש עמהן דאיכא למימר נקבה היא:
נקבות דוחות אותו אצל הזכרים. שלא יזון אלא ישאל על הפתחים כשאר אחין דאיכא למימר זכר הוא:
מדקתני רישא דמתני' דזכרים דוחין אותו אצל נקבות מכלל דשקיל במזונות כבת. והא קתני בהא מתני' האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקבה כו' ילדה טומטום אינו נוטל כלום. אלמא דלא שקיל כלל:
אמר אביי הא דקתני זכרים דוחין אותו אצל הנקבות. לאו משום דשקיל מזונות אלא דוחין אותו אצלן ולא יהבי ליה כלום דכי אזיל הכא מדחי ליה ואי אזיל הכא מדחי ליה ואין לו כלום:
לעולם אימא לך רישא דוחין אותו לנקבות ויש לו מזונות. וסיפא דקתני ילדה טומטום אין לו כלום אתאן לרשב"ג דתנן במס' תמורה בפ' כיצד מערימין על הבכור מבכרת

שהיתה מעוברת אומר מה שבמעיה של זו אם זכר עולה ואם נקבה זבחי שלמים ילדה זכר ונקבה הזכר יקרב עולה ונקבה שלמים ילדה שני זכרים אחד מהן יקרב עולה והשני ימכר לחייבי עולה ודמי' חולין ילדה שתי נקבות אחת מהן תקרב שלמים והשניה תמכר לחייבי שלמים ודמיה חולין ילדה טומטום ואנדרוגינוס רשב"ג אומר אין קדושה חלה עליהן ולא יתן כלום. הכי נמי משום הכי אינו נוטל כלום. מאי טעמא מצי להתנות על בכור כל זמן שהוא במעי אמו משום דאין הבכור מתקדש אלא בשעת לידתו בפטר רחם. בשלמא רבא דאמר דוחין אותו ויש לו משום הכי קתני הכא דיורש כבן בנכסים מועטין. והבן בנכסי' מועטין אין לו אלא ישאל על הפתחים ה"נ האי טומטום יורש באותה ירושה של בן דישאל על הפתחים וניזון כבת בנכסים מרובין כדרבא דיש לו:

דף קמא.

אלא לאביי. דאמר אין לו מאי ניזון כבת הא משמע דשקיל. אמר לך אביי ולטעמיך דרבא מי ניחא מאי יורש כבן דמשמע דשקיל והא לא שקיל מידי. אלא כי היכי דמתרצת לרבא ראוי לירש הוא האי טומטום כדקתני מתני' ואם אין שם יורש אלא הוא יורש הכל ואין לו במקום יורשין משום דספיקא הוא ועוד דנכסים מועטין. לדידי נמי ראוי היה ליזון ואין לו. במקום בנות שדוחות אותו אצל הזכרים:

מדקתני אם ילדה נקבה יטול מאתים מכלל דבת עדיפא ליה מברא והאמר ר' יוחנן כו' אלמא דברא עדיף. ומשני לענין נחלה ברא עדיף שקם תחתיו אבל לענין הרווחה כשנותן מתנה הרווחה דבת עדיפא ולה יהיב טפי משום דיתבה בבית כדכתיב כל כבודה בת מלך פנימה. אבל בן מצי למיזל ולמרווח בכל מקום משום הכי יהיב לבת טפי מבן:

ושמואל אמר. משום [הכי] יהיב לה מאתים דאמה מבכרת היא וניחא ליה שתלד בת יותר מבן כרב חסדא כו':

דמרביא אחי. כלומר שגדלתן:

ואיכא דאמרי דלא שלטה בה עינא [בישא]. הואיל דאי' לה בת מעיקרא לא לימרו אינשי כמה בנין אתילדו ליה להאי:

ואי בעית אימא מתני' דקתני דברתא עדיפא ר' יהודה היא.[267] ר' יהודה דעסקי באורייתא. לאו מן הברייתא אלא מפרש לברייתא. וה"נ כי [היכי] דלא ליתזלי לחזר אחר מזונות:

אלא הא דתניא ילדה אשתו זכר ונקבה. זכר נוטל ו' דינרים של זהב דהיינו ק"נ דינרין של כסף לפי שהדינר של זהב קונין בכ"ה דינרין של כסף ומשקל דינר זהב שקול כשני

[267] צ"ל אלא הא ר' יהודה דתניא מצוה לזון וכו' דעסקי באורייתא וכו'.

דינרי של כסף. לפי שדינר של זהב שקול ה' פשיטי למשקל הברזל ודינר של כסף הוא ב' פשיטים וחצי למשקל ברזל לפי חשבון זה היה הזהב נמכר בי"ב משקלות של כסף שהן כ"ד דינרין של כסף ואותו דינר (של) כ"ה שמותר נכנס בהכרע המשקלות ומותיר ונישום ו' דינרי של זהב הן ק"נ של כסף ועוד מן הפסוקים של מלכים ודברי הימים מקניית דוד לארונה אנו למידים שהזהב היה נמכר בימי דוד בי"ב משקל של כסף:

ונקבה נוטלת ב' דינרין. זהב דהיינו נ' דינרין:

היכי משכחת לה. כלומר היכי מיתרצי האי מלתא דעבדין הכי והיכי מפרשי' לה לאו משום קשיא מתנינן לה אלא משום דקא בעי פירושא:

במסרס. כלומר שמהפך דבריו כי האי גוונא דליכא למישמע מאי קאמר שמערב דבריו זו בזו דאמר הכי אם ילדה אשתי נקבה אם זכר תחלה יטול מאתים. ונקבה אחרי' ולא כלום ואם ילדה אשתו נקבה תחלה תטול מנה ואחריה זכר יטול מנה. ואי תתרמי מלתא בילדה תאומים זכר ונקבה ולא ידעו הי מינייהו אתיליד ברישא דאי בבריא לן דזכר אתיליד ברישא היה נוטל מאתים כדאמר מעיקרא. ואם נקבה נוטלת מנה השתא דמספקא לן זכר יטול מנה ממה נפשך דהכי קאמר אפי' ילדה זכר אחר נקבה יטול מנה. ואידך מנה מהנהו מאתים דזכר הוו להו ממון המוטל בספק. דמספקא לן דאם נקבה תחלה נוטלת מנה כמו שאמר. ואם נקבה אחר זכר אינה נוטלת כלום ואם זכר תחלה היה נוטל כל המאתים הלכך חד מנה יטול זכר ממה נפשך ומאידך מנה שקיל פלגא משום חצי מנה מספק דהיינו ב' דינר של זהב שהן ג' דינר של כסף:

ואלא הא דתניא ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה היכי משכחת לה. והיכי מתרמי והיכי מפרשי לה דלא קשיא להך דלעיל:

אמר רבא משכחת לה במבשרני כו'. המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי. כלומר מי שיבא לי לבשר מה ילדה אשתי מבכרת אם יאמר שילדה זכר יטול המבשר מנה וכן יעשה ילדה זכר יטול מנה. ואם יאמר לי ילדה נקבה יטול כמו כן מנה ילדה נקבה נוטל מנה. ואי איתרמי דילדה זכר ונקבה ביחד ואמר לו אשתך ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה אע"ג דהתנה לו לזכר ונקבה מנה ואמאי יהיב ליה בבשורת לידת זכר ונקבה ביחד [והא זכר ונקבה] לא קאמר דיטול המבשר כלום ואמאי נוטל מנה. אין דאמר נמי אם מבשרני דילדה זכר ונקבה ביחד יטול מנה משום הכי מיתוקמא הך ברייתא כי האי גוונא. אי הכי כדאוקמת דאמר לזכר ולנקבה יטול מנה. אי הכי למעוטי מאי. כלומר מה הניח הברייתא במשמע שהמבשר לו שלא יטול. למעוטי נפל. דאם מבשר לו דהפילה אשתו אין לו כלום דמסתמא דהמבשרני בבן של קיימא קאמר:

דף קמא:

איתיביה רב נחמן לרב הונא. ממתני' דקתני האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר יטול מנה אלמא דהמזכה לעובר קנה:
אמר ליה רב הונא לעולם המזכה לעובר לא קנה. ומתני' איני יודע מי שנאה דסתמא היא ולא סבירא לן כוותיה: ולימא ליה ר' מאיר שנאה דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם: למי שאינו בעולם. כגון עובר זה לא אמר ר' מאיר:
ולימא ליה ר' יוסי שנאה במס' יבמות דתנן העובר פוסל. כגון בת כהן שנישאת לישראל ונתעברה ממנו ומת בעלה לאחר שנתעברה לא קרינן ביה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגו' מלחם אביה תאכל דהא יש לה זרע ופוסל עבדיה שלא יאכלו בתרומה משום דעובר זה שהוא ישראל יש לו חלק בעבדים אלמא דעובר שלא בא לעולם קנה עבדים. אלמא המזכה לעובר קנה:
ואינו מאכיל. בתרומה כגון בת ישראל שנשאת לכהן ונתעברה ממנו ומת בעלה לאחר שמת אינה אוכלת משום דיצאה מרשותו ואע"ג דנתעברה ממנו לא אמרינן שתהא זוכה לאכול כמו שנולד הבן ואין מאכיל לעבדים משום דילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל. ומשני לעולם משנתינו. איני יודע מי שנאה והכא לגבי דר' יוסי שאני דירושה הבאה מאיליה היא שאין מזכה לו אדם אלא מעצמה נופלת לו ירושת אבות הלכך קנה בעבדים אבל היכא דאביו קיים וא"ל נכסיי להאי דמעברת לא קנה דמזכה לעובר הוא:
ולימא ליה ר' יוחנן בן ברוקה היא דאמר. אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין והאי עובר נמי ראוי ליורשו הוא:
ולימא ליה ר' יוחנן בן ברוקה היא וסבירא לי' כר' יוסי. ולהכי קאמר סבירא ליה ר' יוחנן ב"ב כר' יוסי דאם תקשי אימר דא"ר יוחנן ב"ב במי שישנו בעולם במי שאינו בא לעולם לא אמר איכא לתרוצי דסבירא ליה כר' יוסי דאמר דעובר פוסל אע"ג דליתיה בעולם דעובר קנה. ואם תאמר נחלה הבאה מאיליה שאני איכא לתרוצי דר' יוסי סבירא ליה כר' יוחנן דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים אע"ג דלאו נחלה הבאה מאיליה היא. ומשני לעולם משנתינו אינו יודע מי שנאה ודקאמר ולימא כר' יוחנן וסבירא ליה כר' יוסי מי יימר דסבירא ליה דלמא לא סבירא ליה. והדרא קושיא לדוכתה אימר דאמר ר' יוחנן בן ברוקה כו': ולימא ליה ר' הונא לרב נחמן הא דמותבת לי ממתני' האומר אם ילדה אשתי כו' לא קשיא לי דהאי דקאמר מתני' ילדה זכר יטול מנה לא אמר לעובר אלא המבשרני יטול מנה דלמבשר זוכה ולא לעובר והאי תנא דהמבשרני היא ואמאי אמר איני יודע מי שנאה:

לא מיתוקמא מתני' כתנא דמבשרני דכי אוקמת רישא במבשרני הכי איבעי לאוקמי סיפא ולא אפשר משום דקתני סיפא אם אין שם יורש אלא הוא אותו טומטום יורש את הכל ואי במבשרני מיתוקמא מאי עבידתיה דמבשר גבי ירושה אלא ש"מ לא מתוקמא רישא כי אם בעובר דכי היכי דסיפא לא מיירי אלא בעובר רישא נמי בעובר. וש"מ דעובר קנה ולהכי אמר אינו יודע מי שנאה:

דף קמב.

ולימא ליה רב הונא לרב נחמן משנתינו לא משמע כדקסברת עד הכא אלא הכי משמע אם ילדה אשתו זכר הוא יטול מנה ומשמע דבשעת זכייה כבר בא לעולם לא מצית למימר הכי דאם כן סיפא דקתני כל מה שתלד אשתי משמע להבא ואם כדבריך כל מה שילדה מיבעי למתני כדמוקמת לרישא אלא משום קושיא זו לא מצי למימר הכי. ולהכי קאמר איני יודע מי שנאה. ומקשי' ואכתי לוקים ליה לסיפא בעובר ואימא דאמר לכשתלד אשתי. כל מה שתלד יטול דמשמע לכשתלד דכבר ילדה יטול שוב יזכה בו ולא עכשיו ואמאי לא תירצה רב הונא הכי לסיפא דמתני'. ומשני רב הונא נמי סבירא ליה דאפי' אם אמר לכשתלד לא קנה כיון דהוה קנין במתנה קודם שיבא לעולם ומשום הכי אמר משנתינו איני יודע מי שנאה:

מנא אמינא לה. דהמזכה לעובר לא קנה:

או שאשתו מעוברת חייבין להחזיר הכל. אע"ג דאכתי לא בא עובר לאויר העולם יקנה בנכסי אביו אלמא המזכה לעובר קנה:

מי שהחזיק בשניה. לאחר שאין לו בן קנה משום דנכסי הגר הרי הן כמדבר מי שהחזיק בהן זכה:

אמר אבייי. לעולם בעלמא המזכה לעובר לא קנה והכא משום הכי בראשונה לא קנה דנחלה הבאה ליה לעובר מאיליה שאני דזכה בה דיורש הוא:

רבא אמר. לעולם בעלמא המזכה לעובר לא קנה והכא אמאי החזיק בראשונה לא קנה משום דמעיקרא כשהחזיקו בהן חזקה רעועה הואי ורפוי הוה מרפי בידייהו דלא הוו ידעי אם איתּ ליה בן או לא להכי מי שהחזיק בשניה כשידעו ודאי שאין לו בן החזיק:

מאי בינייהו. בין אביי לרבא מכדי בין למר בין למר עובר לא קנה ותרוייהו סברי דמי שהחזיק בשניה קנה בראשונה לא קנה:

איכא בינייהו. דאותם שהחזיק בשניה שמעו בו בבנו שמת והחזיק בנכסים ועדיין לא היה מת ואחר כך מת ובאו אחרים לאחר שהחזיקו אלו ותפשו הנכסים קודם שמת זה

ושוב מת. אביי סבר הואיל ששמעו בו שמת אע"ג דלא מת והחזיקו בהם אחרים כיון דאחר כך מת אותה חזקה של אחרים לא הויא חזקה משום דקמאי חזקה גמורה החזיקו. [268] ורבא ס"ל כיון דבשעתא שהחזיקו בהן אחרים אכתי לא מת והחזיקו אחרים אע"ג דשוב מת הני בתראי קנו קמאי לא קנו משום דמעיקרא אע"ג דשמעו בו שמת כיון דלא מת חזקה רעועה היתה ורפוי היתה מרפיא בידייהו אע"ג דשוב מת קנו בתראי. ובחזקה שניה פליגי בין אביי ובין רבא אבל בחזקה ראשונה לדברי הכל חייבין להחזיר הואיל ששמעו שיש לו בן או שאשתו מעוברת:

ת"ש. אי מזכה לעובר קנה אי לא קנה:

תינוק בן יום אחד נוחל. ממון של אבותיו ומנחיל דהרי הוא כגדול לכל ירושתו:

אבל עובר לא. אינו נוחל ומנחיל וקשיא לרב ששת. אמר לך רב ששת לעולם קנה והכא מתני' הכי מיפרשא בן יום אחד נוחל בנכסי האם להנחיל ממון לאחים מן האב דוקא כשהיה התינוק בן יום אחד שנולד בשחרית ומתה אמו בערבית דהוי חי יום אחד. אבל עובר שבמעי אמו אם מתה אמו לא אמרינן דהוא חי במעי אמו בתר מיתת אמו ונוחל את אמו להנחיל את האחין מן האב משום דעובר מיית ברישא מן אימיה:

דף קמב:

והא הוה עובדא. דמתה אמו ואח"כ פרכס העובר ג' פרכוסי אלמא דבתר הכי חיי:

[מידי דהוה]. שדומה חיותו לזנב הלטאה שמחותכת ומפרכסת וההוא חיותי אינו חיות:

מר בריה דרב יוסף משמיה דרב' אמר. הא דקתני מתני' תינוק יום אחד נוחל ומנחיל הכי מפרש לה לומר שממעט בחלק בכורה. שאם היו ט' אחין וזה התינוק נחלק הנכסים בי"א חלקים ונוטל הבכור פי שנים דאי ליתא להאי לא היו מחלקין אלא לי' חלקים ונוטל הבכור ב' חלקים ואם מת האי תינוק יחלקו חלקו בשוה ביניהן:

אבל עובר אינו ממעט. שלא היה כלום ולעולם המזכה לעובר קנה:

מאי טעמא. אינו ממעט:

וילדו לו בנים. בחייו ממעטי:

בכור הנולד לאחר מיתת האב. כגון שילדה תאומים וניכר הבכור שיצא תחלה:

כהני תלת לישני דרבא. חדא לומר שממעט בחלק בכורה והני תרתי:

ואם תאמר משנתינו. האמר אם ילדה אשתו זכר יטול מנה ילדה נקבה נוטל מאתים דמשמע המזכה לעובר קנה. משנתינו היינו טעמא הואיל ואדם קרוב אצל בנו:

[268] נראה דדעת רבינו דהיכא דהפילה אח"כ מודה אביי דלמפרע לא הי' בר ירושה כיון שלא הי' עומד להוולד והלכך אותם שהחזיקו בהם אז קנו.

אייתי לי עשרה. כדי לפרסומי מילתא דידיה:
אמר ליה זיל קני כחד מינייהו. כשנולדו וירשו את אביהן ויחלקו את ירושתן אי האי נסיב טפי אי לאו ולדברי הכל המזכה לעובר לא קנה:
ר' אבין ורבי מיאשה ורבי ירמיה אמרו אית חלק לטליא. לבחור זה במקום בניא דיהוי ליה כלומר מעכשיו זיכה לו חלק אחד מנכסיו כאחד מן הבנים שיהי' לו ויחלקו המותר ויטול גם הוא חלקו עמהן ומתחלה יטול אחד קודם חלוקה שאם יהי' לו הבנים ג' לבד מטליא יטול הוא [269]רוב הנחלה תחלה ומן המותר יטול כאחד מהם:
ר' אבהו ור' יצחק נפחא ור' חנינא לית חולק טפי לטליא. האי בר קשישא לית ליה שום חלק טפי במקום בניא אלא יטול כאחד מהן ולא שום חלק יותר:
אמר ליה. ר' ירמיה:
פשיטא דהל' כוותן דאנן קשישן מנייכו. אלא מאי קא סברת דהלכתא כוותיכו לא דרדקי אתון:
מידי בקשישא תליא מילתא בטעמא תליא מילתא. וטעמא דילן מסתבר טפי. וא"ל ר' ירמיה ואימא לי טעמא מאי לית חלק לטליא. אמר ליה ר' אבהו זיל לגבי דר' אבין כו' קירקיש בה רישא. כלומר דהכי עיקר דלית חולק לטליא:

דף קמג.

אמר לו זהו הטעם דאילו אמר לו קנה כחמור. ממון שלי מי קני כחמור הא חמור לאו בר קניה הוא וכי היכי דחמור לא קנה איהו נמי לא קנה הכי נמי להיכא דאמר ליה זיל קני כחד מינייהו ואינהו לאו בני קניה נינהו דאכתי לא אתו לעלמא דקיימא לן המזכה לעובר לא קנה האי בר קשישא נמי לא קנה להכי דיטול לחודיה בלא דידהו ויחלוקו בשוה והיינו טעמא דלית ליה חולק:
אי אמר ליה קני את וחמור רב נחמן אמר קנה מחצה. דהכי קאמר את דבר קנין את קנה חצי וחמור לאו בר קנין הוא אינו קונה:
ורב המנונא אמר לא קנה ולא כלום. דדימה קנינו לחמור כלומר כי היכי דחמור לא קנה כלום הכי נמי את לא תהא קונה כלום:
רב ששת אמר קנה הכל. הכי קסבר בשלמא חמור לאו בר קנין הוא ואינו קונה כלום אבל את דבר קנין את קנה הכל חלקו וחלק חמור:
אמר רב ששת מנא אמינא לה. דקנה הכל:

[269]הדבר צ"ע דמאי רוב נחלה דקאמר. ואולי דצ"ל חלק אחד בנחלה תחלה וכו'.

דתניא ר' יוסי אומר אין לך בקישות מר אלא פנימי שבתוכו לפיכך כשהוא תורם מוסיף על התרומה חצי קישות אחד בלבד הואיל ויש מר בתוכו ואינו כולו מתוק נמצא תורם מן הרע על היפה דאין ברירה לפיכך מוסיף עליו עוד חצי קישות כדי שיהא זה חצי חיצון במקום המר שבאותו קישות של תרומה דחשיב כאילו כולו מתוק. ואמאי מתוקנין לדבריך דאמרת את וחמור לא קנה כלום הכא נמי האי מר שבתוך קישות זה של תרומה כחמור הוא מה חמור אינו קונה האי מר נמי אינו פוטר כלום. ולימא כי היכי דהאי מר אינו פוטר כלום החיצון המתוק נמי לא פטר ולא תהא תרומה אלא מדקא מוסיף ותורם והוי תרומה אע"ג דיש מר בתוכה ש"מ דאת וחמור קנה הכל. ומשני לעולם אימא לך את וחמור לא קנה כלום והכא מאי טעמא מתוקנין בתוספת דמדאורייתא אפי' תרם מן הרע על היפה תרומתו תרומה כדר' אילעא וכו' אבל החמירו רבנן משום חביבת המצוה דלא יתרום אלא מן היפה על היפה ולא דמי כלום לאת וחמור:

הא מותיב רב אויא תיובתא. דאת וחמור קנה הכל:

וליקט איש אחד כלכלה של תאנים ושלהן. של נשים הללו היו תאנים:

ושל שביעית היתה. דהפקר הוו וכל המחזיק בהפקר קנה להכי הוי יכול לקדש בהן:

הא נכריות שהיו בין חמש נשים מקודשות. ואמאי מקודשות אפי' הנכריות והא את וחמור הוא כי היכי דאחיות לא הוי מקודשות (ביחד) לאותו איש הכי נמי נכריות לא ליהוי מקודשות אלא ש"מ מדמקודשות נינהו ש"מ דאת וחמור קני הכל ותיובתא דר' המנונא:

אמר ליה היינו דחזאי לרב אויא אמש בחלום. משום דמשתעי השתא במאי דאותיב רב אויא. ולא אוקימנא בהא דמשום הכי נכריות מקודשות כגון דאמר הראויה מכם לביאה תתקדש למעוטי אחיות דאינן ראויות לו לביאה דלא דמיין לאת וחמור דלא קנה הכל דמגו דחמור לא קנה איהו נמי לא קנה:

ר' אומר והיתה לאהרן ולבניו. גבי לחם הפנים כתיב דמצי למכתב והיתה לכהנים והיה נוטל אהרן כאחד מבניו אלא מדגלי ביה קרא והיתה לאהרן ש"מ לטפויי מילתא הוא דמחצה לאהרן ומחצה לבניו:

אבל האי איתתא לאו בת חלוקה. לירת עם בניו השתא דקאמר נכסיי לך ולבניך דיה שתטול כאחד מבניה דלא שקלא פלגא. והא הוה עובדא דאמר לה ש"מ נכסיי לך ולבניך ואגבי שמואל פלגא לאתתא:

אבולי ואסטרטיגי. שהשליך על בני העיר ועל בני חצר סתם שיקנו לו כתר. אבולי בני העיר. אסטרטיגי חצרנים. ואמר רבי ניתבו אבולי פלגא ואסטרטיגי פלגא ה"נ לגבי הא אתתא מאי שנא:

מי דמי התם. גבי אבולי ואסטרטיגי מעיקרא אבולי לחודייהו שהן עשירים הוי כתיבי ליתן המס ואסטרטיגי סיוע במקצת בעלמא הוו מסייעי בהדייהו השתא וכו':

ששים בכלי אחד. דהכי דינא דקי"ל לוג אחד בס' עשרון נבללין בס"א אין נבללין:

דף קמג:

לכתחלה לא יצא. והא הכא כיון דאמר הרי עלי מנחה להביא בשני כלים ומשמע דכולן אין מחזיקין בכלי אחד ויתן חציין בכלי אחד וחציין בכלי אחר ואפ"ה לא יצא לכתחלה אלא א"כ הביא ס' בכלי אחד הכא נמי להיכא דאמר סתם נכסיי לך ולבניך אמאי תטול פלגא ותיובתא דרב יוסף:

הכי השתא התם. כיון דאמר הרי עלי מנחה עשרון להביא בשני כלים משום קרבן גדול איכיין ואילו אפשר להביא כולן בכלי שרת אחת כך היתה רצונו והאי דקאמר בשני כלים כו'. בשדה. דאמר מעלינן ליה כנכסי דבי מריון:

ענין. דאמר מענין לענין [270] ומחצה הכא. דשדר פסקי שיראין לביתיה. חתיכות של מעיל לאנשי ביתו ולא היה לו אשה. מה שיש בהם הראוי לבנים לבנים כו':

לכלתיה שדר. שמכבד אדם כלתו משום חביבות בנו:

לברא יחידא בניי אי לא. או דלמא לתרויהון בשוה:

ובני דן חושים. דאפי' לחד ברא קרי בניי:

שהיו מרובים כחושים של קנה. כלומר רוב בנים היו לו כאותן שרטוטין של קנים שיש בקנים שהן ארוכות. ואית דאמרי כחושים של קנים כעלים של קנה שהן קליפות הרבה זו ע"ג זו:

מותר בבני בנים. דלא נקראו בני בנים בנים:

פיס' הניח בנים גדולים וקטנים. והניח להם נכסים:

השביחו גדולי' את הנכסי'. שלקחו מתפוסת הבית שמן הנכסים עצמן השביחו האחרים השבח לאמצע הוא שעדיין לא חלקו את נכסיהן. אבל אם אמרו הגדולים לקטנים שהודיעום ואמרו ראו מה שהניח לנו אבא הרי אנו עושין ומשביחין לעצמנו ואוכלין השבח לעצמן:

[270] צ"ל שעסוקין באותו ענין לעיל דף קיד.

לא שנו. דהשביחו לאמצע:
אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים. שנפלו מתפוסת הבית ושכרו פועלין להשביחן אבל שבחו מחמת עצמם שהם שבחו וחפרו משלהן אין השבח לאמצע אלא לעצמן:
איני. דאם השביח מחמת עצמן אין השכר לאמצע:
והאמר ר' חנינא אפי' לא הניח להן אביהן אלא אודייני. בור וכסויו השכר לאמצע. והאי אודייני דמחמת עצמן הוא. שצריך תמיד לנקות הבור ולכסותו שלא יפול בו זבל כדי שיקנו בני אדם מים נקיים יותר ברצון ואעפ"כ שהגדולים טורחין בו הן בעצמן ומנקין אותו ומשמרין אותו השכר לאמצע:

דף קמד.

שאני אודייני. משום הכי השכר לאמצע דלנטורי עבידא אפי' קטן מצי מנטר בהן ולכסותו שיהא נקי ומצו למימר להו קטנים לגדולים מלאכה כזאת אנו יכולין לעשותה אבל שאר נכסים אם שבחו מחמת עצמן השכר לעצמן:
ואמר רבא רב ספרא גברא רבה הוא לא שבק גרסתיה וטרח לאחריני. ומסתמא אע"ג דלא אמר להו ראו מה שהניח לנו אבינו למשמע מינה דלצרכו קא טרח ולא אחריני וסתמא כמאן דפריש להו דמי וכל השכר שלו:
מדקתני מתני' וכן האשה שהשביחה השביחה לאמצע. ש"מ דיורשת היא עם הבנים או עם הבנות כאחד ואמאי וכי אשה מאי עבידתה להיות יורשת נכסי בעלה. אמר ר' ירמיה באשה יורשת עסקינן כגון שנשא שמעון בת ראובן אחיו ולא היו לראובן כי אם בנות ושמעון שנשאה לא היה לו יורש ומת ראובן ואח"כ מת שמעון בלא יורש ונמצא שנפלה ירושת שמעון לבנות ראובן וגם אשתו יורשת עם אחיותיה בנכסי בעלה מפני שבעלה דודה הוא. ואם אמרה לאחיותיה ראו מה שהניח (לנו אבינו) [לי בעלי] הריני משבחת לעצמי השביחה לעצמה:
פשיטא. הואיל דיור' היא לאמצע השביחה דדינה כדין אחים. אצטריך סלקא דעתך אמינא לאו אורחא היא למיטרח לאחריני ואע"ג דלא פירשה דהוא לעצמה אלא בסתמא עשתה כמאן דפירשה דמי קמשמע לן דלא:
ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי כו'. פשיטא. [271] מה לי היא משאר יורשין דמפרשי' הואיל דיורשת היא:

[271] נראה דצ"ל פשיטא הואיל ויורשת היא מה לי היא משאר יורשין דמהני אם פירשו.

מהו דתימא אחולי אחלה גבייהו. אע"ג דקאמרה ראו מה שהניח לי כו' קמ"ל הואיל דאמרה ראו כו' דלא אחילה להו והשביחה לעצמה:
בבית קנאו. לאותו בית דאיכא למימר משום דהשיאו לשם גמר ונתנו לו אע"ג דלא כתב ליה מתנה דהלכה למשה מסיני הוא כדאמר לקמן:
ודוקא כשהנושא בנו גדול. משום דקרוב ליה דעתיה טפי וכהשיאו בתולה משום דאיכא שמחה טפי מאלמנה ובההיא שמחה גמר למיתן ליה:
הא פשיטא לי ייחד לו בית ועלייה היתה על גבי בית בית קנה עלייה לא קנה. משום דבית לחוד ועלייה לחוד דעלייה לא משתעבד לבית כלל. ואם תמצי לומר עלייה לא קנה דלא שייכא גבי בית. בית ואכסדרה מהו. מי אמרינן כיון דשייכא בהדי בית קונה דדרך אכסדרה נכנסין לבית וקנה או דלמא בבית אשתמש באכסדרה לא אשתמש ולא קנה. וכן נמי שני בתים זו לפנים מזו משום דחיצון משועבד לפנימי מהו מי אמרינן כיון דבפנימית ישתמש בחיצונה לא ישתמש בחיצונה לא קנה או דלמא כיון דיש דרך לפנימית על החיצונה כמאן דאשתמש בה ובתרוייהו קנה תיקו:
וכלי בית. תשמישי בית:
כלי בית קנה בית לא קנה. וקשיא לר' חנינא דאמר לעיל דבית קני:
כגון שהיה אוצרי פירותיו של אביו. צבורין באותו בית ולא מייחד ליה לגמרי משום הכי לא קנה:
ותלא ליה סנדלא. בבית שיהא עומד בחזקתו ומשום דלא ליקני לביתיה:
אשישא דמשהא. פך של שמן דלא ליקני נמי:
עציצא. כלי שמשימין ציר לקרבי דגים:
שוינהו רבנן כהלכתא. שיהו עיקר כהלכה למשה מסיני. ולא מטעמא שלא נתנו טעם בדבר למה:
חדא האי דאמרן. המשיא אשה לבנו גדול בבית קנאו לא ידעי' מאי טעמא קנאו בלא שטר מתנה ובלא קנין. לא עשאה אלא אפטרופא. שיהו נוהגין לה בנין כבוד ולא ידעינן טעמא מאי לא תקנה כיון דכתב לה:
במעמד שלשתן. הנותן והמקבל ובעל חוב:
קנה. בלא שטר ובלא משיכה ולא ידעינן טעמא מאי:

דף קמד:

פיס' האחין השותפין. שלא חלקו ירושת אביהן שנפל אחד מהן לאומנות המלך:

נפל לאמצע. מה שמרויח באותו אומנות יחלק עם אחיו וזו היא אומנות המלך שהיו מתחילין מבית שבראש המבוי למנות בעל הבית גבאי מנת המלך מן בני העיר ומה שמרויח באותו ממון הוא שלו בשכר שמקבצו והקרן נותן לאוצר המלך וחודש או שנה יהיה זה גבאי וחודש אחר שכנו הקרוב הסמוך לו וכן הולכין כסדר הבתים לכל בית חודש וכשהגיע לבית זה של אחין הללו ומינו אחד מהן השכר לאמצע:

חלה ונתרפא. אין מתרפא מתפוסת הבית בשחלה בפשיעה אלא מחלקו מתרפא: תנא לאו מנות המלך כדאמרן:

פולמוסטוס. שוטר:

אם מחמת אחין. שהזמן בא על בית אביהן ודאי מחמת הבית של אחין מינוהו והשכר לאמצע שהבית גורם וכתפוסת הבית דמי. ואם מחמת עצמו שהיו יודעים שיש באחד מן האחין זריז מאד על כמה בתים ונתנוהו לזה בשביל חריפותו השכר לעצמו:

מהו דתימא חורפיה הוא דקא גרים ליה. שבירהו מן האחים ודמי כמאן דדלגו בשבילו קמ"ל דהשכר לאמצע הואיל דמן הבית הוא:

שנטל מאתים זוז. מתפוסת הבית ומבקש שיתנו לו מזונות מתפוסת הבית יכולים לעכב בידו ולומר לו אם את כו'. אמאי ליתבו ליה מזונות כל היכא דאית ליה. מדלא יהבינן לו. מסייע ליה לרב הונא דאמר ברכת הבית ברובה. כלומר נר לאחד נר למאה שאם היו ה' אחין והיו מופרשין זה מזה כל אחד ואחד להוצאתו מסתפקים בי' פשיטים ליום ועכשיו כשהם בהוצאה אחת דיו להם ח' פשיטים ומשום הכי אין נותנין לו הוצאתו בכל מקום שהוא דנמצאו מפסידין שאר אחין. ומקשי' וניתבו כל היכא דאיתא. כפי ברכת הבית שיתן כפי חלקו המגיעו מאותן ח'. ומשני אין הכי נמי דליתבו ליה:

צנים פחים. שלא שימר עצמו מן הצנה הנופחת:

פיס' האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי אביהן. ששיגר אביהן ב' או ג' מהן ועמהן דורונות לחתן ואוכלין עמו ושמחין עמו היינו שושבינות וכן נמי כשישאו הן נשים זה שהוא עכשיו חתן יביא כן לחופתן להם דורונות וישמח עמהן ואם עשו אחין הללו מקצתן שושבינות בחיי אביהן ששלח אביהן על ידן דורונות לחתן ואחר מיתת אביהן נשאו נשים שני אחין הללו ובא זה לשלם להם דורונות ששלחו לו אעפ"י שלהם שילם בעד הדורונות חזרה לאמצע. שיש בהן חלק לכל האחין מפני שאלמלא לא החזיר זה אלו הדורונות היו נגבות על פי בית דין. דדמי כמי שהיה חייב לאביהן מלוה מה מלוה נגבית בבית דין והיא של כל האחין בשוה אף אלו דורונות שמחזיר יחלקו בשוה לפי שאותו אחין ממון אביהן הוליכו אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן לא לשם חתן

אלא לשם סבלונות ולא הספיק להחזיר לו עד שמת המשלח אין נגבין בבית דין מפני שלשום גמילות שילחו לו ולא לשום תשלומין ואם מחזיר לא' מן היורשין לא יחלקו בשוה אלא כל הקוד' זכה דאינה כמלוה:

ורמינהו שלח לו אביו שושבינות. דאמר לאחד מבניו לך תהוי שושביני של פלוני והולך לו דורונות ולא הספיק להחזיר לו זה עד שמת האב כשהיא חוזרת חוזרת לו ולא לאמצע. וקשיא למתני' דקתני יחלקו לאמצע:

נשתלחה לאביו שושבינות. שהשיא אשה לבנו ושיגרו לו אחרים דורונות או שנשא האב אשה אחרת ושילחו לו ולא הספיק לשלם להם עד שמת האב וצריכין היורשין לפרוע שהרי נגבית בבית דין כשהיא חוזרת כשפורעין היתומים פורעין בשוה. קתני מיהת כשהיא חוזרת חוזרת לו ולא לאמצע וקשיא למתני': כי תנן נמי מתני' חזרה לאמצע כשנשתלחה לאביו תנן לפי שכשהן חוזרין ופורעין בשביל אביהן חוזרין לאמצע ופורעין בשוה ולעולם כדקתני ברייתא:

והא עשו מקצתן שושבינות קתני. דמשמע שהן עשו לאחרים ושלחו דורונות ועכשיו כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע ואכתי קשיא ברייתא למתני'. אימא הכי לעולם כדקתני ברייתא ומתני' תריץ ליה הכי שעשו שושבינות למקצתן שמקצת אחין נשאו אשה ועשו להן אחרים שושבינות דהיינו נשתלחה לאביו שושבינות כשהיא חוזרת נגבית מן האמצע. ולעולם מתני' כברייתא ולא קשיא ברייתא למתני':

והא חזרה שושבינות קתני מתני'. דמשמע דאחין הללו עשו שושבינות לאחרים ועכשיו שילמו להן שושבינות והוי לאמצע. אימא חזרה לגבות מהן שהן משלמין נגבית מן האמצע ולעולם כברייתא:

ורב אשי אמר. לא צריך לתרוצי מתני' כדמתרצת ולא קשיא כאן בסתם כאן במפרש. שלח לו אביו שושבינות (דלא) אמר בפירוש את תהא שושבינות לפלוני משמע שמה שיחזור לו שלך יהא ובהכי מיירי ברייתא דכמתנה מחיים דמי משום הכי כשהיא חוזרת חוזרת לו. (בסתם לא גרסי' לו) אלא מתני' מיירי ששלח אביו שושבינות סתם דלא אמר לאחד את תהא שושבינות ולכן כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע: ושמואל אמר לעולם הכי עיקר כדקתני בברייתא והכא במתני' ביבם עסקינן משום הכי חזרה לאמצע כגון ששלח אביו בשבילו שושבינות ומת אביו ונשא הבן אשה לאחר כך ולא הספיק אידך להחזיר לו עד שמת ונפלה ארוסתו לפני אחד מן האחין ליבום ואותו המשלם חייב להחזיר לו דורון אע"פ שמת וכשיחזיר חזרה לאמצע ולא ליבם בלבד לפי שיבם אינו נוטל בראוי כבמוחזק ושושבינות זה ראוי היה לבא לאחיו שמת ולא החזיק בה בחייו: ומקשי' מכלל

דאידך המשלם בעי שלומי אע"פ שמת שושבינו ואמאי חייב הא מצי למימר להו תנו לי שושביני שמת ואשמח עמו ואחזור לו שושבינות ואי לא לא אחזיר לשום אדם אחר תחתיו:

מי לא תניא. דהכי מצי טעין:

דתניא מקום שנהגו להחזיר קדושין. כשמת אחד מהן הארוס או הארוסה מחזירין:

דף קמה.

ואמר רב יוסף לא שנו. דמחזיר אלא כשמתה היא אבל מת הוא דהיא תפסה אין מחזירין ליורשיו מאי טעמא יכולה היא כו' הכי נמי יכול לומר האי תנו לי שושביני שאשמח עמו ואם לאו לא אחזיר:

הכא במאי עסקינן. דלא מצי למטען הכי בשכבר שמח עמו האי דמת ולא הספיק לפורעו עד שמת והואיל דכבר שמח עמו מחזיר אע"ג דמת:

המארס את האשה. וכתב לה עיקר כתובה מן האירוסין:

במה דברים אמורים. דגביא:

דהדר בית הבעל. מן הקדושין ונתן גט בדידה מותרינן למימר תנו בעלי ואשמח עמו הא לאו הכי לא אחזיר הקדושין. אבל בדידיה לא איתרינן למימר תנו לי אשתי ואשמח עמה הא לאו הכי לא אחזיר הקדושין משום דהוא לא תפיס ברשותיה הקדושין:

ואתא ר' יהודה למימר כו' ולא מציא אמרה תנו לי בעלי ואשמח עמו. אלמא דבפלוגתא דתנאי היא:

[272] וכשמת הוא כולי עלמא לא פליגי דיכולה לומר תנו לי בעלי כו' אפי' לר' יהודה ואין מחזירין. כי פליגי (ביץ) ר' נתן ור' יהודה הנשיא שמתה היא ובקדושין לטיבועין נתנו אי הדרי אי לא הדרי הוא דמיפלגי. ר' נתן סבר קדושין לאו לטיבועין נתנו משום הכי מקום שנהגו להחזיר מחזירין דלא נתנו לטיבועין. ור' יהודה הנשיא סבר קדושין לטיבועין נתנו משום הכי מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין. משום דאכתי לאו תירוצא מקשינן ליה לאלתר אכתי איכא למיפרך לתרוייהו והא מקום שנהגו כו' ור' יהודה היינו ת"ק דר' נתן. ומתרץ לעולם ר' יהודה סבירא ליה קדושין לטיבועין נתנו מפיק טעמא מסיפא מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין ודקא קשיא רישא והא מקום שנהגו להחזיר מחזירין. רבי יהודה רישא מתרץ לה בסבלונות. מתנות שמשגו לה חתן זולת הקדושין והכי קאמר סבלונות ודאי באמת אמרו מקום שנהגו להחזיר סבלונות מחזירין אזלינן

[272] נראה דצ"ל לא דאם מת הוא דכולי עלמא כו'.

בתר מנהג אבל קדושין לא הדרי ואי קשיא לך הא סיפא נמי דמוקמת בקדושין לר' יהודה קתני מקום שנהגו כו' הא לא קשיא ההוא שנהגו לאו דוקא אלא דאיידי דאצטריך למתני רישא דסבלונות מנהגא תנא בסיפא נמי מנהגא. ור' נתן נמי דאמר קדושין לאו לטיבועין נתנו מפיק טעמא מרישא מקום שנהגו להחזיר מחזירין וסיפא מוקי לה בסבלונות ונהגו דרישא לאו דוקא:

והני תנאי. דפליגי בקדושין אי לטיבועין נתנו:

כי הני תנאי דתניא קדשה בככר. ששים מנה וכתב לה כתובה מן האירוסין:

בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה. לבד מן הככר שנתקדשה [דר"מ]. אלמא דסבר ר' מאיר דקדושין לטיבועין ניתנו:

ר' יהודה אומר בתולה גובה מאתים. מן ההוא ככר והנשאר מן הככר מחזרת. אלמא דסבר דקדושין לאו לטיבועין נתנו לפיכך פורע לה מן הקדושין עצמן. טעמא דר' יוסי מפרש לקמן:

במאי עסקי'. ברייתא דגבייא כתובה:

אי בשמתה. והא הבעל יורש את אשתו:

אלא שמת הוא ואמאי אמר ר' יהודה מחזרת לו את השאר והא מציא למימר תני בעלי ואשמח עמו. אלא ודאי דלא מת הוא ובמאי עסקי' דגביא כתובתה בשזינתה:

משרא שריא ליה. ואמאי גובה כלום הואיל דהיא תחת בעלה:

אלא באשת כהן שנאנסה. דאפי' באונס אסיר' לי' דעשאה זונה:

ר' מאיר סבר קדושין לטיבועין נתנו. וגובה כתובתה לבד הקדושין:

ור' יהודה סבר כו'. אלמא דפלוגתא דתנאי היא:

ור' יוסי מספקא ליה אי לטיבועין נתנו אי לא. הלכך ממון המוטל בספק הוא וחולקין דאי פשיטא לן דלטיבועין נתנו היכא דקדשה בעשרים צריך לפרוע לה עוד לאלמנה בכתובה מנה לבד מן הקדושין ואי נמי פשיטא לן דלאו לטיבועין נתנו להיכא דקדשה בכ' סלעים צריך שיתן לה עוד חמש על אותם עשרים דהיינו מנה כתובת אלמנה והכי נמי מפרש להיכא דקדשה [בל' סלעים] דאי לטיבועין נתנו נותן לה עוד לבר מקדושין כתובה מנה אי לאו לטיבועין נתנו תחזיר לו היא ה' סלעים שהן על כ"ה של כתובה. אבל השתא דמספקא ליה אי לטיבועין אי לא חולקין הקדושין בשוה בינו ובינה דאי קדשה בכ' סלעים תעכב י' בידה חצי קדושין וי' שנשתיירו הן שלו לפיכך נותן לה עוד ל' חצאי סלע שהן ט"ו סלעים על י' סלעים שלו שנשתיירו בידה הרי כ"ה סלעים והיינו שיעור כתובה מנה. וה"נ להיכא דקדשה בל' סלעים חציין תטול היא לעצמה משום ספק

וחצין הן של בעל ועוד צריך שיתן לה עוד כ' חצאי סלעים דהיינו י' סלעים על אותן ט"ו סלעים של קדושין שנשארו לו בידה הרי כ"ה סלעים שיעור כתובה מנה:
א"ר נחמן [273] בכל מקום שנהגו להחזיר קדושין דמי. כלומר סתם עיירות של בבל שאין ידוע אם שלא נהגו בהם להחזיר אם לאו אם עומדות הן אותן עיירות וסמוכות לעיר שנהגו בה להחזיר מחזירין כמו כן אותן עיירות:
ותרגומא נהרדעא. הן סתם עיירות אם סמוכה לנהרדעא עיר שמחזירין בה תדון כל נהרדעא כמוה. שאר בבל חוץ מנהרדעא מאי. כלומר היאך נוהגין:
מוהרי הדרי. היינו סבלונות תכשיטין שנותן לה לאחר קדושין נהגו להחזיר אם מיתה או שגירשה. קדושי לא הדרי:
אמימר אמר אפילו הדרא בה היא קדושי לא הדרי. דאי הדרי דמי להו לבני אדם (דחשיב) כאילו מעולם לא קדשה ויאמרו בני אדם מותר לו לישא אחותה וטעו הואיל דקדשה אסור לו אחותה משום ואשה אל אחותה לא תקח אבל השתא כל זמן שקדושיה בידה לא אתו למיטעי:
רב אשי אמר אפי' אי הדרי קדושי לא אתי למטעי דמכל מקום אף על גב דהדרי קדושי גט היא צריכה מפני הקדושין. וגיטה מוכיח עליה שהיתה אשתו ואסור באחותה:
ודרב אשי בדותא היא. דאי מהדרא קדושי. איכא דשמע דמתדרי קדושי וסבר דדמי כאילו לא נתקדשה כלל. ולא שמע בגט שנתן ואתי למטעי:
וחוזרת בעונתה. בעת שישא זה אשה יפרע לו ולא קודם מפני שהיא כמלוה דכי היכי דמלוה לא מצי תבע בבי דינא קודם זמן שושבינות נמי:

דף קמה:

ואין בה משום רבית. אם החזיר לו זה יותר דלאו לשם רבית יהיב ליה אלא לשם מתנה:
דלא קרינן ביה לא יגוש. דהיכא דמצי למתבעיה כל זימנא אם לא קבע לו זמן קרינן ביה לא יגוש ושביעית משמטתו. אבל הא הואיל ואין נגבית אלא בעונתה לית ביה משום לא יגוש. ואין הבכור נוטל פי שנים בה. בשושבינות שחזרה לאחר מיתת האב שהיו חייבין לאביו:
הוה במתא. כשנשא חבירו אשה והיה חייב להחזיר לו שושבינות ואיבעי לי' למיתי לחופתו והלכך אף דלא אתא אפי' הכי חייב לשלוח לו סבלונות משום דנגבית בב"ד.

[273] צ"ל בבל מקום כו' וכן הגיה הת"ח בפנים וכ"ה בדפו"י ועי' בד"ס.

ואי לא ידע דעבד חופה כגון דהוה בשוקי בראי אך דשמע קל טבלא שמקרקשין בזוג סימן שיתקבצו לחופה איבעי ליה למיתי. ואי לא אתא אפי' הכי חייב להחזיר לו:
לא שמע. שהוא רחוק הרבה משכונתו:
איבעי ליה שיודיעו. שיבא:
תרעומת אית ליה. גביה שלא זימנו לסעודתו אבל מיהו שלומי לישלם סבלונותיו. אבל הואיל שלא אכל שם צריך לנכות לו מן השושבינות:
ועד כמה. צריך שינכה לו:
אמר אביי נהגו בני גננא עד זוזא שוה בכריסיה. כלומר שוה זוז אוכל אדם כשהוא אוכל לחופה ואם נתן לו זה ד' זוזי לשושבינותו ועכשיו כשמחזיר לו סבלונותיו ולא אכל לחופתו משלם פלגא ב' זוזין וב' זוז ינכה לו משום שאם היה מאכילו לשובע לא היה אוכל פחות מב' זוזין והאי דאמר עד זוזא אתא בכריסיה היינו היכא דלית מאכל כל כך כי אם לצמצם:
מיכן ואילך. כלומר יתר על כן שאם שושבינו זה אדם חשוב ולא זמנו לסעוד בחופתו והיה חייב לזה בשושבינו ד' זוז ינכה לו מאותו דורון ג' זוז משום דאם היה הוא שם היו משימין לפניו כפי חשיבותו (ד' זוזי ינכה לו מאותו). ולא היה שוה פחות מג' זוז והרביעי יחזור לו:
עשה עמו. בשושבינו:
בפומבי. בפרהסיא דכולה עלמא הביא עמו לשמחו. ועשה עמו אידך חופתו בצנעא מפני (שהוא למד או מפני) אימת בני אדם ובקש שיפרע לו שושבינות בצנעא בלא קול יכול לומר לו זה לא אשלם כי אם בפומבי אני רוצה לשמוח עם אנשים הרבה בחופתו כמו ששמחתי עמו דבצניעות לא הוי שמחה כלום. וכל הני דלקמן מצי למימר הכי:
באחת. כשנשא אשה אחת בקש שיפרע לו כשהוא נושא שתים כאחת לא הויא כל כך שמחה בשתי צרות אלא יכול לומר כשתשיא לבנך או לאחיך בתולה אחת או אשה ראשונה אפרע לך שאני רוצה לשמוח עמך כמו ששמחתני אתה:
עתיר נכסי. זה הוא עשיר נכסים וכרמים שבחוץ:
עתיר פומבי. זה שיש לו רוב בהמות ויוצאין לרעות בחוץ ויש להן קול עושר. זהו בעל אגדה שיכול לדרוש בכ"מ בפני רבים בבית הכנסת ובבית המשתה ויש לו [שם] שהוא חכם:
עתיר סלעין. שיש לו כסף וזהב ומשתכר בה:

עתיר תקוע. זה שיש לו בתים הרבה ומשכירן ומביאין לו שכירותו ואין לו קול עושר כל כך:
זהו פעל פלפול. שיושב בביתו ומוסיף מפלפולו על שמועתו ששמע דתקוע היינו בתים כדכתיב ויעקב תקע את אהלו:
עתיר משה. שהוא עשיר בדבר המדוד כגון איפות של חטים ואינו מרויח בהן אלא בביתו אצורין:
עתיר כמס. זהו שיש לו פקדונות של כסף וזהב ואינו מרויח בהם אלא בבית אצורים.
ששומע מפי רבו ויודע מה ששומע ואינו מחודד כל כך שידע לחדש דבר מדעתו:
הכל צריכין למרי חטיא. שאין אדם יכול לחיות בלא חטה. זה בעל גמרא שאין אדם יכול להורות איסור והיתר ולא לדין כי אם בעל גמרא שיודע לפרש ולחקור הכל:
זה בעל תלמוד. שעוסק כל היום בהויות ותירוצים ובעל משנה אינו טורח שאין בה קושיות:
רבא אמר איפכא. ימי עני רעים זה בעל משנה שהכל סתום במשנה. בעל תלמוד פשוט לו הכל שרואה הקושיות ותירוצים וראיות שמסייעות זו לזו:
יעצב בהן זה בעל משנה. שאינו יודע לפרש סתומות שבמשנה:
יסכן בם. מתחמם בהם ומתהנה זה בעל תלמוד שמאזין ומבחין מה שבתוכו:
שדעתו קצרה. רגזן:
הרחמני. שדואג בצער כל אדם:
אסתניס. דאנינא דעתיה:

דף קמו.

שינוי ווסת. שאוכל יותר ממה שהוא רגיל מזיק לו למעיו:
[274]אותו שגגו נמוך משאר גגות וכרמו גבוה משאר כרמים ימיו רעים:
פיסקא השולח סבלונות לבית חמיו. כעין שרגילין לעשות חתנים למחרת של קדושין שולח החתן סבלונות שלו דורון לבית חמיו כגון בהמות וכדי יין וכדי שמן ועושה סעודה ואוכל עמהן. אם שלח שם אפי' שוה מאה מנה ואכל שם סעודת חתן אפי' שוה דינר בלבד ומתה היא או הדרא בה אין נגבין שעל דעת סעודה שלח ואגב שאכל שם סעודת חתן בדינר מחל לו הכל. לא אכל שם סעודת חתן בדינר לא חשיב וגובין הכל:

[274]נראה דצ"ל אף לילות שגגו נמוך וכו' משאר כרמים ולכן ימיו ולילותיו רעים.

שלח שם סבלונות מרובין. מלבושים ותכשיטין כסף וזהב על מנת שתביאם עמה לבית בעלה בשעת חופה:
הרי אלו נגבין. אפי' אכל שם בדינר דלא עביד אינש דמחיל כולי האי:
סבלונות מועטין. מלבושין שאין יקרין שתשמש בהן בעודה בבית אביה:
אין נגבין. אפי' לא אכל שם בדינר דמחיל לה הואיל דמועטין: אמר רבא דוקא כשאכל שם שוה דינר אין נגבין אבל פחות מדינר נגבין המותר: אורחא דמילת' היא דעד דינר רגילי אינשי למיכל בסעודה כדאמרי' לעיל עד זוזי אתי בכרסיה והוא הדין דאפי' פחות מדינר קמ"ל דוקא דינר דבדינר מחיל ולא בבציר:
אכל בדינר תנן. אין נגבין:
שתה בדינר ולא אכיל מאי. מי אמרינן שתיה בכלל אכילה וכאכל דמי או דלמא כמו שלא אכל דמי ונגבין:
אכל שם סעודת חתן [תנן] אכל שם שלוחו ולא הוא מאי. נגבין או אין נגבין:
אם אכל שם בבית חמיו תנן שיגרו לו בביתו מסעודתם שוה דינר מאי. מי אמרי' בבית חמיו דוקא דאין נגבין אבל בבית לא או דלמא לא שנא:
כוס של חמין. מזוג בחמין:
שתה ומת. הכי אירע לו ולא משום כישוף: זו הלכה של מעשה העלה ר' אחא כו' סבלונות העשוין ליבלות אין נגבין כגון בהמות וכדי יין דלמישחט ומיכל קיימי דאסוחי אסח דעתי' מינייהו:
שאין עשויין ליבלות. כגון כלי כסף וכלי זהב וכלי מילת נגבין. דהכי אמרי' לעיל:
ש"מ אפי' פחות מדינר. דהאי כוס של חמין לא היה שוה דינר ואפ"ה אמרו חכמים דאין נגבין:
אמר רב אשי. מהא ליכא למשמע מינה דמאן לימא לן דלא שחקו בההוא כוס מרגניתא שויא אלפא זוזי דהכי רגילי אינשי לשחוק מרגניתא במשקה משום רפואה:
ש"מ אפי' שגרו לו. נמי אין נגבין משום דהוציאו לו לחוץ כוס של חמין:
איבעיא להו. הא פשיטא לן דסבלונות העשוין ליבלות אם אכל שם בדינר אין חוזרין. שבח סבלונות מהו. אם לא אכל שם בדינר דנגבין הסבלונות העשוין ליבלות אם השביחו כגון ששלח בהמות לבית חמיו וילדו מהו חוזר אותו שבח או לא. מי אמרינן אותן עצמן ששלח הדרי אבל שבח דלא שלח הוא כגון הוולדות לא הדרי או דלמא כיון דמכח אותן ששלח באין הדרי:

בעי רבא. אם אכל שם בדינר ונשתיירו שם מסבלונות העשוין ליבלות ולא בלו כגון שנשתיירו עדיין בהמות בחיים מהו חוזר או לא מי אמרינן הואיל דלא בלו בעינייהו קיימא וחוזרין או דלמא הואיל ועשוין ליבלות כמאן דבלו דמיין ואין חוזרין:
ת"ש סבלונות מועטין שתשמש בהן בבית אביה. כגון מלבושין שאין יקרים כל כך ולובשת אותן תדיר בכל יום הרי אלו אין נגבין. ש"מ סבלונות העשוין ליבלות אע"פ שלא בלו אין נגבין:
תרגמה רבא. לעולם אימא לך סבלונות העשוין ליבלות אע"ג דלא בלו (אין) נגבין והכא טעמא מאי בייבא וסבכתא עסקי' בקישוריה ובמפה שעל ראשה ולאו דבר חשוב הוא ובמתנה יהב לה:
מעשה כו' מאי אתא לאשמועי'. אם שגר אם לא שגר:
שבחא ארץ ישראל. שמבכרת פירותיה כל כך בעצרת:
ואי בעית אימא. הא קמ"ל דאי טעין ואמר החתן בעצרת שלחתי סבלונות יין חדש ושמן חדש לאו גוזמא היא דארץ ישראל מבכרת פירותיה היא:
אשתך תותרנית. מטומטרית שאינה מריח שום ריח ומום שבסתר הוא דמותר לגרשה. איכא דאמרי ארוסה היתה. אמרה ליה אין ודאי אני מריחה כמוך:

דף קמו:

מאן יהיב לן מכותבות של יריחו. תמרים ואכילנא מיניה אותו צנון. ואמרו חכמים הואיל ונכנס אחריה לבודקה ולא לדבר אחר לא אמרינן בא עליה שוב ואשתו גמורה היא ואינו יורשה. ואיכא דאמרי נשואה היתה הואיל ונכנס אחריה לבודקה על דעת כן [נכנס] שדעתו נוטה בה לגרשה אם היא תותרנית אינו דין שיורשה הואי דגמר בלבו בחייה לגרשה ומתה לאלתר דיינינן ליה כמאן דגרשה ואינו יורשה:
סבלונות הדדי. וכל תכשיטין ששלח לה כדי להביאם עמה:
מאכל ומשתה. ששגר למחר מקדושין לא הדרי הואיל ואכל שם בדינר:
הדרא בה היא. אע"פ שאכל שם בדינר הדר כל מאכל ומשתה ואפי' כישא דירקי אגודה של ירק:
ושמין לו דמי בשר בזול. כלומר אם אכל שם אין מחזירין לו כל הבשר והמאכל כשיעור אותן דמים שהיה שוה כששילח לשם אלא כל זוז שנתן לה במאכל מחשבין ליה ד' דנקי. הזוז מחלקין לו' חלקים ד' חלקים תחזור לו וב' חלקי' מנכה לו היינו שליש מנכה:
פיסקא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים ושייר קרקע כל שהוא. לעצמו שלא כתב כולו אע"פ שעמד מתנתו מתנה דאמרינן הואיל ששייר קרקע אמדינן דעתיה למימר

דלהכי שייר דלסמוך עילויה שיתפרנס ממנה אי קאים ולא תחזור לו עולמית מה שנתן. אבל לא שייר קרקע כלל אין מתנתו מתנה ואם עמד חוזר במה שנתן. ובתר אומדן דעתא אזלינן במתני': מאן תנא דמתני' דאזיל בתר אומדנא:

רבי שמעון בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה. דאומדן דעת הוא. שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה נותן ומתני' ר' שמעון בן מנסיא היא:

רב ששת אמר מתני' ר' שמעון שזורי היא. דאזיל בתר אומדנא. היוצא בקולר ליהרג ואמר כתבו גט לאשתי שלא תפול ליבם אע"ג דלא אמר כתבו ותנו הרי זה יכתבו ויתנו. מה שאין כן בשאר אינש דעלמא אמר כתבו לחוד אין כותבין ונותנין משום שמא משחק הוא בה אבל זה שהוא בסכנה גמר ומקנה לה אע"ג דלא אמר תנו דהאי דלא אמר תנו משום שהיה בהול בצרתו ולא הספיק לומר תנו שהיו מוליכין אותו בקולר וכן במפרש בים שאמר כתבו והיוצא בשיירא במדבריות בארץ מרחקים שאינו יודע אם יחזור אם לאו אע"ג דלא אמר תנו יהבינן לה דגמר בדעתי' למימר ומשום טרדא לא אמר:

ר' שמעון שזורי אומר אף המסוכן. שמסוכן בחליו שאין יודע אם יחיה אם לאו אם אמר כתבו כותבין ונותנין לאלתר דאזיל בתר אומדנא דהאי לא רצה לשחק בה והאי דלא אמר תנו שהוא טרוד בחליו. ר' שמעון מוסיף על ת"ק הוא ולא פליג עליה אלמא דר' שמעון שזורי אזיל בתר אומדנא. ורב נחמן דמוקי מתני' כר' שמעון בן מנסיא מ"ט לא מוקים כר' שמעון שזורי שאני התם דלאו אומדן דעת הוא אלא בפירוש גלוי דעת הוא דכיון דאמר כתבו ודאי רוצה שיתנו לה. והאי דלא אמר ותנו מרוב פחד וטרוד ולאו אדעתיה. אבל גבי ר' שמעון בן מנסיא ודאי איכא אמדות דעת שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבו. ורב ששת דמוקי כר"ש שזורי מ"ט לא מוקים לה כר"ש בן מנסיא. אמר לך רב ששת אומדנא דמוכח שאני. כלומר התם מוכחא מלתא ומפורסמת היא להיכא דשמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחר ואחר כך בא בנו אין מתנתו מתנה דודאי מוכחא מלתא ולא אומדנא היא שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן והתם שאני. אבל הכא גבי ר' שמעון שזורי דקאמר כתבו גט לאשתי דמסוכן הוא ולאו מוכחא מלתא כולי האי האי דאמר כתבו דלדעת כן אמר כתבו דליתנו דאזלינן בתר אומדנא והאי דקאמר כתבו דלכתבו ויתנו לה ולאו משום מוכחא מלתא כי התם:

דף קמז.

אמר להם דומה שיש לי בן. במדינת הים שיירשני ועכשיו שאין לי שמת נכסי לפלוני:

לימא ר' שמעון בן מנסיא היא. דאזיל בתר אומדנא משום הכי אין מתנתו מתנה הכי נמי אומדן דעתו הוא (שאילו היה יודע) שאילו היה לו בן לא היה נותנו לו ולהכי אין מתנתו מתנה:

ולא רבנן. דפליגי עליה דר' שמעון בן מנסיא:

אפי' תימא רבנן. אע"ג דאמרו לעיל מתנתו מתנה הכא מודו דאין מתנתו מתנה דשאני התם דקאמר דומה. כלומר דומה לי עד עכשיו שיש לי בן ועכשיו שאתם שואלין נכסי למי לדבריכם כמדומה שאין בן ועכשיו אם כן הוא נכסי לפלוני. והואיל דלא שמע בפירוש שמת [אלא] לפי דבריהן אמר נכסי לפלוני. לא עקר נכסיו מבנו דלא הקנה לפלוני אלא לפי דבריהם להכי אין מתנתו מתנה. אבל הכא דשמע בפירוש שמת ומעצמו כתבן לו יש לומר ודאי מתנתו מתנה דיש לומר קודם לכן גמר בדעתו ליתנם לזה. אבל הכא דקאמר דומה לא נראה שבדעתו היה ליתנם לו קודם לכן ולא מסיק [275] ולא גמר:

ודקארי לה. דקאמר ולא רבנן:

מאי קארי לה. וכי לא היה יודע להיכא דקאמר דומה שאני דאפי' רבנן מודו דלא הויא מתנה. לעולם אימא לך כדמעיקרא דרבי שמעון ולא רבנן דלא שאני הכא דקאמר דומה דהא דקאמר דומה לאו משום דלא מקני ליה דודאי היה יודע דלית ליה בן וגמר ומקני ליה והאי דקאמר הכי דומה צעריה הוא דקא מדכר. כלומר כמדומה הייתי שכשאצא מן העולם שהייתי מניח בן שיירשני ועכשיו שגרם עון שהוא יודע שאין לו בן נכסי לפלוני ולא לפי דבריהן קאמר ולהכי אין מתנתו מתנה דאזלינן בתר אומדנא שאילו היה יודע שהיה לו בן לא היה נותן ור' שמעון היא ולא רבנן כדאמרי' מעיקרא ולהכי קארי לה.

ולא היא לא אמרינן צעריה מדכר אלא שאני היכא דקאמר דומה ואפי' רבנן היא:

מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן התורה. דבלא קנין וכתיבה ומשיכה קנה בדבור בעלמא:

שנאמר והעברתם את נחלתו לבתו. דאיבעי ליה למימר ונתתם את נחלתו כדכתב באידך אלא מאי קמ"ל הא קמ"ל דיש לך העברה אחרת לאינש דעלמא שהיא כזו כלומר והעברתם יורשת באמירה בעלמא ומעברת לנחלה משאר קרובים בלא קנין וכתיבה ולא משיכה ה"נ מתנת שכיב מרע דאפי' במקום בת ובן רשאי ליתן מתנה לאחר באמירה בעלמא:

ונתתם את נחלתו לאחיו. דמצי למימר ותהיה נחלתו:

[275] נראה דצ"ל ולא מסיק אדעתיה ולא גמר בלבו להקנות.

שהיא כזאת. כי היכי דהא סגי באמירה לזה כך ולזה כך ה"נ שכיב מרע באמירה סגיא אפי' במקום אחים:
אורחיה דקרא הוא. דקאמר ונתתם דבלאו הכי אי אפשר ולא אתי לדרשא:
צו לביתך. בצואה בדבור בעלמא:
אל תמרדו במלכות בית דוד. שלא אירע לו יפה:
של עצרת. של שבועות:
ברור. שאינו יום מעונן:
זרעו חטין. אותה שנה שמצליחין:
בלול אתמר. כלומר יום מעונן:
ורוח צפונית מנשבת בו. שמפזרת את העבים ושותה המטר הרי זה ברור ואותה שנה מצליחין החטין:
אמר ליה ר' אבא לרב אשי. אותו סימן של שנה שאתם שונין בעצרת של שבועות אינו סימן. [276] של גשמי שנה בדר' יצחק מתנינן לה דאמר מוצאי יו"ט האחרון צופין לעשן המערכה. נטה תמרתו כלפי צפון דרוח דרומית מדחה אותו כלפי צפון קשה לחטים:
עניים שמחים. כלומר משום שלא יכולין העשירים לאצר פירותיהן מפני שמרקיבין ונותנין אותו בזול לעניים:
נטה כלפי דרום. שרוח צפונית שכנגדו מדחה אותו שהוא יפה לחטים כדאמר באידך ברייתא דלקמן:
פירותיהן משתמרין. שלא ירקבו:
נטה למזרח. שרוח מערבית יפה לחטין מדחה אותו כולם שמחין. מפני שגשמי שנה מרובין ויהיה שובע גדול ופירותיהן משתמרין שלא ירקבו:
למערב כולן עצבין. מפני שרוח מזרחית שקשה לחטים מנשבת בו יהי' גשמי שנה מועטים ופירותיהן מרקיבים: [277]
מדקתני למזרח כולן שמחים אלמא דרוח מערבית מנשבת בו ויפה להן ומדקתני נמי למערב כולן עצבי' אלמא דרוח מזרחית מנשבת בו דקשה היא. ורמינהי רוח מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם קשה. אלמא דאיפכא מסתברא וקשיין אהדדי:
רוח צפונית יפה לחטין. וקשיא לעיל דאמר נוטה כלפי דרום עניים עצבין דהתבואה מועטת ומשתמרת:

[276] נראה דצ"ל אלא אנן סימן של גשמי שנה בדרב יצחק וכו'.
[277] לשון זה צ"ע ואולי דצ"ל מפני שגשמי שנה מרובין יותר מדאי ופירותיה מרקיבים כצ"ל ועי' בתוס' ד"ה לא.

רוח דרומית קשה לחטים. וקשיא לעיל דאמר נוטה כלפי צפון עניים שמחים דהתבואה מרובה ומרקיבין:
שולחן בצפון. דרוח צפונית יפה לחטין שעושין מהן לחם הפנים שמניחים על השולחן:
ומנורה בדרום. דרוח דרומית יפה לזיתים שמשמן זית עושים נרות:
רוח צפון שהשולחן שם מרבה חטים. רוח דרומית שהמנורה שם מרבה זיתים:
לא קשיא הא לן. לבני בבל דיתבי במצולה דלא צריכי מים הוי כדקתני בברייתא שניה ורוח מזרחית שאינה (מנשבת) [מגשמת] כל כך יפה להם ורוח מערבית שהגשמים מרובין קשה להן:
והא להו. סימן דברייתא ראשונה יפה להן שא"י גבוהה מכל הארצות ויבישה היא להכי נוטה למזרח כולן שמחין שרוח מערבית שולטת שגשמין מרובין. נוטה למערב כולן עצבין לפי שרוח מזרחית שולטת שגשמים מועטין הלכך לא קשיין אהדדי:

דף קמז:

לתפלתו של כהן גדול. דאי חמים ההוא יומא בידוע שכל השנה מחוממת וצריך לבקש רחמים שתהא גשומה ואי קריר צריך לבקש רחמים שאם גשומה תהא שחונה:
אמר רבא אמר רב נחמן מתנת שכיב מרע מדרבנן היא. דקניא באמירה וכל מתנה דאשכחן באוריית' בבריא מיירי. ומה שיכול ליתן למי שאינו יורש באמירה רבנן תקינו להו למיעבד כל רעותיה דאי לא מצי למיעבד שמא תטרוף דעתו עליו מחמת צער. איכא דאמרי להכי לא בעי לא קנין ולא כתיבה ולא משיכה אלא באמירה בעלמא דזימנין דמתרמי דמית בשבת ולא מצי למיעבד קנין ולא משיכה ולא כתיבה ותטרוף דעתו עליו ושכיב ולא פקיד להכי תקינו דבאמירה סגי:
ומי אמר רב נחמן הכי. דמדרבנן הויא מתנת שכיב מרע:
והאמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר לאחר מכיר' ומחלו. לבעל חובו [מחול] דנייר בעלמא הוא דזבין ליה ומלוה ליתה בעינה דלהוצאה נתנה. אבל זוזי דיהיב לוקח בשביל שטר מהדר ליה ללוקח:
אפי' יורש של מוכר מצי מחיל החוב. הואיל דיורש הוא:
מודה שמואל שאם נתנו. לשטר חוב במתנת שכיב מרע לשום אדם שאין יורש יכול למחול דמתנה אלימא ממכר:
אי אמרת בשלמא [דאוריית'] משום הכי. אלימא מתנה ממכר:
אלא אי אמרת מדרבנן. אמאי אלימא מתנה ממכר. ש"מ מדאורייתא וקשיא דרב נחמן אדרב נחמן. ומשני לעולם אימא לך מדרבנן ולא מדאורייתא ומשום הכי אינו יכול למחול

דעשאוה רבנן ואלמוה רבנן (כתיבתי') [מתנתו] כמדאורייתא משום גזירה שמא תטרוף דעתו עליו:
לא אמר כלום. דאין זה זכיית מתנה כדאמר לקמן יטול ויזכה ויחזיק ויקנה כולן לשון מתנה הם. אבל היכא דאמר ידור ויאכל פירותיו לא עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו. והאי דאמר ידור ויאכל לאו דוקא הוא דכיון דאמר תנו לחוד קנה קאמר אלא אגב דאמר ברישא ידור ויאכל קתני סיפא נמי ידור ויאכל:
למימרא דקסבר רב נחמן. דאמר ידור ויאכל אין לשון קנית מתנה היא משום דמלתא דלשון קניה הוא (דאיתא) בבריא איתיה בשכיב מרע. דבריא אמר תנו היינו לשון מתנה (היינו) ה"נ שכיב מרע אבל אמר בריא ידור לא הוי לשון מתנה וליתיה נמי בשכיב מרע:
והאמר רב נחמן שכיב מרע שאמר תנו הלואתי לפלוני. כלומר חוב שחייב לי פלוני תהא של פלוני הרי הוא שלו וקנה לאלתר:

דף קמח.

אע"ג דליתא בבריא. דבריא שאמר כן לא קנה כו' אלא במעמד שלשתן:
אמר רב פפא לעולם מילתא דליתא בבריא ליתא נמי בשכיב מרע. והכא כשאמר הלואתי לפלוני טעמא מאי קנה הואיל ויורש שלו יורשה לאלתר בלא אמירה אם לא נתנה לזה הואיל וכל כך היא בחזקתו הלואתו שיורש שלו יורשה אע"ג דהיא ברשות לוה משום הכי יש לו כח לומר הלואתי לפלוני וקנה אבל בבריא ליתא דאין ירושה אלא לאחר מיתה:
רב אחא בריה דרב איקא אמר. הא מילתא דשכיב מרע דאמר הלואתי לפלוני איתא בבריא ענין הלואה כרב הונא וכו' קנה. אלמא דאיתא בבריא:
איבעיא לן. הא מילתא פשיטא לן שכיב מרע שכתב כל נכסיו ושייר קרקע כל שהוא אף על גב דעמד מתנתו מתנה דסמיך נפשיה על ההוא קרקע וגמר ומקנה. אבל הא קמיבעיא לן דקל נתן לאחד ופירותיו לאחר מי אמרינן להיכא דנתן דקל לזה ושייר הפירו' ואמר תנו לאידך הפירות מי אמרי' הואיל שכשנתן הדקל שייר הפירות וקנה ראשון דבההוא שיור דשייר הפירות סמכה דעתיה [278] דאין חוזר ועמד שיחזור על הפירות שנתן לאחרון דבההוא שעתא שנתן [279] הפירות לא שייר לו הפירות ומש"ה מתנתו שנתן לראשון מתנה מעליא היא. או דלמא הואיל דלא שייר בגוף הדקל לא הוי שיור ואין מתנתו מתנה ואם עמד חוזר בעל המתנה אפי' בדקל שנתן לראשון:

[278] נראה דצ"ל דאי יחזור ויעמוד שיחזור וכו'.
[279] צ"ל דבההיא שעתא שנתן הדקל הא שייר לו הפירות וכו'.

אם תמצי לומר לא הוי שיור. הואיל דלא שייר בגוף הדקל ואפי' ראשון לא קנה. הא קא מיבעי לי אם אמר דקל לפלוני חוץ מפירותיו מהו. מי אמרינן אע"ג דאי אמר בסתמא דקל זה לפלוני לא קא יהיב ליה פירי והשתא דקאמר חוץ מפירותיו לטפויי מלתא קא אתי ובדקל גופיה קא משייר מקום הפירות ומתנה שנתן לראשון מתנה מעליא היא הואיל ששייר בגוף הדקל. או דלמא לא שנא דאין זה שיור ואין מתנתו מתנה:

חוץ מפירותיו ודאי הוה שיורו שיור ומתנתו מתנה אליבא דרב זביד דאמר בפרק המוכר את הבית אמר ריש לקיש זאת אומרת המוכר בית לחבירו על מנת שדיוטא העליונה שלו שייר לעצמו דיוטא העליונה. אמר רב זביד למאי הלכתא דאע"ג דלא אמר הכי על מנת לא מכר את הדיוטא משום דלא שייכא כלל לבית ואמאי אמר חוץ לטפויי מלתא קאתי שאם רצה להוציא בה בחצר (זיזין) שמכר לו עם הבית זיזין וגזוזטרא לדיוטא שלו יוציא. הכי נמי להיכא דקאמר דקל זה לפלוני ודאי לא קנה פירות דבסתמא לא קנה ולא נתנו לו אלא לקצוץ ממנו נופין יבשין וכיון דהוסיף ואמר חוץ מפירותיו ודאי לטפויי מלתא קאתי דבגוף דקל שיורי שייר ומתנתו מתנה. ל"א איבעיא להו דקל לאחד ופירותיו לאחר מהו מי שייר לעצמו מקום פירי בגוף הדקל ומתנתו מתנה (שיור) או לא. אם תמצא לומר לא שייר ואין מתנתו מתנה הואיל דלא שייר בגוף הדקל משום דנותן בעין יפה נותן. הא קא מיבעי לי נתן דקל לאחד ושייר פירותיו לעצמו מאי. מי אמרי' כל לגבי נפשיה כי משייר לעצמו בעין יפה משייר הואיל ושייר פירות שייר בדקל מקום פירות ומתנתו מתנה או לא: אמר רבא אם תמצי לומר כו':

א"ל ר' אבא. הא מילתא דרב זביד דפשיטא לכו הא אנן בלשון בעיא מתנינן לי' ואדריש לקיש דאמר ריש לקיש כו' משום דלטפויי מלתא קאתי:

דף קמח:

איבעיא להו מכר בית לאחד ודיוטא לאחר מהו. מי אמרינן דהוי שיור בחצר ומצי האי שני להוציא בה זיזין וגזוזטראות:

אמר לראשון חוץ מדיוטא אני מוכר לך. הוי שיור בגוף החצר דלטפויי קאתי:

שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים. ולא שייר כלום:

רואין אם כמחלק. שיהיה שדה זו לפלוני [280]וכן מכל נכסיו ואם מת קנו כולן ואם עמד מחליו חוזר בכולן אפי' מראשון דלא אמרי' מה שנתן לאחרון הוי שיור לקמאי משום דאמר מעיקרא הוה סדור בלבו מה שיהא נותן לכל חד ואילו היה יכול לומר לכולן

[280] נראה דצ"ל אם כמחלק שיהיה שדה זו לפלוני ושדה זו לפלוני וכך מכל נכסיו וכו'.

בדבור אחד היה עושה אלא שאי אפשר לקרות שתי שמות כאחת ולא הוי אחרון שיור יותר מראשון דלכולן רצה לומר בדבור אחד אלא שאי אפשר הלכך אם עמד חוזר בכולן אפי' מראשון:

אם בנמלך. שנתן שדה אחת לפלוני וקודם שהיה נותן לאחד היה ממתין ומימלך מעצמו ואחר כך נותן וכן בכולן. ודאי הוי שיור ואם עמד אינו חוזר אלא באחרון בלבד דלא שייר מאחרון כלום. ומקשי' ואמאי קנו כולהו לבר מאחרון וניחוש דלמא האי דמימלך השתא עיוני מעיין ומחשב האיך סידר בלבו מעיקרא לכל אחד איזו שדה לזה ואיזו לזה ולהכי שתק עד דאידכר ולא משום דמשייר הלכך ליהוי חוזר בכולן. ומשני לעולם אינו חוזר אלא באחרון בלבד וכל אחרונה הוי שיור לראשונה הואיל דנמלך. ודקא אמרת ניחוש דלמא עיוני מעיין ודאי לא מעיין השתא בשעת דבור דסתמא שכיב מרע מידק דייק ברישא מאי דבעי למיעבד והדר יהיב בשעה אחת לכל מאן דבעי אלא האי כיון דמתמלך וממתין שעה בין נתינה לנתינה ש"מ שיורי שייר ואינו חוזר אלא באחרון בלבד דלא שייר לו כלום:

שמא יש לו נכסים במדינת הים. ושייר לעצמו:

היכי משכחת לה. הא מצינן למימר שמא נכסים יש לו במדינת הים ושיירו ואמאי אין מתנתו מתנה:

באומר כל נכסי לו. דהשתא לא משייר ליה כלום בעולם. והא דאמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו עמד אינו חוזר משום דכל נכסין שבכאן משמע שכתב לו ולא אותן שבמדינת הים:

ומר בר רב אשי (משמיה) אמר מתני' במוחזק. שמוחזק הוא שאין לו נכסים במדינת הים שלא היה שם מעולם ומשום הכי לא שייר ואין מתנתו מתנה. ולעולם כדקאמר רב נחמן:

איבעיא להו. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד וחזר וכתב מאותן הנכסים עצמן מקצתן לאחר שרשאי הוא לעשות כן כדאמר דייתיקי מבטל דייתיקי:

מאי. מי אמרינן כיון דחזר במקצת כמאן דחזר בכולהו דמי ואין לו לראשון כלום. או דלמא במאי דחזר חזר במאי דלא חזר לא חזר וקני במאי דלא חזר:

ת"ש כתב כולן נכסים לראשון ומקצתן של אותן נכסים כתב לשני. דחזר במקצת מראשון. שני קנה דלא חזר במתנתו:

ראשון לא קנה. אפי' במאי שלא חזר:

מאי לאו בשמת. אותו שכיב מרע עסקינן ושמעת מיניה דחזרה במקצת הויא חזרה בכולה:
לא בשעמד. לעולם לא הויא חזרה בכולה והכא מאי טעמא ראשון לא קנה הואיל שכתב לו כל נכסיו דלא שייר לעצמו כלום וכיון דעמד לא קנה ושני קנה משום דלא כתב לו אלא מקצת אבל אם מת לא הויא חזרה בכולה:
הכי נמי מסתברא. דברייתא בשעמד הוא:
מדקתני סיפא. דהך ברייתא כתב מקצתן לראשון וכולן הנכסים שנשתיירו לשני ראשון קנה משום דשייר. שני לא קנה דלא שייר לעצמו כלום:
אלא אי אמרת בשמת תרוייהו ליקני. כדאמרינן לעיל אם כמחלק מת קנו כולם והא מחלק הוא. אלא ש"מ בשעמד ואכתי לא שמעת מינה דחזרה במקצת הויא חזרה בכולה:
אמר ליה רב יימר לרב אשי ותיהוי נמי ברייתא זו בשעמד. ואפי' הכי איכא למידק מינה דחזרה במקצת הויא חזרה בכולה:
אי אמרת בשלמא כו' היינו דשני מיהת קונה. דהואיל דחזרה במקצת מראשון הוה כחזרה בכולה וברשותיה דנותן קיימי והוא לא נתן לשני אלא מקצתן הרי שייר מקצת שלא נתן לעצמו משום הכי קנה שני:
אלא אי אמרת לא הויא חזרה בכולה. תרוייהו לא ליקני ראשון לא ליקני שכתב לו כל נכסיו ולא שייר לעצמו כלום ושני לא ליקני הואיל דחזרה במקצת לא הויא חזרה בכולה ולא נשתייר לעצמו כלום דאותו מקצת מראשון נתן לשני והשאר היו ברשות ראשון ולא ברשות נותן. אלא לאו ש"מ דמשום הכי קתני רישא שני קנה דחזרה במקצת הויא חזרה בכולה ונשתייר לו מקצת. והכי הלכתא דחזרה במקצת הוי חזרה בכולה. ורישא דהך ברייתא מתוקמא שפיר בין בשמת בין בשעמד. דאם מת הואיל שנתן כולן לראשון ומקצתן לשני שני ודאי קנה ראשון לא קנה. דכי היכי דחזר במקצת שנתן לשני חזר נמי בכל מה שנשתייר לו לראשון בין בשעמד ראשון לא קנה דהא כתב לו כל נכסיו בלא שיור ושני קנה שכשחזר במקצת מראשון חזר בכולן וכשנתן מקצת לשני שייר לעצמו מקצת האחר:
סיפא לא משכחת לה. דראשון קנה שני לא קנה:
אלא בשעמד. ולא משום טעמא דחזרה אלא משום דלראשון שייר ולשני לא שייר דאי בשמת תרוייהו ליקני:
הקדיש כל נכסיו מהו מי אמרינן. הואיל דלא שייר כלום חוזר בו כדין מתנת הדיוט. או דלמא אינו חוזר ולא דיינינן ליה כהדיוט וכך מפרשי' הפקיר וחילק:

אם תמצי לומר הפקיר לא ידע ממאן ליתבע. חילק מהו:
כולן לשון מתנה הוא. וקנה. בראוי ליורשו דיחסין וירש לשון ירושה הן. אם אמר שכיב מרע יהנה מהם. דמשמע דמתהנה בהן בכל ענין כמו בנכסיו של עצמו. מי אמרי' דלשון מתנה הוא או לא והכי נמי יראה דמשמע יראה כבנכסיו ממש וה"נ ישען כלומר יסמך בהן כנכסיו וה"נ יעמוד דמשמע יעמוד כבנכסיו:

דף קמט.

מכר כל נכסיו ולא שייר כלום ועמד מהו. מי אמרי' דמצי למיהדר בהו דלהכי זבנינהו מחמת מיתתו דאי מיית ליה הוו מכורין אבל השתא כשעמד אין מכירתו מכירה. או דילמא מכירה שאני ממתנה ואינה חוזרת:
הא דאיתנהו זוזי בעינייהו. שלא הוציאן על דעת כן מכרן שאם יעמוד יחזור בהן. אבל פרעינהו לזוזי בחובו על דעת כן מכרן דגמר ומקני ליה מיד ומכירתו מכירה ולא יחזור:
שכיב מרע שהודה. שאמר כך וכך אני חייב לפלוני ומת מהו. מי אמרי' דודאי חייב להן וקנו בעלי חובין שהודה להם או דילמא להכי קאמר הכי שאם יעמוד מחליו שלא יחשבו בני אדם שהוא עשיר שמשל אחרים הוא ולא קני:
ת"ש דאיסור הוה גר. ונכסי הגר כשמת ואין לו יורש כל המחזיק בהן זכה:
והורתו שלא בקדושה. דאכתי לא הוה גר אביו:
ולידתו בקדושה. לאחר שנתגייר וגזרינן לידתו [בקדושה] אטו הורתו שלא בקדושה ולא יורש הוא שלא היתה הורתו בקדושה:
לית נהו גבי איסור הני זוזי. דמצי לממשכינהו:
לית ליה קרקע. לאיסור. אי שלח לי לא אזלינא ליה. כי היכי דליקני במעמד שלשתנו:
אדהכי והכי נפק אודיתא מבי איסור. שהודה שאותן זוזין דרב מרי הן. ותפשוט לך מהכא שכיב מרע שהודה קני מדאתקיף רב איקא הכי:
אמר גמרינהו טענתא לאינשי ומפסדי לי. דהשתא החזקתי בהן ושלי הוא אלמלא לא לימדו לעשות הודאה:

דף קמט:

כדי פרנסתו שאם יעמוד מחליו שיהא לו על מה להסמך: אפי' אם (אמר) שייר מטלטלי כדי פרנסתו קני:
כמה מכוון שמעתתא דסבי. ר' יהוד' ור' ירמיה:

מקרקעי מאי טעמא [281]: אמר שייר קרקע כל שהוא תנן ולא כדי פרנסתו קרקע דוקא ולא מטלטלי:
והתנן הכותב כל נכסיו לעבדו. במתנה יצא בן חורין משום דהעבד עצמו בכלל נכסיו הוא וכתבו לעצמו מתנה. אם שייר קרקע כל שהוא [282] כתב לעבד לא יצא בן חורין. דאיכא למימר אותו עצמו שייר דעבדים הוקשו לקרקעות דכתי' והתנחלתם וגו':
חוץ מאחד מרבוא שבהן. הואיל ושייר בסתמא איכא למימר דעבד שייר. אבל אי שייר קרקע איכא למימר קרקע ממש שייר:
אמר ליה לעולם אימא לך כל היכא דתני קרקע הכי דוקא ולא מטלטלי נינהו. ודקשיא לך ממשנה זו ומדרב דימי בר יוסף הא לא קשיא דבדין הוא דלא ליבעי ליה למיתני קרקע גבי עבד כלל אלא איידי דאיצטריך ליה למיתני בסיפא קרקע דלא סגי בלאו הכי תנא ליה ברישא ולא משום דוקא. דתנן ר' עקיבא אמר כו'. ולעולם מתני' דקתני קרקע הכי דוקא ולא הוי מטלטלי שיורי. ומקשי' אליבא דרב יוסף דמתקיף לעיל (מאי שונה) למאן דתני כדי פרנסתו כל שהוא לית ליה שיעורא רבה והתנן חמש רחלות גוזזות מנה ופרס. כלומר כל אחת גוזזת משקל מנה ופרס דהיינו משקל ליטרא וחצי חייב בראשית הגז. וחכ"א חמש רחלות גוזזות כל שהוא. ואמרי' מאי כל שהוא ואמר רב מנה ופרס דבין כולן גוזזות משקל ליטרא ומחצה ובלבד שיהו מחומשות שלא תהא בהמה ובהמה גוזזת פחות מחומש של מנה ופרס אלמא אע"ג דקתני כל שהוא אית ליה שיעורא כדאמר מנה ופרס וגבי מתני' אע"ג דקתני קרקע כל שהוא אית ליה שיעורא וקשיא לרב יוסף. ומשני לעולם כל היכא דקתני קרקע כל שהוא הכי דוקא והכא טעמא מאי משום ליה שיעורא איידי דתנא ליה רישא שיעורא רבה חמש רחלות גוזזות מנה ופרס תנא נמי סיפא שיעורא זוטא ולא משום דוקא:

דף קנ.

אמר ר' אלעזר עשו מטלטלין שיור אצל העבד. דאי שייר מטלטלין כל שהן איכא למימר דהעבד שייר ולא יצא בן חורין אלמא אע"ג דקתני קרקע לאו דוקא קרקע ואם שייר מטלטלין ה"נ דהוי שיור כקרקע. והא משנה הכותב כל נכסיו לעבדו בפאה היא:
ולא עשו מטלטלין שיור אצל כתובה. דקיי"ל כתובה ממקרקע גביא ותנן הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה דחלק לפניה לבניו והיא

[281] נראה דחסר כאן וצ"ל מקרקעי מ"ט אמר דמתנתו קיימת וכו': שייר קרקע וכו'.
[282] אולי צ"ל אם שייר קרקע כל שהוא בהמתנה שכתב להעבד וכו'

שותקת. אם שייר לעצמו קרקע שלא כתב הכל לבניו ואע"פ שכתב לה עם בניו קרקע כל שהוא לא אבדה כתובתה דהאי דשתקה סמכה דעתה לגבות מההוא קרקע דשייר לעצמו. אבל אי לא שייר לעצמו אלא מטלטלין אבדה כתובתה דלא מצי למימר האי דשתקי דאהנהו מטלטלי סמכה דעתאי דאין כתובה נגבית אלא מן הקרקע והיינו דקאמר ר' אלעזר לא עשו מטלטלי שיור אצל בניו כדי שתהא גובה מהן:

שכיב מרע שאמר מטלטלי נתונין לפלוני יהבינן ליה כל מאני תשמישתא. כגון כל תשמישי הבית:

לבר מחטי ושערי. דלאו לתשמישי הבית דמיין:

אבל אי אמר כל מטלטלי. כל מה שיש לו המטלטל:

אפי' ריחים העליונים. דמטלטלי הוא לבר מריחים התחתונה. דקביעא בקרקע הוא ולאו מיטלטל. אבל אי אמר כל דמיטלטל כלומר כל דמצי למיטלטל אפי' ריחים התחתונה משום דאפשר לחופרה מן הקרקע ותהא מיטלטל:

איבעיא להו עבדא כמקרקע. ואי אמר כל מקרקעי לפלוני יהיבנא ליה אפי' עבדא:

אי כמטלטלי דמי. ואי אמר כל מטלטלי לפלוני יהבינן ליה עבדא:

ת"ש כו'. הנהו כולהו כקרקעות הוו:

בית השלחין. מקוה מים שמשקה ממנו בית השלחין:

מאי אפי'. הכי צריך ליה למיתני ובזמן שאמר הוא וכל מה שבתוכו היו בה בהמה ועבדים הרי אלו מכורים אלא לאו מדקאמר אפי' מכלל דלאו כמטלטלי דמי:

אלא מאי אית לך למימר. הא דקתני ליה גבי מטלטלי וקתני אפי'. משום דשאני מטלטלי דנייד כגון עבדים ובהמה דניידי ממטלטלי דלא ניידי משום הכי קתני (כו') אפי' מטלטלי דניידי כגון עבדים:

אפי' תימא כו' מקרקעי דלא ניידי. ומשום הכי לא קתני גבי מקרקעי דמקרקעי דנייד הוא ומשום הכי קתני אפי':

מאי טעמא עבדא כמטלטלי הוא. אלמא דבהדיא הוא דכמטלטלי דמי:

אמר ליה לעולם מהא ליכא למשמע מינה דכמטלטלי דמי. דהכא מאי עשו מטלטלי שיור שלא יצא לבן חורין לאו משום הואיל דשייר מטלטלי איכא למימר איהו הוא. אנן כרות גיטא בעינן כלומר גט שחרור כרות בעינן וספר כריתות שכרות לגמרי ולא משייר כלום וכיון דשייר משום הכי קתני ולא יצא בן חורין ולאו משום דאתי למידק מיניה דלהוי כמטלטלי ולעולם אימא לך כמקרקעי דמי:

דף קנ:

אמר רב נחמן ה' דברים הן. שאין מעשיהן מעשה עד שיכתבו כל נכסיהן:
אלו הן כו' לא עשאה אלא אפטרופא. שיחלקו לה כבוד ואם שייר קרקע כל שהוא שלא כתב לה הכל שלה דאיכא למימר מדשייר הקנה לה הכל והאי שיור לצורך היורשין שייר:
אבדה כתובתה. במחלק לפניה והיא שותקת דכיון דלא שייר לעצמו כלום וכתב לה קרקע כל שהיא והיא שתקה אבדה כתובתה:
מברחת. כגון בתולה או אלמנה שרצתה להנשא והיו לה נכסים וכתבתן לאחר כדי להבריח מבעלה שלא יקנה אותן עמה על מנת כן אם תנשא שיהיו כולן שלו ואם לאו שיחזרו לה הנכסים לצרכה ולא לאותו מקבל מתנה. שהיא תכתוב לו כל נכסיה דאי שיירה כלום ונישאת יגבה בעלה מידו דאיכא למימר מדשיירה הא שיירה נמי כל הנכסים ולא נתנתן לו. ואיכא דאמרי אי נתנה כל נכסיה לו אם תתאלמן יכולה לחזור בהן דכידוע דלא נתנה לו אלא כדי להבריחן מבעלה. ואי שיירה שלא כתבה הכל אמרינן דקנה האי דכתבה לו הואיל דשיירה. ובכולהו הני חמשה דאמר אי שיירי מטלטלי הוי שיור ואיבדו לבד מכתובת האשה דאע"ג דשייר מטלטלי לא הוי שיור ולא כלום היא ולא אבדה כתובתה. [283] הואיל וכתב לה קרקע כל שהוא דמחלה. אפי' שייר מטלטלי ואיתנייהו בעינייהו כמקרקעי דמי והוי שיור הואיל ואיתנייהו בעינייהו ולא אבדה כתובתה דהאי דשתקה דסמכה דעתה למיגבי מינייהו:
שכיב מרע שאמר כל נכסיי לפלוני. עבדא איקרי נכסי דתנן כו':
אסיפא דביתיה. בקצת סוף ביתו:
עד תווך. עד אותו מקום מרוב שמחה שהביא לו:
ב' שטרות. כלומר משני ענינים הן השטרות. אם אמר זכו בשדה זו לפלוני:
ואינו חוזר בשדה. משום דהשתא לא תלי הזכיה בשטר דמעיקרא קאמר זכו וזכין לו לאדם שלא בפניו. ואם אמר על מנת שתכתבו לו את השטר זה דהשתא תלי הזכיה גם בשטר חוזר בזה ובזה. כל דלא אתא לידא דמקבל מתנה:

דף קנא.

וזו היא ששנינו נכסים שאין להם אחריות. כגון השטרות כו'. אלמא דשטר איקרי נכסי:

[283] נראה דחסר כאן וצ"ל דאמקרקעי תקינו רבנן: הואיל וכתב לה וכו'.

דתנן המקדיש כל נכסיו והיה בהן בהמה הראויה לגבי המזבח זכרים ונקבות. ר"א אומר זכרים [285] יקרבו עולות ונקבות ימכרו לזבחי שלמים והשאר יהיה לבדק הבית. ר' יהודה[284] אומר אלו ואלו ימכרו בדמים ויפלו עם שאר בדק הבית. אלמא דבהמה איקרי נכסי: ויינות שמנים ועופות ר' אליעזר אומר ימכרו לחייבי אותו מין ויפלו עם שאר נכסים לבדק הבית:

מעלין לו תפילין. נוטלין אותן ממנו ויהיו (אותו) הקדש:

ספר תורה. ולא אמר בהדיא מי איקרי נכסי:

כתבתינהו לנכסה דהיתה מברחת מבעלה דקא בעיא לאנסובי לרב זביד. ובסוף איגרשה והיתה רוצה להחזיר בהן:

אמר משום אנסובי. דקא בעיא הברחה והא אנסיבא ולא מציא למהדרה בה:

אפי' למאן דאמר מברחת שכתבה כל נכסיה קני. המקבל הני מילי דקני היכא דלא גליא דעתה דמשום אנסובי הוא דכתבן לו: הא אנסיבא ואיגרשה וכיון דאגרשה דמי כמאן דלא אנסיבא דלהיכא אמרינן דקני היכא דלא מיגרשה אבל הא דאיגרשה הדרא בה:

הדר כתבתינהו לנכסה לרב עוקבא דתרוייהו היו בניה. אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי. דאוקמת להו ביד שני:

אי משום דכיון דהדרא. ויהבתינהו לרב עוקבא אהדרה מראשון ושני קנה:

והא מתה. וכיון דמתה אינה חוזרת דלהיכא אמרינן דהויא חזרה היכא דלא מתה ולא הויא מתנה אבל הואיל ומתה גמרה בלבה לראשון וקנה:

חוזר במתנה. ואע"ג דמתה הא איתתא נמי מצי למיהדר בה. אימר דאמר שמואל דמצי למיהדר. היכא דלעצמו הדר כלומר לצרכו לכדי חייו אבל דיהבתינהו לאחריני לא הוי חזרה וראשון קנה:

א"ל כו'. בין לאחר אע"ג דמת שני קנה ולא ראשון:

מלוגא דשטרות. כריכות הרבה של שטרות:

מר לאו צורבא מרבנן הוא. דלא יהבא ליה מידי:

חוזר במתנתו. ושני קנה:

דף קנא:

לא בעינא. שאת חוזרת בך כשאת עומדת:

[284] שם הגי' ר' יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביאו בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית.

[285] לפנינו הגי' שם במשנה זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית.

אתא. רב דימי עביד לה דשיירה וקנו מינה לרב דימי:
כי קמת. ההיא איתתא הדרא בה ותבעתיה לדינא:
הא שיירא הא קנאי. כלומר החזקתי [286] בחופה שעשית לי ששיירה לעצמה כי היכי דתסמוך עלה והקנתה לי בקנין:
בסילוא דלא מבע דמא. כלומר בנידוי:
ווי דקא מתה ההיא אתתא. מחמת חוליה הקשה וכסבורה היא למות להכי מקנת לו: א"ל אם כן [הוי] מצוה מחמת מיתה וכל היכא דמצוה מחמת מיתה חוזר אע"ג דשייר דהא דקתני במתני' דשייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה היכא דיהיב ליה סתמא ולא היה סבור למיתה דאיכא למימר דמתנת בריא הוא אבל היכא דמצוה מחמת מיתה דסבורה היתה למות ועמדה אע"פ ששיירה חוזרת:
שנתן מנכסיו מקצתן. ומקצתן שייר שאם יעמוד יסמוך עליהן:
דלא בעיא קנין. משום דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי:
הכי אר"נ הרי היא כמתנת [בריא] ובעי קנין. אע"פ ששייר במקצת ועמד דלהיכא אמרינן דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי אע"פ בלא שייר היכא דמיית אבל היכא דעמד אע"פ ששייר בעיא קנין:
מאי לאו דלא קנו מיניה. ואפי' הכי קתני מתני' דמתנתו מתנה וקשיא לרבה דאמר משמיה דרב נחמן בעי קנין:
לא. מתני' בדקנו מיניה משום הכי מתנתו מתנה:
אי הכי. דמוקמת למתני' בדקנו מיניה אימא סיפא כו' ואי דקנו מיניה אמאי אין מתנתו מתנה והא קנו מיניה. אלא ש"מ בדלא קנו מיניה עסקי' מתניתין ואכתי קשיא לרבה:
אמר ליה. לעולם מתני' בדקנו מיניה היא ולגבי סיפא משום הכי אין מתנתו מתנה דהכי אמר שמואל שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים ולא שייר כלום אע"פ שקנו כו':
איתיביה רב משרשיא לרבה. דאמר היכא דשייר קרקע כל שהוא אפי' הכי קנין בעי:
האומר תנו גט זה לאשתי לא יתנו לאחר מיתה דאין גט לאחר מיתה. האומר תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה. אלמא דכיון דשייר קנה וקשיא לרבה דאמר בעי קנין:
אמר ליה. לעולם בעי קנין אע"ג דשייר ואם עמד חוזר להיכא דלא קנו והכא טעמא מאי יתנו לאחר מיתה אע"ג דלא קנו. דמצוה מחמת מיתה הוא ומת אבל היכא דלא מצוה מחמת מיתה הוא בעי קנין:
כבינתי. בתי נפש והוא (מט"ז) [בי"ב] מנה משקלה:

[286] אולי צ"ל במתנה שעשתה לי ששיירה לעצמה וכו'.

וקיימו חכמים את דבריה. הואיל דשייר אע"ג דלא קנו מיניה: אמר ליה ה"נ כו' אבל עמד חוזר הואיל דלא קנו (לא):

בעי קנין אע"פ ששייר ואם עמד לא קני וחוזר. והא דתניא כל הני מתני' דקתני שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה אע"ג דלא קני והא נמי דקתני באומר תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה אע"ג דלא קני. וההוא מעשה באמן של בני רוכל דבלא קנין קיימו חכמים את דבריה במחלק את נכסיו שאמר לפלוני כך ולפלוני כך וכך. ומשום הכי ודאי לא בעי קנין דלא שייר כלום וכדאמר לעיל אם כמחלק אם מת קנו כולם. אבל אם עמד ולא קנו אע"ג דשייר חוזר. והלכך מתנת שכיב מרע שנתן מקצת נכסיו ומקצת שייר בעי קנין:

[287] מיניה מצי יורשין למיכתבינהו ולמימר במתנה דמתנת בריא בלא קנין דמי וחוזר שכתוב בו קנין כו'. קרקע זו נתן לפלו' ולפלו' והקנה לו. ארכביה אתרי ריכשי. כלומר כוחות וחזוקין מחזקינן ליה:

דף קנב.

שאם עמד אינו חוזר. הואיל שכתוב בו קנין:

שאם אמר הלואתי לפלו' וכתבו קנין אע"ג דלא הוה במעמד שלשתן קנה. אבל בבריא בעינן מעמד שלשתן:

ושמואל אמר לא ידע' היכי אידון בה. הואיל שכתב בו קנין דשמא לא גמר להקנותו אלא באותו שטר שכתוב בו קנין ואין שטר כו':

משום רבינו. זה רב:

ואין שטר לאחר מיתה ורב אמר לעיל ארכביה אתרי ריכשי. דרב אדרב לא קשיא הא דקנו מיניה משום הכי ארכבוה אתרי ריכשי. משום דקנין מחיים הוא ולא לאחר מיתה ולא הוי שטר לאחר מיתה דקנין מחיים הוה אבל אי לא קנו מיניה אלא אמר כתבו ותנו מנה לפלו' ולא הספיקו לכתוב וליתן עד שמת אין כותבין ואין נותנין ומשום דאין שטר לאחר מיתה:

והכא דקאמר דנותנין במיפה את כחו קאמר להו אף כתובו והבו. מדקאמר אף כתובו משמע דמתנה מחיים הואי ולהכי אמר אף כתובו כדי ליפות את כחו שיהא נמי שטר אבל היכא דלא מיפה את כחו לא קנה דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה:

[287] אולי צ"ל ואם לא קנו מיניה מצי יורשין לירתינהו ולהחזיק במתנה דכמתנת בריא וכו'.

מי אמר שמואל הכי שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר כו' והא אמר רב יהודה אמר שמואל כו'. שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. וטעמא דעמד משום הכי חוזר הא לא עמד אלא מת הוי קנין וקנה אלמא דסבירא ליה דשטר לאחר מיתה [הוי] שטר וקשיא דשמואל אדשמואל:

דף קנב:

ואחוי ליה. רמז לו שישתוק שהוא יתרצה לו:
אמר ליה. האי אחוי לי בידו משום הכי אמר שמואל דקנה לאחר מיתה במיפה את כחו אבל היכא דלא ייפה את כחו אין שטר לאחר מיתה:
וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא. היינו דאמר אף כתובו כלומר דמשמע דמחיים הקנה לו:
כתב לזה שדה זו וחזר וכתב לזה אותה שדה עצמה היינו דייתיקי מבטלת דייתיקי. כלומר שני קנה ראשון לא קנה שחזר בו:
כתב וזיכה לזה. שא"ל לך וזכה בה לפני: וכתב וזיכה אותה שדה עצמ' [לאחר] מהו מי אמרינן דכקנין דמי אותה זכיה וקני אי לא קנה:
רב אמר ראשון קנה. דארכביה אתרי ריכשי מאחר שכתב וזיכה לזה אין לשני במקום ראשון כלום:
ושמואל אמר שני קנה. משום דשמא ראשון לא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה והואיל דכתב לשני וחזר מראשון לא הוי מתנה ולא קני ראשון:
והא אפליגו בה חדא זמנא לעיל (בין) רב ושמואל [288] בההיא דלעיל קאמר רב ארכבוה אתרי ריכשי. משום דקנו מיניה וכתבו לו קנין אבל בהא דכתב וזיכה לו דלא קנו מיניה דההיא זכי' לאו כקנין דמי אימא מודה ליה לשמואל דשני קנה ולא ראשון קמ"ל דלא:
בהא קאמר שמואל. דשני קנה משום דלא קנו לראשון: בסורא מתנו הכי כדאמר לעיל: קנו מידו בלא כתיבה וחזר ונתנו לאחר מהו. מי אמרינן דחזר מראשון וקני שני ולא ראשון או דילמא הואיל דהקנה לראשון אין לשני כלום:
שלח ליה אין לאחר קנין כלום. וראשון קנה שני לא קנה דהא דקאמר לעיל לא ידענא מאי אידון בה שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה [289]. אבל הקנה לו בעל פה דקנין מחיים הוה אין לאחר קנין כלום:

[288] נראה דצ"ל דאי איתמר בהא. בההוא דלעיל בהא קאמר רב וכו'.
[289] נראה דצ"ל ואין שטר לאחר מיתה היינו היכא דצוה לכתוב שטר ג"כ אבל הקנה לו בע"פ וכו'

דף קנג.

הני מילי. דאין לאחר קנין כלום היכא דיהיב לאחר שהקנה לראשון:
אבל לעצמו. דבעי מיהדר ביה לא דודאי מצי למיהדר ביה:
פירשה בין לעצמו בין לאחר. אין לאחר קנין כלום:
ההוא. גברא שכיב מרע דיהב מתנה לחד וקנו מיניה ולאחר קנין בעי למיהדר ביה:
דלא אקנית כדקני אינשי. דלא איבעי לך לאקנויי בקנין והשתא אין לאחר קנין כלום אפי' לעצמו כדאמ' לעיל:
האי מתנה דהוה כתוב בה בחיי ובמותא מקנינא ליה האי מתנתא כלומר בין יחיה בין ימות לאחר מיתה הוא דקני אבל אי עמד חוזר והאי דכתב בה בחיים כדאמר לחיים שלא רצה להזכיר את עצמו מיתה שלא יפתח אדם פה לשטן ולא משום דליקני ליה מחיים. מחיים הוא דקאמר ליה דתיחול למיקני והאי דכתוב ביה כו':
הלכתא כותי' דרב. דהאי דקאמר מחיים סימן לחיים:
אמר רבא אי כתב בה מחיים [290]סימן לחיים. אי כתב בה בחיים ובמות קנה. (והכי) דהכי משמ' מחיים מתחיל להגמר למיקנה אבל אי כתיב בה מחיים ודאי סימן לחיים קאמר. פשיטא דהא אמרי נהרדעי הלכתא כותיה דרב דממילא איכא למישמע מינה דלית הלכתא כותי' דרבא. מהו דתימא בחיים ובמות מודי רב דקנה קמ"ל דלא:
ההוא דאתא לקמיה דרב נחמן. דהוה כתיב מתנתא בחיים ובמות:
הכא אתרא דשמואל היא. ולא בעינא להתיר דבריו דגברא רבא הוא:
לשום טמיא. מקום דליעבד ליה התם כדרב. דלא קנה [אלא] לאחר מיתה דהאי דקאמר מחיים סימן לחיים הוא:
עבד ליה כשמעתיה. דאי כתוב בה בחיים קנה:
הוה קא טרדא ליה. דקאמרה לי' והא הלכתא כרב דלא קנה והיתה רוצה שיכתוב לה פסק דין שלא קנה:
זיל כתוב לה. בקלף אחד:
שוכר עליהן או מטען. כלומר כתוב לה דברים בעלמא הואיל דמיטרדא לי כדי שתהא סבורה דזכותה אתה כותב לה כדי שתדחה מעלינו משום דהוה עסוק בההיא משנה בבבא מציעא משום הכי נקט האי לישנא דמטען משום דמטעה לה בדברים בעלמא. והרגישה שמטעה אותה וקללתו שתטבע ספינתו וממונו:

[290]מלשון רבינו כאן משמע שהיה גורס בדברי רבא להיפך דאי כתיב בה בחיים ובמות ופלוגתא דרב ושמואל הוא אם כתוב בה מחיים והדבר צ"ע.

אמשינהו. שדא מלבושיו במיא כדי שתתקיים בם קללתה ולא הועיל:
[מתני'] לא כתב בה. באותה מתנה:
שכיב מרע היה שנתנה לה. הוא אמר שכיב מרע הייתי. כשנתתי לך וברשותי לחזור:
והוא. המקבל אמר בריא היית ומתנת בריא נתתה ואי אתה רשאי לחזור:
צריך להביא ראיה לנותן. ששכיב מרע היה דברי ר' מאיר. ואין מתנתו מתנה. וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה ועל המקבל להביא ראיה שבתורת בריא יהבא ניהליה:
כדקציר ורמי בערסיה. יהב פלוני שכיב מרע לפלוני והיו היתומים אומרים לאחר כך עמד מחליו וחזר בו והמקבל אומר מאותו חולי נפטר. ושלי היא דבמתנת שכיב מרע נתנה:

דף קנג:

אמר רבא. בתר השתא אזלינן דמסתבר כדאמר מקבל והרי מת והרי קברו מוכיח עליו שלא עמד מחליו:
אמר ליה אביי. היכי מצית אזל בתר השתא:
ומה ספינה. שטבעה בים שרובן של אנשים שהיו בה לאיבוד ואפי' הכי נותנין עליו חומרי חיים שאין משיאין נשותיהם דחיישי' שמא השליכן לחוץ במקום רחוק כשהן חיים וחומרי מתים שאם כהנים היו אותן שטבעו נשיהן ועבדיהן אין אוכלין תרומה בחזקת שהן חיין דאיכא למימר מתו:
חולים שרוב חולין לחיים לא כ"ש. שנותנין עליו חומרי חיים ואיכא למימר דנתרפא וקם מחליו וחזר מאותה מתנה: כמאן אזלא הא שמעתא דרבא דאזיל בתר השתא:
כר' נתן כדתניא. לא כתב בה כשנותן מתנת שכיב מרע הוא. הוא אומר שכיב מרע היה ועמד וחזר והוא אומר בריא היה:
מי מוציא מיד מי. הוא שכיב מרע מוציא מידן בלא ראיה שנכסין הן ברשותו ובחזקתו ונכסים בחזקתן קיימי והן אין מוציאין בלא ראיה שבריא היה כשנתן לו דברי ר' יעקב:
ר' נתן אומר אם בריא היה כו'. אלמא דבתר השתא אזלינן ודיינינן לי' שבריא הוא אי לא מייתי ראיה דשכיב מרע הוה:
אמר ר' אלעזר [291]מחלוקת ר' יעקב במחלוקת ר' יעקב ור' נתן כדאיירינן לענין טומאה. דתנן הבקעה מסויגת סביב. בימות החמה רשות היחיד לשבת אם יותר מבית סאתים אין

[291]נראה דצ"ל מחלוקת ר' יעקב ור' נתן כאן במחלוקת ר' יעקב ור"נ דאיירינן לענין טומאה כצ"ל ועי' היטב בשמ"ק כאן שנדפס בדפוס ווין בסוף ס' הרב המאירי על מס' שבת.

מטלטלין בה אלא בארבע והזורק מרשות הרבים חייב חטאת מפני שיש לה מחיצות. רשות הרבים לטומאה הואיל והתבואה בימות החמה כבר היא קצורה אין מונעין בני אדם לעבור דרך עליה. ודמיא כרה"ר לענין טומאה דכל ספק טומאה ברה"ר ספיקו טהור. דכתיב ונסתרה והיא נטמאה. אף ספק טומאה שיש בבקעה ספיקו טהו'. ובימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן בין לשבת בין לטומאה. לפי שהיא זרועה ומונעין ממנה דריסת רגל. ואמר רבא לא שנו דבקעה בימות החמה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה אלא שלא עברו עליה שוב ימות הגשמים. [292] אע"ג דהשתא ימות החמה רשות היחיד לכאן ולכאן בין לגבי טומאה בין לגבי שבת דלא אזלי בתר השתא. וכר' יעקב סבירא ליה דלא אזיל בתר השתא ות"ק כר' נתן: וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה הואיל דנותן (דבעל מתנה) מוחזק הוא על המקבל להביא ראיה שבריא היה:

דף קנד.

ראיה בעדים. שיעידו שבמתנת בריא היתה:
ראיה בקיום השטר. שיביאו עדים שיכירו חתימת עדים הללו החתומים על השטר לפי שזה הנותן מרע ליה לשטרא דקאמר שכיב מרע הוה ומשוי ליה כחספא בעלמא להכי מייתי הני ראיה דמקיימי לשטרייהו אע"ג דהנהו לא מסהדי אי בריא הוה אי שכיב מרע הוה[293]בדבר דמקיימי לי' לאו כל כמיניה דנותן דמצי מרע לשטרא:
רב הונא דאמר ראיה בעדים. קסבר קמיפלגי ר' מאיר ורבנן דמתני' בפלוגתא דר' יעקב ור' נתן. ר' מאיר דאמר צריך להביא ראיה ששכיב מרע היה ומאי ראיה בעדים דאי אמרינן ראיה בקיום השטר האי לאו ראיה היא דהנהו עדי' דמסהדי על חתימת ידייהו דסהדי לא ידעי אי בריא הוה אי שכיב מרע היה. וחכ"א המוציא עליו הראיה על מקבל מתנה להביא ראיה בעדים שבריא היה קסברי כר' יעקב דאמר הן אין מוציאין מידו בלא ראיה בעדים דבריא הוה:
קמיפלגי במודה בשטר כו'. ר' מאיר דאומר עליו להביא ראיה ששכיב מרע היה ס"ל הואיל דאותו נותן מודה באותו שטר מתנה שכתבו אין צריך למקבל מתנה לקיימו עוד לפי שמקויים ועומד הוא להכי איצטריך ליה לנותן לאתויי עדים כמו שהוא אומר שיעידו עליו ששכיב מרע היה. ורבנן דאמרי עלייהו להביא ראיה למקבל קא סברי

[292] צ"ל אבל עברו עליה ימות הגשמים אע"ג דהשתא וכו'.
[293] נראה דצ"ל מאחר דמקיימי ליה וכו'.

אע"ג דנותן מתנה מודה באותו שטר שכתבו צריך למקבל מתנה לקיימו והואיל דהאי בעי לאורועי דאמר שכיב מרע הוה ובטל הוא להכי צריך למקבל מתנה לקיימו בעדים המכירים חתימותייהו ולאו כל כמיניה של זה לפוסלו שוב:

והא איפלגו בה חדא זימנא. במודה בשטר שכתבו צריך לקיימו והכא מאי קאתי לאשמועינן. דתניא עדים החתומין על השטר ורצו לפוסלו ואמרו כשחתמנו עליו קטנים היינו או אנוסים היינו אין נאמנין לפוסלו אותו שטר דודאי איכא למימר דמשחתמו דייקי שפיר דכשרין הוו דלא הוו קטנים ואין נאמנין דהואיל שהן מודים שהן כתבוהו וחתמוהו אין צריכין לקיימו וכשר הוא:

וחכ"א נאמנים לפוסלו. לפיכך צריכין שיהיו מקיימין אותו:

צריכי. דאי אשמועינן בהך פלוגתא דהא ברייתא לחוד בהא קאמרין רבנן דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו משום דעדים גופייהו דחתימו עליה מרעי שטרא ואמרי קטנים היינו משום הכי בדין הוא דצריך לקיימו לאידך למקבל:

ואי אתמר. במתני' בההיא קאמר ר' מאיר דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו משום דלאו כל כמיניה לאורועי שטרא אבל בברייתא הואיל [294] דקא מרעי ליה לשטרא אימא דקא מודי לרבנן דצריך לקיימו קמ"ל דבין הכא ובין הכא פליגי:

א"ל אביי. לרבא טעמא מאי אמרי' ראיה בעדים:

אילימא משום דכולהו. שטרי מתנות בריא כתוב בהו כד הוי מהלך על רגלוהי בשוקא יהבה ניהליה ובה לא כתיב הכי ש"מ שכיב מרע היה ומשום הכי איצטריך לאייתי ראיה בעדים דאי בקיום השטר לא דייקא:

אדרבה. אימא איפכא כיון דכולהו שטרי שכיב מרע כתיב בהו כד הוי קציר ורמי בערסיה יהבה ניהליה ובהאי שטרא לא כתיב ביה הכי ש"מ בריא הוה ואמאי איצטריך ליה לאתויי עדים כלל:

אלא איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי משום הכי אוקי ממונא בחזקת מריה. דהיינו נותן המתנה ואיצטריך מקבל להביא ראיה שבריא היה בשעה שנתן לו המתנה:

בפלוגתא. דרב הונא ורב חסדא לעיל הכי פליגי ר' יוחנן ור"ל:

וערערו לומר קטן היה. ואין מכירתו מכירה דאין מעשה קטן כלום:

מהו לבודקו. כשהוא מת אם הביא ב' שערות וגדול הוא אי לא:

אמר להם אי אתם רשאים לנוולו. מאחר שמת:

ועוד. אפ"ה דאתם רשאים לבודקו אין ראיה לאחר מיתה דסימנין עשוין להשתנות:

[294] צ"ל הואיל ועדים גופייהו קא מרעי וכו'

דף קנד:

בשלמא לדידי דאמינא. דמייתי ראיה בעדים הכא נמי עבדי הני דבדקו בתר עדים אם כשמכר קטן היה אי לא ולא אשכחן משום הכי אזלו ושאילו מהו לבודקו:

אלא לדידך דאמרת ראיה בקיום השטר. אמאי אזלי לקוחות למישאל מהו לבודקו יקיימו שטרייהו דבידייהו דליתו סהדי דמכירין חתימת ידי העדים ובודאי אותן החתומין על השטר לא חתמו [295] אא"כ היה גדול ובתר הכי לוקמי לקוחות בנכסייהו אלא ש"מ מדלא עבדי הכי דלא אזלינן בתר קיום השטר אלא בתר עדים וקשיא לר"ל. אמר לך ר"ל לעולם בתר קיום השטר אזלינן ודקא קשיא לך הכא אמאי לא אזלינן בתר קיום השטר אלא בתר עדים. מי סברת דנכסים שמכר שעדיין בידא דמשפחה הוו ואתו לקוחות וקא מערערי אי הוי עובדא הכי מצית למפרך שפיר. לאו הכי הוי עובדא אלא נכסי הוו כבר ביד לקוחות (דלקוחות הוה) ולא מצו בני משפחה למיזל בתר קיום השטר ומאי הוי זכותייהו קיום השטר. ובני משפחה אינהו קא מערערי דקטן הוה ומשום הכי אזלי מעיקרא בתר עדים כי לא אשכחו אמרי מהו לבודקו:

ה"נ מסתברא. דבני משפחה הוי מערערי ולא לקוחות:

מדקאמר להו אי אתם רשאים לנוולו ואשתיקו. משום דמשפחתו הוה לא היו רוצים לנוולו:

לקוחות אמאי משתקי. מצי למימר ליה הואיל דזוזי יהיבנא ליה בהא ארעא לינוול ולינוול אלא ש"מ דנכסים בידא דלקוחות הוו ובני משפחה מערערי. אמר לך ר' יוחנן לעולם אכתי קשיא ליה לר"ל ונכסים בידא דיורשין הוי קיימי והא דקא מייתי ראיה מהכא. אי משום הא לא אריא דהכי קאמר להו:

במשנת בר קפרא. שהיה שונה בה:

והוציא זה. המוחזק בשדה:

את אונו. כח שלו שטר מכירה שהיה בידו:

יתקיים השטר בחותמיו. שיעידו שנים עליהן שהוא כתב ידן ולא מחזקינן לעדים בשקרי דחתימי מילי דשקר:

ואם אמר. המערער:

שטר פסים הוא. שפייסתני בשעה שהיית רוצה לישא אשה שאכתוב לך שטר ששדה מכורה לך בעבור אותו [שטר] יהיו סבורין כך שאתה עשיר וקונה נכסי' ומעולם שוב לא החזרתה אותו לי ולא שלך היא השדה:

[295] עי' בתוס' כאן בד"ה אלא וי"ל דאיכא למימר חזקה שאין עדים וכו' וי"ל דרבינו ג"כ כוון בזה לתרץ הקושיא.

או שטר אמנה הוא. שמכרתי לך שדה זו על מנת שאאמין לך הדמים עד זמן שקבענו ומעולם לא נתת לי דמים:
אם יש לו עדים. שכן הוא כמו שמערער אומר הלך אחר עדים:
[296] והוא מודה בשטר שכתבו לזה אינו צריך לקיימו עוד לאותו מוחזק ולא ישלם למערער כלום:
לימא. דבר קפרא ששנה משנה זו לפלוגתא אמרה לשמעתא ואליבא דר' מאיר דאמר הואיל ומודה הוא האי מערער באותו שכתב אין צריך לקיימו ומקוים ועומד הוא ומשום הכי אמר הלך אחר השטר:
והא מיפלגי. במודה בשטר שכתב אם צריך לקיימו אי לא כדמפרש לעיל:
אין נאמנין לפוסלו דברי ר' מאיר. משום דמודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו: וחכ"א דנאמנין וצריך לקיימו אלמא דבפלוגתא אמר בר קפרא לשמעתיה:
א"ל ר' יוחנן. לדברי הכל אמרה לשמעתיה דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ואזלינן בתר השטר. והתם טעמא מאי אמור רבנן דמודה בשטר שחתמוהו צריך לקיימו משום דעדים אלימי אינון דמצי לאורועי שטרא שהם חתמוהו ונאמנין הן לפוסלו אבל הכא להיכא דמערער מודה שכתבו ואמר שטר פסים הוא שטר אמנה הוא אפי' רבנן מודו דלאו כל כמיניה לאורועי שטרא ומשום הכי אינו צריך לקיימו והלך אחר השטר:
א"ל. ריש לקיש לר' יוחנן והיכי מצית למימר דלדברי הכל אמרה לשמעתיה ולאו כל כמיניה לאורועי שטרא:
והלא משמך אמרו יפה ערערו. ואמאי יפה ערערו והלא כיון [297] שהוא מודה שאותן בני משפחתן כתבו הא איכא למימר לאו כל כמינייהו לאורועי שטרא ולומר קטן היה ואמאי יפה ערערו:
א"ל. לעולם מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו דלאו כל כמיניה לאורועי שטרא וזו ששמעת משמי אלעזר תלמידי אמרה ולא משמי אמרה:
אם יכפור ר' יוחנן בר' אלעזר תלמידו יכפור בר' ינאי רבו. בתמיה גרסי': דאמר ר' ינאי מודה בשטר שכתבו (אין) צריך לקיימו דלאו כל כמיניה לאורועי שטרא:
ואמר [ליה] ר' יוחנן רבי לא משנתנו היא זו. דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו דקתני וחכ"א המוציא מחבירו עליו הראיה ואין ראיה אלא בקיום השטר דאע"ג דהאי נותן מתנה מודה בשטר שכתבו אפ"ה איצטריך לקיימו למקבל. אלמא דס"ל לר' יוחנן מודה

[296] ואם לאו הלך אחר השטר. והוא מודה וכו' כצ"ל.
[297] נראה דצ"ל והלא כיון שאותן בני המשפחה מודים שהוא כתבו הא איכא למימר וכו'.

בשטר שכתבו צריך לקיימו לרבנן והדרא קושיין לדוכתה דלימא בר קפרא כר' מאיר ולא כרבנן:

ברם נראין דברי רבינו יוסף. תירוץ הוא דקא מתרץ והכי מתפרש לעולם אימא לך בר קפרא כחכמים אמרה לשמעתיה דנראין דברי רבינו יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי חכמים דאמרי עליו דשכיב מרע להביא ראיה ששכיב מרע היה מאי טעמא משום דכיון דמודה הוא בשטר שכתבו אין צריך למקבל לקיימו לפיכך צריך זה הנותן להביא ראיה ששכיב מרע היה. אבל ר' מאיר היה אומר המוציא מחבירו עליו הראיה דקסבר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ועל זה המוציא להביא ראיה וכרבנן היה משנת בר קפרא:

והא איפכא. שמעינן להו במתני' דר' מאיר סבר עליו להביא ראיה לשכיב מרע וחכ"א המוציא וכו' דר' מאיר סבר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ואכתי כר"מ אמרה לשמעתיה ולא כרבנן:

איפוך. ותני ליה רבינו יוסף:

והתניא וכו' וחכ"א כו' נאמנין. דמשמע מודה שכתבו צריך לקיימו ואכתי קשיא:

איפוך. הכי נאמנין דברי ר' מאיר וחכ"א אין נאמנין דאין צריך לקיימו והשתא איתרצא משנת בר קפרא אליבא דחכמים:

ומקשי' דר' יוחנן אדר' יוחנן. דאמר לעיל אין ראיה אלא בקיום השטר דסבירא ליה מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו והאמר ר' יוחנן ראיה [בעדים]:

איפוך. הכי ר' יוחנן אמר ראיה בקיום השטר וריש לקיש אמר ראיה בעדים. ומקשי' הואיל דמהפכת למילתייהו ליבעי נמי להפך ההיא תיובתא דמותיב ר' יוחנן לריש לקיש וליפוך הכי איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן דאמר ראיה בקיום השטר מעשה בבני ברק כו' לא תיפוך לתיובתא דר' יוחנן מקשי ליה לריש לקיש והכי מותיב לה ר' יוחנן לריש לקיש בשלמא לדידי דאמינא ראיה בקיום השטר. דאע"ג דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו היינו דמשכחת דנכסי בידא דלקוחות ובני משפחה היו מערערין להחזיק בהן והלקוחות קיימו שטרן ונחתו בנכסי:

דף קנה.

אלא לדידך דאמרת ראיה בעדים היכי משכחת לה דנחתי לקוחות לנכסי. והא אזלי בתר עדים ולא אשכחן אלא ש"מ ראיה בקיום השטר. וריש לקיש אמר לעולם ראיה בעדים והכא טעמא מאי אזלינן בתר קיום השטר דמודינא לך דערער דבני משפחה לאו ערעור

הוא. דמאי קאמרי קטן הוה לאו מילתא היא דחזקה אין עדים חותמין על השטר אא"כ נעשה המוכר או הנותן גדול:

אתמר קטן אימתי מוכר בנכסי האב. דאמרי' מכירתו מכירה:

[רבא] אמר רב נחמן בן כ' שנה ורב הונא אמר בן י"ח שנה. קס"ד מאן דאמר בן י"ח שנה צריך שיביא שתי שערות ולמאן דאמר בן כ' אע"ג דלא הביא ב' שערות מכירתו מכירה. בשלמא למאן דאמר מבן י"ח מכירתו מכירה בנכסי אביו ולא קודם האי קטן נמי דבני ברק מבן י"ח שנה היה ואיצטריך לבודקו בשערות. אלא למאן דאמר בן כ' מצי זבין בנכסי אביו ולא קודם לכן. ואי האי דבני ברק היה בן כ' למה ליה לבודקו בשערות והתנן בן כ' שנה שלא הביא ב' שערות וקנו ממנו כלום בנכסי אביו יביאו ראיה שהוא מבן כ' ומכירתו מכירה אלמא אי הוה בן כ' אע"ג דלא הביא ב' שערות מכירתו מכירה. ומסיים (הברייתא) [המשנה] והוא סריס. כלומר מאחר שלא הביא עד כ' סריס הוא ולא חולץ ולא מייבם משום דכל העולה לייבום עולה לחליצה והא סריס אינו עולה לייבום משום אשר לא יבנה את בית אחיו כתיב. וקשיא לרבא דאמר מבן כ' דאי בר הכי הוא לא צריך ליבדקיה בשערות. לעולם אימא לך דצריך למיבדק בן כ' אם הביא שתי שערות אי לא והכא טעמא מאי קתני הכי יביאו ראיה שהוא בן כ' ותו לא לאו מי איתמר עלה דההיא (ברייתא) [משנה] אמאי דתנא והוא סריס לא חולץ. [298] ואמאי קאמר יביאו ראיה שהוא בן כ' ותו לא. אמר שמואל והוא שנולדו לו סימני סריס קודם כ' שנה מאותן סימנים דקאמרי' במס' יבמות (דף פ ע"ב) אין בשרו מעלה הבל ואינו עושה כיפה ומשום הכי אינו צריך לבדוק בתר סימנים ומכירתו מכירה. אבל [לא] נולדו לו סימני סריס צריך למיבדק בתר סימנים אע"ג דאיהו כ'. דיקא נמי (דהא ברייתא) דבנולדו לו סימני סריס מיירי מדקתני והוא הסריס ש"מ דבסריס קא מיירי ומש"ה לא בדקינן בסימנים. וכי לא נולדו לו סימני סריס ולא הביא ב' שערות והוא כבן כ' עד כמה שנים מצפין לשערות דאמרי' קטן הוא דאין מכירתו מכירה. תני ר' חייא עד רוב שנותיו דהיינו ל"ו שנה כדכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו'. אבל כשיגיעו רוב שנותיו מכירתו מכירה אע"ג דלא הביא והכי דייקינן. הלכך אליבא דרבא עד כ' בעי דיביא ב' שערות והוא מבן כ' מכירתו מכירה. אבל אי לא הביא אפי' עבר כ' אין מכירתו מכירה עד רוב שנותיו. והכי נמי פחות מבן כ' אם הביא אין מכירתו מכירה עד שיהיה בן כ'. ואם נולדו לו סימני סריס עד כ' אין מכירתו מכירה למעלה מכ' מכירתו מכירה. וה"נ דריש אליבא דרב הונא לפי ענין מילתא כי האי גוונא אם הוא בן י"ח והביא ב' שערות מכירתו מכירה.

[298] נראה דצ"ל ולא קאמר יביאו וכו'.

אם לא הביא עד רוב שנותיו [299] ואם הביא קודם י"ח אין מכירתו מכירה. ואם הביא סימני סריס קודם י"ח מכירתו מכירה לאחר י"ח:

דף קנה:

כי אתא לקמיה דר' חייא. האי יותר מבן כ' עד שלא הביא שערות. אמר להו כו':
איבעיא להו. למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אם הביא ב' שערות בתוך הזמן בשנת כ' או בי"ח ומכר מהו מי אמרי' תוך זמן כלפני זמן. כי היכי דלפני זמן אע"ג דהביא אין מכירתו מכירה ה"נ האי או דלמא כלאחר זמן דמי כי היכי דלאחר כ' אם הביא מכירתו מכירה ה"נ האי בתוך הזמן הואיל והביא מכירתו מכירה. וה"נ איבעיא להו אליבא דמ"ד בן י"ח:
(רבה ב"ר שילא) [רבא] אמר תוך זמן כלפני זמן ואין מכירתו מכירה אע"ג דהביא ב' שערות דההוא תוך זמנו שמכר בנכסי אביו [300] לא עשה כלום משום דתוך זמן הוא. והיינו מכללא ולא בפירוש אמרה. ולא היא התם טעמא מאי אמר תוך זמן כלפני זמן ולא עשה כלום משום דשטותא יתירתא הוא דחזה ביה דהוה משחרר ליה לעבדיה ומש"ה אמר דקטן הוא דעשה מעשה קטן ושוטה ואי לאו הכי ודאי הוה אמר תוך זמן כלאחר זמן ואם הביא ב' שערות מכירתו מכירה:
יודעת בטיב משא ומתן. אם מכרה במקרקעי שלה ולא בשל אביה מהו מי הויא מכירה אי לא. במטלטלי לא איצטריך למיבעי דפשיטא ליה דמשהיא בת ט' שנה ויום אחד מוכרת במטלטלין אם יודעת בטיב משא ומתן כדקתני מתני' הפעוטות כבן ט' כבן עשר מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין:
ולשלח ליה בתינוק. היודע בטיב משא ומתן אם יכול למכור מקרקעי שלו אי לא:
מעשה שהיה כן היה. שתינוקת מכרה וה"ה לתינוק:
ולשלח ליה בת י"ב שנה ויום אחד. דכבר בוגרת היא מאי שנא בת י"ד שנה ויום אחד:
והא דרבא. דאמר לעיל מאימת קטן מוכר בנכסי אביו מבן כ':
לאו בפירוש כו' דההוא פחות מבן כ'. מדקאמר פחות מבן כ' שנה שמעי' מינה דיותר מבן י"ח שנה היה:
וקא זבין נכסי דאבוה אתא לקמיה דרבא. דקא בעי למיהדר ביה משום דפחות מבן כ' שנה מכר. השיאוהו קרוביו עצה שיעשה שטות לפני רבא כדי שיתראה עליו שוטה שאין יודע בטיב משא ומתן:

[299] צ"ל עד רוב שנותיו אין מכירתו מכירה.
[300] צ"ל ואתא לקמיה דרבא ואמר דלא עשה כלום.

עבד הכי. דשדא קשייתא קמיה. אמר להו לאו זביניה זביני. דשוטה הוא:
כי כתבו ליה שטר. אפסק דין דזביניה לאו זביני:
אמרו לו לקוחות. לאותו שמכר:
זיל אימא ליה לרבא. לימדו ליה הן דבר חכמה שיעמוד לפניו שיתראה לפניו כחכם כדי שיחזור בו ויאמר ממכרו ממכר. למדוהו לומר לו מגילת אסתר שהיא גדולה אין נותנין לסופר שכותבה אלא זוזא ושטרא דאיהו קטן רוצה הסופר לטול בו זוז:
אמר להו זביניה זביני. הואיל ויודע כל כך בטיב משא ומתן:
א"ל קרוביה. לרבא הא טענה לקוחות אגמרוהו כי היכי דליתחזי חכם ואיהו לא ידע לאסוקי אדעתיה למימר הכי:
אמר להו. ודאי דעת יש לו דכל אינש דמסברו ליה וסבר כלומר כל אדם שמלמדין אותו והוא מאזין ודאי מידע ידע וחכם הוא ומכירתו מכירה. והאי דעבד הכי דשדא קשייתא חוצפא יתירא דהויא ביה. השתא דייקינן מהא הלכתא דפשיטא דמקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין שלו ולא במקרקעי שלו. אע"ג דהביא ב' שערות שומא הוי. והוא דידעי פעוטות בטיב משא ומתן. בן י"ג שנה ויום אחד והביא שערות ויודע בטיב משא ומתן מוכר במקרקעי שלו ובמטלטלי של אביו. מן י"ח שנה ולמעלה לרבא אם הביא ב' שערות ויודע בטיב משא ומתן מוכר בנכסי אביו. ואם הוא בן עשרים ולא הביא שערות ואינו יודע בטיב משא ומתן אין מוכר בנכסי אביו. ואם לא נולדו לו סימני סריס והוא בן כ' ולא הביא שערות אע"פ שיודע בטיב משא ומתן אין מוכר בנכסי אביו עד רוב שנותיו. והכי נמי מפרשי' אליבא דמאן דאמר עד י"ח לפי ענינו:
אמר רב הונא בריה דרב יהושע. אע"ג דפחות מבן כ' אם הביא שערות ואין יודע בטיב משא ומתן אינו רשאי למכור בנכסי אביו לענין עדות עדותו עדות לכל דבר. ולא אמרו דעדותו עדות אלא למטלטלי דמצי נמי לזבוני במטלטלי אביו [פחות] מבן כ'. אבל למקרקעי לא מצי לזבוני עד שיביא שערות ויודע בטיב משא ומתן לא מצי לאסהודי לאחרינא במקרקעי:
אלא מעתה. דאמרת שמשום הכי מצי לאסהודי משום דמצי לזבוני א"כ פעוטות דמצי זביני כדתנן ה"נ דעדותן עדות. הא לא הוי אלא בן (תשיסר) [שית ושבע]. הא לא מצית אמרת לגבי עדות אנשים בעינן כדכתיב ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר וליכא דתינוקות הן. ולעולם גבי עדות עדותן עדות במטלטלין אבל לא במקרקעי:
אמר אמימר. אע"ג דאינו יכול למכור בנכסי אביו עד כ' שנה וכדאוקמת' הלכתא אפ"ה אי יהיב מתנה מנכסי אביו מתנתו מתנה:

ומה זביני דמקבל זוזי אמרת לא. מתנה דבחנם הוא לא כ"ש:
א"ל ולטעמיך. דמקשת הכי מי מצי זבין שפיר בנכסי אביו. דזבן שוה ד' בה' ה"נ דזביניה זביני. אלא לא אזיל כלל משום האי טעמא דזבין שפיר ולא משום דלא אתו לידיה דלא מצי למיהב מתנה אלא מאי טעמא אין מכירתו מכירה אע"ג דזבין שפיר דגזרינן האי דזבין שפיר אטו האי דלא זבין שפיר דכי היכי דהאי אין מכירתו מכירה הכי נמי אידך דקים להו לרבנן כו':

דף קנו.

מילי. הנאה וגמילות חסד:
אמר רב נחמן אמר שמואל בודקין לגיטין ולקדושין ולחליצה ולמיאונין. אי הוה בן י"ג שנה ויום אחד:
(ולמכור בנכסי אביו. לא מצי למיזבן): ואם בת היא לחליצה ולמיאונין בודקין אם היא בת י"ב שנה ויום אחד:
ולמכו' בנכסי אביו. לא מצי למזבן עד שיהא בן עשרים והביא שתי שערות:
וכיון דבדקינא. ליה לקדושין דגדול היה כשקדשה כל שכן דלגירושין הוי גדול:
לא נצרכה אלא לקדושי יבם. דבן תשע קנאה והויא אשתו ואם דעתו לגרשה אינו רשאי עד שיגדל:
איש כתיב בפרשת יבמים. ככה יעשה לאיש ומקשי' אשה לאיש דזה וזה עד שיגדילו:
לאפוקי מדר' יהודה דאמר. עד מתי הבת ממאנת עד שתביא ב' שערות. ר' יהודה אמר עד שירבה שחור כו' קמ"ל דהלכה כת"ק דר' יהודה:
תוך זמן כלפני זמן. ואין מכירתו מכירה:
והלכתא כגידל בר מנשה. כדשלח ליה רבא:
והלכת' כמר זוטרא. דאמר לא אמרינן דעדותן עדות אלא במטלטלין:
והלכתא כרב נחמן אמר שמואל בכולהו. דאמר בודקין לגירושין כו':
פיסקא המחלק נכסיו על פיו. כגון שכ"מ שאינו צריך לקנין ולא כתיבה ולא משיכה אלא בדבור בעלמא:
ר' אליעזר אומר אחד בריא ואחד מסוכן. המחלק על פיו:
נכסים שיש להן אחריות. כלומר ר' אליעזר לא סבירא ליה דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי וצריכין כל חיזוקין כבריא:

דף קנו:

אמרו לו כו' וקיימו את דבריה. אלמא דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו דבאמירה בעלמא קיימו את דבריה:

אמר להו ר' אליעזר. לעולם צריך חיזוק וזקנין כבריא והכא שלא כדין עשו להם לבני רוכל לפי שהיו רשעים תקברן אמן ואין מביאין ראיה מהם שמוטב שתירש הבת יותר מהם לפיכך קנתה הבת:

במרוני אחד. מאותו מקום היה ששמו מרון ושכיב מרע היה והיו לו מטלטלין הרבה ולקח בית סלע שקנהו בזול שאינו ראוי לחרישה ולא קנאו אלא להאי צורך להקנות בו וקיימו חכמים את דבריו. אלמא דצריך חיזוק מעשה כבריא:

בריא היה. להכי צריך חיזוק:

מקיימי קוצים בכרם היו. וחשוב זרע וכלאים בכרם הוי הואיל דאינהו מקיימי בידים הן:

וחכמים אומרי' לא קידש אלא בדבר שכמוהו מקיימין. הואיל שרוב בני אדם אין מקיימין אותו לא חשוב כלאים ולעולם משום האי טעמא לא קיימו חכמים את דבריה כי אם דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי:

אפי' בשבת. אע"ג דבעלמא אין קנין בשבת דכל קנין דמי כמקח וממכר דתפיש נותן סודר ומקני בשביל ההוא סודר מאי דבעי אפ"ה גבי שכיב מרע קונין אפי' בשבת:

ולא ליחוש לדברי ר' אליעזר. כלומר האי דקאמר קונין משכיב מרע אפי' בשבת לאו משום דחיישינן כלל לדברי ר' אליעזר דמתני' דקאמר אחד בריא ואחד מסוכן צריך קנין. אלא כרבנן סבירא להו דבאמירה בעלמא סגיא והאי דקאמר קונין אפי' בשבת לאו משום דצריך קנין אלא משום גזירה שמא תיטרף דעתו עליו. דאיכא שכיב מרע דחשיב בדעתיה דאין מתנתו כלום בלא קנין דאע"ג דאמרינן ליה לא צריכת קנין לא סמיך דעתיה. ואי מונעין ליה קנין משום שבת אתא לטרוף דעתו דלא פקיד כלל. אלא הואיל דההוא קנין[301] אפי' בבריא הוא דבאמירה בעלמא סגיא שבקינן ליה למעבד קנין כדי שיחלק:

ר' אליעזר אומר. אע"ג דבחול צריך [302] קנין שכיב מרע כתובה לקנין כדאמר בקנין בשטר ובחזקה:

בשבת דבריו קיימין. בלא כתיבה דהואיל ואין יכול לכתוב אין הכתיבה מעכבת:

אבל לא בחול. אין דבריו קיימין בלא כתיבה דהואיל דראוי לכתוב כתיבה מעכבת:

[301] אולי צ"ל אינו צריך בשכ"מ דבאמירה בעלמא וכו'.
[302] צ"ל צריך שכ"מ כתיבה וקנין כדאמר לעיל בכסף ובשטר וכו'.

ור' יהושע אומר בשבת אמרו. כלומר אם בשבת אמרו רבנן דככתובין וכמסורין דמו דאין ראוי לכתוב כל שכן בחול דראוי לכתוב דככתובין דמי ואין כתיבה מעכבת כדאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת:

כיוצא בו (אין) זכין לקטן. דמצי למיתן ליה על ידי אחר דאע"ג דלית ליה יד לעצמו למקני אין ידו מעכבת בו וקני על ידי אחר:

ואין זכין לגדול. על ידי אחר הואיל דאית ליה יד ומצי זכי איהו לנפשיה:

ר' יהושע אומר לקטן אמרו. דאע"ג דאין לו יד לזכות לעצמו כלום דזכין לו על ידי אחר: לגדול. דאית ליה יד למיקני לא כל שכן דזכין לו על ידי אחר דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת:

מתני' מני ר' יהודה היא. דקאמר אליבא דר' אליעזר ור' יהושע הכי כדקתני מתני'. ר' מאיר אומר ר' אליעזר אומר בחול דבריו קיימין. בלא כתיבה משום דראוי לכתוב וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו:

אבל לא בשבת. הואיל דאין ראוי לכתוב וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו:

ר' יהושע אומר בחול אמרו. חכמים דדבריו קיימין דמצי למיכתב אין כתיבה מעכבת קל וחומר לשבת דאין יכול לכתוב דאין כתיבה מעכבת:

דף קנז.

כיוצא בו זכין לגדול. הואיל ואית ליה יד אין יד מעכבת בו: ר' יהושע אומר לגדול אמרו וכו' כסוגיא דבחול אמרו:

נפל הבית עליו ועל אביו או עליו ועל מורישיו. אותן שאר קרובים שמורישין לו ירושתו כגון דודו או אחיו או אשתו:

והיתה עליו. על אותו בן לפרוע כתובת אשה ובעל חוב:

יורשי האב. כגון בניו של אב או אחיו של אב:

אומרים הבן מת ראשון. ואין לו בנים לבן וחזרה ירושתו לאביו ואחר כך מת האב: ובעלי חוב אומרים האב מת ראשון ואח"כ מת הבן ועליכם לפרוע חובותיו מנכסיו המגיעין לחלקו של בן:

ב"ש אומרים. הואיל וממון המוטל בספק הוא חולקין ויפרעו החצי:

וב"ה אומרין נכסים בחזקתן. בחזקת יורשי האב ולא יפרעו כלום:

תנן התם כו' גובה מנכסים משועבדים. מה שמכר או מה שממשכן שוב [אחר] שלוה משום דמלוה בשטר אית ליה קלא וידעי דמשתעבדי ליה בנכסיו:

בעי שמואל הא ודאי פשיטא ליה דהנהו נכסים דישנן תחת יד של לוה בשעה שלוה מן המלוה כולן משועבדים לו. אבל הא מיבעי ליה אי כתב ליה בשטריה וכל אותן נכסים דאיקני עדיין כל זמן שהחוב בידו משתעבדי ליה מהו מי אמרינן כיון דלא הוי בידיה בשעת הלואה לא משתעבדי או דילמא כיון דאתני ליה משתעבדי ליה נמי:

כי תיבעי לך אליבא דרבנן דאמרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. מי אמרי' כי אמרי רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כגון פירות דקל דליתנייהו בעולם והוא מקני ליה השתא ומשום הכי לא קנה אבל מקרקעי איתנהו בעלמא ולהיכא דכתב [דאקני] ודאי קנה משום כשאקנם יהיו משועבדות לך דהשתא לא מקני ליה מעכשיו וקני או דילמא לא שנא:

אמר רב יוסף ת"ש. דתנן במס' כתובות מי שהוציא שטר על חבירו שחייב לו מנה והלה מוציא שטר שמכר לו שוב את השדה אדמון אומר יכול לטעון הלוה אילו הייתי חייב לך כשמכרת לי שוב שדה ונתתי לך דמים היה לך לתופשן בשביל חובך שאתה אומר ולא היה לך ליתן לי השדה ולא שטר מכירה אבל כשנתת לי שטר המכירה והשדה הדבר מוכרח שלא הייתי חייב לך כלום שכבר פרעתי לך קודם לכן. וחכמים אומרים אין יכול לטעון כך דזה פיקח היה שמכר לו קרקע להכי מכר לו את הקרקע שאם יאמר זה אין לי ממה לפרוע חובך יכול למשכנו הקרקע שמכר לו לתפשו עד שיגבה חובו אלמא דסבירא להו לרבנן דמה שקנה שוב אחרי ההלואה יכול למשכנו ותפשוט לך מיהא אפי' לרבנן דאי כתב לו דאקנאי ודקנינא דמשתעבד נמי מאי דקני שוב:

אמר ליה רבא. אי משום הא לא איריא:

מיניה. דבעל חוב גופיה קאמרת דיכול למשכנו מה שקנה שוב הא פשיטא לי דמיניה גבה אפי' מגלימא דעל כתפיה אע"ג דלא כתב ליה דאיקני. אלא כי קמבעיא לן היכא דכתב ליה דאיקני קנה שוב ומכר או שקנה שוב והוריש מאי. מצי בעל חוב לאפקינהו מידא דלקוחות או מן יורשין הואיל וכתב ליה דאיקני אי לא: ת"ש ממתני' נפל הבית על אביו ועליו כו' בעל חוב אומר האב מת ראשון ואח"כ מת הבן וקנה הבן נכסים ויש לנו להיפרע מנכסיך ואי ס"ד דאי כתב דאיקני וקנה ומכר וקנה והוריש לא משתעבד לבעל חוב מאי קטעני בעלי חוב נהי נמי דכדקאמרי דאב מת ברישא ג"כ לא יגבו כלום דהאי דאיקני וקנה והוריש [הוא] דבאותה שעה שקנאה שנפלו לו מאביו הורישן ליורשיו קודם שהספיק בעל חוב לתבוע חובו דלאלתר מת אלא לאו ש"מ מדקתני מתני' בעל חוב אומר האב מת ראשון ואחר כך מת הבן ותובעין חובתן אע"ג דקנה והוריש הבן ש"מ דאי כתב דאיקני אע"ג דקנה והוריש משועבד ומתני' רבנן היא:

אמר להו רב נחמן. לעולם מיהא ליכא למישמע מינה דאי קנה והוריש אי משתעבדי אי לא. דהכי טעמא מאי טעני בעל חוב וכתובת אשה האב מת ראשון ונפלו נכסים לבן וחייבין אתם לפרוע חובנו לאו משום האי טעמא דקנה והוריש משתעבד אלא משום דמצוה על היתומין לפרוע חובת אביהם ולא מן הדין כי אם מצוה דאע"ג דכתב דאיקני בשטר וקנה והוריש לא משתעבדין ודמי כמאן דלא איכתב והאי דקא תבעי יורשין לאו משום דינא הוא אלא משום מצוה:

מתקיף לה רב אשי. הואיל דדמי כמאן דלא איכתוב להיכא דכתב ליה דאיקני מלוה על פה היא דאכתי לא קנה מה ששיעבד לו (ולא לעולם) אמאי מצי למטען בעל חוב וכתובת אשה האב מת ראשון ואח"כ מת הבן. והא מלוה על פה אינה גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות דלהיכא אמרינן דמצוה על היתומים לפרוע חובת אביהן היכא דירשו הנהו נכסי דהוו כשעת הלואה אבל דאיקני לא:

דף קנז:

אלא הא מני. מתני' דמשמ' דאיקני קנה בעל חוב ומצוה לפרוע חובת אביהן:

ר' מאיר היא דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. כי תיבעי לך אליבא דרבנן דאיקני קנה והוריש אי משתעבד אי לא:

המוקדמין. שנכתבו קודם הלואה:

פסולין. דאתי למיטרף לקוחות שלא כדין:

והמאוחרין כשרין. ואמאי כשרין הואיל דאיקני קנה ומכר לא משתעבד הא נפיק מיניה חורבא דאתי למיטרף לקוחות שלא כדין כגון שאם לוה הימנו בניסן וקנה נכסים באייר וכתב לו שטר בסיון וכתב לו דאיקני ומכר בתמוז אותן נכסין שקנה באייר אחר שלוה ויוציא זה את שטרו שנכתב שבסיון לוה פלוני לפלוני ויאמר שאותן נכסים שקנה באייר קודם הלואה קנאם ומשועבד לו ואינו כן ואתי למיטרף שקנו נכסים שלא כדין אם כן אמאי מאוחרין כשרין אלא לאו ש"מ דמשו"ה כשרין דאקני וקנה ומכר משתעבד והשתא לא טריף לקוחות שלא כדין דמשועבד לו ותפשוט לך אליבא דרבנן מהכא דאיקני קנה ומכר משתעבד. לעולם מהכא לא תפשוט לרבנן לעולם קסברי קנה ומכר לא משתעבד וטעמא מאי המאוחרין כשרין דמשתעבד הא מני ר' מאיר היא:

ת"ש. דתנן במס' גיטין אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון אשה והבנות מנכסים משועבדין מפני תיקון העולם. ואמרי' לשבח קרקעות כיצד. הרי שמכר שדהו

לחבירו והשביחה ובא בעל חוב של מוכר וטרפה מן הלקוחות עם השבח מפני שהיתה משועבדת לו:
כשהוא גובה. הלוקח מן המוכר:
גובה את הקרן מנכסים משועבדים. לפי שכתב לו אחריות השדה מה שמכר לו:
ושבח גובה מנכסים בני חורין. האי שבח שהשביח לוקח הואיל שהיתה הקרקע משועבדת למלוה דמי כאילו השביחו ליה וטריף ליה מלוה:
ואי ס"ד דאיקני כו' הואיל דלא משתעבד בעל חוב אמאי גובה שבח. והא דאיקני הוא דכשלוה הימנו אכתי לא הוה האי קרקע משובחת ואמאי. גובה. אלא ש"מ דאיקני קנה ומכר משתעבד משום הכי גובה עם השבח ותיפשוט לך מיהא כו'. הא מני ר"מ היא כי תיבעי לך אליבא דרבנן:
הא לא משתעבדי אליבא דרבנן. ואם תימצי לומר משתעבד הא קא מיבעי לי לוה ממון מזה וכתב לו דאיקני וחזר ולוה משני וכתב ליה דאיקני ואחר שלוה משני חזר וקנה ומכר מאי לקמא משתעבד הואיל דהקנה לו מעיקרא ואין לשני במקום ראשון כלום או לבתרא משתעבד הואיל דסמוך לקנינו קנה ומכר:
מהדורא קמא דרב אשי. כשהיינו למדין לפניו בבחרותו והיינו יושבים סביב לו:
מהדורא בתרא. בזקנותו כשהחזיר לו תלמודו:
אמר לנו יחלוקו. הואיל דלשניהן כתב דאיקני ואחר כך קנה ומכר:
מיתיבי. למאן דאמר יחלוקו לשבח קרקעות כיצד הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו שטרפה בעל חוב של מוכר דכתב ליה דאיקני ולזה הלוקח שמכר לו השדה כתב לו נמי דאיקני שאם טורף ממנו השדה [303] שישתעבד לו דאיקני דהיינו כגון לוה וחזר ולוה ושוב קנה ומכר דהרי השבח שהשביח לוקח דמי כאילו השביחו לוה ומכרו ללוקח שברשות המלוה השביחו שהיתה משועבדת לו. וקתני כשהוא גובה הלוקח מן המוכר גובה הקרן מנכסים משועבדים ואת השבח מנכסים בני חורין דמשמע דכל השבח גבה ממנו ואם איתא דהיכא דכתב לתרוייהו מלוין יחלוקו אי הכי אמאי גובה הלוקח השבח כולו ממוכר חצי שבח בלבד היה לו לגבות ממנו דהאי שבח שהשביח לוקח דמי כמו שהשביחו מוכר ומכרו ללוקח והיינו דאיקני ומכר. ולוקח גופיה כמלוה הוא דהא כתב לו דאיקני ולמלוה נמי כתב לו דאיקני והאי שבח מכר הוא ואם איתא דיחלוקו אמאי טורף האי בעל חוב השבח כולו חציו בלבד היה לו לטרוף מן השבח והלוקח דכמלוה הוא היה לו לתפוש נמי חצי מן השבח לעצמו וחצי

[303] נראה דצ"ל השדה והשבח שישתעבד לו דאיקני הוא דהיינו וכו'

האחר שטרף לו בע"ח היה לו לגבות מן המוכר ולא יותר. ומשני מאי גובה נמי חצי שבח ולעולם יחלוקו:

דף קנח.

נפל הבית עליו ועל אשתו יורשי הבעל אומרים האשה מתה ראשון. ואין לה כתובה דהבעל יורש אשתו וממונא בחזקת בעל קאי. ויורשי האשה אחיה אומרים הבעל מת ראשון. ב"ש אומרים יחלוקו בין עיקר הכתובה מאתים או מנה ובין התוספת דהיינו נכסי צאן ברזל שקבל עליו באחריות ובין הנכסים הנכנסים והיוצאין עמה כגון נכסי מלוג הכל יחלוקו שמוטל בספק הוא אם הוא יורש או היא:

וב"ה אומרים נכסים בחזקתן. כלומר העמד הנכסים על מי שהיה מחזיק בהן העיקר [304] כתובה מאתים או מנה וכתובה דהיינו תוספת בחזקת יורשי הבעל משום דבחזקת הבעל קיימי קודם דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים: ונכסים הנכנסין והיוצאין עמה בחזקת יורשי האב של אשה משום דבחיי הבעל היתה אשתו מוחזקת בהן בנכסי מלוג שלה שהבעל לא קבלן באחריותו:

דף קנח:

בחזקת מי. אמרי ב"ה דהיינו צאן ברזל מה שהכניסה לו בכתובה דקבל עליו הבעל אחריות:

[305]אמר ר' אילא בחזקת יורשי הבעל הואיל דבאחריות הבעל קיימי:

ור' זירא אמר בחזקת יורשי האשה. הואיל והיא הכניסתן לו:

אמר ר' זירא אוירא דארעא דישראל מחכים. כלומר מאחר שעליתי לארץ ישראל הבנתי בדעתי שכן הוא עיקר כדאמר ר' אילא בחזקת יורשי הבעל:

וטעמא מאי אמר אביי הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט. של בעל כלומר מאחר שהיא הכניסתן לו והוא קבל עליו אחריותן דמי כמו שלו הן הנכסים שאם נאבדו עליו לפורעו הרי הן חשובין כמו משבט אביו היו שעליו אחריותן:

[304] עי' לקמן בסוגיא וצ"ע ואולי דצ"ל על מי שהיה מחזיק בהן: וכתובה. דהיינו מאתים או מנה ותוספת בחזקת יורשי וכו'.

[305] הדברים נראים לעין שרבינו היה גורס מחלוקת דר' אילא ור' זירא על משנה ראשונה דנפל הבית עליו ועל אשתו ועי' בשמ"ק כאן שכ' דעיקר הגירסא הוא כגירסא דידן ואף שרשב"ם ז"ל לא גרס כן ע"ש ונראה שצ"ל ואף דרגמ"ה לא גרס כן וכוון לדברי רבינו כאן.

נפל הבית עליו ועל אמו. יורשי הבן כגון אחין מן האב אומרים האם מתה ראשונה ואחר כך הבן ונפלו הנכסים ביד הבן והרי אנו יורשים. ויורשי האם אומרים הבן מת ראשון ולא באו נכסים לידו והרי אנו יורשין של אם:

אלו ואלו. ב"ש וב"ה:

מודים שיחלוקו. הואיל דהללו באין בכח ירושה והללו באין בכח ירושה. אבל התם הללו באין לירש והללו בעל חוב וכתובת אשה באין בתורת חוב פליגי בה דנכסים בחזקתן: אמר ר' עקיבא מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן שאין כאן אלא ממון אחד בלבד ולא בעלי חוב:

בחזקת מי. ר' אלעזר אומר בחזקת יורשי האם. שברשות האם היו תחלה:

ר' יוחנן אמר בחזקת יורשי הבן. משום דמה מצינו בכל מקום הבן קודם לשאר יורש אף כאן יורש הבן קודם והרי הן בחזקתן:

אמר לו בן עזאי על החלוקים. במקום שחולקין ב"ש וב"ה:

אנו מצטערין. דאיכא מחלוקת דלא מצינן למיקם אליבא דהלכתא מפני מחלקותם אלא שבאת לחלוק עלינו את השוין דלא סבירא לך כוותייהו דיחלוקו: אמר ר' שמלאי מדקאמר ליה בן עזאי כך לר' עקיבא בלשון הטוח ולא אמר ליה בלשון כבוד ש"מ דבן עזאי תלמיד חבר היה של ר' עקיבא משום הכי לא חלק לו כבוד כל כך שהלכו שניהן ללמוד תורה לפני ר' אליעזר הגדול ולפי שהיה בן עזאי בחור לא היה יכול לסבור סברא כר' עקיבא בתלמוד וגמר גמרא והדר הלך בן עזאי לפני ר' עקיבא להסביר סברא:

שלחו מתם בן שלוה בנכסי אביו. כלומר על נכסי אביו בחיי אביו ומת הבן בחיי אביו ואחר כך מת האב:

בנו של בן. מוציא מיד הלקוחות. ומקשי' בן שלוה בנו ממאן מפיק. מי היה כאן לוקח. אלא הכי שלחו מתם. בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת הבן בחיי אביו ואחר כך מת אביו והחזיק הלוקח כמו שמכר לו הבן. בנו של בן מוציא מיד הלקוחות וזו היא שקשה [בדיני ממונות] שדבר תימה הוא:

דף קנט.

אבוהו מזבין ואיהו אמאי מצי מפיק. מאי קושיא להכי מוציא מיד הלקוחות דמצי למימר כשמכר נכסים הללו לא היה עדיין מוחזק בהן לפי שאביו היה קיים והוא מת קודם לאביו ולא באו נכסים לידו ואנו יורשין מכח אבי אבינו להכי מוציא מיד הלקוחות דאבוה לא מזבין:

וממאי דמצי למימר הכי דמכח אבוה דאבא אתינא. דהכי כתיב קרא תחת אבותיך יהיו בניך אלמא דבמקום אבי אביו מצי מפיק דכי היכי דאבי אביו מוציא מיד הלקוחות הכי נמי מוציא הבן:

אלא אי קשיא בדיני ממונות הא קשיא. בן שמכר בחלק בכורה בחיי אביו ומת הבן בחיי אביו דלא הוה מוחזק בנו מוציא כו'. אי מכח אבוה דאבא קא אתי האי בן הבן בחלק בכורה מאי עבידתיה הא אבי אביו לא היה בכור דלירת האי חלק בכורתו:

והיינו קשה בדיני ממונות אמאי מוציא מיד הלקוחות. ומאי קושיא כלומר אמאי זו קשה הא מצי למימר מכח אבוה דאב' קא אתינא בכולהו נכסי דאיהו היה יורש את בנו ובמקום אב קא אתינא לירש בכורתו ולתבוע מה שמכר בחלק בכורתו דלא מצי מזבין דראוי הוה ולא מוחזק ומשום הכי מוציא מן הלקוחות:

אלא הא קשה בדיני ממונות. איהו גופיה לא מהימן להעיד על כתב יד עצמו ואחריני מהימני על כתב ידו להעיד. ומאי קושיא דלמא אחריני נמי לא מהימני להעיד על כתב ידו. ומאי האי דקאמר אבל אחרים מעידים כגון שהוחזק כתב ידו של שטר זה בבית דין שהעידו אחרים לפני בית דין שזה כתב ידו והללו אומרים יודעים אנו שזה השטר הוחזק בעדים לפני בית דין שזה חתימת של פלוני. או שאמרו יודעים אנו שחתימה כזו הוחזקה לפני ב"ד שהיא של פלוני דהואיל דאתחזק בבית דין יכולין להעיד מכח בית דין אבל מחמת עצמן אינן נאמנין להעיד הואיל דאיהו לא מהימן:

והאמר רב יוסף בר מניומי אע"פ שלא הוחזקה כתב ידו שלזה חתן בב"ד נאמנים להעיד על חתימת ידו וזו היא קשה. מאי קושיא משום הכי הוא אינו מעיד מפני שגזירת מלך הקב"ה הוא שפוסל קרוביו להעיד עדות ולא משום דלא הוי נאמן דודאי נאמן הוא דלא דמי לגזלן דפסול לכולי עלמא. הלכך הואיל ונאמן הוא לכולי עלמא אע"ג דהוא אינו נאמן מחמת קריבות אבל אחרים מעידין. דאי לא תימא הכי דגזירת מלך היא אלא קבעית למימר דכל קרוב פסול משום דמשקר הוא בגין אהבת קרובו. אלא מעתה משה ואהרן דפסילי אהדדי או לקרובים מי לא מהימני בדיבורם אצל קרוביהן והא קי"ל דצדיקים גמורים הוו ולא משקרי אבל חללי דעלמא אלא גזירת מלך היא דמשה ואהרן לא מסהדי לקרובין הכי נמי גזירת מלך היא דכיון דנעשה חתנו דאין מעיד לו ולא משום דלא מהימן וכיון דנאמן [306] אבל אחרים מעידים לו ואכתי אין זו קושיא:

לעולם כדאמרינן מעיקרא בן שמכר בנכסי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות זו היא קשה בדיני ממונות ודקא קשיא לך מאי קושיא כו' מתרצת תחת אבותיך יהיו בניך התם

[306] נראה דצ"ל וכיון דנאמן הוא אינו מעיד אבל אחרים וכו'.

בברכה הוא כדכתיב תשיתמו לשרים בכל הארץ. ומקשינן מי מצית אמרת בברכה כתיב אבל לענין דינא לא דיינינן הכי דמצי אמר להו מכח אבוה דאבא קא אתינא. ולא והתנן נפל הבית עליו ועל אביו עליו ועל מורישיו והיה עליו כתובה ובעל חוב יורשי האב וכו'. מאי לאו יורשי האב בני בניו של מת כגון שנפל הבית על אליפז ועל עשו אביו והיו טוענים יורשי האב בני אליפז על אליפז נפל תחלה ולא באו הנכסים לידו ואנו מכח אבוה דאבא אתינן בנכסים ולא מכח אליפז אבינו ואין עלינו לפרוע מחובו כלום אלמא דלגבי דינא אמרינן תחת אבותיך יהיו בניך דאמרי' מכח אבוה דאבא אתינן:

דף קנט:

עליו ועל מורישיו אחי. שהיו ראובן ושמעון אחים ולא הי' לשמעון בנים אלא ראובן היה יורש שלו ולא היו לראובן נכסים כלל והיה על ראובן כתובת אשה ובעל חוב ולשמעון הי' נכסים ונפל הבית על ראובן ועל שמעון וטענו יורשי מורישיו דהיינו בן ראובן ואמר ראובן מת תחלה ולא אתו נכסי ליד ראובן ואנו לאו מכח ראובן אתינן אלא מכח שמעון אחי דאבא אלמא דלגבי דינא אמרינן תחת אבותיך דהוה לך לירש יהיו בניך. ומשני לעולם (לא) אימא לך דלא אמרי' תחת אבותיך יהיו בניך לגבי דינא. ומתני' לא שמעי' לה כדפרישית אלא הכי פירושא יורשי האב הן אחי. כגון שנפל הבית על עשו ועל אליפז ולא היו לאליפז בנים והיה על אליפז כתובה ובעל חוב וטענו אחי אליפז על אליפז נפל תחלה ולא בא נכסי אבינו ליד אליפז ואנו מכח אבינו אתינן. ובעלי חוב אמרו על עשו נפל תחלה ואית ליה לאליפז חלק בנכסי אביו וחייבין אתם לפרוע שאתם יורשי' אליפז כפי חלקו המגיעו בירושת אביו. וה"נ מפרשי' מורישיו אחי דאבוה כגון שנפל על ראובן ועל עשו ולא היה לעשו בנים ויעקב היה מת וראובן לא היו לו בנים ועשו היה לו עוד אחים בעלי חוב אומרים עשו מת תחילה וראובן ירש במקום יעקב בנכסי עשו והיו לו נכסים לראובן ירושת דודו עשו ויורשי מורישיהן אחי עשו אומרים לא כי אלא ראובן מת תחלה ולא ירש כלום מעשו ואנו יורשין של עשו ולא של ראובן ואין לכם עלינו כלום:

בן מהו שיורש את אמו בקבר. מאחר שהוא מת מוטל בקבר (או) אם נפלה ירושה לאמו אחר שמת אם מתה שוב אמו מהו שיורש כדי להנחיל לאחין מן האב. דלא הוי להאי בן של קבר שום יורש אלא אחיו מאביו:

אב שנשבה. במקום רחוק ומת שם ומת בנו במדינה בארץ מולדתו ולא היה לו בן לאותו [בן] ואין ידוע איזה מת תחלה אי האב אי הבן יורשי האב ויורשי הבן יחלוקו. ומקשי' הי ניהו יורשי האב והי נינהו יורשי הבן. והלא יורשי הבן הן הן יורשי האב ויורשי האב

הן הן יורשי הבן אלא לאו הכי קאמר האב שנשבה ולא היה לו בן כי אם בן בתו ומת בן בתו במדינה או בן בתו נשבה ומת אבי אמו במדינה וזה שנשא בתו יש לו בנים מאשה אחרת הן הן יורשי הבן שהן אחין מאביו ולאב שנשבה יש לו אחין והן יורשי האב שאמר יחלוקו דממון המוטל בספק הוא. ויורשי אב קאמרי בן מת תחלה [307]ובאו נכסים ליד בנו ואנו יורשים בני אחינו. בן שנשבה ומת אבי אמו במדינה היינו נמי בן בתו ומהכא איכא למשמע אם יורש אמו בקבר אי לא. נהי נמי דבן מיית ברישא ושוב מת האב אם איתא דיורש את אביו בקבר אמאי יחלוקו בין יורשי האב ובין יורשי הבן לירתו יורשי הבן כולהו אע"ג דמית הבן ואמאי יחלוקו אלא לאו ש"מ כו': נפל הבית עליו ועל אמו יורשי הבן אחים מן האב אומרים האם מתה תחלה ונכסים לידא דבן נפלו ויורשי האם אחיה אומרים בן מת ראשון ונכסים לא נפלו לבן וקתני מודים דיחלוקו ואם איתא דהבן יורש את אמו בקבר נהי דבן מיית ברישא כו':

טעמא מאי. אין הבן יורש את אמו בקבר:

נאמר הסיבה בבעל ונאמר הסיבה בבן. כדאוקימנא לקראי בפרק יש נוחלין:

ואין הבעל יורש את אשתו בקבר. לאחר שהוא מת אינו [יורש] להנהו נכסים דנפלו לאשתו לאחר כן אע"ג דמתה היא. אף הבן נמי אין הבן יורש את אמו בקבר:

נכסי דבי בר סיסין. לאותן שקניתי הנכסים מבר סיסין אני מוכר לך והוה ליה חדא ארעא דמקריא דבי בר סיסין ולא קנאה מבר סיסין אלא כך היו קורין לה. והיה רוצה הלוקח לטורפה בשביל שמכר לו כל נכסיו דבי בר סיסין. אמר לו מוכר הא לאו דבי בר סיסין היא ולא מכרתי אותה:

אוקמה רב נחמן לנכסי בידא דלוקח. דסבירא ליה דזבין ניהליה להיא קרקע דמתקרי דבי בר סיסין:

אמר ליה רבא. וכי דינא הכי בידא דמוכר הוה לך לאוקמינהו דהוה מוחזק בהו וליהוי אידך מוציא מחבירו עליו הראיה:

ורמי דרבא אדרבא. דלעיל סבירא ליה דבידא דמוכר הוה ליה לאוקמה והוה לוקח המוציא מחבירו והכא סבירא ליה בידא דלוקח הוה ליה לאוקמה והוה ליה המוכר המוציא מחבירו:

קשיא דרב נחמן אדרב נחמן. דלעיל אוקים לנכסי בידא דלוקח והוה מוכר מוציא מחבירו עליו הראיה והכא אוקמינהו בידא דמוכר דמוחזק הוא והוה ליה לוקח המוציא מחבירו עליו הראיה. התם קסבר רבא מוכר קאי בנכסי להכי קאמר דלוקח הוה צריך להביא

[307]אולי צ"ל ולא באו נכסים לידו ואנו יורשים לנכסי אחינו.

ראיה. אבל היכא דאכלה שני חזקה הלוקח מוחזק הוא בקרקע וקאי להכי קאמר המוכר הוה צריך להביא ראיה ואידי ואידי חד טעמא הוא:
התם משום הכי אוקמיה רב נחמן בידא דלוקח דכיון דכולי עלמא קרו להאי קרקע דבי בר סיסין והוא מכר לו כל נכסי דבי בר סיסין ואמר האי קרקע לאו דבי בר סיסין היא עליה דידיה דמוכר רמיא לגלויי ולמיתי ראיה דלא דבי בר סיסין היא כדאמר הוא והיכא דלא מייתי ראיה איהו הוא דאפסיד אנפשיה משום הכי אוקמה בידא דלוקח אבל הכא דינא הוא דאיהו מייתי ראיה הלוקח הואיל דאיהו אכלה שני חזקה. והא מוכר אמר אנא בשכוני גואי הואי לא יהא דיניה פחות מההוא דנקיט שטרא בידיה ונפיק עליה ערער מי לא אמרינן ללוקח קיים שטרך וקים בנכסך ולא קשיין אהדדי. לא איתפרש לן אמאי מייתי הכא מעשה דבי בר סיסין:
הדרן עלך מי שמת

דף קס.

גט פשוט. שטר פשוט. כגון שטרות שלנו והאי גט אפילו בשאר שטרות מיירי דכל שטרות איקרו גט כדאמרינן [כתובות נא] וגט חוב שאין בו אחריות:
עדיו מתוכו. במקום הכתיבה תחת הכתיבה:
מקושר. הוא עשוי כקישורין תפורות וכך היו רגילין לעשותו תחילת הקלף היו כותבין שיטה אחת זכרון עדות שהיתה בפנינו ואחר כך היו מניחין חלק כשיעור שיטה אחת והיו מקפלין שיטה ראשונה הכתובה על שיטה שניה שאינה כתובה והיו תופרין אותה שיטה הכתובה על שיטה שאינה כתובה ואח"כ כותבין בשיטה השלישית בירח פלוני בכך וכך ימים ביום פלוני ומניחין שיטה רביעית חלק וחוזרין ומקפלין שיטה הכתובה על החלק ותופרין אותו ביחד ושוב כותבין בשיטה חמישית בשנת כך וכך לבריאת עולם ומניחין שיטה ששית חלק והיו מקפלין ותופרין הכתוב על החלק וכך היו רגילין לעשות מן ו' שיטין עד שיכתוב הזמן ומאריך באותו ענין שאמרנו והיו תופרין אותן ושאר כתיבת השטר כותבין כשאר השטרות פשוטין וזה פשוט שבמקושר ומפרש בגמ' טעמא מאי הוו עבדי מקושר והיינו [308] של גט מקושר שיהיו עדיו חתומין מאחר הכתיבה כדמפרש בגמ'. מפני שיכול לעשותו פשוט שיקרע התפירו' ויתפשט על הכתיבה:
מנא הני מילי. דקתני מתני' דאיכא גט מקושר וצריך עדים היכן רמז מן הפסוק:
וכתוב בספר. זהו פשוט שכתוב פשוט כספר:

[308] צ"ל והיינו דתנן גט מקושר שהיו עדיו חתומין מאחר הכתיבה כשר וכדמפרש בגמרא וכו' ויתפשט על ידו הכתיבה:

דף קס:

וחתום זה מקושר. כלומר שצרור וחתום תפור וקשור [309] ביני:
והעד שנים. כדכתיב לא יקום עד אחד באיש ממשמע שנאמר עד איני יודע שהוא אחד ומה ת"ל אחד ללמדך כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד ה"נ האי והעד שנים הן הואיל דלא כתב אחד:
עדים שלשה. דמדקאמר והעד שנים מכלל דעדים שלשה הן:
איפוך אנא. ואימא ג' לפשוט וב' למקושר. ומשני לא ס"ד דמתוך שנתרבה מן הפשוט בקשריו כדקאמרי' נתרבה נמי בעדים דליהוי משונה מן הפשוט:
ורפרם אמר מהכא. דפשוט ומקושר מן התורה דכתיב ואקח את ספר המקנה וגו' ספר זה פשוט כמו ספר:
חתום זה מקושר. שקשור וחתום ותפור בינו ועדיו: גלוי זה פשוט שבמקושר שאר כתיבת כל השטר הוי פשוט וגלוי מדקאמר מצוה מכלל דאיכא בהאי דליתא בהאי:
רמי בר יחזקאל אמר מהכא. איכא למשמע דאיכא שני מיני גט:
ע"פ שנים עדים או שלשה עדים עיין לקמן. וצריך למקושר ג' עדים ולפשוט ב'. ומקשינן לר' חנינא ולרפרם ולרמי בר יחזקאל וכי כל הני קראי דמוקמת לגט פשוט ולמקושר להכי הוא דאתא:
עצה טובה קמ"ל. ירמיה הוא דאזהר להו לישראל כשתקנו שדות צריך לכם לכתוב שטרות ולהחתים עדים ויהא שמור בידכם לפי כשתלכו בגלות שמא יהרגו העדים או יוליכום בשם למקום רחוק ולא ימצאו העדים לפניך צוה להם לכתוב שטרות ולשומרן שלא יכפרו בהם המוכרין. והא נמי דאמר רפרם ואקח את ספר המקנה לאו משום דלהכי אתא אלא מעשה שהיה כך היה ולאו משום דילפינן מיניה כלום. כך אמר המורה ששמע מרבו שכך מצא כתוב שמו [310]כן דכתיב המצוה והחוקים מיכן סמכו חכמים לתיקון כל השטרות מן התורה. והאי דרמי בר יחזקאל דעל פי שנים עדים וגו' לאו להכי הוא דאתא אלא להקיש ג' עדים לשנים בפלוגתא דר' עקיבא ורבנן כל חד וחד כדאית ליה כדתנן במס' מכות בפרקא קמא על פי שנים עדים או שלשה וגו' אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט לך הכתוב שלשה אלא להקיש ב' לג' מה ג' מזימין את השנים אף שנים מזימין את השלשה ור' עקיבא אמר לא בא השלישי להקל עליו אלא להחמיר וכו' אלא

[309] אולי צ"ל תפור וקשור בינו ועדיו כצ"ל וכ"כ לקמן בד"ה חתום.
[310] הלשון צריך תקון בכאן קצת וצ"ע

גט מקושר מדרבנן הוא דתקינו הכי והא דקא מפיק ליה מוחתום בספר והעד עדים קרא לאו להכי אתא אלא כדאמרן לעצה טובה אלא דסמך וראיה בעלמא אשכחו למילתייהו:
ומאי טעמא תקינו רבנן גט מקושר. אתרא דכהני הוי דקפדי. דהוו כעסנים ומגרשין נשיהן מחמת כעס ושוב היתה אסורה לחזור לו דכתיב גרושה לא יקחו ולהכי תקינו רבנן מקושר דאדהכי והכי שכותבין אותו כן וממתינים דקושרים ומקפלין אותו ותופרין אותו וחוזרין ועושין כן עד ג' פעמים מיתבא דעתייהו וישכך כעסם ויבטלו הגט קודם שינתן לה:
שאר שטרות דליכא למימר בהן הכי אמאי עבדי להו מקושרין. ומשני שלא תחלוק בין גיטין לשטרות שיהיו שוין בכל מעשיהן הואיל וכולהו איקרו גט כדאמרינן לעיל:
והיכן עדים חותמין. במקושר:
רב הונא אמר בין קשר לקשר. קסבר באותו חלק שבפנים שהניח בין שיטה לשיטה ואותן ג' עדים באותן ג' שיטות של חלק וסבר כר' חנינא בן גמליאל דמתני' ואחר כך היו מקפלין ותופרין הקישורין שבהן הזמן והחתימה:
ואמר רבי אין זמן בזה. לפי שהיה מקופל ותפור הזמן בתוך הקשורין ולא היה רואהו וקרע רבי את התפירות וחזייה:
ואם איתא. דעדים חתומין בין קשר לקשר ואינן נראין מאי האי דקאמר רבי אין זמן בזה:
אין זמן ועדים מיבעי ליה. דהא לא חזי עדים טפי מן הזמן:
אלא בין קשר לקשר במקום חלק מאבראי. כי האי גוונא שיטה אחת היה כותב ומניח אחת חלק וכנגד אותו חלק מבחוץ היה חותם ראובן בן יעקב וכותב שיטה שלישית ומניח רביעית חלק ובאותו חלק מבחוץ כנגדו חותם שמעון בן עמרם ובחלק של שיטה ששית חותם חצרון בן שאלתיאל ומשום הכי כשהיה מקופל ותפור היה נראה חצרון ומש"ה אמר רבי אין זמן בזה ולא אמר אין עדים משום דחזי חד מינייהו אלא הוה מפשפש בתר אחריני:
והואיל דאמרת דעדים בין קשרים חתומים ליחוש דילמא כתב המלוה בסוף כתיבת השטר דבתר הכי הוסיף והלוה אותו עוד ומזייף וחתמי סהדי בין הני עדים ומסתברא דעל כל כמה דכתוב בשטר חתימי וטריף שלא כדין. ומשני דכתב ביה שריר וקיים מקמי דחתימי סהדי:
וליחוש כו' והרי כתיב שריר וקיים אחריני. ומשני חד שריר כו'. וליחוש כו'. ומשני דהאמר ר' יוחנן תלויה מקויימת כשירה כגון תיבה או שנים שהשמיט סופר ותלאה

וכתבה בין השיטות במקום שהשמיט ובסוף השיטה כשבא לסיימו קיימו דכתב הכי אות או תיבה פלונית דביני חיטי כשירה:

דף קסא.

מחק פסול אע"פ שמקוים. אם יש מחק באותו שטר ונכתב כלום על גבו אע"פ שמקוים לבסוף דכתב מ"ם פלוני דעל המחק פסול השטר:
ולא אמרינן מחק פסול. אע"פ שמקיים:
אלא במקום שריר וקיים. דאיכא למימר ודאי זייפיה בההוא שטרא:
ולרב ירמיה בר אבא דאמר. לעיל:
אחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ ליחוש דילמא כתיב מגואי. תחת בגליון:
מאי דבעי. אחר שחתמו העדים מאחריו והכי שמעי' האידנא [דהעדי'] התחילו לחתום מאחרי השטר כנגד כל כתיבת השטר ויכתבו כל חתימתן בשיטה אחת והתחילו לחתום מלמעלה עד למטה וכוונו כך שהאחרון סיים את חתימתו כנגד שיטה אחרונה כדי שלא יכתוב בעל שטר יותר שיטה למטה מחתימת האחרון שאם כתב שיכולין בית דין לידע שזייף. והאי רב ירמיה בר אבא וכולהו הני דלקמן לא בעי סימן של שריר וקיים אלא סיום חתימת עדים כנגד שיטה אחרונה ומש"ה מקשי וליחוש דילמא מחתים כנגדו עד רביעי מבחוץ ויכתוב מבפנים כנגד חתימתו ויזייף מאי דבעי ומכוין שיסיים שיטה אחרונה של שטר כנגד סוף החתימה של אותו עד רביעי ואם ישאל לו בית דין למה חתמת עליו עד רביעי יאמר אנא כדי לרבות בעדים הוא דעבדי כדי שיתפרסם הדבר יותר. ומשני מי סברת דעדים כסדרן כתיבי. מלמעלה למטה בשיטה אחת דמצי לזייף כדמפרש. לא עדים מלמטה כנגד שיטה אחרונה מתחילין לחתום ומסיימין חתימתן כנגד שיטה העליונה. ואי אמרת אכתי ליחוש דילמא כתב מגואי לתחת מאי דבעי ויחתום עד רביעי מאבראי ליכא למיחש להכי משום הואיל דצריך לחתום ממטה למעלה כשאר החתומין לא מצי לצמצם ולכוון שלא תהא חתימות אותותיו קצרות או ארוכות האחרונות יותר מן הראשונות כדי שיגיע למקום העדים אי מזייף איכא הכירא בהכי. ואכתי אע"ג דאוקמת דעדים ממטה למעלה חתימי הא אכתי מזייף ליה דאיכא למיחש דילמא איתרמי דנכתב ריעותא בשיטה אחרונה. כגון שלא הספיק הלבלר לסיים השטר עד שפרע הלוה מקצת החוב ואותו מקצת שפרע נכתב בשיטה אחרונה שפרע לו כך וכך מן החוב שכתוב למעלה ועכשיו גייז ליה לשיטה אחרונה שיש בה ריעותא וגייז עמה ראובן שנכתב

כנגדה מבחוץ ומתכשר עדיין העדות בבן יעקב עד שנשתייר מחתימת הראשון דתנן בן איש פלוני עד כשר ואתי טריף כל החוב שכתוב בו כתחילה:
ומשני דכתב הכי דלא מצי לזיופי דכתיב ראובן בן בחד דרא כגון ראובן ותחת ראובן כתב בן וכתב יעקב עד סמוך לראובן דאי גייז ליה לראובן לא מצי גייז ליה בלא בן ולא מתכשר החתימה ביעקב עד ולא אתי למיגז. וליחוש דכשר הוא ביעקב עד בלבד ואתי למיגז: ומשני דלא כתב עד והשתא ליכא למיחש דאי גייז לראובן בן לא מתכשר ביעקב לחוד:
ואיבעית אימא. אפי' אי כתב יעקב עד ליכא למיחש דגייז דאמרי עדים יעקב זה כתיבת ראובן היא ולא של יעקב. [ודלמא] אמרי ב"ד שמא ראובן חתם שם אביו במקום שמו וכשר הוא. ומשני לא לימרו בית דין הכי אלא לימרו הכי לא שביק אינש שמא דידיה וחתים שם אבוה וש"מ מזויף הוא. ואכתי ליחוש דאי אמרי עדים יעקב זה כתיבת ראובן היא ואמרי בית דין מה בכך דלמא שם אביו כתב לקיים חילוף חתימתו דהא רב לא הוה מחתים שמו אלא במקום שמו היה מצייר דמות דג והכל היו מכירין שזו היא חתימתו:

דף קסא:

חרותא. כמין דקל היה מצייר:
רב חסדא סמ"ך. בלבד היה כותב במקום שמו:
מכותא. כמין תורן של ספינה. הכא נמי איכא למימר דכתב אבוה סימן. ומשני לא חציף אינש כו':
מר זוטרא אמר למה לך לשנויי כל הני. דשינויי דחיקי הוי אלא האי דקאמר ר' ירמיה בר אבא אחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ הכי קאמר. כל מקושר שאין עדיו [כלין] בשיטה אחת פסול. כגון ששלשתן התחילו לחתום בג' שיטות זה על גב זה והתחילו חתימתן כנגד שיטה אחרונה וחתמו ממטה למעלה וסיימו חתימתן בשיטה [311] אחרונה של עדות הוי גייז לכולהו וליכא למיחש משום זיוף:
כל המחקין כולם. העשוין בשטר שלא במקום שריר וקיים:
צריך לכתוב. בסוף השטר:
ודין קיומיהון. דכתב כך וזה מחק פלוני שבמקום פלוני שריר וקיים כדי שלא יאמר שוב נכתב ונמחק וזייף:
וצריך שיחזור מענינו של שטר. של מעלה בשיטה אחרונה:

[311] נראה דצ"ל וסיימו חתימתן בשיטה אחרונה ואי גייז לשיטה אחרונה הוי גייז לכולהו וכו'.

דף קסב.

שום חידוש ממון שלא נכתב בענינו של מעלה אין למדין מאותה שיטה. דאיכא למימר אחר שנכתב ונחתם זייף הוא ולהכי כתבי בכל שטרי בשיטה אחרונה ככל מה דכתוב ומפורש לעיל דהיינו מענינו של שטר:

מאי שנא שני שיטין דלמא מזייף. ומוסיף וכותב יותר ממון ומקיים ליה בשיטה אחרונה בשיטה אחת יכול לכתוב בה זיוף ומקיים בסופה אלא לאו ש"מ משו"ה שיטה אחת כשר דאי כתב ומזייף באות' [שיטה] אין למדין מכל אותה שיטה מה שאין כן בב' שיטין דילפינן מינייהו מש"ה פסול דמצי לזיופי ליה:

דף קסב:

פחות מכאן כשר. אלמא שיטה ומחצה כשר:

מילאהו. אותן ב' שיטין שהרחיק העדים מן הכתב אם מילא אותן בקרובין כשר. אע"ג דאי לא הוה כתב בהו פסול להיכא דמילאהו בקרובין שהן פסולין לעדות דדמיין כמאן דליתנהו אפי' הכי כשר:

ואל תתמה. על דבר זה שהרי אויר סוכה פוסל לסוכה בג' טפחים:

סכך פסול. שסיככה בשפודין או בדבר המקבל טומאה פוסל בד' טפחים דאי איכא ד' טפחים מסכך פסול פסולה ואי ליכא אלא שיעור ג' טפחים מן סכך פסול כשר אע"ג דאי הוי אויר ג' טפחים היה פסול לא אמרינן סכך פסול כמאן דליתא אלא סכך פסול בג' מכשיר דבר הפסול אם היה אויר הכא נמי קרובין אע"ג דכמאן דליתנהו דמי כשר:

איבעיא להו ב' שיטין שאמרו. דפסולין מי בעינן הן ואוירן לאותו אויר שבין כתיבת שיטה לשיטה דכל כך ליהוו מרווחין הן ואוירן או הן בלא אוירן אפ"ה פסול:

דף קסג.

שיטה אחת דאמרו. הרחיק שיטה אחת כשירה. פשיטא דכשר דלמאי חזיא הא לא מצי לזיופי דניכרת הואי הכתיבה שהיא דקה יותר מן האחרת:

ב' שיטין שאמרו. פסול צריך שיהיו רחבות ככתב ידי עדים דלא בקיאי בכתיבה דצריך הרוחה טפי מסופר אומן דיודע ליישב ולצמצם כתיבתו אבל הני שיטין מקמי דליהוי פסולות צריך הרוחה טפי מאי טעמא משום דכל דמזייף לאו לגבי ספרא אזיל דמזייף ליה דסופר לא מזייף אלא הוא עצמו מזייף בצנעא בביתו ולמי שאינו מומחה בכתיבה צריך הרוחה טפי:

כגון לך לך זה על גב זה. דאיכא במשך ל' מלמעלה אויר אחד ובמשך כ' מלמטה אויר אחד והכי נמי לאידך לך דהיינו ב' שיטין וד' אוירין והואיל דאיכא הרווחה כולי האי מצי מזייף ליה בכתב ידי כל אדם [312] דפסול:

כגון ל' מלמעלה וכ' למטה. בשני שיטין:

קא סבר ב' שיטין וג' אוירין. משך ל' מלמעלה דשיטה ראשונה דהיינו אויר אחד ומשך כ' למטה משיטה שניה [313] אין תופשין אלא באויר אחד לפי שצוארו של למ"ד הוא משוך אחר כרעיה דר' ולא מתחת רגליו:

כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת. היינו שיטה אחת וב' אוירין משך כרעיה דכ' מלמטה ול' של לוי למעלה דהשתא מצי מזייף ומשום הכי פסול:

אמר רב לא שנו. אם הרחיק העדים מן הכתב ב' שיטין דפסול:

אלא בין עדים לשטר. דהשתא איכא הרווחה ומצי מזייף וכיון דעדים חתימי מלמטה אתי וגבי שלא כדין:

אבל אי שבק הרווחה בין חתימת העדים לאשרתא. שאם כתב למטה בגווילין אשראי קיום בית דין שטרא דקא נפק לקדמנא ואשרנוהו וקיימנוהו אפי' נמצא נמי שהניח בין עדים לאשרא שיעור ד' או ה' שיטות כשר:

מאי שנא בין עדי' לשטר. שיעור ב' שיטין דפסול. דילמא מזייף וכתב. בין עדים לשטרא וגבי מכח אותו קיום בית דין של מטה דמשמע דקיימו כל מה שכתוב בשטר. ומשני [משום] הכי כשר דאותו חלק שבין העדים לאשרא דמטשטש ליה מטשטשו כולו בדיו שאין יכול לכתוב בו על גביו שום זיוף. ומקשי' בין עדים לשטר אמאי בב' שיטין פסול הא מצי מטייט ליה לאותו חלק בדיו דאינו יכול לזייף באותו מקום כלום. ומשני אי מטייט ליה בדיו בין כתב לעדים אמרי אינשי עדים אטיוטא מסהדי על מה שעל גבי חתימתן ולא על מה שכתוב בשטר ופסול השטר וכדאמר בדוכתא אחריתי אשאילת שלום חתימי כגון אם כתב בשטר פלוני אמר לנו כתבו וחתמו לפלוני שאני חייב לו מנה וכתבו בו שאני שואל בשלומו פסול השטר דאיכא למימר עדים אשאילת שלום חתימי ולאו אאותו מנה הכא נמי איכא למימר עדים לאו אשטר חתימי אלא אההוא טיוטא ופסול ומשום הכי לא מטייטינן ליה. ומקשינן בין עדים לאשרא נמי אמאי מצי לטייט הא איכא נמי למימר בי דינא אטיוטא הוא דחתימי ולא קיימו שאר השטר. ומשני הא ליכא למימר דודאי גבי עדים דיש מהם עמי הארץ ולא דייקי חתמי אבטלה ואפי' אטיוטא

[312] ומשו"ה פסול.

[313] נראה דצ"ל ובשיטה שנייה אינן תופשין אלא באויר אחד וכו'.

אבל גבי בי דינא ליכא למימר הכי דאינהו אטיוטא שאינה כלום לא חתמי אלא אגופו של שטר קיימי וחתמו ומשום הכי מצי לשייר אפי' טובא ובלבד דמטייט ליה. ומקשי' ואכתי אמאי מצי לשיורי בין עדים לאשרא אפי' טובא אע"ג דמטייט ליה וליחוש דילמא גייז מלוה השטר עם העדים ושדי ליה ומחיק ליה לטיוטא שעל גבי אשרא וכתב מאי דבעי במקום שהיה בו הטיוטא ויכתוב כפלים ממה שהיה בשטר ומחתים איהו גופיה סהדי אחרינא על מה שכתוב בטיוטא. ואמר רב שטר הבא שכתוב הוא ועדיו על המחק כשר ועוד שכתוב תחתיו אשרא שקיימו השטר וחתימת עדים וגבי ביה שלא כדין:

דף קסג:

הניחא לרב כהנא דמתני להא משמיה דשמואל. שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר: שפיר. דהשתא לא קשיא דרב אדרב דאמר לעיל לא שנו אלא בין עדים לשטר אבל בין עדים לאשרא אפי' טובא נמי כשר משום דמטייט ליה ולא חיישינן דלמא גייז ליה לעילאי ומחיק לטיוטא כו' משום דרב לא סבר כשמואל דאמר שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר אלא פסול ומשום הכי לא מחיק ליה מלוה ואפשר בתקנה דמטייט ליה ומיתוקמא מילתא דרב שפיר. אלא לרב טביומי דמתני להה משמיה דרב שטר הבא על המחק הוא ועדיו כשר השתא קשיא דרב אדרב הואיל דאמר בין עדים לאשרא אפילו טובא כשר אמאי הא אע"ג דמטייט ליה איכא למיחש דלמא גייז ליה. ומשני אפי' לרב טביומי מיתוקמא מילתא דרב שפיר דהיכא דמטייט ליה ליכא למיחש דמחיק לטיוטא דקסבר רב כל כי האי גוונא דשטר הבא הוא ועדיו על המחק [314] כשר משום דאין מקיימין אותו שטר על מחק מן האשרא שבו שכתוב תחתיו אלא מן העדים שבו החתומים על המחק מקיימין אותו שאומרים לבעל השטר הבא עדים שיעידו על החתומין במקום מחק שהוא כתב ידן ואם לא יעידו עדים מזויף הוא. והואיל דאיצטריך לאייתי עדים לקיימו לא אתי למיגז ואמטו להכי אפי' שייר טובא נמי אי מטייט ליה כשר דליכא למיחש דלמא מחיק ומזייף ליה:

ור' יוחנן אמר לא שנו. דשיטה אחת כשר אלא היכא דשביק [315] בין עדים לאשרא. אפי' שיטה ומחתים נמי עדיו באותה שיטה עצמה. וקא סבר ר' יוחנן שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כשר. ועוד שיש קיום השטר מלמטה משום הכי קאמר אפי' שיטה אחת בין עדים לאשרא פסול דלמא מזייף כי האי גוונא. אי הכי בין עדים לשטר אמאי

[314] צ"ל על המחק אין מקיימין אותו שטר וכו'.

[315] נראה דצ"ל היכא דשביק בין עדים לכתב אבל בין עדים לאשרא אפי' שיטה אחת פסול: דלמא גייז ליה לעילאי. ומחתים נמי עדים באותה שיטה וכו'.

בשיטה אחת כשר הא איכא למיחש דלמא גייז לעילאי כל כתיבת השטר וכתיב מאי דבעי בההיא שיטה כך חייב פלוני לפלוני והא חתימי סהדי בשיטה שניה שהיו חתומין ועומדין וגם קיום השטר שתחתיו. ומשני קסבר ר' יוחנן שטר הכתוב בשיטה אחת כשר (והאי) דאיכא למימר הכי מתרמי עובדא אבל להיכא דאיהו בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת פסול. [316] ואי אמרי' ליה אמאי חתימת העדים נמי בשיטה שניה אמר לרבות בעדים אנא עבדי כדי שיהא החוב מפורסם ואמאי כשר. קסבר ר' יוחנן כי האי גוונא אין מקיימין אותו שטר אלא מן העדים שלמעלה החתומין באותה שיטה של השטר אם יש עדים שמכירין שהיא כתיבת ידם כשר ואם לאו פסול:

דף קסד.

ואם תאמר. אמאי כשר הא מצי מלוה לחזור ולמחוק כתיבת השטר וחוזר וכותב מאי דבעי הואיל והעדים נמי חתימי על מחק. הא לא מצי למיעבד דניכר הוא דאין דומה מקום עדים שאינו נמחק אלא פעם אחת למקום השטר שנמחק ב' פעמים. לפי שנגרר הקלף ביותר ויש היכר. ואכתי אמאי כשר ליחוש דלמא שדי מלוה בתחלה נמי [קודם] דנכתב השטרא על גבי כתב מחוק זה שדי דיותא אמקום עדים להיכא דמשער דחתימי עדים ועבד הכי מעיקרא קמי דנכתב השטר ונטל אותו קלף ואשדיה דיותא [317] דבמקום עדים והדר כתיב השטר על אותו שטר שלא נמחק אלא פעם אחת וחתמו העדים במקום שהיה הדיו דנמחק ב' פעמים ולפי שהשטר הוא כבר כתוב לא יכלו להבחין אם נמחק פעם אחת לנמחק ב' פעמים ואחר שחתמו העדים במקום שנמחק ב' פעמים חזר ומחק כתיבת השטר והדר וכתב מאי דבעי:

והוה ליה אידי ואידי. מקום השטר ומקום העדים נמחק ב' פעמים ומזייף הכי וליכא היכרא ואמאי כשר:

אמר אביי. מש"ה כשר דקסבר רב אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן נמחק בפניהם שיראוהו קודם שיכתוב על גבי השטר וראוהו היאך נמחק דאי הדר תו ומחק במקום שהעדים חותמין הן שראוהו תחלה נמחק מכירין בין נמחק פעם אחת לנמחק ב' פעמים:

מיתיבי. הוא. כתיבת השטר:

על הנייר. שאינו מחוק:

[316] צ"ל וליחוש דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת ואי אמרינן ליה וכו'.

[317] לכאורה צ"ל וחזר ואשדי דיותא אכולא שטרא והדר כתב השטר על אותו שטר וכו'.

ועדיו על המחק כשר. ואמאי לרב דאמר שטר הוא ועדיו על המחק כשר ליחוש דלמא מחיק לנייר שכתוב בו השטר והדר וכתב מאי דבעי והוה אידי ואידי נמחק פעם אחת. ומשני משום הכי כשר דכתבי עדים הכי אנחנא סהדי כו'. אי לתתאי מן חתימת העדים גייז ליה ומחקי ליה לגוף של שטר או לעיל מן העדים מחיק ליה וליכא היכרא למלתא. ומשני דכתבו בין סהדי לסהדי דאי גייז ליה גייז לסהדי ואי ליכא עדים פסול. ואי מחיק ליה הא נמחק תרי זימני ואינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק ב' פעמים. הוא על המחק ועדיו על הנייר פסול משום דאיכא למימר דהדר מחיק ליה ומזייף ליה. והאמרת אינו דומה נמחק כו'. והאי נמחק ב' פעמים וניכר ואמאי פסול:

הני מילי היכא דכתבי סהדי אמחוקה ושטר אמחק איכא היכרא בין מחיקת מקום העדים שהוא פעם אחת ובין מחיקת מקום השטר שהוא ב' פעמים. ואכתי אמאי פסול וליתו מגילתא אחריתי ולמחוק חדא זימנא ולידמי אי דמיא [318]למחיקת הא מגילתא דהאי שטר. ומשני לא דמי מחקא דהא מגלתא למחקא דהא מגלתא לפי דקליש טפי או דעבי טפי. ואכתי אמאי פסול ליקבליה לחתימת ידיה דסהדא דחתימי בהאי שטרא דמחיק יבואו עדים ויעידו לפני בית דין יודעים אנו שזו היא כתיבת העדים החתומין ובתר דקבלו לסהדותייהו למחוק מקום חתימותייהו ולידמי אי דמי מחיקת העדים שנמחק פעם אחת למחיקת מקום השטר. וכי האי גוונא אפשר בתקנה ואמאי פסול. בן שני ימים דמחיק מחיקתו וליכא למיקם עלה דמלתא. ולשהייה לשטר ג' ימים או טפי לאחר מחיקת העדים וניחזי דהשתא אידי ואידי מכמה ימים הוא ואכתי אמאי פסול והא אפשר למבדקיה הכי. אמר ר' ירמיה להכי קא פסיק דפסול דחיישינן לבית דין טועין דכיון דחזר דכתבו עדים הכי ושטרא על מחקא סמכי עדים ולא בדקו ליה אי נמחק פעם אחת או שתי פעמים. הלכך גזרי דפסול אע"ג דאפשר בבדיקה משום בית דין טועין דלא בדקי אלא גבו לאלתר:

רבי חנניה בן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט. יפתח קשוריו והוי פשוט אע"פ שיש בו אויר ג' שיטות למעלה אין בכך כלום והרי הוא פשוט ופשוט עדיו מתוכו. השיב ר' לר' חנניה בן גמליאל והיאך יכול לעשות ממקושר פשוט והלא אין זמנו של זה דומה לזה ואתי למטרף לקוחות שלא כדין דאילו פשוט אם מלך המלך שנה אחת כותבין בפשוט בשנה אחת למלך פלוני ואם מלך שתים מונין בו שתים ואילו בשטר מקושר אם מלך שנה אחת כשהוא עדיין בשנה ראשונה מונין שתים במקושר שכותבין בו בשנת שתים למלך פלוני לוה פלוני מפלוני כך וכך דרכן

[318]נראה דצ"ל אי דמיא מחיקת הא מגילתא למחיקה דהאי שטר.

לכתוב במקושר שנה אחת יותר מחשבון שנים שמלך והשתא מצי אתי לידי תקלה דיזיף מיניה ממלוה זוזי משנה ראשונה למלך (בשטר פשוט) ועשה לו שטר מקושר וכתב בו שתים למלך פלוני ואינה אלא שנה ראשונה ומתרמי ליה זוזי ללוה ופרע לו באותה שנה ראשונה שלוה ממנו ואמר לוה למלוה החזיר שטרי שכבר פרעתיך ואמר ליה המלוה אירכס ומערים ומעכבו תחת ידו וכותב לו שפרעו וכי מטי זימניה של [319] מקושר שטר שכתוב בו בשנת שתים למלך פלוני לוה פלוני מפלוני הוה מפתחו ומשוי ליה פשוט לאותו מקושר ואמר ליה הכי [320]דכתב דמהאי שטר פשוט יזפית מינאי תו השתא בשנה שניה למלך. והא גבי תרתי זימני בההוא שטרא אי אמרינן דיכול לעשותו פשוט. ומשני משום הכי אמר ר' חנינא במתני' שיכול לעשותו פשוט ולא חיישינן לכולי האי דקא סבר אין כותבין שובר אלא כשפורע לבעל חובו אינו פורע לו אא"כ מחזיר לו את שטרו וכשמחזיר לו שטרו ליכא למיחש למידי. ורבי היאך הוה מקשי הכי לדברי ר' חנינא ומי בקי רבי במקושר והא ההוא מקושר כו' ואמר רבי שטר מאוחר הוא זה משום דהוה חזי ביה יותר שנה אחרי חשבון שנות המלך שמלך. ואמר לו זונין לרבי כך מנהג אומה זו שמלך שנה מונין לו שתים ושטר מקושר הוא זה שנהגו לכתוב בו כדרך מנהג אומה זו שנה יתירא אלמא דלא בקי במקושר. ומשני בתר דשמעה מזונין הוה בקי דזמנו של מקושר אינו כזמנו של פשוט:

דף קסד:

בשנה פלוני ארכן לוה פלוני מפלוני וזה משמע ערכן כלומר בשנה שהיה ערוך ומתוקן במלכות שבשנה ראשונה שמלך קורין לו ארכן. ואמר ר' חנינא יבדק כמה שנים הן שעמד ארכן. ובאותה שנה שהיה ארכן נכתב השטר. ודלמא ארכן דאריך במלכותיה כלומר דהכי משמע שלאחר כמה שנים שהאריך במלכותו כתב השטר שלוה ממנו (ולא מחפש) ואין יכול לטרוף לקוחות שקנו מבעל חובו באותן שנים שעברו. אמר רב אושעיא לא איכא הכי אלא ארכן קורין לו בשנה ראשונה ויכול לטרוף לקוחות מאותה שנה ואילך. ודלמא עברוהו לאחר י"ח שנים או לאחר כ' שנה והדר אוקמיה וקראוהו נמי ארכן כשהחזירוהו וזה השטר נכתב בפעם שנית כשהוחזר ולא טרף כדין עד השתא. ליכא למימר הכי דא"כ ששתי פעמים המליכוהו ארכן דיגון מיקרי ליה. אלא מדלא כתב בשטרא אלא ארכן סתם אינו אלא משנה ראשונה שמלך ובדין טורף. סומכוס אומר אם

[319] נראה דצ"ל וכי מטי זימניה של שטר מקושר שכתוב בו וכו' יפתח אותו ומשוי ליה פשוט וכו'.
[320] נראה דצ"ל ואמר ליה הכי דבהאי שטר פשוט יזפית מינאי וכו'.

אמר הריני נזיר הינא קיבל עליו נזירותו ל' יום. ואם אמר הריני נזיר דיגון קיבל עליו ב' נזירות ששים יום וכן כל הני. והאי לשון פלטין של יוני היא. בית עגול שאין לו זויות כלל. דיגון שאין לו אלא ב' זויות. טריגין ג' זויות. פנטיגון של ה' זויות. טטריגון שיש לו ד' זויות. כרוב בתים מטמא בנגעים:

למעלה בפרשת נגעים כתיב ביה והיה הנגע בקירות הבית. ומצי למימר בקיר הבית מה ת"ל קירות אלא הרי כאן ב'. וכתב למטה בקירות דמצי למימר בקיר וכתב בקירות הרי ד' קירות. והכי הוי חשוב בית דמטמא בנגעים ולא בית אחר:

אין זמן בזה. משום דהוה מכוסה תחת קשריו. הדר חזא ביה רבי בבישות. דקסבר שהוא כתב להאי שטר מקושר דאיכא טירחא וטעי ביה. כלומר מוטב היה לכתוב פשוט שמגולה הכל:

אמר לו כלך מלשון הרע. כלומר לא היה לו לומר מי כתבו אלא היה לו לומר אני לא כתבתיו:

וקא פסיק סדרא. היה גומר אחד מחמשה ספרים שבתהלים:

כמה מיושר כתב זה. הרבה כתוב בדקדוק:

בשלמא התם גבי שטר מקושר איכא לשון הרע. שמשליך עליו פשיעה. אבל הכא גבי ספר תהלים שאמר כו' מאי לשון הרע איכא אדרבה שבח לו שכתבו כל כך מיושר:

בא לידי רעתו. כשמשבחו כל כך מפשפשין אחריו עד שאומר ממנו דבר גנאי:

ועיון תפלה. שמחשב בדעתו איכוון בתפלתי שיעשו לי רצונו. והיינו שדומה שמנסה לבורא ברוך שמו:

לשון הרע ס"ד. וכי כל אדם מספרי לה"ר הן:

דף קסה.

אבק לשון הרע. ולא ממש:

רוב עונות הן בגזל. שמכזבין במשא ומתן ומשקרין:

הכל כמנהג המדינה. שאם נוהגין לעשות פשוט ועשאו מקושר פסול או מקושר ועשאו פשוט פסול. מדקתני רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה מכלל דת"ק לית ליה מנהג המדינה. [321] מדקתני פשוט שכתבו עדיו מאחריו ומקושר שכתבו עדיו מתוכו שניהן פסולין אלא כל אחד צריך להיות כתיקונו. כך ס"ל דבכל מקום צריך להלך אחר מנהגו ואם שינה פסול:

[321] נראה דצ"ל מנהג המדינה בתמיה והא מדקתני וכו' אלמא דגם ת"ק ס"ל דבכל מקום וכו'.

אמר רב אשי. ודאי לתרוייהו סבירא להו הכל כמנהג המדינה ובאתרא דנהיגי פשוט ואמר ליה לסופר עביד למלוה פשוט כו' קפידא הוא ופסול הוא לדברי הכל והוי כמלוה על פה ואינו טורף בו לקוחות:

ת"ק סבר. אע"ג דנהיגי ההוא אתרא כתרוייהו אי האי אי האי ואמר ליה עביד לי פשוט ועבד ליה מקושר מקפיד הוא שאינו רוצה שישנהו וכשישנהו פסול. ומר סבר רשב"ג כיון דנהיגי כתרוייהו מראה מקום הוא לו דהאי דקאמר ליה לעשות פשוט לאו משום דוקא קאמר ליה אלא הכי קאמר ליה עביד ליה פשוט קסבר משום דלית ליה טירחא ואם עבד ליה מקושר הכי נמי דניחא ליה הואיל והיינו נמי מנהג המדינה:

אם הטעה לשבח הרי זו מקודשת. המקדש ואמר לה על מנת שאני לוי ונמצא כהן על מנת שאני עני וקבלה עליה ונמצא עשיר היינו טעות לשבח הרי מקודשת היא משום דמראה מקום הוא לה דכיון דנתרצתה להתקדש לו בכל דהו כל שכן דנתרצתה לשבח:

וקבלו במקום אחר פסול. משום דלא שויא שליח לקבלה אלא בההוא מקום פלוני דקפידא הוא דבההוא אתרא לא איכפת לה אם תתזל דידעי דהיא גרושה ובדוכתא אחריתא לא ניחא לה להתבזות לפני בית דין. ור' אליעזר דמכשיר סבר דמראה מקום היא לו דכסבורה היא שימצאנו לבעלה באותו מקום להכי אמרה ליה במקום פלוני ואם מצאו במקום אחר הכי נמי דניחא לה:

הואיל ובעלמא כשר. דכל גט פשוט בשני עדים כשר:

הכא נמי. במקושר בשני עדים כשר קמ"ל דפסול. פשוט דבעד אחד פסול למה לי במתני' למיתני. ועד אחד על פה אפי' הכי פסול למיטרף ביה לקוחות דבמלוה על פה דמי:

אמימר מכשר למיטרף [מלקוחות]. אלא קשיא מתני'. לאמימר א"כ מאי קמ"ל מתני' פשוט שכתב בו עד אחד פסול פשיטא. ומשני הא קמ"ל דשני עדים החתומין על השטר מקושר כעד אחד דחתום בפשוט דמי:

דף קסה:

מה התם. בפשוט אי ליכא אלא עד אחד חתום איכא פסולא דאורייתא. דאפי' תפיס מלוה מחמת הדוא שטרא מפקי' מיניה. אף הכא במקושר דחתימו ביה תרי סהדי בלבד הוי פסולא דאורייתא ואי תפיס מפקינן מיניה דלא סגיא בלא ג' סהדי:

תדע. ודאי דעד אחד בכתב ועד אחד על פה מצטרפין לעדות אחת וכשרין דשלחו ליה חבריא לר' ירמיה:

אליבא דת"ק לא תיבעי לך. דאפי' שנים בכתב ושנים על פה שלא ראו זאת העדות ביחד אלא זה ראה מחלון זה שלוה פלוני מפלוני מנה והכי נמי אידך ולא היו מכירין זה את זה ודאי לא מצטרפי הואיל ולא ראו עדותן יחד:

כי תיבעי לך אליבא דר' יהושע בן קרחה. דאמר בזה אחר זה מצטרפי הואיל דעל מנה אחד מסהדי ומצטרפי שנים בכתב ושנים בעל פה הכי נמי מצטרפי הואיל דמסהדי עדות אחת. אבל עד אחד בכתב ועד אחד על פה אע"ג דתרוייהו הוו לעדות אחת אהדדי לא מצטרפי הואיל דאחד בכתב ואחד על פה. או דלמא לא שנא ומצטרפי:

שיצטרפו. אלמא דמצטרפי:

א"ל לעולם לא מצטרפי. והאי דאמריתו דמיבעי לר' ירמיה לא הכי קא מיבעיא ליה כלל. כלומר [לא] מש"ה שלחו ליה דאנן ההיא בעיא הכי מתנינן לה. שנים שהעידו עדות אחת והעיד עד אחד עדותו בב"ד אחד ואחד העיד בב"ד אחר והלכו למדינת הים. מהו שיבא בית דין אצל בית דין ויצטרפו דכעדים דמי:

אליבא דת"ק דר' נתן לא תיבעי לך דאפי' בחד בי דינא לא מצטרפי. אם מסהיד זה שלא בפני חבירו וזה שלא בפני חבירו אפילו בב"ד אחד כ"ש בשני בתי דינין לא מצטרפי:

כי תיבעי לך אליבא דר' נתן. דאמר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבוא חבירו למחר שומעין את דבריו:

שנים שהעידו בב"ד על חתימת יד שני עדים והלכו להם שנים מאותן ג' בתי דינין למדינת הים והשתא לא מצי הוי חד ב"ד וחזרו והעידו בב"ד אחר והלכו להן שנים מהן וחזרו העדים והעידו בב"ד והלכו להם שנים ונשתייר אחד מהן מכל בית דין ובית דין מהו שיבוא אותו אחד שנשתייר מכל בית דין ובית דין דהוין ג' בתי דינין ויצטרפו לקיים השטר בעדותן. אליבא דר' נתן דאמר שומעין דבריו של זה היום וכשיבוא חבירו למחר שומעין לו. לא תיבעי לך דודאי מצטרפי. דהשתא עדים דלא בקיאי כולי האי מצטרפי. דייני דבקיאי ומובהקים לחקור ולדרוש לא כ"ש דמצטרפי. והא פלוגתא דר' נתן ור' יהושע במס' סנהדרין בפ' דיני ממונות זה בורר לו שלשה:

ב"ד שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן. קודם שחתמו וקיום השטר צריך ג' ב"ד וצריכי למיכתב במותב תלתא הוינא כו':

ועל דא עיילוהו לר' ירמיה בבי מדרשא. לכל חד וחד כדאית ליה משום דשפיר פשט [דהא] דאפקוהו (לעיל בפ' לא יחפור) משום דאיבעיא ליה רגלו אחת של ניפול בתוך חמשים ורגלו אחת חוץ לחמשים מהו:

כתוב בו. בשטר זוזין מאה חייב פלוני לפלוני:

ונמחק אותו סכום ואינו ניכר. ודאי אין זוזי דאינון פחות משנים:
דרכונות. של זהב שלועזין מוקוסי:
ת"ר כתוב בשטר כסף. סתם לוה פלוני מפלוני בודאי אין פחות מדינר כסף שהוא חייב לו. ואי כתב לו כסף דינרים או דינרים כסף לוה פלוני מפלוני אין פחות משני דינרין של כסף. דינרין אין פחות משנים. אבל אם כתב כסף בדינרי חייב פלוני לפלוני משמע כסף חייב לו שהוא שוה ב' דינרין (דינרים) של זהב. אין פחות מב' דינרי של זהב מכסף חייב לו:
ואימא נסכא. חתיכה של כסף קטנה חייב לו:
ואימא פריטי. קטנים של כסף. דאית ביה מטבע:
דלא סגיא פריטי דכספא. ומטבע שלהם אין פחותה מדינר ומשום הכי היכא דכתב כסף סתם משמע דינר:
ת"ר אי כתב בשטר זהב סתם לוה פלוני מפלוני אין פחות מדינר זהב ה' פשיטים למשקל ברזל. ואי כתב זהב דינרין או דינרי זהב אין פחות משני דינרים של זהב. ואי כתב זהב בדינרין אין פחות מבשני דינרין כסף דזהב כלומר צריך ליתן לו זהב ששוה שני דינרים של כסף מזהב:
אימא נסכא. חתיכה קטנה:

דף קסו.

פריטי דדהבא לא עבדי אינשי. [322] ואותו מטבע של זהב הוא ומשקל דינר:
זהב בדינרין כו'. אמאי יהיב שוה שני דינרין של כסף מזהב ותו לא:
ואימא דהכי משמע דהבא פריכא. זהב שחוק שאינו טבוע חייב ליתן לו בשוה שני דינרין של זהב ואמאי אמר אין פחות מבשני דינרי כסף זהב:
אמר אביי. משום הכי אין גובה אלא שוה ב' דינרין של כסף מזהב דיד בעל השטר על התחתונה:
אי הכי. דיד בעל השטר על התחתונה רישא דקתני כסף בדינרין אין פחות מבשני דינרי זהב כסף דמשמע שוה שני דינרין של זהב יתן לו מכסף אמאי. הכא נמי נימא נותן כסף נסכא שאינו טבוע בשוה שני דינרין של כסף ואמאי נותן לו שוה שני דינר זהב מכסף דהיינו יד בעל השטר על העליונה:

[322] אולי צ"ל ולכן אותו מטבע של זהב בודאי היינו משקל דינר.

אמר רב אשי רישא משום דכתב ביה כסף בדינרי. דמשמע דינרי של זהב ומשום הכי גובה שוה שני דינרין של זהב מכסף. וסיפא משום הכי אינו גובה אלא שוה ב' דינרי של כסף מזהב. דכתב בשטר דינרין דמשמע דינר של כסף:

ומנא תימרא. דדינרי היינו דזהב ודינרין הן של כסף:

ספק ה' לידות. שהפילה ה' פעמים ואינה יודעת אם ולד הפילה דחייבת קרבן או אם רוח הפילה דפטורה מקרבן. והכי הוא ספק ה' זיבות שראתה ג' ימים ואינה יודעת אם בתוך י"א יום ראתה והיא זבה וצריכה קרבן או בתוך ז' ימי נדה ראתה ואינה צריכה קרבן. הואיל דמספקא לן בקרבן אחד סגיא ואוכלת בו ביום דהיינו קדשים קלים כדאמ' הביא כפרתו אוכל בקדשים ואין השאר ד' קרבנות עליה חובה להביא: אם ילדה ה' לידות ודאות או [היו עליה] ה' זיבות ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים דאמרי' שם לידה אחת היא ושם זיבה אחת היא והשאר קרבנות עליה חובה להביא קרבן אחד על כל לידה ועל כל זיבה וזיבה הואיל דודאי הוא ומביאה אימתי שתרצה:

מעשה שעמדו קינין בירושלים. קרבן יולדת וקרבן זבה שהן קינין תורין ובני יונה ועמדו בדינרי זהב אלמא דדינרי היינו זהב:

המעון הזה. נשבע בבית המקדש:

עד שיהיו בדינרים. כלומר אני אזלזלם עד שיעמדו בדינר של כסף אלמא דדינרין היינו של כסף: ולמה מביאה קרבן אחד שמלמדין אותה לומר שהיא מביאה קרבן על לידה אחרונה או על זיבה אחרונה ופוטרת את הראשונות דשם לידה אחת היא ושם זיבה אחת היא ואוכלת בזבחים דטהורה היא ואין השאר עליה חובה משום דאחרון פוטר את כולן ונתזלזלו קינין עד שעמדו בריבעתן היינו חצי דינר כסף ולא משום הכי קרי ריבעתן דליהוי רביעי אלא חצי קרי ריבעתן דהשתא נתזלזלו בפחות ממה שאמר ולהכי נשבע ותיקן כך שלא יתאחרו שם היולדות ושלא יתבטלו מפריה ורביה:

דף קסו:

פיס' היה כתוב בשטר מאתים מלמעל' ומלמטה מנה או מנה מלמעלה ומאתים מלמטה הכל הולך אחר התחתון. ובלבד שלא יהא בשיטה אחרונה דאמרינן דהאי דחזר וכתבו למטה משום דלמעלה לא דק והשתא מלמטה דק. וכיון דהכל הולך אחר התחתון א"כ למה כותבין את העליון כו'. הא סיפא ע"כ מיירי בהיכא דממון שוה בין מלמעלה בין מלמטה:

שאם תמחק אות אחת מן התחתון. מפרש בגמ' במאי מיירי:

ת"ר האי דקתני מתני' ילמד התחתון מן העליון. באות אחת אם תמחק מן התחתון שילמד מן העליון אבל נמחקו שתי אותיות בתחתון אין למדין מן העליון. והיכי דמי ילמד תחתון מן העליון באות אחת כגון דכתב מלעיל חנני לוה כך וכך ולמטה כתב חנן דהשתא נמחק אות אחת מלמטה וילמד מלמעלה דהאי חנן היינו חנני של מעלה. והכי נמי ענן מעננ אבל אי כתב למעלה חנני ולמטה חן או למעלה ענני ולמטה ען דהשתא נמחק ב' אותיות אין למדין מן העליון לתחתון דלא חדא מילתא היא:

מאי שנא ב' אותיות. אם נמחקו מן התחתון דאין למדין מן העליון משום דלמא מיתרמי למעלה שם בן ד' אותיות כגון נחור והאי נח דכתב בתחתון דנמחק הוה ליה פלגא דשמא ואין למדין מן העליון:

דלמא איתרמי שם בן ב' אותיות. דלוה. כגון דן נח שם וכי נמחק מהן אות השתא צריך למילף חצי השם מן העליון: אלא להיכא דנמחק ב' אותיות מן התחתון היינו טעמא דאין למדין מן העליון דלמא מיתרמי שם בן ג' אותיות כגון משה או דוד ולהיכא דנמחקו ב' אותיות מן התחתון היינו טעמא דאין למדין מן העליון משום דנמחק רובא דשמא וגזרינן ב' אותיות דהן פלגא דאין למדין אטו ב' אותיות דהוי רובא אבל היכא דנמחק אות אחת למדין מן העליון דודאי אות אחת אי נמחקת ליתא רובא דשמא:

אמר רב פפא הא פשיטא לי. אי כתב מלמעלה ספל שחייב פלוני לפלוני ולמטה בשטר כתב קפל כלומר דבר מקופל וכפול כמו מקטורן שהוא מכוסה מן בגד מבחוץ או שאר בגד כפול ודאי הכל הולך אחר התחתון וגבי נמי בעל השטר קפל. אבל הא קא מיבעיא לי קפל מלמעלה וספל מלמטה מהו. מי חיישינן לזבוב ואיכא למימר בתחתון נמי קפל הוה אלא זבוב דיבק האות דרגל של ק' ועשאו ס' וגובה קפל דילמד מעליון אי לא:

ההוא שטרא דהוה כתב ביה שית מאה סתם וזוזא. חייב פלוני לפלוני: אסתירי היינו סלע:

וזוזא. היינו דינר: פריטי לא מצית אמרת דאסוכי מסכי להן לפרוטות בסכום חשבון היו מצטרפין אותן ומשווי להו זוזי בשטרא ולא כתב פריטי:

דף קסז.

יד בעל השטר על התחתונה. ולא מגבי שית מאה זוזי וזוזא:

מתלת ועד עשר לא ליכתוב אינש בסוף שיטה. של שום שטר דאי כתב בסוף שיטה תלת מצי זיופי המלוה וכתב תלתין והכי נמי מארבע מצי למכתב ארבעין וכן כל החשבון עד עשר מצי לזייף אבל אי כתב אחד עשר בסוף שיטה לא מצי לזיופי ולמכתב אחד ועשרים

משום דצריך למכתב ו' בין אחד ועשרים ואי מזייף להאי ו' איכא היכרא ודחיק משאר אותיות. ומשום הכי נקט מתלתא דקודם תלתא לא כתבי בשטר חשבון אלא לוה סלע כותב פלוני לוה סלע וכן לשנים כותב סלעין ולא שנים ומעוט סלעים שנים. ואי קשיא לך היכא דכתב סלע בסוף שיטה יכול לכתוב סלעין הא לא קשיא דכיון דסלעין סתם לא הוי אלא שנים משום ההוא פורתא לא מזייף אלא מתלת ולעיל דזיוף גדול הוא מזייף:

ואי מתרמי ליה. בסוף שיטה חד מכל חשבון זה מתלת ועד עשר:

ניהדריה לדיכוריה. בההוא שטר תרי תלת זימני כך וקיבל עליו פלוני אחריות של כך וכך סלעין ואי אפשר בחד מתלת דלא מתרמי החשבון באמצע שיטה ואי מזייף בסוף נלמוד מההוא דאמצע שיטה:

ההוא שטרא דכתב ביה תלתא בפרדיסא. זבן פלוני לפלוני:

אזל. הלוקח בעל השטר ומחק ב' מלמעלה ומלמטה ושויה ו' ופרדיסא דמשמע תלתא בשדה זבן ליה וכוליה פרדיסא כלומר תלתא ופרדיסא: רויח ליה עלמא להאי ו' דופרדיסא:

ההוא שטר דהוה כתב ביה מנת ראובן ושמעון [אחי]. כלומר שראובן ושמעון שהן אחין מכרו לי מנת שלהן חלקן שירשו מאביהן:

אזל וכתב ו' ושויה ואחי. ראובן ושמעון ואחי זבינן לי מנת שלהם:

האי מאן דמחוי אחתימות ידיה בבי דינא. כדי שיכירו ב"ד אם יבוא להם היום ומחר חתימה דומה לזה שידעו שהוא חתמו ואם אינו דומה לזו שידעו שזיוף הוא:

לא ליהוי בסוף מגילתא. בגליון מלמטה אלא מלמעלה דאי כתב למטה דלמא משכחת לה אינש ומזייף וכתב על גבי חתימתו דמסיק ביה זוזי כך וכך והוא חתום למטה ותנן כו':

ההוא בזבינא. בעל מכס:

אחוי ליה אביי חתימתו ברישׁ מגילתא. והיה רוצה לזייף על גבי חתימתו שיהא חייב לו:

אין חתימות ידי הוא. שהיה דומה לכתיבתו:

בשלמא חתימת ידי מצית לזיופי שפיר. משום דבחור אנא וכוונת כתיבתי:

דרתית ידיה. מחמת שהיה זקן היו ידיו רותחות היכי מצית לכוונו:

א"ל אנחי ידא אמצרא. במעבר הנהר היה נסר קטן קצר כמו גשר ומזה בשפת הנהר קבוע יתד ובעבר האחר יתד האחר וקשור חבל מזה לזה וסומכין שם ידיהן כשעוברין על גבי אותו נסר צר ומירתת מכח המים ועל אותו נסר הנחתי ידי והיתה מרתת כיד של זקן וזייפתי:

זרנוקא. שקורין ציקיניא שדולין בבור דרתת ועליה הנחתי ידי:

מתני' כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו. מפני שהאשה מתגרשת בעל כרחה:

והשובר לאשה. אם באת אשה לב"ד ואמרה כתבו לי שובר מכתובתי שאתן לבעלי שגרשני כשיפרע לי כתובתי כותבין לה אע"פ שאין בעלה עמה:
ובלבד שיהא. הסופר ובית דין מכירין האשה והאיש שלצורך עצמן הן מבקשין:
והבעל נותן השכר. מן הגט לסופר:

דף קסז:

אמר רב ובלבד שיהא מכיר שם האיש בגט. שכן הוא שמו בודאי שאם אין מכירין יש לחוש שמא עצמו יכנה שמו יוסף בן שמעון בשם חבירו ויוליך לאשתו של אותו ששמו כן ויתן לה הגט כדי שתגבה כתובתה מבעלה שעשה עמה קנוניא. וכן הכי נמי שם האשה בשובר צריך שיהא מכיר שם האשה בשובר שכך שמה בודאי דאם אין מכירה יש לחוש שמא תוליך זה השובר לבעלה של אשה ששמה כך ויאמר גרשתיה ופרעתיה כתובתה וזהו השובר ועשתה עמו קנוניא:
וליחוש. אפי' היכי דמכיר שם האיש בגט ולא שם האשה יש לחוש דלמא שמיה כשם חבריה ושם אתתיה שכותב לה הגט יכנה אותה בשם אשת חבירו ואשתו שלו אין שמה כן כמו שכותב בגט אלא על שם אשת חבירו הוא כותב ואח"כ ממטי האי גט לאתתיה ומגרש לה על שם בעלה והיינו תקלה הואיל דאין סופר מכיר שם האשה בגט. והכי נמי שם האיש בשובר איכא למיחש כי האי גוונא הואיל דאין מכיר שם בעלה ליחוש דלמא ממטיא האי שובר לגבר אחר דשם אתתיה כשמה דהא איתתא שהיא בשובר ואתו לידי תקלה דיימר לה כבר כתובתך פרועה והרי שובר בידי הלכך צריך שיהא מכיר שם האיש והאשה. ואכתי אע"ג דמכירין שם האיש והאשה איכא למיחש לשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת ושם נשותיהן שוה ואיכא למיחש דלמא כתב גיטא כו':
אלא זה בפני זה. דהשתא ליכא למיחש: ואכתי אע"ג דמכיר שם האיש ושם האשה איכא למיחש דלמא אזיל חד ראובן בן יעקב למתא אחריתי ומחזיק לשמיה ויסב את שמו יוסף בן שמעון כשם חבריה וכתב גיטא וממטי ליה לאתתיה דהיאך דשמה כשם אתתיה ואתו לידי תקלה:
כל שהוחזק שמו בעיר ל' יום אין חוששין. שכינה שמו שהיה מתיירא שמא יבוא אדם שיכיר שאין שמו כן ויתבייש משום הכי לאחר ל' כותבין:
לא אתחזק מאי. דאכתי לא עמד ל' יום:

אמר אביי כגון דקרו ליה. בפתע פתאום ועני ודאי שמו שרגילין לקרותו: ורב זביד אמר אין כותבין עד דאתחזק בעיר שמיה ל' יום משום דרמאה ברמיותיה ידע לזהר מיד כשקורין לו:

ההוא תברא. שובר אשה מכתובתה שהוציא הבעל על אשתו והיא כופרת:

אתאי לקמיה דרבה בר חנן אמרה ליה לאו אנא הואי. מעולם לא חתמתי על שוברי שמא אשה אחרת היתה ששמה כשמי. ואמר לתלמידיו אנא נמי אמרי דלא איהי היא שאיני מכירה. אמרו ליה ודאי היא היא שחתמת על שוברה אלא מיקש הוא דקשה ובגר לה קלא. כלומר בשביל שהזקינה נתחלפה קולה מכמות שהיתה בימי בחרותה ומשו"ה אין אתה מכיר אותה:

ובגר לה. כמו בגרת שנתחלפה לה ימי נעוריה ונכנסת בימי בגרות:

דף קסח.

כיון שהגיד. שלא היא ואיני מכירה:

[אינו חוזר ומגיד]. אפ"ה במזכירין אותו ונזכר חוזר ומגיד שצורבא מרבנן לאו אורחיה למבדק להסתכל באשה כדי שיכירה יפה ויכול לסמוך על אחרים שמכירין:

כיון דדק דק. ונאמן:

דלמא מחלפו לה מיניה. משום דצורבא מרבנן לאו אורחיה למידק ולא להסתכל משום צניעות אבל עם הארץ מסתכל ודייק שאינו ביישן ולא מחלפו ליה שהוא מכירה יפה:

והאידנא דלא עבדינן הכי. דליתן בעל שכר משום דבעל מאחר שנכתב הגט אינו חושש אם מגיע לידה כל כך מהרה בשביל הכתובה שצריך לפרוע לה הלכך שדיוהו רבנן שכרה סופר על האשה דהיא תתן:

כי היכי דלא לשהייה. שתוציא גיטה מיד הסופר כדי שלא ישהה לה פרעון כתובתה.

והשובר לאשה והבעל נותן את השכר והאשה נותנת את השכר מיבעי ליה הואיל דאיהי מקבלת [323] הפרעון מכתובתה. ומשני איידי דתנא רישא הבעל נותן תנא סיפא בעל נותן ולאו משום דוקא דודאי האשה נותנת שכר:

אע"פ שאין מלוה עמו. משום דזכות הוא למלוה וזכין לאדם שלא בפניו:

שיהא לוה עמו. משום דשטר חוב הוא לו ואין חבין לאדם אלא בפניו:

והלוה נותן שכר לסופר. משום דריוח שלו הוא שהוא מקבל ונצרך הוא:

פשיטא. דלוה נותן שכר דריוח שלו הוא:

[323] רבינו היה לו בכאן הגי' שהובא ברשב"ם ד"ה איידי.

לא צריכא דיהיב ליה בעסקא. שנותן לו ממון שיהא חצי הריוח שלו מהו דתימא הואיל דמלוה נוטל חצי הריוח יתן שכר לסופר קמ"ל דלא אלא הלוה יתן השכירות הואיל ונהנה מממון שלוה:

אע"פ שאין הלוקח עמו. דזכות הוא לו שקונה:

עד שיהא המוכר עמו. דחוב הוא לו:

והלוקח נותן את השכר. בשביל שהוא זוכה שקונה:

פשיטא. דלוקח נותן שכר שהוא זוכה:

לא צריכא במוכר שדהו מפני רעתה. שמס שלה גדול מהו דתימא זכות הוא לו שמוכר והוא יתן השכר קמ"ל דהלוקח נותן דכל קנייה זכות הוא:

פשיטא. דאין כותבין אלא מדעת שניהן עד שיתרצו שניהן:

לא צריכא דאפילו צורבא מרבנן. ס"ד אמינא כותבין שלא מדעתה דכיון דצורבא מרבנן הוא תתרצה בהנהו קדושין כשיגיע לידה קמ"ל דאפי' הכי אין כותבין אלא מדעת שניהן.

והחתן נותן שכר:

אין כותבין שטרי אריסות. כגון שנתן פלוני לפלוני את שדהו למחצה לשליש ולרביע. או שטר קבלנות שמקבל שדהו בכך וכך כורין לשנה אלא מדעת שניהן והמקבל נותן את השכר לכותב השטר משום דאיהו משתכר:

פשיטא. דמקבל נותן שכר דנהנה:

לא צריכא בבורה. בשדה שהיתה בורה מזמן גדול מהו דתימא ריוח דנותן הוא שמתקן שדהו הרבה והוא יתן קמ"ל דלא:

הכא. בבבל:

תרגימו שטרי טענתא. שזה בורר אחד נאמן שמקבל טענותיהן וכותבן וזה בורר לו אחד שמקבל טענותיו וכותבן כדי שלא יתחלפו טענותיהן ונותנין לכל אחד טענותיו ואותן של חבירו והולכין לב"ד:

רב ירמיה בר אבא אמר. היינו שטרי בירורין שכותבין שזה בירר לו דיין פלוני וזה בירר לו דיין פלוני ולהכי כותבין שאם יתחייב האחד שלא יוכל לומר אני לא קבלתי עלי פלוני להיות ב"ד:

רשב"ג אומר לשניהן כותבין לזה בפני עצמו. טענותיו ולא טענותיו של חבירו והכי נמי לאידך שלא יתחלפו טענותיהם:

דמר סבר. ת"ק:

כופין על מדת סדום. שאם אמר האחד איני רוצה ליתן אלא מחצית שכירות הסופר לפי שיכולין כל טענותיו להיכתב בשטר אחד ויתן בעל דיני חצי השכר וחבירו יאמר איני

רוצה שיכתבו טענותי עם טענותיו אלא יכתבו לו טענותיו לבד בשטר אחר ויתן הוא כל שכירות כתיבת שטרו ואני אתן כל שכירות כתיבת שטר טענותי אין שומעין לו דזה מדת סדום שלי שלי ושלך שלך אלא יכתבו לשניהן כל טענותם בשטר אחד או שטר בירור ב"ד ויתנו שניהן שכירות של שטר אחד בלבד:

ורשב"ג אומר אין כופין. אלא להכי לשניהם כותבין לזה טענותיו לעצמו ולזה לעצמו וכל אחד יתן שכר שטרו:

לא דכ"ע כופין והכא היינו טעמא דרשב"ג דא"ל לא ניחא לי שיהו זכיות טענותיך עם זכיות טענותי. בשטר אחד שאיני רוצה להשתתף עמך:

דדמית עלי כאריא ארבא. כארי אורב:

פיס' והשליש את שטרו. שאמר למלוה תנהו ביד שליש ביד נאמן אם לא אשלים לך הפרעון עד יום פלוני תן לו שטרו ויגבה כדמעיקרא כל חובו וילך לאיבוד מה שכבר נתתי:

[324]ואם לא נתתי אסמכתא הוא שסומך בדעתו שיכול לפורעו עד הזמן ועל כן מקנה לו.

ר' יוסי סבר אסמכתא קניא:

שר' יוחנן למדנו. במקומות אחרים:

אני מה אעשה. אפסוק כמו שלימדני. ואפ"ה אין הלכה כר' יוסי אלא אסמכתא לא קניא:

פיס' מי שנמחק מקצת שטר חובו. ומתירא שמא ימחק כולו:

מעמיד עליו על השטר עדים. שיקראוהו וידעו מה כתוב בו ומי הן עדיו ויביא אותן לפני ב"ד שיעידו בפניהם מה שראו בשטר. והן ב"ד עושין לו קיום. שיכתבו לו על גבי אותו שטר מחוק. איש פלוני בן פלוני נמחק שטרו שנכתב ביום פלוני ופלוני ופלוני עדיו. שראו שם כתוב בו כך או אם הכירו השטר לפני ב"ד שיראוהו קודם שימחק כולו וראו ב"ד מה שכתוב בו וראו נמי חתימת העדים יכתבו לו איש פלוני וכו' ופלוני ופלוני עדיו שהיו חתומין בו:

דף קסח:

אנו ב"ד פלוני ופלוני ופלוני שצריכין להיות שלשה: הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו שנכתב ביום פלוני כלומר באותו זמן:

ואם כתוב בו. באותו קיום:

הוזקקנו לעדותן של עדים. שראו מה שהיה בכתב:

[324]אולי צ"ל ר"י סבר אסמכתא קניא. אם לא נתתי וכו'.

ונמצאת עדותן מכוונת. שאמרו שהיו מכירין אף חתימת ידי העדים:
גובה בעל השטר. ואין צריך להביא שום ראיה עוד:
ואם לאו. שלא כתבו הוזקקנו יכול הנתבע לומר שטר מזויף מחוק הראה לעדים או לב"ד הלכך צריך עדים שיקיימו כתיבת העדים לעדות:
ואם לאו. שלא נמצא מכוון שלא העידו אלא על כתיבת השטר בלבד ולא העידו שהכירו חתימת העדים צריך להביא ראיה קודם שיתבע עדים שהכירו חתימת ידי עדים שהיה על השטר שהשטר ישר הוא:
נקרע. בכוונה כדמפרש לקמן:
פסול. דמשמע שאחרים קרעוהו שמצאו בו דופי או פרוע היה:
נתקרע. מעצמו:
ומקום התורף. כתיבת הממון להכי קרי טורף שבו טורף לקוחות:
הנהו ערבאי. ישמעאלים שהיו מסייעין למלך כשהיה הולך למלחמה והיו רגילין לעכב עמו במלכותו זמן גדול ושוב חוזרין למקומן ובאו עמו לפומבדיתא ונתן להם רשות לאנס קרקעות של בני אדם שסביב העיר שיתפרנסו מהן כל ימות שהן שם:
אתו מרוותייהו. בעלי הקרקע:
לקמיה דאביי. ואמרו ליחזי מר שטרי' שיש לנו על אותן שדות שתופשים הערביים שהן שלנו שאנו קנאום מן בעליהן ולא הספקנו להחזיק בהן ג' שנים עד שנטלום הערביים וכשילכו להן נחזיק בשדותינו השתא לכתוב לנו מר לכל חד מיננא שטר אוחרן עליה דארעא דאי מתניס או מתביד שטרא דאית לן כדאמר התם עד תלת שנין מזדהר איניש בשטריה טפי לא מזדהר וכי מתביד נקטינן מיהא חד שטר בידן:
דלמא טריף. בשטר זה לקוחות ותו לאחר זמן מפיק שטר אוחרן והדר טרפי לקוחות אחריני:
הוו קא טרדי ליה. היו מפצירין עליו שיכתוב להם:
כתוב להם כי האי שטרא הוא על המחק ועדיו על הנייר דפסול. לטרוף ממנו לקוחות אבל לכך יועיל להם שכל זמן שזה שטר בידם אין יכול המוכר לכפור שלא מכר:
ודלמא. אע"ג דכתב על המחק ועדיו על הנייר מחק נמי לעדי קיום עד שיהא רשומו ניכר והוה ליה אידי ואידי על המחק:
ותניא נמחק או ניטשטש אם רשומן ניכר כשר. ואתו למיטרף נמי זימנא אחרינא:
אל"ף בי"ת בעלמא קאמינא. כלומר חצי התיבות של כל השטר כותב כגון ז"ב ע"ד וכן כולו הואיל ויש בו בשטר תרי ריעותא חדא דהתיבות אינן שלמות ועוד דהוא על המחק פסול ולא מצי למטרף ביה:

ת"ר וכו' ונתננו לו. שטר שאבד:
אין כותבין ונותנין לו את השטר אחר. דלמא מכזב ולא נאבד ואיערומי מיערם ובעי טריף והדר טריף:
במה דברים אמורים. דאין כותבין:
בשטרי הלואה. כגון בעל חוב שלוה והיו קרקעותיו משועבדין למלוה ואי כתבי למלוה שטרא אחרינא טריף והדר טריף לקוחות וכל שטרי הלואה אע"פ שאין כתוב בו אחריות הרי הוא כמו שכתוב בו דכל לוה חייב באחריות החוב:
אבל שטרי מקח וממכר. שמכר לו שדהו ואמר נאבד שטרא של מכירה:
כותבין לו אחר חוץ מאחריות שבו. דלא כתבי בהאי שני אחריות דכיון דלית ביה אחריות לא מצי טריף ביה לקוחות ואי אמרת אם כן מה מועיל לו כיון דלא מצי למטרף ביה להכי אהני ליה דכי נקיט האי שטרא לא מצי למטען מוכר הא ארעא לא מכרתיה מעולם לך דהאי שטרא מוכיח דזבנה לו אבל לגבות לא מהני הואיל דאין בו אחריות אבל בשטר הלואה אע"ג דלית ביה אחריות מצי טריף ומש"ה אין כותבין בשטר הלואה כלל:

דף קסט.

רשב"ג אומר אף שטרי מקח וממכר. אע"ג דלא כתב ביה אחריות אין כותבין משום דאיכא למיחש [325] דהמוכר טריף מעיקרא בהאי שטר דאין בו אחריות אחרי שהחזיר לו את שטרו והדר טריף מלקוחות בשטרא קמא דאית בי' אחריות ויאמר דהך שטר מכירה נתן לו אחרי שמכר לו קרקע אחר שנטרף לו:
וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר. זה הטעם אחר דאין חוזרין וכותבין שטר שני אפי' גבי מקח וממכר דקא סבר הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר חזרה מתנתו. הכא נמי לגבי מקח וממכר להיכא דכתב ליה המוכר ללוקח ואמר הלוקח אבד שטרי אע"פ שאמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו ונתננו לו אין כותבין משום דאיכא למימר שמא לאחר שמכר לו את הקרקע ועשה לו שטר מכירה חזר בו הלוקח והחזיר למוכר השטר ומיד חזרה לו למוכר הקרקע כדפרישי' לגבי מתנה והאי דקאמר אבד שטרי אין כותבין דדלמא איערומי איערם ואיכא למיחש דלמא אתי למטרף מן המוכר אותו קרקע שהחזיר לו את השטר אע"ג דלא כתבי ביה אחריות מצי טריף ליה בהאי שטרא ממוכר עצמו לא מלקוחות אם מכרה:

[325] דברי רבינו אינם מובנים בכאן וצ"ע.

וחכמים אומרים מתנתו קיימת. אע"ג דהחזיר לו את השטר מכירתו קיימת וליכא למיחש להאי ולהכי כותבין לו ללוקח שטר אחר חוץ מאחריות שבו וכדאמרי' לעיל: אמר מר חוץ מאחריות שבו ומאי טעמא. אין כותבין שטר אחריות דאי כתבי ליה באחריות דלמא מכזב ולא אבד שטר ראשון:

אמר רב ספרא אין כותבין שני שטרות באחריות על שדה אחת דדלמא טריף והדר טריף כי האי גוונא דראובן מכר שדה לשמעון שהיתה כבר משועבדת לבעל חוב של ראובן שהלוהו ואזיל בעל חוב של ראובן וטריף שדה מן שמעון שקנאה ואזיל האי שמעון וטריף לקוחות אחריני שקנו מן ראובן אחרי שמכר ראובן לשמעון השדה דהיינו חד טירפא דקא טריף בשטר אחד קמי בית דין ואתו בית דין וקרעו אותו שטר שבא לפניהם כדי שלא יטרוף בו פעם אחרת והדר אזיל שמעון ועביד קנוניא בהדי בעל חוב של ראובן ואמר ליה שוף לי פורתא בהאי ארעא. אמר ליה המתן לי והנח לי לעמוד בשופי באותו קרקע שהיה משועבדת לך שקניתי הניחני לעמוד ביה שנה או שתים והדר תא טירפן וטרוף אותה קרקע ממני ובאותו זמן דהדר האי בעל חוב לטורפה מיניה דשמעון אזיל שמעון זימנא אחריתי ומפיק שטרא אחרינא דכתבו בית דין לו וטריף בו זמנא אחרינא לקוחות אחריני אי כתב בו אחריות ומשום הכי אין כותב בו אחריות. ומשום הכי אמר ליה שוף לי פורתא כי היכי דלא נפישי עליה בעלי דינין כדמקשינן לקמן דאפי' לא אמר ליה שוף לי פורתא מצי למטריף והדר טריף הואיל ואית ליה תרי שטרי אלא להכי אמר ליה שוף לי פורתא שימתין לו כדי שלא ירגישו הלקוחות בדבר שאם היה טריף וחוזר וטורף לאלתר הוו מרגשו לקוחות בדבר שיש לו ב' שטרות ונפישי עליה בעלי דינין לקוחות הוו צווחי עליה. ואם תקשי היכי מצי בעל חוב למטרף משמעון הואיל דלאחר שמכר למעון מכר ללקוחות אחריני היה מצי למימר ליה שמעון לבעל חוב דראובן גבי דידי מה אית לך הלא הנחתי לך מקום לגבות ממנו וקיימא לן בעל חוב גובה מן האחרון דכל חד וחד מצי למימר ליה הנחתי לך מקום לגבות הימנו. ואת משיב כגון שעשאו ראובן לבעל חוב אפותיקי מן האי קרקע דזבין לשמעון ומשום הכי גובה ממנו ושמעון אזיל וטריף מלקוחות שקנו אחרי כן אי נמי הכי הוה עובדא דזבין וזבן הכי הוה דכתב ליה בשטרא דאקני ליה ואזיל ראובן וקנה ומכר לשמעון מה ששיעבד לראשון משום דקיימא לן דאיקני קנה ומכר משתעבד ומשום הכי דכתב ליה הכי לבעל חוב לא מצי למימר ליה שמעון לבעל חוב דראובן לאו בעל דברים דידי את. ומקשי' מאי קנוניא מצי למיעבד עם בעל חוב והלא כיון שטרף שמעון בעל חוב דראובן פעם ראשונה קרעו בית דין לשטרא שלא יחזור ויטרוף בו וכיון דקרעי בית דין לשטרא דמלוה מאי מצי טריף

בעל חוב זימנא אחריתי דקאמר ליה האי והדר תא טירפן והלא השטר קרוע. וכי תימא דלא קרענוה אלא שובר כתבו למוכר והאמר רב נחמן כל טירפא דלא כתב ביה כו'. שכך הוא הדין כשבא בעל חוב וטריף מן הלוקח שקנה אחר הלואתו שהיו משועבדין לו נכסי חוזר הלוקח אצל המוכר שהוא הלוה ואם אין למוכר לא זוזי ולא מטלטלי ולא מקרקעי לפרוע ללוקח חוזר הלוקח ובא לו לבית דין ומראה להם שטר מכירה שמכר לו אותו פלוני קרקע ובאו בעלי חוב שקדמו לקנייתו וטרפוהו ממנו ובאין בית דין וכותבין לזה לוקח שטר טירפא שילך ויחזור אם קנה שום אדם מן המוכר שלו שום קרקע אחר שמכר לזה שילך ויוציא שטר טירפא ויטרוף אות' קונה וקודם שיכתבו לו בית דין שטר טירפא מקרעין את שטרו כדי שלא יהו ב' שטרות בידו השטר ושטר טירפא וכשמצא מי שקנה אחריו ממנו אם פייסו מוטב בו ואם לאו חוזר לבית דין ואומר להם מצאתי מה שקנה אחרי ולא חשביה לשטר טירפא שכתבתם לי אומר' לו בית דין החזר לנו טירפא ומקרעין אותו וקובעין לאותו קונה זמן שיפייס את זה ומחייבין אותו עד שיפייסוהו ואם לא [הב"ד] כותבין לזה לוקח אדרכתא פסק דין על נכסיו של קונה שחייב לפורעו מה שנטרף אם פייסו הרי מוטב ואם לאו חוזר הלוקח ומביא האדרכתא אצל בית דין ואמר לא השגיח עלי ונוטלין בית דין אדרכתא וקורעין אותה ושולחין אותה אצל בני אדם שבקיאין כמה היתה שוה קרקע שלו שנטרפה ממנו וכותבין לו שטר שומא והולך ונוטל בעל כרחו כפי שומת קרקע שלו אלמא דקרענוה לשטרא מקמי דטריף ובמאי קאמר ליה תא טירפן:

לא צריכא דקא אתי. האי מלוה גבי האי לוקח וטריף ליה מיניה מכח אבהתיה. מחמת דאית ליה עדים דהוות של אבותי ואתרמי כה"ג דמכרה לו ללוה ושוב לוה זה מכר אותה שדה לשמעון שהיתה של אביו של מלוה והכי מצי טריף להאי בכל זמן משמעון מכח שהיתה של אבותיו. ומקשינן למה לי למימר לוקח לבעל חוב שוף לי דאוקים בה והדר תא טירפן ואם איתא דכותבין ב' שטרות למלוה או ללוקח תיפוק ליה דאפי' לא אמר ליה שוף לי כיון דנקט שני שטרי טריף והדר טריף לאחריני לאלתר. אם כן נפישי עליה בעלי דינין אי טריף והדר טריף לאלתר וכדמתרצינן לעיל. ואי קשיא לך היכי נקט בעל חוב תרי שטרי הא אמרינן בשטרי הלואה אין כותבין ותריץ הכי הא בעל חוב שטריף שמעון לוקח נמי הוה מראובן וטרפוהו ובעל חוב דמקח וממכר הוא:

וליכתוב ליה להאי כו'. והשתא קא מהדר לעיל למאי דקאמר אבל בשטרי מקח וממכר כותבין שטר שני חוץ מאחריות שבו ואמאי אין כותבין בו אחריות ליכתוב ליה שטרא מעליא באחריות לוקח וליכתוב ליה לאידך למוכר תקנתא כי האי גוונא דכי חיישינן

שמא לא יאבד ומיערם נכתוב הכי כל שטרות דיפקון על ארעא דא דקדים זמניהון מזמן דהשתא פסולין חוץ מן דמפיק בזמנא דא מזמן של שטר שני זה. והשתא אפי' לא אבד שטר ראשון לא מצי טריף מיניה אלא משטר שני זה בלבד:

אמרוה רבנן קמיה דרב אשי. מדלא כתבינן ליה ללוקח שטרא מעליא ולא סמכינן ליה למוכר כל שטרי דיפוק על ארעא דא כו' דהיינו כעין שובר דכתבינן הכי למוכר זאת אומרת מדלא כתבינן הכא למוכר ש"מ דאין כותבין שובר למלוה ולא למוכר אלא צריך שיחזיר להם אף השטר דאי ס"ד כותבין שובר כי כתבי למוכר כל שטרי כו' והיינו שובר מעליא ולא מצי לוקח למטרף עוד אפי' אי כתבי ליה אחריות:

אמר להו רב אשי מהא לא תפשוט דאין כותבין שובר אלא בעלמא גבי הלואה כותבין שובר והכא היינו טעמא דלא כתבי למוכר כל שטרי כו' דאי כתבי ליה להאי לוקח האי שטר שני באחריות כי טריף יתיה בעל חוב דראובן אזיל איהו וטריף לקוחות דבתריה בהאי שטר דכתב בו אחריות והדר קאמר ליה לבעל חוב שוף לי פורתא והדר טירפן ואזיל איהו וטריף לקוחות אחריני בשטרא קמא ואע"ג דכתבינן ליה למוכר שובר כל שטרי דיפקין כו' מ"מ ההוא שובר גבי לקוחות ליכא אלא גבי מוכר איתיה להכי מצי טריף ללקוחות. ומקשינן אע"ג דליתא לשובר גבי לקוחות סוף סוף כי טריף האי ללקוחות לאו לגבי מריה דארעא דזבן להו הדרי בשביל זה שטרפן ומראה להן השובר דשלא כדין טרפן:

דף קסט:

אין ודאי כיון דאיכא שובר גבי מוכר יחזיר הקרקע למריה בעל כרחו אבל איכא למיחש דאדהכי והכי דהדרי לקוחות למריה ארעא בין כך ובין כך שמיט האי פירי דההוא קרקע דטריף ואכיל להו וקשה גזל הנאכל להחזיר אי נמי דהני לקוחות שניים שטריף מינייהו שלא באחריות קנו דלא מצי הדרי למריה דארעא והוו אבדון שלא כדין הלכך לא כתבי אחריות בשטר שני דלוקח דאע"ג דכתב שובר למוכר דנפיק מיניה חורבה כדאמרן דשמיט פירי או ללוקח שלא באחריות אבל בעלמא בשטרי הלואה כותבין שובר. ומקשי' אי הכי כדאוקמת דכיון דליתיה שובר הלואה נמי אמאי כותבין שובר וניחוש נמי דאי שבקינן לשטר גבי מלוה טריף ביה לקוחות ושמיט ואכיל פירי או טריף לקוחות שלא באחריות ליכא למיחש להכי דהתם גבי מלוה דזוזי מסיק ביה בלוה אמרי הני לבעל חוב כדבעי למטרפינהו ליה זוזי חייב לך ולא קרקע שמא כבר פייסך בעל חוב שלך בזוזי וכתבת לו שובר ושטר חוב זה פסול הוא ואזלי ובדקי במילתא. אבל הכא גבי

מקח וממכר דלוקח בשביל ארעא מסיק ויהיב זוזי ומאן דידעי דמוכר לא שייר לעצמו קרקע מידע ידעי נמי דמי שקונה קרקע לא מיפייס בזוזי ולא פייסו מוכר בזוזי ולא אתו למיבדק מן מוכר ואבדין קרקע שלהם שלא כדין הילכך לא כתבינן להו אחריות בהאי שטר שני רתוקי ארעא בידיה דלוקח כדי שלא יהא מוכר יכול למימר לו לא מכרתיה לך מעולם:

זאת אומרת. מדכתבינן הכי שטרא דנן כו' שמעי' מיניה דאחריות טעות סופר הוא. שאם בא לפנינו שטר שאין כתוב בו אחריות אפי' הכי גבו ממשעבדי דאמרי' סופר שכח ולא כתבו מהכא דייקינן הכי טעמא דכתב ליה הכי שטרא דנן כו' הא לא כתב ליה הכי אע"ג דלית ביה אחריות גבי דאמרינן סופר טעה שהיה לו לכותבו ואע"פ שלא כתב דיינינן ליה כמו שיש בו אחריות:

רב אשי אמר. לעולם אחריות לא אמרינן טעות סופר הוא ומאי חוץ מאחריות שבו לא דכתבי ליה שטרא דנן אלא דלא כתבי ביה אחריות ממש ולא מצי גבי ביה:

זיל זבנה מיניה שלא באחריות. כמו שהתניתה עם המוכר. והדר זבנה ניהלה את באחריות דלתקוני שדרתיך ולא לעוותי: מאי טעמא דרשב"ג כו':

אי הכי נגנב או שאבד השטר. דאינו בידו ה"נ דחזרה מתנתו: רבנן דאמרי דמתנתו קיימת דלא חזרה קסברי אין אותיות נקנות במסירה שיחזור לו המתנה כלומר השטר אינו נקנה במסירה דלא דמי כמו שמסר להחזיר לו הקרקע גופה אלא כל זמן שלא מסר והחזיר לו קרקע גופה לא חזרה מתנתו:

ר"ש בן גמליאל סבר אותיות נקנות במסירה. דכיון שמסר והחזיר לו השטר חזרה הקרקע לבעליו דשטר אפסדה דארעא הוא:

הבא לידון בשטר ובחזקה. שאם אמר לו אחד לפני ב"ד מה אתה עושה בתוך שלי והוא דן עמו ואמר לו אתה מכרתה לי ויש לי שטר ועמדתי בה שני חזקה:

נידון בשטר. שצריך להראות השטר ואם לא הראה השטר אלא עדי חזקה חיישינן דשמא החזיר לו השטר וחזרה מכירתו:

אימא אף בחזקה. כלומר דשטר הוי עיקר ואם אין לו שטר אלא חזקה מועיל לו:

דף קע.

רבי סבר אותיות נקנות במסירה. דכיון שמסר לו הלה את השטר קנה להכי אמר נידון בשטר דהיינו עיקר קניה:

ורשב"ג סבר אין אותיות נקנות במסירה. אא"כ החזיק נמי הקרקע להכי אמר אף בחזקה:

ואמר לי' אביי. לרב דימי את מוקים פלוגתייהו איפוך במאי דאוקי רבה. לרבה קרי אביי מר. א"כ פליג אדמר:

אמר ליה ותפלוג. ומה בכך אנא אמינא טעמא דידי והוא אמר טעמא דידיה:

אמר ליה אביי אם כן קשיא דרשב"ג אדרשב"ג. דהכא אמר איפכא כדאמר לעיל לטעמא דרב דימי:

אלא אמר אביי. לא קשיא הכא אמאי אמר רשב"ג אין אותיות נקנות במסירה כגון שנמצא אחד מן העדים שבשטר קרוב או פסול. ורבי דאמר נידון בשטר סבר לה כר' אלעזר דאמר לענין גט עדי מסירה כרתי. כלומר אותן שמוסר לה הגט בפניהם היינו עיקר כריתות וה"נ קא סבר דאע"ג דעדי השטר אחד קרוב או פסול נידון בשטר בעדי מסירה שאם יש לו עדים שמסר לו את השטר שכתב לו מכירה בפניהם מועיל לו השטר:

ורשב"ג סבר כר' מאיר דאמר עדי חתימה כרתי. היינו עיקר כריתות הלכך קסבר כיון דעדי חתימה דהאי שטר פסול נידון בחזקה ולא בשטר:

והאמר רבא. התם במס' גיטין מודה ר' אלעזר בגט מזוייף מתוכו. שאחד מן העדים קרוב או פסול פסול הגט ולא מועיל עדי מסירה. ועל מה נחלקו כגון על אותן ג' גיטין כגון כתב הגט ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש זמן ואין בו אלא עד אחד לא תינשא ואם נשאת הולד כשר דההוא לאו מזוייף מתוכו וכי האי גוונא נמי בשטרי מקח במזויף מתוכו בקרוב או פסול לא פליגי. אלא בדר' אבינא פליגי דאמר ר' אבינא הכל מודים. ר' ורשב"ג שאם אמרו בית דין או כתבו הוזקקנו לעדות של עדות ונמצאת עדותן מזוייפת ונמצא אחד קרוב או פסול היינו מזוייף מתוכה ואם בא לידון באותו שטר אין מועיל לו כלום עדי מסירה ועל מה נחלקו בשאין עליו עדים כלל דההוא לא הוי מזוייף מתוכו רשב"ג סבר עדי חתימה כרתי וכיון דאין עליו עדים ידון בחזקה בלבד:

ואיבעית אימא במודה בשטר כו' רבי סבר. כיון שמודה זה התובע בשטר שהוא כתבו לו אין צריכין לקיימו לא בחותמיו ולא להביא עדי חזקה. ורשב"ג סבר אע"פ שמודה שכתבו לו צריך לזה לקיימו להביא עדי חזקה ואם לא יכול לומר לו זה שמודה בשטר שטר אמנה הוא או שטר פסול. הלכך קאמר רבן שמעון בן גמליאל נידון בחזקה ולא בשטר:

ולוה אמר שלך הוא. ברור ששלך היה שכתבתי לך ופרעתי לך והחזרת לי ונפל ממני: יתקיים השטר בחותמיו דברי רבי. כלומר יביא עדים שמכירין חתימת ידי עדים וכשר וגובה הכל להכי צריך לקיימו לדברי רבי לפי שהורע כחו שנפל:

רבן שמעון בן גמליאל אומר יחלוקו. הואיל דשניהן אדוקין בו האי ממון המוטל בספק ויחלוקו יפרע לו הלוה החצי בלבד: והוינן בה לרבי אמאי לא יהא דין השטר זה כדין

שנים שאדוקין בטלית שלדברי הכל יחלוקו: אלא במקויים השטר כולי עלמא לא פליגי דגובה המלוה פלגא דהיינו כ"א ישבע שאין לו פחות מחציו ויחלוקו:
רבי סבר אע"פ שמודה הלוה בשטר שכתבו צריך למלוה לקיימו ואי מקיים ליה גבי פלגא כדין הטלית ואי לא מקיים ליה חספא בעלמא הוא הואיל ואינו יוצא כולו מתחת ידו. ורשב"ג סבר הואיל דאדוק בחצי יחלוקו. אלמא דאיפכא שמעינן להו ולא מצית מוקמת דבהכי פליגי:
אלא הכא בלברר קמיפלגי. קס"ד השתא דתרוייהו סברי דחזקה עיקר והאי דקאמר נידון בשטר לא משום דצריך אלא קסבר הואיל וטען לפני בית דין דיש לו שני כחות חזקה ושטר צריך לברר טענתו שיש לו שטר להכי קאמר נידון בשטר עם החזקה. ורשב"ג סבר אין צריך לברר אלא בחזקה בלבד:
מאי לברר. כי הא דרב יצחק בריה דרב יוסף הוה מסיק זוזי כו':
אמר ליה. ר' אבא לר' יצחק נפחא:
והא אמר רב גידל אמר רב הלכה כרשב"ג. דאמר בחזקה בלבד נידון ואין צריך לברר שיראה השטר:
ואף רבי לא אמר. דנידון בשטר:

דף קע:

אלא לברר. קאמר דמטרחינן ליה לאיתויי שטרא ואי לא מייתי לא מעכב ונאמן אף אנא נמי אע"ג דלא אתו סהדי מהימנא:
אמר ליה אנא נמי לברר קאמינא לך. דיבואו פלוני ופלוני ויעידו כדי שיתבררו דבריך ובלאו הכי מהימנת. ואמר לן רבי דאמר ליה ר' יצחק נפחא אנא נמי לברר קאמינא לא כדקאמרת דרבי לא אמר דנידון בשטר אינו אלא כדי לברר ולא משום דוקא קאמר אנא סבירא לי דהאי לברר משום דוקא קאמר וצריך תרתי אף את אי לא מבררת (דצריך) לא מהימנת:
פיס' ר"י אומר יחליף. שטרו ויכתוב שטר אחר מן המותר בלבד ויקרע שטר ראשון ויכתוב זמן שטר שני מן אותו יום שיפרע לו המקצת ואל יכתוב מזמן כתיבת שטר הראשון לפי שכיון שנקרע לא מצי טריף למפרע מן זמן ההלואה אלא מן יום כתיבת שטר שני טריף לקוחות:
ור' יוסי אמר. לא יקרע שטר הראשון אלא יכתוב לו המלוה ללוה שובר ממה שפרע לו ויתן לו:

אמר ר' יהודה. אם כן צריך הלוה שישמור שוברו מן העכברים שאם יאכלוהו עכברים יוציא מלוה שטרו ויגבה ממנו כל חובו כבתחלה:
א"ל ר' יוסי וכן יפה לו. שיהא שומר שוברו:
ואל ירע כחו של זה. ונכתב לו זמנו משעת פרי"ע' מוטב שירע כחו של לוה משום דעבד לוה לאיש מלוה:
אין הלכה כר' יהודה. דמתני' דסבירא ליה דיחליף ויכתוב מזמן שני:
ולא כר' יוסי. דאמר יכתוב שיבר:
אי שמיעא ליה לרב הא דתניא. דבקריעת עדים סגי הוה הדר ביה ממאי דאמר דבית דין מקרעין:
אמר ליה ודאי שמיעא ליה ולא הדר. דקסבר טריף האי מלוה לקוחות בהאי חצי שטר מזמן ראשון כמו שהיה עושה כשהיה כל חובו שלם דבית דין יש להם כח לעשות כן:

דף קעא.

אלא עדים שעשו שליחותן. בפעם ראשונה שחתמו כשהיה כל החוב שלם כשטורף מאותו זמן מי יש להן כח לחזור ולעשות שליחות אחרת לקרוע ולכתוב שטר שני ולחתום בו שיטרוף מזמנו של ראשון והא נפרע לו החצי והאי שטרא אחרינא הוא:
ומקשי' ולא. ואין כח לעדים לחזור ולעשות שליחות אחרת:
והאמר רב יהודה כותבין העדים אם רצו אפי' עשרה שטרות על שדה אחת. היינו כמה שליחות:
ומשני רב יוסף אמר בשטר מתנה. יכול לעשות אפי' עשר' שטרות לפי שבשטר מתנה אם יוציא בע"ח ממנו המתנה (אינן) יכולין העדי' לכתוב אפי' י' שטרות שלא באחריות דכיון שאין בהם אחריות לא מצי טריף בהו לקוחות. אבל בשטרי הלואה שיוכלו לטרוף בהן אין כח לעדים לחזור ולעשות שליחות אחרת לקרוע ולכתוב אלא בית דין אלו ולא עדים:
מאי ברייתא. דאמר רב נחמן ואי שמיעא ליה לרב. זו היא עיקר הברייתא דתניא הרי שהיו נושין כו'. ומפני ב' דברים אמרו כותבין שובר. שניהן תקנת המלוה אחד כדי שיכוף ללוה לפורעו שמפחד שמא יאבד שוברו ונמצא זה מוציא שטרו וגוב' חובו משלם. ואחר ששטרו קיים ויכול לטרוף הלקוחות מזמן ראשון אע"פ שיפרע לו מקצת חובו:
ומקשי' והא ר' יהודה נמי מזמן ראשון אמר. אם כן במאי קא פליג ר' יוסי עליה:
הכי קאמר ליה ר' יוסי לר' יהודה אי מזמן ראשון קאמרת. כדאמינא אנא:
פליגנא עלך בחדא. דאמינא דכותבין שובר ואת אמרת דליחלף:

ואי מזמן שני קאמרת. כדאוקימנא לטעמא במתני':
פליגנא עלך בתרתי. דסבירא לי דגובה מזמן ראשון וכותבין שובר:
שזמנו כתוב בשב' או בי' בתשרי. שהוא יום הכפורים לוה פלוני מפלוני והוא הדין נמי בשאר מועדים בידוע ודאי שההלואה לא היתה באותו היום אלא להכי כתבו כך להודיע שזמן השטר מאוחר הוא וכשר:
ור' יוסי פוסל. דמחזי כשיקרא:
והלא מעשה בא לפניך. בשטר שכתב בו והכשרת אמר לו כשהכשרתי בזה הכשרתי. שנכתב זמנו בשבת ור' יוסי הוה פוסלו:
הכל מודים. בין ר' יהודה בין ר' יוסי שאם כתב שכתבו העדים הוזקקנו לידע עונתו של שטר ונמצא כו' דידוע ששטר מאוחר הוא וכשר. לפי שהואיל שבכונה דקדקו העדים וכתבו כן בידוע כדי ללמדנו ששטר מאוחר הוא ובההוא אמר בזה הכשרתי:

דף קעא:

לא נחלקו אלא בשטר מאוחר דעלמא. דאין כתוב בו כן:
ר' יהודה לטעמי' דאמר אין כותבין שובר. אלא מחליף השטר או מחזירו כשנפרע כולו כיון דאין כותבין שובר אע"ג דמאוחר הוא השטר לא נפיק מיניה חורבה. משום דמחזיר השטר עצמו ללוה בשעת פרעון:
ורבי יוסי לטעמיה דאמר כותבין שובר. ולא מחזיר השטר עצמו הלכך האי שטר מאוחר פסול הוא משום דנפיק חורבה דפרע ליה זוזי ביני ביני בטבת:
והני מילי אפלגא. דשלא פרע לו אלא פלגא מחצית הממון כותבין שובר ומניחין השטר שלם ביד המלוה מאי טעמא כדאמרינן לעיל מפני שני דברים אמרו כותבין שובר אחד כדי כו':
אבל אכוליה. אי פרע ליה כל השטר לא כתיב שובר אלא מחזיר לו השטר עצמו:
ואתא לקמיה דר' חנינא בר פפי. לדינא:
אמר ליה. ר' אבא שהיה לוה:
הא רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין כותבין שובר. ואם לא תחזיר לי שטר עצמו לא אתן הפרעון:
אמר ליה ר' חנינא בר פפי לר' אבא הא דמייתית ראיה מרב ושמואל כל כך היו חביבין עלינו דמאן יהיב לן מעפרייהו ומליין עיינין מינייהו מרוב חביבות. ברם הא ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי כותבין ומצינו למיסמך עלייהו וזיל פרע ליה. דאי ס"ד אין כותבין

שובר. אלא אם אינו מחזיר לו את השטר לא יפרע (אלא) אם כן אבד שטרו של זה שאינו יכול להחזירו לו. יאכל הלה. הלוה ממונו של מלוה וחדי:
מתקיף לה אביי. ואם כותבין שובר ואבד שוברו יוציא הלה את שטרו ויחזיר ויגבה ממנו לפי שנאבד שוברו ויאכל ממונו [של] לוה פעם שניה וחדי:
א"ל רבא אין. ודאי כותבין שובר שאם נאבד השטר שיפרע שאע"ג דאיכא למיחש דלא נאבד (ומעידין) אפ"ה כותבין משום דעבד לוה לאיש מלוה דבין כך ובין כך צריך לפרוע לו:
ומתרמי לי' זוזי ביני ביני. בתמוז וזבין ליה מיניה. כלומר פריק לארעיה מיניה. לענין הלואה קסבר אין כותבין שובר אלא צריך להחזיר לו השטר עצמו ושוב שהחזירו אין יכול להוציאו אבל בשטרי מקח וממכר אין נוהג שובר דלא מצי למימר ליה אי לא כתבת לי שובר לא פרקנא לארעאי דלוקח מה איכפת לו אם לא יפדנה:
והא האידנא. גבי שטר הלואה כתבינן מאוחרין וכתבינן תברא ולא חיישינן לדלמא מפיק לשטר והדר טריף:
אמר ליה. היינו בתר דתיקן ר' אבא הא תקנתא דאמר לספרא כי כתביתו שטרא מאוחר כתבי הכי וכו' דכיון דכתיב ביה דלא בזמנא איכתב אלא מאוחר הוה להכי לא מצי גבי ביה זימנא אחריתי דאמרינן שמא זמנו נכתב אחר הפרעון הלכך כותבין שובר דליכא למיחש מידי:
אי ידעיתו זימניה דההיא שטרא כתבו. בתברא שטר פלוני זמנו בכך וכך נפרע ואי לא ידעיתו זמן השטר כתבו לתברא בלא זמן סתם דכל אימת דמפיק הא שטרא בתר הכי והאי מפיק ליה לתברא מרע לשטרא דכיון דאין בו זמן י"ל אחר זמן של שטר זה פרע לך:

דף קעב.

והא האידנא. דעבדינן שטר מאוחר וכתבי תברא ולא כתבי בסתמא אלא כתבי בהו זמן ולא חיישינן:
אמר ליה רבנן תקוני תקיני. כנגד הרמאי ולכתוב שובר בסתם מאן דעבד הכי עביד. אין יכול המלוה לחזור ולגבות ממנו כלום ומאן דלא עביד הכי שוברו בסתם אם המלוה רמאי הוא יכול לחזור ולגבות דאיהו דאפסיד אנפשיה דאיבעי ליה למכתב שוברו בסתם כדתקינו רבנן:
כי קיימיתו בשילי. שם מקום ואתם רוצים לכתוב באיזה מקום נכתב השטר כתבו שנכתב בשילי:

ואע"ג דמסירן לכו מילי בהיני. כלומר אע"ג דבהיני היתה ההלואה ושם מסרו לכם המעשה שתהיו עדים בדבר ואם לא הספקתם לכתוב שם השטר כתבו שנכתב בשילי ולא בהיני דלא מיחזו כשיקרא וכן כי קיימיתו בהיני כו':

שטרי אקנייתא. שום משטר שיש בו קנין:

ואי לא. דלא בעיתו למכתב מיומא דקיימיתו ותרצו לכוון באומדן דעתא את הקנין ולא ידעיתו בברור אימת הוה ותכתבו בתר אומר מיחזו כשקרא:

ניחא ליה למלוה וניחא ליה ללוה. דלא ליהוי אלא חד שטרא ניחא ליה ללוה דליפגום שטרא דמלוה דכיון דלית ליה אלא חד שטר ופרע ממנו חציו נמצא השטר פגום דאין יכול המלוה ליפרע ממנו עוד אלא בשבועה כדתנן הפוגם את שטרו לא נפרע אלא בשבועה:

וניחא ליה למלוה. שיהא לו שטר אחד גדול שאם פרע לו הלוה חציו וזה כותב לו שובר על חציו וכיון דיש ביד המלוה עדיין שטרו שלם יכוף הלוה את עצמו וימהר לפרוע לו הכל שמתירא שמא יאבד שוברו ויוציא הלה את שטרו ויאמר שלא פרע לו עדיין כלום:

ניחא ליה למלוה דלא ליפגום שטריה. שאם פרע האחד השני לא יפרע ממנו כלום ולא יפגום וגובה ממנו בלא שבועה:

וניחא ליה ללוה. הואיל שאין החוב שלו כולו בשטר אחד אם פרע לו האחד מחזיר לו אותו שנפרע כולו ואין בידו אלא שטר אחר שלא נפרע ממנו כלום ואין יכול לכופו ולהפחידו שיתבע ממנו יותר ממה שחייב לו שהרי החזיר לו השטר הפרוע ולא נשאר בידו אלא אותו שעדיין לא פרע ממנו כלום:

ואמר שויה ניהליה חד בר חמשין. שמוחל החצי:

לא משוינן. מאי טעמא דאמר האי לוה פרעיה כוליה ואמר ליה הב לי שטרי שפרעתיך ואמר אירכס כו' ואמר ליה הא אחרינא הוא ויערים כדי שלא יכירוהו:

פיס' עשאן אביהן האי מרחץ ובית הבד לשכר. כדי להשכירן ליטול מהן שכר רחיצה ושכר דריכה יכול העני לכופו לעשיר שישכיר אותם ויחלקו השכר לאמצע:

עשאן אביהן לעצמו. ולא להשכירן לאחרים יכול העשיר לכופו לעני שלא להשכירן אלא אומר לו לעני קח לך. כלומר כדרך שאבינו היה עושה לעצמו ולא היה משכיר:

אני פלוני בן פלוני לויתי ממך סתם. ולא היה כתוב שמו של מלוה:

ישלשו. יכתוב כל אחד שמו ושם אביו ושם זקנו שמא שמות זקנים אינם שוין ובכן יחקר הדבר:

ואם היו משולשין יכתוב לו סימן המשפחה. ואם היה סימנם שוה יכתוב כהן אם אחד מהן כהן יכתוב פלוני כהן. ואם יש באחד מהן סימן אחד או ארוך או גוץ או שחור יכתוב אותו סימן. קתני מיהת מתני' ולא אחר יכול להוציא שטר חוב על אחד מהן הא אחד מהן על אחרים יכול להוציא ואמאי ליחוש לנפילה. ולימא ליה לוה לא ממך לויתי אלא מחבירך ונפל ממנו ומצאת אותו וכן נמי נימא לאידך אלא ש"מ מדהן על אחרים יכולין להוציא ולא מצי ליה למימר מחבירך נפל ש"מ דלנפילה לא חיישינן:

דף קעב:

אמר רב הונא. אין אדם יכול לגבות בזה השטר כלום שכשמוציאו זה המלוה אע"פ שהוא כתב ידו של לוה אמר הלוה מה אתה מבקש ממני והלא כתבו ממך סתם משמע אפי' מריש גלותא או משאר כל אדם היאך אתה יכול לגבות ממני:

פוק עיין ביה. שתמצא ראיה שדומה למעשה:

דלאורתא בעי לה רב הונא ממך. שתאמר לו ראיה שדומה למעשה זה:

ואין בו זמן כו' אבא שאול אומר אם כתוב בו. אפי' זמן כזה שגירשתיה היום אע"ג דאין יודע איזה יום קאמר כשר הגט אלמא באיזה יום שיביא הגט לבית דין יש לומר היום משמע ההוא יומא דקא נפיק ביה משמע שבאותו יום גירשה וכשר. הכי נמי ממך משמע מההוא גברא דנפיק שטרא מתותי ידיה משמע דנאמן ולא מצי למימר ממך אפי' משבור מלכא:

אמר ליה אביי לרבה דלמא אבא שאול. דאמר דכשר הגט משום ההוא טעמא קאמר דגירשתיה היום סתם כשר דאע"ג דלא ידעי' באיזה יום נכתב הגט אלא שידע באיזה יום מסרו לה כשר דס"ל כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי:

אבל הכא. דכתב ממך ניחוש לנפילה דיכול לומר לו אין אתה המלוה שמא מן המלוה אחר נפל השטר ומצאת אותו:

אמר ליה רבה לעולם ראיה שלי [ראיה] ודקא פרכ' ליחוש לנפיל'. לנפילה לא חיישינן: מנא תימרא דלא חיישינן לנפילה דתנן. במתניתין שנים שהיו בעיר אחת [ששמותיהן שוות] שניהן אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה שזה יכול לומר לזה אתה חייב לי וממני נפל השטר ואתה מצאתו וזה יכול לומר לזה אתה חייב לי וממני נפל השטר ואתה מצאתו או יכול לומר לו פרעת לי והחזרתי לך השטר:

ולא אחד יכול להוציא שטר חוב על אחד מהן. שיכול כל אחד לומר לו איני חייב לך אלא חבירי. נמצא למלוה שטר אחד בין שטרותיו ששטרו של יוסף בן שמעון פרוע אע"ג

שיש לו שטר אחר על יוסף בן שמעון שאינו פרוע שטרות שניהן פרועין שכל אחד יכול למימר לו שטר שלי הפרוע: כיצד יעשה אם אחד [רוצה ללוות] מחבירו:
ואביי משיב לנפילה דחד. כגון מלוה אחד ששמו יוסף בן שמעון לא חיישינן. דמזהיר זהיר ביה והכא ליכא ספיקא אלא דחד גברא בלבד של חבירו ששמו כשמו. אבל לנפילה דרבים היכא דכתב לויתי ממך איכא לספוקי דרבים דלכל חד מעלמא משמע ממך הלכך חייש לנפילה:

דף קעג.

במאי פליגי. מתני' ובריייתא:
באותיות נקנות במסירה פליגי מר סבר. תנא דמתני' דדייקינן ממתני' הא הן על אחרים יכולין להוציא משום דקסבר אותיות נקנות במסירה שאם טוען הלוה איני חייב לך אלא לחבירך יכול לומר לו נהי כדאמרת דלחברי אתה חייב ולא לי הרי השטר בידי וקניתיו ממנו וחבירי נתנו לי במסירה ואותיות נקנות במסירה ונפל ממנו לא מצית אמרת דהא אמרן לנפילה דחד לא חיישינן הלכך יכולין להוציא על אחרים:
ומר סבר אין אותיות נקנות במסירה. ויכול לומר לו לחבירך אני חייב ולא לך והוא לא יכול לקנות לך החוב במסירת השטר דאין אותיות נקנות במסירה ולא בעל חוב דידי את ולחבירו נמי מצי אמר לאו בעל דברים דידי את ואין בידך השטר:
והכא בצריך להביא ראי'. עדי מסירה דתנא דברייתא סבר צריך להביא ראיה עדי מסירה ואם אין לו עדי מסירה אינו יכול להוציא שטר על אחרים:
עליו להביא ראיה. עדי מסירה שאביו מסרו לו ונתנו לו לבדו:
מאי לאו הוא הדין לאחריני. לשני יוסף בן שמעון שמוציא האחד שטר על אחרים שצריך להביא ראיה עדי מסירה שחבירו נתנו לו בפניהם:
ורבא אמר לך. לאו הוא הדין לאחריני אלא שאני אחד מן האחין אמאי צריך להביא ראיה דאחין משמטי אהדדי. יד כל אחד גונב מאחיו דמורה היתרא לעצמו לפי שיורש הוא להכי צריך להביא ראיה אבל בעלמא אותיות נקנות במסירה ואין צריך להביא ראיה:
ואביי. אמר לך לכולי עלמא צריך להביא ראיה ומאי שנא דנקט ברייתא אחד מן האחין דאחין אצטריכא ליה. סד"א כיון דאחין משמטי אהדדי אימא מיזהר זהיר ומעיין כל אחד שלא ישמוט אחיו כלום מירושת אביו קודם חלוקה והואיל דזהירי אימא היכא דיוצא שטר חוב מתחת ידי אחד לא יהא צריך להביא ראיה דודאי אביו נתנו לו שאם

היה מחזיק בו לאחר מיתת אביו היו מרגישין וסד"א דאין צריך ראיה קמ"ל דצריך וכל שכן אחריני דלא זהירי דצריך להביא ראיה:
ותנא ברא סבר אין כותבין שטר ללוה עד שיהא מלוה עמו. הלכך כיון דבפניו נכתב מהימן אידך כל אימת דמפיק ליה להכי מוציא שטר זה על זה:
טעמא דנמצא. בין שטרותיו דשטר יוסף בן שמעון פרוע דמשום הכי לא מצי מפיק הא לא מצא מפיק:
משום במשולשין. שכתוב בשטר יוסף בן שמעון בן לוי דניכר איזה יוסף חייב לו:
ומקשי' אי הכי כיון דמיירי במשולשין אם כן אמאי קתני נמצא לאחד בין שטרותיו כו' שטרות שניהן פרועין ואמאי שניהן פרועין וכיון דמשולשין ששם זקנם אינם שוה וניחזי תברא שכתב יוסף בן שמעון בן לוי בשמא דמאן יוסף כתב. כיון דניכרין בשם זקנם ואידך דלא כתב תברא על שמיה ליפרע משטריה:
אמר רב אושעיא במשולשין בשטר להכי מצי מפיק. ואין משולשין בשובר להכי שניהן פרועין דלא ידעי תברא דמאן כתב:
אביי אמר כו'. לעיל מהדר אמאי לעיל טעמא דנמצא הא לא נמצא מצי מפיק והא אנן תנן כו'. וקא מתרץ אביי דוקיא דמתניתין באידך גיסא דלא קשיא מידי והכי קאמר מתני' נמצא לאחד בין שטרותיו שטר של יוסף בן שמעון שיש לו עלי פרוע הוא ואית לאידך יוסף שטרא נמי עלי' השטרות שניהן פרועין והשתא דייק טעמא דנמצא משום הכי לא מצי מפיק הא לא נמצא מצי מפיק יוסף בן שמעון מיניה היינו כדדייקי' ברישא הא הן על אחרים יכולין להוציא אבל אחרים אין יכולין להוציא עליהן והשתא ליכא למפרך והאנן תנן ולא אחר כו':
יכתבו דורות. ירבעו או יחמשו עד שלא יהו שוין:
פיס' נמצא לאחד. לוה:
שם שנים. שטרות כיון דהוא אמר לבנו שטר א' פרוע ולא שנים מכלל דזה לוה שיש לו שם שני שטרות האחד אינו פרוע ואפי' הכי אמרינן שטר גדול הוא דפרוע והקטן אינו פרוע משום דיד בעל השטר על התחתונה:
שטר לך בידי פרוע. ויש לו ב' שטרות עליו אמרינן הגדול פרוע ולא הקטן ויד בעל השטר על התחתונה:
ואם אמר חוב לך בידי פרוע. כלומר חוב הוית חייב לי ופרעת כיון דאמר חוב סתם ויש לו כמה שטרות עליו כולן פרועין:

אמר ליה רבינא לרבא. לרישא מקשי למאי דאמר הגדול פרוע. אלא מעתה שדה אחת שלי מכורה לך והיה לו ב' שדות גדולה וקטנה הכי נמי דאמרינן שדה גדולה מכר לו ואם אמר לו כל שדה שיש לי מכורה משמע דמודה כל שדותיו מכורין לו. ומתרץ רבא לא סלקא דעתך דשדה גדולה מכורה לו (לא כי היכי) דאמר כשטר יד בעל השטר על התחתונה ואמרי' קטנה מכורה ולא גדולה: לא יפרע כדמפרש בגמ' לא יתבע ע"י בתחלה:

דף קעג:

ואם אמר. בשעת הלואה:
על מנת שאפרע ממי שארצה. וקיבל עליו הערב:
יפרע מן הערב. וכיוצא בו אמר רשב"ג הערב לאשה בכתובתה בשביל בעלה והיה בעלה מגרשה. ואין לבעל נכסים לפרוע כתובתה ידירנה הנייה. שלא יחזירנה לעולם ויפרע לה הערב כתובתה שאם אינו מדירה איכא למימר קנוניא עשו ביניהן על נכסיו של זה הערב ושוב כשיפרע לו הערב כתובתה יחזיר לו זה את אשתו ויאכל נכסיו של ערב:
מאי טעמא. לא אפקת מן הערב:
דאמר לו ערב גברא אשלימת לי. כלומר לוה הפקדת בידי שאהיה ערב שלא יברח וגברא אשלימי לך אותו אדם עצמו אני אחזירו לך ושוב אינו נזקק לך:
האי דינא דפרסאי הוא. דדיינו בגיותא שאין יורדין לעיקר הדין אלא פוטרין לאלתר הנתבע כמו שנראה להם לפי שעה:
אדרבה פרסאי בתר ערבא אזיל [326] דבר תימה הוא היאך יכול ערב לסלק עצמו ולומר לו גברא אשלמת לי וכו' והלא יכול לומר לו המלוה אי לא את לא הוה נפקי זוזאי מתחת ידאי. ואלא מאי לא יפרע מן הערב תחלה אלא ללוה יתבע תחילה ואם אין (יפרע) נכסים ללוה יפרע מן הערב:
תניא נמי הכי. כדאוקימנא דהאי לא יפרע לא יתבע הוא:
לקח בגדו כי ערב זר. אלמא דמשתעבדי [327] ולמה קרא נמי דכתיב ערבת לזר כפיך וגו' לך התרפס ורהב רעיך או תפרע לו או הרבה עליו רעים לפייסו שיתן לך זמן עד שתפרע לו על יד על יד:
ולר' יוסי דאמר אסמכתא קניא ערב משתעבד. דערבות נמי אי הוו כמו אסמכתא שהוא דאי כלומר דאי לא פרע לך לוה פרעי לך אנא וגמר ומשעבד נפשיה בלב שלם:

[326] נראה דחסר כאן וצריך לציין על הגמ' אלא בי דינא דפרסאי דלא יהבי טעמא למילתייהו. דבר תימה הוא וכו'.
[327] אולי צ"ל ולמד מהך קרא נמי וכו'.

לא שנו. דהיכא דאמר על מנת שאפרע ממי שארצה שיפרע מן הערב אלא בשאין נכסים ללוה:
מכלל דתנא קמא סבר לא שנא יש לו לא שנא אין לו. יגבה מן הערב וקשיא לר' יוחנן: ואמר לך חסורי מחסרא והכי קתני כו'. והא דקא דייקת מכלל דתנא קמא סבר לא שנא הכי ולא שנא הכי דיפרע מן הערב בקבלן קאמר. דקבלן אע"פ שיש נכסים ללוה הפרעון מן הקבלן: ורשב"ג סבר אחד זה ואחד זה אחד ערב ואחד קבלן ביש נכסים ללוה לא יפרע מהם:

דף קעד.

חוץ מערב. הא דקאמר במתני' דבין כך ובין כך לא יפרע מן הערב:
צידן. במס' גיטין מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו הרי זה גיטך על מנת שתביא אצטליתי ואבד אצטליתו אינו גט: רשב"ג אמר נותן דמיה והרי הוא [גט] ולית הלכתא כוותיה:
וראיה אחרונה. במס' סנהדרין אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים ולא היה יודע שיש לו ראיה והביא לו ראיה כו':
כולן לשון ערבות הן. כיון שאמר לו בלשון הלואה:
כולן לשון קבלנות הן. כיון שאמר לו בלשון נתינה דנתינה היינו קבלנות כדאמרי' לעיל תנה אותו על ידי דהיינו קבלנות:
איבעיא להו הלוהו ואני קבלן. וכן כי אמר ליה תן לו ואני ערב מאי מי אזלינן בתר תן לו דהיינו קבלנות או בתר ואני ערב דהיינו ערבות:
אמר רב יצחק. תפוס לשון אחרון להיכא דאמר ליה לבסוף ואני ערב היינו לשון ערבות ולהיכא דאמר לבסוף ואני קבלן היינו לשון קבלנות אע"ג דאמר מעיקרא הלויהו:
בר מתן לו. דהיינו תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך היינו קבלנות גמורה: ולא היא לא מפטר לוה מיניה דמלוה עד שישא מיד המלוה ליתן ללוה דהשתא לא קיבל הלוה מיד מלוה כלום להכי אין לו עליו כלום אלא הקבלן אפי' יש נכסים ללוה:
מאן היה לסלוקיה ההוא דיינא אלא רב חנן בר אבא. דקסבר נכסוהי דברנש אינון ערבין ליה ולא היה לו ליפרע מן הנכסים דהיינו הערב עד שיתבע מן הלוה תחלה דשמא אילו תובע הוה היה פורעו ממקום אחר:
ההוא ערבא דיתמי. שהיה א' ערב של אביהן במלוה שעל פה ומת האב והיה הערב ליתומין פורע החוב למלוה מנכסיו של עצמו מקמי דלודעינהו ליתמי והיה רוצה הערב לגבות מן היתומין מה שפרע למלוה:

רב פפא אמר פריעת בעל חוב. למלוה במלוה שבעל פה ואין בה קנין לא חיוב הוא לפורעו כיון דאין לו שטר ולא עדות וקנין אלא מצוה היא שיפרע לו הודאת מלוה על פה ואילו היה הלוה קיים ולא היה רוצה לקיים מצוה זו היו בית דין חובטין אותו עד שיאמר רוצה אני ויפרע והשתא שמת ובניו יתומין קטנים הן יתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו עד דגדלי והלכך לית עלייהו לפרוע לא למלוה ולא לערב כלום ולא פריעי ליה להאי ערב כלום אבל אי היה בשטר היו מחויבין לפרוע:

ורב הונא בריה דרב יהושע. אמר להכי לא פרעי יתמי כלום לערב דאימור אביהן קמי דמת שמא אתפסיה צררי למלוה כשיעור חובו ולא היה חייב כלום למלוה:

דף קעד:

מאי בינייהו. בין רב פפא ורב הונא מכדי בין למר ובין למר לא פרעי יתמי לערב:

איכא בינייהו כשחייב מודה. שאביהן הודה בשעת מיתתו שעדיין לא פרע למלוה כלום למאן דאמר אימור צררי אתפסיה הכא לא אתפסי' ופרעי יתמי לערב מאי דפרע למלוה ולמאן דאמר יתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו אע"ג דהודה בשעת מית' דחייב למלוה (ולמאן דאמר) לא יפרעו להערב דיתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו ולא פרעי ליה לערב כלום:

א"נ איכא בינייהו. דתבעיה מלוה ללוה קמי בית דין ושמתוהו דליפרע ליה ומת בשמתיה ולא פרע ליה למאן דאמר צררי אתפסיה הכא כיון דמת בשמתא לאו מידי אתפסוה ומחייבי יתמי למיפרע לערב מה שפרע למלוה ולמאן דאמר פריעת בעל חוב מצוה יתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו ולא פרעי ליה מידי:

שלחו מתם היכא דשמתוהו ומית בשמתיה. אפ"ה הלכ' כרב הונא בריה דרב יהושע דחיישינן דלמא צררי אתפסיה ולא הספיק לתבוע להפר שמתא עד שמת הוא [אבל] אי ודאי בריר לן דלא אתפסי' צררי מחייבי יתמי לשלמי לערב אע"ג דמלוה על פה היה:

מיתיבי ערב שהיה שטר חוב של מלוה יוצא מתחת ידו ואמר שפרע למלוה והחזיר לו השטר ותובע מן היתומין שישלמו מה שפרע למלוה אינו גובה מהן כלום דחיישינן שמא לא פרע למלוה אלא נפל השטר מן המלוה ומצא הערב ואע"ג דהאי חוב בשטר הוא הואיל וזה שטר על שם המלוה נכתב ולא על שם הערב להכי אינו גובה הערב דלגבי ערב מלוה על פה הוא דאין לו שטר על היתומין שחייבין לו:

ואם כתב בו. בשטר כתיבת המלוה שכתב לערב התקבלתי ממך חובי. גובה מן היתומים דהשתא ליכא למיחש לנפילה וכיון דכתב ביה התקבלתי דמי כמאן דאית ליה שטר על היתומין:

בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע. דחייש לצררי וכל היכא דודאי פשיטא לן דלא אתפסיה צררי מיחייבי יתמי לשלומי הכא נמי כיון דהכא מלוה בשטר הוא איכא למימר לא הוה מתפיס ליה צררי אלא אם כן מהדר ליה שטרא וכיון דלא אהדר ליה שטרא פשיטא דלא אתפסיה לצררי ומשום הכי גובה ערב בשכתב לו התקבלתי דדמי כמאן דאית ליה שטרא על יתמי:

אלא לרב פפא. דאמר יתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו במלוה על פה סוף סוף אע"ג דמלוה הוה ליה שטרא מעליא הא התקבלתי דאית ליה לערב עלי' יתמי לאו שטר גמור הוא והוה לענין ערב כמלוה על פה ואמאי גבי מיתמי:

אמר לך רב פפא. להכי טרח וכתב ליה התקבלתי דליהוי ליה האי התקבלתי כמאן דאית ליה לערב שטר גמור על יתמי ומש"ה גובה מינייהו. ההוא ערבא דעובד כוכבים שהיה ערב לעובד כוכבים בשביל שהלוה לראובן ומת ראובן ופרעיה ערב לעובד כוכבים:

הני מילי למלוה ישראל. איכא למיחש דלמא אתפסיה לוה צררי קודם מיתתו משום דמלוה תובע ללוה:

אדרבה. הכא איכא למיחש דדילמא לערב גופיה אתפסיה צררי דכיון דידע האי ערב דעובד כוכבים בתר דידיה אזיל ולא בתר לוה לא הוה מקבל למהוי ליה ערב אי לאו דאתפסיה צררי לערב הלכך לא גבי הערב כלום מיתמי:

אמר ליה אביי אטו כל דמגרש בבי דינא רבא מגרש. אפי' לפני בית דין הדיוט יכול לגרש דלא ידעי [דמצרכה] לידור הנאה ולא אדרי ליה:

איגלאי מילתא דכהן הוה. רב הונא ולית ליה תקנה לגרשה דאי מגרש לה לא מצי לאהדורה:

והיכי הוה אביי משיא עצה. למיעבד קנוניא והא אמר אביי כו':

שאני הכא. דבנו היה רב הונא וליכא העברת ירושה כדאמ' (לעיל דף קל) אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים. ועוד משום צורבא מרבנן ודחקא ליה מלתא שאני מאינש דעלמא:

ואכתי מאי עצה הואי. והא ערב דכתובה לא משתעבד למיפרע כדאמר לקמן דמצוה עבד דזווגן (מאי) [ולאו מידי] חסרה:

קבלן הוה. דמשתעבד:

אלא למאן דאמר אי לית ליה לא משתעבד מאי איכא למימר. הא רב הונא לא הוה ליה נכסי כשנעשה אביו ערב בשבילו:
אבא לגבי בריה. כשנעשה קבלן בשבילו משעבד נפשיה אע"ג דלית ליה נכסי לבן מפני חיבת הבן:
מר סבר. איכא למאן דאמר אי אית ליה נכסי כו':
מצוה עבד. כלומר דלא גמיר ושעבד נפשיה אלא האי דנעשה לו ערב משום מצוה נתכוון כדי שיזדווגו שניהם ולא מידי חסרה שלא נתנה לו כלום על ידו:
נאמן. ונותנין מנה לפלוני:
לא אמר תנו אין נותנין. אע"ג דאיכא למימר אין אדם עושה קנוניא על בנו דניחא ליה לבנו יותר מבאחר ואי לאו דהוה חייב לאחר מנה לא הוה אמר ואפי' [הכי] אם לא אמר תנו אין נותנין. ודאיכא למימר כי לא אמר תנו האי דאמר הכא מנה לאחר בידי להכי קאמר (באדם) שלא להשביע את בניו שלא יאמרו בני אדם כמה ממון מניח להם ונותנין בו עין:

דף קעה.

הכא נמי. בשכיב מרע שהקדיש נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי כיון דלא אמר תנו לו איכא למימר אינו חייב לו ואלא להכי קאמר הכי דאדם עשוי שלא להשביע את עצמו שאם יקום מחליו שלא יאמרו עליו בני אדם מזל גדול של עושר יש לפלוני שקיבץ ממון כל כך ואמאי אמר רב הונא נאמן:
כי קאמר. דנאמן כגון דנקיט האי בעל המנה שטר חוב על אותו שכיב מרע [שאמר] שיש לו מנה בידי. מכלל דרב ושמואל אע"ג דלא נקיט בעל המנה שטר: לא קשי' התם גבי הקדש נקיט בעל המנה [328] שטר ולא מקוים הלכך אי אמר תנו מנה לפלוני קיימי' שכיב מרע לשטריה בהאי דהודה דישר הוא ונותנין לו: דפסקה למילתי' דאמר תנו איכא למימר דפרעוה וקיימוה צואת אביהן:
מאי טעמא. נאמן כיון דלא אמר תנו משום דלא אדכר בדיוקא דחייב ובתר הכי אידכר דפרע ליה: [329] וצריך למימר שכיב מרע שמודה ליה לעדים אתם עדי או כתבו לו [כמו] בבריא איצטריך לומר כן ואי לא אמר כן (כבריא) יכול לומר משטה אני בך ה"נ אם לא

[328] צ"ל ולא קשיא התם גבי הקדש נקיט בעל המנה שטר מקויים אבל רב ושמואל מיירי בדנקיט שטרא ולא מקויים וכו':
[329] צ"ל צריך שכ"מ שהודה למימר לעדים אתם עדי וכו':

אמר שכיב מרע אתם עדי מצי יתמי למימר משטה היה בו משחק היה בשעת מיתה ואי לא מצי למימר:

דף קעה:

שעבודא. שמשועבדין לו נכסים של לוה למלוה מדאורייתא הוא דכתיב עבד לוה לאיש מלוה:

אי הכי מלוה בשטר נמי. לא נטרוף ממשעבדי משום פסידא דלקוחות:

התם אינהו. לקוחות אפסדי אנפשייהו דכיון דידעי דהוי חייב ממון למלוה בשטר דשטר קלא אית ליה לא הוה לי' למזבן מיני':

שעבודא לאו דאורייתא. וקרא אסמכתא בעלמא הוא: לית ליה קלא למלוה על פה ולא ידעי לקוחות דלוה מיניה ולא גבי מינייהו:

ומי אמר רבה הכי. דשעבודא לאו דאורייתא:

והאמר רבה. בפרק יש נוחלין גבו יתומים מבעל חוב קרקע בחובת אביהן יש לבכור פי שנים בה דכיון דמשעבדי לאבוהון דמי כממון שלו ונוטל בה בכור פי שנים. מדקאמר שקיל בכור פי שנים בה אלמא שעבוד' דאוריית':

וכי תימא איפוך. והאמר עולא דבר תורה בע"ח בזיבורית אלמא דקסבר עולא דשעבוד' דאוריית' ולא מצית אפכית ליה:

אלא לעולם קסבר רבה דשעבודא לאו דאוריית' והא דקאמר רבה גבו קרקע יש לו לטעמא דבני מערבא קאמר. דשלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה וקאמר רבה מסתבר טעמייהו בקרקע וליה לא ס"ל דשקיל בה פי שנים דקסבר שעבודא לאו דאורייתא:

ונפל עליו שור. בתוך הבור:

והרגו. לחופר:

פטור. בעל השור לפי שהוא עצמו גרם לו תקלה שחפר ברה"ר:

ולא עוד אלא שאם מת השור. והחופר יורשי בעל הבור חייבין לשלם דמי שור לבעלים והא הכא האי חוב דיורשי בעל בור משלמים אינו בשטר אלא בעל פה אלמא דמלוה על פה גובה מן היורשין וקשיא לרב ושמואל. ומתרץ ר' אילעא בשעמד בדין ונתחייב החופר קודם שמת וכל פסק דין מב"ד דמי כמלוה בשטר להכי יורשי בעל הבור משלמין דמלוה בשטר גובה מן היורשין:

והא הרגו. השור קתני אלמא דלא עמד בדין ואפ"ה משלמין יורשין אע"ג דהוה מלוה על פה:

ומתרץ רב אדא לא הרגו לאלתר אלא עשאו טריפה. דאינו יכול לחיות וחייבוהו בית דין קודם שמת והוי כמלוה בשטר:
והא תני חגא והרגו ומת בבור וקברוהו ואפ"ה יורשין חייבין לשלם אע"ג דלא עמד בדין. ומתרץ לעולם חייבוהו ב"ד קודם שמת והיה כמלוה בשטר ולהכי משלמין יורשין:
[330] מעשה בא לפני ר' ישמעאל בערב היוצא אחר חיתום שטרות:
שלא על אמונתו הלוהו. פירש ר' שלא על אמונתו של ערב הלוהו לפי שלא היה בשעת מתן מעות והכא איכא למימר כיון דנכתב הערב לאחר החיתום איכא למימר לא הלוה בשעת מתן מעות ולא על אמונתו הלוהו דלא אמר בשעת מתן מעות על מנת שאפרע ממי שארצה להכי אינו גובה אפי' מבני חורין:
ישמש את שמעון בן ננס. שבקי הוא הרבה בדיני ממונות:

דף קעו.

הוחזק כתב ידו בב"ד. שהעידו לפני ב"ד שזו כתיבת יד לוה מאי. מי אמרינן כיון דהוחזק בבית דין דמי כמלוה בשטר וגובה מנכסים משועבדים או דלמא כיון דלא חתימי עליו עדים הוה כמלוה על פה וגובה מבני חורין:
אמר ליה אף על פי שהוחזק כו'. הואיל דלא חתימי עליו עדים:
ר' אלעזר אומר אע"פ שאין עליו עדים. אלא הואיל שכתב בכתב ידו ונתנו לה בפני עדים כשר וגובה כתובתה מנכסים משועבדים. אלמא אף על גב (בלא חתימת) [דלא חתימי] עדים עליה גבי ממשעבדי וקשי' לר' יוחנן. ואי קשי' לך היכי מצית מקשי גברא מגברא מר' אלעזר לר' יוחנן. תריץ הכי [331] ברייתי' היא ומברייתא מצי מקשי. ואמר לך ר' יוחנן הא לא קשיא לי דהתם אמאי גבי ממשעבדי דאיכא כתובתה בידה דאיכא שטרא מעליא דמשעת כתובה שעבד נפשי' אבל הכא דלא שטר מעליא הוא דאין עליו עדים במאי מצי גבי ממשעבדי:
ערב היוצא לאחר חיתום שטרות. שכתב מתחת חתימת העדים ופלוני ערב גובה המלוה מאותו ערב מנכסים בני חורין לפי שהואיל שנכתב לאחר חתימת העדים כמלוה על פה דמי שיש לו על הערב:
הא דכתב ביה בשטר קודם [ופלוני ערב] ואח"כ חתמו העדים משמע זו מוסיף על ענין ראשון דכי היכי דחתמי על מה שכתוב בשטר חתמו נמי על מאי דכתב ביה ופלוני ערב. אבל אי כתב קודם חתימת העדים פלוני ערב משמע דהיינו מילתא אחריתא ועדים לא

[330] מכאן עד ד"ה הא דכתב ביה שייך למתני'.
[331] לכאורה צ"ל מתניתין היא. ועי' בניטין פז ע"ב.

חתמו [332] אלא אפי' לרב והוי שטר גופיה על פה וערב במלוה על פה לא טרף מלוה מערב אלא מבני חורין אעיקר שטרא ולא אפלוני ערב הלכך אינו גובה אלא מנכסים בני חורין:

לדידי מיפרשא לי מיניה דר' יוחנן. היכא דמי קתני ברייתא דפסול אי כתב בגט בסוף כדת משה וישראל שאילו בשלום פלוני ושוב חתמו עדים איכא למימר על שאילת שלום חתמו שאלו עדים שזה שואל בשלום פלוני אבל אעיקר הגט אין מעידין ואי כתבו בסופו ושאילו בשלום פלו' ושוב חתמו כשר דמשמע דאשאילת שלום ועל כל מאי דכתב בגט חתמו וגובה כתובה מנכסים משועבדים ואמאי קאמר ר' יוחנן אחד זה ואחד זה אין גובה אלא מנכסים בני חורין ואע"ג דכתב ביה ופלוני ערב. ומשני לא התם נמי בההוא קאמר ר' יוחנן דגובה מבני חורין היכא דכתב ביה פלוני ערב אבל אי כתב ביה ופלוני ערב גובה מנכסים משועבדים ומקשי' היינו דרב דרב הכי נמי אמר. ומתרץ אימא וכן אמר ר' יוחנן כרב:

אע"פ שקילס ר' ישמעאל את בן ננס. דאמר ישמש את בן ננס:

הלכה כמותו. כר' ישמעאל דגובה מנכסים בני חורין:

חלוק היה ר' ישמעאל. על בן ננס אף בחונק דגובה מן הערב מנכסים בני חורין:

חנוק וקנו מידו. אחד שהיה חונק חבירו בשביל חובו ומצאו חבירו ואמר ליה הנח לו ואני אתן לך וקנו מן זה הערב שיפרע בשבילו משתעבד. מכלל דערב דעלמא משתעבד בלא קנין:

דף קעו:

והלכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין. ומשתעבד דמצי אמר ליה אי לאו את לא נפיק זוזי מתחת ידי:

דלאחר מתן מעות. כגון חנוק בעי קנין. וערב דב"ד לפני בית דין דהיינו נמי לאחר מתן מעות לא בעי קנין. כך אמר המורה משום רבו [333] דהנך כולהו בעי קנין לא מתרצתא היא משום דאין עוד ערב אלא הני דקאמר:

[332] צ"ל לא חתמו אלא אעיקר שטרא ולא אפלוני ערב והוי כערב ע"פ וערב וכו' אלא מבני חורין:

[333] נראה דצ"ל כך אמר המורה משום רבו דמאן דגרס כאן והנך כולהו בעו קנין לא מתרצתא היא וכו':